J. VAN EFFEN,

DE HOLLANDSCHE SPECTATOR.

EENE BLOEMLEZING VAN EEN EN TACHTIG VERTOOGEN, MET INLEIDING OVER DEN SCHRIJVER EN ZIJN WERK,

DOOR

A. W. STELLWAGEN,

LEERAAR AAN HET GYMNASIUM TE 'S GRAVENHAGE.

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1889.

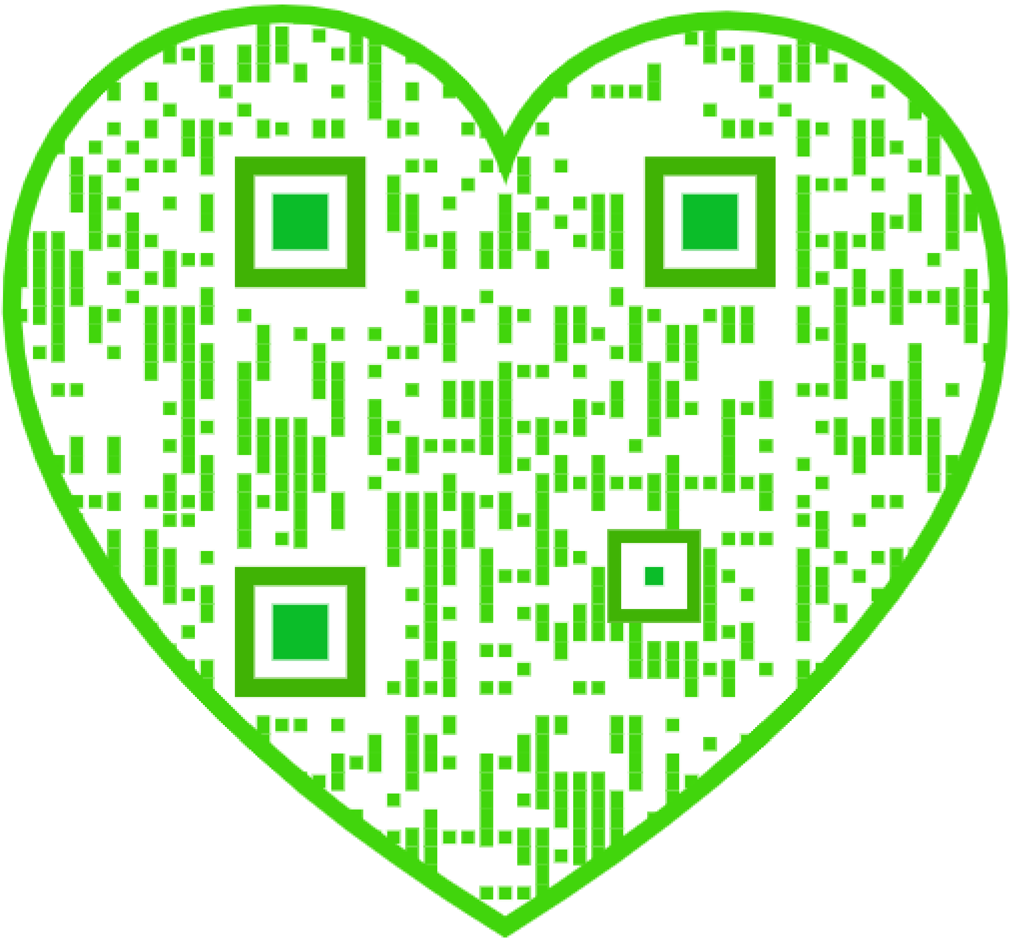

DE HOLLANDSCHE SPECTATOR.

J. VAN EFFEN,

DE HOLLANDSCHE SPECTATOR.

EENE BLOEMLEZING VAN EEN EN TACHTIG VERTOOGEN, MET

INLEIDING OVER DEN SCHRIJVER EN ZIJN WERK,

DOOR

A. W. STELLWAGEN,

LEERAAR AAN HET GYMNASIUM TE 'S-GRAVENHAGE.

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1889.

Stoomdrukkerij van J. B. Wolters.

VOORBERICHT.

Deze bloemlezing uit den Hollandschen Spectator, die ongeveer het vierde gedeelte bevat van den geheelen inhoud van Van Effen's beroemd tijdschrift, is bestemd voor allen, die den Spectator meer dan oppervlakkig willen leeren kennen en echter geene gelegenheid en geen tijd kunnen vinden om de bekende twaalf deeltjes ten einde te lezen. De gegeven „vertoogen" zijn zóó gekozen, dat ze vrijwel een volledig beeld van het geheel des Spectators schenken. Spelling en taal is die van den eersten druk, maar alle vertoogen zijn met den tekst van de tweede, door P. A. Verwer bezorgde, uitgave vergeleken, ten einde de zinstorende fouten der eene editie te verwijderen zonder die der andere te begaan.

Nog eene mededeeling. De vertoogen CCLXVII en CCLXXVII staan niet op hunne plaats. Ik had ze aanvankelijk niet tot afdruk bestemd, maar de opmerking des Heeren Dr. A. Bredius, die in Oud-Holland, *jaargang* 1889, *bladz.* 41, *de hoop uitdrukte, dat Van Effen's denkbeelden over de kunst en de kunstkoopers der achttiende eeuw nog eens onder de oogen der belangstellenden onzer dagen mochten komen, heeft mij doen besluiten ze in deze bloemlezing op te nemen.*

Bij de studie over Van Effen's leven is een dankbaar gebruik gemaakt van het bekende boek, door wijlen Dr. W. Bisschop in 1859 *geschreven: „Justus van Effen, geschetst in zijn leven en werken."*

Voor vriendelijke hulp bij de keuze der vertoogen en de correctie der drukproeven mijn besten dank aan Mej. Anna C. Croiset van der Kop alhier.

DEN HAAG, 13 Juli '89. A. W. STELLWAGEN.

JUSTUS VAN EFFEN EN ZIJN HOLLANDSCHE SPECTATOR.

I.

Het leven van Justus van Effen is noch avontuurlijk, noch kleurloos; het heeft geene buitengewone gebeurtenissen gekend, noch aangrijpende omstandigheden; maar het is noch leeg, noch geheel onbeteekenend. Het neemt een aanvang ten huize van zijn vader, den Utrechtschen cavalerie-officier Melchior van Effen, dato 21 Februari 1684, ten dage dus, dat de bloeitijd der Republiek aan 't afnemen is en een geslacht aan 't opgroeien, dat zich, mannen geworden en tot de kracht des levens gekomen, achter de barrière-steden ter zoete rust nederlegt. Luitenant Van Effen is voor zijn zoon Justus een verstandig vader geweest, die den jongen het Utrechtsche gymnasium deed bezoeken en hem in de vreeze des Heeren, maar zonder bekrompenheid ten opzichte van afwijkende meeningen bij anderen, opvoedde; die den knaap leidde zonder hem de teugels dier leiding te laten gevoelen meer dan noodig was om den ontkiemenden eigendunk des jongelings te knotten. „Al wat van zelver wast, behoeft men niet te zaaien", heeft hij misschien gedacht, en zijn Justus dienovereenkomstig behandeld. De huisvrouw van Melchior van Effen, de moeder van Justus, schijnt bij de opvoeding van haar zoon op den achtergrond gebleven; althans het is bekend, dat deze zoon in later jaren telkens en telkens weer, in 't Fransch en in 't Hollandsch, over de opvoeding van een verstandig vader hartelijk redeneert en vertoogt, maar geene reden heeft gevonden het beeld eener beschaafde vrouw te teekenen, die voor hare kinderen model is en leideresse, en die voor den lezer den indruk maakt de moeder van Van Effen te kunnen voorstellen.

Het is niet bekend, wat Van Effen bij de hand heeft genomen na afloop der gymnasiumjaren. Neemt men aan, dat hij tot de middelmatigen heeft behoord onder de leerlingen, dan zal hij toch nog wel b.v. op zijn 17de jaar aan 't einde der voorbereidende studiën geweest zijn en behoorlijk onderlegd om als student den levensweg te beginnen. Maar hij was een vlugge knaap, en dus behoort men zijne promotie van 't gymnasium naar de universiteit

zeker niet veel later dan zijn 16de jaar, dat is in 1700 te stellen. En toch, Van Effen komt niet ter academie — hij is althans niet als student ingeschreven — en zijn naam wordt eerst weder genoemd ten dage, dat hij als gouverneur optreedt bij Mevrouw Bazin de Limeville; waarschijnlijk 1707. Maar er liggen vijf, zes jaren tusschen deze datums. Wat heeft Van Effen gedaan sedert zijn 16de, 17de jaar, en waarom ging hij niet ter hoogeschool? Als gissingen geoorloofd waren, zou men willen aannemen, dat Van Effen eenigen tijd in militairen dienst is geweest, of zich daarvoor althans bekwaamde. Zeker is, dat hij in dien geest eens of twee keer zich (in den Spectator) heeft uitgelaten; maar dit kan eene opzettelijke onjuistheid zijn geweest ten einde den nieuwsgierigen lezer, wiens ongeduld, om ter wetenschap van den persoon en den naam des schrijvers te komen, aan 't raden ging, het spoor bijster te doen worden. Doch, wat Van Effen ter hand genomen heeft of niet ter hand genomen, zijne studiën heeft hij zeker niet gestaakt, zijne boeken niet verbrand. Zijn vader, die waarschijnlijk in 1704 overleed, en geen fortuin naliet, kan den zoon op 't hart gedrukt hebben zich bekwaam te maken om spoedig voor eigen onderhoud te leeren zorgen. Indien hij het gedaan heeft, mag hij te dien opzichte een kalm sterfbed gehad hebben, want Justus van Effen heeft door zelfstudie zekerlijk uitgemunt; hij is op 20, 21 jarigen leeftijd een heusche leidsman voor jongelui, die ook den weg der studie wenschen op te gaan. Want het zou onverklaarbaar zijn hoe deze jonge man als paedagoog kon optreden bij adellijke studenten; zijn plicht doen tegenover de ouders der aan zijne leiding toevertrouwde jonge mannen, en tevens zoo zeer de genegenheid verwerven dier volwassen pupillen zelf, dat deze hem in hun later leven zeer gaarne van dienst willen zijn; dit zou onverklaarbaar wezen, indien de omstandigheden ten huize van Van Effen — een vader, die voor eeuwig scheiden gaat en zijne vrouw en kinderen betrekkelijk onverzorgd moet achterlaten; eene moeder, die niet op den voorgrond komt der handeling — niet hadden medegewerkt om hem vroegrijp in gunstigen zin te maken op een leeftijd, welken de meeste menschen noodig hebben om een eersten blik in eigen hart te slaan. Van den nood eene deugd makende, heeft deze uit den aard leerlustige jongeling aan den moed tot volhardenden ijver de geëischte zelfbeheersching verbonden, die de eerste voorwaarde is der moeilijke kunst om anderen te leiden. Justus van Effen heeft, mag men beweren, zijn beroep als gouverneur aanvaard op een leeftijd, die naar 't aanschouwelijk zeggen van den dichter de worsteling der hartstochten met den wil beleeft; de worsteling der rede, „die hare oogen pas ontsluit," met de „driften, die een ondoofbren gloed ontsteken," — maar de jonge paedagoog stond reeds verre genoeg op den weg van geestelijke en verstandelijke en zedelijke meederheid om aan anderen te kunnen wijzen in welke richting het pad loopt naar zelfverbetering.

Het is waar, dat Van Effen bij Mevrouw de Limeville — eene Fransche dame, die na de herroeping van 't Edict van Nantes zich in Den Haag had gevestigd — niet zeer lang huisonderwijzer is geweest, maar dat hij in hare woning en door den dagelijkschen omgang met haar zoon en in diens kring gelegenheid heeft gevonden zijne kennis van en zijn smaak voor de Fransche taal en hare letterkunde uit te breiden en te verfijnen, ligt buiten twijfel. Ook heeft Van Effen in dezen kring waarschijnlijk gelegenheid gevonden den Prins van Hessen-Philipsthal te zien, die hem in later jaren als reisgenoot naar Zweden medeneemt. Immers weten we, dat de pupil van Van Effen, Bazin de Limeville, die in de theologie gaat studeereen, later in de kapel van dien Prins van tijd tot tijd eene preek komt doen. — Niet alleen als leidsman van jongelieden meende Van Effen tot een bestaan en tot invloed te komen. Hij wilde bovendien als auteur naam maken, althans eens spoedig zijne krachten beproeven. Reeds in 1707 schreef hij eene *Dissertation sur Homère et sur Chapelain*, eene verhandeling, die eerst zeven jaar later, 1714, bij een opstel van zijn vriend Saint-Hyacinthe, en *Le chef-d'œuvre d'un Inconnu* getiteld, in 't licht verscheen, maar die desniettemin ook dan nog bewijst, dat Van Effen zich haastte met het hanteeren der pen. Doch dit alles te zijner tijd. Want voorshands was het eigenlijke mentorschap over jongelieden zijne hoofdtaak. In 1709 had Baron van Wassenaar Duivenvoorde hem in dienst genomen ter opleiding van zijn oudsten zoon Briellanus. Het is als leidsman van dezen, dat Van Effen zijne sporen als paedagoog verdiend heeft. Zoo zeer ten genoege van den leerling en diens familie heeft Van Effen zich van zijne taak gekweten, dat de Baron naar buitenkansjes voor den paedagoog zijns zoons begon om te zien. In 1714 bood zich daartoe eene eigenaardige gelegenheid aan. Koningin Anna van Engeland was overleden en de eerste der Georges beklom den troon. Alzoo werd ten onzent besloten eene ambassade naar Londen af te vaardigen om den nieuwen koning de hulde der Nederlandsche Republiek te gaan aanbieden. Juist voor eenige maanden heeft ons de heer C. A. v. Sypesteyn in de *Haagsche Stemmen*, 1889, no. 30, over deze ambassade, hare kostelijkheid en hare kostbaarheid, naar behooren ingelicht en dat wel volgens het eigenhandig verslag en de nota's, door den secretaris van het gezantschap, wijlen W. J. van 's-Gravensande — den lateren beroemden hoogleeraar van dien naam — voor den Baron, die als hoofd der ambassade rekening en verantwoording moest doen, geschreven. In al onze letterkundige geschiedenissen moet, sedert het opstel des Heeren Van Sypesteyn, eene kleine wijziging gebracht worden omtrent den titel van onzen Van Effen, die — naar 't tot heden heette — als tweede secretaris fungeerde, maar die, blijkens het gevonden verslag, zich met den nederigen titel van „klerk" moest tevreden stellen. 's-Gravensande was secretaris tegen eene belooning van 60

gulden 's maands; de klerk Van Effen had 30 gulden, evenveel als de hofmeester. Verder: als de heeren straks hunne opwachting gaan maken ten paleize van Koning George en de stoet zich in beweging stelt, neemt 's-Gravensande in de koets plaats, waarin met hem de gezantschapsdominee troont, terwijl de klerk Van Effen met den hofmeester der expeditie samenrijdt. Ook: de secretaris 's-Gravensande had twee bedienden; den klerk Van Effen achtte men het best door zich zelven bediend. Maar dit zijn achttiend'eeuwsche kleinigheden. Eene zaak van beteekenis voor Van Effen was het, dat hij Engeland te zien kreeg, de Engelsche groote en kleine wereld, het Hof en de oogendienaren van het Hof. Maar ook de oppositie. Het belangrijkst echter voor den paedagoog-letterkundige was waarschijnlijk zijne kennismaking met Newton, Pope en Swift, met Addison en Steele, indien hij althans de beide laatste spectator-schrijvers persoonlijk heeft ontmoet. Aanleiding tot die kennismaking met de Engelsche letterkundigen was het feit, dat de Heeren 's-Gravensande en Van Effen leden waren van eene club, „de Haagsche Vereeniging" genoemd, die een eigen tijdschrift had, het *Journal Littéraire*, dat ook in Engeland niet onbekend scheen gebleven. Hoe dit zij, er viel voor Van Effen eene groote mate van levenswijsheid en letterkundige kennis op te doen, en hij heeft zijn voordeel gedaan met de ondervinding, dat daar in den vreemde niet alles schitterde van het echte goud des geluks, en 't in zijn vaderland tijd werd de gelijksoortige ondeugden en hebbelijkheden te gaan bestrijden, welke in Engeland zoo openlijk bedreven en sedert eenige jaren zoo hartelijk bestreden werden. Het komt mij bovendien voor, dat de toekomstige auteur van den Hollandschen Spectator hier in Engeland geboren is. Het moet nog een jaar of veertien duren, eer hij in 't Hollandsch voor de Republiek gaat doen, wat Addison en Steele in 't Engelsch voor Groot-Britanje deden: leekensermoenen houden voor 't zondige burgerpubliek; maar toch: reeds in 1714 heeft Van Effen Spectatoriaal succès gezien en dit is hem nooit uit het hoofd gegaan. Met Swift heeft Van Effen mede kennis gemaakt; hij heeft zelfs het cynische „Vertelsel van de Ton" van het Engelsch in 't Fransch vertaald en werd zoo de middellijke oorzaak, dat *The tale of a tub* ook in 't Hollandsch de vromen ergerde, de incroyables lachen deed. Maar het lijdt geen tegenspraak, dat Van Effen òf de diepe ironie van het „Vertelsel van de Ton" niet heeft begrepen, òf dat hij 't boekje alleen vertaald heeft om van een te verwachten succès te genieten. Want dat de strekking der redeneeringen over en weer tusschen Maarten, Jan en Pieter den maatstaf aan de hand zouden doen omtrent de betrekkelijke waarde onderling der drie christelijke hoofdgodsdiensten, of eigenlijk der absolute onwaarde van iedere christelijke religie afzonderlijk, — dit ongodsdienstig denkbeeld moest den schrijver van den, voor alle rechtzinnigheid welwillenden, Hollandschen Spectator een gruwel wezen. Maar zoo behoeft het ook niet.

Van Effen is goed calvinist, en Swift goed ketter in geestelijk gewaad... op het terrein der letteren echter ontmoeten beiden, het cynisch genie en het goedmoedigst talent, elkaar voor korte oogenblikken. Nadere aanraking is er niet; Van Effen bv. was op het terrein der staatkunde zelfs geen dilettant en vele andere argumenten dan die der tastbaarste nuttigheid omtrent politieke zaken van algemeen belang zijn er nooit van hem uitgegaan. En Swift? Heeft dit menschenhatend genie niet eens eenmaal de vreugde genoten van een stoelvast ministerie 't onderst boven te woelen met dat merkwaardig politiek „Vertelsel van den Lakenkoopman," waarin hij den Minister van Financiën alle oude koperen ketels van 't Vereenigd Koninkrijk laat opkoopen om die tot het (voorgestelde) nieuwe koperen geld om te munten, — waarvoor dan echter de leuke lakenkoopman zijne waar niet uit den winkel wil laten gaan? Heeft Van Effen van deze troebele historie nooit gehoord? Zwijgt hij er van, omdat de staatkundige woelingen in Engeland hem koud laten, of heeft hij zich van Swift afgekeerd sedert *Le conte du Tonneau?* Wat er overblijft is dit: in Engeland hebben de pennemannen invloed en naam, waarom zouden ze die in Nederland niet kunnen verwerven? Toch komt de Hollandsche Spectator zonder den naam des schrijvers in 't licht. Hoe dit alles met elkaar te rijmen?....

Laat ons voor 't oogenblik met het gezantschap naar Nederland terugkeeren en de beantwoording dezer vraag een beetje mogen uitstellen. Voor Van Effen is de herinnering aan Londen gemakkelijk gemaakt; hij is benoemd tot lid der Royal Society. —

Ten huize van Baron van Wassenaar Duivenvoorde is er helaas na eenige maanden veel veranderd. De oudste zoon Briellanus, Van Effen's discipel, is een jonge man van eenige verwachting geworden, maar zijne gezondheid laat te wenschen en 't einde is de dood. Wederom is nu Van Effen buiten eene vaste betrekking. Wel heeft zijn beschermheer, de vader des overledenen, hem den post van Secretaris der heerlijkheid Geervliet, in 't Land van Putten, bezorgd, wel zijn er eenige geschriften van Van Effen's hand, bv. de *Misanthrope*, in den handel, maar noch het één noch het ander levert een voldoend bestaan. Het secretariaat van Geervliet mag Van Effen verkoopen, en verder staan hem de beste getuigenissen der familie Duivenvoorde ten dienste. Ze blijken spoedig nut gedaan te hebben, want reeds in 1716 treedt hij in betrekking bij Graaf van Welderen, die hem verzoekt als mentor te willen optreden nu de zoon van den Graaf, Bernard van Welderen, gereed staat zijne studiën in de rechten te Leiden te gaan beginnen. Alzoo verandering van tooneel en Van Effen te Leiden. Hij heeft er drie jaren vertoefd, 1716—1719; hij heeft het talent den jongen Graaf Bernard te leiden en den tact om hem aan den arbeid te houden. Toch nemen de daartoe noodige bezigheden niet al zijne uren in beslag,

zoodat er nog wat tijd overschiet voor vriendschappelijk verkeer met eenige Leidsche kennissen, met den dichterlijken advocaat Mr. Th. van Snakenburg bv., en voor zijne geliefde studie der Fransche en classieke letterkunde; voor vertalingen uit het Engelsch in 't Fransch, voor eene reeks van vertoogen, die als *La Bagatelle* een jaar levens halen, 5 Mei 1718—13 April 1719, en in doffe ironie voortkwijnen tot hun dood; voor een tooneelspel eindelijk, *Les Petits-Maîtres*, dat de auteur handen vol werks tegen de critiek en veel ergernis bezorgt. Maar schatten geven deze boekdeeltjes niet. Als dus de promotie van Graaf Bernard van Welderen den gouverneur Van Effen van alle verdere zorgen ontheft, schiet er voor dezen niets beters over dan opnieuw naar eene betrekking om te zien. Maar het schijnt, dat de wereldsche zaken ten jare 1719, de beide eerste trimesters, aan Van Effen teleurstelling moeten bezorgen. Er steekt een storm van tegenspoed op over 't hoofd van den anders gelukkigen vrijgezel, die 't heele voorjaar aanhoudt en eerst tegen 't einde van Mei bedaart. Was ook die storm niet begonnen bij helderen hemel, op een Januaridag, toen hij juist zich gereed maakte naar Parijs over te steken? Parijs was zijn ideaal. Eene aanzienlijke dame aldaar wil de opvoedig van haar zoon aan een paedagoog van professie toevertrouwen, en als Van Effen haar door een invloedhebbend vriend wordt aanbevolen, passeert ze haar woord, zoodat de opvoeder zijne koffers kan gaan pakken voor de gewichtige reis. Evenwel is daar eene vertrouwde vriendin der Fransche weduwe en deze dierbare weet te bewerken, dat de auteur van *Les Petits-Maîtres* ontslag krijgt uit zijne betrekking nog voor hij ze aanvaard heeft. Wil hij schadeloosstelling, hij mag eene som noemen. Doch Van Effen is geen speculant; hij wrokt wel, maar neemt geen geld aan om dien te verdooven. En wie mag hem gelasterd hebben, opdat hij zich wreke op de booze babbelaarster, die zijne godsdienstigheid in discrediet heeft gebracht, en hem Parijs deed misloopen? Het kan eene jaloersche juffer zijn, meent Van Effen; hij zal alvast maar een nieuw tooneelspel ineénzetten: *Critique des Petits-Maîtres* en daarmee de fiolen zijner wraak uitstorten over 't hoofd der belaagster. Madame Argante belastert Eraste, die vlekkeloos is, maar in stoffelijken zin tegen de venijnige zilvertong niet bestand blijkt. Het is wel jammer, dat deze *Critique* niet wat beter uitgevallen is. Men zegt den ouden dichter Vergilius gewoonlijk na, dat de verontwaardiging den dichter maakt. Ook al een regel met uitzondering, naar 't schijnt, want de verontwaardiging heeft van Van Effen's tooneelspel tenauwernood eene reukelooze dagbloem kunnen kweeken: het stuk was reeds vergeten en verdwenen, toen een tijdgenoot en bewonderaar, de biograaf van Van Effen ten jare 1765, moeite deed om het machtig te worden.

Er is nog eene andere stormvlaag gegaan door het rag van Van Effen's illusiën: eene jonge dame, die zijn hart veroverd had,

blijkt, naar de welmeenendste getuigenissen van belangstellende vrienden, de liefde van den 35-jarigen jonkman niet wel te verdienen, zoodat Van Effen maar zeggen wil, dat hij zich met een bloedend hart van haar scheiden gaat. Maar een menschenhater wordt hij daarom niet; een vrouwenhater allerminst. Integendeel, eenmaal aan den gezelligen omgang met eene verliefde gedachte gewoon geworden, wordt zijn gewond hart na eindelijke genezing opnieuw krachtig genoeg om voor eene andere schoone luide te kloppen. Voorshands echter, d. i. ten jare 1719, klopte het in de eerste plaats nog maar van blijdschap over het uitzicht zijnerzijds om door eene eenigszins lange buitenlandsche reis het leed te verzetten. Ook het leed over eene financieele misrekening, dat hij eene mooie betrekking zal vinden bij eene nieuwe vennootschap. Want men heeft hem den post beloofd, en niet gegeven. Ofschoon, niemand breekt zijn woord tegenover Van Effen, doch de maatschappij gaat niet door.

En thans naar den vreemde, op reis naar Zweden met den Prins van Hessen-Philipsthal, die zijn neef, den echtgenoot der Koningin, wenscht te bezoeken. Van Effen heeft de bijzonderheden dezer reis beschreven in brieven aan een vriend, welke brieven eene plaats hebben gevonden achter den tweeden druk van den Misantrope. In 't verhaal van Van Effen neemt de tocht per scheepsgelegenheid naar Hamburg de verhouding aan eener expeditie naar onbekende wereldoorden; als de schuit het tegen een opstekend zuchtje te kwaad krijgt, bereidt hij zich ten doode; en als, na gelukkige redding, de schipper — die nog wel moeder de vrouw bij zich aan boord heeft — overmoedig wordt en eene soort van roeiwedstrijd aanvangt met de ter zijde varende schuiten, die hem op hare beurt de loef wenschen af te winnen, dan zou Van Effen den driesten zeekapitein wel willen bezweren den Heer niet te verzoeken. Dan is hij de heele „Vertelling van de Ton" waarschijnlijk vergeten, en vouwt de handen tot een hartelijk gebed. Vreeselijker dingen wachten hem echter. Na eene vijfdaagsche rust te Altona en een rijtoer naar Rostock, kan de expeditie niet verder bij gebrek aan een schipper, die de reis naar Zweden durft ondernemen in dezen oorlogstijd (met Rusland en Denemarken). En als ze eindelijk slaagt in 't vinden van een zeekapitein, is deze wel ijverig bij de flesch, doch langzaam te roer, zoodat het moeite kost den schipper vlot te krijgen. Eindelijk gaat het toch en vaart men des avonds laat van Wernemunde, zeilende de schuit werkelijk in de goede richting. Doch weinige minuten na middernacht wordt een kanonschot gehoord, dat een vijandig woord toeroept uit de verte. Alles overeind, de dronken schipper ook. Gelukkig is de snelzeiler binnen een paar minuten buiten schot. Maar Van Effen had zich ook nu weer ten doode bereid. Hij had zich in zijn mantel gewikkeld, en was op den bodem der schuit gaan liggen om in die houding alle verdere eventualiteiten aan de Voorzienigheid over te laten. Weldra slaapt

hij dan ook den slaap des rechtvaardigen, en wordt eerst wakker, als de Prins zelf hem na eenige uren komt boodschappen, dat het vroegdag is en men nu verder geen ander gevaar heeft dan mogelijk door een Deenschen kaper opgepikt te worden. Niet deze echter, maar een Russisch vaartuig is het, die hen op de hielen zit. Er wordt scheepsraad belegd, en warm gepleit, tegen den wil van den Prins, die wenscht, dat de schuit maar op goed geluk op 't strand zal loopen. Maar Van Effen mag met den schipper instemmen omtrent het gevaar eener bijna zekere schipbreuk, de Prins houdt vol, en men roeit naar de kust. Van Effen's angst was onbeschrijflijk en zijne tegenwoordigheid van geest keert eerst terug, als de schuit een meter of wat van de rotsen verwijderd is. „Werpt het anker uit!" roept hij nu; en de expeditie is behouden, want de Rus durft met zijn schip zoo dicht bij de kust niet komen. Weinige oogenblikken later is men op Deenschen grond, waar de lieden van 't strand, zoodra ze van den schrik over de onverwachte komst van zulke vreemde gasten hersteld zijn, alle hulp bieden. Nog een paar dagen en onze reizigers komen te Stockholm aan, waar Van Effen in de hoedanigheid van 's Prinsen kamerheer aan 't Hof komt, en ten slotte met een gouden kroningspenning, hem door de Koningin vereerd, ten afscheid beschonken wordt. De terugreis is niet zonder tegenheden, doch Van Effen heeft aan vertrouwen op den goeden afloop der wereldsche zaken gewonnen en houdt moed. Tegen 't einde van het jaar was het reisgezelschap weder in Den Haag terug: de expeditie had in alles eene maand of vijf geduurd.

Te huis gekomen, en nu zonder betrekking, nam Van Effen de pen weder ter hand om door vertalingen zijn tijd productief te maken. De Foë's *Robinson Crusoë* bewerkte hij in drie deeltjes, Mandeville's *Vrijmoedige gedachten over godsdienst*, *kerk en volksgeluk*, in één deeltje; beide van 't Engelsch in 't Fransch. Ook de *Guardian* of *Britsche zedenmeester*, gelijk de Hollandsche vertaler zeide, vertolkte hij onder den titel „Le Mentor Moderne," drie deelen. (1722).

Intusschen was het Van Effen in 1721 gelukt eene nieuwe betrekking als gouverneur te vinden, bij den Heer Jacob Huysman, oud-directeur-generaal in Nederlandsch-Indië, thans te Rotterdam. Na drie jaren was de jonge Huysman bekwaam voor de universiteit en vestigden meester en leerling zich te Leiden. Het verblijf aldaar duurde van 1724—1727 en kenmerkte zich door geene andere bijzonderheden dan dat Van Effen kennis maakte met Boerhave's besten leerling, den Roomschen dokter Van Swieten, wiens godsdienst hem voor eene Nederlandsche universiteit ongeschikt maakte, zoodat hij van dien meester de opvolger niet kon worden. Het kan wel zijn, dat Van Effen door de kennismaking met Van Swieten — den lateren professor in de geneeskunde te Weenen — heeft geleerd ook aan de Roomschen eene plaats binnen den hori-

zon zijner verdraagzaamheid te gunnen. Zeker is het, dat zijne denkbeeelden over de mogelijkheid om ook aan de Roomsche kerk een klein plaatsje toe te staan in de Republiek een beetje leniger zijn dan die van velen zijner tijdgenooten.

Intusschen is Van Effen wederom aan 't vertalen getogen. Dit maal zal hij Van Loon's boek over de Nederlandsche historiepenningen in 't Fransch vertolken. Twee van de vijf deelen, waaruit het werk bestond, heeft Van Effen in 't Hollandsch overgebracht. Is het te gewaagd te gelooven, dat de vertaler door dezen arbeid gewonnen heeft aan kennis zijner moedertaal en hem dit alles te stade is gekomen, toen hij eenige jaren later 't Nederlandsch voor zijn lust om te vertoogen ging bezigen? Voorloopig echter koos hij voor de uiting van eigen gedachtenleven nog steeds het Fransch, thans in zijn weekblaadje *Le Nouveau Spectateur François*.

Wij naderen het jaar 1727, het jaar, waarin zijn mentorschap bij den jongen Huisman eindigde, daar deze in Maart promoveerde. De meester volgde in deze dagen 't voorbeeld des discipels en verwierf het doctoraat in de rechten eene maand later. Wellicht is men geneigd in deze late promotie, in den nazomer van Van Effen's leven, het bewijs te zien, dat de 41jarige mentor meer bedacht is geweest op het welslagen en vrucht dragen der academische studiën van zijne leerlingen dan op het onderdak brengen zijner eigene doctorsbul; maar zulke onderstelling is mij te rooskleurig. Liever neem ik aan, dat Van Effen niet promoveerde om den studentenleeftijd nader te blijven, als ik 't zoo noemen mag, en aldus gereedelijker invloed te kunnen behouden op zijne student-pupillen ter plaatse hunner uitspanningen zelf. Van Effen bleef zoo de student-leidsman; de gelijke en toch de meerdere. Want deze karaktertrek is het juist, dien men in den auteur van den Hollandschen Spectator telkens wedervindt.

Voorshands is Mr. Justus van Effen echter zonder paedagogische betrekking, maar heeft Graaf van Welderen de heuschheid hem den post van gezantsschapssecretaris naar Londen aan te bieden, ter gelegenheid van de ambassade om George II met zijne troonsbeklimming te gaan complimenteeren. Na eenige maanden, als de zending geëindigd is, volhardt de graaf in zijne te waardeeren beleefdheid, door Van Effen eene plaats in eigen huis aan te bieden, opdat deze daar afwachten kan, wat de toekomst brengen zal. Het ligt in den aard der zaak, dat Van Effen's denkbeelden over de offervaardigheid der vriendschap door zulke ondervindingen nog veredeld werden. Hij zelf is van gelijke edelaardigheid om vrienden van nut en dienst te zijn. Het is gebeurd, dat hij voor zijne vrienden, die in twistgeschrijf gewikkeld waren, den handschoen opnam en mede in 't krijt trad om eene minder nobele weerpartij in 't vizier te zien. En wederom is het gebeurd, dat Van Effen de betrekking van Commies bij 's Lands Magazijnen van Oorlog zal

deelachtig worden, waarvoor eene betrekkelijk niet geringe borgstelling moest betaald worden, ofschoon de gelukkige candidaat geen geld te missen heeft. Het zij zoo; dan zal de Leidsche vriend en thans collega, Mr. Th. van Snakenburg, deze borgstelling ter beschikking van den benoemde stellen. Alsnu, in 1732, vertrekt Mr. Justus van Effen naar 's-Hertogenbosch. Hij vindt er wel geene goudmijn in 's Lands magazijnen, maar zijn bestaan is toch in zooverre verzekerd, dat hij Mej. Sophie Andriessen ten huwelijk vragen en met haar een huishouden beginnen kan. Het is droef, dat het huiselijk geluk voor Van Effen maar zoo kort van duur mocht zijn. Hij werd na eenige jaren reeds sukkelend en overleed den 18^en^ September 1735. Zijne weduwe behield van hem twee kinderen, een zoon en eene dochter.

II.

De *Hollandsche Spectator* is in een boekwerk van twaalf deeltjes, twee aan twee gebonden, tot ons gekomen. Ieder deeltje bevat een dertigtal opstellen, die, onder den ernstigen naam van *Vertoogen*, eerst iedere week, en te zijner tijd, d. i. sedert het welslagen der onderneming na een halfjarig bestaan, twee keeren in de zeven dagen, hunne lezers wisten te vinden. Vertoog no. 1 werd den 20sten Augustus 1731 gedrukt, vertoog no. 360 verscheen den 8sten April 1735, zoodat Van Effen op drie maanden na juist vier jaren levens aan zijn tijdschrift ten koste gelegd heeft. Want al dadelijk zij gezegd, dat de gansche, eerwaardige hoeveelheid proza, in den Hollandschen Spectator opgetast, al de opstellen, met uitzondering van een klein getal vertoogen, alleen Van Effen's geesteskinderen zijn. Iedere week, en straks per drie, vier dagen, zond hij, van 's-Hertogenbosch uit, naar de firma R. van Tongerlo en F. Houttuin te Amsterdam eene hoeveelheid beschreven blaadjes, kopij bevattende voor ongeveer 16 bladzijden druks. De heeren uitgevers van den Spectator waren nauwgezette menschen en stonden onder verband om den inteekenaars op hun tijdschrift telkenmale eene aflevering van zestien pagina's druks te doen toekomen. En alzoo valt de gewichtige vraag niet te ontwijken: hoe ze de ongelijke hoeveelheden kopij over gelijke oppervlakten drukwerk verdeelden? De vindingrijke lezer, die niet geheel onbekend is met de omstandigheid, dat voor en door onze hedendaagsche dag- en weekbladletterkunde een stelsel van „artikelen op maat" is geboren, hetwelk van de auteurs dier opstellen de handigheid vraagt over ieder onderwerp te kunnen schrijven, twee à drie kolommen druks, niet minder niet meer; – die vindingrijke lezer zou zich waarschijnlijk vruchteloos vermoeien met de oplossing der ge-

zegde vraag: hoe de heeren van Tongerlo en Houttuin aan hunne verplichting tegenover de lezers des Spectators getrouw bleven zonder hun 's-Hertogenbosschen auteur tot eene Procrustische behandeling der vertoogen te verleiden? Des zal ik hem te gemoet komen met de mededeeling, dat de uitgevers hunne Spectator-afleveringen met lettersoorten van onderscheiden grootte drukten: zond Van Effen veel kopij, dan werd de letter klein, soms bij het onzichtbare af; was de hoeveelheid beschreven blaadjes gering, dan namen ze ter drukkerij eene lettersoort van grooter afmeting en spaarden de oogen hunner lezers. Maar altijd waren er.... zestien bladzijtjes druks. Later, 21 jaar na Justus van Effen's dood, toen een vriend en vereerder van den Spectator een tweeden druk met biographie des overleden auteurs uitgaf, (ingeleid door eene opdracht aan Antoni Huisman van de hand des heeren Melchior van Effen [1]), toen gaven dezelfde uitgevers eene editie in gelijke lettersoort en alzoo met vertoogen van ongelijke grootte. Maar ook deze Spectator wederom van twaalf deeltjes, twee aan twee, schoon in wat kleiner formaat dan van den eersten druk.

Toen Mr. Justus van Effen zich aan den arbeid zette om voor Holland te doen, wat Addison en Steele voor Engeland hadden gedaan, een *Spectator* in 't leven roepen nl., die de achttiend'eeuwsche gebreken van zedelijken, huiselijken en maatschappelijken aard onder de oogen moest zien en de Nederlandsche wereld tot beternis brengen, kende hij zijne kracht en had hij een levendig besef van de meerdere of mindere beteekenis zijner toekomende opstellen. Hij wist, dat Addison in het geldgebrek zijns vriends Steele eene aanleiding had gevonden om den Engelschen Spectator op touw te zetten, die weldra 15,000 inteekenaars telde; die Steele uit de schuld hielp en tegelijk de misdadige wereld in Engeland ging verhinderen voortaan onkunde voor te wenden ten opzichte harer fouten. Dit stoffelijk succès mag Van Effen niet het meest bekoord hebben, het kan hem toch niet onverschillig gelaten hebben bij eigen onderneming, en indien hij den *Hollandschen Spectator* zonder den naam des schrijvers op het titelblad laat verschijnen, zoodat er dus met de vertoogen geene eer in te leggen viel in den letterlijken zin, dan behoeft het ons volstrekt niet te hinderen, dat schrijvers en uitgevers, gedurende de eerste veertien dagen in zak en asch waren over het ontoereikende succès der onderneming, maar straks wel gehumeurd zijn als het aantal inteekenaars tot twee duizend klimt. Immers, al rekent men het stoffelijk voordeel als de tweede quaestie in Van Effen's hart, en de zedelijke verbetering zijns naasten als de

[1]) Melchior van Effen, Justus' eenige zoon, was student te Harderwijk, later predikant te Londen. Antoni Huisman was de zoon van wijlen Mr. Martin Jakob Huisman, den vroegeren pupil van Mr. J. van Effen.

eerste van zijn streven, ook voor een Spectator zou het onmogelijk zijn het geloof in den zegen zijns bestaans te behouden, als er geen koopers voor de vertoogen kwamen: Van Effen verzwijgt zijn naam en hij doet het in vollen ernst. Later, als een medewerker, op wien hij prijs stelt, wederzijdsche geheimhouding wil beloven, gebeurt het wel, dat de Spectator van aangezicht tot aangezicht wenscht te staan tegenover zoodanigen bevoorrechte, maar voor het groote publiek blijft hij liefst gemaskerd. Eenmaal had hij, gelijk te zijner plaatse door mij werd medegedeeld, groot verdriet gehad over zijn geschrijf en het betrof toen nog slechts eene vertaling; nu zou hij uit eigen geest putten, nu zou hij als de zedenmeester bij uitnemendheid optreden. Welnu, was 't dan geraden genoemd te worden, bekend te zijn? Had hij geene persoonlijke eer van zijne vertoogen, hij bleef ook verschoond van de mogelijke ontevredenheidsbetuigingen der menschen. Tevens wist hij wel hoe groote macht de nieuwsgierigheid is dier lezers, die, om aan 't raden te blijven naar den naam des Spectators, iedere week opnieuw als inteekenaars dienst doen voor de onderneming. Doch gewichtigst van alle redenen, en die Van Effen kracht tot het verzwijgen van zijn naam schenken, was de omstandigheid, dat hij min of meer uit de hoogte meende te moeten zeggen hoe hij zich in staat achtte, beter dan tot heden geschiedde, in de Republiek als Spectator op te treden. Hij zou met den Hollandschen Spectator misschien beneden 't werk van Addison en Steele blijven, maar van den anderen kant zou hij beter werk te geven hebben dan tot heden in Holland op het gebied der moraalleer geleverd was. Het spectatoriaal geschrift „de mensch ontmaskerd" was tot 1731 het eenige, dat van een min of meer ernstig streven om de Engelsche zedenmeesters in 't Nederlandsch na te volgen, getuigde, maar de navolging was, oordeelde Van Effen, eene te zwakke poging gebleven: „men kon de opstellen bij zekere verdrietige gezangen met recht vergelijken, die altijd op denzelfden toon voortdreunen; in één woord: *het werkje was goed, doch 't was niet fraai*", zoodat, als men hem mocht vragen of hij iets beters geven zal, dan antwoordt hij zonder terughouding in bevestigenden zin: „waartoe dient eene geveinsde nederigheid, die meestentijd eene wezenlijke opgeblazenheid tot een dekmantel strekt? Dit opperkleed is oud en versleten, men ziet er zonder moeite door heen." Dit is zonder twijfel goed gezegd, en een auteur, die, hoewel naamloos optredende, aldus met zelfachting begint, mag verwachten, dat de lezers niet zonder waardeerende belangstelling zullen vragen: „wie is deze, die aldus de dingen bij den naam noemt"? en zeggen: „laat ons verder toeluisteren naar hetgeen hij spreken gaat!"

Toen Mr. Justus van Effen, Commies bij 's Lands Magazijnen van Oorlog, als *De Hollandsche Spectator* voor 't voetlicht kwam, bleek de ernst van zijn streven ook hieruit, dat hij 't gezag en den moge-

lijken invloed zijner vertoogen niet wilde verzwakken door de mededeeling van zijn naam en zijne maatschappelijke betrekking. Het moest niet kunnen gebeuren, dat het lezende publiek zou zeggen: is slechts deze de spelbreker, die ons met zijne leekenpreeken komt hinderen? Is hij niet eens een man van den kansel; is zijn preekstoel slechts de lessenaar met de kantoorkruk van den boekhouder in 's lands tuighuis te 's-Hertogenbosch? De schrijver van den Hollandschen Spectator kende zijn talent en zijne werkkracht. Hij had goed gestudeerd en uit de oude schrijvers niet alleen citaten onthouden om deze tot motto's voor zijne vertoogen te doen strekken, maar ook wijsheid vergaard en natuurlijkheid geleerd ten stempel en inhoud dier vertoogen. Door zijn voortdurenden omgang met studeerende jongelieden uit den aanzienlijken stand, en door aanraking met de ouders en de familiën dier bevoorrechten, had hij gelegenheid menschenkennis op te doen ook in kringen, die anders voor hem gesloten zouden geweest zijn. Tevens behield hij voeling genoeg met de zorgen des levens om de vlam van ijver voor de studie en de schrijfpen brandende te houden. De levenslust bleef tintelende bij den vroolijken omgang met de studeerende jeugd, terwijl de ernst in zijn hart post hield ter leiding der aan zijne zorg toevertrouwde aanstaande Meesters in de Rechten. Van Effen mocht wel vroolijkheid zien, doch behoorde de ergernissen te vermijden, zelfs al had eene zwakke maag, de oorzaak van zijn vroegen dood, hem niet bij dagelijksche waarschuwing voorzichtigheid geleerd. Lectuur van velerlei aard was zijn dagelijksch brood; in 't Fransch, in 't Engelsch, werd niets gedrukt van beteekenis, dat zijner aandacht ontsnapte; en zijn gelukkig geheugen versterkte hij nog door velerlei te bewerken en te vertalen. Straks is daar nog de omgang bij gekomen met geletterde jonge mannen in Den Haag, die als Fransche Protestanten der achttiende eeuw, eerste helft, hunne Hugenootsche afkomst geene oneer aandoen door in de Nederlanden ketterij te gaan plegen, maar wier levensbeschouwing toch een weinig verder reikt dan de rand van een Hollandschen preekstoel. De *Statenbijbel* blijft Van Effen een richtsnoer van geloof en leven, maar *De vertelling van de Ton* vindt hij een geestig geschrift, overwaardig het te vertalen. Het reizen en trekken naar Engeland twee malen, eens naar Zweden, geeft verdere ruimte aan zijn horizon; hij vervult misschien eene bescheiden en bescheidener rol in 't gezantschap of is de bevoorrechte, die zich in alle nederigheid gelukkig mag gevoelen nu hij medereist op kosten van ongelijk in halven dienst des milden Hertogs van Hessen-Philipsthal, ... maar hij komt ten hove, hij handhaaft er zich als man van beteekenis naar den geest, hij wordt onderscheiden, hij heeft het recht rond te zien zonder den rug al te zeer te moeten krommen. In letterkundige kringen van de hoogste beteekenis wordt hij gaarne gezien en de Koninklijke Academie te Londen vereert hem met haar lidmaatschap. Alles te zamen is iedere

dag er één ter vermeerdering zijner boeken- en menschenkennis. Nu, in 1731, is hij een man van levenservaring en den leeftijd van 47 jaren nabij. Is er dan geene reden hem gelijk te geven nu hij zich tot Hollandschen Spectator bestemmen gaat?

Slechts één bezwaar misschien, zouden de welwillendsten zelfs zijner tijdgenooten, hadde Van Effen zijn naam genoemd, hebben moeten te berde brengen. Mr. Justus van Effen, zouden ze hebben gezegd, heeft nog nooit Hollandsch geschreven, en thans wil hij als Spectator niet slechts „goed", maar zelfs „fraai" gaan vertoogen; hoe kunnen deze dingen geschieden? In waarheid: hoe kunnen deze dingen geschieden of liever geschied zijn? is men nog heden verplicht te vragen. Een onzer examinatoren voor de akte van middelbaar onderwijs in de Nederlandsche taal en letterkunde heeft het zwak iederen kandidaat, met wien het gesprek op Van Effen valt, te vragen, wat wel het kenmerkende is van den stijl des Hollandschen Spectators? En dan mag de candidaat zich uitputten in wetenschap en gissingen omtrent dien stijl; hij mag Van Effen's schrijftrant los en ongedwongen noemen, en natuurlijk, of zelfs het woord „bevallig" en „fraai" uitspreken, het is alles niet voldoende, niet aan de maat van des examinators denkbeeld in dezen, zoo lang het sacramenteele „de stijl van Van Effen is een *style français*" onuitgesproken blijft. Het is eene lastige quaestie voor de candidaten, die des examinators zaak niet kennen, maar van den anderen kant, de examinator heeft het bij het rechte einde: style français. Van Effen heeft veel met Fransche letterkundigen omgegaan; hij heeft evenveel beschaafd Fransch als Hollandsch gehoord; hij heeft veel uit het Engelsch, eens ook een boek uit het Hollandsch in 't Fransch vertaald; hij dacht en schreef, misschien tot zijn 45ste jaar, het liefst in 't Fransch, zoodra dat denken en schrijven over onderwerpen liep van min of meer wetenschappelijken aard. Toon en tint van zijn stijl moesten alzoo van deze omstandigheid het eigenaardige merk ontvangen. Doch dit neemt niet weg, dat de paedagoog Van Effen onder zijne leerlingen, en zeker onder de studenten in den dagelijkschen omgang, het Hollandsch heeft onderhouden. Hij heeft de moedertaal niet verdoofd onder de beoefening en het gebruik der vreemde spraak, gelijk reeds is gebleken o. a. door zijne vertaling van Van Loon's *Historiepenningen* uit het Nederlandsch in het Fransch. Maar hij heeft aan zijn stijl in 't Hollandsch het natuurlijke, eene enkele maal zelfs wel eens het te ongegeneerde medegedeeld, hetwelk in 't Fransch sieraad was of geoorloofd. Hij heeft voor zijne opstellen den toon der waarheid gekozen boven 't gemaniëreerde; het losse boven het stijf-deftige. Zijne beeldspraak is van niet verre gehaald, maar heeft de natuur te baat. Zijne volzinnen sluiten aaneen zonder over elkaar te vloeien en de betoogtrant, die zou gaan vermoeien, wordt afgewisseld door een prikkelend woord van vernuft, dat opwekt, of eene teekenachtige vergelijking, die om

zich zelve genoten kan worden. Van eene bastaardspraak is hij afkeerig, maar de puristerij in den zin der lieden, die bv. de namen der maanden verhollandschten en in October de wijnmaand wilden huldigen zonder de onwaarheid hunner huldiging ook maar te bespeuren, maakt hem kregel. Slechts zou men wenschen, dat hij in de spelling zijner taal een beetje meer regelmaat gebracht had. Want zoo ordeloos en regelloos en onhebbelijk als de Hollandsche Spectator de orthographie behandelt, kan men 't zich moeilijk voorstellen. Een vast stelsel van verbuiging en vervoeging is hem even vreemd als de *e*- en *ee*-, de *o*- en *oo*-spelling. En zoo is het met alles, wat in de schrijftaal het apercepieeren bevorderen moet. Hij vergeet bv. in den volgenden zin hoe hij in den vorigen gespeld heeft, en ergert zich klaarblijkelijk niet als hetzelfde woord in drie, vier verschillende spellingen op dezelfde bladzijde gedrukt staat. Dit verwondert te meer, omdat Van Effen in achttiend'eeuwsche netheid ten opzichte van kleedij en kapsel niet gaarne bij zijne tijdgenooten ten achteren zijn zoude. Intusschen is de tweede druk van den Spectator, door P. A. Verwer herzien, op het stuk der spelling een beetje ooglijker dan de druk van 1731-'34.

Het is bekend, dat de Hollandsche Spectator er volstrekt geen geheim van maakt, ten nutte der menschen te willen zijn, meer dan ten genoege. Gelijk de Britsche zedenmeester van Addison en Steele de menschen in Engeland, zoo moest de Hollandsche van Van Effen de lieden in Nederland bekeeren. Leerdichter in proza te zijn was het doel. Mr. Justus van Effen was het met zijne Engelsche voorgangers hierover eens, dat de wereld beter kon zijn dan ze in hunne dagen bleek te wezen, en dat het hunne taak was aan die verbetering mede te werken. De preekstoel en de openbare tucht op 't schavot vonden ze heilmiddelen, die onvoldoende waren gebleken. Waarom onvoldoende? De preekstoel was te ernstig om den mensch, die er ook van houdt, dat hem van tijd tot tijd al lachende de waarheid wordt gezegd, meermalen per week te kunnen boeien; en 't schavot te pijnlijk. De Spectator wil de predikanten niet ontslaan uit hun dienst, al heel niet: hij prijst hun ijver, hunne deugd; hun woord, hun voorbeeld. Doch het gesproken woord in 't zondagmorgenuur is te vluchtig en de indrukken uit de kerk medegenomen duren te kort. Bovendien zijn er te vele gebreken van de soort, gelijk die in 't laatste deel der 19de eeuw met den naam van „maatschappelijke zonden" zouden betiteld worden, en wier bespreking ter bevordering van het godsrijk op aarde van te geringe beteekenis zou zijn om hare opzettelijke behandeling op den preekstoel te rechtvaardigen. Een predikant, die over 't geven van fooien, over vreemde woorden in de taal, over zindelijke en kraakzindelijke huisvrouwen wilde spreken, zou misschien geen bijbeltekst vinden kunnen om aan zijn woord kracht bij te zetten. En zoo al, zou de preekstoel

ooit de plaats kunnen worden ter bespreking b.v. van Agnietje's naieve vrijerij? Het is dan natuurlijk, dat de Spectators niet zijn gekomen om den godsdienstleeraars het werk uit de hand te nemen, maar wel om hun streven ter verbetering des menschdoms aan te vullen op die punten, waar het bijbelwoord niet reiken kan. Met dat al is de Spectator zich ook bewust de menschen voor het goede te moeten winnen door zóó te schrijven, dat de lezers met klimmend genoegen naar zijne blaadjes uitzien. Men moet genieten door de wijze, waarop in den Spectator het goede aangeprezen, het kwade getuchtigd wordt. Als bv. een saletjonker in zijne ijdelheid wordt geteekend en gekastijd, moet dit zoo geschieden, dat de niet-saletjonkers er schik in hebben en de mede-schuldigen niet nalaten kunnen te grinneken, zij 't ook met pijnlijken trek om den mond. Maar verder mag de zucht om aangenaam te zijn aan de lezers van den Spectator ook niet gaan. Indien iemand bv. bij wijze van compliment aan Van Effen had gezegd, dat het jammer zoude wezen, als Nederland het ras saletjonkers niet kende, dewijl de Nederlandsche Spectator dan waarschijnlijk de geestige teekening der soort zoude missen, ik denk dat Mr. Justus dezen vleier met verontwaardiging van de lijst der inteekenaars op het vertoogenboek zou hebben geschrapt. Neen en nogmaals neen, niet om te behagen is de Spectator onder de menschen opgetreden, maar om nut te doen. Het zou Van Effen meer waard zijn geweest te vernemen, dat hij eener kijfachtige vrouw de tong had geboeid, dan honderd lofspraken te ontvangen bv. over 't fraaie in de teekening der Agnietjes. Zelfs heeft hij dan ook een heel ernstig vertoog gewijd aan het spijtige van 't geval, dat de meeste lezers dier Agnietjes alleen het aardige van 't verhaal en de meesterlijke teekening hadden geroemd en niet tot de ware bedoelingen en „bronaderen" des verhaals waren doorgedrongen, dat zij zich aan de schors hadden vergaapt, maar de pit niet geproefd.

Het is niet de bedoeling dezer bladzijden over Van Effen en zijn Hollandschen Spectator eenige onbillijke critiek uit te spreken, maar voor onbepaalde bewondering is het toch ook de tijd niet meer. Er is in den Spectator, wat goed is en van blijvende waarde; er is ook, wat we thans verkeerd moeten noemen en slechts aanvaarden als het bewijs, dat in den tijd van Mr. Justus van Effen voor vele dingen een andere maatstaf van beoordeeling gold dan dien wij kennen. In allerlei letterkundige geschiedenissen is echter verzuimd op dat onvolkomene in den Spectator te wijzen. Te dezer plaatse behoort de rechtvaardigheid betracht, en eerst des duivels advocaat gehoord te worden. Over enkele punten althans. Hier is bv. vertoog no. 18, na de Agnietjes het meest bekende en meest geroemde van alle opstellen uit den Spectator en de overdreven zindelijkheid der Hollandsche huisvrouwen behandelende, ... een in den grond der zaak dwaas stukje. Mijnheer heeft een gast, en mevrouw zit, in duizend

vreezen voor haar damasten ammelaken, aan tafel, bevende telkens als de heeren hunne glazen opnemen. Er valt reeds een druppel op het hagelwitte wit en mevrouw spreekt woorden van verontwaardiging, zoodat mijnheer, in alle kalmte nog wel, wraak neemt door den ganschen inhoud der flesch over de heele tafel uit te plassen. Drift en gehuil en gescheld van mevrouw, terwijl mijnheer de bui doorstaat, maar om op zijne beurt in een welgemeend vertoog over zijn goed recht en haar ongelijk eene niet gemeende scheiding voor te stellen, alles in tegenwoordigheid van den gast, dien mevrouw voor 't eerst in heur leven ziet. Het slottooneel is te raden: mevrouw aan de voeten van mijnheer; deze verteederd en vergiffenis schenkend, terwijl de in genade aangenomene hare vernedering voltooit door ook voor den gast eene akte van berouw te zeggen. Met dat al en ondanks den lof, dien dit vertoog heeft gevonden, dunkt het mij niet zeer aanbevelenswaardig in tegenwoordigheid van derden aan eene beminde huisvrouw zekere verkeerde neiging af te willen leeren door een kunstwerk als dat der wijngolven over het damasten tafellaken. Het geheel teekent den tijd, toen een beschaafd man als Van Effen meende heel wel te handelen door aldus een voorbeeld te stellen. Doch er zijn dingen, waaromtrent Van Effen met zijn tijd, althans met sommigen zijner tijdgenooten, overhoop ligt, en waarin wij 't ongelijk aan zijne zijde vinden. Er is bv. een vertoog in den Spectator, no. 36 van het tweede deel, waarin Van Effen een vriend te recht zet, die beweerde, dat *misleiding* den koopman even ongeoorloofd is als *bedrog*. Maar bij alle slimmigheden dezer wereld, dat gaat te ver, meent Van Effen. Bedrog is misdaad en zonde, misleiding leukheid en gepaste poging om een mededinger klein te houden. Van Effen stelt een voorbeeld, dat ons, naar hij meent, moet overtuigen van het deugdelijke der misleiding tegenover het misdadige van 't bedrog. Ziet, zegt hij, ik begeef mij op weg van Amsterdam met bestemming naar Den Haag. Even buiten de stad komt me een vriend tegen, een kennis, een medekoopman, die me vraagt, waar ik heen ga. Naar Haarlem is mijn antwoord, want als ik naar Den Haag ga, passeer ik immers deze stad en wat behoeft mijn vriend, de koopman, te weten, dat ik nog verdere plannen heb? 't Is misleiding en geen bedrog. Als hij me over eene week weder ontmoet behoort hij me te roemen over mijne slimheid, want dan zal ik een goeden slag geslagen hebben door mijne misleiding zijner nieuwsgierigheid. Wel mogelijk, Mr. Justus, zouden thans de Amsterdamsche kooplui zeggen, maar wij doen als uw vriend en dringen den man, die aldus misleidt maar niet bedriegt, aanstaanden Maandag van de beurs.

Reeds is gezegd, dat Van Effen niet onrechtzinnig heeten wil, dat de Statenbijbel en de Dordtsche leer hem richtsnoer waren voor geloof en leven. Dit behoort niemand af te keuren. Maar de Spectator pleidooit voor het geloof aan spoken... op grond, dat de bijbel

ze niet ontkent, en de rede er niet tegen hebben kan hun bestaan te aanvaarden, als twee of drie philosophen hem betuigen iets bovennatuurlijks bespeurd te hebben. Zelfs wil Van Effen wel aannemen, dat de spoken hunne nuttigheid hebben en bv. dienen kunnen om verharde zondaars, die misschien zelfs voor Spectator-vertoogen geene vreeze hebben, tot inkeer te brengen, ten minste tot angst. Van 't bovennatuurlijke gesproken. De paalworm, „dat verachte dier, dat nauwelijks een rang onder de schepselen heeft", zei Van Effen, was de Nederlandsche koopvaardijvloot aan boord gekomen en nu onlangs zelfs het houtwerk onzer waterkeeringen en havenhoofden. Natuurlijke middelen hielpen niet of werden niet gevonden, zoodat de Spectator heel zijn invloed bezigt om den, door Heeren Staten voorgeschreven, bededag ten zegen te doen zijn der mogelijke pogingen om het ongedierte te dooden. Laat het zijn: het gebed des rechtvaardigen vermag veel. Er is nog eene grief tegen den rechtzinnigen Spectator te noemen. Niet deze, dat hij aan Jezuietenvrees lijdt en de Jansenisten zalig spreekt om hun weerstand tegen de orde van Loyola; niet deze, dat hij het met zijne verdraagzaamheid ten opzichte der Roomschen niet verder brengt dan dulding van hun Kerkgenootschap, omdat de Catholieken diensten doen voor 't algemeen belang, b.v. als medestrijders in de lagere rangen bij 't leger en op de vloot, en vooral bij den belastingpachter, maar dulding met de bijbepaling, dat allen zorgvuldig van alle ambten moeten geweerd worden; ook niet deze, dat hij, ofschoon voor de Joden niet onwelwillend, afgaat op een kort bezoek in eene Jodenkerk om den Israëlieten te verwijten, dat ze bij hunne godsdienstplechtigheden slechts den uiterlijken vorm dienen en geen ernstige menschen zijn onder 't gebed. Maar Van Effen's zotteklap tegen de Doopsgezinden, die hij nooit met rust laat, en van wie hij niet ophoudt te vertoogen, dat ze de weelde en met de weelde de ongebondenheid in Nederland onderhouden, die is hinderlijkst. Verbeeld u ons Nederland in gevaar voor 't oog des Heeren door de ongebondenheid van de kleine gemeente der Mennonieten. 't Is eene soort van bekrompenheid van Van Effen, die niemand wegnemen kon. Herhaaldelijk wil men hem overtuigen, dat hij verkeerd oordeelt, maar de Spectator moet het beter weten en wil het laatste woord hebben: nooit hebben de inzenders gelijk, hij alleen is de onfeilbare en de Doopsgezinden deugen niet.

Eene laatste grief tegen Van Effen, eene grief van heel anderen aard: zijne onbeteekenende letterkundige critiek: Feitama is de hoofddichter, Lucas Rotgans staat boven Vondel, Jacob Cats is een poëet bij de gratie Gods. Maar aangezien over zijne tekortkoming te dezen opzichte in iedere letterkundige geschiedenis wordt gehandeld, mag hier volstaan worden met de vermelding van het kortzichtige des Spectators, zonder meer. Ten slotte: Van Effen heeft met al de kracht van een Spectator-vertoog geijverd voor eene betere psalm-

berijming dan die van Dathenus. Mag zijn streven in dit opzicht niet in mindering komen van zijne andere critische tekortkomingen?

Mr. Justus van Effen behoudt met dat al het recht op de waardeering van allen, die den Hollandschen Spectator hebben leeren kennen. Schrijver dezes heeft de 360 vertoogen vóór twintig jaren het eerst gelezen. Aanleiding daartoe was de lust om te weten of de Spectator zich ook wel eens met eenig onderwerp Oost-Indië betreffende had bezig gehouden. Maar te dezen opzichte stelt Mr. Van Effen ons te leur. Hij laat niet slechts de staatkunde van de Republiek in 't algemeen en die der Compagnie in 't bijzonder ongemoeid, maar schrijft ook geen regel omtrent het leven in de Oost. Zelfs dan, als daartoe aanleiding zou bestaan, doet hij dit niet. Over den rijkom en de weelde en verkwisting van de Doopsgezinden spreekt hij meer dan genoeg, maar dat de koloniale schatten de zenuwen zijns volks bezig waren te verslappen, bespeurt hij niet. Trouwens heel Indië was in Van Effen's dagen, en tot op de komst van dominee Valentijn's vijfdeelig werk Oud- en Nieuw- Oost-Indië, een onbekend terrein. Intusschen kan men, ondanks deze teleurstelling omtrent Indië, de aangenaamste herinnering aan de lectuur van den Spectator behouden en ben ik ook in deze dagen, bij eene tweede lezing, dankbaar en zelfs wel voldaan geweest. Van Effen heeft ons in zijn Spectator een beeld zijns tijds nagelaten, dat goed geteekend is en ten einde toe met ingenomenheid werd afgewerkt. Hij heeft de algemeene gebreken der menschen behandeld zonder de naïveteit te ver te drijven als zou hij niet vermoeden, dat algemeene gebreken blijvende gebreken zijn, ondanks 360 maal 360 Spectator-vertoogen; hij heeft de bijzondere fouten van zijn tijd en zijn volk van alle kanten bezien, in hare oorzaken en mogelijke gevolgen nagegaan, zonder te ver te gaan in 't beweren, als zou de Spectator alleen de volmaaktheid in pacht hebben. Van Effen redeneert gaarne en hij vertelt dikwijls, dat hij gaarne en bij voorkeur redeneert; maar bij elke drie wijsgeerige beschouwingen, die hij geeft, zijn er niet altijd twee zwaar op de hand. Indien hij lust heeft tot teekenen in plaats van schrijven wordt het vertoog een schilderijtje en levert hij stof voor onze Nederlandsche bloemlezingen tot aan het einde der dagen. Hij voor zich was 't meest in zijn humeur over een „nuttig" vertoog; en een meisje, dat haar minnaar in 't geheim wilde volgen, maar door 't lezen van een Spectator-blaadje terugkomt van dit zondige voornemen en bij moeder tehuis blijft, maakt hem gelukkig in den platonischen zin van 't woord. Nu mag 't gezegd worden, dat Van Effen veel nut kan gesticht hebben. Hij heeft over de verhouding tusschen ouders en kinderen goede dingen gezegd; de huwelijken uit berekening bestreden, de kuischheid voorgestaan. Van Effen heeft met zijn Spectatoriaal gezag de roede afgewend van den rug der dienstboden, al is 't hem omgekeerd niet gelukt deze

dienstboden te winnen voor de afschaffing van 't fooienstelsel. De vroolijkheid is hem geene ergenis en 't dansen geene zonde. Allerminst zou deze zedenmeester voor pessimist willen doorgaan, maar de Spectator zou zijne roeping miskennen, indien de dronken harddravers zijne verontwaardiging niet gaande maakten. Een man als Van Effen, die eerst op zijn 35[ste] jaar met zijn doctorstitel voor den dag kwam, moest wel tegen de titelzucht dier dagen een vertoog opstellen, en hij was een te goed Hollandsch gouverneur geweest om zich niet te verzetten tegen de mode zijns tijds, die Fransche praatjesmakers tot opvoeders van Hollandsche kinderen wenschte. Zelfs de invloed der Réfugié's is den Hollandschen Spectator niet in alle opzichten naar den wensch van zijn Hollandsch hart. Vaderlandschgezind is Van Effen in de hoogste mate, en reeds met een zweem van unitaristische gevoelens tegen het verlammende provincialisme gekant; over de groote mannen van den voortijd spreekt hij met warmte en als er mannen van beteekenis in zijn eigen tijd het woord nemen, is hij terstond bereid zijn Spectator met een uittreksel hunner redevoeringen te verrijken. Der vaderlandsche kerk is hij mede een goed vriend, en die haar de feil der smakelooze psalmvertaling ter verbetering voorlegt. Straks zal *Saartje Burgerhart* de betere rijmen mede zingen. Zoo, en op 360 andere manieren, heeft de Hollandsche Spectator den tijdgenoot onderwezen en geteekend, den nakomeling een schetsboek nagelaten van het Hollandsche leven der achttiende eeuw in hare eerste helft.

„Er is weinig in den Hollandschen Spectator van andere dan Van Effen's hand." Eenige gedichten van zijn vriend Mr. Theodoor van Snakenburg en Mr. Jacob Elias Michiels, leden van het Leidsche dichtgenootschap *Certatim* hebben den Spectator wel eens gevuld, maar niet versierd. Het viertal vertoogen van Jan van Rijssen, Engelschman van geboorte, maar te Amsterdam op een handelskantoor werkzaam en aldus met onze taal vertrouwd geraakt, hebben geene hooge waarde; het zestal, door den Remonstrantschen dominee Willem Sonderman geschreven, en vooral over de opvoeding handelende, zijn Van Effen's werk gelijkvormig, terwijl de Mennoniet P. A. Verwer als de verdediger zijner geloofsgenooten onder den doorzichtigen pseudoniem Mennophilus eenige brieven in den Spectator geplaatst kreeg, die zijn karakter en zijn stijl eere aandoen. Van Effen heeft dezen de vriendenhand geboden en Verwer is Spectator-schrijver gebleven ook na den dood van den tegenstander zijner geloofsgenooten. Het bleek reeds, dat Verwer den tweeden druk van Van Effen's tijdschrift bezorgde, en er moet nog gezegd, dat hij in latere Spectators, o. a. in den *Philantrope*, vele vertalingen naast eenige bijdragen van eigen brein ten beste gaf. Ook van den rechtsgeleerden Professor G. Schröder te Harderwijk ontving de Hollandsche Spectator eenige goede vertoogen, terwijl de dich-

ters Lucas Pater en Pieter Merkman genoemd behooren te worden als de verdienstelijke inzenders van eenige opstellen in proza, die de gewone maat der soort wel konden halen. Intusschen is er, ook al rekent men nog eenige vertoogen van onbekende schrijvers, en ongeteekend ingezonden, mede, niet veel meer dan een twintigtigtal opstellen, door Van Effen eene plaats in zijn Spectator waardig gekeurd. Wel deed hij 't voorkomen, in tal van vertoogen, alsof ze door inzenders waren aangeboden, maar dit geschiedde om afwisseling van toon en manier te kunnen geven. Meestal verraadt Van Effen zich terstond en bewijst een enkel woord of eene eigenaardige zinswending, dat de inzender en de Spectator dezelfde persoon zijn. Trouwens Van Effen eindigde zijn tijdschrift niet door gebrek aan stof. Integendeel, hij legde de pen neder ondanks het feit, dat hij nog vele onderwerpen, reeds aangekondigd maar niet behandeld, als eene schuld aan de lezers naliet. Zelfs had hij eenige weken voor zijn plotseling afscheid mededeeling gedaan van zijn vaste voornemen den Spectator voort te zetten of door een ander gelijksoortig tijdschrift te vervangen; maar 't schijnt, dat het toenemend lichaamslijden hem (den 8 April 1735) van den arbeid riep. Een klein half jaar later (18 September) overleed hij.

Aan navolgingen en navolgers heeft het den Hollandschen Spectator niet ontbroken. In het bekende werk van Ds. J. Hartog worden ruim dertig Spectatoriale geschriften genoemd. Er is een „*Algemeene*" en een „*Nederlandsche*" *Spectator* gekomen; een *Denker*, een *Onderzoeker* en een *Opmerker;* een *Philantrope* en een *Menschenvriend;* een *Vroolijke* en een *Kerkelijke Zedenmeester*, een *Arke Noachs* en een *Sem*, *Cham en Japhet*, enz. enz. en, als men geen titel meer weet, verschijnt tot zelfs een *Naamlooziana.* Zoo bleef de soort in stand tot aan het begin dezer eeuw, tot aan Van Woensel's *Lantaarn* toe, een Spectatoriaal jaarboekje maar met politieke beteekenis. En in onze dagen heeft de Oude Heer Smits den naam weer in eere gebracht, terwijl Simon Gorter door zijne *Leekensermoenen* de Spectator-vertoogen onze dagbladletterkunde heeft binnengeleid, en H. de Veer zoowel *Bij den Haard* als *Op drie golven* of om *Maatschappelijke Zonden* een der waardige zonen mag geroemd in de kunst van Mr. Justus van Effen.

Intusschen hebben alle Spectators iets van de wijsbegeerte van Confucius: „*het nuttige en de gulden middelmaat.*"

DEN HAAG, 13 Juli '89.

INHOUD.

			Blz.
VOORBERICHT			V—VI
INLEIDING			VII—XXVII
Vertoog.	Vertoog.		
1.	I.	(Ontstaan van den Hollandschen Spectator)	1
2.	II.	(Taal en stijl van den Spectator) . . .	5
3.	VI.	(Milddadigheid in Nederland aan de Waldenzen betoond)	10
4.	XII.	(Het tooneel in Den Haag: Voorhoutianen en Casuaristen)	15
5.	XIII.	(De plaats, die Nederland, ten opzichte der beschaving, tegenover 't buitenland inneemt)	20
6.	XIV.	(Coquetterie)	25
7.	XV.	(Eene coquette geteekend door hare kamenier)	30
8.	XVI.	(Overdreven taalzuivering: puristerij) . .	36
9.	XIX.	(Het gehalte der studenten)	41
10.	XX.	(Voorstel om den jongen student slechts onder leiding van een' gouverneur naar de hoogeschool te zenden)	46
11.	XXIX.	(Titelzucht: mijnheer en mevrouwschap) .	51
12.	XXXI.	(De fijnen: wezenlijke en schijnvromen) .	55
13.	XXXII.	(Over titelzucht; en brief over de verhouding van studenten en soldaten onderling)	61
14.	XXXVI.	(Over de grenzen tusschen bedrog en misleiding in den koophandel)	65

Vertoog.	Vertoog.		Blz.
15.	XXXIX.	(De mode en hare dwaasheden)	70
16.	XL.	(Vóór den rechterstoel van Radamanthus).	76
17.	XLI.	(De ware godsvrucht)	82
18.	XLII.	(Overdreven zindelijkheid der huisvrouw getuchtigd)	88
19.	XLIV.	(Vervolg van Vertoog XL)	93
20.	XLVI.	(De kameniers)	99
21.	LI.	(De predikanten verdedigd)	104
22.	LXI.	(Over de mogelijkheid van mirakelen en spoken)	109
23.	LXVIII.	(Een verjaarfeest bij burgerlieden) . . .	114
24.	LXXXV.	(Het buitenleven)	119
25.	LXXXVIII.	(De redenaars in de trekschuiten) . . .	125
26.	XCIII.	(Onderscheiden uitingen der eigenliefde).	130
27.	CII.	(De waarde van den mensch naar het geld berekend)	136
28.	CVII.	(In den Amsterdamschen schouwburg) .	140
29.	CVIII.	(Een rederijker)	145
30.	CXV.	(Saletgewoonten)	152
31.	CXVI.	(Tijdverspilling en deze gegrond o. a. in de opvoeding)	158
32.	CXVII.	(Schets uit het klein-burgerleven: Thijsbuur's os)	163
33.	CXXIII.	(In 't gezelschap van Petits-Maîtres) . .	168
34.	CXXIX.	(Overeenkomst tusschen 's menschen gang en zijn verstand en geest)	174
35.	CXXX.	(De volmaaktheid van het heelal) . . .	179
36.	CXXXII.	(In de koffiehuizen)	184
37.	CXXXVIII.	(Vervolg van Vertoog CXXIX)	188
38	CXL.	(Over poëtische schildering naar aanleiding van Feitama's vertaling van den Telemachus in verzen)	193
39.	CXLI.	(In den Amsterdamschen schouwburg) . .	198
40.	CXLVI.	(Kobus en Agnietje: eerste kennismaking)	203

Vertoog.	Vertoog		Blz.
41.	CLI.	(Kobus en Agnietje: de verloving) . .	208
42.	CLVIII.	(Critiek op d. Psalmberijming v. Dathenus)	212
43.	CLXI.	(Kobus en Agnietje: het huwelijksfeest)	218
44.	CLXVIII.	(De kermis en hare genoegens verdedigd)	224
45.	CLXXVIII.	(De kinderen het onderwerp der conversatie)	229
46.	CLXXIX.	(Oneerlijkheden op kleine schaal) . .	235
47.	CLXXXVI.	(De Mennonieten verdedigd)	241
48.	CLXXXVIII.	(Windhandel in hyacinthen)	246
49.	CXCVI.	(Het peetschap)	251
50.	CC.	(Oorzaak van 't vermaak der menschen in bloedige schouwspelen)	256
51.	CCII.	(Het gebruik en misbruik van vreemde woorden in de taal)	262
52.	CCVII.	(Halfgeleerden)	268
53.	CCIX.	(Vrijage onder welgestelde burgerlieden)	274
54.	CCX.	(Een weinig critiek op gelegenheidsverzen)	279
55.	CCXIII.	(Over eene nieuwe psalmberijming) . .	285
56.	CCXIV.	(Over „bijzondere bestieringen") . . .	290
57.	CCXXIII.	(Brief over de Agnietjes, enz.) . . .	295
58.	CCXXIX.	(Over 't gebruik van Fransche titels) .	302
59.	CCXXXIII.	(Windhandel)	307
60.	CCXLII.	(Mr. Jochemius' becijferingen van den levensduur)	311
61.	CCXLIII.	(Opvoeding van meisjes)	318
62.	CCXLVIII.	(Het gedrag der dienstboden)	323
63.	CCLII.	(Behandeling der dienstboden). . . .	329
64.	CCLIV.	(Liefhebberijen)	334
65.	CCLXIII.	(Mishandeling der bedienden door hunne heeren)	339
66.	CCLXIV.	(Over het plan om, in plaats van den Spectator, een' roman bij inteekening uit te geven)	344

Vertoog.	Vertoog.		Blz.
67.	CCLXXIII.	(Brief van „Buisman Schietspoel" over Haarlemsche „kloppertjes") . . .	349
68.	CCLXXX.	(Doctor de Tribus Regibus en de kwakzalverij)	353
69.	CCXCII.	(„Vergulde bedelaars").	358
70.	CCXCIV.	(De kleine burgerstand in vele opzichten benijdbaar boven de rijkeluî)	362
71.	CCCXIII.	(Vervolg op Vertoog CCLXIII) . .	367
72.	CCCXXII.	(Een petit-maître)	371
73.	CCCXXVI.	(Misbruik van wijn)	375
74.	CCCXXXII.	(Oorzaak en ongerijmdheid der scheldnamen, aan de bewoners van sommige plaatsen gegeven)	380
75.	CCCXXXVIII.	(Over het dingen)	385
76.	CCCXLI.	(De eerzucht, die roem draagt op onmatigheid)	389
77.	CCCXLII.	(Jansenisten en Jezuïeten)	394
78.	CCCXLVI.	(Eene vergadering van de „Société Galante")	399
79.	CCLXVII.	(Over kunstkoopers en schilderijen-verkoopingen)	405
80.	CCLXXVII.	(Nogmaals over kunstkoopers, en vervolg van Vertoog CCLXVII). . .	411
81.	CCCLX.	(Des Spectator's afscheid van den lezer)	417

I. VERTOOG.

Den 20. Augusty 1731.

Est aliquid prodire tenus, si non datur ultra.

HORAT.

Gy kunt wel vordren, schoon gy 't eind met uw gezigt
Noch niet b'ereiken kunt.

HUYDECOPER.

HEt Engelsch Werk, 't welk ik voorgenoomen heb in myn moedertaal, niet over te zetten; maar na te bootzen, is zyn eerste oorspronk aan een edelmoedige vrindschap verschuldigd. De Heer Steele bevond zig, zoo door zyn eygen los gedrag, als door de verkwisting van een onbezonne Huysvrouw, in een zeer groote verleegenheid, waar uit hy door een geringen bystand onmooglyk konde verlost worden. De vermaarde Heer Addison deszelfs boezemvrind, voorzien van zoo veel deugden als gaaven des verstands, was al te teeder en inschikkende om den man in 't ongeluk, waar in hy zig ten deele door zyn eygen schuld gestort had, te laaten kwynen en vergaan; zyn liefde voor den ongelukkige scherpte zyn vernuft op, en deed hem een middel uitvinden om zyn Vrind een genoegzaam, en gedurig onderstand te verschaffen. Wat versind hy? Hy maakt eenige andere fraye Geesten op, boezemd den zelven in het medelyden, 't geen hy voor den verstandigen Steele gevoeld, overreed haar tot het voorneemen van hem kragtdaadiglyk te ondersteunen, niet door haar beurs, 't welk, volgens 't gemeene noodlot der Geleerden, weinig zoude geholpen hebben, maar door de aardige voortbrengzelen van haar verstand. Om zulks werkstellig te maaken, vergaderden deze Heeren dagelyks gezaamentlyk met het voorwerp van hun medelyden. Yder bragt met zig eenige vrugten van zyn vernuft; de eene boertig, de andere ernstig, dog alle na de smaak van hunne Medeburgers geschikt, wierden in verscheide brieven verdeeld, als uit verscheide plaatzen, en Koffy-huysen van Londen geschreeven, en aldus in het ligt gebragt, onder den titul van Den *Babbelaar*. Dit werkje maakte terstond een ongelooflyke opgang, en bragt aan den Heer Steele, aan wien alleen de eer en het profyt van 't zelve wierd gelaaten, zoo veel voordeel als roem toe. Wanneer 't zelve eenigen tyd, met het zelve goed gevolg zyn loop had gehad, wilde dit vernuftig Gezelschap bezoeken, of het niet mogelyk zoude weezen dien Vriend 't zelfde onderstand te bezorgen, en

met een als edelmoedige weldoenders [van 't Vaderland, iets min boertigs voor den dag te brengen en ernst met een zeediger aardigheid te vermengen, om het hart en manieren van hunne Medeborgers te hervormen, en van gebreeken te zuiveren. Dit vereischte vry grooter inspanning van gedagten, en een zeldzaame verscheidenheid en vereeniging van talenten en kennisse. Hier moesten de Wysgeer, de Godgeleerde, de Geletterde, de Digtkundige malkander de hand bieden. Hier was van nooden eene zeldzame doordringentheid van Oordeel, eene zonderlinge levendigheid van geest, eene uitgestrekte inbeeldings kragt, een natuurlyke en vrolyke aardigheid, een styl welke ongedrongen en los, zig met buigzaamheid na alle stoffen konde vleijen, en met de zelve zig verheffen en verneederen. Dit alles scheen nog niet genoegzaam. De Scherszer zelf moest hier zyne boerteryen op eene gezonde reeden gronden, en de Philosooph had om zyne lessen en bewysredenen in te boezemen, eene ongedwonge geestigheid van nooden; het aangenaame moest door nutheid onderschraagt, en het nutte met aangenaamheid versiert, voor den dag koomen. Al dit vereischte wierd overvloedig beantwoord. Ook wierd dit nieuwe Werk aanstonds op een ongehoorde manier getrokken. Dewyl in 't zelve ieder vond 't geen met zyn inborst en begrip over een kwam, wierd het van ieder met dezelfde gretigheid gezogt, en met de zelfde rechtvaardigheid goed gekeurt. Tot vyftien duizend exemplaren wierden van 't zelve t'elkens uitgegeeven. In fatzoenlyke huizen kon men zoo weinig zonder Koffi en Thee, als zonder Spectator ontbyten; zelfs wierden 'er Schuitenvoerders gevonden, die het uit een gemeene beurs kogten, en den verstandigsten onder de makkers het ampt van leezer en uitlegger opdroegen. Zulks moet niet zeer vreemd voorkomen. Zonder de Engelschen onregt te doen, kan men niet ontkennen dat zelfs de geringste der zelver, zonder letteren, en als door de Natuur oordeelaars en liefhebbers van geest en verstand zyn. Ook had dit vernuftig Gezelschap die beminnelyke toegevendheid voor hunne Vaderlanders, dat het dikwijls iets betrekkelyk op de leevens-wyze, en manier van denken van de gemeenste lieden voor den dag bragt. Dog zulke voorwerpen, hoe laag ook in zig zelfs, wierden met zo levendige en natuurlyke trekken en verwen afgeschilderd, met zoo een keur van omstandigheden opgepronkt, en dikwils met zoodanige geestige en nutte zeedenlessen verrykt, dat men met verwondering bemerkte, dat een verheeve verstand, zelfs wanneer het naar de laagste stoffen schynt te bukken, de zelven met zig verheft en evenaart. De hand van een groot Schilder word zoo wel gekend en onderscheiden in de aardige en wel geschikte afbeelding van een keukenmeid, of visverkoopster, als in 't konstig maalen van de Familie van Darius, die den Grooten Alexander te voet valt. Hoewel het nauwlyks anders weezen kan, of een Werk van dien aart, in velen deelen alleenlyk betrekkelyk, op het Groot-Brittannische Volk, moet veel

van zyne fynste geesten, in 't overgieten van d'eene in d'andere taal, verliezen; zoo is het egter zeeker, dat de overzettingen van 't zelve bykans, de zelfde indrukkingen op het gemoed van andere Volken hebben gemaakt, en met de zelfde smaak en verwondering zyn geleezen. Men heeft zelfs getragt een gelyke schrijf-wyze in andere Landen in te voeren, maar het heeft niet volmaaktelyk willen lukken, en al wat de Schryvers daar meede gewonnen hebben, is geweest dat men haar Werken van dat zoort heeft aangezien, als fraye copyen van onnavolgelyke origineelen. Tot Parys is een Spectator uitgegeeven, daar waarlyk verstand, vinding en aardigheid in doorschynen. Dog de taal is niet natuurlyk genoeg, en te veel opgesmukt; de verscheidendheid der stoffen, de ziel van zoo een werk, ontbreekt 'er aan. De gronden van waarheid, redelykheid en deugd, worden 'er nauwelyks aangeroert. 't Is als een Arts, die zig alleenlyk toelegd, om de opperhuid van puisten en sproeten te bevryden, en de wezentlyke deelen des lichaams aan deszelfs gevaarlykste ongeregeldheeden ten prooy geeft.

Wy hebben ook voor eenige jaaren in den Haag een Nieuwen Franschen Spectator zien uitkomen, waar in myns oordeels, niet min aardigheid, en vry meer merg en zenuwen zich openbaarden als in de Parysche. 't Geen in 't zelve meest uitblonk, wierd op rekening gesteld van een Nederlander, die zig door andere schriften in de zelfde taal vermaart heeft gemaakt, en die na lang zich verborgen te hebben gehouden, zich wel heeft willen laaten kennen voor den Schryver van den *Menschenhaater*, en de *Bagatelle*, welke agting by de braafste verstanden van Europa verdient en verkreegen hebben. Zonder egter dien Autheur te kort te doen, denk ik een groot onderscheid te moeten maken tusschen zyne roemwaardige Werken en den Engelschen Spectator. De Natuur is niet mild met *Addisons*, ook is het zeer begrypelyk, dat de gelukkigste poogingen van een eenig verstand niet wel op kunnen tegens de t'zamenvloejing van de doorlugtigste geesten van een gansch land, in 't welk verstand en vernuft, altyd door eerbied en vergelding aangemoedigt worden, en zelden missen hun bezitters uit het stof op te beuren.

Niets, myns weetens, heeft onze moedertaal van een diergelyke smaak voortgebragt, als den *Mensch ontmaskert*. In 't zelve was makkelyk te ontdekken, dat de Schryver een man van oordeel en geleertheid was, en dat hy de heilzaame studie, gerigt om 's menschen hart te doorgronden, niet had verwaarloost. Al 't geen hy ons omtrent deeze wigtige stoffen mede-deelde was waar, maar 't was, om zoo te spreken, al te waar: de Man had gelyk, 't ging door: dog 't ging al te gemakkelyk door, 't behoefde door kragt van reden en doorzigtigheid niet geholpen te worden. De waarheden waren te baarblykelyk, en hadden nog door haar natuur, nog door de konst van haar in een nieuw licht te plaatzen dat zonderlinge

niet, dat den Leezer opwekt, inneemt, en tot zig trekt. Daar by was de styl, hoewel weezentlyk niet kwaad, styf, en niet genoeg gemengt. Men kon de zelve by zekere verdrietige gezangen die altyd op de zelfde toon voortdreunen, met recht vergelyken, in een woord 't Werkje was goed, dog 't was niet fraay.

Mogelyk zal men my vraagen of ik iets beters voor den dag hoop te brengen? Myn ongeveinst antwoord zal weezen ja; waar toe dient toch eene gemaakte nedrigheid, die meestentyd eene wezentlyke opgeblazentheid tot een dekmantel strekt? Dit opperkleed is oud en versleten, men ziet 'er zonder moeyte door heen. Wie weet niet, dat niemand zig zelfs genoeg haat, om de pen te willen opvatten, indien hy niet vertrouwde iets goeds, ja zelfs iets, dat ten minste boven het middelbaare zweeft, te voorschyn te doen komen. Doch indien men my vroeg, of ik my verbeelde den Engelschen Spectator te kunnen evenaaren, zoude ik met de zelfde openhartigheid zeggen, dat ik van laatdunkende verwaantheid zoo dronken niet ben, om my in eenigermate met die trotsche hoop te vleijen. *Waarom dan het werk bij de hand genomen?* zoude men kunnen hervatten, *'t Voortreffelyk Werk, welkers voldoenende navolging gy van uwe kragten niet durft verwagten, bezitten wy in onze moedertaal. Waar toe zoude een slegter van 't zelfde soort ons dienstig zyn?* Dusdanige redeneering zoude niet bondig weezen. Yder Volk heeft zyn byzondere manieren, zeeden, gedrag, deugden en ondeugden. Vele lessen en berispingen treffen de Britten, en hebben op ons geen vat. Het is hier meede gelegen als met de overzettingen van vreemde Blyspeelen, die wy op ons Nederduitsch Tooneel brengen. Eenige weinige dingen, die ons aldaar vertoont worden, en de wezentlyke eigenschappen der menschen betreffen, raaken ons zekerlyk; dog 't meeste is voor ons mis; wy worden voor onze eige oogen niet open gelegt; wy voelen derhalven die leevendige aandoeningen niet, die het regte oogmerk van een verstandig Tooneel-digter zyn.

Dit zy genoeg voor de eerste maal. In 't volgende Blaadje meen ik wat uitvoeriglyk te handelen, over de taal en styl, welke ik voornemens ben te gebruiken.

II. VERTOOG.

Den 27 Augusty 1731.

——— ——— ——— Usus
Quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi.

HORAT.

Belieft 'er slechts 't Gebruik zyn zegel aan te steeken,
Waar by het Recht, de Magt en Regel is van 't spreeken.

PELS.

OM tot de Styl te komen, waar van ik voornemens ben my te bedienen, heb ik iets te verhandelen met de Heeren *Puristen* of *Taal-zuiveraars*. Eertyds ben ik van hunne bende geweest, en niet alleen een verwonderend liefhebber van hunne gelukkige poogingen, maar zelfs een ieverig navolger, en mede-dinger. Zelfs heb ik, zonder roem gesprooken, reeds in myn kindsche jaaren Koppelwoorden t'zamen gesteld, die, in uitgestrektheid en hardigheid, voor niemant hunner trotze en opgeblazene broederen behoefden te wyken, dewelke, indien ik raadzaam hadde gedagt, denzelve het ligt te doen zien, zonder twyfel hun fortuin in de wereld zouden gemaakt hebben. Zommigen van deze myne treffelyke uitvindingen is dit geluk al te beurt gevallen. Dewyl ik onbekend ben, durf ik zeggen, dat ik de man ben, die de eer heb, op de leest van 't woord *Jufferdom*, dat van *Dichterdom* geschoeit te hebben, zoo dat aan my, en aan niemand anders verschuldigt zy, dat men met zoo veel deftigheid en zoetluidendheid in verscheidene van onze vaderlandsche dichten hoort brommen: *Het Neerduitsch Dichterdom*, &c. Ik verwonderde my zelfs, dat dit maakzel myns vernufts aan andere fraije geesten, die meer als ik, haar werk van in onze moedertaal te schryven, maakten, geen aanleiding gaf, om met die bevallige uitgang van *dom*, andere woorden, en wel voornamentlyk koppel-woorden op te pronken; waarom dagt ik, wanneer men in 't gemeen spreeken wil van Kleermaakers of Hairsnyders, ook niet gezegt, 't *Kleermaakerdom*, 't *Hairsnyerdom*. In die bevatting zynde, wilde ik eens het Huwelyk van een voornaam Koper-slager, mynen goeden Vrind, in Heldendicht, gelyk zulks met het hedendaags gebruik gantschelyk niet stryd, vieren. Myn voorneemen was hier in den trant van den verhevenen Pindarus op te volgen, en met den lof der Kopersmeeden zelfs te beginnen. Ik voerde dit myn opstel na myn genoegen wonder wel uit, en myn Gdicht nam zyn aanvang met de volgende regel:

Het Koper-smeedendom ten top van kunst gestegen.

Met dit begin was ik uitsteekend ingenomen, en ik twyfel geenzins

of het zal den zelfden indruk doen op liefhebbers, die van de zelfde smaak zyn. 't Is recht jammer, dat ik 't overige van dit keurlyk werk bykans geheel heb vergeten. Ik vermeen echter, dat het noch ergens tusschen myne papieren zich verschuilt; ik zal het trachten te vinden, en ik ben verzekert, dat het met verbaastheid zal gelezen worden. Dit staat my noch voor, dat myn gemelde Vrind *Blom* genaamd was, 't welk my zeer mede viel, om dikmaals op *dom* te kunnen rymen; eene treffelyke gelegendheid, welke ik geen man was om te verwaarloozen. Dit is alles nog niets; myne Poëtische stoutheid draafde nog al beter door. Op eenen tyd had ik alle myn krachten ingespannen, om iets voor den dag te brengen dat van geen oude of nieuwe Dichters oit beproeft, en zelfs in hunne harsenen naar waarschynlykheid noit was opgekomen; *recens indictum ori alieno* [1]). Myn opzet was eene geheele zaak met alle deszelfs mogelyke eigenschappen, in een eenig woord vervullende een ganschen rymregel van 't grootste soort, af te schilderen. Na lang overleg kipte ik hier toe uit, tot myne stoffe, 't zwaarste onweer dat uitgedacht kan worden, zonder de Natuur te ver uit te rekken. Dit was zekerlyk een hoogdravend voorwerp, om hier in te slagen, deede ik myne geest kracht en geweld aan. Ik weet niet oit in eene andere gewichtige gelegenheid myn arme harssenen zodanig op de pynbank gelegt te hebben. Verscheidene nachten bragt ik slaapeloos door, en de aangenaamste Gezelschappen vonden my droefgeestig en mymerende. Ik zag 'er uit al zo erg als een Vryer die een blauwtje geloopen heeft. Nu dacht ik het gevonden te hebben, dan ontslipte het my weder. Eindelyk, na dat de Natuur my tot eenige uuren slaapens, door afgematheid, gedwongen had, wakker geworden zynde, en my bevindende in die toestant, in welke de geest op het levendigste werkzaam is, verkreeg ik het langgezogte, als by een soort van inblazing; ik bevoelde my als dronken van vreugde. Een Minnaar die zich verbeeld had afgeslagen te zyn, en onverwagt het gewenschte ja-woord heeft ontvangen, verbeeld maar flauwelyk de onuitspreekelyke aangenaamheid van deze myne toestand. 't Eenigste middel om hier van een begrip te geven is het verwonderingswaardige Meesterstuk hier neder te stellen:

Ik zie met schrik en angst aannad'ren uit het Zuijen,
Wind-reegen-hagel-weerligt-donder-blixem-buijen.

Ik voelde wel dat deze verbaazende Dichtregel in het midden eenigzins stootende was; doch ik verzekerde my, dat het volvoeren van zo een hoog voornemen by alle billyke verstanden, om deszelfs zeldzaamheid, zo veel ingang zoude hebben, dat zodanige geringe ongeregeldheid ongemerkt zoude doorgaan, of op 't minste ingeschikt

---

1) D. i. een nieuw gezegde uit den mond van een nieuweling.

worden. Hoe het ook zy, ik was op zo eenen gelukkigen uitslag zeer hoogmoedig. *Scaliger* zegt ergens, dat hy liever een zekere Lierzang van *Horatius* zoude gemaakt hebben, als beheerscher te zyn van beide de Sicilien. Wat my aangaat, ik zoude in dien tyd het pluimpje, verdiend door dit verrassend meesterwerk, niet gegeven hebben voor 't geheele gebied van den Grooten Mogol; zelfs daar in begrepen zyne Majesteits Throon, die, volgens den geloofwaardigen Tavernier, naar de geringste vergrooting, ruim driehonderd millioenen Hollands geld waardig is. Tegenwoordig zoude ik 'er juist zo dier niet mede wezen; voor een prysje zoude ik het laaten gaan, en indien gemelde Vorst my daar maar voor bood een zekere Diamant, die onder zyne schatten uytmunt, ik geloof waarlyk dat ik het zoude laten glyen. Dit zal den Liefhebberen van Taal-zuivering en oorvervullende woorden niet vreemd voorkomen, wanneer ik de stoutheid gebruikt zal hebben van openhartiglyk te bekennen, dat ik van hunne bende *gedeserteert*, en tot eene beter geredeneerde taal overgeloopen ben; deze verandering is door een onverwagt voorval toegekomen. Zedert veele jaaren was ik door bezigheden afgeleid geweest van 't ernstig denken op de hoogvliegende uitdrukkingen, waar van ik den Lezer zulke ongemeene staaltjes vertoont heb. Geduurende een geruime tyd, was ik meer in zaaken, als in woorden werkzaam geweest, altyd echter, hoewel zonder een nauwkeurig onderzoek, onderstellende dat zuiverheid en koppel-woorden 't grootste cieraad van onze taal uitmaakten. Van deze herzen-ziekte heb ik my eerst zedert ettelyke maanden, doch eensslags genezen gevonden. Op eene reize welke ik van Amsterdam naar den Haag ondernomen had, met een der uitmuntendste hedendaagsche Dichtgeesten, een jongeling in de bloem van zyne jaaren, van een goed natuurlyk oordeel, een zeldzaame levendigheid van geest en een sterke inbeeldings kragt; doch zonder veele letteren, en zeer weinig in vreemde taalen ervaren, 't welk hem in zyne hoogagting voor de onze niet weinig versterkt. Daar en tegens heeft hy al 't frayste, 't geen in onze spraak geschreven is geleezen, en zyne herssenen zyn met Hooft, Vondel, Brand, Antonides en Rotgans als doorweekt en doorkneed. Nauwlyks hadden wy ons in de Roef geplaatst, of een Heer van middelbare jaaren, welke ik, met iemand die hem aan de schuyt bragt, vloeijend in 't Fransch had hooren spreeken, voegde zig by ons. Zyn gelaat, houding, zwier en opslag van oogen, bevestigden my in de gedagten dat het een Fransman waar. Doch deszelfs bezadigde en denkende Physonomie gevoegt by zyn langduurig stilzwijgen, deeden my wel haast daar aan twyfel slaan.

Ondertusschen voer ik met myn reismakker voort in een gesprek, 't welk wy reeds op straat hadden begonnen, en 't geen meest een boek betrof, nieuwlyks in 't Hollandsch uitgegeven, om de overeenkoming van onze Spraak met de Grieksche aan te wyzen, een

geleerd en doorwrogt Werk, gelyk myn Reisbroeder zich geliefde uit te drukken. Terwyl wy met deze conversatie het zeer druk hadden, en den jonge Dichter t'elkens de gelegenheid waarnam om de voortreffelykheid van 't Nederduitsch boven alle andere hedendaagsche Taalen, met de keurlykste uitdrukkingen, op te vyzelen, zag ik dikmaals gemelden Heer grimlachen, op eene wyze die my fyn voorkwam, en een verstandig man scheen af te beelden. Hier op gebruikte ik de vryheid van den onbekenden op een beleefde manier te vragen of hy het Nederduitsch verstond? Eenigzins, Mynheer, was zyn antwoord: met de gemeene burgertrant van die Taal kan ik wel te recht komen, doch wat aangaat het geleerd en weitsch Duitsch, daar ben ik niet achter. Ik versta, Mynheer, hier en daar al redelyk wel, maar de taal van dien jongen Heer is my veel te verheven. 't Was waarlyk geen wonder, myn Makker niet gewoon zynde te verkeeren, als met *Taalzuiverende Dichtgeesten*, spreekt net gelyk die overvliegers goed vinden te schryven, en zoude zich by zyn weeten, 't minste Onduitsch woord niet laten ontschieten. By exempel, vervolgde hy, met een nagebootste onnozelheid, zo even heeft die Heer van den *Grooten Agrippyner* gesproken, en van een *Agrippynsche Swaan*, en van deszelfs *Veersen* op te snyen. Ik beken dat ik de zin van die uitdrukkingen alzo weinig vat als of het Arabisch waar. Help my eens te recht, Mynheer, wat is het doch voor een soort van Swaanen die men Agrippynsche Swaanen noemd? Ik heb wel van Deensche Eenden, en van Oost-Indische Gansen hooren spreken, doch noit van Agrippynsche Swaanen. *Maar Mynheer*, schreeuwde hier op onze jonge Poëet uit, na eindelyk van een schaterende lach zich meester gemaakt te hebben: *Is het mogelyk! heeft Mynheer noit van den Puik-Dichter, van den onvergelykelyken Vondel hooren spreken; weet Mynheer niet dat die weergaloze Letterheld een Keulenaar van geboorte was, dat die Stad by de Ouden Colonia Agrippina wierd genaamd, en dat de Hoofd-Dichteren vaak by Swaanen worden geleeken; ja zelfs met den naam van Swaanen pryken. Is by voorbeeld Virgyl niet onder de benaaming van den Mantuaanschen Swaan bekend.*

Ik bedank Mynheer hertelyk voor zyne onderrigting, hervatte de onbekende. Ik heb in myn jeugd veel dingen van Vondel met genoegen geleezen, en misschien zoude ik de gansche zin van uw keurlyke uitdrukkingen geraaden hebben, indien het woord *opsnyen* my niet hadde misleid, en myne gedagten tot eene wezentlyke Swaan gewend hadde. 't Is wel waar dat Mynheer sprak van *Veersen* op te snyen, maar my kwam te binnen dat door het oude woord *Verssen* de hiel word betekend, waar door ik my verbeeldde, dat 'er mogelyk gesproken wierd van 't agterste van de pooten van den Swaan op te snyen, om volgens de gewoonte de zelven door malkanderen te steeken, en het beest daar by op te hangen.

Doch Mynheers nette verklaring, waar voor ik hem nochmaals bedank, heeft my uit die verwarring geholpen; alleenlyk begryp ik noch niet wat het is een *Gedicht of Veersen op te snyen* *): *Daar door verstaan wij*, wierd hem toegevoegt, *een Gedicht met een verhevene stemme en met geschikte buigingen der zelve, naar den trant der Toneelspeelderen op te zeggen.* Wel is het mogelyk, vervolgde de onbekende even deftig en stemmig, zulks zoude ik noit gedroomt hebben: maar behoudens het respect 't welk ik aan Mynheers oordeel en geleerdheid verschuldigd ben, zoude ik hem raaden daar toe een ander woord te laaten maaken, in dit vind ik iets haatelyks, dat my stuyt; ik heb het dikwils hooren gebruiken voor snorken, zwetsen, pochen, en 't schynt my toepasselyker op kwakzalvers als op Poëeten. Trouwens ik heb verscheidene Opsnyers van hunne eigene maakzels gezien, die met recht zo konden genoemd worden, en in 't opzwetsen van de zelven, zulke misselyke en onnatuurlyke drajingen van stem gebruikten, en hun gansche aanzicht in zulke vervaarlyke en niet min belacchelyke bochten trokken, dat ze eer scheenen van voornemen te zyn een boozen geeft te bezweeren als haare Veersen smakelyk te maken. Maar hoe zoude dan Mynheer in dit geval zich uitdrukken, hervatte onze ieverige Zuiveraar. Och Mynheer, antwoorde de onbekende, ik val zo vies niet omtrent eenige klanken en characters; ik zoek maar eenvoudiglyk my te doen verstaan, ik zoude het woord van *reciteeren* maar gebruiken, zonder my te verbeelden dat het zonde of schande waar. Het is *onduitsch*, gelyk de Heeren gelieven te spreeken; doch ik kan niet zien dat daar zo veel aan verbeurt zy. Luiden van geboorte en opvoeding bedienen zich 'er dagelyks van, en al die gene die weten wat Veersen zyn, weten ruim zo wel wat beduid word door *reciteeren*, als door *opsnyen.*

Dewyl ik al lang gemerkt hadde dat de man ons fyntjes fopte, nam ik de vryheid hem te verzoeken ernstig te willen wezen en zyn waar gevoelen, omtrent deze zaak, ons mede te deelen. Na eenige zedige verontschuldigingen, beliefde hy my daar in: zyne redenen kwamen my voor als onwederspreekelyk. Zedert heb ik dezelve my door myne eigene overweeging toegeeigent, en als de myne ben ik voornemens dezelve in 't vervolg aan 't onverschillig oordeel des Leezers voor te stellen.

---

*) Ik weet niet of die uitdrukking onder de Dichtkundigen algemeen zy; doch dezelve heb ik verscheidemaal uit de mond van zommigen der grootste overvliegers gehoort, en niet zonder eenige verwondering.

VI. VERTOOG.

Den 24. September 1731.

Nihil habet Fortuna tua majus, quam quod quam plurimis bene facere possis, nec Natura tua melius, quam quod velis.

CICERO.

NIets heeft uw geluk grootzer, als dat het u in staat stelt van aan velen wel te doen; niets heeft uwe inborst beter, als dat gy zulks wilt. Dit was de treffelyke en krachtige loftuiting, welke Cicero aan Cesar gaf, wanneer hy overwinnaar, na langdurige en bloedige burgerlyke oorlogen, door goedaardigheid zocht te herstellen, 't geen hy door eerzucht in verwerring had gebragt, en door opgehoopte weldaden zyne bitterste vyanden tot zyne vrienden tragtte te maken; dit is een loftuiting, die in weinig woorden, doch met de sterkste verwen, het grootste character afbeeld in iemand, die in macht boven anderen uitblinkt; eindelyk dit is een loftuiting die met een onbetwistbaar recht op myne edelmoedige en tederhartige Medeburgeren kan en moet toegepast worden. Men zal zonder moeite zien dat ik hier in beoog, de uitgestrekte en spoedige mededeelzaamheid die door gantsch Holland, en by uitstek in deze doorluchtige Waereldstad, zedert weinige dagen, betoond is aan een verdreven Volk, wiens verdienste zyn ongeluk evenaart, en wiens rampen uit zyne deugd, als uit een bronader voortvloeijen. Noit konde een weldaad beter besteed worden. Deze beklagelyke menschen, die door de Armoede de nutste leermeestres opgekweekt, zedert langen tyd hunne Oppervorsten als tot een baldaadig speeltuig hebben gestrekt; nu overvallen, in beuls handen overgeleverd, vermoord, verjaagd, van hun goed en voorrechten berooft; dan weder, wanneer men van hen dienst hoopte te trekken, ingeroepen, in hunne schraale Valeijen hersteld, in hunne rechten en vryheden bevestigd, met hoop van rust gevleid, en in alle die wisselvalligheden, standvastige en onvermoeide aanklevers van hunne Godsdienst, altyd even getrouwe en dappere Onderdaanen, altyd gereed, de geledene mishandelingen kwyt te schelden, de wraak aan God over te laten, en hun leven met de hardnekkigste kloekmoedigheid voor hunne Verdrukkers te wagen en ten besten te geven. Dit is dat Volk, t' welk veele eeuwen voor de hervorming, bevryd van de wezentlykste dwalingen, die 't gansche aardryk overstroomden, het dierbaar pand der ware Godsdienst tusschen hunne vaderlandsche bergen trouwelyk bewaard heeft, en daar van het eerste licht door Europa verspreidende, eene eeuwige verplichting van dankbaarheid op de schouderen van alle Protestanten heeft gelegd, en de blyken daar van, als zyn wettig goed, de zelven kan afeischen. Ik wensch myne lieve Vaderlanders

teerhartiglyk geluk met de nieuwe uitwerkzelen hunner deugd, en ik denk met recht deel te mogen nemen in de eer en luister, die daar door noodzaaklyk by de gansche Christen-waereld moet verkregen worden, en de glory aan overwinningen en zegenpraalen gehecht, verre te boven streeft. Ik laat aan onze wyze Leeraaren over hunne barmhertige Toehoorderen voor oogen te stellen, de oneindige en eeuwige vergeldinge, welke 't Opperwezen aan de deugd van onderlinge bystand, en hartelyke mildadigheid heeft verknocht. Ik zal het voor tegenwoordig myn post achten, myne Vaderlanders af te schetzen de zoete en innige vergelding die uit den boezem zelve van die deugd, in eene grootmoedige Ziel voortstraalt, en met de weldaad zelve onafscheidentlyk vereenigd is.

Men ziet oogenschynlyk dat het oogmerk van de Godlyke Voorzienigheid is geweest eene onderlinge zamen-kleeving in het menschdom te veroorzaken. Hier door komt het dat geen mensch hoe uitsteekend in gaven op zig zelven kan bestaan, en altyd anderen van nooden heeft, gelyk hy aan andere tot hulp kan strekken. De redelykheid indien zy min bekrompen was, zoude op zig zelfs eene algemeene band der zamenleving kunnen uitmaken, dog in den toestand in welke hy zig in dit ons onvolmaakt leven bevind, is hy te traag, en heeft te veel overleg van nooden, om met genoegzaame kragt en spoed tot wederzydschen onderstand toe te schieten. Om dit gebrek te vergoeden heeft onze algemeene Vader raadzaam gevonden in den grond onzer Nature eene nutte zwakheid op te leggen welke wy *mededogentheid* noemen, en die ons in onzen evenmensch als hervormende in zyn noodruft en lyden ons deel doet neemen en deszelfs toestand en gevoelens in ons hart als overbrengd. Deze Zielsgestalte komt de besluyten van onze reden voor, baand de zelven den weg, verhaast, en spoortze aan, om de pligten der menschelykheid by tyds, en zonder uytstel, te betragten.

Dit *Medelyden* 't welk een wezentlyk *lyden* is, in een zeker opzigt, is wel geen aangenaame gesteldheid. Maar gelyk 'er *een lachen is, agter 't welk bitterheid schuild*, zo is 'er ook een zoort van droefheid, welke met een inwendige Vreugd, en vergenoeging verzeld is. Koopt men niet dikwils tranen in een treurspel? Zoekt men daar niet, met gretigheid de opwekking onzer gevoeligheid voor eene ongelukkige, en verdrukte verdienste? Wanneer onze medogendheid door wezentlyke elende wordt gaande gemaakt, kunnen wy niet anders het *rommelen onzer ingewanden van bermhartigheid*, als met eene innige geneugte gevoelen. Terwyl uiterlyk onze verteederde oogen onze wangen bedauwen, verheugen wy ons inwendig met de menschelyke zagtigheid van onzen inborst, wy wenschen ons zelve geluk, wy *congratuleren* ons gemoed, met onze leevendige gevoeligheid voor onzen even-mensch, wy vergrooten onze agting voor ons zelve, en geen aanwasch van schatten kan, in een welgestelde Ziel, dat genoegen baren, 't geen spruit uit een

welgegronde vermeerdering van liefde en agting, voor onze eigene waardy. Dog zo uit dit lyden zelfs zagte en verkwikkende druppelen van vergenoeging in een gevoelig gemoed gestort worden, door wat een onuitspreekelyke aandoening van eene met de ziel vereenigde aangenaamheid moet men niet geraakt worden, als men zig van dit lyden ontlast, met anderen daar van te ontlasten; als men in bedrukte gemoederen, op eene wyze die de Goddelyke goedheeden eenigsins afbeeld, in plaats van smart, troosteloosheid, kwyning, wanhoop, hoop, troost, verkwikking, vreugde, doet opborrelen. In die heugelyke verandering, neemd een teeder weldoender op 't levendigste deel in de gevoelens door hem verwekt, hy zelve word vertroost, verkwikt, opgebeurd, vervuld met blydschap, en 't geen hem met het innigste vergenoegen overstroomt, is 't gevoelen dat hy zelf van zo een lieflyke verwisseling de deugdzame oorzaak is. Laten wy ons onze Geloofsgenooten eens verbeelden in die stip des tyds, wanneer zy uit onze handen die overvloedige en hunne verwagtinge te bovengaande bystand zullen ontfangen. Ik zie de zelve verwonderd, verbaast, hunne oogen nauwlyks geloof gevende. Ik zie afgematte en vermoeyde lighaamen zedert eene geruime tyd aan de ongesteldheid des lugts blootgesteld, op 't spoedigste gehuisvest, en met kleederen verzien. Ik zie den Grysaard zyn eigen leed, en dat van zyn geliefd huisgezin torssende, en onder die last bezwykende, in een ogenblik het leven, 't welk hem ondraaglyk was met vermaak als weder aanneemen. Ik zie de uitgedroogde moeder, die tot nog toe aan haar kwynenden zuigeling niet als teedere traanen heeft kunnen geeven, door een nieuw voedzel verkwikt en gesterkt, weder in staat gebragt, om haar wigt, door de droefheid zelfs haar dierbaar geworden, te laaven en te versterken. Ik zie de gansche menigte zig onder een mengen, uit de onderlinge vreugde nieuwe vreugde rapen, den anderen omhelzen, in wederzydsche traanen van blydschap versmelten, den hemel verheerlyken, zig zelve te vergeefs tragten te voldoen, in hun dankbaarheid wegens God, en hunne trouwe Geloofgenoten, te uiten; ik zie hen aan de Goddelyke regtveerdigheid en goedheid de zorg van hunne weldoenders te vergelden, opdragen. Indien deze verbeelding alleen genoegzaam zy om vreugde-traanen ten oogen uyt te parssen, wat zoete beweging, wat lieflyke aandoening zoude het levendig en tegenwoordig voorwerp in de getroffene gemoederen der weldoenderen zelf niet veroorzaken; wat dankbaarheid zouden zy niet gevoelen wegens den Hemel en hunne eigene deugd, aan welken beide zy die onuitspreekelyke aandoening zouden verschuldigd zyn? Hoe zouden zy door die innigste Ziels-vreugd niet aangespoort worden, om door aan een geschakelde weldaaden zo eene dierbare vergenoeging zig eigen te maken?

't Zoude onredelyk en partydig wezen alhier 't welverdiende deel, in de gemeene eer, te onthouden aan de Jooden, die tot ons zo

gelukkiglyk hunne toevlugt hebben genomen, en wiens mededeelzaamheid met die der Christenen, als om den roemrugtigsten prys weg te dragen, gestreden heeft. Die eertyds van God-beminde Natie, aan welk hy zyne inzettingen en wetten gaf, 't welk hy aan geen anderen deed, die landaard dewelke om eene zwaare misdaad onder eene lange en zwaare Kastydinge zugt, kan wel met Dido zeggen:

Non ignara mali miseris succurrere disco.

Ik heb geleerd in ramp ervaren,
D'elendigen geen hulp te sparen.

Dit volk, door eene onophoudende vervolging gesold, uit veele gedeeltens des waerelds verdreeven, gebannen, in anderen alwaar het geduld word, veragt, bespot, door versmadelyke kenteekenen van de andere ingezetenen onderscheiden, met byzondere lasten gedrukt, heeft by ons alleen volstrekte vryheid en veiligheid aangetroffen. Hier leeft het gerust onder zyne wynstok en vygeboom; Niets belet het zyne Godsdienst zo verre het buiten Jeruzalem in den Tempel uitgevoert kan worden, in 't openbaar, en zonder verstooring te oeffenen. Niets onderscheid het, op eene hatelyke wys, van deszelfs Mede-ingezetenen. Het geniet met ons de zelfde bescherming en voorregten. Van niemand, als van dwaaze en slegt opgevoede menschen, word het gesmaad en beschimpt, men verbind zig met het zelve, zonder den minsten afkeer, door banden van Vriendschap en gemeenzaamheid. Ook moet men bekennen dat die luiden gevoelig aan zo veele dierbare weldaden, door de goedaardige redelykheid der Nederlanderen, ontlast van 't jok der verdrukking, noit verwaarloost hebben alle mogelyke tekenen van een opregte en yverige erkentenisse aan 't Vaderland en aan hunne medeburgers te geven. Zo in tyden van oorlog als van vreede, hebben zy zig waare patriotten getoond, en aan de Christen ingezeetenen in 't minst niet geweeken. Veele der zelver, door den koophandel verrykt, schudden een gedeelte hunner schatten in den schoot zo wel van onze als van hunne behoeftigen. In alles betoonen zy een ware liefde en achting voor hunne Vaderlanders, als of zy in ieder lid van 't Gemeenebest, trachten te beloonen de gunst, welke zy van 't gansche lichaam ontfangen hebben. In deze laatste gelegenheid hebben zy doen blyken, dat hunne weldaden noch aan een Land, noch aan een Godsdienst gebonden zyn, maar dat zy een geschiktheid des harte bezitten, om beminnaars en weldoenders te zyn van 't gansche menschdom. Ik wensche uit den grond van myn ziel dat den Hemel, door hunne liefdaadigheid verzacht, hen eindelyk het dekzel van de oogen aflichte, en hen dien Verlosser oogenschynlyk aantoone, welke zy zedert zo vele Eeuwen te vergeefsch zoeken en verwagten.

Ik kan van deze stoffe niet afscheiden, zonder van harte te beklagen de droevige toestand der Vervolgeren, die Gods eer meenen te verdedigen met deszelfs beeld, uit een beginzel van Godsvrucht, te vernielen, of aan rampen en smerte, ondragelyker als de dood zelfs, over te geven. Het blykt aan het gedrag veler Vorsten, die zich aan die onnatuurlyke misdaad schuldig maken, dat zy uit 'er aard tot rechtvaardigheid en zachtmoedigheid genegen, hunne roem stellen in eene recht vaderlyke zorg voor hunne Onderdaanen te dragen; doch door opvoeding en sterke verbeelding, gebonden aan beginzelen van Godsdienst, die de natuur van een denkend wezen omver werpende, de overtuiging doen afhangen van Gezag, en niet van eigen onderzoek, van de *werkzaamheid* des wils, en niet van de *lydelykheid* des begrips, kunnen zy niet anders, gemoeds halve, als tot die gruwelyke wreedheden uitbarsten. In die bevatting laten zy zich voorstaan, dat zy zonder 't minste onderzoek, door eene onbegrypelyke kracht en poging des geloofs, de onbetwistbare waarheid zich toege-eigend hebben; dat alle die gene die hunne gevoelens wederstreven de oogen voor de waarheid fluiten, voorgenomen hebben die niet te zien, en zich met hardnekkigheid gedompeld houden in verdoemenswaardige dwaalingen, waar in zy zich met moedwil hebben ingestort. Dit beklaaglyk vooroordeel dwingt hen de *Ketters* aan te zien, als de verfoeijelykste slag van booswichten, als zielsvergiftigers, die door eene meer als helsche kwaadaardigheid, hun medemensch in een eeuwig verderf met zich trachten te slepen.

Wat een onwaardeerbaar geluk is het daar en tegen voor ons, in een Land geboren te zyn, 't welk de vryheid van 't geweten tot een onwrikbare grondslag gelegd heeft. In een Religie te zyn opgevoed, die op eigen onderzoek, als op haar eerste beginzel steunende, geloof en overtuiging alleen aan de Reden, en aan de Godlyke Openbaring verschuldigd wil zyn; in een Religie, dewelke, wil zy hare eigene gronden niet om ver stooten, ieder vryheid moet geven, om het geen hy, met t'onderzoeken denkt gevonden te hebben, opentlyk te belyden, ten zy zyne gevoelens de scheidpaalen van deugd en ondeugd om ver rukkende, 't ontzag aan Godt en d'Overheden verschuldigt, mogten krenken; en aldus de krachtigste band der menschelyke t'zamenleving verbreeken. Deze gewigtige stoffe meen ik by een andere gelegentheid uitvoerig te verhandelen.

XII. VERTOOG.

Den 5. November 1731.

Nunc age, quid nostrum concentum dividat, audi.

HORAT.

Hoor nu, wat de oorzaak zy van ons verschil. —

HUYDECOPER.

HEER SPECTATOR.

DEwyl UEd. niet alleen voor de Amsterdammers, maar in 't gemeen voor de Nederlanders schryft, is 't zeker dat UEd. een Haagschen correspondent onmooglyk kan missen; ik biede my aan om die plaats te bekleden. Wy hebben hier overvloedige stof, en al gaf UEd. alle dag een blaadje uit, gelyk UEd. overledene makker de Engelsche Spectator, zo zoude deze Plaats, hoewel klein van omtrek, uw geest en pen een gansch Jaar lang werks genoeg verschaffen. Maar gy zult myn styl wat door de vingers moeten zien. Ik spreek en schryf wat op zyn Hoofsch, en ik moet met schaamte zeggen, dat ik noit een Hollandsche Grammatica of Letterkunst in myn hand heb gehad. Trouwens waar toe zou zulks gediend hebben; bykans ieder van onze Schryvers en Schryvertjes schynen een letterkunst op zich zelven te hebben; zo de myne met de hunne niet overeenkomt, de hunne komt met de myne ook niet overeen, en op die manier speelen wy gelyk. Dat is tot daar toe. Gy wenscht zekerlyk wel te weten, wat de Hagenaars van uw Werkje denken. Ik kan U daar van tot nog toe niet veel voordeeligs zeggen, als alleen dat luiden van verstand en geest hier in met my overeenkomen, dat het wezendlyk goed is, en hoe langer hoe beter word. Wat onze andere Ingezetenen aangaat, die diergelyke Werkjes lezen, en over dezelve hun oordeel vellen, die verdeel ik in twee partyen, waar van d'eene bestaat uit luiden van aanzien en geboorte, en d'andere uit Militairen, half bakken Advocaatjes, andere pennelikkers en leesgierige fatzoenlyke Burgers. Dezer laatsten smaak is doorgaans bedurven door de geestige pluggetaal [1]), en Babelsche spraakverwerring van den Haagschen Mercurius en zyne koddige navolgers, die met loopjens, en met duizend by de hairen gesleepte gelykenissen hunne waterzuchtige schryfwyze opblazen. Tot noch toe is het niet wel mogelyk dat by die Messieurs nutte redeneringen en aardigheden uit de natuur der zaken zelfs getrokken, eenige ingang kunnen vinden. Op de meeste Grooten heeft het niet veel meer vat, en voornamentlyk op de Juffertjes van de groote waereld, *'t is Duitsch*, zeggenze *en ik lees men leven geen Duitsch*, *ik gelove*

---

[1]) Pluggetaal, taal van een „plugghe", ruw en onbeschaafd mensch.

ook niet dat ik het verstaan zou. U Ed. moet weten dat onze Adelyke Dametjes, en hare navolgeressen zich schamen zouden hare moedertaal te verstaan. Zy spreken zo wel wat Meiden, en ten hoogste Kameniers Duitsch, en daar maken zy een soort van ragoutje van met wat *kromtong*, van hare Gouvernantes overgenomen, in te kappen, en 'er een schootje Fransch onder te gieten; zo dat men, wil men haar Duisch verstaan, de Fransche taal al redelyk meester moet wezen. Zie dat zyn wolkjens, Mynheer, die de straalen van UEds. Werk hier stuiten; doch ik twyfel niet, of zo dra het wat meer kracht zal hebben, zal het wel doorbreken. 't Geen wezentlyk goed is, mist noit met 'er tyd daar voor erkend te worden, of deze grondregel zonder exceptie doorgaat, zal de Tyd leeren.

Om myne correspondentie te beginnen, zal ik u verslag doen van een zaak van 't uiterste gewigt en aangelegenheid, van welke het recht jammer zoude wezen, dat de andere Vaderlandsche Steden niet omstandiglyk onderricht waren. Gy weet buiten twyfel, Heer Spectator, dat wy hier zedert langen tyd met d'eene of d'andere troep Fransche Comedianten vereert zyn geweest. Die benden bestonden gemeenlyk uit een t'zamenraapzel van Acteurs, die langen tyd de Provincien van Vrankryk, en eenige Duitsche Hoven doorlopen hadden, somtyds gemengt met eenige subalterne Acteurs van het Parysche Toneel. Alle de leden van dit volkje niemand tot een opperhoofd en bestierder hebbende, waren evenveel meester, en maakten een soort van gemeenebest uit, of om beter te zeggen eene *anarchie* of gebrek van regeering. Ieder, in plaats van op het gemeene interest te doelen, liet zich daar weinig aan gelegen leggen, en dacht maar op zyn byzonder voordeel, waar door de tweedracht, bezield door de Fransche levendigheid en oplopentheid, de bende wel haast deed verstuiven. Die gene die het langste stand heeft gehouden, bestond bykans uit een eenige familie, en by gevolg 't zelfde interest behartigende, was zy aan tweespalt zo zeer niet onderhevig. Doch dewyl 'er veel slegt goedje onder liep, oefende zy hare gaven .meest voor ledige Logies, en de profyten wierden allengskens zo gering, datze de kaerzen kwalyk betalen konden, en zo veel doorluchtige Vosten en Vorstinnen geen brood of klederen verschaften. Uit dien naren en kwynenden toestand wierden zy eenigzins gered, en opgebeurt door den aanwas van eenige nieuwe Acteurs, die redelyk goed waren, en voornamentlyk van eenen, die begaafd met eene algemeene bekwaamheid, gevoegd by eene fraije gestalte, en de uiterlyke manieren van een man van de eerste geboorte, in zommige Rollen onberispelyk en onverbeterlyk was. Dit wakkerde den yver van inlanders en vreemden weder op; byzondere giften van Grooten gaven de Troep gelegendheid van zo op straat als op het Theater deftig voor den dag te komen. De Logies verblinden de oogen met den zwier van opgepronkte Dames, en deden door de verdubbelde aangenaamheid van 't spectakel 't par-

terre vol loopen; 't geld begon onder de troep te swajen; de Wyn die uit onmagt van betaling, en niet uit soberheid daar was gelaaten, kreeg nieuwe klanten, en de vergenoeging en vreugd blonken uit in alle de wezens van onze verrezene bende, doch het zyn sterke beenen die de weelde kunnen dragen. 't Scheen in 't kort of het zommige van dit brooddronke hoopje niet veel scheelen konde of zy hunne voeders en goeddoenders mishaagden of niet; men zou gezworen hebben, dat zy het de moeite niet waard achten de goedaardige en inschikkende Hollanders, *die ook weinig verstand van die zaken hebben*, te voldoen. Eenige kwamen op het Toneel, zonder tien woorden van hunne Rol van buiten te kennen, en maakten eene zeer bespottelyke conversatie, met Mynheer den *soufleur* of inblazer. 't Geen noch erger is, men zag waggelende Helden voor den dag komen, die de schermen bykans om ver liepen, een strykade meenende te maken, de grond dreigden te zoenen, en waren ze in die toestand op de straat verscheenen, van de jongens zekerlyk zouden hebben moeten horen: *Houd je roer recht.* Die zich het geschikst droegen, en 't meest onder hunne makkers uitblonken, waren niet alleen ten hoogste misnoegd, maar pretendeerden ook, dat zy die de neering tot zich trokken, grooter deel in 't profyt dienden te hebben als d'anderen, die hun best scheenen te doen, om dezelve te verjagen. Dit voorstel wierd met verontwaardiging verworpen, 't vuur van oneenigheid lang onder de assche verborgen, borst hier op uit, de Troep spleet van een; in plaats van een bende, kregen wy 'er twee. Ieder zond naar Parys, om nieuwe recruten te werven, die wel haast met pak en zak in den Haag aankwamen, en met haar eerste verschyning niet veel goeds beloofden, voornamentlyk de nieuwe Toneel-Nimphjes, welkers afschuwelyke leelikheid, met eene gevoeglyke slordigheid verzeld, eene slegte indruk op de gemoederen maakte. Doch op het Theater behoorlyk opgeflikt, geverwt en geparuikt, leek het noch al iets, en zommige overtroffen de verwagting, die van dezelven opgevat was geweest. Beide de Theaters worden d'eene na d'andere geopend; de twee benden zeggen zich den oorlog aan. Hier op verdeeld zich den ganschen Haag in twee openbare partyen; de zaak word met den uitersten iever ter harte genomen; 't is als in den burgerlyken kryg, tusschen Cæzar en Pompejus, niet geoorloft neutraal te blyven; men is gedwongen zich opentlyk te declareren voor *Voorhoutianen*, of voor *Casuaristen.* De Huisgezinnen zelfs verdeelen zich onderling; men ziet Mynheer naar 't eene Toneel, en Mevrouw naar 't andere ryden, gelyk in zommige Familien de Vrouw naar de Mis, en de Man naar de Predicatie zich begeeft. Die hevige partyschap word het onderwerp van alle de conversatien, men cabaleert aan beide de zyden; men maakt intrigues met eene onuitsprekelyke animosityt. 't Eerst 't welk in een Gezelschap gevraagd word, is, *heb je gisteren in de Casuaristraat, of in 't Voorhout*

geweest? waren 'er veel menschen? en 't antwoord verwekt aan de eene blydschap, en aan d'andere droefheid. De fraije geesten bemoeijen zich 'er ook geen kleintje mee, men onderzoekt de verdiensten van beide de Troepen; ieder Acteur, ieder Actrice, word tegen eene andere in de weegschaal gelegd; men zoekt zelfs, met een Christelyk medelyden te verwekken, zyn party te schragen, en men houd staande dat het schand is vreemdelingen aan te kleven, en daar door luiden, die, door hun lang verblyf alhier voor Burgers kunnen doorgaan, het brood uit de mond te nemen. De ieverigste van allen zyn de Dames, zy stellen in 't werk alle de aanlokzelen die zy van de Natuur verkregen, en van de kunst ontleend hebben, om de party die zy onder de bescherming van hare bevalligheden genomen hebben, te styven; en de tegengestelde alle mogelyke afbreuk te doen. Voornamentlyk trachten zy in te nemen die genen, die de reputatie hebben van 't best van zulke zaken te konnen oordeelen, of luiden van de eerste rang, die de grootste nasleep hebben, en welkers voorbeeld 't meest gevolgd word. Hoord men dat d'eene of d'andere Vorst den Haag met zyn tegenwoordigheid staat te vereeren, dat is een vetje, dat niet verwaarloost diend te worden; zy brengen alle hare aanminnigheden al van te voren in slagorder, en openen de loopgraven van verre, om zich van zo eene aanzienlyke sterkte meester te maken. Loopen hare oogen en lieftalligheid te vergeefs storm, en worden zy afgeslagen, zulks baart haar eene neerslagtigheid, die van niemand, als die 't vrouwlyk hart wel doordrongen hebben, kan begrepen worden.

Na dat eindelyk deze Comique Oorlog langen tyd was gevoerd geweest, met onderscheidene uitslagen en twyfelachtige overwinning, scheen de Troep van 't Voorhout de zegen aan haar zyde te krygen; geen wonder; de zelve munt uit in de kunst van te doen lachen, boven de andere, die meer bekwaamheid heeft om te doen schreijen, en alleenlyk de gevoelige zielen een edelmoedig vermaak te geven. De Heer Spectator weet, dat die gene, die verdienste genoeg hebben, om zich in dat vermaak te verlustigen, op verre na het grootste getal niet uitmaken. Het Casuarische Toneel aldus aan 't waggelen geraakt, en 't gemeen met eene schielyke nederstorting dreigende, wierd door eene van deszelfs Acteurs weder onderschraagd en bevestigd. Dit mannetje, die zich nu en dan al voor een soort van een fraije geest had doen kennen, met een vaersje en een liedje toe te stellen, gaf voor dat hy bezig was met een klugtje te maken, waar van de titul, verzeld met het gerucht dat de *Voorhouters*, en hunne beschermers in 't zelve schoon wat op de lappen kregen, langen tyd voor uit liep, om de nieuwsgierigheid op te wekken. Het stukje kwam voor den dag en hield zyn woord. De *Voorhouters* wierden 'er geen weinigje in gehavend, en derzelver Protecteurs kregen hier en daar ook al eene gewisse streek van ter zyde. De ganschen Haag vloeide derwaards; de begunstigers

van de andere partye, na echter hunne gunstelingen met hun geld en tegenswoordigheid te hebben getroost, kwamen noch tyds genoeg, om dat vermaarde hekelstukje te zien vertonen. Het wierd zeer toegejuicht, hoewel het my laf zoude voorgekomen hebben, hadde ik myn oordeel niet mistrouwt, gewaarschuwt door den *Haagsche Courier*, die zyne Lezers aangekondigt had, dat ons Autheurtje de geestrykheid, en kunst van aardige kluchten te maken, van zyn Vader, hoewel noch levende, overgeërft had. Hier waren de *Voorhouters* lydig in 't naauw, niemand onder hen had het geluk van diergelyken Vader te hebben, en de Victorie scheen niet langer aan de tegenpartyders te kunnen betwist worden. Doch hoe wisselvallig is de eer, luister en voorspoed van deze waereld, zy worden tot hunne onuitsprekelyke vreugde gewaar, dat het Schryvertje wezentlyk het stukje van zyn Vader had geërft, dat, hoewel hy stout en baldadig genoeg was geweest van het te doen drukken, en het zelve aan een verstandig en aanzienlyk Staatdienaar op te dragen, hy den Titul maar had veranderd, het zelve wat gelapzalfd had, en om het toepasselyk op zyne partyen te maken, hier en daar van 't zyne, iets had tusschen gevoegd, zonder het daar door te verbeteren. 't Geen 't ergste was, dit kluchtig dieverytje wierd handtastelyk bewezen, en 't bleek by de stukken, dat het werkje tot Parys verschopt zynde, van ons Mannetje was opgeraapt geweest, in zyn harzenvat gekoesterd, en alzo een tweede, doch even elendig en kwynend leven had verkregen. In deze bedroefde nederlaag verlaat ons kloekmoedig Poëetje zich zelve niet. Hy beloofd niet alleen restitutie te doen, maar ook de plaatzen, die daar door in 't stukje zullen gapen, met lappen van zyne eigen maakzel te vullen, en het aldus weder zo goed als splinternieuw voor den dag te doen komen; doch ik zoude hem niet raden daar aan te tillen. Men kan naar myne gedachten den toestand van dat ongelukkig Lapsnyertje vergelyken, met die van iemand die tot zyn middel in een moerasch zit, en door de bewegingen welke hy maakt om zich te redden, niets anders uitwerkt dan 'er dieper in te zakken. Dit is, Heer Spectator, de toestand van de Toneel-en Burger-Oorlog, waar van den uitslag te willen voorspellen vry onvoorzichtig zoude wezen. Mogelyk zal het met dezelve gaan als met de laatste algemeene kryg, in welke de geringe nederlaag van Denain, eene geheele keten van overwinningen ontschakelde.

Ik blyve, &c.

P. S. Ik hebbe vergeten U Ed. te zeggen, dat gedurende den gezegden Oorlog, verscheidene voorslagen van Vrede en weder vereeniging, door aanzienlyke bemiddelaars gedaan zyn, en dat verscheide geruchten hebben geloopen, dat het Tractaat reeds getekend was. Ik twyfel of het wel te wenschen zy, dat dezelve in dit hun vreedzaam voornemen slagen. Onze Dames zouden 'er ruim zo

veel by verliezen, als de Liefhebbers van tydingen, by het eindigen van andere Oorlogen, door 't welke de Courant mager en schraal word. U Ed. die de groote waereld kent, weet wel, dat geen luiden zo verlegen met hun tyd zyn, als die hun meeste werk maken van zich te diverteeren. Nu is het zeker dat niets de tyd sterker en vlugger wieken byzet, als gedurige gemoeds-bewegingen, en altyd bezige hartstochten, die 't verstand aanzetten tot het opstellen van nieuwe bestekken, en 't smeden van nieuwe ondernemingen. U Ed. zal ook zonder moeite begrypen, dat het beschermen en begunstigen van Toneelspeelders onze Dames niet zo zeer ter harte gaat, als wel het beproeven van de kracht en 't vermogen van hare ziels en lighaams bevalligheden. Geen schoonder gelegentheid daar toe kan immers uitgedacht worden, en onder zo een gunstig voorwendzel kan een Juffer, zonder hare zedigheid te kort te doen, opentlyk de genegenheid van den eene Galant ńa den ander bespringen en trachten te vermeesteren.

XIII. VERTOOG.

Den 12. November 1731.

——— ——— Ingenuas didicisse fideliter artes
Emollit mores, nec finit esse feros.

OVID.

——— ——— *Konst en Lettren wet te kennen,*
Zal 't harte tot de Deugt zagtmoediglyk gewennen.

DE standvastige kloekmoedigheid van een Volk is niet genoegzaam om 't zelve hoogachting en eerbied waardig te maken, indien die gewigtige en noodzaaklyke hoedanigheid niet verzeld is van gaven des verstands, en van verdere edelmoedige ziels-bewegingen. De Wenden, Gotten, Hunnen, oude Germanen en Bataviers waren zekerlyk dappere Natien, doch door hunne woestheid en dommekracht waren zy bekwamer om schrik en vrees als wel achting en liefde in te boezemen. Zo is het waarlyk met de hedendaagsche Nederlanders niet gelegen; zo dra de geleerde Wysheid, door hulp van groote mannen, het stof der barbaarsheid, waar onder zy vele eeuwen was bedolven geweest, begon te ontworstelen, heeft dit land een man voortgebracht, die haar eene krachtige hand geboden heeft, en wel 't meest heeft toegebracht om haar in haar vorige luister te herstellen. Ik spreek van *Erasmus*, dien doorluchtigen Rotterdammer, een van die verhevene en uitgestrekte geesten, met welken de natuur zo spaarzaam is, en die zy, na lange tusschen-pozingen, voor den dag brengt, om eene gansche Natie, en eene geheele Eeuw te verheerlyken, en roemruchtig te maken. Aan 't

voorbeeld van dien grooten man hebben wel haast anderen onzer Vaderlanderen, door eene edelmoedige na-yver, 't licht van hun verstand ontstoken, en alle kunsten en wetenschappen hebben zich meer en meer by ons uitgebreid en opgehelderd. In 't midden van gedurige wapenkreten, en wanneer 't Gemeenebest zelfs op zyne gronden noch waggelde, wierd t'onzent de Wysheid, op eene vaste zetel geplaatst, door 't oprechten van een Kweekschool van allerlei geleerdheid, 't welk zonder moeite met bekwame bestierders voorzien wierd, en aan alle ampten en waardigheden de nodige gaven bezorgde, om 't land ten nutte, en met luister bediend te worden. In andere Provincien wierd ook metter tyd, niet tegenstaande de felste hette van den oorlogsbrand, 't zelfde loffelyk spoor gevolgd, en 't zedert hebben kennis en wysheid zo een spoedige en algemeene voortgang onder ons gehad, dat ik my durf onderwinden voor onpartydige rechters, en die de geleerde waereld kennen aan te toonen, dat geen land zo menigvuldige, en zo uitmuntende geleerde Mannen in alle bedenkelyke wetenschappen heeft uitgeleverd. Wat volk, zederd de herstelling der geleerdheyd, kan zieh, by exempel, op een man beroemen, die het in de weegschaal der verdienste tegens onzen *de Groot* kan ophaalen. Teffens Wysgeer, Theologant, Regtsgeleerde, Taalkundige, Meester in de gronden der Staatkunde, Historischryver, Digter, en in dit alles, door geest, oordeel, doorzigtigheid uitmuntende, bezat hy wysheid en kennis genoeg om tien anderen een onsterfelyke naam te doen verdienen. Wy kunnen ons niet alleen beroemen op mannen die hun hooge geest in hun kabinet als opgesloten hebben, of zig hebben vernoegd dezelve in hunne geschriften de waereld mede te delen: Noit heeft het ons ontbroken aan anderen, die hun natuurlyk ligt door 't verkregene opgehelderd tot 's lands welstand van in de netelagtigste omstandigheden, met zo veel geluk als wysheid en yver hebben besteed.

De algemeene landsbestiering, zo wel als de regering der byzondere steden heeft altyd van verligte, en scherpziende staatsdienaren overvloediglyk voorzien geweest. 'T gemenebest heeft al zo veel verpligting aan 't hoofd van eenen *Oldenbarneveld*, als aan den arm der doorlugtige Nassauwen, en zyne onwaardeerbaarste verdiensten hebben hem de liefde en eerbied van de grootste Vorsten van zyn tyd toegebragt. Niet min agtbaar was de groote *de Witt*, die eene algemeene kennis van al 't geen een mensch kan weeten, met een wonder oordeel konde gebruiken, en zig, in de moejelykste gesteldheden, den weg tot uitvoering van bykans ondoenlyke zaken wist te banen. De namen van *Catz*, *Fagel*, *Heinsius* en andere zyn genoegzaam, om in de gemoederen het denkbeeld van de verhevenste gaven en deugden op te wekken, niet alleen by ingezetenen, maar nog veel meer by uitlanders, 't geen 't regte en onfeilbaar kenteken van de waardy der groote mannen altyd geweest

is. Door des Hemels goedheid, is 't geslagt van die zeldzame Landbestierders geenszins uitgestorven; wy bezitten nog dadelyk staatdienaers, voor welke wy geen eerbied en hoogagting genoeg betuigen, en die aan vreemde hoven zonder tegenspraak voor de schranderste, bedrevenste en doordringenste geesten van Europa doorgaan. Ik moet hier byvoegen, dat het vry wat netelagtiger is een Republiek, daar zo veel verscheidene interesten, gemoeds bewegingen, en ziels gesteldheden door een voorzigtige, en hartkundige leiding moeten vereenigt worden, het bewind der zaken te hebben, als wel in eene volstrekte opperheerschappy, daar het meest aankomt om een eenig mensch, wiens wil eene algemeene wet is, te vergenoegen, en te behagen.

'T geen ik van de werkelyke staatkunde, in welke noodzaaklyk zo veelderhande kennis, en gaven t'zamen moeten vloeyen, gezegd heb, is ook gelukkiglyk ontwistbaar omtrent alle konsten en wetenschappen. De zelve zyn by ons in zoo bloeyende toestand als oit. Of de tegenwoordige wyze van studeren aan de zelve veel langduurzaamheid belooft, is een andere vraag, welke ik hoop, by gelegenheid te beantwoorden. Immers gaat het tot nu wenschelyk daar mede. Alle takken van verligte wysheid brengen tot nog toe onder ons overvloedige bloemen en vrugten voort. De uitmuntende mannen die dezelve aankweeken, zyn de gansche waereld door bekend, en volgens hunne waarde geagt. Wy hebben onder anderen de eer en 't geluk van eenen nieuwen Hypocrates te bezitten, aan wien alle deelen des aardbodems hunne agting en eerbied opofferen en tot wiens weergadelooze lessen uit alle landen toevloeyen, alle die gene die door 't oefenen van de artzeny eene wel verdiende lof hoopen te behalen. Die wyze man belge zig niet wegens de stoutheid, welke ik gebruik in hem te pryzen. Indien zyne zedigheid zig aan diergelyke belediginge wilde stooren, zoude zy te veel werks vinden. Ik hebbe te goede gedagten van verstandige lieden onder andere Natien, om my te verbeelden, dat zy ons de welverdiende eer, welk ik dit volk toegeschreven heb, zouden willen betwisten. Dog hoewel zy weten wat doorlugtige mannen dit land heeft voortgebragt, en nog dagelyks uitleverd, zyn zy doorgaans in een nadelig vooroordeel omtrent het gansche lichaam van dezen landaard, en verdenken het zelve van dofheid en traagheid van geest. Maar 't zy my geoorloft hen te zeggen, dat ze vry wat haastig oordeelen zig door de uiterlyke schyn laten misleiden, en een onbezonne vonnis vellen over menschen die hen t'enemaal onbekend zyn. De meeste vreemdelingen die ons land komen bezigtigen, schoon zy eenige tyd hun verblyf in 't zelve nemen, zien wezentlyk niet als 't lighaam en kleding van den landaard. Zy voegen zig, zo veel het mogelyk is by de grooten, die hunne vaderlyke zeden voor die der vreemden verwisselt hebben, en van welke zommige zig schynen te schamen Nederlanders te zyn. De Taal

van den burger is hen onbekend, en van weinige woorden in hun kwaad Fransch uitgesprooken, en daar door laf of belachlyk, is het dwaas des spreekers verstand en geest af te meten. Zy zien in de wezens en gebaerden eene stille koelheid, die, hoewel waare wysheid en geest gansch niet oneigen, hen als 't merkteken van botheid verdagt is. Niet verder gaat hun onderzoek en op deze wyze loopt hun oordeel hun ligt verre voor uit. Treden zy wat dieper in gesprek, zy vinden 't zelfde verstand niet dat hen eigen is, en zonder te bedenken dat in de geest van yder landaard een byzonder karacter heerscht, besluiten zy daar ligtvaardiglyk uit, dat het geen de smaak van hun Nationaal verstant niet heeft, geen verstant is, of kan zyn. Ik wil gaarn bekennen dat 'er onder onze burgers, statig en eenvoudig opgevoed, die vlugge levendigheid van geest niet is, die andere volken geen geringe aangenaamheid byzet. Maar ik ben van gevoelen dat eene al te groote vlugheid van gedagten 't verstand, en geest meer schade als voordeel toevoegd. 't Zyn de Gasconnen, de levendigste onder de Franschen, niet, die in voortbrengselen van geest en verstand in die Natie hebben uitgescheenen; 't zyn de Noormannen, die een veel kouder, en dikker lugt inademen, en onder die gansche landaard de koelste en de bezadigste zyn. Die zyn 't zelfs, die in de digtkunde, die de meeste vlugheid schynt te vereisschen, met regt de grootste roem hebben verkregen. Zulks verwondert my in 't minste niet; 't groot vuur van verbeeldings kracht is de meeste tyd met veel rook vermengd, van dewelke de vlugge geesten zich de tyd dikwils niet gunnen, om het te scheiden. Men kan zelfs met waarheid zeggen, dat gelyk men een loome en *doffe botheid*, in zommige zielen vind, men ook niet zeldzaam een *vlug onverstand* in anderen bemerkt. Die maar eenigzins de Natuur en Werkzaamheid van een denkend wezen onderzocht hebben, weten dat de grondslag van 't ware verstand bestaat in 't vermogen, 't welk wy *aandagt* noemen. Die oplettendheid, op 't zelfde voorwerp standvastiglyk gevestigt, en zig gestadiglyk van 't reeds ontdekte, tot verdere ondekking, bedienende, dringd in 't zelve, hoe langs hoe dieper, in, keerd en draait het aan alle kanten, en desselfs verscheidene deelen met den anderen vergelykende, doed uit de natuur van de bespiegelde zaak zelfs, de nodige denkbeelden opborrelen, en rust niet voor dezelve zig behoorlyk geschikt en aan een geschakeld bevinden. Deze bestendigheid van gedagten is, zo niet onmooglyk, ten minste moeyelyk, in een al te levendige imaginatie, waar in de Harsen-beelden, zonder order herwaards en derwaards zwevende, malkander verjagende, en dikwils met den andere niet verknogt, maar verwert, de aandagt storen, 't jok der zelve verwerpen, en als wederspannige onderdanen van hunne wettige bestierder het oordeel met een onstuimige onbezuistheid zig aan de grillige leiding van 't geval overgeeven. Dit word dikwils verstand en geest genoemd by die gene,

die zig des niet verstaan, en ik beken graag dat de Nederlanders dat zoort van vlugheid door de bank niet bezitten. Zy zyn niet gewoon met een woeste schielykheid van alles te spreken, en van alles te oordeelen, raakt het niet zo is het mis. Zy denken, zy merken aan. Hier door krygen ze eene ware bedrevenheid, dewyl de wezentlyke ervarenheid, niet bestaat in vele zaken te zien, en by te wonen, niet in 't getal van zeden, welke men beleeft, maar in 't getal van heilzame aanmerkingen, welke men in de reden en in de geheugenis als in een schatkamer oplegd. Die aandagt is 't gezigt van de ziel; 't is met staroogen op yder onderwerp dat het verstand met nette denkbeelden wort verciert en verrykt, daar men in tegendeel een vlugge geest dikwils met regt kan vergelyken, aan een ongestadig oog, dat gedurig heen en weer vliegende alles, om zo te spreken terloops *aankykt*, zonder iets te *bezien*. 'T volgd van zelfs dat die natuurlyke geschiktheid tot aandagt den Mensch niet alleenlyk bekwaamheid, maar ook lust geeft tot kennis te verkrygen. Dus is het zekerlyk gesteld, met onze burgers, en zelfs welgezetene landslieden; nergens is een zekere trap van wetenschap zo algemeen als hier. Weinige worden 'er in ons land gevonden, van een middelbare staat, die zig niet benaarstigen om hunne Religie te verstaan, en te kunnen verdedigen. Weinige zyn 'er die niet de geschiedenisse van hun vaderland, en andere historien, met oplettendheid hebben doorlezen. Men ontmoet 'er zelfs scherpzinnige Philosophen, voornamentlyk onder de *Deurhovisten*, welkers meester door eigen onderzoek en vlyt zig een Wysgeer had gemaakt, en wiens gevoelens, hoewel zy my als ongegrond voorkomen, ik dikwils van zyne ongestudeerde navolgers met een geslepen verstand tot myn uiterste verwondering hebbe horen staande houden, en verweren. Wy hebben onder 't zelve middelbare slag van menschen, ongeletterde Digters, die niet tegenstaande de Nationale koelheid, hadden zy maar een regt begrip van die edele kunst, voor vermaarde oude en uitheemsche geesten niet zouden behoeven te wyken. Wat aangaat onze zeden, hoewel door dartelheid, een kind des overvloeds, en door eene dwaze navolging van andere volken, beklaaglyk vervallen, daar omtrent egter hebben wy nog geen reden, om de beroemdste Natien te benyden. Wy zyn nog by uitstek goedaardig, mededeelzaam, barmhertig, lydzaam, liefhebbers van het Vaderland, Vryheid en Godsdienst, redelyk en inschikkende omtrent alle gezindheden, die den grondslag der menschelyke 't zamenleving niet omverstooten; en aan den Hemel 't bestier van 't geweten overgevende, letten wy meer op 't gedrag als op de gevoelens onzer mede ingezetenen, en de knoop der vrindschap is by ons bestendig tegen de verscheidenheid van gedagten.

Ik twyfele niet of de verstandige onder andere volkeren doen ons regt in deze betrekkingen; dog zy betigten ons met twee zware gebreken *Gierigheid* en *Boersheid*. Wat die eerste ondeugd be-

treft, moet men aanmerken, dat de *zuinigheid* van de zelve wel onderscheiden moet worden. Eene gestadige verkwisting en overdaad, is zekerlyk onzen landaard niet eigen. Ik kan ook niet zien dat deugd en reden ons moeten aanzetten om met gedurige gasteryen en pragtige versnaperingen luiden te onthalen, die 't hunnent overvloed van alles hebben, en ons, met ons te helpen dat inkomen te verteeren, eere denken aan te doen. Onze zuinigheid is daar by een noodzaaklyk gevolg van de gesteltenis onzes lands, 't welk door zware schattingen moet ondersteund worden, alwaar de overvloed van geld geringe interesten veroorzaakt, en grote schatten van noden zyn om fatzoenlyk te leven, en om als ouders de kinderen en als Christenen de behoeftigen te bezorgen. Eene yverige begeerte om geld met geld op te hopen, is hier vry groot, 't is waar; Maar zulks is de ziel van de Koophandel, en de eenige stut van een Land dat op den zelven alleenlyk gevestigt is. Een Koopman die geringe winsten verwaarloost, en niet bejaagd, ondermynt zig zelfs, en loopt ten minste gevaar van geen grote voortgang te maken. 'T is opmerkenswaardig dat Puffendorf, ganschelyk onze vriend niet, wanneer hy ons wegens te grote liefde voor 't geld beschuldigt, daar by voegd, dat wy doorgaans 't zelve niet als door eerlyke middelen tragten te verkrygen. Wenschelyk was het dat wy ons wat meer aan 't verwyt van zuinigheid bloot stelden. Wat aangaat de boersheid van zeden daar omtrent zal ik in eene andere gelegenheid myn gevoelen omstandiglyk uiten, en met bondige redenen aantonen, hoe dikwils, en hoe onredelyk, opregtigheid en eenvoudigheid voor onbeschaafdheid van manieren worden aangenomen, en dat ware boersheid, daar verstant en goedhartigheid heerschen, niet wel plaats kan hebben.

XIV. VERTOOG.

Den 19. November 1731.

—— —— Ego cur acquirere pauca
Si possum; invideor? cum lingua Catonis & Enni
Sermonem patrium ditaverit, & nova rerum
Nomina protulerit? HORAT. Art. Poëtica.

Waarom word ik benyd, indien ik mede iets bragt
Tot aanwas van de taal; daar Ennius voor deezen,
Daar Cato, nevens hem, geroemd is en gepreezen,
Dat zy hun moedertaal verrykten met een schat
Van woorden, die men nooit voor heen gebezigd had?

HUYDECOPER.

EEne *Willem Perry*, die in 't Engelsch den tegenwoordigen staat van Rusland beschreven heeft, wil zyn Lezer wys maken, dat in de gansche Russische spraak geen uitdrukking te vinden is,

om 't geen wy *Eer* noemen af te beelden, waar uit hy ons poogt te doen besluiten, dat de zaak zelve aan dat gansche Volk onbekend moet zyn. Waarlyk 't eene is een noodzaaklyk gevolg van 't andere, en indien het wezentlyk die taale aan zo een woord ontbreekt, kan het niet missen, of die edelmoedige gevoeligheid, die de *Eer* tot een doelwit heeft, moet in de zielen der genen, die zich van de gezegde taal bedienen, te vergeefsch gezogt worden. Doch om eene geheele Natie van zo een schandelyk gebrek niet te verdenken, moet men weten, dat gemelde Schryver dat gansche volk, van velen uit het welke hy voorgeeft bedrogen en mishandeld te zyn geweest, een bittere haat schynt toe te dragen, en dat haat zo wel als liefde, op verscheidene wyzen de voorwerpen sterk vergroot. 't Is bezwaarlyk te geloven, dat eene Landaard, die zelfs in hare vorige woestheid, Godsdienst en deugd gekend heeft, van de waare *eer*, die de verdienste als eene schaduw volgd, het minste begrip niet hebbe gehad, en niet in staat zy geweest haar denkbeeld des aangaande door een woord, of ten minste door eene *omschryving* uit te drukken. Doch indien zodanig gebrek in een taal schandelyk zoude wezen, 't is zeker dat het aan een volk tot luister kan strekken, dat zyne moedertaal in zekere opzichten gebrekkig zy. Indien, by voorbeeld, een volk het woord *gierigheid* ontbeerde, zulks zoude gewis voor het zelve geen kwaad teken wezen; doch die gelukkige onvolmaaktheid in een taal is noch ons, noch eenige andere der beschaafde Natien te beurt gevallen, en wy hebben des aangaande in plaats van gebrek, overvloed van uitdrukkingen. Doch in andere opzichten kunnen wy met recht roem dragen op de pryzelyke armoede van ons Nederduitsch. 't Is met het zelve schraal gesteld, wat aangaat geschikte woorden, om af te beelden al 't geen betrekking heeft op 't geen de levendige Fransjes *Galantery* noemen, en 't welk de kunst is om der vrouwen liefde, met haar op haar zelve te doen verlieven, tot zich te trekken; en niets beoogt als haar onredelyk en buitensporig te maken, om haar des te gemakkelyker te verleiden. Hoe flauw, styf, en dor onze taal zy, wanneer zy zich met diergelyke stoffen wil bemoeijen, blykt aan alle die gene die in 't Fransch, en in onze moedertaal *Romans* hebben gelezen. Het onderscheid tusschen beiden is zo tastelyk, dat onze Juffertjes, die 't meest op die gevaarlyke schriften verlekkert zyn, zo dra zy dezelven in 't Neerduitsch doorlopen daar van walgen, en met een dwaas vooroordeel tegens de gansche Vaderlandsche taal worden ingenomen. Geen verstandig Nederlander heeft zich te schamen; deze dorheid komt nergens anders van daan, als van de deftigheid onzer loffelyke Voorouderen, die alle verwyfdheid en geest van beuzelary verachtende, zich met verhevene, manlyke, en nutte bezigheden ophielden; en wanneer de liefde hen trof, een eenig Vrouwspersoon zochten met verdienste, en niet met laffe pluimstrykery te behagen, en, zo dra 't hen daar in gelukt was,

zich vergenoegden de achting, en niet de liefde van andere vrouwen, door een onberispelyk gedrag, en door eene inschikkende en vriendelyke omgang, zich toe te eigenen. Hier in vind mee tegenswoordig geene geringe verandering; een man van fatzoen, die niet galant is, kan rechtevoort niet door de monstering, zonder de Vrouwen met laffe vlyeryen, tegens den aard van ons Nationaal karacter, en onze deugdzame rondborstigheid de ziel te vergiftigen, zyn de frayste geschiktheden des lighaams, al strekten ze de beste gaven des geests en de grootste deugden tot cieraad, onnut en zonder de minste uitwerking, voornamentlyk op Juffers van eene zwierige opvoeding; *'t is een poliet man, een galant Heer, hy heeft zeer goede manieren, hij weet wel te leven*, dat is te zeggen, *hy weet wel te liegen.* Dit zyn Franschen en korteling ingevoerde spreekwyzen, die tegenwoordig het pit en merg van de manlyke verdienste uitdrukken, en zonder welke onze spraak niet meer bestaan kan. Men heeft derhalven groot gelyk dezelven van onze vlugge *buuren* over te nemen, want, gelyk ik in eene andere gelegenheid eens hoop in 't breede te tonen, de Franschen hebben even de zelfde betrekking op ons, als eertyds de Grieken hadden op de Romeinen, en volgens 't oordeel van Horatius, geen nieuwe woorden wierden in 't Latyn met meer voorspoed voortgebragt, als die uit eene Grieksche bron met eene geringe drai wierden afgeleid:

Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, si
Græco fonte cadant parte detorta. [1])

Dewyl het met de zaak aldus gelegen is, moet ik zeggen, dat ik noch een Fransch woordje weet, dat sterk naar 't Burgerrecht in onze spraak dingd, en niet wel langer kan afgeslagen worden; aangezien de betekende zaak, reeds zeer diep in onze zeden is ingedrongen, en weinig hoop overig is de zelve in haar voortgang met lessen en vermaningen te stuiten. Ik wil spreken van het woord *Coquet*, waar van de zin op de Heeren zo wel als op de Dames toepasselyk is, doch hier maar alleenlyk ten opzicht van de laatste zal overwogen worden. Het zelve word reeds dagelyks by ons gebruikt, maar den meesten tyd kwalyk, behalven alleen by luiden van de kostelykste opvoeding. Men noemt dikwils een Juffer *Coquet*, wanneer zy met haar opschik al wat doenlyk is aanwend, om hare aanlokzelen in 't beste licht te plaatzen; en door de kunst de natuur alle mogelyke hulpmiddelen by te zetten, maar dit is niet anders als de schors of wel het uithangbord van de *Coquettery.* Anderen denken door 't zelve uit te drukken 't ongelukkig karacter van manzieke Vrouwen, die door eene ingeboren wulpsheid de mans onafhankelyk van derzelver verdiensten, geest, en aardigheid,

---

[1]) De vertaling dezer regels plaatst Van Effen er terstond boven; ze gaat aan de dubbele punt vooraf.

alleenlyk beminnen, om dat het mans zyn, en hare drift niet kunnende vermeesteren, dezelve met hare oogen en uiterlyk gelaat, zelfs tegens haar wil en dank, te kennen geven. Doch dit gebrek heeft meer zyn oorzaak in de gesteldheid des lighaams, als wel in die van de ziel, en is dikwils verzeld met onverstand, en aangeborene dommigheid, 't welk gemeenlyk uit het *karacter* van eene wezenlyke *Coquette* is uitgesloten. Men bediend zich ook by ons niet zelden van die vreemde uitdrukking, doch met even weinig reden om op eene zachte en beleefde wyze den inborst af te beelden van vrouwen, die eer, deugd en goede naam aan eene ongebondene wellust opofferen. Wat is dan eigentlyk een *Coquet* Vrouwsperzoon? Ik beschryve de zelve aldus: een *Coquette* Vrouw heeft eene natuurlyke levendigheid van geest, eene utgestrekte verbeeldings-kracht, van jongs op is zy het gemeenzaam voorwerp van haare eigene gedachten en bespiegelingen. Hier door wordt zy allengskens smoorelyk verliefd op haar zelve, die hevige eigenliefde word eindelyk onbepaald, en blaast [1]) alle andere hartstochten uit; om die passie aan te kweeken, te koesteren en te voldoen, is zy nacht en dag bezig met middelen te vinden, en werkstellig te maken, om aan haren eigen afgod nieuwe aanbidders te verzorgen. Haar inzicht is aan alle mannen te behagen; 't gansche mannelyke geslacht aan haar zegenkar te binden. Konde zulks haar lukken, zy zoude met Alexander naar eene nieuwe waereld uitzien. Zo maar op iemand hare aanlokzelen afstuiten, rekent zy alle hare overwinningen voor niet, en zy spant alle hare krachten in om zich dien wederspanneling te onderwerpen. Om zo een opzet te doen slagen, wapent zy haar mond met lachjens van hare eigene vinding, met bestudeerde en in 't spiegel beproefde lonkjens. De koelheid van die man boezemd haar in iets dat naar liefde gelykt, of dat zy dikwils zelve voor liefde neemt; waar hy gaat of staat, z' is omtrent hem, zy spand haar netten uit; haar gansche aandacht is op hem alleen gevestigd; schynt hy zich over te geven, zy voelt voor eenige tyd de vervoering van eene vergenoegde min, maar 't is schielyk daar mede gedaan. Zo dra denkt zy niet den overwonne aan 't juk der slaverny geketend te hebben, of hy word haar onverschillig, en haar nieuwe overwinning kitteld haar maar met het denkbeeld harer bekwaamheid, om hare eerzucht met versche zegens te voldoen. Vind zy zich in gezelschap van drie of vier Mans van welk zy even weinig werk maakt, 't is onbeschryflyk, met wat inspanning van verstand, oordeel, beleid, scherpzinnigheid, zy dezelven zoekt in te nemen, en van ze te behagen en t'overreden, dat ieder in 't byzonder 't grootste deel in haar gunst heeft. Haar oogen in de geduurige beweging, schynen bykans zich t'effens op allen te vestigen. De eene belonkt zy, terwyl zy d' ander met een

---

[1]) In den tweeden druk: blust.

lachje vereerd, de derde op de voet treed, en de vierde op een gezocht voorwendzel, als by voorbeeld om zyne lubben te bezien, by de hand neemt. Men verbeelde zich echter niet dat zy de minste verkiezing niet hebbe; ver daar van daan, maar zelden is het uit meer achting en neiging voor den een dan voor den ander. 't Zal wezen om dat het een man van aanzien is, met verhevene tytels opgepronkt, of wel iemand, die 't middel heeft gevonden van by de Vrouwen in de mode te zyn; in een woord altyd zo eene, wiens onderwerping de meeste luister aan hare bevalligheden kan byzetten. Zomtyds heeft zy diergelyke tien twaalf die trapsgewyze in haar gunst staan; zo dra de eerste in rang te voorschyn komt, is zy voor de anderen doof, stom, en blind, en ieder der minderen geniet by beurten 't zelfde voorrecht, tot den alderlaatsten toe, die by gebrek van anderen in 't volkomene bezit van hare aanlokkende praatjes en maniertjes word gesteld. Dikwils hoort men haar verstandiglyk spreken, van inschikkendheid, edelmoedigheid, goedaardigheid, met een soort van vermaak, 't welk zoude doen denken, dat het origineel van die hoedanigheid zich in haar ziel bevond, doch 't zyn maar denkbeelden, en geen gevoelens; zy heeft noit gedacht de zelven uit hare herssens, in haar hart te laten nedervloeyen, zelfs is 't niet mogelyk. Een ziel daar de *Coquettery* eens diepe wortels geschooten heeft, word onbekwaam om iets goeds voort te brengen: zodanig Juffertje moet zich noodzakelyk wennen aan eene geduurige veinzery, bedrog en leugentaal; haar gewoonte haar tweede natuur geworden, belet haar oit natuurlyk te zyn; haar spraak, gang, opschik, zyn zo veel beekjens die zich alle in Zee van haar eerzucht uitstorten. Zy haat alle mannen, die zich met haare bevalligheden niet bekreunen, en alle vrouwen, die eenigzins beminnelyk zyn, en in staat om haare eerzucht te dwarsboomen; spreekt iemand van de schoonheid en bevalligheden van de eene of d'andere Dame, de spyt, niet tegenstaande alle poogingen, straald door in de verduisterde oogen van onze Juffer. 't Is of al de loftuitingen, aan een andere gegeven, haar ontstoolen worden; zy zal de geprezene aangenaamheid met de fynste en de uitgekipste kwaadaardigheid zoeken te verminderen; weet ze niets op 't aanzicht te zeggen, zy zal vitten op het postuur, den opschik, de manier van gaan of groeten; zo zy met dit alles niet door kan, zy zal dikwils in haar boosaardige ieverzucht, tot bedekte en half uitgedrukte lasteringen hare toevlucht nemen, en fyntjes doen verstaan, dat het voorwerp van haar jalouzy een morzebel is, of wel door eenig geheim lighaamlyk gebrek walgelyk en afschuwelyk. Na zich daar omtrent geuit te hebben, zal zy in 't gemeen met veel ophef, van eenig ander Juffertje spreken, dat naar haar zeggen *een recht zoet bekje is*, daar zy vry meer schoonheid en aangenaamheid in vind als in de eerste, en wat daar ook tegen in word gebragt, dat houd ze staande, dat kan niemand haar uit het hoofd praaten.

Spreekt zy volgens hare gedachten? gantschelyk niet; zy zoekt maar 't vermoeden van jalouzy, van zich af te keeren, en zy weet dat het Juffertje, 't welk zy met zulke voordeelige verwen afschildert, by haar in 't minste niet te pas komt. Is die Dame zo fraai, wat behoorde van haar dan wel gedagt en gezegt te worden. Van ware vriendschap kan zy niet vatbaar wezen; laat eene zo genaamde Vrindin met haar schynen door onverbrekelyke banden verknocht te zyn, indien de zelve maar een minnaar heeft, zy zal voor die vereeniging, hoewel aan d'andere zyde oprecht, de minste eerbied niet hebben; zy zal zo een man aantokkelen, en van zyne beminde zoeken af te trekken, schoon zy weet dat zy haar vrindin daar door de bitterste spyt en smart aandoet, en 't hart met duizend pooksteken doorboort. 't Is niet haar aard, 't is de hatelyke *Coquettery* die haar die onbezonne wreedheid inboezemd. Niet minder mishandelt zy een man, wiens hart wezentlyk door hare bevalligheden en schyn-verdienste getroffen is, hoewel zy al eenige neiging voor hem voelt; zy kan de lieflykheid van zich in een bemind voorwerp te versmelten, en daar door een dubbeld leven te genieten, niet smaken. Haar verfoeyelyke eerzucht dryft t'elkens weer boven; zy geeft haar minnaar geduurige reden van benauwtheid, vrees en angst; hy word zonder ophouden gesold door verzekeringen die hem gerust stellen, en door gebaarden die hem ontroeren; zyn liefde is voor hem een geduurige pynbank, zo wel haast zyn afgemat gemoed 't jok met geweld niet afschud, en zich van zo een ondraaglyke dwinglandy weet te ontslaan.

Ik heb hier 't karacter van eene *Coquette* maar gedoodverwt. De toekomende reis zal ik 't zelve den Lezer met levendiger coleuren voorstellen. De schildery die ik denk hem mede te deelen is van myn eigen maakzel niet; ik heb de vryheid genomen dezelve te ontleenen van een van die Blyspeelen, die de Franschen *Italiaansche stukken* noemen. Doch ik heb voorgenomen, door middel van Vernis en Lyst, 't zelve een Hollandsche zwier by te zetten.

XV. VERTOOG.

Den 26. October 1731.

Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit. VIRG.

Niet een van dit getal zal onbeschonken gaan
Van deze plaetse. VONDEL.

MEn verbeelde zich hier aan d' eene kant een Heer, wien ik *Aristus* zal noemen, mommer [1]) van eene jonge Juffer van ge-

---

[1]) Mommer — in de tweede uitgave staat momber, — is voogd.

boorte, en hoffelyk opgevoed, van welkers inborst en gedrag hy om redenen wel wenschte onderricht te zyn; en aan de andere een Haags-kameniertje wel van de tongriem gesneden, en die haar Juffers ziel zo wel kent als haar lighaam. Ik zal haar de naam van *Betje* geven, 't welk een recht Kameniers naampje is.

Arist: Hoor eens hier *Betje*, ik heb eenige gedachten om je Juffrouw uit te trouwen; en dan krygje een Bruidstuk myn kind, maar ik wenschte haar wel een man na haar zin te geven, en dat kan niet wel wezen, zonder van haar aard, gedrag, en neigingen net onderricht te wezen. Niemand kan my daar beter in te recht helpen als jy, myn zoete kind; maar je moest recht opbiegte, je ziet immers wel dat ik niets anders hierin beoog, als Isabelles welwezen.

Betje: Och! heel graag Mynheer, denk niet, dat ik 'er doekjes om zal winden; in de waereld konde Mynheer zich niet beter adresseeren als aan my. Ik ken onze Juffrouw door en door, duizendmaal beter als zy haar zelve kent. Och! de Juffers moeten voor haar Kameniers niet mank gaan. Maar ik heb je duizend dingen daar omtrent te zeggen; de stof is zo ryk, zo overvloedig, dat ik nauwlyks weet waar ik het werk eerst aan zal tasten. Niet dat 'er op myn Juffrouw iets te zeggen zou vallen, dat zou te veel van my gezeid zyn; ieder heeft zyn fouten, en onze Juffer ook, z' is net als hondert andere fatzoenlyke Dames, behalven dat ze meer verstand en bevalligheid heeft. In een woord, Mynheer ze heeft niemand lief als haar eigen zelve, en ze wenschte wel dat al de mans de zelfde smaak voor haar hadden. Wat de vrouwen aangaat, zy is ver van derzelver genegentheid tot zich te trekken; niets bold haar zo, niets doet 'er zoo'n vermaak, als dat z' er van gehaat word als de pest.

Ar: Zo zie ik wel dat Isabel onder 't getal van die Dames is, die men tegenwoordig *Coquetten* noemt.

B: Daar heb je 't, Mynheer, je zult niet weer eerst raden; je hebt net de spyker op de kop geslagen. Mejuffrouw is *coquet*, en daar heb je 't al, deur en deur *coquet*, dat is de spil daar 't alles op draait. Zy spreekt, zy zwygt, z' is vrolyk, z' is melancoliek, ze lacht, ze zingt, ze wandeld, ze blyft t'huis; wat ze doet of niet en doet, 't komt alles uit het eenig inzicht van zich behaaglyk te maken. Ik twyfel zelfs niet of alle hare droomen draijen daar op uit, en dat zal de reden wezen, waarom zy dikwils zo ongerust slaapt; want de *Coquettery* is al een onrustend handwerk, of je dat weet, Mynheer.

Ar: Maar zeg me doch eens, hoe besteed ze den tyd, waar houd zy zich den ganschen dag mee bezig?

B: Och dat is goed, Mynheer, dat je me dat vraagd, nu hebben wy het draadtje, wy zullen 't kluwtje nu wel vinden. Je moet dan weten, Mynheer, dat als het eens beurt, dat Mejuffer niet al te wel na haar zin geslapen heeft, dan is 't aanstonds, *Betje breng*

me 't spiegel eens hier. Heer wat zien ik 'er uit! watte kringen heb ik onder de oogen, myn vel is zo geel als een taan! [1]) Ondertusschen spiegelt men zich al vast, men schikt het bakkesje in hondert verscheidene ploijen, maar alles is vruchteloos, niets wil 'er lukken; *Og Betje, neem maar weg het spiegel, geef me maar een schoon nachtmutsje, en de geele sak. Ik ga van daag niet uit, ik meen me niet te kleden, 'k wil ook geen menschen zien.* Menschen! den dag wil ze zelfs niet zien, en Betje moet de gordynen laten vallen. Daar komt evenwel gezelschap, dat familiaar, zonder zich te laten aandienen, binnen treed. Wat zullen die luiden denken van Mejuffers aangezicht? zy zullen zich inbeelden dat haar schoonheid vervalt. Hoe zoüden haar goede Vrindinnen zich daar in kittelen; maar daar is overal raad toe, behalven tot de dood. Hoe is het met de Juffrouws gezondheid? *Heel niet wel Mynheer, ik weet niet wat me scheeld zedert eenige tyd, ik heb in geen tien nachten een oog kunnen toedoen, ik ben van daag niet zichtbaar.* Dat is te zeggen, moet je weten, Mynheer, zie me niet aan, oordeel niet van me, wagt tot ik geslapen heb, ik ben het van daag niet, 't is tegenwoordig myn rechte Bakkesje niet. Oh dat begryp ik terstond, als of ik het uit een boekje las. Wy Kameniers, dat mag je wel geloven, wy kennen onze Dames op een prik, als de myne maar een hand verroert, dan weet ik al waar ze heen wil.

Ar: Dat gaat wel, Betje, dat schilderytje begint 'er al vry levendig uit te zien. Maar zeg my evenwel eens, wat de Heeren zo vroeg in je Juffers kamer doen, ik denk immers niet dat ze zich kleed in der zelver byzyn.

B: Heden, Mynheer, hoe praatje nu zo? 't is alreeds of je van de oude wet waart, en je ziet 'er noch zo jeugdig uit. Zeker, kleed zy zich daar de Heeren by zyn, van 't hoofd tot de voeten. Och! dat weten wy zo knaphandigjes te doen, dat men niet een stipje van haar lighaam zien kan. Nu, om weer tot de zaak te komen: Neem nu eens, dat onze Juffrouw wel gerust heeft, en dat de slaap haar bloed en vel verkoeld en verfrist heeft. Och! dat voelt ze aanstonds aan haar oogen; terstond is zy zelfs by 't spiegel, en zo dra ziet zy zich niet, of ze word noch eens zo mooy, daar is zo'n wazem van vergenoeging, die zich op haar heele wezen verspreid. Dan is 't, waar blyfje Betje, kom, ik wil zo aanstonds gekleed zyn. Och! dat is dan een studie van een uur of twee, wat linten, wat muts, wat tabberd, Mejuffrouws bevalligheid best zal voor den dag doen komen. Eindelyk is zy volkomen in de wapenen, en vergenoegd over haar zelve; O dat zal eerst een heerlyke dag voor de Juffer wezen. Haar aanzichtje heeft niets te vrezen, 't mag 't licht wel zien, daar valt niet op te bedillen, 't moet over al vertoond worden. De Juffer zal menschen zien wan-

---

[1]) *Taan,* eene roodachtige verfstof uit run bereid.

delen, in de Comedie gaan, en van daar na d'Assemblée, dat is eerst een pleisier, hoe willen al de mans op haar steroogen, en wat al Dames zal ze razende dol van spyt maken?

Ar: Geen onaardig pleisier! Maar hoe springtze doch al om met de jonge Heertjes?

B: Daar zal ik je maar een staaltje van verhalen; hoor, ze was eens op een avond in 't zalet met een jong Heer, die 'er zeer wel uitzag, en ze praatten zamen heel stilletjes en zachtjes, maar je zoud niet geloven hoe fyn van gehoor ik ben. Ik hoorde terstond wel, dat ze zonder de minste schyn van 'er eens op te denken, haar best deed, om hem 't net over 't hoofd te halen; zy spraken van een Dame, daar die Jonker veel by verkeerde; *'t is zeker een bevallige Vrouw*, zei onze Juffer, ze heeft kleine oogen, maar zeer zacht en lieffelyk; ondertusschen sparde zy de hare op, zo veel als 't doenlyk was, al of zy zeggen woude; *wat denk je van zulke oogen, dat 's wat anders te zeggen;* daar by gaf zy zich met mond, oogen, en gebaarden, hondert zoete airtjes, waar in een zekere vrypostigheid, met zedigheid en bloheid heel aardig gematigd en getemperd was. Ik kon my kwalyk houden van lagchen. Het deed evenwel de gewenschte uitwerking; ons Jonkertje wierd geknipt, hy droeg Mejuffrouw zyn hart en genegentheid op: *Aan my, Mynheer?* was 't antwoord, als met een soort van verwondering; aan wie anders, Mejuffer, als aan U, aan 't beminnelykste schepzel des waerelds. *Ga maar zo voort*, zeide zy daar op, *'t is my lief dat je je zo wel diverteert, ik heb een goede luim, en wil van daag het voorwerp van je raillery wel eens wezen.* Dit zeggende, trok zy haar handschoenen uit, onder voorwendzel van my een paar schoone te eisschen; maar de Juffer, moetje weten, heeft alderliefste moije handen. Hy sloeg 'er zyn oog op, nam 'er een van tusschen de zynen, en kuste ze met verrukking; zie, Mynheer, dat gaf een nieuw vuur en leven aan zyn liefkozery, en dat waren de handschoenen, daar je Nichtje na zocht. Zie, zo handelt ze met meest al de Heeren, niemand gaat haast onvergenoegd van haar van daan.

Ar: Ik wil evenwel niet hoopen, Betje, dat de vryheden die myn Nicht aan de Heeren toestaat, zomtyds te ver gaan.

B: Neen zeker, Mynheer, dat hoefje van de Juffrouw niet te denken, daar is ze niet van t'huis, al heel niet, de vryheden, die zy aan haar Galants accordeerd, wil ik wel op myn eigen Conscientie hebben. Dat moet ik nochtans zeggen, dat als de Heeren onze Juffer zo wel kenden als ik, en met lief kozery en koelheid, elk op haar tyd gebruikt, haar hart in een geduurige bezigheid wisten te houden, dat ze al vry ver zou te brengen zyn; maar daar een spelletje by gestoken. Ik moet je noch eens iets verhalen daar je voor vast om lagchen zult moeten. Op een zekere tyd, dat ik van haar met iemand sprak, deed ik, of ik verzekerd was dat ze ons niet kon horen spreken, hoewel ik wel wist dat ze ons beluisterde;

men moet evenwel bekennen, zei ik, *dat onze Juffer 't schoonste mensch van de waereld is.* Ik kan je niet zeggen, wat operatie dat woordtje deed; ze leefde met me meer als acht dagen achter malkander, als met haar eigen Zuster, en daar by vereerde ze my een Engelsche Japon daar sleet nog breuk aan was. Dat gaat wel, dacht ik in me zelve, en ik nam korts daar na een diergelyke gelegentheid waar, om te zeggen, dat onze Juffer heel goedaardig en redelyk was.

Ar: Toen kreeg je buiten twyfel noch wel een Rok 'er by.

B: Een Rok? Mynheer, een Rok? geen spel, niet zo veel als ik in myn oog kan bergen, en waarachtig ik verdiende 't ook niet, want heb ik van myn leven gejokt, 't was doe.

Ar: Ik had gehoopt dat die loftuiting wat meer vat op myn Nicht zou gehad hebben.

B: Ik moet je noch iets zeggen, eer ik het vergeet, van een koddig soort van hoofdpyn daar Mejuffer zeer aan onderworpen is. Och! je zoud niet geloven, hoe dienstig het is voor een *Dame van de groote waereld*, altyd een hoofdpyntje in de zak te hebben. Als je Nicht zich bevind in een Gezelschap van bejaarde Vrouwen, of van Heeren, die zich met de Galantery niet bemoeijen, dan leuntze op 'er stoel, en maakt nu en dan een grimlachje, zonder een woord te spreken. Geen wonder, ze kan niet duuren van pyn in 't hoofd. Komt 'er by geval een Galantje in, weg is de hoofdpyn, of ze weg geveegd was; de oogjens helderen zich op, de tong raakt los, haar gewonelyke bevalligheden schikken zich op haar tronitje in ryjen en gelederen; men zou zweeren dat ze in een oogenblik van top tot teên in een vorm vergooten was.

Ar: Wel, wel, myn Nichje heeft meer gaven als ik wel gedacht had, zy zou, naar ik kan merken, een uitstekende Actrice wezen.

B: Och! dat 's nog maar copy van de zaak; je zoud je leven niet geloven, Mynheer, hoe dat onze Juffer met flauwtens gekweld is, voornamentlyk als de eene of d'andere sterke reuk by of omtrent haar is. Maar tusschen ons, Mynheer, ik had eens op een avond een heele pot met bloemen achter haar Ledikant gezet; ik dacht dat ze flauw zou worden, maar ze sliep het deur, en de flauwte zal noch komen. 's Anderen daags kwam'er in een gezelschap een roos voor den dag, ze kreeg het op het lyf of het 'er op gegoten was, en ze lag wel een half uur in katzwym.

Ar: Maar wat mag ze doch met die malle kuuren voor hebben?

B: Begrypje dat niet, Mynheer? hoe is 't mogelyk. Is 'er wel iets beminnelyker in de waereld als 't postuurtje van een fraije jonge juffer die in een Canapé half leunt en half legt, die men de neusdoek afdoet, en een weinigje ontrygd? en reken je voor niemendal 't medelyden dat men de Heeren daar mee inboezemt? uit dat medelyden spruit dikwils de liefde eer men 'er eens om denkt.

Ar: Nu, Betje, 't is nu zo al wel; ik geloof dat ik nu al genoegzaam achter 't karacter van Isabella ben; 't is hoog tyd 't meisje van een man te voorzien. Zoud 'er ook iemand zyn daar ze eenige neiging voor heeft, en dat een redelyk portuur voor haar zou wezen; 't zou my leed wezen haar hart het minste geweld aan te doen.

B: Of ze neiging voor iemand heeft? wat zal ik je daar van zeggen, somtyds denktze 't zelfs wel, want ze is dikwils jaloers, maar zelden blyft ze in die dwaling boven een dag of twee. Ze bemint eigentlyk niemand als haar zelve; en tot nog toe, geloof ik dat het haar weinig scheelt of ze trouwt of niet. Ik weet maar eene reden die haar tot het huwelyk zou kunnen doen besluiten.

Ar: Ja, dat is een algemeene reden, die niet moeyelyk te raden is.

B: Ik weet wel waar Mynheer heen wil. Hee wat hebben de mans ook wondere gedachten van de vrouwen! foey, Mynheer, je zoud me wel rood doen worden. Maar neen, ik wou je heel iets anders zeggen. Zie Mynheer, onze Juffer heeft wel een fatzoenlyk inkomen, en ze kan tegens de meeste van haar goede Vrindinnen op, dat staat de Juffrouw heel wel aan; maar Mynheer kan wel denken dat het haar noch vry aangenamer zou wezen, indien ze middelen had om boven alle de anderen uit te blinken. Hee wat wou ze in haar schik zyn, zo ze alle dag van kleeren kon veranderen, en ieder avond een Ducaatje of vyftig aan een Pharon tafeltje kon wagen? En daarom zou je 'er een grooten dienst doen, zo je 'er een man kon beschikken, wie 't ook mocht wezen, dat 's evenveel, als hy maar schat-ryk was, en van humeur om de Juffrouw met zyn geld, naar haar welgevallen om te laten springen.

Ar: Wel ik zal my daar eens op bedenken, en daar na noch eens nader met je spreken. Nu goeden dag, Betje, ik heb nu eenige affaires; ik bedank je kind.

B: Je dienares, Mynheer, op een ander tyd zal ik Mynheer eens vertellen, hoe dat onze Juffer in een Logie van de Comedie haar intree doet, met wat een air en zwier, men zou zweeren dat het een Princes van haar hals was; daar is in haar wezen zo een koele en trotze onverschilligheid, en dat, moetje weten, is 't rechte teken van een hoofsche opvoeding. Wordtze uit de naaste Logie gegroet, ze neigd effentjes, met een vies mondtje en een opgeschort neusje; 't schynen ook maar Burger Juffertjes, en Mejuffer kent ze niet eens. Nu moet je niet denken dat ze naar 't geen gespeeld word hoort of ziet; foei, dat 's goed voor gemeene luiden. Mejuffrouw is afgetrokken van gedachten, of daar moest de eene of d'andere Galant by haar komen zitten, dan praat men, dan lacht men overluid; 't is een tweede Comedie. Maar ik dacht er niet om, dat Mynheer affaires had, en ik verpraat zeker myn tyd ook. Nu tot weerziens toe, Mynheer. Och! ik heb je noch zo veel te zeggen.

De Lezer ziet hier twee karacters; dat van 't Kameniertje is mogelyk het slechtste niet, maar daar ontbreken noch al vry wat wezentlyke trekken aan, die ik 'er by gelegentheid eens by zal voegen. Dat soort van dienstbare geesten is al een gevaarlyk volkje, dat veel invloed op de hedendaagsche Zeden heeft, en wel waardig is van die geenen zelfs, die 'er zich van bedienen, recht gekend te worden.

XVI. VERTOOG.

Den 12. November 1731.

Moves, sed nihil promoves,

TERENT.

Gy werkt, maar vordert niet.

MEt de Taal-zuiveraars heb ik op verre na noch niet gedaan, hoewel ik hen reeds duidelyk hebbe aangetoond, hoe onredelyk, en onnodig de Taalzuivering in 't voornemen zelfs is, en met wat gewissen ondergang, door de uitvoering van zo een fraai opzet, onze spraak gedreigt word. De onmooglykheid van deszelfs volvoering, met eenen goeden uitslag, zal ik verder trachten te bewyzen, met het werk eens te onderzoeken dat die Liefhebbers reeds hebben afgemaakt. Om hier omtrent een vasten grond van redeneering te hebben, zal ik zeggen, dat het ware oogmerk van een woord is eene bepaalde zaak af te malen, en van anderen te onderscheiden, in zulker voegen, dat zo dra het zelve is voortgebracht, het denkbeeld van die zaak in de ziel der gener, die de taal verstaan, opgewekt werde. Myne Lezers zullen dit wel weten, maar 't is voor myn oogwit dienstig hunne gedachten hier op te hechten. Ik zal ook bekennen dat de gezegde regel wel eenige uitzondering onderworpen is, en dat in alle spraken woorden worden gevonden, die deze volmaaktheid niet volstrekt bezitten, doch indien ze dezelve ten minste door de t'zamenhang met anderen niet verkrygen, zyn dezelve buiten twyfel onnut en verwerpelyk. Nu om onze taal te zuiveren vind men twee middelen, 't eerste bestaat in 't opzoeken van eenige oude woorden, uit zommige Chronyken, of wel in 't ontleenen van eenige uitdrukkingen aan onze Nabuuren, wiens taal met d'onze de zelfde oorspronk heeft, by voorbeeld aan de Westphalingers, van welken ik liever hammen als woorden zoude willen halen. Dit middel doet baarblykelyk te kort aan de verstaanbaarheid, aller talen grondregel, 't ander aapt de Schilders na, die dikmaals een kleur van noden hebbende, dezelve door vereeniging van verscheide verwen zoeken te verkrygen. Men tracht koppel-woorden te maken, en men zoekt verscheidene zinnen, om eenen zin uit te

maken, t'zamen te smelten. Dit lukt nu en dan wel eens, maar de meesten tyd is het gruwelyk mis, en beantwoord het oogmerk of flauwlyk, of ganschelyk niet. Van een *Esquader* heeft men een *Smaldeel* gemaakt, wat een smalle en laffe betekenis heeft die benaming niet? wanneer ik de zelve de eerste maal zag, verbeelde ik my dat men daar mede drie of vier schepen van 't geringste soort wilde beduiden, om zo een hoopje van een *Esquader* te onderscheiden; maar ik was niet weinig verwondert, wanneer ik dat schraale woord, in de beschryving van de zwaarste Zee-slagen, op verzamelingen van vyf en twintig of dartig kloeke schepen van Oorlog vond toegepast. Waarom doch, bid ik de Liefhebbers, 't woord *Admiraal* van gantsch Europa gebruikt, te verwerpen, om dat gebrek door *Zeevoogd* weder goed te maken. *Vloot-voogd*, zoude noch heen gaan, maar de *Zee* is van geen aart om zich licht onder *voogdy* te laten brengen, en die Eernaam is zelfs voor Vorsten, die zich 't gebied over zo een weerbarstig onderdaan aangematigd hebben, veel te hoog. Neptunus alleen kan in de taal van de Heidenen, of Poëten, met den naam van Zee-voogd vereerd worden.

Wat aangaat den *) Oorlog te land, wat hebben onze Hoofd-liefhebbers in de werktuigen, vestingbouw, en eernamen, niet een gruwelyke verwoesting, zonder behoorlyk de schade te vergoeden, aangerecht? *Officiers* en *Generaals* hebben zy goedgevonden te verjagen, om in derzelver plaats *Bevelhebbers*, *Hoog-bevelhebbers*, *Hooft-bevelhebbers*, *Leger-hoofden*, aan te nemen; hoewel ik hartelyk twyfel, of deze dezelfde diensten in de Taal wel doen, als de vorige. Wanneer ik dusdanige woorden lees, weet ik niet of veele derzelver, dezelfde of eene onderscheidene zin hebben. Is een Legerhoofd hoger of lager als een Hoofdbevelhebber? Is een Hoogbevelhebber minder als een Hoofd-bevelhebber? Wie zal my hier in te recht helpen? Zo en gaat het niet, wanneer de Namen my voorkomen van Generaal, Lieutenant-Generaal, Generaal-Majoor, Brigadier; aanstonds ken ik derzelver bepaalde betekening, en ik weet aan ieder van die Krygs-waardigheden hare trap en rang aan te wyzen. *Bende* moet het tegenswoordig bykans geheel goed maken voor alle soort van *troupen*, of zo men wil krygs-hopen. Maar, hoewel die algemeene naam niet kwaad is, wat moet ik 'er doch eigentlyk en bepaaldelyk door verstaan? Is een Bende Ruiters of Voetknechten een Compagnie, een Regiment, een Brigade? Wanneer men die woorden gebruikt, weet ik terstond, en zonder in 't minste myn hoofd te breken, wat dezelve beduiden; en ik zoude het weten, schoon ik de eer niet hadde van in myn jeugd *Bevelhebber* van een Snaphaan te zyn geweest.

Om my niet op te houden met verscheidene stukken van de

---

*) *Men zegt tegenwoordig* het oorlog, *tegens 't gebruik van de Taal, en waarom doch? Om dat de Latynen zo spraken, een krachtig argument tegens de Socinianen!*

Fortificatie, aan welken men nieuw gesmedene namen heeft goedgevonden te geven, die men dikwils niet weet, waar t'huis te brengen, moet ik eens overwegen wat men heeft willen maken van 't bekende woord *Ingenieur*, 't welk de gansche waereld door zonder dubbelzinnigheid verstaan en gebruikt word. Eenige van onze Zuiveraars vergoeden 't zelve door *Vesting-bouw-meester*, of wel *Vesting-bouw-kundige*. Maar met die Heeren hun verlof, is het klaar dat 'er verscheidene verwen om de kleur, die hier nodig is, volmaakt te krygen, in dit onguur koppelwoord ontbreken. Een *Ingenieur* verstaat zich niet alleen om Vestingen op te werpen en te bouwen; maar zyne bekwaamheid moet zich ook uitstrekken tot de kunst van de zelven aan te tasten, en te verdedigen. Derhalven valt hier noch al vry wat aan te koppelen, en op dien voet behoorde men te zeggen een *Vesting-bouw-aantast-verdedig-meester*, wat zeggen de Vrinden van zo een koppelwoord? 't Is wel viermaal zo groot, gelyk men ziet, als *Ingenieur;* maar ik durf twyfelen of 't wel half zo goed is. Andere korter en bondiger toonen met een hunne geleerdheid; met van een *Ingenieur* een *vernufteling* te maken, en denkėn zich wonderlyk uit te slooven, om dat het in 't gebruik zynde woord, van een Latynsch afdaalt, 't welk geest en vernuft betekend. Doch zien zy niet dat die benaming op alle bekwaamheden, tot welke een zonderling vernuft word vereischt, met een gelyk recht kan toegepast worden. Kunstige Schilders, Beeldhouwers, Glasslypers zyn dat geen *Vernuftelingen?* Wat my aangaat, ik zoude oordeelen, dat men alzo wel een Leeuwenhoek een *Ingenieur*, als eenen Koehoorn een *Vernufteling* zoude kennen noemen.

Om nu over te gaan tot de Regeering en Vierschaar, men moet bekennen, dat de Heeren Zuiveraars daar omtrent ook niet weinig huisgehouden hebben. De *Gecommitteerde Raden*, zonder eens gevraagt te zyn of zy die verandering wel goed keurden, zyn *Gemachtigde Raden* geworden. De *Raad Pensionaris* heeft moeten lyden, dat zyn eernaam verruild wierd tegens dien van *Loon trekkend Raadsman;* myns oordeels is die benaming zo mal als zy groot is. Is loontrekkend niet laag, en staat het niet *mercenair* en huurlingachtig. *Gewedde Raad* zoude, zo 't my voorkomt, vry deftiger en vloeyender zyn; doch echter niet deugen, dewyl alle Raadsheeren en Raaden der Steden *gewedde* of *loontrekkende Raden* kunnen genoemd worden. Maar als men die zaak inziet, is 't niet al wat baldadig de grootste en gewichtigste Ampten van 't Land van eernamen, en tytels te willen beroven, welke niet minder door 't gebruik, als door de *Commissien* en *Instructien* van de Hooge Overigheid, daar aan vast gehecht zyn, en van ons dienvolgens, als geheiligd en ontzachlyk moeten geacht worden. Maar, zullen de Heeren Zuiveraars zeggen, Raad Pensionaris is echter geen Duitsch, 't is mis Heeren, Raad Pensionaris is wezentlyk Duitsch, en Loon-

trekkend Raad is geen Duitsch. Een Franschmans Zoon tot Amsterdam geboren is een waar Hollander; een Waalsche Familie, door inwoning en Burgerrecht onzen Landaard ingelyft, bestaat uit wezentlyke Nederlanders. Die gelykenis gaat door: stelt die gril doch eens uit uw hooft. Je kunt geen woorden maken, je hebt 'er recht noch gezach toe. De gewoonte en 't gebruik zyn de wettige Taalmakers, en niet ieder naar zyn zinlykheid, al was hy noch zo geleerd en geestryk. Je moet ons het woord *Secretaris* ook laten, als je zo goed gelieft te wezen; de reden daar van is reeds aangehaald. Geheimschryver kunje, zo je wilt, toepassen aan Secretarissen van de eene of d'andere byzondere Heeren, maar niet aan verhevene Staatsdienaren. In 't woord Geheimschryver is daar by ook al eene kleine zwarigheid; je weet immers, denk ik, dat *schryver* ook geen oorspronkelyk Nederlansch is, en dat de Latynen, het van ons met recht, indien 't recht in dat slag van zaken plaats konde hebben, zouden kunnen wederom eisschen. Dat soort van zwarigheden is in uwe gewichtige onderneming niet zeldzaam, maar dat zullen wy daar na eens met malkander verhandelen.

De namen der verscheidene Rechtsgeleerden zyn wat minder ontzachelyk, en of men daar zo wat mee morst, daar is zo veel niet aan verbeurd. Laat ons eens zien hoe onze Letterhelden daar mee omgesprongen hebben: Wat is by voorbeeld een *Procureur* in onze weitsche Taal? een *Pleitbezorger*. Maar voor eerst, zoude het woort *pleiten* wel oorspronkelyk Duitsch wezen? Ik weet althans wel dat de Fransche het zelfde beduiden met *plaider*, en dat zy *plaidoyer* gebruiken zo als wy *plaidoy*. Is het wel onwaarschynlyk, dat die woorden, staande onze onderwerping aan Fransche Vorsten, zich in onze Taal ingedrongen hebben? Maar 't zy oorspronkelyk Duitsch, drukt het de betekende zaak wel uit? Is het de post van een Procureur alleen maar het pleiten te bezorgen? of moet zyn zorg zich uitstrekken over het gansch Rechts-geding? Het tweede is waar: men behoorde derhalven in onze nieuwe taal te zeggen, een *Rechts-geding-bezorger*. By ongeluk is die uitgerekte benaming vry wat dubbelzinnig; zonder dat koppelwoord kracht en geweld aan te doen, kan men door 't zelve gevoegelyk verstaan iemand, die den menschen processen bezorgt, en zyn best doet om dat slag van geschillen voor den dag te doen komen.

De Heeren Advokaten zyn ook door onze Zuiveraars niet kwalyk opgeschikt. Men heeft'er *Voorspraken* van gemaakt; dat is immers kort; Ja, maar niet goed. 't Gebruik heeft aan dat woord een vaste betekening, die ieder kent, toegeeigend; men verstaat door 't zelve *iemand die voor een ander gunst, genade, verschooning verzoekt.* Wat heeft zulks gemeen met de plicht en bediening van een Rechtsgeleerde, dewelke Amptshalven eene zaak verdedigende, meestentyd geen *gunst* verzoekt, maar *recht* eischt. Dit zyn eenige staaltjes van de hedendaagsche Taalzuivering, daar onze Helden zo veel

mede ophebben, en zich zelven zo over kittelen. Hun oogmerk, ik beken 't, is pryzelyk, hun inzicht is den medeburgeren dienst te doen, en derzelver spraak, kracht en rykdom by te zetten. Maar, 't is met leedwezen, dat ik hen zeggen moet, dat zy hun doelwit zo ver missen, dat zy net het tegendeel van 't geen zy behartigen, uitwerken. Is een taal niet wezentlyk arm en krachteloos, als een geringe zin zich uit moet rekken naar de uitgestrektheid van woorden, die een groote plaats beslaan? Is veel te spreken, en weinig te zeggen in een Taal geen armoede en zenuwloosheid. Men vergunne my die waarheid door een voorbeeld in haar volmaakt licht te plaatzen. Behelst een zak Ducaaten niet grooter kracht en rykdom, als een even groote zak gevuld met *achtentwintigen?* Deze vergelyking is wel wat laag, doch niet ongerymd. Die grote lompe stukken van geringe waardy', die vry wat schynen, en weinig uitmaken, beelden die zo kwalyk af onze onguure koppel-woorden die 't oor opproppen, en de ziel eenigermaten ledig laten; 't zyn zelfs maar ongestempelde achtentwintigen, zo lang zy door 't gebruik niet gangbaar zijn gemaakt. Ik wil hopen, dat alle deze bewysredenen onzer Zuiveraaren herssenen zullen zuiveren; zo niet, ben ik van mening zo toegevend omtrent hen te wezen, dat ik hen aan nieuw werk zal helpen. Zy moeten zich niet verbeelden, dat hun opzet reeds uitgevoerd zy; ganschelyk niet: tot nu toe hebben zy de Taal maar zo wat *bezemschoon* gehouden. Indien zy die eens ter degen schoon willen maken, en alle hoeken en winkels uithalen, wat zal'er noch al onzuiverheid, daar mogelyk niet eens van gedroomd is, voor den dag komen? Wat schuilt 'er noch al een Onduitsch in onze gezuiverde spraak; 't moet te voorschyn komen voor die geen, die het kennen, als men *) geld, en voornamentlyk goud handelt, als men de gemeenste spyze gebruikt, en de aangenaamste drank nuttigt, als men de straat zelfs betreed. Zo dra onze liefhebbers dit hoekje zullen gereinigd hebben, beloof ik hen te maken, dat het hen aan nieuwe bezigheid niet ontbreken zal, en zo eenige onder hen voorgenomen hebben my te wederleggen, en ten dien einde een †) Schryftafel, Pen en Papier moeten eischen, bid ik hen te willen onderzoeken, of zy in staat zyn daar toe zuiver en oorspronkelyk Nederlandsch te gebruiken.

---

*) *Ducaton, Ducaat, Souverain, Pistolet, Kruzade Guinea, Butyrum, Caseus, Vinum, Strada Italiaans, van het Latyn Via strata.*

†) *Tabula, Penna, Papyrus.*

XIX. Vertoog.

Den 24. December 1731.

Aude aliquid brevibus Gyaris & Carcere dignum,
Si vis esse aliquid.

Juvenalis.

Begin een schellemstuk, dat waard is om te hangen,
Tragt gy naar staat of Eer, zoo zult ge uw wensch erlangen.

E. Elmeguidi.

IK heb in myn Vertoog N^{0}. 13. laten invloeyen, dat het te vrezen was, dat de geleerdheid, die onder ons tot nog toe in alle hare takken, zo zeer als ergens anders, gebloeid en vrugten voortgebragt heeft, niet lang in die dierbare gestalte zoude blyven. De gezegde vrees is waarlyk niet ongegrond, en zulks moet noodwendig blyken, aan alle die genen, die een aandagtig oog slaan op het hedendaagsche gedrag der studenten op onze vermaardste Hogeschoolen. Ik zal voor tegenswoordig daar laten de Jongelingen, die zich op de Godsgeleerdheid, en Artzeny toe leggen. De meesten der zelver moeten zich wel eenigzins benaerstigen, om dat zy bewust zyn dat hunne studie hen tot het eenigste middel van kostwinning strekken moet, en om dat zy, zonder matige proeven van wetenschap te geven hun doelwit niet kunnen bereiken. Ik zal maar spreken van leerlingen, die naar de Academie gezonden worden om eenen goeden grond van Regtsgeleerdheid te leggen, en den eernaam van der Regten Doctor te verdienen en te verkrygen, en die doorgaans, door de zo even genoemde dringredenen tot Yver en Vlyt niet worden aangezet. Ik durve volmondig uit zeggen, dat 'er onder hondert der zulken geen drie gevonden worden, die op hunne eigene wieken zich tot eene eerlyke Promotie verheffen, en dat 'er onder die drie ten minste twee zyn, die op hunne Ouders Rykdom niet kunnende betrouwen overtuigt zyn, dat zy, willen ze fatzoenlyk door de waereld komen, genoodzaakt zyn zich enigzins te bevlytigen. Om hier van een denkbeeld te geven, moet ik eens eene levendige beschryving van het Academisch gedrag van onze Ryke luiden Zoontjes, die men in 't gemeen wittebroodskinderen noemt, opstellen. Ik zal eens nemen diergelyk Jonkertje van zeventien of agtien jaren; ik zal in hem onderstellen eene goede Nederlandsche inborst, en eene gemeene bekwaamheid, en geest. Hy heeft een jaar of vyf by een Leermeester in de kost geweest, of hy heeft de Schoolen doorlopen; Hy kan een Thema maken, en met moeite, en na zorgvuldig de woorden in haar natuurlyken zamenhang geschikt te hebben, ten naasten by de zin van een Latynsch Schryver begrypen. Zyne Leermeesters, om hunne dankbaarheid

wegens de weldaden van zyne ouders te betonen, hebben zyne nalatigheid door de vingers gezien, en hem niet meer doen studeren, als hy zelfs heeft goedgedagt, zonder hem dikwils de pryzen, door andere verdiend, te onthouden; en Papa, verleid door hunne loftuitingen aangaande de treffelyke voortgangen van zyn beminde kind, en door zyne blinde liefde voor 't zelfde, neemt het voor een Rabbi, en denkt dat het meer als tyd is zyn zoon naar de Hoge School te verzenden, niet twyfelende of drie of vier jaren aldaar versleten hebbende, zullen hem plaats geven onder de vermaardste geleerden van 't Land. Alles word tot het vertrek gereed gemaakt, en daar gaat ons Jonkertje heen, door Papa overlaaden met lessen en vermaningen, en door Mamaatje met beschimmelde potpenningen, die eerlang haar vorigen glans wederom staan te krygen. De verandering van zyn staat komt hem voor als een aangename droom. Hy vind zich gekitteld, en als verrukt door het denkbeeld, dat hy eenslaags van een Schooljonge, een Heer, een Student, en zyn eigen meester is geworden. Met die betoverende gedagten verzeld komt hy te Leiden aan, en begeeft zich naar zyn afgehuurde kamer, by tyds, en voor het aangaan van de halfjarige lessen. De eerste dagen worden versleten met alles in zyn vertrek te schikken, en op order te brengen, voornamentlyk zyne boeken-kas, die hem in 't denkbeeld van zyne wezentlyke Studentschap bevestigt. 't Is nu tyd om een aanvang van studeren te maken. Doch wat beduid toch studeren, wat mag de studie voor een goed wezen? Althans moet men voor eerst op het Collegie gaan, en Papa, na met geletterden rypelyk raad te hebben gepleegd, heeft goedgevonden dat de jonge Heer voor eerst met twe Collegien konde volstaan; het eene over den eenen of den anderen Latynsch Schryver, en het twede over de beginzelen van 't Roomsch Burgerlyk Regt. De Collegies te bezoeken is alweer het wezentlyke van een student, en die beweegredenen, ondersteund door de nieuwigheid van de zaak, dryft ons *Groentje* der waards. Hy luistert zelfs toe met al zyn vermogen, maar, verstaat hy hier en daar een woord, hy begrypt niet ééne zin, en hy gaat heen zo wys hy is gekomen. Hy heeft gezien, dat anderen, hoewel weinig in getal, met de pen den Professor tragten te volgen; Hy wil zulks mede eens bezoeken. Hy zet zo hier en daar wat op 't papier, 't geen hy 't beste denkt te bevatten, op hoop dat hy t'huis dit gebrabbel overziende, daar uit wel eenig voordeel zal trekken; Want hy heeft hooren zeggen, dat het geen, waar op het meest aankomt, is t'huis te studeren. Maar gelyk het noodzaaklyk toegaan moet, hy verstaat het aangetekende even zo weinig als of het Chinees, of Arabisch waar'. Om echter iets te doen, neemt hy 't een of 't ander Regtsgeleerd boek by 't hooft, dog van de taal weinig, en van de stoffe gansch geen begrip hebbende ziet hy met verdriet, dat hy alweder, hoe goed ook zyn voornemen zy, vergeefschen arbeid doet. Daar blyft egter nog een

middel over, om, met zyn pligt te doen, Papa's vermaningen op te volgen. Eer hy naar de Hoge-school vertrok, zyn hem door goede Vrinden bygezet eenige handschriften, die de studenten *Dictata* noemen, en niets anders zyn als der Professoren lessen, door leerlingen vlytiger als d'anderen, zo veel als pen en verstand het toegelaten hebben, in 't Collegie zelfs opgeschreven. Uit de gezegde *Dictata*, die in haar beginzel vry onvolmaakt, door tien of twaalf afschryvingen van onwetende, of nalatige Copiisten, den meesten tyd onverstaanbaar en Barbarisch geworden zyn, is het hem niet mogelyk uit te komen, en enige kennisse te rapen. Daar by wat kan 'er voor een Jonkertje, ongewoon zich veel moeite te geven, lastiger bedagt worden, als zich de hand te vermoeien, met zonder begrip letters te vormen! 't Is natuurlyk dat hy wel haast daar van afscheid, en, om nogtans de uiterlyke zwier van een student te behouden, met enige uren daaglyks op zyn kamer te blyven, zyn afgesloofde geest verlustige met eenig aangenaam boekje, zo als de Haagsche Ligtmis, de Leidsche Student, 't Leven van Jonker van der Moezel, en van Klein Klaasje &c. Tot nog toe kan ik niet zien dat 'er iets op het gedrag van ons Groentje te zeggen valt. Hy heeft zyn uiterste best gedaan, en alle zyne pogingen aangewend om zyn Vader en de reden te gehoorzamen. Immers kan men met de minste billykheid hem niet verwyten, dat hy het onmooglyke niet heeft gedaan. Zelfs kan men hem niet kwalyk nemen dat hy gemak zoekt, in plaats van moeite, vermaak in stede van verdriet, zulks leid in de algemeene natuur der menschen opgesloten, en 't heeft by ons studentje in korten tyd alle mogelyke gelegentheid om voor den dag te komen. In 't uitgaan van 't Collegie, of in een wandeling vind hy wel haast eenige Schoolmakkers, die reeds in 't Academisch leven geconfyt en ingezuld, door hunne bedrevenheid in staat zyn om hem tot Leidsmannen te strekken. Wel haast word hy in een Coffyhuis gebragt alwaar hy 't gansch studenten gedrag in een kort begrip bespiegelende, het zelve noodzakelyk moet smaken, met een opzet van niets te verwaarlozen, om het zelve zich eigen te maken. Zyne jonge ziel is als een week wasch, en 't eerste dat aan de zelve als vermaaklyk voorkomt, moet 'er een diepen indruk op maken. Wat eene aangename azemhaling voor den Jongeling? wat eene last wort 'er van zyne schouderen geligt. De tyd verveelt hem niet meer; Hy behoeft gene verdrietige uren meer te verslyten. 't Koffyhuis is een toevlugt dat altyd zig zelve aanbied en daar altyd pleizier te vinden is. Eene schroomagtige blooheid, die hem in 't begin belette, van 't zelve een volmaakt genot te hebben is wel haast afgesleten, de studente-taal, in lange zo moeyelyk niet als het Latyn, is gauw geleerd. Alle dagen maakt men nieuwe vrinden; de kennis gaat van den een op den ander voort als een lopend vuurtje, voornamentlyk als men wel by kas is, en edelmoedig genoeg, om de wyn als water te laten lopen. Dit is zelfs het middel om niet

alleen Groentjes aan zyn zeel te krygen, maar ook om zig onder de bescherming en vleugelen te vlyen van de Academische Helden, die zich door hunne stoute ondernemingen onder de anderen als hoofden geagt en gezien maken. Gelukkig ons Jonkertje, indien hy in 't eerste jaar niet anders leert als zuipen, zwelgen, en door allerhande wellust zyne nauwlyks gevormde kragten ongeneeslyk te ontzenuwen, en zich den weg te banen tot een spoedige dood, of tot eene elendige ouderdom. Gelukkig! indien hy in 't midden van zyne gevaarlyke verlustigingen de slender van zyne Collegien waar te nemen behoud, en door 't getuigenis zyner Professoren, by zyne ouders als een naarstig student te boek staat. Dog die schyn-iever kan ook van geene lange duur wezen. Neem, dat hem van zyne Makkers een pleiziertje in den ogtent voorgesteld word, en dat hy zig daar van onschuldigende, bybrengt, dat het hem onmooglyk is; en dat hy zo aanstonds naar het Collegie moet gaan, zal men hem niet uitlachgen en bespotten; *wel wat behoef jy te studeren*, zal 't zeggen zyn; *jy zult immers met pleiten de kost niet winnen; jou ouwe Man heeft goed genoeg, laat broodrotten studeren, en wy ons pleizier nemen.* Wie zoude zich aan zo eene kragtige bewysreden niet overgeven! Daar is immers niet tegens in te brengen. 't Partytje gaat voort, de Chaisjes worden ingespannen, en 't zoude schand wezen, zo men niet smoordronken te rug kwam. Dus verwaarloost men eenige reizen de Collegies, men schaamt zig 'er weder op te komen, men vreest by de Professor in 't oog te lopen; en 't kunstje dat men 'er op vind, is 'er geheel af te blyven. Ondertusschen word door de aanwas van jaren en 't voorbeeld der Makkeren ons studentjes kloekmoedigheid meer en meer opgewekt en aangespoort. Dagelyks hoort hy spreken van glazen inslaan, van deftige zegens behaald op pluggen en stoepjens. Hoe kan hy langer verdraagen het zwetzen van zyne vrinden op hunne loffelyke daden, zonder daar door tot eene roemwaardige nayver aangezet te worden. Moet hy zich niet bevinden in den staat van Cæsar, die op het graf van Alexander tranen stortte, om dat hy nog niets uitgevoerd had in een ouderdom, op welke de grote Macedonier de waereld reeds had vermeesterd? Zyn eerzucht kan het niet langer uitstaan, Hy heeft zo wel als een ander, handen om te slaan, en beenen om te lopen. Hy waagt het eenige reizen onder 't beleid van de beroemste Krot-helden. 't Loopt wel af, andere komen in de Knip, en hy raakt vry met een goed getal wel treffende piekslagen. Zulks is genoeg om zich zelve voortaan aan 't hooft van zulke treffelyke aanslagen te stellen. *Hy is het dikwils gelukkig ontsnapt; 't Is waarschynlyk dat hij 't altyd wel ontsnappen zal.* Dog hier in bedriegt hy zig. Deerlyk afgerost en mishandeld raakt hy in 't Cachot. Men zoude het voor den ouden Man wel willen verbergen, maar dat is onmooglyk, daar moet geld wezen, en dat zonder uitstel. De zaak word zo veel als mogelyk is, verbloemd. *'t Is maar by*

geval dat hy'er is by gekomen; de andere zyn schuldig, hij ongelukkig. Mama zou 'er op sterven, dat haar kind verleid is geweest; en Papa weet dat het jonge luiden werk is. Niets is hem van 't zoontjes Ligtmisseryen bekend als dit stukje alleen, *en dat kan de beste gebeuren.* Maar 't studentje mogt zich egter hoe langs hoe meer verwilderen, en 't is tyd voor 't zelve de Academie, daar het reeds drie jaren op geweest is, te verlaten. Men spreekt derhalven van promoveren, juist, wanneer hy tyds genoeg gehad heeft, om 't weinige Latyn op de Scholen geleerd volmaakt te vergeten; Doch daar is weinig aan verbeurt. Men heeft op de Hoogescholen zekere luiden, die by den naam van Avocatemakers, of Beunhazen bekend zyn, en die zekerlyk wel door geleerd moeten wezen, dewyl sommige derzelver, onder verscheidene namen, meer als honderdmaal gepromoveerd zyn. By een van die behulpzame Heren begeeft zich ons Jonkertje, en bestelt'er een *dispuit*, voor den prys van tien ducatonnen, of de klad moet 'er kortelyk in gekomen zyn; 't werk komt wel haast op de koopers naam te voorschyn, opgepropt met aanhalingen van Latynsche en Grieksche Autheuren. Mynheer de *Candidaat*, nauwlyks by reputatie bekend, om zich dien titul waerdig te maken, heeft een week of drie geblokt om het Kindervrageboekje der Regtsgeleerdheid als een Papegai van buiten te leren, en daaglyks by den beunhaas zyn les opgezegd. Daar mede is hy genoegzaam gelaarst en gespoort, om het Doctoraat te beklimmen. Zyn geheugenis heeft hem in 't *examen*, rakende die Catechismus wel gediend, en men kan hem volgens de gewoonte het Meesterschap der beide Regten niet meer weigeren. 't Is waar, daar zyn, eer hy zo verre komt, nog al zaakjes te doen, die in zig zelve aangemerkt al wat zwarigheid in hebben. Daar worden hem by voorbeeld twe Wetten gegeven over de welken hy, binnen vierentwintig uren, eene gededuceerde verklaring moet overleveren; Dog de zelven brengt hy heet en warm naar den Advocatemaker, die de zaak tegens de bestemde tyd klaar maakt. Maar hoe zal hy het stellen, om die *uitlegging* tegens de tegenwerpingen der Professoren te verdedigen? Dat is geen werk. Hy heeft maar vier woorden van buiten te leren, en de baan is klaar. *Nego Majorem; nego Minorem*, ik ontkenne de eerste stelling, ik ontken de twede stelling. Brengt hy dit wel te pas, dan is het een Man als David; Zo niet; 't is toe te geven aan zyn ontsteltenis, en natuurlyke vreesagtigheid. In 't verweren van zyn dispuit word de zelfde inschikking gebruikt, en met het talmagtig opzoeken van eenige tegengeworpene Wetten, en het langzaam lezen der zelver, gaat een groot half uur heen, eer men 'er op denkt. 't Gewenschte uurtje slaat en word aangekondigt. Wat een Pak gaat 'er van den Candidaat zyn hart af. Hy is Doctor trots de beste. Waarom zou men zulke luiden ook harder vallen? zy zullen immers geen processen verliezen, en op die wyze dien eernaam tot nadeel van 't gemeen misbruiken. Ik vind hier in

maar eene zwarigheid, die bykans niet waardig is, dat men 'er van spreekt. De zelve bestaat hier in, dat het gansch niet onmooglyk is, dat onze *Heer en Meester* in korten tyd het Ampt van Regter bekleed en op zulke treffelyke gronden van Regtsgeleerdheid zyn vonnis zal moeten vellen over goed, eer, en leven der goede ingezetenen.

XX. VERTOOG.

Den 31. December 1731.

Utendum est ætate; cito pede labitur ætas,
Nec bona tam sequitur, quam bona prima fuit.

OVID.

Gebruik de Jonglingschap, eer 't Uurglas is verloopen,
Nooit kunt ge in ouderdom op blyder dagen hoopen.

DE schets, die ik zo levendig, als het my moogelyk is van het gedrag der hedendaagsche studenten getragt heb te geven, doet den Lezer duidelyk zien, dat een Jongeling van zestien of zeventien jaren, wel voorzien van geld, en in staat van 't zelve op 't krediet van zyn Vaders schatten op te nemen, naar de Academie te zenden, bykans even zo veel is als iemand in een boot zonder roer en riemen van de wal te stoten, en als een speeltuig aan de onstuimige zee over te geven. Men zal misschien hier uit besluiten, dat ik van gedagten ben dat de Hogeschoolen geheel en al diender verlaten te worden, en andere manieren opgezogt, om de jeugd kennis en wysheid in te boezemen. Maar voor eerst heb ik reeds een onderscheid gemaakt tusschen zo evengemelde jonge luiden, en anderen die geen redenen hebben van op hunne ouders schatten of magt te betrouwen, en zich niet kunnen ontdoen van het denkbeeld, dat bekwaaamheid door vlyt verkregen 't eenigste middel voor hen is, om met fatzoen door de waereld te komen. Daar by, waar toe is het dog nut dat zo een groote menigte witte broods Kindertjes in de Regten studeren? Waar toe dient dat grote getal van *Heeren en Meesters* in onze steden, dewyl 'er van twintig, die met dien naam pronken, geen twee zyn, die eenige praktyk hebben noch zelfs zoeken? wat zyn de andere dog anders als getituleerde leeggangers onnut voor hen zelve, en voor 't Gemeenebest, of zy moesten door krediet en magt van Vrinden met het een of ander Ampt voorzien worden, in dat geval, gelyk de ervarenheid het leert, voegt zy de bekwaamheid van zelfs by de bediening. My is van geloofwaardige luiden berigt, dat 'er in den Haag 't eene jaar door 't ander, van die ongeletterde Doctoren, die eens om een hoekje komen zien, wat de Praktyk dog mag wezen, een genoegzaam getal zich

bevind om een geheel bataillon uit te maken. Was het niet duizendmaal beter dat die Heeren iets anders by de hand hadden genomen, en zich hadden onderworpen aan den algemeenen pligt der onderdanen, van zich te gedragen als levendige en werkzame leden van eèn en 't zelfde lighaam? 't Was oirbaarder dat het meeste getal tot den Koophandel was opgebragt geweest; immers in een land dat geheel en al op die eenige spil draait, kunnen 'er niet te veel Kooplieden wezen, en een deftig yverig Handelaar is zekerlyk vry agtbaarder, of hoorde ten minste zo te wezen, als een onwetend, en ongebruikt Advocaat, die op de Hoogeschool niet geleerd heeft als geld te verkwisten; waar door het niet zelden gebeurt, dat diergelyke maats, wanneer het hammetje bykans gekloven is, gelukkig zyn zo zy met het Amptje van Onderkoopman naar Batavia kunnen raken, daar de titel van Advocaat hen zo wel te pas komt als 't vyfde rad aan een wagen, en alwaar zy zo bekwaam tot de Compagnies dienst, als tot de Rolle, jaren agter den anderen *in de lange rokken lopen.* 't Is goed, ik beken het dat 'er onder de kinderen van Luiden aanzienlyk door Geboorte of Rykdom, in een woord, onder de Jongelingen, die de meeste kans schynen te hebben om de gewigtigste waardigheden van 't Vaderland te bekleden, zommige zyn die zich tot de studie der Regten begeven, maar 't is niet genoeg dat ze de bloote naam daar van verkrygen. Zy moeten werkelyk studeren; zy moeten wezentlyke Regtsgeleerden worden, en daar toe moesten die alleen uit den hoop gekoren worden, die de natuur zelve tot die bezigheid schynt uitgekipt te hebben, en die door ingeborene geest en neiging blyken van die verkiezing geven. Dog de meeste Vaders lopen 'er zo wat los over heen, en zonder met den inborst van hun zonen raad te plegen, maken ze van de wieg af aan al voorschikking, wat ze met de zelven zullen uitrigten; De een zal, in spyt van Minerva, een Predikant, de andere een Advokaat worden, en de derde een Koopman of Krygsofficier. Zo dat het schynt dat de kinderen gemaakt worden voor de bedieningen, en niet de bedieningen uitgekoren volgens den aard en neiging der kinderen. Ik heb luiden gekend, die reeds in 's moeders lighaam Domine waren en wel zouden gedaan hebben, was het hen mogelyk geweest, van zich zo zeer niet te haasten. De gevaarlyke gevolgen van deze verblindheid behoorden zekerlyk der Vaderen ogen te openen, en hen te overreden om in plaats van de kinderen met geweld tot zekere bezigheden te trekken en te slepen, de zelven alleenlyk in de natuurlyke loop van hunne geneigtheden te rigten, en te bestieren. Mogelyk zal men my tegenwerpen dat de ingeborene lust en geschiktheid tot de studie niet genoegzaam zyn, om een ryk Jongeling van 't gevaar der Akademische Ligtmisseryen te bevryden, en dat eene levendige verbeeldings kragt, op welke 't vermaak eene diepe indruk doet, dikwils ligter daar toe overslaan als een gemoed, 't welke door doffe

en logge harzenen beswaart en te rug gehouden word. Ik wil garen bekennen dat daar al wat aan is, dog men zal met my zekerlyk wel willen toestaan, dat zo een Jongeling, op de Schoolen zyn tyd wel hebbende waargenomen, op het Akademie beslagen ten ys zal komen; dat hy zal weten, wat studeren is; dat de studie hem *mogelyk* zal zyn, en dat hy door enkel verdriet, en door de ondragelyke last van een vervelende tyd daar van niet zal afgerukt worden. Voeg daar by dat hy wel haast zal leren kennen de leerlingen die boven anderen de studie behartigen, door die overeenkoming van aard en inborst zich met de zelve zal verenigen, dezelve zal aankleven, en door eene altyd groeyende nayver, in de loopbaan der geleerdheid zal zoeken voorby te streven. Op deze wyze zal het voor 't minste doenlyk zyn, dat hy door zyne naarstigheid, en verband aan goed gezelschap, de zomtyds dodelyke klippen van ligtmissen en *krotten* vermyde. Ik wil niet ontkennen dat deze enkele *mogelykheid* niet genoegzaam is om 't gemoed van een teder en voorzigtig vader gerust te stellen. Doch om zulks uit te werken, is 'er een ander middel, daar staat op is te maken, en 't welk nogtans zo weinig aangewend word, dat het te verwonderen is. Hoe is 't mogelyk, dat een Vader die geld en goed in overvloed bezit zyn zoon zonder Hulp en bestier aan de woeste baren overgeve? Hoe is het te begrypen, dat het hem niet in de gedagten komt een verstandig en deugzaam Leidsman uit te kippen, en aan een jongman van een goede hoop als een Gezel, Raadsman, Vriend en tweden Vader te hegten? Hier toe diende niet verkoren te worden, een oude grimmert en knorrepot, hoe voorzien ook van deugd en geleerdheid, maar een man van middelbare jaren, die nog niet vergeten heeft hoe de jeugd bestaat, meêgaande, inschikkende, vrolyk van aard, die met lust en vermaak, en niet met dwang, en tegens zyn gemoed, 't gezelschap van jonge luiden bywoont, die zich in 't gemoed der zelver weet in te dringen, zich behaaglyk te maken, en allengskens over hen een ongedwonge gezag te winnen. In myne Akademische jaren heb ik het geluk gehad van zodanigen man te kennen, en ongelooflyk veel voordeel uit zyn gezelschap te rapen. Hy was niet boven de dartig jaren oud, en hoewel zyn opvoedeling redelyk los en driftig was, wist hy denzelven zo wel met vriendelykheid, en zagtheid in te palmen, en aan zig te verbinden, dat de Jongeling nergens wel was, en zich noit meer verlustigde als in 't gezelschap van zyn Gouverneur. Op eene ongevoelige manier had hy tot den zelve een hoopje van de verstandigste en best opgevoede studenten weten te trekken, en hy was de eerste, die met een gescherpt verstand alle behoorlyke middelen bedagt, om deze jeugd te vermaken, en haar den tyd kort te doen vallen. In zyne conversatie wist hy zich zo wel met alle verstanden te evenaren, en jok met ernst zo kunstig te vermengen, dat de nutste lessen met aardigheid bekleed, door de verlustigde harzenen der toehoorderen, zonder moeite en

tegenstreving tot in 't binnenste der gemoederen doordrongen, en zich als aldaar vast maakten. Zyne berispingen, die zeldzaam waren, schenen altyd eene ware en tedere Vrindschap tot een bronader te hebben; Dog meest hield hy zig op met vernuftiglyk te schertzen, en niet, op de wyze van Socrates, door middel van eenvoudige vragen de waarheid uit iemants eigene boezem te lokken. Wierden 'er zomtyds eenige geestige stukjes van *Krottery* verhaald, die hy wel merkte dat de jonge luiden deden watertanden, hy wist met een grimlagie de aandagt van 't gezelschap op te wekken, en 't zelve wel haast ongevoeliglyk de bekentenissen als te ontsteelen, dat beestige dronkenschap geen heldenstuk is, dat 'er geen verstand steekt in glazen in te slaan nog in 't afzetten van pasteyen en gebraad; Dat met pluggen te vegten niet anders is dan zich met hen gelyk te stellen, dat slagen met het agtereinde van een halve piek wezentlyke stokslagen zyn, en dat stukjes die gemene luiden op 't schavot, en in beuls handen brengen, aan een man van geboorte geen luister kunnen byzetten. Deze eenvoudige waarheden deden wel haast de tegengestelde dwaze vooroordelen verdwynen; men schaamde zich zelfs in 's mans tegenwoordigheid eenige ongebondendheden anders als met verfoeying te vertellen; en aldus was die deftige Leidsman niet alleen ten hoogste voordelig voor zyn *betrouweling*, maar ook voor alle des zelfs makkers, van welken in verscheide jaren niet een eenige tot wulpsheden strydig met eene eerlyke imborst uitspatten. Indien 'er eens twintig diergelyke bekwame harten-leiders een Hoge-school met het ligt van hunne aangename verdiensten bestraalden, zouden zy niet in staat zyn, om 't geen in de ligtmissery 't verfoeyelykst is gansch uit de mode te verbannen, en om de eerzucht der leerlingen, waar uit derzelver meeste guiteryen voortvloeyen, op voorwerpen, die in de natuur eerlyk zyn, te hechten? 't Is meer als waarschynelyk dat door zo eene voordelige nieuwigheid, Vaders, die in diergelyke kosten niet kunnen vervallen, en die zo wel ingezetenen als vreemdelingen hoe langs hoe meer doen schrikken, hunne kinderen naar onze vermaardste Academie te zenden, de minste zwarigheid niet zouden maken, van dezelve op zo een school, eer van zedigheid, als van ongebondendheid te bestellen, en dat het zelve aldus meer als oit zoude aanwassen en bloeyen.

Maar, zal men zeggen, is het wel mogelyk een genoegzaam getal bekwame luiden te vinden, om zo eene gewigtige bediening, met hoop van een gelukkigen uitslag op zich te nemen. Ik zoude den Lezer durven verzekeren van ja, en zelfs dat men ze onder de vreemdelingen niet zoude behoeven op te zoeken. Ik twyfel geenzins, of, indien eene rykelyke beloning, en een goed ampt daar door konde gehoopt, en verkregen worden, men zoude verscheidene geleerde en wel opgevoede Jongelingen zien, die geen middelen hebbende, om eene genoegzame practyk als Advocaten of als Art-

zen, af te wagten, die gelegenheid gretig zouden aanvaarden, om door eenige jaren geduld en arbeid zich tot eene bestendige en genoegzaam gelukkige staat te verheffen. Ik heb tegens dit myn voorstel ook wel hooren tegenwerpen, dat wanneer een Man, die hoewel ryk, egter niet van de eersten van 't Land is, aan zynen zoon een Gouverneur, en by gevolg een knegt op de Academie zoude geven hy wel in 't oog mogte loopen, als iemand, die door eene ongemeene zwier boven zyn staat, zich tragt te verheffen. Maar dit komt my voor als eene beuzelagtige uitvlugt. Geen man van verstand zal oit trotsheid zoeken in het grootste en nutste teken van ware en wyze liefde van een Vader voor een kind. Daar doet zich wel eene andere zwarigheid op, die vry wat meer klem schynt te hebben. Hoe, zegt men, myn zoon met een Gouverneur en met een knegt naar de Hogeschool te zenden! Dat zou geen kleintje kostelyk vallen. Duizend guldens aan zo een man misschien 's jaars te moeten geven, en dan nog andere duizend aan zyn kost en logement te besteden, gevoegt met twee duizend voor 't minst die myn zoon verteeren zoude; Dat zyn al zware onkosten, en daar zyn weinig schouderen die zo een last kunnen torssen. Zie dit is het regte zaakje; eene kwalyk geredeneerde spaarzaamheid. Maar zouden by velen, die zig van die schynreden bedienen, geen middelen te vinden zyn, om die zware uitgaaf, omtrent zo eene gewigtigtige zaak, met een ander zoort van zuinigheid weder te vergoeden? Dat men zich by voorbeeld voor een tyd, eens met drie paarden op stal behielp, in plaats van met vyf of zes. Dat men in plaats van Princelyke Lusthoven aan te leggen, eene fatzoenlyke buiten-plaats, *eens anders dwaasheid* kogt, en daar mede vyftig a zestig duizend guldens spaarde, en ettelyke duizenden 's jaars by 't min kostbaar onderhoud. Denkt myn Lezer niet dat die zaak wel haast gevonden zoude wezen. Ik beken dat de voorbygangers tegens malkander niet zouden zeggen; Beziet dat huis eens, geen heerlyker in 't Land! wat uitgestrekte en nette vercierde tuinen, wat keurige prieelen, grotten en vyvers. 't Is de Heer N. N. die 't zelfs aangelegd heeft. 't Is waar, dog in vergelding zouden luiden, die zyn wel opgetrokke zoon tegens mogten komen, mogelyk den anderen vragen. Kent gy dien Heer. Hy bediend met luister dit of dat aanzienlyk ampt, de man is door zyn verstand, geleerdheid en beschaaftheid door heel Europa beroemd? Hy strekt zyn geslagt en 't gansche Land tot eer; en alle ingezetenen zyn zo een deftig Regent verpligt aan de Heer N. N. die nog moeite nog onkosten, om zyn zoon de beste opvoeding te geven gespaart heeft. Ik bedrieg my zeer, zo dat zoort van reputatie, 't ander niet ruim op zoude wegen.

XXIX. Vertoog.

Den 1. February 1732.

Quem dixere Chaos, rudis indigestaque moles.

OVID.

Genoemt de Baiert, een wanschikkelyk gevaerte
En ruwe mengelklomp, een lompe plompe zwaerte.

VONDEL.

IN den *Guardiaan* of Britschen Zedenmeester, die in 't minste niet wykt voor de Britsche Spectator, beide in 't Nederduitsch zeer wel Vertaalt, waar in onder veele geestrijke schertzeryen, die heilzame lessen bewimpelen, heb ik 'er een gevonden, die my, zeer opmerkenswaardig is voorgekomen, en wel verdiend den Lezer hier medegedeeld te worden. *Ik heb de minste vrees niet*, zegt de Autheur, *met al 't geen ik my onderwinde te schryven*, *aangaande onze mannen en vrouwen*, *ymand onzer Vaderlanderen te beledigen*, *dewyl tegenswoordig in de gansche Natie geen mans of vrouwen gevonden worden*, *en dezelve geheel en al bestaat uit Heeren en Dames.* Om zyne stelling goed te maken brengt hy by, dat zelfs op bruiloften en doopmalen van kruyers en schoenlappers, men ieder oogenblik hoort roepen, *de gezondheid van de Dames; wel wat is dit te zeggen? daar is niemant die de Dames voordient*, enz. De Engelsche Knechts, volgens zyn zeggen, geven zich onderling niet alleen den naam van *Mynheer;* maar ze onderscheiden zich ook met den naam en tytels van hunne eigene Heeren. Om zulks te bevestigen verhaalt hy, dat wandelende door een straat dicht by het Parlamentshuis, hy een buitengemeen gewoel en geraas in een Herberg hoorde. De nieuwsgierigheid dwong hem, om de oorzaak daar van te weten, binnen te treden, en 't een of 't ander te eischen; maar nauwelyks had hy zich aan een tafel geplaatst, of een meid kwam de trappen afvliegen, met verbaastheid uitschreeuwende! Myn God Juffrouw, laaten ze zich toch haasten met tappen, want daar is boven een leven als een oordeel; Mylord Hartog vloekt al de drommels uit de Hel, om dat hy al tweemaal om een kan oud bier geroepen heeft, en Mylord Aartsbisschop zweert, zo ik weer boven kom, zonder hem een glas brandewyn te brengen, dat hy my van al de trappen schoppen zal. Onze Autheur wist in 't begin niet wat hy van die praat maken zoude; Doch ondervond wel haast dat het Collegie van die dolle raasbollen niets anders was, als een vergadering van brooddronkene soldaaten uit het Regiment van den *Reegenboog* alias Laquayen, die al drinkende 't scheiden van het Hoger-huis afwagtten. De schertzende berisping van de Schryver is waarlyk niet ongegrond. In 't gemelte Ryk daalt de naam van Heer, en zelfs van Edelman neder van den Throon tot in de Barbiers winkel, en aan den tytel van Mevrouw

heeft een Naister 't zelfde deel als hare Majesteit de Koninginne. Men kan wel denken dat by de wellevende Franschen die fraye verwerring van eernaamen ook niet missen kan in zwang te gaan, en men behoeft maar eene geringe oplettendheid te gebruiken om te bemerken dat het by ons ook wel gaan zal, en dat onze Heeren nabuuren ons wel haast niets meer zullen te verwyten hebben, aangaande 't plomp en bekrompe gebruik van lituls en eernamen. In mynen levenstyd, die niet van de uitgestrekste is; is in die zaak reeds een wonderlyke verandering voorgevallen. Wanneer men iets te zeggen, of te vragen had aan onbekende handwerks lieden, gebruikte men de burgerlyke, doch lieflyke naamen van vriend, vader, broertje, mantje, enz. betrof het gemeene vrouws-perzonen, 't was kind, vryster, jonge dochter, zusje, vrouwtje, moedertje; schreef men aan een dienstmaagt, 't opschrift was, *aan de eerzame deugdryke jonge dochter;* maar nu *de eerzame deugdrykheid* wat schaars onder dat slag van jonge dochters begint te vallen, heeft men goed gevonden een *Juffrouw* boven op diergelyke missive te plakken. Eertyds had men drie onderscheidene naamen om fatzoenlyke Ingezetenen volgens hunne staat te behandelen, *Monsieur* wierd toegepast aan Winkeliers, Chirurgyns, Schilders, Orlogiemakers, andere Kunstwerkers, Notarissen, en zelfs Procureurs. *Seigneur* was voor de Kooplieden, en weinig bekent als in de Koopsteden. *Mynheer* daalde neder van den Adel en Regenten van 't Land tot op Capiteins en Advocaten, en ging geen hair breed verder. De andere sexe, wierd ook door drie naamen, doch die met meer spaarzaamheid gebruikt wierden onderscheiden; *Vrouw* beantwoorde *Monsieur;* en *Juffrouw*, *Seigneur;* doch die laatste vrouwelyke eernaam spreide zich uit tot practiseerende Advocaats vrouwen, ten zy eene byzondere luister aan der gemalen geboorte gehecht was. *Mevrouw* was alleenlyk verknocht aan den Adel, en aan de aanzienlykste Staat-en Stads-bedieningen, en waardigheden der mannen, zonder dat in die betrekking rykdom en pracht 't minste voorrecht genoten. In zommige Provintien, daar zwier en mode niet zo zeer bekent zyn, ging het noch zo ver niet, en vrouwen van Regenten belgden zich niet van Adelyke Dames begroet te worden met den naam van *Vrouw* gevoegd by hare Familie naam. Wie zoude geloven, dat reeds in die tyd, de oude luiden al klaagden, over 't verbasterd gebruik van eernaamen! 't Is echter waar, toen ik een kind was, heeft myn moeder my meermaals verhaald, dat in haar jeugd de vrouwen van de eerste geboorte, alleen den tytel van Mevrouw maar bezaten, en dat Burgermeesters vrouwen van de aanzienlykste Burger-afkomst, met den naam van *Meuytje* wonder wel te vreden waren. Maar wat zoude de goede Vrouw nu wel zeggen, indien ze eens konde opzien? *Monsieur* en *Seigneur* leggen aan een kwynende ziekte, en staan in 't graf te dalen, met de oude hupsche fatzoenlyke luiden, die de zelven noch ver-

waardigen te dragen. *Todos Condez, al Graven* schreuwde Karel de vyfde uit zyn Koets, wanneer hy vertrok uit zekere Stad, daar die tytel door verscheidene Familien van hem verzocht was; als of hy al de Inwoonders tot den Gravelyken stand had willen verheffen. *Al Heeren* mag men nu ook wel zeggen. Van Laquayen, die malkander volmondig *Menheeren*, en van Schippers en Voerlieden, die zelfs in tegenwoordigheid hunner Meesters, op die voet behandeld worden, zal ik geen gewag maken. Als men 't wel inziet, zo is zulks zo onredelyk niet; voornamentlyk in ons Vaderland, daar die eernaam hen, by *Anticipatie*, of by een gemaklyk vooruitgezicht, niet ongevoeglyk kan gegeven worden. Ik wil ook niets reppen van Procureurs, Notarissen, beroemde Chirurgyns, hoewel ze met eene een baardschrappers winkel op hebben, Apothekers, gemeene Kooplieden, en voorname Winkeliers, dat is al oud zeer, en daar is geen zalf meer aan te stryken.

Ik zal alleenlyk maar zeggen, dat het voor my de vermakelykste klucht is, nu en dan een uurtje te passeeren in zekere Coffi-huizen, daar jonge Pennelikkers, Barbiers gasten, en andere Burgerzoontjes, na hun gedane werk een pypje roken, of op een Billiard, *à la guerre* speelen. 't Is een vermaak te hooren hoe de halfwassen brazempjes malkanderen de naam van Mynheer naar 't hoofd smyten, en dat zelfs op zyn hoflykst in de darde perzoon; als by voorbeeld, *maar Mynheer, hoe kan Mynheer dat zeggen? Mynheer weet immers wel beter.* Die zoete gewoonte gaat noch al verder; Meester en Baas worden noch hier en daar aan een borger in zyn dagelyks gewaat gegeven. Maar als de man zyn Zondachze rok aan heeft met schoon linnen, en zyn blond paruikje op, dat noch in de bokkels legt, en over een jaar door de kam zyn maagdom eerst staat te verliezen, dan wou ik wel eens zien, wie zo onbeschaamd zal zyn, van hem den naam van Mynheer te weigeren. De Schippers daar ik zo even van gesproken heb, zyn in dit opzicht de wellevendheid zelve. Al die eventjes boven 't Janhagel zich in de Schuit bevinden, worden op de zelfde wyze aangesproken; *belieft Mynheer de vracht eens te passen.* Doch, gelyk de eene vrindschap d' andere waard is, trekt de Schipper zware interest van de hoofdzom zyner beleefdheden. Ik durf zelfs zeggen, dat hyze met geen klein voordeel verkoopt, en zich wel haast geëvenaart vind met de Bevelhebbers van 's Lands Oorlogschepen, al voerde hy maar een Trekschuit van 't eene Dorp op 't ander: *kom aan, Capitein*, is 't antwoord, *ik zal u helpen.* Is het de Capitein van een aanzienlyke en veel opbrengende Schuit, en heeft hy zyn Schippers pakje uitgetrokken, zo is hy al zo wel Mynheer als iemand uit de heele buurt; en ik kan niet zien, waarom hy die eer niet al zo gerust naar zich zoude nemen, als andere boere jongens.

Ik heb gezegd dat de tytel van Mevrouw niet evenmatig plag te wezen met die van Mynheer; ze is het ook noch niet, zonder

dat ik daar van de ware reden kan bezeffen, althans kan ik ze daar in niet vinden, dat de vrouwen minder hovaardy en ydele eerzucht bezitten als de mans. Maar dat zal wel komen, met 'er tyd, Keulen en Aken zyn op eene dag niet gebouwd. De naam van Mevrouw begint zo gewigtig te worden, dat ze al zoetjes en zachtjes naar beneden zakt. Een Capiteins gemalinne is Mevrouw, zulks word zederd geruimen tyd niet meer betwist; waarom een Luitenants vrouw ook niet, haar man is immers een Officier al zo wel als zyn Hopman. Eenige Advocaats vrouwen nemen, uit kragt van hare Gemaals geboorte en beroemdheid, die deftige naam aan. Wat hoeft men de afkomst ook zo nauw te onderzoeken: *Zeg me wie ik ben, en niet wie ik ben geweest.* Is Alida, wiens moeder met een gering Thee en Koffi winkeltje begonnen heeft, ook niet een Avocaats vrouw; 't is waar haar man heeft, noch zoekt practyk, en zyn Vader was een van die gemene, doch opgekomene luiden, die niet gerust kunnen sterven, of ze moeten een Heer en Meester nalaten; maar wat is daar aan verbeurd; haar man is al zo wel een Advocaat als zommige Burgemeesters Zoonen, die aan Juffers van eene gelyke geboorte gehuwd zyn. In een woord een Advocaat is een Advocaat, ergo Mevrouw, zulks lyd het minste tegenspreken niet; daar by Alida en haar Echtgenoot hebben groot geld by malkander gebragt, en ze houden Koets en Paarden, dat hoort 'er wel by. De Mevrouwschap is te zwaar om te dragen voor iemand die te voet moet gaan; ze is zelfs van zo een gewigt, dat ze buiten de Stad met twee Paarden naauwelyks kan voortgetrokken worden, en dat een gespan van vier daar zyn werk al aan heeft. Ik moet echter die nieuwbakken Mevrouwtjes waarschuwen, dat ze zich ten minste van een Laquay voorzien, om 't portier open en toe te doen; 't Mevrouwt beter een Knecht zonder Koets, als een Koets zonder Knecht te hebben, en 't rytuig van achter met yzere pennen te wapenen, om de straatjongens de gelegenheid, om voor laquayen te speelen, te benemen. Ik moet 'er noch een ander waarschuwinkje byvoegen, hier in bestaande: Wat burgerlyke en boersche naamen zommige Heeren hebben, de naam van Mynheer zyn wy zo gewend, dat zulks ons niet meer stoot; al was het *Mynheer Klaassen*, *Mynheer Pannekoek*, *Mynheer Bierkan*, *Mynheer Mulder* (*a*), *Mynheer Boer*, zulks komt ons niet vreemd meer voor. Maar de namen die van een geboorteplaats, uithangbord of handwerk, of van *naamen in de wandeling*, Familie-naamen zyn geworden, vlyen zich zo wel niet naar de Mevrouwschap, die tot noch toe wat zeldzamer is geweest. *Mevrouw Haver*, by voorbeeld, *Mevrouw Koolsaat*, *Mevrouw Masteluyn*, dat wil zo niet vloeijen, en de ooren schynen de t'zamengevoegde klanken te verwerpen, en te rug te kaatzen. Met 'er tyd zal dit wel beteren,

(*a*) Op zyn Geldersch; Molenaar op zyn Hollandsch.

maar ondertusschen zoud ik die Heeren en Mevrouwen, die van naam niet zouden durven onmiddelyk veranderen, en schatten bezitten, om hunne tytels te schragen, aanraden een winterprovisie van Heerlykheden, die thans schande koop zyn, op te doen, om derzelver tytels aan hen en hunne kinderen by te zetten, op dat alzo allengskens die plompe onadelyke Familie-naamen in het vergeetboek raken, en ik kan verzekeren, dat die raad tegens Goud diende opgewogen te worden. Tot dus verre wat belangt de Heeren en Meesters Vrouwtjes. De Procureurs Gemalinnen leggen nu 't naast aan de beurt, en ik weet niet beter of zommige *Mevrouwen* al tegens de beste Raadsheer Vrouw aan. De andere meugen heel wel volgen, indien ze maar in staat zyn van in een Karos te kunnen ryden, zulks is hoofdnoodzakelyk. Vrouwen van qualiteit zyn dat pak gewend, en zyn ze niet ryk, ze hebben krachts genoeg overge-erft, om, zonder moeite, schoon zonder hulp van Paarden, gemakkelyk met het zelve voort te gaan. Ik zal eindigen met een vergelyking; men toets zomtyds de snedigheid van iemant met de volgende Voorstelling: Als 'er genoeg te eeten is voor vier, zo is 'er ook genoeg voor vyf; zo voor vyf, waarom niet voor zes; en zo men de gevolgen uitrekt, moet een maaltyd voor vier perzonen in staat zyn van 't gansche menschdom te voeden; doch de gasten zouden daar hun rekening kwalyk by vinden, en gevaar lopen alle van honger te barsten. Op de zelfde wyze zo een Koninginne Mevrouw is, waarom niet een Vorstin, een Gravin, een Adelyke Dame, een Koopmans vrouw. Zulks kan by kleine trappen allengskens afdalen tot een schrobster en schoyster; doch die titul aldus gesmaldeeld, en gesnipperd, in plaats van alle die ze dragen, te vereeren, zoude haar alle gebrek doen lyden van de luister, die in deszelfs oorspronk daar aan gehecht is geweest: *Dictum sapienti sat est.*

XXXI. VERTOOG.

Den 8. February 1732.

Ad populum phaleras! ego te iutus & in cute novi.

PERSIUS.

Maak dat de ganzen wys; ik ken u door en door.

E. ELMEGUIDI.

ONder de menschen die hun werk schynen te maken, van zich een eeuwige gelukzaligheid te bezorgen, vind ik driederley slag. *Zommige zyn fyn en niet godvrugtig; andere fyn en godvrugtig teffens; andere wederom godvrugtig, en niet fyn.* Hoewel het woord fyn, hier ter plaatze niet zeer dubbelzinnig is, vind ik egter

raadzaam omstandiglyk de betekenis welk ik aan het zelve hegte, uit te leggen. De Fynigheid openbaart zich, met de zelfde natuur, dog, onder verscheidene gedaantens in alle bekende Religien, zo wel de Heidensche, en Mahometaansche, als in alle de takken des Christelyken Godsdienst. Wat onze Gereformeerde aangaat ik verstaa door een fyn perzoon iemand, die zich van de gemeene hoop zyner medeburgeren afzondert, onder voorgeven van zich van alles, dat niet direct tot uitwerking zyner zaligheid dient, volmaakt te ontledigen. Hy verschilt van hen in kleding, in spraak, in gang, in houding: wil hy zyne gedagten uiten zelfs in zaken, die op de godsvrugt geen betrekking hebben, zyn styl en toonen zwemen naar de gewoone preektrant; Hy sleept zyne woorden traaglyk voort, 't eene schynt het andere af te wagten; zyn gesprek is onophoudelyk vermengt en afgebrooken door zugten en steunen. Zyn aangezigt is strak, en betrokken, zyne tred is met gemaaktheid plomp, zyne lighamelyke beweegingen zyn traag, en onagtzaam; hy schynt in geduurige innige bespiegelingen verdronken; zyn stem komt zelden voor den dag, als door den neus; als of ze door middel van dien doorgang, een nieuwe heiligheid konde erlangen. Zyn droefgeestig en neerslagtig hooft hangt op zyde, als eene door de wind gedrukte bies, de vriendelyke lach heeft de weg van zyne geslootene lippen vergeten. De glans van zyne oogen is door een bestendige nevel verduistert. 't Minste woord, dat hem als los en ongebonden voorkomt doet hem trillen en beven, de minste daad of beweging wiens vrolykheid hy dartelheid, en waereldgezindheid, denkt te kunnen noemen, rukt hem de berisping ten halze uit; zo zyn broodwinning het kan lyden, en zomtyds, al kan ze het niet, verzuimt hy geen predikatie, geen Catechizatie, geen oefening. De overige tyd, die hy spaaren kan, word door hem besteed, in 't lezen van geestelyke boeken, in uitgesprookene gebeden, in 't zingen van godvrugtige liederen. In wat gezelschap hy zich bevind, in schuiten, op wagens, zonder in te zien of de gelegentheid het toelaat of niet, tragt hy zyn ligt te doen schynen, en mist hy niet zyn *heiligheid* te doen uitblinken. Voor het dansen, een vrolyk deuntje te neuren, en voornamentlyk voor 't kaartspel, heeft hy een gruwel en zo iemand hem tragte te overreden den Schouwburg te bezoeken, hy zoude zich verbeelden dat men hem levendig naar de Hel wilde slepen. Voeg hier by dat zyne effen en eenvoudige kleding even zo ontdaan van zwier, als van slordigheid, hem van verre, voor 't geen hy is, aankondigt, en ik twyfel of 'er iets aan het karacter van *fynheid* ontbreken zal. Luiden, aan wie het zelve vreemd is, vatten omtrend die uiterlyke ingetoogenheid twee verscheidene, en recht strydige gevoelens op; zommige, die geen denkbeeld van godvrugt hebben, bedrogen door dien uiterlyken schyn zien alle de fynen aan, als ware heiligen, naar welken de Hemel reeds reikhalst; anderen niet minder in getal, meten ze allen met de zelfde maat, en verslyten

ze zonder onderscheid voor geveinsden, en schynheiligen, die voorbedagtelyk hun werk maken van hunne ondeugden, met den bedriegelyken mantel van uitwendige heiligheid te bedekken, en te verduisteren. Beiden dwalenze van 't spoor der waarheid af. Dat dikwils de uitwendigheid, van ware godvrugt ontbloot is, weet niemand beter als de fynen zelven, die zich niet ontzien te bekennen dat zy dikmaals die droevige waarheid 't hunnen koste beproeft hebben. De gedagten van de anderen ten hoogste ligtvaardig, roekeloos en strydig met de kristelyke liefde zyn niet min onwaaragtig. De regte schynheiligheid, die met moedwil en voorbedagten raad het momaanzigt van godvrugt aandoet, om daar door 't oogmerk van waereldsche belangen te treffen, onderstelt, of eene inwendige verloochening van een opperwezen, of de baldadigste veragting en bespotting van een erkende Godheid, en is dienvolgens een wanschepzel van ondeugd en boosheid, daar zelfs de ontaardste zielen voor zidderen moeten. 't Is derhalven geloofbaar dat een gering getal met zo een afgryzelyke godloosheid besmet is. De meeste van dat slag van fynen die van ware godvrugt ontbloot zyn, zyn menschen, uitgezonderd de uiterlyke schors, gelyk aan den meesten hoop der gener, van dewelke zy, door uiterlykheden, zich afzonderen. Zy zyn even zo zwak, even zo onderhevig aan den indruk van drift, eigenliefde, en belang, zy hebben omtrent de opperhuid maar werkzaam geweest, om dezelve te reinigen, en op het hart hebben ze de minste pogingen niet aangewend. Men kan ze gelyken aan een dierbaar porceleinvat, dat voor een schoorsteen pronkt en door zyn glans zoude konnen doen geloven, dat het schatten behelst, hoewel 'er niets als stof, en spinrag in te vinden is. Zy myden zich, gelyk de meeste luiden, die men eerlyk noemt, voor grove, en schreeuwende zonden, gevegten, doodslagen, overspel, openbaar steelen en rooven, en ergerlyke ontugt, dog men bevind ze nevens een ander, trots, nydig, kwaadsprekend, liefdeloos, baatzugtig, wraakgierig, en wanneer het dus, met hunne driften en voordeel overeenkomt verfoeyelyke lasteraars. Hun onmiddelyk oogwit is niet, anderen met een schyn van heiligheid te bedriegen; Neen zy zyn zelve bedrogen door de natuurlyke misleiding van hun eigen hart; Die misleiding gestaaft door onkunde, valsche denkbeelden, en gebrek van ernstig en onpartydig onderzoek, doet hen een wezentlyk onderscheid onderstellen, tusschen *Godvrugt* en *Deugd.* 't Is niet uit te drukken hoe zeer 't kwalyk begrepene woord van *Heidensche Zedelessen* die valsche denkbeelden schraagt en ondersteunt. *De Deugd is zo wel eigen aan de Heidenen, als aan de Christenen, en heeft de wyste, en edelmoedigste van die ongelukkige verschovelingen van een eeuwige straf niet kunnen ontheffen. Maar de Godvrugt, is 't ware livrey en kenteken van de Christenen alleen, 't is alleenlyk aan de Godvrugt, dat eene oneindige Gelukzaligheid met eene onbreekbare band verknogt is.* Dus rede-

kavelen zy met hun eigen hart dat door de gemakkelykheid van zodanige Godvrugt ingenomen, zonder moeite 't besluit van die redenering aanneemt, en zich toeeigent. Door Godvrugt verstaan ze 't geheel t' zamenweefzel van uitwendige Godsdienstige Plegtigheden, en de onthouding van zekere verlustigingen der lichamelyke zinnen. Op dien voet maken ze een zoort van Verdrag met den Hemel; zy deelen met dezelve 't geen hen voor komt als de Pligten van een Christen. Voor zich zelven bedingen ze eene volstrekte Vryheid omtrent de Gehoorzaamheid verschuldigd aan Gods wezentlykste Wetten rakende hun evenmensch. Daar en tegen wegen ze aan het Opperwezen toe zo veel kerkgangen, zo veel oefeningen, zo veel gelezene Hoofdstukken van de Heilige Schrift, zo veel uitgestorte gebeden, zo veel onthouding van zwier, geoorloft vermaak, en daar mede verbeelden zy zich dat den Hemel reden van vergenoeging, en zy, van gerustheid, moeten hebben.

By dit gewaand Accoord verliezen ze zekerlyk niet, zy denken den Hemel met beuzelingen te payen, en al 't wezentlyke voor zich te houden. Zy slagten de kinderen, die door hunne grillige en eigenzinnige ongehoorzaamheid hunne ouders vertoornd hebbende, verzekerd zyn door flikfloyen en liefkozery, die hen de minste moeite niet kost, dezelven te zullen verzagten, en met zich te verzoenen. Wat zwarigheid dog steekt 'er in de uitbottende takjens van de ondeugd wat te besnoeien, de kleding te vereffenen, predikatien aan te horen, zyn wezen in een nieuwen vorm te gieten? Wie dog, zo hy het eenigzins ter harte neemt is tot dat werk onbekwaam? Maar op de pynelykste manier 't hart op te scheuren, in 't zelve te wroeten, en met ernst te werken om de diepe wortelen van 't zedelyk kwaad te doen waggelen en allengskens uit te roeyen, de natuurlyke neigingen met onophoudelyke pogingen te vermeesteren, de driften te temmen en onder de gehoorzaamheid der verligte Reden te brengen, zyn innigste natuur te vernieuwen, en voornamentlyk de opgeblazendheid, aan schyndeugd zo onafzonderlyk verknogt, 't onder te brengen, en van den Opperzedemeester te leeren *nedrig en zagtmoedig van harten te zyn*, daar in bestaat de ware moeyelykheid, en met eene de regte waardy van de Godvrugt, en dat is juist 't gene daar de misleide Reden van dat slag van menschen de moeite niet neemt van aan te tillen.

Daar is geen valsch denkbeeld, dat een gemeenzamer bedrog in 't menschelyk gemoed uitwerkt, als de misgreep, waar door een middel tot een zeker einde, voor 't beoogde einde zelve genomen word. Dus ziet een gierigaart den Rykdom, waar door een gelukkig leeven kan uitgewerkt worden, voor 't geluk zelve aan. Dus word de opgelegde Geleerdheid, waar uit eene geoefende Reden hulpmiddel tot aangroey van Wysheid kan halen, voor aanwas van Wysheid zelve gerekent. De misslag van onze deugd ontbrekende *fynen* of wel *ernstige* spruit uit dezelfde bronader. In de kerk een

gedeelte van zyn tyd te verslyten, den Bybel en andere stigtelyke boeken dikmaals te doorlezen en zelfs in zyn geheugen te prenten, gebeden op te zeggen, zyn eigentlyk en in zich zelven, geen daden van Godvrugt; 't zyn middelen, om de Godvrugt te verkrygen en te vermeerderen; wel is het waar dat zo men die middelen met een waar en opregt voornemen in 't werk stelt; tot verkryging van derzelver einde, zulks een teken is van eene godvrugtige gestalte der ziele, en een bewys dat een gedeelte van 't bedoelde einde reeds is verkregen. Maar in dit geval is 't aanwenden van die middelen niet door zyn eigene natuur, maar door de geschiktheid van die gene die ze gebruikt een ware daad van Godvrugt.

Ik weet wel dat het Geweten der gener die zodanige verdeeling van Pligten tusschen Godt en zich zelven maken, wel eens wakker word, en hen hunne ongehoorzaamheid bitterlyk verwyt. Maar dezelve word ligtelyk weer in slaap gezust, door eenige traantjes van berouw, schoon niet verzelt met verbetering van zeden. Men durft niet aandagtelyk onderzoeken, of de aanklevende zonden de uitwerkzelen niet zyn van hebbelykheden, die onmooglyk met de hoedanigheid van een Christen bestaan kunnen. Men doopt ze liever met de Naam van zwakheden, en van droevige overblyfzelen van de natuurlyke en onuitroeibare verdorvendheid. Men twyfelt niet, of die gebreken worden weer ten volle door een onwrikbaar Geloof goedgemaakt. Men hegt zyne gedagten zo sterk op de stelling, *dat het Geloof regtvaardigt zonder de werken der Wet*, dat men geen tyd heeft om te overdenken, dat *het Geloof zonder de werken dood is, en dat zonder de Heiligmaking niemand God zal zien.*

Doch door des Hemels goedheid is dit het Karacter niet van alle die men van de menigte met den naam van Fynen onderscheid. Ik heb het geluk onder de zelven te kennen luiden van deftige zeden, die met alle pogingen, zo ver ze door hun Ligt bestierd kunnen worden, zig meer en meer tot eene volmaakte betragting van alle de Pligten van een Christen zoeken te verheffen, en by wien de uitwendige ingetogenheid, zedigheid en ernst niet anders zyn als de geduurige uitwaazeming van de Godvrugt, die hun gemoed overstroomt. Voor dezulke heb ik de opregtste agting en eerbied. Ik wenschte alleenlyk der zelver Reden gevoelig te maken omtrent eenige hunner gebreken, die meer uit een verkeerd begrip, als uit eene kwade neiging voortvloeyen. Ik weet wel dat ze liefdadig omtrent hun evenmensch zyn, altyd gereed om hem naar het lighaam alle nodige bystand te verschaffen, en voornamentlyk om deszelfs geestelyke weldoeners te zyn. Ik durf egter zeggen, dat 'er iets zeer gewigtigs aan de Christelyke Liefde van die deftige luiden hapert. Door het al te groot gewigt, 't welk zy leenen, aan dingen niet wezentlyk eigen aan de ware Deugd, verhaasten zy zich gemeenlyk te veel, tegens het nadrukkelyk gebod van onzen Opperleermeester, om anderen te veroordeelen. Een kleed naar de Mode,

een aardig hulzel, een vrolyk gelaat, een hartige lach, de pas van een dans, die de beenen zomtyds maken, zonder dat de ziel daar op agt geeft, verwekken in hen aanstonds kwade gedagten, en de naam van *waereldlingen*, en wel zomtyds van *verdoemelingen* en *hellewigten*, word met de uiterste roekeloosheid, aan die beuzelingen gehegt, voornamentlyk zo die gene, die zich kwansuis daar aan schuldig maken, zich niet ontzien, nu en dan in een Assemblée, op een Bal en in de Schouwburg te verschynen, of zich een uurtje met het kaartspel bezig te houden. 't Geen my hier in 't wonderlykste voorkomt is dat hun deugd zo streng in dit opzigt, zich, min als aan deze uiterlykheden, stoort, aan een fyn leugentje, aan eene onedele baatzugt, en aan een ergerlyk liefdensgevalletje, en dezelven door de vingeren ziet als zwakheden bestanelijk met een Christelyken grond. Immers is het zeker dat onopregtheid, bedrog, en onkuisheid, duidelyk door Gods Wetten worden verboden, en dat die zich daar in vergrypen handtastelyk tegen hun eigen Geweten zondigen. Zulken, in tegendeel, die zich niet onthouden van eenige uitspanningen, die men met de naam van ligtvaardigheid en ydelheid brandmerkt, ontkennen dat des wegens eenig uitdrukkelyk verbod in Gods Woord te vinden zy; en neem eens, dat zy hier in dwalen; 't blyft egter zeker, dat het niet kwetzen van hunne Conscientie, die misdaad vermindert. Dat het misbruik van die verlustigingen, zo lang het duurt, met de Godvrugt niet kan verbonden worden is onbetwistelyk. Maar waarom dog kan een matig gebruik van die vermaaklykheden met de waare Deugd niet bestaan, of wel min bestaan, als zwakheden rakende de verschuldigde gehoorzaamheid aan Gods uitdrukkelyke Wetten? Ymand, by voorbeeld die zich 't genot van dezelven gunt, en goedvind in kleding die van zyne Medeburgers op te volgen, die, daar en tegens, in zyn geheele gedrag alle zyne betrekkingen omtrent zyn evenmensch, van man, huisvader, vriend, ingezeten, stiptelyk beantwoord, die met aandagt de uitwendige Godsdienst betragt, om wat reden moet die uit het getal der ware Christenen uitgesloten worden? Hoe weten wy hoe hy zich by zich zelve in een afgezonderd vertrek, met zyne bespiegelingen, omtrent zyn eeuwig belang, dragen mag, en wie geeft ons het regt om zonder kennis des wegens een nadeelig vonnis te vellen? Ik weet dat de verstandigste onder de *godvrugtige fynen* erkennen door woorden en daden, dat het geoorloft is onderscheid tusschen spys en spys, drank en drank te maken, en daar in met gematigdheid zyn keur te voldoen. 't Is wel waar dat als zy dusdanig gebruik van de *lekkerheid* maken zy *verkwikking* noemen, 't geen zy in anderen, *brassen*, *smullen en smeren* dopen. Maar de naam verandert de zaak niet. Nu wilde ik wel eens weten, door wat bedenkelyke reden de *smaak* eenig voorregt, boven de andere *zinnen*, zich kan aanmatigen, en zo het geoorloft is 't *vernuft* van de kokery, om dezelve te voldoen in eene zekere graad

werkstellig te maken, uit wat oorzaak 't *vernuft* niet mag aangewend worden, om *in de zelfde graad* de oren te strelen, en de ogen te verlustigen?

XXXII. Vertoog.

Den 15. February 1732.

Metiri se quemque suo modulo ac pede Verum est.

HORAT.

't Is recht, dat elk zich met zyn eigen voetmaat meete.

Huydecoper.

IK ben geenzins verwonderd over de gedurige, en schielyke verandering van de Modes, rakende onze opschik, en voornamentlyk die der Vrouwen. Zo dra hebben de eerste Dames van ons Land niet een dag of agt gepronkt met een nieuwerwets hulzeltje karsvars van 't Fransche Hof gekomen, dan eens met een poppemutsje vol strikjes, kwikjes, en klatergoud, dan eens weer met een kinder klapmutsje, dat langs de bedekte koonen tot aan de kin nederdaalt, of 't minder slag van Dametjes rusten niet voor dat ze mede op dezelfde wys gekapt zyn, waar door zy den hoogmoed van de groote juffers kragt en gewelt aandoen, om alle veertien dagen haar hooft weer anders op te toyen, op datze aldus altyd van de Burger Vrouwen onderscheiden mogen blyven. Dog 't geen my verwondering baart is, datze een diergelyke middel niet aanwenden om haar rang, in gewigtiger opzigten te handhaaven, en zo dra als de Titels aan haar geboorte of aan de waardigheden van hare mannen gehegt te gemeen worden, zig niet telkens nieuwen aanmaatigen. Waarom, by voorbeeld, zouden de Adelyke Dames, in de hedendaagsche schielyke aangroei van de Mevrouwen, die ik niet wel kan raden, waar gestuit zal worden, zig zelfs in het Nederduitsch den naam van *Madame* niet kunnen toeeigenen? Ik heb reeds overlang juffers van de eerste rang gekend, die zig in haare moedertaal *Mademoiselle* deden noemen? Ik kan niet zien dat het ongerymd zoude wezen, voor alle de juffers van eene aanzienlyke geboorte, dat exempel na te volgen, om ten minste een weinigje in titel uit te blinken boven Mejuffrouwen de kameniertjes. De ware Heeren zouden ook niet kwalyk doen van iets diergelyks uit te vinden. Ik ben verzekerd, dat zulks de aardigste pots zoude wezen, die aan de opgeblazendheid van die groote menigte van Mynheeren, en Mevrouwen, zoude kunnen gespeeld worden, en dat ze daar door weder tot de zelfde laagte zouden nederzinken, waar in, in myne jonge jaren de *Monsieurs*, en de *juffers* zig bevonden.

Ik heb gezegt, en bewezen, dat eertyds in de zeden der Romei-

nen naar mate van hunne aangroeiende Magt en Rykdom, de beschaaftheid als eene onafzonderlyke gezellinne van weelde en ondeugd was ingesloopen. Ik wil egter gaarne bekennen dat de wellevendheid, onder de regeringen van Julius Cæsar, en Augustus, by dat Volk nog maar in de wieg lag. In die tyd waren deze trotze bazen van de vermeesterde waereld nog maar plompers en bottrikken in vergelyking van onze Hedendaagsche Nederlanders. Zoude iemand, die de gewoonte der Oude Volkeren nergens anders als in Tooneelspelen, of Romans gezien heeft, wel in zyn harssenen kunnen krygen, dat een gemeen Roomsch Burger, aan een van die groote mannen schryvende, niet anders aan 't hoofd van zyne missive zoude geplaatst hebben, als, by voorbeeld, *Marcus Fundanius aan Cajus Julius Cæsar?* Zoude hy zig wel kunnen verbeelden, dat in plaats van duizend nederige verschooningen, wegens de gebruikte stoutheid, dusdanige brief misschien zoude begonnen hebben met de volgende laffe en onbeleefde uitdrukkingen: *Indien gy gezond bent, zo is het wel, ik ben nog gezond!* 't Is egter de waarheid, en ik zal in 't voorbygaan aanmerken, dat zulks veel overeenkomst heeft met de briefstyl van onze Voorvaderen! *Ik laat U weeten, dat ik nog kloek en gezond ben; Hoope dat het met U ook zo zal zyn; waare het anders, 't zoude my van harten leed zyn.* Ten minste zal men denken dat dusdanige brief geeindigt zoude hebben, met de sterkste betuigingen van de nederigste onderwerping, en van het diepste ontzag waar mede de Schryver zoude verklaard hebben te zyn, des Keizers onderdanigste, gehoorzaamste, en getrouwste Dienaar. Maar dat is ook mis; 't heele slot zoude hebben bestaan in 't onnozel woordje. *Vaar wel!* Cæsar Augustus was zeker al een aanzienlyk man, en men kan met reden zeggen, dat hy ruim zo een groot Heer was, als al de gekroonde Hoofden van Europa met malkander, nogtans, als men hem aansprak, gaf men hem de naam niet van Uw Majesteit, Uw Hoogheid, geenzins. Zelfs niet van Mynheer Cæsar. 't Was maar bloot *Cæsar*, net als of men nu een Vorst, *Philip* of *Jurrien* noemde. Livia, Gemalin en moeder van Keizers, was niet *Mevrouw Livia?* ze was Livia, en daar meê was het uit. 't Was ook niet anders, met Augustus dogter, 't mooie en 't Galante Juliatje; men noemde haar Julia, en niet *Princes Julia*, *Freule Julia*, ja zelfs niet *juffrouw Julia.* Ik beken, dat ik hier dingen vertel, die bykans geen geloof verdienen, maar de ongeleerde Lezer kan 'er vast op gaan, en daar uit met my besluiten, dat ik met grond heb staande gehouden, dat de wellevendheid zelfs in de goude Eeuw van Augustus, by de onze maar kinderspel was. Ik zal er iets byvoegen, dat nog onwaarschynlyker is, en egter zeker, en my doet denken om zeker Spartaansch Veldoverste, die van de Thebanen geslagen zynde, uitriep, dat het net was, als of schooljongens aan hun Meesters plakken gaven. 't Geen ik beoog is, dat wy in zekere opzigten

onze *zedemeesters* de Franschen in beschaaftheid zo ver te boven gaan, en voor uitloopen, dat ik niet geloof dat ze ons oit zullen tragten te achterhalen. In onze brieven maken wy onze gansche Natie tot *Edelluiden*, en wy spreeken noit met de Menschen zelfs, maar altyd met haar *Edelheid;* hoewel wy in dezelve eenige verscheidentheid van trappen erkennen. *UE* wil zeggen UEdelheid; zulks zal niemand my ontkennen, en dien titel weigeren wy den minsten burger niet. Een trapje hoger voegen wy 'er een lettertje by; dan is het *UEd.* Komt 'er een ampt van eenig aanzien by, dan leert de beleefdheid ons te schryven: *U Wel Ed. gestrenge*, en zo dit alles word opgehoopt met Ridderlyke Kwartieren, en Voorouders, dan moet de maat volgemeeten worden, met *U Ed. Welgebooren*, of in zommige Provintien *U Hoog Welgebooren*, en die geheele plegtigheid moet zo nauwkeuriglyk in agt genomen worden, dat, zo 'er het minste titteltje aan hapert, men gevaar loopt, van iemand te hoonen, en van vrind tot vyand te maken. Men moet ook met my bekennen dat dit vieze ceremonieel, een groote zwier en deftigheid aan onze heedendaagsche briefstyl byzet, en dat het wonderlyk wel uitgevonden is, om een dorre geest middel te verschaffen van een fatzoenlyk bladzydje of twee, te vervullen; Om dit met een staaltje te bewyzen, zal ik de moeite nemen, van een briefje uit te schryven dat ik onlangs op straat gevonden heb, en dat van een Advocaat of Procureur aan een Man van de hoogste geboorte schynt geschreeven te zyn.

Hoog Edele Welgebooren Heer.

Ik heb wel ontfangen U. H. E. W. Gs. brief waar in U. H. E. W. G. my gelieft te schryven, dat U. H. E. W. G. op U. H. E. W. Gs. landgoed verscheiden dagen heeft gepasseert, en U. H. E. W. G. zig met andere importante zaaken U. H. E. W. G. betreffende, heeft bezig gehouden, zo dat U. H. E. W. G's. geen tyd heeft gehad de verzogte stukken rakende U. H. E. W. Gs. proces op te zoeken. U. H. E. W. Gs. zal egter gelieven te weeten dat U. H. E. W. Gs. zaak, zo U. H. E. W. Gs. gezegde stukken niet spoedig zend, volgens U. H. E. W. Gs. wensch niet kan geentameert worden. U. H. E. W. Gs. zal, hoop ik, my myne precipatie alleenlyk spruitende, uit iever voor U. H. E. W. Gs. interest ten besten houden, ik blyve met de nederigste onderwerping en het diepste respect.

Hoog Edele Welgebore Heer

P. S. zyn H. E. W. G. U. H. E. W. Gs. zoon, heeft my U. H. E. W. Gs. uit order van U. H. E. W. G. U. H. E. W. Gs. laatste zelve ter hand gesteld, nevens U. H. E. W. Gs. beleefde dienst presentatie; voor welke U. H. E. W. Gs. verpligtende attentie ik niet kan nalaten U. H. E. W. Gs. hartgrondiglyk dank te zeggen.

Hoewel dit voorbeeld baarblykelyk aantoont, dat dusdanige titels

zo digt als hagel op een brief nedergestort aan dezelve eene byzondere kragt en aardigheid leenen, zo vinden egter onze aanzienlyke Vaderlanders goed, om geen gevaar te lopen iemands Edelheid te vergrooten, of te verkleinen, malkander liever in 't Fransch te schryven, waar in men, uitgezonderd eenige buitengemeene gevallen, met *Mynheer*, *Mevrouw*, *en Mejuffrouw* volstaan kan; 't zoude ook wel kunnen wezen, indien ik het zeggen durf, met al het ontzag dat hen toekomt dat ze al te lui en te traag zyn om weinig zin in veel woorden op te sluiten; ik kan juist niet zien, dat men hun veel ongelyk daar in zoude kunnen geeven, indien hunne traagheid in dit geval en in andere van dezelfde natuur alleen bepaald bleef.

Dog dit is rykelyk genoeg van de zelfde stoffe gesprooken. Het overige van myn papier zal ik vervullen met een brief my van Leiden toegezonden.

HEER SPEGTATOR.

Na vier jaren op deze Hoge School versleeten te hebben, vind ik my tegenswoordig, niet geheel en al zonder verdienste, vereert met den titel van Candidaat. Ik moet UE openhartiglyk bekennen, dat ik in den loop van myne studien, de waarheid van 't geen gy wegens de nuttigheid van een verstandig Gouverneur gezegt hebt, maar al te wel heb ondervonden, en zo ik my oit Vader zie van een zoon, geneigt en geschikt tot geleerdheid, heb ik vast besloten, al zoude ik in andere zaken, den veragtelyken naam van gierig op my laden, niets te sparen, om hem van zo een nut leidsman te voorzien. Ik heb in de eerste jaren, hoewel van harten wenschende groote en spoedige voortgangen te doen, ellendig en zomtyds tot mismoedigheid toe, getobt. Doch door hulp van een jongeling van geringe familie, heb ik eindelyk den waren draad van de studie gevonden, en dezelve zo wel gevolgd, dat ik geen beunhaas tot het uitleggen van de wetten my voorgesteld, nog tot het opstellen van een kort en eenvoudig dispuit, hebbe van noden gehad. Ik ben meer verbonden aan de goddelyke voorzienigheid als aan myne eige wysheid voor 't geluk van my aan geen grove en onbetamelyke lichtmisseryen te hebben schuldig gemaakt. Doch ik heb, in Koffihuizen, en gezelschappen, zoo veel hooren spreken van glazen uit te slaan, en van op de wagt aan te vallen, dat ik my verbeelde daar uit aanleiding gekreegen te hebben, om eene reflexie waardig U medegedeeld te worden, te maken. Myns oordeels, Heer Spectator, zoude hier minder baldadigheden en straatschenderyen door onze studeerende jeugd gepleegt worden, zonder de zo genaamde *Stoepjes* of soldaten expres gehuurd, om de zelven te weeren. Deeze myne gedagte strekt niet om de wysheid van de fondateurs van deze doorluchtige Universiteit verdagt te maaken; ganschelyk niet.

Ik zie zonder moeite, dat om ryke, weeldrige, en brooddronken jongelingen door groote voorregten van de ordinare Vierschaar bevryd, te beteugelen, dit hulpmiddel noodzaaklyk moet gescheenen hebben. Maar het beurt, gelyk gy weet, niet zelden, dat de menschelyke wysheid zig oefenende omtrent toekomende dingen, en alle mogelyke Omstandigheden niet kunnende voorzien, door den uitslag overstaag geworpen word. Myns bedunkens is zulks hier het geval. 't Gansche lighaam der studenten is bezield met een algemeene haat tegens de *soldaten*, die zy als haar natuurlyke vyanden aanzien, en die afkeer is geschraagd door de grootste veragting voor derzelver lage en armoedige staat. In de *soldaten* wederom is dezelfde levendige en algemeene haat tegens de studenten tot in het diepste van 't gemoed gevestigt, en dezelve is ondersteund door de natuurlyke nydigheid waar mede het janhagel omtrent ryke en fatzoenlyke luiden is aangedaan. De laatsten, hoewel het hun pligt en gewoonte is verdedigender wyze te vegten, myden daar van niet altyd de occasie; met eene behoorlyke omzigtigheid, en leggen zomtyds wel eens lagen aan de losse ongebondenheid van hunne tegenpartyders. De andere zoeken, zo dra als 'er wat wyn in 't hooft, is, alle mogelyke middelen om hunne vyanden met voordeel aan te tasten. Van honderd reizen dat hier de glazen ergens worden uitgeslaagen, geschied het geen tienmaal uit enkele baldaadigheid, of om wraak te oeffenen. 't Geschied meesten tyd, zo wel als het schrassen met de degens, om met de *soldaten* aan de gang te komen, hen naar 't gemaakte gerugt te lokken, in de strik te krygen en van alle kanten onverhoeds op het lyf te vallen. Ik ben verzeekerd dat, waren 'er geen *stoepjes*, weinig *Krotters* hier zouden gevonden worden, en dat aldus door eene t'zamenvloejing van omstandigheden 't grootste kwaad uit het geneesmiddel zelve spruit.

Ik blyve.

XXXVI. Vertoog.

Den 29. February 1732.

Pro bene sano
Ac non incauto fictum astutumque vocamus.

HOR.

In plaats van wys en vroed, wordt hy voor yders oogen
Verbeeld als een geveinsde, een minnaar van de logen.

HUYDECOPER.

ZEker vreemd Schryver heeft een groot en geestig Vertoog opgesteld, om te bewyzen zo door redenen, als voorbeelden, dat de burgerlyke zamenleving, zo als de zelve nu in haar gansche ver-

band onderzogt kan worden, zonder zekere menschelyke zwakheden, vooroordelen, en ondeugden niet zoude kunnen bestaan, en dat zonder die volmaaktheden geen volk ryk, bloeyend, en gedugt zoude kunnen wezen? 't Welk niet anders betekent, als dat de waereld zo lang als ze bestaat, gelyk ze nu bestaat, niet anders bestaan kan, en om zig in die toestand te houden, pragt, dartelheid, verwaandheid, hoogmoed, ydele eerzugt, gierigheid en verkwisting, volstrektelyk van noden heeft? Hy beweert voornamentlyk, dat in de tegenwoordige omstandigheden, geen land zig in magt en schatten boven andere uitmuntende kan maken door een Koophandel in de welke de zuivre eerlykheid en de Christelyke opregtigheid stiptelyk worden na gekomen! Hy durft zelfs volmondig uit zeggen, dat de openbare guitery, die men in dieven, beurzesnyders, valsche spelers verfoeit, maar alleen in naam verscheelt van 't geen men in een koopman *vernuft* en *afgerigtheid* noemt: volgens zyn gevoelen, dat niet t'enemaal ongegrond is, behelst het woord *guit* in zyn volle uitgebreidheid genomen, alle de zulke, die geen opregte eerlykheid bezitten, en aan anderen doen 't geen ze zelve van anderen niet gaarne zouden lyden: *om over te slaan*, zegt hy, *de ontelbare streken, waar door dagelyks de eene handelaar den andere zoekt te verschalken, zonder gevaar te lopen van hunne goede naam daar door te bevlekken, zo wensch ik maar, dat men my een Koopman tone die nooit mist aan den bieder, de gebreken van zyne waren te ontdekken, die ze zelfs niet met al zyn vernuft tragt te verduisteren, en die nooit de zelven, tegens zyn geweten, boven hare waardy verheft, om ze gemakkelyker en met meer winst kwyt te raken.* Om verders te tonen, door wat kunsjes Koopluiden van de beste reputatie zig onderling zoeken te verstrikken, brengt hy 't volgende voorbeeld by? *Philarethes* een man die een groot figuur in de waereld maakte, en zwaare commissien uit verscheidene landen aan de hand had aangaande de Suiker, trad in onderhandeling wegens eene aanzienlyke party van die waar, met *Argyrophilus*, een voornaam handelaar op de West-Indiens; hoewel zy beiden de markt zeer wel wisten, konden zy met malkander niet overeenkomen. De eerste was een man van een grote Rykdom, altyd wel by kas, en verbeeldde zig dat niemand beter koop als hy de vereischte Koopmanschappen behoorde te verkrygen. De laatste bevond zig in den zelfden toestand, en geen geld hooglyk van noden hebbende bleef vast op zyn prys staan. Terwyl zy over gemelde koop bezig waren in een Koffihuis niet ver van de beurs, kwam de knegt van *Argyrophilus* hem een brief uit Amerika behandigen, door de welke hy verwittigt wierd, dat 'er een vry groter kwantiteit Suiker in 't kort stond aan te komen, als men verwagt had. Dit dede hem van harten wenschen, tot de aangebodene prys zyn waar te verkopen, eer die tyding verspreid wierd? Dog zeer doortrapt zynde, en vrezende met zich al te zeer te verhaasten, en te schielyk van

gedagten te veranderen, zyn kaland agterdogt te geven, liet hy zagjens 't gesprek omtrent die zaak slippen, en bragt een ander onverschillig praatje te berde; na van de lieflykheid van 't weer iets gezegt te hebben, ging hy over tot de aangename gelegenheid van zyne buitenplaats, en met al de tekenen van vrindschap en van een vrolyk humeur verzogt hy *Philarethes* eenige dagen met hem aldaar te gaan verslyten. De plaats was niet verder van de stad als een uur of vier; 't was in de maand van May juist op een zaturdag, en de verzogte Commissionaris ongetroud zynde, en niets te doen hebbende voor de volgende Dingsdag, nam de aangebodene beleeftheid gewillig, en dankbaarlyk aan. De koets word ingespannen, en de Heeren vertrekken zonder uitstel. 't Onthaal was dien avond, en de volgende dag zo heerlyk als beschaafd en vriendelyk. Dog *Philarethes* zig 's maandags smorgens bedienende van een Paard van zyn nieuwe Vriend, om zig wat te verlugtigen, en zyn honger tegens 't middagmaal te scherpen, ontmoet by geval een kennis, die hem verwittigt dat er gewisse tyding 's avonds te voren was gekomen, dat de Suikerschepen door eene zware storm belopen ten groten deele waren vergaan, en dat men op de beurs voor zeker hield, dat de Suiker ten eerste vyf en twintig percent stond te ryzen. Hier op keert hy te rug, en zonder vertoeving haald hy weder op de afgebroken onderhandeling wegens de bewuste party Suiker. *Argyrophilus*, die aan 't sluiten van de koop niet twyfelde, en voorgenomen had, na den eeten, dezen handel te vernieuwen, was geen kleintje in zyn schik dus voorgekomen te zyn; dog hoe genegen egter hy ook was te verkopen, de ander beieverde het sluiten van de party nog vry meer; ieder nogtans bevreest voor des anders doorslepenheid, wist een goede wyl de uiterste koelheid en onverschilligheid kunstiglyk na te bootzen. Eindelyk *Philarethes* verhit door het korts gehoorde nieuws, en dugtende dat een langer uitstel hem schadelyk mogte wezen, sloeg de koop toe zonder 't minste van den vollen eisch van *Argyrophilus* af te dingen. Daags daar aan keerden zy te rug naar de stad; zy vonden de tyding bevestigd, en verspreid, en *Philarethes* won by de party meer als vyfduizend guldens. *Argyrophilus* die niets had verwaarloost om hem te verkloeken, had waarlyk geen reden om te klagen. Ik wilde nogtans wel eens weten, of zy beide wel garen hadden willen behandeld wezen, zo als elk van hen den ander behandeld had.

Ik wil garen met dien verstandigen Schryver bekennen, dat 'er in alle onderhandelingen van de menschen veel ontrouw en bedriegery schuilt; dat de eenes ondeugd die van den ander in zommige opzigten uitlokt, en noodzakelyk schynt te maken, en zelfs dat de Koophandel, meer aanleiding tot ongeoorloofde streken en valsheden geeft, als verscheidene andere hanteringen; van twee stellingen houde ik my egter verzekerd; voor eerst dat wezentlyke bedriegeryen in den handel niet noodzaaklyk zyn, en dikwils meer nadeel

als profyt bybrengen, en ten twede, dat de Schryver voor ongeoorloofde streken aanziet zommige behandelingen, die met eene voorzigtige opregtigheid, en met de liefde, die wy onze evenmensch schuldig zyn, niet stryden, en aan een koopman genoegzame middelen verschaffen, om zyne zaken voordeeliglyk te bestieren. Ik noem wezentlyke bedriegery, wanneer men tegen zyn geweten aan, om in de ziel van anderen valsche denkbeelden op te wekken, woordelyke, of dadelyke tekenen misbruikt, aan welken een onderlinge overeenstemming een vaste betekenis gehegt heeft, wanneer men by voorbeeld *ja* zegt, daar ons geweten ons verpligt *neen* te zeggen; wanneer men een *monster* vertoont, en een andere *waar* levert. Myns oordeels bestaat de eigentlyke natuur van leugen en bedrog in dat valsch gebruik van de beschrevene tekenen, en niet alleen, in 't bloote opzet van aan iemand denkbeelden strydig met de waarheid te geven. Zulks is onmydelyk; de eerlykste luiden zyn door de Voorzigtigheid gedwongen zig daar van niet zelden te bedienen, zonder dat zy gevaar lopen van hunne goede trouw te doen verdenken. Mag een eerlyk man, wetende dat hy nagezien of gevolgd word, niet een verkeerden weg inslaan, om te verbergen waar heen zyn gang strekt? Indien 't iemand geoorloft is, door stil te zwygen, een gansche waarheid te bedekken, zo zie ik niet hoe hy zyne goede trouw kan schenden, met een gedeelte van de waarheid te zeggen, en 't overige agter te houden. Worden 'er niet duizend onschuldige misleidingen uitgewerkt door de trekken van 't wezen, door een grimlach, door de bewegingen van 't oog, door de eene of de andere gebaarden? Dog waarom is dat slag van misleidingen vry van schuld, de reden is klaar, aan die tekenen, die misduid worden, en welkers misduiding men zelfs in zekere gelegendheden hopen en wenschen mag, is door onderlinge overeenstemming geen vaste zin gehegt, en die geen, die een vaste beteekenis geeft aan tekenen, die geen vaste betekenis hebben en daar door misleid word, moet zyne dwaling, aan zyn eigen losheid, en onbedagtzaamheid wyten. Maar, zal men zeggen, wat zakelijk onderscheid kan 'er egter gevonden worden tusschen *misleiding* en *bedrog*, dewyl zy de zelfde uitwerking hebben, en beide strekken om iemand met de waarheid strydende denkbeelden in te boezemen? Dit onderscheid is zeer gewigtig. Die gene: die de natuur van deugd en ondeugd, tot in haare ware bronader nagespoort hebben, weten, dat het voordeel of nadeel van de menschelyke zamenleving, de regte proef derzelver is, 't geen derhalven 't onderling betrouwen, 't welk die zamenleving noodzaaklyk maakt, kwetst, moet zekerlyk als ondeugd aangezien worden, en zulks is ten hoogste toepasselyk op leugen en bedrog, die door 't valsch aanwenden van tekenen over welker zin men over een gekomen is, 't algemene *contract* van 't menschelyk geslagt verbreken, en alle geloofwaardigheid aan die genen, die zig van dezelven bedienen, met regt,

benemen. Dusdanige *verbondbreuk* legt in de *misleiding* niet, dewyl de zelve alleenlyk tekenen gebruikt, aan welken de onderlinge overeenstemming geen vaste zin verknogt heeft. Deze redenering vind zig ook door 't menschelyk gedrag geschraagt. Neem eens, dat ik naar den Haag willende vertrekken, aan iemand, die my vraagt, waar ik heen wil, antwoorde dat ik tot Haarlem moet wezen, en hy daar na bevind, dat myn uitgevoerd opzet is geweest my naar den Haag te begeven; dit misleidend agterhouden van een gedeelte der waarheid zal zyn vertrouwen op myn opregtigheid niet verminderen; al 't geen hy 'er uit zal besluiten is, dat ik op onbescheidene vragen niet gewoon ben een voldoenend antwoord te geven, of wel dat ik eenige reden heb gehad om aan hem 't waare oogwit van myne reize te verbergen. Dog antwoord ik hem volstrektelyk, dat ik niet verder meen te gaan als Haarlem, en hy komt daar na het tegendeel te vernemen, zo zal myn goede trouw daar door zekerlyk in zyne gedagten iets te lyden hebben. *Leugen* en *bedrog* moeten derhalven uit den Koophandel uitgesloten worden, dog *misleiding* kan in dezelve zeer geoorloft wezen, en ik twyfel zelfs, of de koophandel zonder die onschuldige listigheid wel bestaan kan. Men moet daar by aanmerken, dat alle Kooplieden bewust zyn dat de natuur van den handel bestaat in 't goedkoop inkopen, en in 't uitslaan met de grootste winst, welke de eerlijkheid lyden kan. Dit kan niet geschieden zonder malkander een kans af te zien, en 't is volgens een stilzwygende overeenstemming, dat zy daar omtrent ieder hun best doen, naar mate van hun vernuft, ondervinding, en behendigheid. Ik zie hunne onderlinge behandeling aan, als die van opregte, eerlyke, en goede vrinden, die met malkander een partytje *piketten*. Ieder wend alle mogelyke listen aan om zyn spel te verduisteren, en om in dat van den anderen in te dringen: niets verwaarloost men om zyn tegenparty te verschalken, en te misleiden. Men zal zelfs willens en wetens een doorslepene fout begaan op dat de ander rekenende op onze bedrevenheid in 't spel, door kunstig te spelen zelfs in 't net, voor hem gespannen, vallen mag. Breken diergelijke lagen, door de wetten van spel en door een zoort van stilzwygend contract, geregtvaardigt, het onderling vertrouwen? In 't minste niet. Aan de tekenen die hier vernuftiglyk worden gebruikt, heeft de gewoonte geen vaste zin verbonden, ieder heeft dezelfde vryheid, en 't wel spelen, kan zonder die fyne streken niet bestaan. Maar gebruikt een der speelers loopjes, om d'onderste kaart, of wel 't spel van anderen te zien, en om behendiglyk zyne verworpene kaarten wederom te nemen, zo maakt hy zig schuldig aan guitery, en onwaardig 't minste vertrouwen niet alleen in 't spel, maar in zyn ganschen wandel. 't Is eveneens met den Koophandel gelegen, hij heeft zyne bekende wetten, gelijk het spel. 't Is aan een handelaar uit kragte van dezelven geoorloft, door onkosten en iever zich van de spoedigste en zekerste correspondentie te be-

dienen, zyne tydingen te verbergen, en t'zynen voordeel te gebruiken. Hy heeft vryheid anderen *zonder bedrog* te misleiden, en te verschalken, in hun geheim, met loosheid in te dringen, om zig voor hunne lagen te hoeden. Dog stelt hy valsche brieven op, om ze te verspreiden, en daar door een ongeoorloofde winst te doen; word hy op dit bedrog, en op andere slinksche streken betrapt, zo moet hy noodzaakelyk voor een guit gehouden worden, en al zyn geloof met het grootste regt verliezen. Dog zegt de aangehaalde Schryver, de verschoonde misleiding kan egter met de pligten van een Christen niet bestaan, dewyl die geen, die dezelve in 't werk stelt, *niet graag van een ander zoude gehandelt worden, zo als hy anderen handelt.* Wie begrypt niet dat die grondregel der Christelyke Zedekunde zonder de minste bepaling genomen ongerymt zoude zyn, en de oefening van andere deugden dwarsbomen? Iemand die geld weigert aan een dronkaard door welken hy verzekert is, dat het aanstonds aan sterke drank zoude worden besteed, doet wel, hoewel hy in 't zelve geval niet garen aldus zoude gehandeld wezen? Een Regter, die een overtuigde booswigt tot galg of rad verwyst, handelt als een goed Christen, hoewel hy in des verwezene plaats zynde, liever zoude vrygesproken worden. De ware zin derhalven van die Christelyke zetregel is, *dat wy verpligt zyn aan een ander te doen 't geen wy in desselfs plaats zynde*, MET REDEN EN BILLIKHEID, *zouden wenschen, dat hy aan ons dede.*

XXXIX. VERTOOG.

Den 10. Maart 1732.

Non his juventus orta parentibus
Infecit æquor sanguine punico....
Sed rusticorum mascula militum
Proles.

HORAT.

Geen wulpsche Jeugd, uit dit Geslagt geteelt,
Heeft eer ter zee 't Kartaagsche Bloed vergoten,
Maar 't Heldenzaad der oudren, die, vereelt
Door Arbeid, zyn uit boerschen stam gesproten.

IK heb durven te kennen geven, dat het opvolgen van de Mode met de strengste Deugd niet in 't minste strydig is, en om zulks te beweren behoeft men uit de diepste grond van de Reden geen bewyzen voor den dag te halen. Zig naar de gewoontens van anderen te rigten, is in zig zelve eer een teken van nederigheid als van hovaardy, zig van die genen met dewelke wy leven zonder

noodzaaklykheid te onderscheiden, en afte zonderen, is gemaaktheid, en alle gemaaktheid, in stem, in tred, in levenswyze is een afschynsel van trotsheid, en laatdunkendheid. Daar by, ons eigen belang, 't welk ons aanraad ons van alle wettige voordeelen te bedienen, port ons aan tot het opvolgen van de gemeene wyze van kleeding. Is het niet een onvoorzigtige dwaasheid door een ouwerwetsche opschik zig belachgelyk te maken, de oogen van onze evenmensch te kwetzen, en den toegang tot onze goede en beminnelyke hoedanigheden, voor de zelven te sluiten? 't Is immers in de natuur evenveel hoe de klederen geschikt en van wat verf zy zyn, indien ze maar twee eindens beantwoorden, de kuisheid en de bescherming des lichaams. Ik beken, dat wanneer de Mode de mans verbied hun borst te bedekken, en bloot stelt aan 't gevaar van zig eene dodelyke verkoudheid op den hals te halen, 't geen het zwaarste is, 't zwaarste gewigt moet hebben, en dat in dit geval naar zyn gezondheid te luisteren vry wat redelyker is, als met den zwier raad te plegen. Op de zelfde wyze, wanneer de Mode der vrouwen de *taille* van voren verkort, en de helft van den boezem ontbloot, zo past het eene zedige juffer, hoewel haar keurslyf naar het gemeen fatzoen ten naasten by gemaakt is, met een goeden en dikken halsdoek die onzedigheid te verbeteren, en zekere betoverende aanlokzelen aan 't gretig oog te onttrekken, al voorziet ze, dat die zedigheid tot nadeel van haar hals zal uitgelegt worden. 't Volgen van de Mode word nog bepaald door eenige andere lessen, die eene omzigtige deftigheid aan 't zelve voorschryft? Redelyke luiden, die naar den zwier zig niet schikken uit eigene beweging, maar uit eene vriendelyke toegevendheid, zyn nooit de eersten nog de laatsten om nieuwe Modes aan te nemen. Zy gehoorzamen dezelven ook nooit in hare grootste trap van buitensporigheid, eindelyk zy gebruiken ze met vernuft en oordeel; zy tragten de zelve te vleijen, en 't evenmatigen, met de byzondere gesteldheid van hunne leden. Zulks is de Vrouwen gemakkelyk, zonder tegens de Wetten van den zwier te zondigen. By haar gaan teffens vyf of zesderhande Modes van mutsjes in zwang die nieuwe verscheidentheden van honderderlei kleuren van linten, van de schikking van vercierde bloemen, en van 't optooijen van 't hair kunnen ontlenen. Men mag haar daar gerustelyk mede laten omspringen, zo zy de groote waereld kennen, en haar groot belang van hare behaaglykheid maken, zy zullen daar aan besteden al wat door 't menschelyk vernuft, oordeel, studie, en de fynste onderscheiding kan te weeg gebragt worden. Daar is in haare trekken, geen verborgen en bykans onzigtbaar aanlokzeltje, datze door kragt van kunst en vinding, niet weten voor den dag te halen. Men ziet haar ook aan hare kameniers, hoe bedreven dezelven ook zyn mogen, alleenlyk het grove en stoffelyke van haar hulsel maar overlaten, dog zy geeven zelve de fyne streken daar aan, en de geest en 't leven van 't zelve

worden door haare eigene teere en buigzame vingertjes, door eigen liefde geleid, bestierd en uitgewerkt. In veele opzigten heeft der mannen opschik zo veel vryheid niet. Een hoed by voorbeeld is een hoed; de eene heeft nog in kleur nog in vorm, de minste verschillendheid met d' andere niet. De zwier oeffent zig alleenlyk omtrent de uitgestrektheid en de verkorting van dit hoofddekzel, dat nu meer een last voor den arm geworden is. Dog een hoedje van de breedte van drie vingeren, dat een klein teer jonkertje niet kwalyk staat, kan niet anders als een belagchelyk figuur maken op een groote dikke kop, geplaatst op een grove romp van zes voeten hoog, en by gevolg, is het redelyk daar omtrent eene zekere proportie, de grondregel van kleding en opschik, waar te nemen.

't Is de noodzaaklykheid zelfs van de Mode te volgen, waar aan een redelyk mensch zig met een zoort van dwang onderwerpt, die my tot een beweegreden strekt om alle pogingen in 't werk te stellen, tot weering van zommige Modes die ons Land dreigen te overstromen, en tot stuiting van anderen, die by ons al vry diep zyn doorgedrongen.

In de uitvoering van dit voornemen vley ik my dat het my niet missen kan alle die genen aan myn zyde te krygen, voor wiens opschik de natuur de meeste kosten heeft gedaan, en welkers behaaglykheid 't minst van de kunst afhanklyk is. 't Geen my in de hedendaagsche Modes 't aanmerkelykste voorkomt is, dat ze 't uitwerkzel schynen van een t'zamenzwering van aangeborene leelykheid, en wanschaapenheid des lighaams tegens al 't geen, dat in zig zelve schoon, en welgemaakt is. De laastgenoemde worden hier van de eerste aardig gespot, en verschalkt; al 't verlies is voor de fraaiheid van wezen en leeden, en al de winst voor hare geborene vyandinnen. In Vrankryk, het middelpunt van welleevendheid, waar van de Mode eene aanzienlyke tak is, zyn alle de Vrouwen bykans even mooi, en een weinig van verre is 'er kwalyk onderscheid tusschen te maken. Die geene die een schoon vel aan de natuur verschuldigd zyn, vinden zig gedwongen rood te leggen, willen zy by de anderen niet doodsch en bleek schynen. Oordeelen de anderen, dat het kunstig rood, gevoegt by 't natuurlyk wit, boven haar half geverfde vel uitblinkt, wat zwarigheid; zy verwen het heel en al, en is het *wit* nog niet genoegzaam, ze doen 'er wat *blaauw* by, en besmeren haare aders daar meede. Zo dat 'er niets overblyft, om 't waare schoon de overwinning over 't valsche te geven, als de evenmatigheid der trekken, die in weinig aanzigten volmaakt is. Gemelde Schilderkonst gaat by ons nog niet in zwang, dog zo onze ware Schoonheden niet op haare hoede zyn, en niet een tydig en vast opzet neemen, om den smeerpot, zo zy ooit hier te land te voorschyn komt, aan geele en olyfkleure troniën over te laten, zonder ooit de zelve aan te roeren, zo vrees ik dat het zelfde Net wel haast voor haar niet te vergeefs zal gespannen worden. Deze

myne vrees is maar al te gegrond, vermids, wat andere ware bevalligheden aangaat, die pots haar al overlang, zonder dat ze het eens gemerkt hebben, is gespeeld. Wat onderscheid is 'er dog tusschen 't welgemaaktste lighaam onder een *zak* begraven, en een plomp postuur met grove schoften, onder 't zelfde *zeil* bedekt? Wat mogelyk verschil is 'er tusschen 't schoonste en best gecouleurd natuurlyk hair, en een aardig wel gemaakt paruikje, zo schoon van verw, als het met geld te koopen is, en dat uit het hooft schynt uitgewassen? Een regt fraaye vrouw is nooit bevalliger, als in hare ontkleeding, en niets zet haar meer bevalligheid by als lang wel gevoed hair, dat langs de schouders en boezem met een losse vlam nederdaalt. Dog die geene die van dat voordeel misgedeeld zyn, hebben 't nydig kunstje uitgevonden, om haare gezellinnen van dat natuurlyke aanlokzel te beroven. Wat kan 'er misselyker aangeboden worden aan een ongewend oog, als eene schoone vrouw bezig met haar hoofd te reinigen, die berooft van lange en welvoeglyke lokken, met een jongens krullebolletje voor den dag koomt. Dog zulks is tegenwoordig onmydelyk, want de nieuwlinks door de yverzuchtige mode uitgevondene mutsjes dwingen onze Dames, zo zy zig als anderen hullen willen, 't schoonste hair tot op een handbreed na af te snyden. Zo dat de kunst alleenlyk geschikt om de natuur op te beuren, en te schragen, hedendaags de zelve baldadiglyk overheert, en aan haare zegenkar durft ketenen. De welgemaakte en bevallige mannen laten zig met de zelve onvoorzigtigheid door de mode foppen. Een fraai, en evenmatig been, dat nooit zo voordelig voor den dag komt als uit een kleed, dat de knie maar bereikt, word nu door de langheid van rok en vest, bykans half bedekt, en munt zeer weinig uit boven magere en zelf half kromme schenkels, die, onder die lange kleding, een schuilplaats voor hare wangestalte vinden. Een lompe *taille*, hooge rug, en scheeve schouders ontfangen een diergelyke dienst van een ongeknoopte en agteruithangende rok, die by de mans bykans de plaats van een *zak* bekleed, zo dat dit al weder voor welgestelde leeden verlies voor de hand is. Dezelve waarheid is nog oogenschynlyker wat aangaat 't cieraad 't welk onze Sex ontleent van 't natuurlyk hair. In myn jeugd was 'er zo een groot onderscheid tusschen fraaije en slegte mans lokken, dat luiden van de waereld, daar omtrent van de natuur mishandelt noodzaaklyk hun toevlugt tot een paruik moesten nemen. Niets scheen toen aanvalliger voor een man als lang dik hair, dat door poeder lugtig gemaakt, dog niet geverft, met losse krullen, en ongedwongen zwier langs de schouderen tot op 't midden van den rug afdaalde, en tot een speeltuig aan de wind dienende, des te aanvalliger wierd. Daar en tegen had men voor gekroest hair vry wat meer afkeer, als voor slegte en spitze lokken, die door de schouderen dreigen door te dringen? Maar wat bedenkelyke verscheidendheid is 'er nu tusschen de schoonste lokken die

geschilderd kunnen worden, en tusschen een dor hooft dat naauwlyks met hair bedekt is? 't Een en 't ander word door de kunst volmaakt geëvenaart. Al de mans, die de Mode volgen, zyn door hun hair op de zelfde wyze vercierd. Of het lang, dik en gevoed is, of niet, is het zelfde, een beurs of een omgevlogte zwart lint bedekt des aangaande 't gebrek zo wel als de fraaiheid, 't komt 'er maar op aan hoe het van vooren zig opdoet, en dewyl daar omtrent de mode zig van de natuur zo ver verwydert als 't immers mogelyk is, zo word 't eene eigen hair in alle opzigten zo gelyk aan 't ander, als twee druppelen water. Aan 't dunste hair geeft men door menigvuldige krulletjes die boven op 't hooft maar een geringe afzondering maken, dikte genoeg, de kam en vingers doen daar na hun werk, men pluist al de hairtjes uit malkander, en men schiktze zo zorgvuldiglyk, dat het eene 't ander geen strobreedt voorbyloopt; wanneer zulks met de uiterste keurlykheid is uitgevoerd, bemorst men het met handen vol welriekende verkens ongel tot klevens toe, en zo dra een half pond poeder als een dikke sneeuw op het heele gebouw is uitgestort, en 't aangezigt behoorlyk afgevreven, dan is 't hoofd van onze hofpoppen in order, en in staat om voor de Dames te verschynen. 't Is makkelyk hier door te zien, dat alweder de natuur en hare gunstelingen de nederlaag in dit geval hebben, en dat een wel opgetooit mannen hoofd alleen afhangt van de trap van handigheid van een hairsnyder, of van een afgericht Kamerdienaar. Indien ons oog door de gewoonte niet gemeenzaam met dit optooizel was geworden, zoud 'er wel iets laffer, mishaaglyker, en leliker ons kunnen voorkomen als die gekroesde bolletjes, die, zo dikwils zy zig omdrajen, van 't styf en onbeweeglyk hairtje gevolgd worden? zou men niet zweren van verre, wegens de poeder, die een vinger dik boven op 't hoofd ligt, en blyft leggen, schoon door de beweging en wind zy van ter zyden afgeschud word, dat onze hofpoppen een kinderflep op hadden? Dog dat gaat nog zo wat heen, als zy eerst karsvars uit de handen van de hairsnyder komen; dog niets afschuwelyker en viezer kan 'er verzonnen worden, als het zelfde *kapzel*, wanneer de poeder door de warmte van de pomade is doorweekt, en het smeerzel aan alle kanten met zwarte plekken uitslaat, en voor den dag komt. De betovering van de Mode werkt egter op de vrouwelyke gemoederen, met zo eene onweerstaanbaare kragt, dat zy door dat laf, walglyk, en verwyfd cieraad, waar op de natuur de minste invloed niet heeft, aan zig zelve als ontrukt worden. *Wat is die Heer netjes gekapt, niemand kapt zig zo wel als hy.* Dat is door de bank de eerste loftuiting, waar mede onze juffertjes de Galants vereeren; komt er dan nog by, dat hy in 't overige van zyn kleeding een goede smaak betoont, al was hy dan zo leelyk als de nagt, en zo onbeschoft van leden, als een Westphaalsche boer, zo schieten al de natuurlyke bevalligheden by zyn opschik te kort; hy

heeft alle de nodige beminnelykheid, om zig van de juffers na te doen loopen, en een volkome regt, om haar met de uiterste veragting te behandelen, en daar door haare geneigtheid voor hem aan te sporen, en te verwakkeren. De hedendaagsche wyze van 't mannelyk hoofd te cieren, heb ik *kappen* genoemd, en luiden, die de groote waereld niet kennen, moeten niet denken, dat ik die benaming om de laffe verwyfdheid van 't zelve af te schetzen, uit myn duim heb gezogen; Geenzins; 't word by de Heeren en Dames niet anders uitgedrukt, en wel met het grootste regt; Het kan niet duidelyker verbeeld worden, dewyl 'er om zo een krullebolletje te voltojen, eens zo veel werk is, als om een vrouwenhooft in de wapenen te brengen. Zo een jonkertje moet een volslagen uur zomtyds onder de handen van een *kapper* zitten, die, om hem den lastigen tyd niet te doen gevoelen, hem wat laffe praatjes en wat barbiers loopjens verteld, waarom hy egter niet lachgen mag; want het hoofd moet stil gehouden worden, of 't heele werk legt in duigen, en moet van nieuws af weder begonnen worden. Met de paruiken gaat het niet beter; die moeten op het hoofd zelf opgemaakt worden, met wat eigen hair op het subtielste vermengt en vereenigt, en niet min als de eigen lokjens hairtje voor hairtje worden uitgepluist, en in slagorder gesteld. Nu wenschte ik wel eens te weten, wat 'er deftigs, en groothartigs te verwagten is van die mannelyke vrouwtjens, die *Hermaphroditen*, ten minste naar de ziel zyn; die zo 't minste windje de lugt beweegt, geen voet op straat durven zetten, die om maar van een stoep in hun rytuig te stappen, met het hooft in de schouderen duiken, en met de grootste gezwindheid in hun schulp kruipen? Is het wel te gelooven dat een hoofd zo zorgvuldig en zo tydkwistig, om zig van buiten te vercieren, van binnen wel gemeubileerd is? Kan men verhevene gedagten en gevoelens, mannelyke eerzugt, smaak in ware wysheid, neiging voor heldendaden verhopen van een gemoed, dat zig een verwyfde plooi gegeven heeft, dat gewoon is zig aan de kinderagtigste lafheid, en laagheid van bezigheden te hegten. Beloven diergelyke jonkertjes, die met zig zelven als met een pop speelen, verligte en werkzame staatdienaars, taaije, harde, onverschrokkene krygsluiden? Daar twyfel ik wel hartelyk aan, en ik ben verzekerd, zo 't *kappen* by onze Voorvaders in zwang had gegaan, onze Godsdienst en vryheid al overlang een droom en harssenschim zoude geweest zyn. De *Man* en 't *Wyf* kunnen in de zelfde ziel niet anders als met malkander kwalyk huishouden. Men werpe my niet tegen, dat ten tyde van den laatsten oorlog de verwyfde opschik der Mannen al vry ver ging, zonder dat de dapperste daden daar door gedwarsboomt wierden. Maar vooreerst vogten wy toen tegens luiden, die onze meesters in opschik waren, en ten tweede, men mogt zyn hair wat poederen en krullen, men *kapte* zig ten minste niet. Een gekapt jonkertje zoude zig door de soldaten hebben doen uitjouwen, als eene ver-

kleede *ligtekooi.* Dog ik moet myne bewyzen eens door een aanmerkelyk voorbeeld schraagen; Zommige Leezers zullen wel hebben hooren spreeken van den burgerlyken oorlog tusschen Cæsar, en Pompejus; wat denkenze dog van de oorzaak van des laastens nederlaag in den slag by Pharsalia. Pompejus was een Held, en afgerigt Veldheer, zo wel als zyn vyand; Hy voerde Romeinen ten stryd tegens Romeinen, dat meer is, hy was meer als eens zo sterk als zyn mededinger, en voornamentlyk overtrof hy hem in ruitery; maar de bedreve Cæsar wist dat dezelve 't meestendeel bestond uit Hofpoppen, begeriger om haar fraaije bakkesjes te bewaren, dan om roem te verkrygen. Zo dra men aan den man kwam riep hy uit met een veragtende toon: *Miles faciem feri, Krygsluiden houwt hen naar 't aanzigt.* Hy wierd gehoorzaamd; de lafbekken draaiden hunne hoofden om, om die onaangename wonden te myden, en zulks niet lukkende, gaaven ze hunne paerdjes de spooren, en behielden hunne tronitjes door een schandelyke vlugt. Wat dunkt u, Lezer, indien eens een vyandlyk Veldheer op onze *gekapte* jonkertjes aanviel, en uitschreeude: *t'Za soldaten houwt hen naar de krullen*, zoude het zeer onwaarschynlyk weezen, dat zulks het zelfde uitwerkzel zoude veroorzaken?

XL. VERTOOG.

Den 14. Maart 1732.

Arma dedi Danais in Amazonas; arma supersunt,
Quæ tibi dem, & turbæ, Penthesilea, tuæ.

OVID.

Ik wapende den Griek op 't Heir der Amazonen;
Nu zal ik 't Vrouwenheir zyn kracht en pligten toonen.

HEER SPECTATOR.

IK durve zeggen dat U tot nog toe eene voorname gaaf, om den naam van Spectator te verdienen, ontbreekt, te weten het talent van *dromen*, waar in uwe Britsche voorzaten zo zeer hebben uitgemunt, dat men staande kan houden, dat ze al slapende meer geest en verstand hadden, dan wanneer zy wakker waren. Dog 't is my gelukt 't uwen voordeele te dromen, 't geen misschien U-zelf aan het dromen zal helpen. Daar is in het dromen eene natuurlyke *attractie* of t'zamentrekking. *Wakende dromen* haalen door de bank *slapende* naar zig, de *slapende* zyn gevolgt van *wakende*, en dromen van de zelfde natuur zyn ook niet zelden de een door d'an-

dere verwekt. Zulks heb ik zelfs ondervonden. 't Geen tot de myne, die zeer tot uw dienst is, aanleiding heeft gegeven, is 't nagtgezigt van den *Engelschen Zedenmeester*, waar in Radamanthus, op zyn Regterstoel gezeten, (verzeld met twee dienstbare geesten gereed, de een aan zyn regterhand, de twede aan zyn linkerhand, om zyne bevelen uit te voeren,) een menigte van Vrouws-perzoonen verpligt hem rekenschap te geven, wegens 't besteden van haar tyd, terwyl zy 't leven nog genoten. Met de diepe indruk, dewelke die geestige en wyze droom op myn gemoed had gemaakt, begaf ik my onlangs te bed, en naauwlyks waren myne oogen belooken, of 't geen ik had gelezen, verbeelde zig met de uiterste kragt in myne harsenen, met dit onderscheid alleen, dat ik voor de onderaardsche Vierschaar, in plaats van Vrouwen, niet anders zag als Mans, welkers oneindige verscheidendheid van kleeding en manieren, den staat en hoedanigheid, waar in zy geleeft hadden, afschetste. Na hen in 't algemeen gezegt te hebben, dat zy voor hem verscheenen, om eene openhartige belydenisse te doen nopens hunne bestede tyd, kipte de statige Radamanthus een uit den hoop, en gebood hem met een wenk te naderen. 't Was een bleek dor man in eene dikke en lange dog kwalyk gekamde vierkànte paruik half begraven. Eene doffe deftigheid, vermengt met eene laatdunkende veragting voor de omstanders blonk uit in zyn wezen en langzaamen tred. Wel vriend, was de vraag, waar mede dog hebt gy u hier boven meest bezig gehouden? Bezig gehouden? Heer, bezig gehouden? antwoordde hy met een trotze grimlach. Daar omtrent heb ik my niets te verwyten, en ik tart wie der stervelingen het ook mag zyn boven my te kunnen roemen over 't wel aanleggen van hunne dierbaare tyd. Van kindsbeen af heb ik my met lighaam en ziel aan de geleerdheid overgegeeven: Naauwlyks heb ik my de vereischte ledigheid tot eeten, drinken en slapen vergund; wat gemeene verlustigingen aangaat, die heb ik altyd als smaakloos van de hand gewezen; in myne bezigheid zelve, en in de luister daar door verkreegen, heb ik myn eenigst vermaak gezogt, en gevonden. Honderd folianten heb ik doorleezen, en 't geen ik daar 't nutst uitgezift had in meer als tien quartynen verzameld. Niemand in de geleerde waereld heeft zo gevroet, als ik, onder de puinhopen van oud Rome en Griekenland, en uit de zelve groter wonderen in 't ligt gebragt. Niemand heeft waarschynelyker uitleggingen gevonden rakende uitgesletene Opschriften van potscherven, stukken van beelden, en verroeste penningen. Och, Heer, wat de oude penningen aangaat, daar wilde ik myn meester wel eens in zien. Men behoeft ze maar als gemeen geld op een tafel te schieten; aanstonds zal ik zonder feilen weten te zeggen; Dit is een Ottho, dit een Vitellius, dit weder een Caligula, dit.... Dat is zo al wel, sprak Radamanthus. Maar wat wezentlyk nut hebt gy uit alle die opgehoopte kennis weten te haalen? Wat wezentlyk nut? Hernam de geleerde

man. Wat wezentlyker nut kan 'er bedagt worden, als de oude tydrekening te herstellen, een net denkbeeld te geven van de kleeding van de Oostersche Volkeren, en door het doorsnuffelen van uitgeknaagde handschriften, duizend verbasterde plaatsen van Aristoteles, Persius, en Petronius op te helderen. Heb ik geen reden my te vleyen, een onsterfelyke naam verkreegen te hebben door zo een onvermoeide arbeid, die naar 't zeggen der Artzen, door uitputting van levens geesten myn einde verhaast heeft; Eene heerlyke marteldood! hervatte de Opperregter. 't Gezegde beantwoord myn vraag niet. Gy zult, buiten twijfel, uit uwe uitgestrekte geleerdheid zekerlyk wel aanleiding hebben getrokken, om een eerlyk man, een trouw en gedienstig vriend, een zagtzinnig en vreedzaam gebuur, een treffelijk burger te worden. Gy zult met uwe hartstogten, als met uwe penningen hebben geleerd om te gaan. Dit is een beweging van oplopendheid, die ter neder gezet moet worden, dit van nydigheid, die in een edelmoedigen nayver dient te veranderen, dit van een opgeblazene hoogmoed, tot welkers vernedering het my past te arbeiden. Omtrent die pligten zult gy zeker nutte lessen, in de doorgelezene schriften der ouden gevonden, op u zelven hebben toegepast. Dit is zo juist myn studie niet geweest, was 't antwoord, *Non omnia possumus omnes.* En wat aangaat de vreedzamheid en andere hartstogten, wie kan meester van zyn gemoed wezen in een eeuw, daar men, zo dra men iets nieuws in 't ligt geeft, door een party leerjongens als door dolle honden word aangebast; maar ik heb hen zo de tanden getoont, en zo te keer gegaan.... *hebt gy zeker? wel dat is braaf,* sprak de wyze Regter; hier! vervolgde hy, zig kerende naar zyn linker hand, breng weg dien geleerden beuzelaar zonder reden en dèugd, gy kent zyn plaats? Hier op zig wendende naar een oud, en afgeleefd Huisman; En gy vriend, vroeg hy, wat hebt gy dog goeds uitgeregt in de waereld? Ja wel, Heerschap, sprak de goede man zyn hoofd krouwende: Wat zou ik tog veel goeds uitgeregt hebben. Niet zonderling, denk ik. Ik ben een boer eboren, en een boer ben ik esturven. Maar evenwel, zonder roem esproken, of met roem esproken, ik heb altyd een trouwe werkzak eweest, en die naam heb ik by 't hiele durp ehad, en onze Kniertje, dat zoo'n hupsch wyf is als 'er ien op voeten gaan kan, ik wou dat je ze'iens zag, Heerschap; 't is als een glas zo helder, en ze verstaat de bouwery zo wel als iene Vrouw in de hiele buert, als 't spreekwoort is. Ik heb wel vyftig jaar mit 'er etrouwd weest, zonder dat we mekaar een kwaad woord hebben egeeven; ik ben ook een goeye slokker van en vent al zeg ik het zelf, en daarom hiel * ongzen ouwen Domine, dat een hups en ge-

* Voor de Regterstoel van Radamanthus van een Domine te spreken is ongerymt. Dog 't is een droom en zulks is hier eene voldoenende verschoning.

meenzaam man is, hoewel juist geen overvlieger, magtig veul van me, en in de wintersche avonden, dan is 'er, gelyk 't Heerschup weet, niet veul te doen, was hy haast altyd aan onzen haard, en catechizeerde ongder een pypje, ongze Jonges, en maiden, of las wat uit Kats, of een Capitteltje, dat hy dan zo lief verklaarde, dat ons de tranen over de koonen rolden. 't Is wel waar, Heerschop, 'k heb me zelf in myn ouwendag van 't gien ik ewonnen had, wel nou en dan wat goed edaan. Maar ik heb maar iens of tweemaal van me leven een schoone knip ehad, en ongze kinderen hebben een aartje naa haar vaartje. En daar heb je 't hiele maandje met de knollen. Op dit verhaal vereerde Radamanthus de zoete eenvoudigheid van den vromen arbeider, met een vriendelyken lach en door eene bevelende wenk, liet hy hem naar zyne regterhand weg leiden. Zyn plaats wierd vervuld door een jongman die naauwlyks twintig jaren scheen bereikt te hebben en wiens neerslagtig gelaat, de naare gesteltenis van zyne zwaarmoedige ziel op 't levendigste verbeeldde. De gemeene vraag wierd hem wel driemaal gedaan, eer zyn beklemde mond zig opende, eindelyk zyne droevige oogen, tot nog toe aan den grond gehegt, verheffende, zonder dezelven op zyn Regter te durven vestigen: Ik moet met de uiterste droefheid belyden, sprak hy, dat ik met groote geschiktheid tot goed doen, door een ellendige t'zamenvloed van omstandigheden, veel kwaad heb gedaan, en den dierbaarsten tyd van myne weinige jaaren, in verfoeyelyke ongeregeldheden heb versleten. Door vroome Ouders zorgvuldiglyk opgevoed, heb ik, in myne kindsche jaaren, de deugd gekend, bemind, en betragt, dog in myn tedere jongelingschap zonder stierman aan de onstuimige zee van 't akademisch leeven overgegeeven, heb ik de gevaarlyke klippen van ongebondendheid niet kunnen myden. Verscheidene jaren agter den ander is myn geheele gedrag een t'zamenschakeling van wulps vermaak geweest. Ik durf egter zeggen dat agter myne uitwendige vreugd dikwils bitterheid school, en dat ik iets levendigs in 't diepste van myn gemoed altyd gevoeld hebbe, dat tegen myne daaden streed en dezelve verfoeide. In zommige oogenblikken van koele overdenking voelde ik binnen my als twee verscheidene wezens, die in een smartelyke vyandschap uitborsten. Om my aan het gevoel van dien elendigen toestand te onttrekken, vond ik geen beter middel als my door nieuwe losheden te verwilderen. Ik vrees zelfs dat ik my zelven tot een beul heb verstrekt, en dat myn kwynende ziekte of langzame dood, waar mede ik drie maanden geworstelt heb, 't uitwerkzel en loon van myne onbepaalde dartelheid is geweest. Reeds in 't begin van myne ongesteldheid was het als of myne oogen en harssenen van dampen van dronkenschap ontlast wierden. Ik vond my zelve weder, dog mismaakt, wanschapen en hatelijk aan my zelven. 't Scheen of myne verdrukte deugd allengskens zig weer opbeurde, en my alle mogelyke tekenen van een opregt berouw ontdekte. Myne ernstige over-

denkingen spanden alle hare pogingen in om myn hart te hervormen, en om de kragtigste besluiten te nemen, van voortaan in myne gansche wandel 't rigtsnoer van een verligte reden te volgen. Dog 't geen my tot myn einde toe ontrust heeft, is dat 'er op de bestendigheid van dusdanige voornemens weinig staat is te maken, en dat de vernieuwing van gezondheid en kragten, de zelve maar al te dikmaals als een nevel, en als een morgendauw doet verdwynen. Hier op liet de droefgeestige jongeling zyn hoofd weder hangen, en de twee gedienstige geesten schoten beide toe om hem weg te leiden, dog de regtvaardige, en scherpzigtige Radamanthus de beledene daden wikkende tegens de bestendige gesteldheid van een hart, wiens diep gewortelde deugd door een ernstig leetweezen, en door een voorzigtig mistrouwen op haare kragten was versterkt, hielt zig verzekerd, dat het zelve voor een tyd door ellendige omstandigheden ter neder gedrukt, van dien last ontheft zynde, zig zelve als door eene natuurlyke *springveer*, eerlang zoude opgeregt, en te regt geholpen hebben; en deze zyne heerlyke gedagten wierden door zyn vonnis beantwoord. Zyne regtvaardigheid had minder werk met de volgende. 't Was een losse kwant, die de Vierschaar naderende zonder ophouden dezelfde gebaarden met zyn arm maakte, als of hy de Fransche slag wilde slaan. *Schrik van hartdraven*, *Heertje*, schreeude hy uit, zo dra de ordinaire vraag hem was gedaan; daar weet de heele Stad van Amsterdam van te spreeken, en by al de liefhebbers van Holland ben ik bekend als de bonte hond. Vraagje my, wat ik in de waereld gedaan heb? wel die heb ik laaten ryden en zeilen, zo als zy het zelf goedvind. Ik heb my nergens meê bemoeit als met paarden. Ik heb paarden gekogt, paarden verkogt, paarden verruilt, paarden hun maanen gestrengelt, en gestrikt, ingespannen, uitgespannen. Ik heb van paarden gesproken, aan paarden gedagt, van paarden gedroomt, paarden naast malkander, paarden voor malkander gemend, op paarden gewed, en zo heb ik my zonder iemand te beledigen, een onnozel vermaak bezorgd. Maar, antwoordde de Opperregter, hebt gy nooit met onbezonnen ryden, 't een of 't ander ongeluk gehad, en niemand benadeelt? Niet dat de moeite waard is om van te spreeken, zeide de losbol; ik weet niet dat ik van myn leven meer als twee menschen heb overreeden, een man en vrouw, waar van de een kreupel zynde, en d'andere doof buiten staat waaren van by tyds te wyken. Maar dat was myn schuld immers niet. Ik heb zelve ook door een val myn hals meenen te breken, maar dat is niet met al: schrik van hartdraven al evenwel! Wel, wel, hernam Radamanthus, tot vergelding van het loffelyk gebruik, dat gy van uw tyd hebt gemaakt, zal men u hier een goed gezelschap bezorgen, breng weg dien liefhebber, en zet hem op stal by de hartdravers van Pluto.

En gy Vriend, wat hebt gy tog in de waereld gedaan? vroeg Radamanthus weder aan een ander. Visites, was 't antwoord. Maar wat dog meer? visites, niets als visites; visites 's morgens, visites

's agtermiddags, visites des avonds. Ik wist geen beter en gemakkelyker middel, om de agting van een geestig en beschaafd man te verkrygen; vyf of zes reverentien te maaken, te zeggen 't geen men op andere plaatsen heeft gezegt, als iets nieuws te hooren 't geen waar van de ooren reeds afgemat zijn; van niemand kwaad te zeggen in zyn tegenwoordigheid, nog goed agter zyn rug, dat is juist 't geen men noemt een visite te doen, en ik durf my vermeten boven al myne tydgenooten daar in te hebben uitgeblonken. Breng die wellevende Man, sprak de Regter hier op, by de beschaaftste menigte, die hier te vinden is, en daar de meeste visites te doen zyn. Even zo een nadeelig vonnis wierd gesproken over een jonker die van de jagt zyn gansche bezigheid had gemaakt, en zonder 't bezaaide land van de boeren te sparen, duizenden van Hazen en Patryzen den hals had gebroken; over een ledigganger, die alle de dagen van zyn leven zig met niets te doen afgesloofd had, en over een man van de groote waereld, in wie door de gewoonte van allerlei vermaak t'zamen te ketenen, de smaak van verlustiging reeds in zyn jeugd was uitgedooft geweest. Deze wierden gevolgt door een statig oud man, burgerlyk dog naar den gemenen trant, en zonder gemaaktheid gekleed. Op de voorgestelde vraag antwoorde hy aldus: Als ik myn gedrag van agteren inzie, Heer, bespeur ik zonder moeite, dat ik myn tyd in zommige opzigten beter had kunnen aanleggen; ik ben van die luiden, die, gelyk men zegt, op een strowisch zyn komen aandryven. In de stad, daar ik ben gestorven, ben ik aangeland met eene gansche lading van myne Landsluiden; zonder geboorte, zonder middelen, en zonder opvoeding, uitgezonderd, dat ik vry kreupel had leeren lezen en schrijven. Dog in een plaats, daar ieder met werken te regt kan komen, heb ik in weinig jaaren, door geen ogenblik te verzuimen, en geen stuiver nodeloos uit te geven, een zoet sommetje by malkander geschraapt, waar mede ik een gering winkeltje heb begonnen, dat door de zelfde middelen, naarstigheid, en spaarzaamheid geschraagt, door een onbevlekte opregtheid ongevoeliglyk is aangegroeit en my in staat heeft gesteld, van een uitgestrekte en gelukkige koophandel te dryven; ik kan niet zeggen, dat ik ooit grote slagen heb gedaan. Ook heb ik nooit veel t'effens gewaagt, dog door kleine, gedurige, en menigvuldige winsten, hebben myn schatten zig als van zelfs op malkanderen gehoopt. Ik moet bekennen, dat ik van gierigheid ben beschuldigt geweest, dog myn geweten spreekt my vry van die vuile ondeugd. 't Is waar dat ik niet tegenstaande d' onophoudelyke aanwas van myn rykdom geen Paleizen, in de stad of op 't land gebouwt heb, nog de straten onder de voeten van myne dartele paarden heb doen daveren. Dog myn keuken is, zonder overdaad, goed en myn kelder met de beste en zuiverste wynen van 't gemeene zoort voorzien geweest, en beiden ten dienste myner goede Vrienden. De ware behoeftigen zyn nooit met ledige handen

van my gegaan, en 't geen anderen aan assurantie geven, heb ik dikwils aan den armen besteed, 't welk verscheidene reizen wel is uitgevallen. Niets heb ik gespaart om myne twee zoonen, en eenige dogter in huis te laten leeren al 't geen ik oordeelde hen wyzer en beter te zullen maken als hun Vader. Alle heb ik ze by tyds uitgetrouwt, met meer inzigt op verdienste en hunne geneigtheid als op goed, en geboorte. Van kindsbeen af heb ik hen aan de nederigheid gewent, en op dat zy zelve nooit vergeten zouden, 't geen anderen wisten, heb ik hen dikwils by gezelschap onderhouden wegens de geringheid en armoedige staat van hunne voorouders. Op myn zestigste jaar heb ik aan myne Zonen, door my zelven in den handel onderrigt, myne zaken overgegeven, met opzet om op een gemeene dog wel gelegene buitenplaats myne overige dagen in rust te verslyten. Aldaar heb ik my gewend hoewel in 't begin niet zonder dwang, aan lezen, denken, en bespiegelen, en zulks is hoe langs hoe meer my tot een vermaak geworden, 't welk gemengt met het menigvuldig bezoek van myne dankbare en deugdzame kinderen, my al 't wenschelyk vergenoegen heeft gegeven. Hier zweeg de hupsche Gryzaart, en 't ontfronste aanzigt van Radamanthus verzekerde hem wel haast dat zyn Regter zyn gedrag, gerigt naar zyne omstandigheden, met groter inschikkendheid, als hy zelve, aanzag.

De Brief behelst nog eenige andere Karakters, dewelke zo deze den Lezer aangenaam zyn,; ik op 't spoedigste in 't licht zal geven.

XLI. VERTOOG.

Den 17. Maart 1732.

Dignum sapiente bonoque.

't Verdient der wyzen Gunst, der goeden eere en roem.

IK heb gezegt dat behalven *fynen*, zonder *Godvrugt* en *fyne Godvrugtige*, ook luiden wierden gevonden *Godvrugtig zonder fyn te zyn;* dit laatste staat my nog aan te tonen, en om zulks behoorlyk uit te voeren, zal het nodig zyn een gegrond denkbeeld van de ware Godvrugt te geven, 't welk voornamentlyk afhangt van een welgevormde en hoogwaardige verbeelding van het Opperweezen, die het grootste voorwerp van de Godvrugt is. Ik vermete my te zeggen; dat de wezentlykste dwalingen, en die de grootste invloed op de zeden hebben, spruiten uit de verkeerde, laage en onedele gedagten, die de dwaze mensch omtrent het *oneindige Oneindige* in zyne harssenen voed. Zommige zyn buitensporig genoeg, om zig wys te maken dat in God de deugden en volmaaktheden van een andere natuur zyn, als in bepaalde geesten; Niets kan 'er onge-

rymder en gevaarlyker uitgedagt worden. Zo zulks waar konde zyn, zoude het ons onmooglyk wezen 't minste begrip van onzen Schepper te vormen; wy zouden gedwongen zyn nooit hem aangaande te denken, of te spreken; zyne Openbaring, op de welke wy de minste staat niet zouden konnen maken, zoud' ons volstrektelyk onnut wezen. Dog het is de baarblykelykste tegenstrydigheid dat zulks mooglyk zy. 't Geen 't Opperwezen ons in de reden, en in zyn woord als goed en loffelyk aanpryst, moet, zo ver het in een oneindige zo wel, als in een eindige geest kan vallen, in het zelve van dezelfde natuur zyn; zyn oneindige liefde en hoogagting voor zig zelf, kan hem niet toelaten, aan 't redelyk schepzel denkbeelden van deugd en volmaaktheid te geven, die zyn eigen wezen niet tot rigtsnoer hebben, veel min die door zyne oneindige eigenschappen omver geworpen zouden worden. 't Blyft dan onwrikbaar dat 't geen deugd en volmaaktheid is, in alle onderwerpen 't zelfde moet zyn, en zyn hoedanigheid niet aan eenige betrekking, maar aan zyn eigene bestendige, en onveranderlyke natuur verschuldigt is. 't Eenigste dat ons te doen staat om zoo veel mogelyk is onze gedagten tot de Godlyke volmaaktheden te verheffen, is alle bepaaltheid aan de menschelyke volmaaktheden te ontrukken, en na met alle mogelyke inspanning van bespiegeling, getragt te hebben, boven 't eindige op te ryzen, ons met kragt te verbeelden, dat wy nog oneindiglyk onder de waarheid zyn. Indien men zig nooit dit hoogwaardig denkbeeld omtrent de Godheid liet ontslippen, indien men 't zelve bestendiglyk aan ons gemoed vertegenwoordigde, een redelyke en hier op betamelyke Godsdienstigheid wilde bouwen, hoe zoude het mogelyk wezen dezelfde daden en neigingen aan de Godheid toe te schryven, die men zelf van een billyk en redelyk mensch niet zoude durven verwagten? hoe zoude men 't denkbeeld van Gods regtvaardigheid kunnen verwerren met dat van een eigentlyk gezegden wraaklust? Hoe zoude men in de harssenen kunnen krygen dat by gebrek van eenige *druppelen water*, een onnozel wigt, wien zulks niet te wyten is, van een eeuwige gelukzaligheid verstoten zoude zyn? dat God 't redelyk schepzel zoude straffen, om niet geweten, en niet verrigt te hebben, 't geen aan 't zelve onmooglyk was te weeten en te doen? dat hy, met zig zelf het niet eens zynde, door zyne Openbaring zoude om ver stoten, 't geen hy door het ligt der Reden ons geleert heeft? dat hy, in plaats van ware pogingen tot eene volstrekte gehoorzaamheid aan zyne wetten van ons te vorderen, hy zig door kinderagtige beuzelingen laat paaijen, en zig neigingen, stuipingen, een byzonder maakzel van klederen, een stuurs gezigt en betrokken wezen, als waare deugden laat toerekenen? dat hy als een wereldsch Vorst, of trotsch op zyne verhevenheid, of te zeer bezet met bezigheden, van zyn redelyk schepzel, niet onmiddelyk, maar door tusschenkomst van zyne gunstelingen wil aangesproken worden? dat hy in ons een denkend wezen aan een

stoffelyk verknogt hebbende, hy van ons kan vorderen, dat wy ons gedragen als of wy enkele en zuivere geesten waaren? dat hy in onze zinnen werktuigen van lighamelyk vermaak hebbende opgelegt, ons niet alleen deszelfs misbruik, maar ook deszelfs gebruik kan verbieden? Wie, onder die geenen, die hunne oogen niet moedwillig sluiten, ziet niet, dat deeze en hondert diergelyke sporeloze harsschenschimmen, de oneindige volmaaktheid gruwelyk beledigen, met in dezelve onedele gevoelens, die een wys en deugdzaam man zig schamen zou, in zig zelven te ontdekken, oneerbiediglyk te onderstellen.
't Geen dit hoogzwevende denkbeeld van de Godheid nog ten uiterste nadeelig is, is een zeer gemeen, dog zeer verkeerd begrip van eene van Gods volmaaktheden, tot het welk zommige onzer leeraaren, door verwaarlozing van hunne gedagten duidelyk uit te leggen, geen geringe aanleiding geeven. Het gebeurd niet zelden, dat wanneer men een geloofsstuk dat men in de Goddelyke Openbaring zig verbeeld opgesloten te vinden, met het heerlyk denkbeeld van Gods volmaaktheden niet weet over een te brengen, men zyn toevlugt neemt tot deszelfs *oneindige en onbepaalde Vryheid.* Maar myns bedunkens, is hier de remedie ruim zo erg als het kwaad. Wat wil men dog in dit geval met *Gods vryheid* beduiden? is het 't geen 't menschelyk verstant aanziet als grondeigenschap van zyn wezen, zyne volstrekte onafhankelykheid, waar door ontlast van alle dwang, hy al 't geen hy wil en doet, met een volmaakt goedvinden en welbehagen wil en uitwerkt? Die oneindige Vryheid is waarlyk van *'t wezen der wezens* onafscheidelyk; dog 't zou de verfoeyelykste onbetaamlykheid zyn, daar door te verstaan eene woeste en grillige Vryheid die haar Wil tot de eenigste beweegreden van haar Wil neemt, die zig uit een zoort van eigenzinnigheid bepaalt, zo als 't haar in 't hoofd schiet, en die onder de menschen voor de veragtelykste onbezuistheid, en onredelykheid met regt te boek staat. Indien het by ons geringe schepzelen wysheid en deugd is, zyn Vryheid door de Reden te bestieren, hoe is het mogelyk dat men zulke lage en onedele gedagten vormt, van de oneindige Reden, van de eeuwige en opperste Wysheid? Hoe kan het iemand in 't hoofd komen, dat de Wysheid ooit in God van zyn Vryheid kan worden gescheiden? Hoe zoude het mogelyk zyn hem als *oneindig volmaakt* aan te kunnen zien, indien hy tot het oogwit van alle zyne werkingen niet had, ik zegge niet 't geen 't geheele verband van zyne volmaaktheden beantwoord, maar 't geen het aldermeest met dat verband overeenkomt? Indien hy iets treffelyks, en met zyne natuur overeenstemmende verrigtte, met verwaarlozing van iets dat nog treffelyker is, zo is het onbetwistelyk dat het tegenstrydig zoude zyn, in hem eene oneindige Volmaaktheid te erkennen. Immers is het klaar, dat het geen volmaakter zoude kunnen zyn, niet oneindig volmaakt is; zo dat het baarblykelyk is, dat uit de verkeerde uitlegging van die *Vryheid* Godslasterlyke ge-

dagten voortspruiten; bekwaam om eene Godsdienstige ziel te doen zidderen.

Het is dan het waar, verheeven, en grootsch denkbeeld van den Schepper het welk ik tegens kinderagtige, en gevaarlyke gedagten hebbe verdedigt, dat in een gemoed, met reden verrykt, de vaste en onwankelbare grondslag van eene mannelyke, deftige en Philosophische Godvrugt moet wezen die 't wezentlyke van de ware deugd altyd voor oogen heeft, alle beuzelingen die op de zelve geen betrekking, geen invloed hebben, als onverschillig, en zomtyds verderfelyk, van de hand wyst, die ieverig onderzoekt wat haar Opperheer dadelyk van haar eischt, en 't geen zy daar door gevonden heeft met alle inspanning van haare pogingen, zoekt te betragten; van die Godvrugt, in één woord, die de redelyke en gelukkige hebbelykheid is van menschen, die zonder fyn te wezen Godsdienstig zyn. Zy word in eene bovengemeene graad bezeten van myn' boezemvriend *Aristus*, die zyn geheele ziel voor my durft bloot stellen; Hy kleed zig volgens, en niet onder nog boven zyn staat; zelfs geeft hy eenige agt op zyn kleeding, eer hy te voorschyn komt; dog daar na denkt hy 'er niet meer om; Hy verwaarloost de Christelyke Vergaderingen niet, schoon hy niet vermeent door zyn pligt gedreven te worden tot het hooren van twee of drie Predikatien op éénen dag. *Zyn hooft is niet sterk genoeg*, zegt hy, om zo veel denkbeelden t'effens te verduwen, en t'zynen nutte te *verteeren;* Van kindsbeen af heeft hij zig op wysheid toegelegt, en wel voornamentlyk op het onderzoek van de gegrondheid, en de natuur van de Christelyke Godsdienst. Zyne redelyke en bestendige overtuiging wegens de gewigtigste Waarheden, is hem gedurig tegenwoordig, en heeft eene onfeilbaare invloed op zyn ganschen wandel. De eerste uuren van den morgenstond worden door hem in stilligheid besteed tot het loven van zyn Maker, en tot geestelyke bespiegelingen die eene diepe indruk op zyn gemoed makende, het zelve bewerken en bereiden tot een loffelyk en omzigtig gedrag. 't Zelfde gebruik maakt hy van de laatste uuren des daags. Als dan overweegt hy met de strengste naauwkeurigheid al wat hy gezegt en gedaan heeft. Hy vergeeft zig de minste misslag niet, als dezelve maar wezentlyk is; hy verwytze bitterlyk aan zyne onagtzaamheid; hy zoekt uit de droefheid, die ze in hem verwekt, beweegredenen te trekken om ze met meer aandagt te myden, en uit zyne struikelingen haalt hy kragt, om zyn tred op het pad des deugds in 't vervolg vaster te zetten. Deze onwaardeerbare gewoonte heeft de deugt natuurlyk en eigen aan zyne ziel gemaakt. Zelden heeft hy pogingen van noden, om haar uit zyn gemoed als te parssen; zy vloeit van zelve uit de ryke bronader van zyn overstromende boezem. De Godvrugt, zyns bedunkens, moet in de stille eenzaamheid bevestigt, gevoed, en aangekweekt worden, maar 't is in het gezelschap der menschen, dat ze werkstellig moet worden gemaakt. Zyne deugdzame hoedanigheden

zyn ook zyne getrouwe gezellinnen, waar hy zig ook bevind. Niet dat hy uit preken gaat en altyd van de ernstigste en hoofdnoodzakelykste waarheden de menschen onderhoud. Zulks is altyd niet gevoeglyk, en zelfs dikmaals zeer ondienstig; 't is door zyne zeeden en daden, dat hy de deugd aanpryst, en in haare grootste bevalligheid ten toon stelt. In zyn gansch gedrag, in jok zo wel als in ernst, ziet men hem zagtmoedig, verdraagzaam, bescheiden, vriendelyk, inschikkend, nederig, leerzaam, opregt en billyk. Hy draagt zorg dat zyn verstand en wysheid met hun gansch gewigt te voorschyn komende niemand tot een last verstrekken; hy evenaart zig met zyn regt gezelschap en verontwaardigt zig niet te stameren, en kindertaal met de laagste geesten te spreken, om hen aldus aanleiding tot aanwas van wysheid te geeven. Hy ontvlugt egter nooit de behandeling van stigtelyke en verhevene stoffe. Hy grypt in tegendeel de gelegentheid daar van met gretigheid aan, en zoekt zelf met bescheidentheid 't gesprek derwaarts te draaien. Zyn spraak is als dan natuurlyk, zonder zyn stem te sleepen, of te verheffen; zyn woorden zyn niet uitgekipt, niet ver gezogt, van 't gemeen gebruik afgezonderd, maar verstaanbaar en eenvoudig. Hy is niet meesteragtig; hy vordert niet op zyn woord gelooft te zyn. Hy valt niemand in zyn reden. Naar tegensprekingen luistert hy met eene ingespanne aandagt; en zonder de minste spyt; Hy wederlegt ze met de grootste vreedzaamheid, of vind hy ze bondig, hy geeft zig over; zonder de minste dwang. Onverschillig waar hy de waarheid vind, by zig zelven, of by een ander, omhelst hy de zelve met het zelfde vermaak. Niemand kan van de ware deugd heerlyker, aanlokkelyker en zielroerender denkbeelden geven als hy. Hy bekent wel datze in het begin, door de tegenstand van eene verdorvene, en door driften vervoerde ziel, moeyelyk en smartelyk moet vallen. Maar, volgens haare eigene natuur, en zo als zy in zich zelve, en in een getemd hart is, schildert hy haar af, niet als een beulinne van de ziel, die de zelve zonder ophouden pynigt en martelt, maar als de liefste en aangenaamste vriendinne van de Reden, en van 't gemoed, 't welk zy versiert, verheerlykt, bevredigt, vergenoegt, en met de innigste blydschap, die niet missen kan naar buiten uit te stralen, als met met eene lieffelyke dauw besproeit. Deze heuchlyke Waarheid word door zyn gansch gedrag bevestigd; t'allen tyden schittert eene bedaarde, en bestendige blymoedigheid zyne lieffelyke oogen uit. Als het pas geeft, weet hy de geestigste raillerien, dog zonder beleediging voor den dag te brengen. Word de Godsdienst door beschimping aangevallen, hy verweert ze met de zelfde wapenen. Hy laat de spotters uitspreeken; hy geeft hun een vrye vlugt, en weet ze daar naa door hunne eigen redenen te betrappen, en in hunne eigene netten listiglyk te verwerren. Spottelyk op een tyd gevraagt zynde, of een wys man, gelyk hy, geloven kon, dat Bileams Ezel een menschelyke taal zoude hebben

voortgebragt; *Ja dog* antwoordde hy koeltjes, *waarom zou een Ezel niet eens kunnen spreeken voor den Godsdienst, terwyl 'er zo veel menschen tegens balken.* Deze inwendige blydschap, naauwlyks ontroerd door ongevallen die hem onmiddelyk treffen, word zo teerhartiglyk geraakt, en bewoogen, door het lyden van zyn evenmensch, dat hy niet rusten kan voor dat hy, zo 't in zyn vermogen is, het zelve weggenomen of verzagt heeft, en niet zelden heeft hy door eene al te onbepaalde liefdadigheid zig zelf in verlegendheid gebragt; de Christelyke liefde is bykans 't eenigste voorwerp van de werkzaamheid van zyn gemoed. Word 'er kwaad van iemand gesproken, hy verdedigt hem met iever, zo 't eenigzins doenlyk is, en zo de reden hem zulks verbied, hy legt ten minste de goede hoedanigheden van den veroordeelde in de tegengestelde weegschaal, en nooit wanhoopt hy wegens de verbetering van de losse wereldlingen, indien hy in hun gemoed maar eenige tekenen van redelykheid en goedaardigheid bespeurt. Hy is ten hoogste vreedzaam, omtrent die geene, die gevoelens van de zyne verschillende voeden, of in 't ligt brengen; ten zyze de menschelyke t'zamenleving dreigen; *Zo ik regt hebbe*, zegt hy dikwils, *om te haten die gene, die van myn gevoelen niet zyn, zo hebbenze 't zelfde regt om my te haten, en zo zoude de Godsdienst, die een bronader des vredes moet wezen, in een vuile wel van oneenigheit en haat veranderen.* Niet tegenstaande alle die treffelyke hoedanigheden, onttrekt hy zig niet aan 't vermaak, 't geen hy wettig oordeelt; Hy ontziet zig niet voor een wyl een *ombertje* of *piketje* te speelen, of een tooneelstuk, wiens aardigheid de zeden niet kwetst, te zien vertoonen. Hy weet niet, dat zulke uitspanningen, door reden bepaald, in Gods Wetten verboden zyn. Hy oordeelt, dat voor een ziel, door de engste banden aan stoffelyk werktuig verknogt, niet alleen de verlustiging, naar ieders smaak geschikt, geoorlofd is, maar zelfs van de grootste noodzakelykheid. Wanneer door inspanning van werkzaamheid, de levensgeesten verflaauwt, de harssenen afgemat zyn, verliest de ziel zyne vrolyke eenvoudigheid, die zy ten hoogste nodig heeft, en door rust en geoorloft vermaak kan zy zig alleen opbeuren, verkwikken, en haare vorige kragt weder verzamelen. Verwaarloost men zulks, de levensgeesten worden meer en meer uitgedooft, 't bloed verliest zyn vlugtigheid, 't word in zyn omloop gestuit, de werktuigen van de ziel worden door zwarte dampen beneveld, en met zwaarmoedige schimmen vervult, die niet alleen aan de kragt der redeneering, maar ook aan de deugd-oefening nadeelig zyn. De droefgeestigheid, de naarheid van gedachten maakt den mensch stuurs, nors, netelig; alles staat hem tegen, alles verveelt hem; alles duid hy ten ergste; 't hangt van hem niet meer af eene vriendelyke inschikkendheid omtrent zyn evenmensch in 't werk te stellen. Hy word een vyand van zig zelve, hoe zal hy een goedhartig en zagtzinnig vriend van anderen zyn?

XLII. VERTOOG.

Den 21. Maart 1732.

Vitium uxoris aut tollendum, aut ferendum est: qui tollit vitium, uxorem commodiorum præstat, qui fert sese meliorem facit.

VARRO.

Gebreken eener Huisvrouw moet men of verbeteren of verdragen: Hy, dieze weet te verbeteren maekt zyn Vrouw gemakkelyker, dieze dult zich zelven beter.

HEER SPECTATOR.

ONlangs by een goed Vriend te gast genood zynde, raakte ik, eer de deur my wierd opgedaan, in eene mymering die de Autheurs niet vreemd is, en die my in eene onagtzaamheid dede vervallen, dewelke my daar na smerte; want naar binnen tredende stapte ik bezyden den dwyl, die op eene marmere helder geschrobde vloer digt by de stoep lag; dog ik wierd myn misslag wel haast gewaar, aan myne vuile voetstappen, en ik keerde terstond wederom, om myn schoenen met de uiterste zorgvuldigheid schoon te maken. Ik was wegens deze myne onbescheidendheid vry misnoegt over my zelven, dewyl ik altyd een zoort van onbeleefdheid, en zelfs iets strydig tegens de goedaardigheid, gevonden heb in 't werk van een ander te bederven, te meer, vermits zulks te myden zo weinig moeite koft. Ik bespeurde wel haast dat myne begane fout, by de Vrouw van het huis niet ongemerkt was doorgegaan. Ik naauwlyks binnen getreeden, of ik hoorde haar, na in haar zelve wat gegromt te hebben, uitroepen, *Katryn brengt hier terstond eens een dwyl, haast u wat.* Mevrouw ontfong my egter met beleeftheid, hoewel wat koeltjes, en geleidde my nevens haar Man in de eetzaal, daar ik alles van de uiterste nettigheid vond, en wel inzonderheid de tafel, die gedekt met fyn en sneeuwit linnen, door haare aangename en keurige zinnelykheid my als toelachte. Na dat wy een weinig gegeten hadden schonk my de Huisheer een glas witte wyn, dien hy my als uitmuntende *Bergerac* aanprees, en die my, hoewel hy my anderzins goed scheen, door zyne malle zoetigheid een weinig tegenstond. Myn beleefde Vriend scheen, hoe zeer ik myn walging zogt te bedekken, de zelve te merken, ten minste had ik naauwlyks myn glas geleegd, of hy riep tegens zyn knegt, brengt hier rooden wyn, Mynheer zal daar in mogelyk meer smaak vinden; 't woordje *roode wijn* joeg Mevrouw een ontsteltenis op het lyf; en zonder my tyd te geeven, van myn gevoelen te uiten; *Liefste* sprak zy, *Mynheer zal misschien wel een Liefhebber weezen van een glaasje Moezel, of Rynsche wyn, wy hebben kostelyke oude*

Rynsche wyn, Mynheer, zeeker die moet je eens proeven. Ondertusschen was 'er al Pontacq op tafel, en myn Vriend had my reeds een glas daar van geschonken, 't welk van verscheidene andere gevolgt wierd. Ik weet niet ooit beter wyn, en met meer schroom gedronken, te hebben. 't Was niet alleen myn eerste misslag, die my omzigtig maakte, maar ook de oogen van Mevrouw, t'elkens als ik het glas opnam, op myn hand gevestigt, vermeerderden myne bedeestheid, en ik zette het nooit aan myn mond, zonder my naa ter zyde te wenden, om het keurig linnen met het minste drupje niet te besmetten. Myn Vriend, die een verstandig Man is, en middelerwyle met my in een ernstig gesprek zig had ingewikkeld, was nergens na zo omzigtig niet, en in 't schenken raakte nu en dan al een drupje op het tafellaaken, 't welk t'elkens Mevrouwtje deed schrikken, en de zelfde gebaarde maken, als of haar iemand onverhoeds gekneepen, of met een naald had gestooken; tot dus verre vergenoegde zy zig met op 't spoedigste op ieder drupje wat zout te wryven. Mynheer maakte het eindelyk zo bont, dat zyn liefste met een vriendelyke misnoegtheid hem verzogt wat agt te geeven op 't geen hy deed, en zo niet te storten. Heel wel kind, was 't antwoord, 't is een ongelukje, ik zal 'er in het toekomende beeter zorg voor draagen. Dog dat zorg draagen ging zo slegt in zyn werk, dat Mynheer, met de fles een vol geschonken glas eventjes aanrakende, een gansche gulp daar uit deed vliegen. Zulks deed 't Vrouwtje al haar gedult eensslags verliezen, en in deeze woorden met half betraande oogen uitbarsten: 't Is immers, Mynheer, of je het doet om my spyt aan te doen, 't is 't beste tafelgoed dat ik in de waereld heb; maar 't is heel wel, je kunt gasten nooden zo dikwils als 't u gelieft, maar ik beloof het u, ik zal 'er de tafel naar laaten dekken; de zelfde zin drukte zy verscheidene maalen uit met een onbegrypelyke vloed van woorden, die, volgens der vertoornde Vrouwtjes welsprekendheid, op tienderhande wyze 't zelfde betekenden. Naa dat myn Vriend dit spits uitvaaren eenigen tyd met de koelste bedaardheid, en zyn Vrouw sterk in 't gezigt ziende, had aangehoord, neemt hy de fles in de hand, en met de zelfde kalmte van gemoed, plengt hy den wyn 't gansche tafellaaken over voor my, voor zyn Vrouw, voor zig zelf, en wanneer hy dagt het zelve aan alle zyden genoeg besproeit te hebben, zette hy de fles weer koeltjes neder. Gy kunt wel denken, Mynheer, dat zulks geen wynplenging in een Zoenoffer was, 't was zo ver daar van daan, dat Mevrouw, die onder die wynstorting in eene gedwonge stilte zig had bevonden, als iemand, die van den donder getroffen, of van eene schielyke beroerte overvallen is, eensklaps met brandende oogen van tafel oprees als een helsche furie, en als of zy haar man in 't gezigt wilde vliegen; *Wel wat moet ik hier al voor myn oogen zien*, schreeuwde zy uit, *wel hoe zal 't hier nog langer gaan, ben je met de kop gebruit, Mynheer, of ben je met de drommel be-*

zeten? Meer konze niet zeggen, zy viel in een leunstoel, alwaar ze een geruimen tyd, half versmoort in haar snikken en overstroomt van traanen bleef leggen. In 't midden van dat gansche onweer bleef haar gemaal even onbeweeglyk; hy volharde maar in haar met een streng en stuursch gezigt geduuriglyk aan te kyken, zonder haar 't minste woord toe te spreeken. Maar zo dra de storm eenigzins scheen te bedaaren, en Mevrouw opstond, om uit de kamer te gaan, hield hy haar teegen, en verzogt haar, met de toon van iemand die 't regt en de wil heeft van zig te doen gehoorzamen, zig naast hem te plaatsen; zulks gelukte naa een geringe teegenstribbeling, waar op myn Vriend, zonder zyn stem te verheffen, met eene bezadigde ernst haar in deezer voege aansprak; 't Is my niet leed, kind, nog om uwen 't wil, nog om mynent wil dat 't geen hier geschied is, in de tegenwoordigheid van Mynheer is voorgevallen; ik ken zyn redelykheid, en bescheidenheid. 't Spyt my alleen om zynen 't wil, vermids hy, voor de eerste reis, dat hy onze taafel vereerd, in plaats van smakelyke wyn, de bitterste gal heeft moeten drinken. Hoewel wy eerst korteling getrouwt zyn, heb ik al verscheidene reizen in beuzelingen gemerkt, dat gy tragtte allengskens myn behoorlyk gezag te onderkruipen. Dog ik heb zulks niet laaten blyken, om dat ik wou zien, hoe ver uwe oneerbiedigheid voor uw Man zig uit zoude strekken, en eene gewigtige geleegendheid afwagten, om u daar omtrent myn gevoelen bekend te maaken. Weet dan eens voor al, dat ik, hoe zinnelyk de Tafel ook gedekt zy, (en zo wil ik ze gedekt hebben) die wyn meen te drinken, en dat zonder schroom en een slaafagtige omzigtigheid, die my en myne vrienden het best smaakt, en dat, zo dikwils het u zal behaagen, my daar omtrent als een jongen te bedillen, ik van voorneemen ben het zelfde te doen, 't geen in u zo eene onbetamelyke oplopendheid verwekt heeft, die beter een viswyf als een fatzoenlyke Vrouw past. Wanneer ik als vryer uw hart heb getragt te winnen, heb ik niet als eerlyke middelen daar toe aangewend, ik heb u alles opgeoffert, behalven myn redelykheid en opregtheid, en ik heb gekozen u liever op dien voet langzamer te behagen, als spoediger door een laffe en verderffelyke vleyery; Zo dat, hartje lief, indienje aan kuuren, en grillen onderheevig zyt, dezelve van myn maakzel niet zyn, en ik bygevolg daar onder niet wil, nog behoef te lyden. Graag wil ik u als eene teeder geliefde huisvrouw, met ingespanne poogingen in alles wat redelyk is zoeken te believen. Maar ik wil myn regt, dat voor God en de waereld my onbetwistelyk toekomt, niet door u met voeten getreeden zien. Weest volkomentlyk verzekert, dat ik wil en zal meester in myn huis zyn; dit heb ik u zelfs voor ons huwelyk durven zeggen. Staat u zulks niet aan Mevrouw; zyt gy niet redelyk genoeg, om myn regt en uw pligt te kennen, of om u daar naar te schikken; wel aan daar is een middel op, 't zal myne opregte en tedere liefde doodelyk kwetzen; maar

'tis beter by tyds als te laat, en men kan geen middelen te bitter aanwenden, om zig van een ongelukkig leeven te bevryden; Gy kunt met uw bruidschat weeder naar uwe Ouders keeren, en bezien of die van humeur zyn om zig onder uw grillig hoofd te buigen. In 't midden van deeze laatste woorden ontschooten mynen deftigen Vrind eenige mannelyke traanen, dog onder zyn geheel gesprek, bemerkte ik in de oogen van zyne jonge Vrouw een geduurige aangroei van de tederste gemoeds-beweegingen. Ze wierden allengskens vervuld met traanen, niet meer van razerny; maar van berouw en liefde; zonder een woord te spreeken, vliegt zy haar man om den hals, blyft als een klis aan zyne leeden hangen, en besproeyt zyn aanzigt met haare traanen, gemengd met de zynen. Zy laat hem eindelyk los om zig voor zyne voeten te werpen; Dog daar in door hem weerhouden, en weder in zyne gestrengelde armen gedrukt, barst zy uit in deeze tedere, dog door haare snikken geduurig afgebrokene, woorden. Ik van u scheiden, myn Lief; ik van u scheiden? duizendmaal liever wil ik de dood van uwe hand ontfangen. Ik beken het, ik ben uw liefde niet waardig, maar, wat ik u bidden mag, schryf myn groove misslag aan myne kinderagtigheid en niet aan kwaadaardigheid toe. Jaa myn Engel, ik voel het, ge hebt in alles gelyk, gy moet meester in uw huis zyn, en voortaan zult gy het zyn, en ik neem vastelyk voor, myn eer, en geluk te stellen in u met de gewilligste onderdanigheid te gehoorzamen en te believen; Ik ben niet alleen uw vrouw, maar ook een zottin, die zig zelf niet weet te regeeren; dog die voortaan hoopt wys genoeg te weezen, om graag van uwe redelykheid in alles af te hangen. Om Gods wil, myn Lief, maak 'er staat op, en laat de minste verontwaardiging in uw teder hart voor my niet overblyven, laaten myne opregte traanen van berouw, en een inschikkend medelyden voor myne bedroefde zwakheid al dien indruk volmaaktelyk wegnemen; ik bid en smeek u de goedheid te willen hebben van nog een andere weldaad hier by te voegen; gy doet kwalyk, myn tweede Leeven, geringe fouten in my over het hooft te zien, ik ben niet wys genoeg voor deeze uwe zagtzinnige verdraagzaamheid; Wat ik u bidden mag, laat dog geen de minste misslag in my voorby gaan, uit vrees, dat 'er grooter uit mogten spruiten. En, gy Mijnheer, vervolgde zy, zig tot my wendende, ik durf myne oogen niet op u slaan; ik heb u onvergeeflyk beledigt? Vergeef my egter zulks uit enkele goedheid, en niet om mynent wille die zulks niet verdien'; maar uit vriendschap voor myn Man, die ik u verzekeren kan, dat de tederste agting voor u heeft. Gy hebt van daag my voor de veragtelykste zottin van den aardbodem moeten verslyten; doet iets, ik bid het u hartgrondiglyk, om die gedagten van my te verliezen. 't Geen ik u te verzoeken heb kan myn man niet mishagen. Vereer dog, zo dikwils uwe bezigheden het zullen toelaten, ons huis en tafel met uwe tegenwoordigheid, en weiger niet getuige te willen zyn van

deeze gelukkige verandering, die ik hoop dat in myn gemoed bestendig zal zyn. Hier op naa haar man nogmaals teederlyk omhelst te hebben, vliegt zy de kamer uit en een oogenblik daar naa verschijnt zy weder, met schoon lynwaat, en dekt de Tafel op nieuw met de vorige zuiverheid, werpende het afgenomene veragtelyk in een hoek. Over het dessert raakten zy in een nieuw geschil, maar zeer verscheiden van 't eerste, myn Vriend zyn vrouwtjes fout verminderende, en zig zelve beschuldigende, van te ver gegaan te hebben, en zy in tegendeel, zyn zaak bepleitende, en met alle bedenkelyke redenen bewerende, dat hy wonderlyk wel had gedaan, vermids zy door een langer lydzaamheid berooft zoude zyn van de heilzaamste les, die haar ooit konde gegeven worden. Hier in waren ze het beiden eens, dat ze nooit gelukkiger en ongelukkiger dag beleeft hadden, en nooit sterker hunne onderlinge liefde hadden gevoeld. Dit bepaalde ons blyeyndend treurspel. Zedert dien tyd heb ik daar dagelyks aan huis geweest, en met het grootste genoegen, des Vrouwtjes volharding in haar goed gedrag gezien; ze is bykans zo trots op haare eerbiedige onderdanigheid, als zommige wyven, op haare opperheerschappy, zy heeft zelve my aangeport, om u, Heer Spectator, dit geval meede te deelen, op dat, zegt zy, haare bekeering tot inkeer mag doen komen een hoop heerschzugtige Malloten, die niet weeten, dat in de betragting van haar pligt haar geluk en rust opgesloten legt.

Ik blyve.

De zwakheid der Vrouwen, in het temmen van haare hartstogten, waar over my al overlang geschreeven is, is een stoffe die zig van zelf aan het voorige verbind, en vermids ik van myn wysgeerigen Correspondent, de bescheidenste en vriendelykste toelating omtrent zyn styl en behandeling heb erlangt, zal ik het wezentlyke van zyn brief hier byvoegen.

Na bondiglyk bewezen te hebben, door redenen, en voorbeelden, dat de hartstogten, in zig zelve niet kwaad, door 't misbruik alleen van eigenschap veranderen, komt hy aldus tot de zaak. Men zegt gemeenlyk dat de Vrouwen teerder en min sterk van lighaams gestalte zyn als de Mans, en daarom als zwakke vaatjes moeten behandelt worden; dog deeze reden schynt my niet voldoenend, verzekert zynde, dat de kwade hartstogten meer door een ziels, dan lighaams gebrek worden veroorzaakt. Ik meen dat het overwigt van de vroulyke zwakheid in dit geval voornamentlyk moet afgeleid worden van eene verkeerde opvoeding, die niet alleen nalaat tydiglyk de kinderlyke dwingelandy te breeken, maar ook 't geen zonder verwondering en droefheid niet kan aangemerkt worden, fouten van weinig belang in de tedere wigten, met strengheid, en die van gewigt en gevaarlyke gevolgen zyn, flaauwlyk of gansch niet bestraft. Men handelt hen by voorbeeld hard zo ze door onagtzaamheid iets

breeken, of hunne klederen besmetten, en om leugens en kwaadaardigheid, zo 'er maar de minste schyn van geest in steekt, lacht men dikwils als om een aardigheid. Daar by, in plaats van hen, van jongs op, hun tred op het pad des deugds te wennen vast te zetten, en hen langs dien weg door 't ligt der reden te bestieren, vult men hunne harssenen met beuzelingen, die op de tedere gemoederen eene diepe en langdurige indruk maaken en die daar naa, in plaats van voor de kragt der reden te verdwynen, de zelve door een dikke nevel van vooroordeelen beletten in de ziel door te breeken. De Opvoeding der dochteren word nog vry meer als die der zoonen verwaarloost; de best opgetrokkene zelfs word niets ingeboezemt, als 't geen op de uiterlyke zinnen betrekkelyk is, waar in den opschik en studie om zig bevallig te maaken wel het voornaamste zyn. Bied men wel iets aan haar aandagt als 't geen haare imaginatie kan kittelen? Leid men zig wel toe om haar verstand eenig heilzaam voedzel te verschaffen? Moet niet door zoo eene onverantwoordelyke verwaarloozing haare ongeoefende reeden, door een dikke roest overdekt, alle scherpte en glans verliezen, en van alle kragt en ligt, noodig om het hart te bestieren, berooft worden? Daar uit moet noodwendiglyk volgen, dat zy haar eenigste genoegen zoeken in voorwerpen; die aan haar bykans uitgedooft verstand alleen bekend zyn; en dewyl naar maate dat de zinnen aangedaan worden de hartstogten gaande raaken, zo blykt het klaar, waarom de vrouwen haare driften zo weinig kunnen bedwingen; haare zinnen geen tegenstand vindende in de kragt van een verligte reeden, moeten noodzakelyk haar gansche ziel overheeren, en zig over de zelve eene onwederstaanbaare dwingelandy aanmatigen. — Ik verwagt met den eersten het vervolg.

XLIV. VERTOOG.

Den 28. Maart 1732.

Somnia, quæ mentem ludunt volitantibus umbris,
Non delubra deûm, nec ab æthere numina mittunt,
Sed sibi quisque facit.

PETRON.

De Droomen, die by nacht door onze zinnen malen,
Zyn geen Geschenk der Goôn, die van den Hemel dalen;
Maar een verward gezigt van wat in 't vlug verstant
Den mensch al wakende, des daegs, is ingeplant.

Vervolg van den droom No. 40.

TOen sloeg ik myn oog op een man in Raadsheerlyk gewaad die met een deftige en bevallige tred de vierschaar naderde. Een zuivre dog bezadigde vreugd blonk uit in zyn gansch weezen, en

met eene zedige vrymoedigheid beantwoorde hy de meergemelde vraag aldus: Naa eenige jaaren my te hebben benaarstigd, om het Regt te verdeedigen, heb ik my genoodzaakt gevonden, onder 't zwaarwigtig ampt van Regter myne zwakke schouderen te buigen. Deeze neetelige Waardigheid verdubbelde myn' yver, om myn gemöed met aangroey van deugd, en myn Reeden met vermeerdering van licht te verryken. Ik hebbe altyd myne uiterste poogingen aangewend, om, in myn onderzoek, en oordeel, al 't geen van 't weezentlyke Regt vreemd was, aan myn aandagt te onttrekken, en my altyd verteegenwoordigende de Opperregter van 't geheel al, wiens plaats ik bekleede, heb ik nooit iets anders als de handhaving van de menschelyke t'zamenleeving bedoeld. In myn byzonder gedrag, heb ik met de uiterste oplettendheid my gewagt tegens de vonnissen van myn eigen geweeten te zondigen, en te begaan 't geen ik pligtshalven gedwongen was in anderen te straffen. Een beminde Egtgenoot my te vroeg ontvallen zynde, heb ik goedgedagt, om my geheel en al aan 't gewigt van myn ampt over te geeven, my met geen tweede huwelyk te belasten. Myne grootste uitspanning is geweest de opvoeding van mynen eenigen Zoon, die ik niet alleen van de wieg af in de regtvaardigheid, die alle andere deugden insluit, heb getragt te onderrigten, maar ook aan haare bestendige oefening, door myn voorbeeld, gestaaft door vergelding en straf, te gewennen en te verbinden. Voor myn dood, heb ik van deeze myne vlyt de gewenschte vrugten met het dierbaarste genoegen gesmaakt. Myn onophoudelyke arbeid schynt myn ouderdom, en dood verhaast te hebben. Dog ik heb dezelve zonder schrik onder de oogen gezien, overtuigd dat een nut leeven voor 't gemeen en van 't welk geen stip was te loor gegaan, vry meer als een lang en ondienstig leeven te schatten is. Radamanthus toonde zig zo voldaan over dit verhaal, dat hy zyn deugdzamen Amptgenoot met een vriendelyke lach de hand bood en hem zelf aan de Gids der Elizeesche Velden overgaf. Met een geheel ander oog bezag hy van 't hooft tot de voeten een Hofjonkertje, 't welk een klein gekreukt aapenhoedje onder de linker arm drukte, en wiens kleederen met goud borduurzel bedekt, met snuif en poeder nog overgeborduurd waaren, hoewel hy in het toetreeden een deuntje met de mond fluitede, en een baldaadige onverschrokkenheid in zyn gelaat vertoonde, ontdekte men egter in de grond van zyne oogen tekenen van een ongerust gemoed. De weinige jaaren die ik geleeft heb, denk ik beter besteed te hebben als iemand ter waereld, sprak hy; Myn adel en schatten gaaven my geleegendheid van vermaak met vermaak op te hoopen, en zonder my door de hoogste beweegreden te laaten stooren, heb ik niets van 't geen my als een verlustiging voorkwam van de hand gewezen. Aan myn geweeten heb ik nooit toegelaaten myn gedrag te bedillen. 't Geen my wel 't meeste in myn leeven gekitteld heeft was de wondere gaaf die ik bezat van

my door de Vrouwen te doen beminnen, met de zelve de spot te dryven, en haar te handelen, gelyk zommige dwaze en teerhartige mannen door haar behandeld werden. Myn hart voelde niets voor haar als de uiterste veragting, en de koelste onverschilligheid; en dit is de regte gesteldheid om een douzyn Dames aan syn snoer te krygen; 't was niet dat ik boven anderen in geestrykheid, bevalligheid, en welgemaakte leeden uitblonk; geenzins. Maar ik had my een studie gemaakt van de mode, die ik met voorbedagten raad tot de grootste buitensporigheid uitrekte. Daar by wist ik haar hart onfeilbaarlyk te bekruipen, niet zo zeer met haar yder in 't byzonder te pryzen, als met kwaad van alle de afweezende te zeggen. Dit kunstje gevoegd by myne behendigheid, om vleiery met een trotze koelheid te vermengen en door een gedurigen nayver haare gemoederen gaande te houden, gaf de aangenaamste verscheidendheid aan deeze myne verlustiging, en verschafte my dagelyks nieuwe bedryven van 't behagelykste Tooneelspel. Maar, sprak daarop Radamanthus met een gefronst voorhooft, is de keeten van deeze zoete vermaaklykheden nooit afgebrooken geweest door eenige gedagten op deezen Regterstoel? Zo weinig als 't mogelyk is, hernam de Jonker. Ik had tot vrienden de fraaiste geesten van Europa, die 't geen daar omtrent gezegt word, als zwaarmoedige droomen, en oude wyven-praat, bespotten, en wat waarschynlykheid was 'er, dat het gemeene volkje daar omtrent beeter zoude oordeelen als luiden van de hoogste geboorte, en van 't verheevenste verstant. Op deeze woorden voorkwam de Gids van de zwarte Tartarus 't bevel van den Regter, en sleepte den Hooveling naar de wooning van de fraaiste geesten zyne gunstelingen.

't Naast aan dezen Jonker stond een zedig gekleed man, stuurs van wezen, die alle mogelyke pogingen, geduurende 't voorgaande verhaal, had aangewend om zig van dien booswigt af te zonderen, en die op zyne laatste reedenen had gezidderd als of zyn hart met een koude schrik overgooten wierd. 't Wierd toen zyn beurt. Wel fyn man, sprak de Opperregter, die op alle zyne beweegingen gelet had, wat hebt gy dog op de waereld al bedreeven. Ik, Heer, antwoordde hy met een diepe, en lang uitgerekte zugt. Ik durf zeggen, dat ik in alles het tegendeel heb gedaan van 't gedrag van dat Hellewigt, dat zyn verdiende loon gaat ontfangen. Men kan my niet verwyten, dat ik zederd myne jaren van onderscheid tweemaal heb gelagchen. Niemand heeft ook ooit aan myne ernstigheid twyfel geslaagen. Myn gansche leeven heeft bestaan in t'zamengekeetende Godsdienstigheden, Kerkgangen, oefeningen, herhaalingen van 't gepreekte, stigtelyke t'zamenspraaken. Waar ik my ook bevond, men hoorde my op 't hevigste uitvaaren, tegens opschik, spel, danzen, en tegens alle ligtvaardigheid en waereldsgezindheid, die 't ware livrey van den afgrond zyn. Door myne naare berispingen heb ik menschen, die zig op hunne *heidensche deugden* te zeer betrouwden,

zomtyds de koorts op 't lyf gejaagd. Myn yver heeft nog grooten nog kleinen ontzien, en ik kende de menschelyke verdorvenheid al te wel, om niet meer tot het maaken van kwaade dan goede gedagten van een dubbelzinnig gedrag over te hellen. Dit sprak hy uit met zo eene teemende en half zingende toon dat Radamanthus hem gebood zyne woorden wat naauwer aan een te binden, en hem te zeggen, of hy ryk genoeg was geweest, om zonder zig te benadeelen zyn gansche tyd in de verhaalde betragtingen te besteeden. Ik heb geen waereldsche schatten bezeeten, hervatte hy, ik was maar een arm ambagts gezel; Dog door der vroomen voorzorg, heeft my niets aan spys en kleederen ontbrooken; Door hen wierd ik dagelyks met liefdadigheid verkwikt; 't Is waar, ik had Vrouw en kinderen; dog hoewel die al wat geleeden hebben, heeft myne geestelyke werkzaamheid, die zekerlyk de gewigtigste is, my den tyd tot de lighaamlyke niet gegunt. Daar by was myn huisvrouw, hoewel naarstig, spaarzaam, vol liefde en zorg voor onze kinderen, al wat vrolyk van aard en vry wat losjes, ze zong wel eens een waerelds deuntje, en was niet afkeerig van een aardig praatje, en daar wierd zy maar al te veel van haare kinderen in opgevolgt; zo dat myn huisgezin my tot een geduurige ergernis was, en ik het myn pligt agtte 't zelve, zo veel doenlyk, te myden; Dat is zo al wel, sprak hier op Radamanthus. Door 't fraai tafreel, dat gy van u zelve gemaakt hebt, ken ik u reeds door en door. Een heel vroom man zeeker, zonder kennis van waare deugd, zonder zagtmoedigheid, zonder toegeevendheid, zonder liefde en agting voor uw evenmensch, bepaald in uw eigenliefde, zorgeloos en onbarmhertig voor uw huisgezin; stap af naar de linkerhand; weg met dien ontmenschte. Dit vonnis trof niet alleen hem, maar de meeste meenigte, die hem reeds de eerste plaats in de gelukzalige velden toeschikte, als een donderslag; Dog hunne eerste onbeweeglykheid, en stilzwygen, wierd wel haast gevolgt door een verward geruysch en gemor, waar door de draad van myn droom wierd afgebrooken.

Een verstandig en oplettend mensch, die zyn aandagt vestigd op zyne droomen, en de zelve naspoort, moet zig verliezen in duizent wonderen die uit de onbegrypelyke vereeniging van ziel en lighaam voortvloeyen. Wat een onuitspreekelyke verandering werkt de lighaamlyke rust niet op de werkzaamheid van de ziel, die van eene gansch andere natuur schynt te worden, en behalven 't wakende leeven, een zoort van tweede leeven geniet, 't welk men het *droomend leeven* zoude kunnen noemen, 't welk aan geluk en ongeluk, voorspoed, en tegenspoed, vreugd en droefheid zo wel als 't ander onderheevig is. Plato, Xenophon, en andere navolgers van de Socratische Wysgeerte hadden van het droomen zeer verhevene gedagten, en vermeenden in het zelve een waarschynelyk bewys van de onsterfelykheid der ziele te bespeuren. In het leeven van den Koning Cyrus vertoont gemelde Xenophon dien Vorst op zyn sterfbed sprekende

in de tegenwoordigheid van zyne kinderen, die hy weegens des ziels onafhankelykheid van 't lighaam tragt te overtuigen. Hy zoekt hen te overreeden, dat verre van te moeten gelooven dat de ondergang van het stoffelyke, die van onzen geest na zig sleept, niets waarschynlyker is, als dat de laatste van de vleeschelyke banden ontslaagen, van den last des lighaams ontheft, en dien nauwen kerker ontvloogen, eerst regt en met eene verheevendheid met zyn waare natuur overeenkomende begind te leeven. Zulks poogt hy te staaven door het denkbeeld van den slaap, het beeld des doods, in dewelke de ziel van 't ligchaam eeniger maate gescheiden, eene vlugger en uitgestrekter werkzaamheid gevoeld, iets Goddelyks in zig bespeurt; en zyn doorzigt dikwils tot toekoomende dingen uitbreid.

Men vind tweederlei gevoelen, over het volgende vraagstuk: *Of de slaap altyd met droomen is verzeld, of wel, of het zomtyds gebeurt dat gedurende de rust des lighaams, de ziel volstrektelyk van denken ophoud.* De navolgers van den wyzen Cartezius vinden zig verbonden door hun denkbeeld weegens 't weezen van een geest, de eerste stelling te omhelzen. Zy houden staande dat de natuur zelve van een geest in het denken bestaat, waar uit volgen moet, dat de ziel ophoudende van denken zyn wezen noodwendiglyk zoude moeten verliezen, en vernietigd worden. Hunne grondregel beweerenze hier meede, dat ze met de naaukeurigste bespiegeling in een geest niets anders, als de werkzaamheid van denken bevroeden. Maar ik kan niet wel beseffen, dat *dit is 't eenigste dat my mogelyk is van een zaak te weeten, ergo in dit enigste, dat ik begryp, bestaat de gansche natuur van de zaak*, voor een bondig bewys kan doorgaan. Daar benevens vermein ik te bespeuren, dat men in de werkzaamheid van geest iets anders als het bloot denken ontdekt. De *gevoeligheid* van de ziel, die alleen eigentlyk gezegt gevoeld, hoewel met gedagten verzelt, koomt my baarblykelyk voor als onderscheiden van *denken!* Men zal my zeggen, dat het gevoelen in *lydelykheid*, en niet in *werkzaamheid* bestaat. Het zy zo. Immers volgt 'er uit dat in de natuur van de ziel, behalven de werking van het denken, een grond moet weezen waar uit die lydelykheid voortspruit. Het willen 't geen ook een werking van de ziel is, en in deszelfs bepaaling tot een zekere keur bestaat, hoewel het altyd met gedagte gepaart zy, schynt ook aan myne aandagtigste bespiegeling toe, als een eigenschap en werking van den geest, onderscheiden van het denken. Daar by, wanneer ik, op wat werking het ook zy myne gedagten hegt, is 't my onmooglyk, wat moeite ik daar toe aanwende, my niet te verbeelden, dat alle werking ondersteld een weezen, dat werkt en waar van de werkzaamheid niet de geheele natuur, maar alleen een eigenschap uitmaakt; 't geen my doet overhellen tot het gevoelen van eenige Wysgeeren, die zeer waarschynlyk vinden, dat we geen weezens in hun grond maar alleenlyk in zommige weezentlyke eigenschappen, kennen. Hoewel ik

my by dien grooten man als een dwerg by een Reus moet vergelyken, denk ik egter zonder verwaantheid te mogen zeggen, dat hy al te dikwils vervoert door de verbaazende vlugheid van zyn verbeeldingskragt op bloote onderstellingen, in plaats van op bewezene of geen bewys van nooden hebbende Waarheeden, gebouwt heeft. Dit houde ik geenzins staande, om een Wysgeer, die een luister is geweest van 't menschelyk geslagt, zyn roem te verkorten; in 't minste niet. Ik weet dat hij, om zo te spreeken, 't ys gebrooken heeft, de weg tot de waare redeneering voor zyne navolgers heeft geopend, en dat die gene die hem met de onwrikbaarste bewyzen wederleggen, aan hem zelf de middelen om hem te overwinnen, verschuldigt zyn. Dog hoewel de reden, op welke de Cartezianen hunne gedagten omtrent het droomen gronden, my niet voldoende schynt, moet ik egter belyden, dat ik niet vreemd ben van hun gevoelen zelf. Zo de ziel volstrektelyk slaapt zo wel als het lighaam, en voor een tyd van de oefening harer werkzaamheid beroofd is; hoe krygt zy dog haare werking weder? Ik heb bykans zo veel moeite om zulks te begrypen, als om te bevatten dat een lighaam in een volkomen rust zynde zonder aanstooting weer in beweeging kan raaken. Daar een gewrogt is, moed noodwendiglyk een oorzaak zyn. Wekt de ziel zig zelve weder op, zo moetze reeds werkzaam zyn, eerze haare werkzaamheid weder verkreegen heeft. Word de ziel weer gaande om dat haare gewoone werktuigen weer in staat zyn van haar te dienen; maar zulks schynt duidelyk te onderstellen, dat ze zonder die stoffelyke werktuigen onmagtig is te denken, en gescheiden van het lighaam zoude ophouden een denkend weezen te zyn. Dit bewys koomt my zelf niet voor als volstrekt overtuigend. 't Is mogelyk dat myn onkunde omtrent ziel en lighaam, en derzelver zo naauw als onbegrypelyk verband, my denkbeelden onthoud, zonder de welke de waare natuur van 't onderzogte niet kan nagevorscht worden. Ik geef derhalve 't besluit van myne redeneering hier niet als een baarblykelyke Waarheid, maar wel als een groote waarschynlykheid, niet tegenstaande de tegenbewyzen, die uit een gewaande onvervinding daar tegens aangehaalt worden. 't Gebeurt niet zelden, dat men wakker geworden zyn geheugen op 't naauwkeurigste doorsnuffelt, zonder het minste spoor van droomen daar in te bezeffen; en daar uit denkt men te kunnen besluiten, dat men niet gedroomt heeft. Dog daar in bedriegt men zig zeer dikwils. De dromen kunnen bestaan in zo een verwerring van harssenschimmen datze de minste t'zamenschakeling niet hebbende zig nergens in de harssenen kunnen schikken. 't Gebeurt ook dat te vergeefs nagespoort zynde zy daar na zig onverwagt opdoen, als ons iets voorkomt dat de minste betrekking op de zelven heeft, gelyk men weet, dat wanneer uit de verholenste schuilhoeken van 't geheugen maar een denkbeeld voor den dag word gehaalt, de heele keeten als dan te voorschyn komt. Zomtyds zoude ik nooit geweten hebben, dat ik gedroomt had,

indien op eene andere nagt, een nieuwe droom zig aan een eerste als een vervolg niet had vastgemaakt, en die beiden zig niet in myn harssenen hadden geprent. Eindelyk is het niet onmoogelyk, dat in de slaap zo wel als in eene Apoplexie, de ziel buiten de onbekwame of ontstelde werktuigen, onafhankelyk denkt, en dat in zulk geval, dat slag van denkbeelden, met die van eene andere natuur zig niet kunnen verbinden, nog zig in een stoffelyke memorie plaatzen.

XLVI. VERTOOG.

Den 4. April 1732.

Comere sed solas digna, Cypassi, Deas.

OVID.

Gy, gy alleen zyt waard, Godinnen op te tooien.

WAnneer ik aangaande 't een of 't ander slag van menschen myn gevoelen uit, zo is het onnozel myn zeggen toe te passen op ieder in 't byzonder, die tot hetzelve behooren. Indien ik, by voorbeeld, my onderwinde te verklaaren dat ik geen luiden ken van een onaangenamer en neteliger omgang, als myne Heeren de Fraaije Geesten, en by name de Poëeten, zou het belagchelyk zyn, daar uit op te maaken, dat 'er myns oordeels geen Digters gevonden worden, welkers geest met eene rekkelyke en redelyke imborst gepaart zy. Ik wil hoopen dat myn Leezer zyn gebruik van deeze aanmerking zal willen maaken, wanneer hy zyne ogen zal slaan op myn lang beloofd Karacter van de *Kameniertjes*, die ik beschreeven heb als een zeer gevaarlyk volkie. Ik weet zeer wel dat 'er onder die dienstbaare juffertjes, fatzoenlyke wel opgevoede Burgers kinderen gevonden worden, en zelfs in zommige van onze Provincien, dogters van Predikanten, die overladen met haar huisgezin zig op geene andere wys wat meer ruimte kunnen verschaffen, om hunne geringe wedde van 't begin tot het einde van 't jaar uit te rekken. 't Is makkelyk te gelooven, dat diergelyke juffrouwen, aan wien goede lessen de zedigheid eigen gemaakt hebben, niet tegenstaande de woeste t'zamenleving van hare dienstgenooten, haare deugd weeten te handhaaven, en haare verdiensten voor verwildering te behoeden. Deeze Dogters zal ik *Kameniers* noemen, en ze hebben niets te doen, met het geen ik van de *Kameniertjes* te zeggen heb: Ik geef ook volkoomen regt aan andere dogters, die, hoewel van een min fatzoenlyke geboorte, de zelfde bediening met de zelfde ingetoogenheid waarneemen, van zig onder 't Vaendel der *Kameniers* te schikken, en verzekert te zyn, dat ik geen van myne pylen derwaards rigten zal. Door *Kameniertjes* verstaa ik Dogters,

die .als gemeene Meiden in dienst getreeden zynde, door een bevallig tronitje, wel gestelde leeden, vrolykheid van humeur, aardige en vlugge snapagtigheid, jufferlyke tred, en zwier, en voornamentlyk handigheid 't oog van een Dame op haar getrokken hebben, haar gunst door die treffelyke gaaven hebben bekroopen, en daar door uit de kinderkamer, of van 't naaikussen tot het *Toilet* van haar Meestresse zyn overgebragt. Wat een schielyke en aangenaame verandering; aanstonds word de baleine rok uitgezet en verwydert, 't hooft op eene andere wyze gehult, het dagelyks jakje maakt plaats voor een japon, en een chitze samaar met zyde gevoert, is het minste waar meede 't nieuw Kameniertje voor eerst Zondags kan bestaan. Onder de Booden word zy van *Tryntje*, *Kaatje*, en zelfs in 't kort, *juffrouw Kaatje*. In 't begin is zy wel een weinig beschaamt en verlegen met haar zwierige opschik, zy draagt haare kleederen met schroom, en zy weet zig 'er niet al te wel naar te schikken. Maar binnen veertien dagen is zulks glad gesleeten, en alles staat haar zo natuurlyk aan 't lyf, of z'er mêe gebooren was. Naar maate zy vordert in de weetenschap van haar Dame op te toyen, leert zy haar nieuw verkreegen ligt aan haar eigen opschik te besteeden, en dewyl zy nu in haar nieuwe toestant een verdubbelde agting en liefde voor haar zelve gevoeld, word de lust van zig zelve door de kunst alle mogelyke bevalligheid by te zetten, de grootste oorzaak van haare spoedige voortgangen in handigheid omtrent den opschik van haar Meestres. Zy lykt het zelfde mensch niet; men kent haar niet meer, en dat is geen wonder, zy kent haar zelve niet. Zy heeft een heele andere houding, een anderen gang. Haar Dames keurslyf dwingt haare schouders naar agteren, en verandert haare heele taille. Zy spiegeld haar in haar Meestres, zy ziet haar haare bevalligheeden en aanlokkende airtjes af. Men kendze zelfs aan haar stem niet meer, die is wel eens zo zagt en fyn, als wanneer ze vân onder een trekmuts van daan kwam. Haar styl van spreeken is ook de zelfde niet meer. Door haare geduurige tegenwoordigheid by hoffelyke conversatien gewend zy zig aan zwierige uitdrukkingen, doorspekt met Fransch, 't welk, hoewel zy het doorgaans wat krom en juist niet al te wel ter snee voor den dag brengt, haar voor een zeer welsprekend Meisje by haars gelyken doet doorgaan. Door *haars gelyken*, wil ik niet beduiden, Lakeyen, en gemene dienstmeiden. Haare gemeenzaamheid met de minderen dienstboden is allengskens gesleeten en gewoon tot de zelven beveelen van hoger hand over te brengen, leert zy allengskens dat volkje, zig onder haare eigene orders ootmoediglyk te bukken. Ik versta daar door, *Vrouwen en Dogters van de fatzoenlykste winkeliers*, die, met ons juffertje alle eer en vrindschap te bewyzen, haar Dames kalandizy zoeken tot zig te trekken. Met die goede Vrindinnen spreekt zy niet als van groote luiden, want daar 't hoofd en 't hart vol van is, kan de mond zig niet van ontledigen. De verwaantheid is een zoort van natuurlyke

dronkenschap die in eene geduurige snappery zig moet uitwazemen. Zy verteld haar Vriendinnetjes hoe gemeenzaam haar Meestres met haar leeft, wat linten, kanten, spikspelde nieuwe kleeren zy haar vereert; *en waarom zou ik zulks voor een ey en voor een appel verkopen, 't word my gegeven om te dragen, waarom zoud ik het dan niet doen.* Dusdanig is gemeenlyk het slot van dat slag van praatjes. Diervoegen maakt haar opgeblazendheid haar hoe langer hoe zwieriger en haar aangroei van zwier doet die opgeblazendheid meer en meer tot barstens toe zwellen. Komt 'er dan nog by dat de een of de ander Jonker haar eens by de hand tast, onder de kin streelt, en haar zweert dat ze 't zoetste kind van de waereld is, dan is 'er geen houden meer aan, en, als ze dorst zeggen 't geen ze wel denkt, zo zou zy zig tegens haar Dame niet graag verruilen, of ze zou vry wat op den koop toe moeten hebben. Deże gantsche heuglyke standverwisseling is zy aan dezelve nogtans verschuldigd en daar voor betaald zy haar met de grootste loftuitingen, die hoe plomp ze ook mogen zyn den weg van 't hart wel weten te vinden. Zy weet haar 't hoofd van binnen en van buiten t'effens op te hullen, en 't zyn in 't gemeen die zoete diertjes,, die de jonge juffers 't allereerst dronken van Eigenliefde maken, en door haare vleyeryen derzelver ziel voor die van de galants openen. *Heede juffrouw, je ziet 'er alderliefst van daag uit, men zou je steelen. Dat is een hondje van een mutsje, dat je daar op hebt; wat aanzigt het je uitstekend wel! Trouwens ik weet niet hoe het te begrypen, alles staat je even wel, en ik wil dat wel zeggen, was ik een Heer, ik zou smoorlyk op je verliefd wezen. Zag je gisteren die Graaf of Baron wel? Hy kon geen oog van je afhouden. Hy stond als opgetogen. Hy ziet 'er zeker ook al vry wel uit; maar dat is je gading evenwel nog al niet, je moet al een ander slagje hebben.* Hoe laf en walglyk zulke praatjes zyn, zy krygen nogthans vat op 't jonge hart, en zo maar daar na een Heer de jonge Dame met een onverschillig oog aanziet, zy barst van spyt, en verbeeld zig dat hy haar in haar regt benadeeld van over alle de harten te zegenpralen, en daar hebben we de bronader van de fraye *Coquettery*, die zo ver begint te gaan, dat wanneer men ze deswegens berispt, of gerailleerd word, men zonder de minste schaamte den spot daar mede dryft, en door den geest van dwarsdryvery, de vrouwen niet oneigen, maar aangezet word om de berisping te trotzeren, en meer en meer te verduwen.

't Is nog vry wat anders te zeggen als zo een juffertje 't hoofd van een getrouwde Vrouw op allerlei wyze onder haar bestier heeft. Dan is het met haar als met de eerste Staatsdienaar in een Koninkryk, wiens gunst vry meer te waarderen is, als die van de Vorst zelf. 't Is door haare oogen, dat Mevrouw ziet, door hare ooren dat ze hoort; Van 't geen in 't huisgezin omgaat, heeft Mevrouw geen andere denkbeelden als van Kaatjes maakzel; De gunstelingen

van 't zoete Meisje hebben in alles gelyk, en hoe het de anderen ook maken, hoe ieverig zy hun dienst waarnemen, daar hapert altyd iets aan, en 't minste foutje door onbedagtzaamheid begaan, word met de zwartste kleuren afgeschilderd. Maken het egter de begunstigden zo grof dat het te vreezen is, dat 'er zware klagten by Mevrouw deswegen staan gedaan te worden, Kaatje is in de voorbaat, zy zelve verteld Mevrouw de zaak als in vertrouwen, en ze weet dezelve zo te draeyen, en te verbloemen, dat ze voor een aardigheid doorgaat, dat Mevrouw 'er om moet lagchen, en dan is het gewonnen. Komt het daar na eens bygeval uit, hoe 't werkje zig toegedraagen heeft, zo word het juffertje wel eens bekeven, maar ze heeft weinig moeite om zig te verschonen. Ze heeft gevreest dat Mevrouw zig ontstellen zou, en dat zulks aan haar gezondheid nadeelig mogt wezen, zo dat onze Dame wel van een wondere imborst moet wezen, zo ze lang gestoort bleef op een meisje, dat zo aan haar belangen gehegt is, dat ze haar meer bemind als de waarheid zelve. In plaats dat derhalve 't vertrouwen op Kaatje, door zo een leugentje om best wil, verminderen zou, vermeerdert het van dag tot dag. Mevrouw hoort wel raad van anderen, maar ze doet zonder missen 't geen haar door Kaatje word ingeboezemd. 't Is dan geen wonder dat juffrouw Kaatje van alle de Domestiquen word geëert, gevierd, gediend, opgepast, met meer iever en oplettendheid als Madame zelve, en dat die gene zelfs die boven haar in rang zyn, willenze hunnen dienst doen gelden haar naar de oogen moeten zien. Is 'er in huis een leermeester van de Zonen, alias een * *Mossieu*, hoewel die de eer heeft van een plaats aan zyns Heers tafel te bekleeden, die moet al meê naar juffrouw Kaatjes pypen danssen. Heeft hy eerbied genoeg voor zig zelven, om haar maar een koele en onverschillige beleefdheid te tonen, en haar in 't verbygaan goeden dag, en goeden avond te zeggen, dan is het een trotse gek; dan is het, wel wat mag onze Mossieu zig wel inbeelden? al eet hy aan Mynheers tafel, 't is evenwel maar een domestiek, zo wel als ik en een ander. Daar meê is 't nog niet genoeg; ze weet zig behendiglyk te bedienen van de ogenblikken, in welke Mevrouw over de Mossieu niet wel voldaan is; en zulks moet dikwils gebeuren al was het maar, om dat de goede man zyn pligt stiptelyk waarneemt. 't Is wel waar Mevrouw heeft hem, nevens Mynheer, volkomen magt, en gezag over hare Zonen gegeven; maar 't is geweest, onder beding, dat hy 'er geen gebruik van zoude maken. Laat Madame zig dan eens ontslippen, dat Mossieu een wonder man is, en dat hy het minste van de kinderen niet verdragen kan: dan heb je 't gaande. Mossieu heeft alle dag menschen op zyn kamer. Mossieu gaat uit; hy laat de kinderen in 't wilt

* Aldus word het woord Monsieur by dat Volkje uitgesproken.

lopen, 't is nog niet lang geleden, of een van de Jonkers had haast van de trappen gevallen, en den hals gebroken. Maar weet zoo een man de huik naar de wind te hangen, is hy vriendelyk tegens juffrouw Kaatje, gaat hy gemeenzaam met haar om, komt hy dagelyks een kopje Thee in haar kamer drinken, en schynt hy wat zin in 't meisje te hebben; dan is het een man als David, voornamentlyk zo hy niet oud, en niet kwaalyk gemaakt is. Mynheer en Mevrouw zyn gelukkig dat ze zo een braaf man aangetroffen hebben; 't is de beleefdheid en de goedaardigheid zelve, en al was hy gansche dagen zonder naar zyne opvoedelingen om te zien, daar valt nogthans geen stipje op zyn gedrag te zeggen, de goeye man kan immers zo niet gebonden wezen, en 't was voor hem niet uit te staan, zo hy zig nu en dan niet eens verlugtte, en daar meê is alles goed gemaakt. Dat meer is, de gemeenzaamheid van de Mossieu met Kaatje staat Mevrouw niet kwalyk aan, en word hem voor nedrigheid toegerekend.

Men moet zig egter niet verbeelden, dat het in alle de groote huizen op de zelfde wyze gaa. Geenzins; ik heb wel Vrouwen en zelfs jonge Juffers gekend, die, schoon van de uiterste beleefdheid, en goedaardigheid omtrent hare Kameniertjes, verstandig genoeg waren om nooit met de zelve in gesprek te treden, en door de wyze agterhoudendheid haar den mond stopten. Maar zal men my mogelyk vragen, zyn Myne Heeren de *Kamerdienaars* niet op den zelfden voet met hunne Meesters, als de Kameniertjes met hare Dames? Zulks is zo algemeen niet, dog gebeurt nog niet als te veel: Men ziet het voornamentlyk in jonge losbollen, die, zonder onderscheid, zig met alles wat hun voorkomt maar zoeken te verlustigen, en die met hunne bediendens net zo handelen, als met hunne boezemvrinden. Ik heb het ook nog opgemerkt, in groote Heeren, die te trots waren om zelfs met huns gelyken zig in de minste gemeenzaamheid in te laten. Vermids men egter geen aangenaamheid in 't leven kan genieten, zonder gemeenzaamheid, zo geven zy zig ganschelyk over aan gemeene luiden, of aan een begunstigd bediende, daar ze de vryheid hebben van meê om te springen, als de kat met de muis, en voor dat volkje voelen zy het zelfde zoort van genegentheid, als andere grooten, (die in de menschen 't minst agten, dat ze menschen zyn,) voor een hond, of voor een aap.

LI. VERTOOG.

Den 21. April, 1732.

Primum est igitur, ut apud nos valeant ea, quæ valere apud alios volumus, afficiamurque, antequam afficere conemur.

QUINTIL.

't Is dan een voorname zaak, dat die dingen by ons zelven gelden, die wy by anderen willen doen gelden, en dat wy zelve ontroert worden, eer wy anderen pogen te ontroeren.

EEn der grootste oorzaken van 't ongelukkig verval van den Godsdienst in een Land, is het ongebonden en ergerlyk gedrag der Geestelykheid; ik weet zeer wel dat de Waarheid van de Religie in 't minste niet afhankelyk is van de Zeden van hare Bedienaars, en dat die geene die deze twee wezentlyk onderscheidene voorwerpen met den anderen verwerren, zeer kwalyk redeneren en groovelyk dwalen. Dog schoon zulks niet behoorde te geschieden; is 't egter zeker dat door een noodwendig gevolg van de natuurlyke gesteldheid van 's menschen hart zulks maar al te veel geschied. Ieder die maar eene gemene ondervinding van den ordinairen loop der menschelyke zaken heeft, weet dat wy door eene ingeboorene traagheid meer geneigt zyn, om ons door een zekere uitwendige indruk te laten wegsleepen, als wel om ons door behoorlyk onderzogte en overwogene redenen te laten bestieren.

De Godsdienst door onze doordringende bespiegelingen den boezem te openen, en aldus haar ware natuur te ontdekken vereischt een zeer aandagtige en langdurige werkzaamheid des Redens, maar wegens haar Wezen en Waarheid te oordelen, uit het gedrag van hare Bedienaars, vordert nog tyd nog moeite. *'t Leven onzer Leeraaren is niet min als stigtelyk, men vind hunne daaden en lessen in eene onophoudelyke vyandschap. 't Is derhalven maar al te waarschynlyk dat ze zelve geen geloof slaan aan 't geen ze ons willen wys maken, en zynze daar van zelv' niet overtuigt, zo is het schynbaar, dat het zelve op geene overtuigende bewyzen gegrond zy.* Dit is een manier van oordelen zo geschikt naar de natuerlyke luiheid van een gemeen verstand, dat ze in een stip des tyds hare uitwerking doet dewelke zig in 't gemoed zo vast zet, dat de krachtigste redenering buiten staat is om ze te doen waggelen. Ik twyfel geenzints, of dit waarschynelyk vooroordeel brengt niet weinig toe tot de veragting van Godsdienst, die, in een zeker Ryk waar van ik in een myner Vertogen gewag gemaakt heb, dagelyks een verderfelyker aangroey verkrygt. Ik weet, gelyk ik in een myner vorige Vertogen, als in 't voorbygaan, heb aangemerkt, dat men dien Landaard 't grootste ongelyk aan zoude doen, indien men niet erkende, dat ze zo wel in Godgeleerdheid, als in andere gewigtige Wetenschappen, boven vele andere Volkeren

uitsteekt, en nergens bekwamer boeken in 't ligt zyn gegeeven, om de Christelyke Religie in haar schoonste ligt te plaatzen, en om het gemoed tot de betragting van desselfs verheevenste pligten aan te sporen. 't Is ook onbetwistbaar, dat men in hare *hoge Geestelykheid*, die in 't gemeen uit luiden van verdienste en van een onbesproke leeven bestaat, de grootste ligten van den waren Godsdienst t' allen tyden zedert de Reformatie, met verwondering gezien heeft; dog hoewel 'er onder haare *laage Geestelykheid*, uit gemene Leeraars t' zamengestelt, ook hier en daar treffelyke voorbeelden van Wysheid, en Godvrugt gevonden worden, is het maar al te bekend, dat de grootste meenigte, door losheid, ongebondenheid, ligtvaardigheid, onwetenheid, trotsheid en ergerlyk gedrag zig de algemene veragting van de gansche Natie, uitgezondert alleenlyk het snoodste Jan hagel, op den hals haalt. In openbare herbergen te drinken, en te speelen, en door de hartstogten, aan beide die gevaarlyke uitspanningen gehegt, zig tot ongeregelde daden, en uitdrukkingen te laaten vervoeren, is hun dagelyks bedryf, en men is het zo gewoon, dat het naauwlyks de geringste ergernis geeft. 't Is zelfs niet als een zeldzaamheid opmerkenswaardig, dat men zommige van die broederen op de volle straat, door den wyn overheert, de beweging van een schip, dat tegens de wind zeilt, tegens wil en dank ziet nabootsen. Hunne gansche heiligheid zit in hunnen geestelyken tabbert, en hunne geheele liefde tot de Religie bestaat in een koppige aankleving aan den blooten naam van de *hooge kerk*, en in eene bittere en verfoeielyke haat tegens luiden, die met hen, hoewel in eenige kinderagtige uiterlykheden van hen verschillende, dezelfde Geloofsbelydenis aanneemen. De blote Vreze, dat van hoger hand, door een Christelyke en edelmoedige Verdraagzaamheid, aan andere Gezintheden eenig voorregt of vryheid mogte toegestaan worden, hitst hen aan, om het wispelturig gepeupel, door aan 't zelve 't gevaar van de Kerk op het buitenspoorigste voor ogen te stellen, raazend te maaken, en de driftige stookebranden van burgerlyke beroerten en verdeeldheden, kunnen nergens met meer gewisheid, als onder die dolle yveraars, gevonden worden. 't Is deze bekende Waarheid die eens een verstandig man, ter gelegenheid dat de koning zyne huisbenden buiten zyne hoofdstad had doen legeren, deed zeggen, *dat zulks zeer verstandiglyk van zyn Majesteit overlegt was, dewyl door die voorzorg 't krygsvolk, uit herbergen, en kerken, even gevaarlyke schoolen van oproer, geweerd wierd.* Dog indien 't wangedrag der geestelyken, zo een verderfelyken indruk op de gemoederen maakt, zo moet het noodwendiglyk volgen, dat hun voorbeeldelyk leven het tegendeel moet uitwerken, het gemeen moet overreden, dat ze van de waarheid hunner leer zelfs overtuigt zyn, en daar uit door een nut vooroordeel doen besluiten, dat dezelve op overtuigende Reden gegrond is. Ik durf hier volmondig uit zeggen, zonder de minste vrees van by redelyke Lezers

my van vleyery verdagt te maaken, dat ik niet en twyfel, of de bestendige agting voor den Godsdienst in ons lieve Vaderland, is ten groten dele aan het deftig en stigtelyk gedrag van onze brave Leeraaren verschuldigt. Ik weet wel dat ik velen van myne Lezeren meer vermaak aan zoude doen, zo ik van die Heeren wat opgepronkt, en aardig kwaad wilde zeggen. Maar de billikheid laat my niet toe, my, met het kwetzen van myn eigen geweten, behaaglyk te maken. Dat onze Leeraaren geen verheerlykte Heiligen zyn, en dat hunne deugd niet zonder vermenging van gebreken is, is iets dat de moeite niet waard is van gezegt te worden. Het tegendeel kan niet als met de grootste onbillykheid van hen vereischt worden. Ze hebben het zelfde regt als anderen, om te vorderen, dat hunne fouten, door hunne goede hoedanigheden opgehaalt, met eene Christelyke toegevendheid ingeschikt worden. Dog niets kitteld ons meer als het kwaadaardig vermaak van onze berispers te berispen, even eens als of men volmaakt moest wezen, om met regt anderen tot aanwas van volmaaktheid aan te zetten. Men bedenkt ook niet dat de gebreken van zommige menschen niet zo zeer uit hun inborst, als wel uit de omstandigheden waar in ze zich bevinden, voortvloeyen. *Dat ik een Predikant was*, zegt men zomtyds, *ik zou zo meesteragtig, en zo opgeblazen in myn gedrag niet zyn; waar ik een groot Heer, ik zou myn minder wat meer agting en liefde tonen.* 't Is of men zig verbeeldde, dat een Bedienaar van Gods Woord, en een man van een verheeven rang, menschen waaren door een byzondere natuer van anderen onderscheiden, en men overdenkt niet, dat, zo men zig in dezelfde toestand bevond, men moogelyk daar door als door eene bykans onwederstaanbare wegrukking, tot de gebreeken, aan dien toestand eigen, zou vervoert worden. 't Blykt derhalven, dat het reedelyk is op diergelyke fouten, die naauwlyks door onophoudelyke pogingen kunnen gemyd worden, (indien ze maar tot weezentlyke en met de ware Godvrugt onbestanelyke spoorloosheden niet uitbarsten) met zo veel heevigheid niet los te trekken. De bloote menschelykheid vereischt ook van ons, dat, zo het ons vry staat eenige aandagt aan de gebreken van onze Leeraars en Herders te leenen, wy ook ons oog vestigen op hunne deugden en goed gedrag. Hunne gebreken als wezentlyk uit te kryten, en zyn best te doen, om hunne deugden voor gemaaktheit en huichlary door te doen gaan, is een gruwelyke onregtvaardigheid, die in een eerlyk en edelmoedig hart geen woonplaats kan hebben, en my altyd doet vermoeden, dat het oogmerk van die gene die zig daar aan schuldig maaken, meesten tyd is de Religie zelf door den boezem van haare Bedienaars te kwetzen. Nu is het zeker; dat niet alleen zeer zelden een openbare ergernis door onze Leeraaren ons word gegeeven, maar ook, dat in 't gemeen hun stigtelyk leven ons tot hunne navolging uitlokt en aanmoedigt. 't Is niet min baarblykelyk dat ze, als om stryd met den anderen,

zig volmaaktelyk met den grootsten ernst en inspanning van kragten aan hun gewigtig Ampt overgeven, hun gansche leven aan desselfs bediening toewyen, en opofferen, zonder zig rust, veel min eenig geoorloft vermaak te gunnen. Behalven hun menigvuldig en onvermoeit prediken, en 't vlytig bezoeken van kranken, van welke natuer ook derzelver ziektens mogen wezen, behalven de gemeenzame publique onderwyzing, hen als een pligt opgelegt, besteedenze ordinair nog een groot gedeelte van hun tyd in een vrywillige onderrigting, zo van kinderen van onderscheiden ouderdom, als van bejaarden zelfs, welkers ryper verstand niet door kinderlyke melk, maar door vaste, en met moeite toebereide spyzen, moet gevoed worden. Voeg hier by, dat door de bank, waar zy zig ook bevinden hun yver en vlyt hen verzellen, dat zelden beuzelagtige praat hunne lippen onteert, dat ze geen gelegentheid verwaarloozen, om iets nuts 't gezelschap mede te delen, en eyndelyk, dat in hun gang, houding, gebaerden en wezen, een algemene deftigheid uitblinkt, die met hun bediening en character ten hoogste overeenkomende de zelven eene betaamlyke aanzienlykheid en luister bybrengt. Ik beken gaarne, dat die statigheid te ver uitgestrekt, en door eene goede opvoeding niet geschraagt, in zommigen wel eenigzins naar pedantery zweemt. Dog men misgrype zig niet; 't is niet de staatigheid zelf, maar haar misbruik en gemaaktheid, die van pedantery met reden kan beschuldigt worden.

Het schynt dat dit myn gevoelen niet aanneemlyk voorkomt aan 't meeste gedeelte van zekere jonge Abten, en Predikers, die hunne gaven in eene andere Landstreek doen uitblinken. Zo men uit iemands gedrag wegens zyne gedagten kan oordeelen, durf ik zeggen dat ze de agtbaarheid, die door de deftigheid aan hun aanzientyk Ampt gehegt word, verwaarloozen, en veragten. Ik weet wel dat men iets aan hunne aangeboorene levendigheid, en lugthartigheid toe moet geven; dog ik weet ook dat eene natuurlyke vrolykheid door de Voorzigtigheid bestierd, met eene ware deftigheid zeer wel kan gepaart gaan. Ik moet zelfs betuigen, dat ik zommige onder die vreemde Leeraaren gekent heb, die door hun vrolyken inborst hunne deftigheid bevallig, en door hun deftigheid hunne vrolykheid welvoeglyk wisten te maken. Dog zulks schynt egter van den grootsten hoop niet bedoelt te worden. Zo dra zy zig tot het dragen van Mantel en Bef geregtigt vinden, is hun eerste werk, zig in alle gezelschappen, en wel voornamentlyk van vrouwen, in te dringen, en ik tart 't aldersneedigste oordeel, door iets anders als door hun kleding hunne bediening te kunnen raden; of die ontdekking moest kunnen geschieden door hun huppelende gang, schaterend lachen, en zwierige buigingen des lichaams. Die onder hen van een galante inborst zyn, overtreffen de Hofjonkers in 't aardig en geestig onderhouden van de Juffers, en weeten met haar over den opschik en mode, naar de kunst en in de opregte salettaal te rede-

neeren. Anderen doen hun best, om, door vertelzeltjes, loopjens, aardige kwinkslagen, voor tydverdryvende snaken zig te doen kennen, en den roem, van een heel gezelschap te kunnen doen lagchen, te verkrygen; zig dikwils niet ontziende dubbelzinnige streken te wagen, die door de geestryke aardigheid dewelke 't onkuissche dat 'er in schuilt, als met een doorzigtbaar kleed bedekt, aanlokkelyker, en daar door gevaarlyker worden. Een derde soort bestaat uit regtschapene Hovelingen, die van de Wellevendheid hun ernstigste werk maken, met de diepste onderwerping de Grooten behandelen, dezelven met uitgezogte complimenten overladen, zig wel wagten van hen ergens in tegen te spreken, en hunne buigzame reden, tot goedkeuring van alle derzelver gevoelens, schynen te kunnen schikken. De eenen zo wel als d' anderen verdagt te houden wegens de boersche onbeschaaftheid van in een aangenaam gezelschap, een ernstige stoffe te opperen en eenige zedenlessen, en stigtelyke vermaningen voor den dag te brengen, zoude hen 't grootste ongelyk van de waereld aandoen. Ze weten al te wel dat alles zyn tyd en plaats moet hebben, en ze zullen zig wel wagten voor de plompe onbeleeftheid, van door zulke zwaarmoedige discoursen de vreugd van eene levendige, en aangenaame conversatie te storen. 't Eenigste dat ze als wezentlyk in het Predikampt schynen te erkennen, is het prediken. En daar leggen ze zig met veel yver en arbeid op toe. Ze tragten hunne toehoorders meesterstukken van de Welspreekendheid op te dissen. De zelve zyn zo opgesmukt met uitgekipte woorden, zo versiert met fraye vindingen, en zoete vergelykingen, zo naauwkeuriglyk ontbloot van alle lage en gemeenzame spreekwyzen, zo bezaeit met net geschakeerde bloempjes van de Rhetorica, dat ze in den gemenen man zonder 't minste begrip, de uiterste verwondering baren, en aan die genen, die dezelve verstaan, zodanig een vermaak en uitspanning verschaffen, dat men aan iemand die van 't gehoor te rug komt, zonder ongerymtheid kan vraagen, *hoe hy zich gediverteert heeft.* Daar by maken die geestryke Heeren dikwils zulke aardige, natuurlyke, en behaaglyke tafreelen van zekere aangename feilen en gebreken, datze den armen zondaar de tanden waterig maken. Men moet niet denken dat die glinsterende en verrukkende Welspreekendheid, ten minsten uit hunne meditatien over 's menschen natuurlyke verdorvenheid uitgesloten zy. Ganschelyk niet; ze weten zelfs uit hunne diepste vernedering, en uit den grond van hunne erkende nietigheid, zulke opgepronkte uitdrukkingen te doen voortvloeyen, zulke konstige drayingen, en fraye gedagten te doen opborrelen, dat des toehoorders imaginatie aan haar zelve als ontrukt word, en dat het niet wel te denken is, dat zodanige cierlyke en wel bestudeerde overdenkingen niet van de grootste vrugt en uitwerking zouden zyn.

LXI. VERTOOG.

Den 26. May 1732.

Πίστεις δ'ἄρα ὁμῶς καὶ ἀπιστίαι ὤλεσαν ἄνδρας.

HESIODUS.

Te veel en te weinig Betrouwen hebben de menschen dikwils bedrogen.

NOit heb ik iets met groter verwondering gelezen, als de beschuldiging van de berugte Juffrouw *Cadiere* tegens den Jesuit *Girard*. 't Geen in 't zelve my 't meest verbaast heeft, bestaat in de verrukkingen en opheffingen van haar lichaam; in de bloedende wonden, waar mede 't zelve dat van den Gekruisten Zaligmaker nabootste, gelyk ook in de doornekroon, welkers prikkelen het bloed oogenschynlyk langs haar voorhooft, tot op haar aanzigt, deden nedervloeien, alle zaken, die my zo wel met getuigenissen bekragtigt scheenen, dat het my onmooglyk was aan derzelver waarheid den minsten twyfel te slaan, en de welke aan de behendigheid van gochelkunstjes niet kunnende toegeschreven worden my noodwendiglyk voorkwamen als baarblykelyke uitwerkingen van een eigentlyk gezegde Tovery. Ik voorzie gemakkelyk dat het my niet missen zal door zommige myner wyste Lezers alhier uitgelagchen te worden als een ligtgelovigen-bloed, die uitgediende beuzelpraatjes voor grondig aanneemt, en de toverkonst, waar mede de oude wyven onder de Gereformeerden van ons Vaderland naauwlyx in hare vertelzeltjes meer durven voor den dag komen, als iets wezentlyks aanziet. *Het betaamt geen verstandig man*, zullen ze my toevoeren, *de laffe gevoelens van 't gemene volk aan te kleven, en de verhevendheid van geest blinkt noit met meer voordeel uit, als in het beweren van stellingen, die boven de verbeeldingen van de ongeletterde menigte zweven.* Maar behoudens het respect van die verligte oordelers, my dunkt dat deze hunne veroordeling vry wat schielyk en roekeloos zal wezen. De ligtgelovigheid, en het bygeloof zyn van een en de zelfde natuur, en het laatste is niet anders dan *ligtgelovigheid, die op geestelyke dingen betrekkelyk is.* Nu is het van de uiterste baarblykelykheid, dat de ligtgelovigheid niets anders is als een losse en ongegronde overtuiging, en derhalven niet alleen bestaat in iets als waar aan te nemen, maar ook als valsch te verwerpen, zonder voldoenende bewyzen; zo dat een gevoelen te veragten zonder andere reden, dan om dat het by de grote menigte doorgaat, even zo ligtgelovig is, als het zelve te omhelzen op dien eenigen grond, dat de grootste menigte het voor waarachtig keurt. Immers geloven de wyste luiden duizenden van zaken, die van 't slegtste gepeupel gelooft worden, niet om dat ze door 't zelve worden aangenomen, maar om dat het naauwkeurigst

onderzoek hen aantoont dat ze op onwankelbare bewyzen gegrondvest zyn. By gevolg is het dwaas iemand voor ligtgelovig uit te kryten, alleenlyk, om dat hy zyn zegel hangt aan 't een gevoelen van den gemenen man, en in een ander een bovengewone kragt van geest te erkennen, alleenlyk, om dat hy mogelyk met meer trotsheid, als reden, de gedagten van de ongeletterde menigte afkeurt en verwerpt. Zo gelooft gy dan, zal men my zeggen, dat 'er tegenwoordig eene wezentlyke Tovery in de Natuur is. Dat zeg ik juist niet, maar ik heb de minste reden niet om verzekert te zyn dat 'er in het denkbeeld van Tovery iets is, dat zich zelven omver werpt, en een volstrekte strydigheid, en onmooglykheit in zig besluit. 't Is op dit beginzel alleen, dat, indien ik door een voldoenende getuigenis verzekert was van een voorval, dat baarblykelyk buiten den loop der Natuur is, zonder nogthans het noodige Character te hebben om aan een goddelyke wonderdaad toegeschreven te kunnen worden, ik de minste zwarigheid niet zoude maken om 't zelve van de toverkunde af te leiden. Maar wat verstaat gy dog door *Toverkunde*, zal men my mogelyk afvragen? Ik wil wel bekennen dat ik buiten staat ben daar van een volmaakt denkbeeld te vormen. Ik begryp door die uitdrukking in 't algemeen een bovengewone kennis van de Natuur, en een byzondere kragt om de zelve aan te wenden tot uitwerkingen, die door de bekende Wetten der Beweging niet kunnen voortgebragt worden. Of men nu onderstelt dat die kunst door onderwyzing van den eenen mensch tot den anderen kan overgaan; door een gelukkig geval, of door eene buitengewone doordringendheid van verstant kan ontdekt worden, of wel door omgang met wyzer en verhevener schepzelen als den mensch kan worden verkregen, zulks doet weinig tot de zaak, en geen van die middelen zyn aan de minste tegenstrydigheid onderhevig. Waar op dog steunt dan het stout vonnis 't welk zo veel wyze en geleerde mannen tegens de Tovery uitspreken? Om de waarheid te zeggen hunne bewyzen hier omtrent zyn vry mager. Voor eerst gebruiken ze t'hunnen voordele de Ondervinding. *Onder duizend gewaande toverstukken naauwkeuriglyk onderzogt zynde*, zeggen ze, *vind men 'er geen een dat 'er voor door kan gaan; Dikwils is de zaak zelf valsch en verdigt, of heeft ze eenigen grond van waarheid, ze bestaat in een zekere gaauwigheid en behendigheid, die 't menschelyk vernuft niet te boven gaat, maar door de onkunde voor bovennatuurlyk word aangenomen, en door verhaal van den een tot den ander overgaande van ieder een nieuw optoisel ontfangt, en zo allengskens een verbazend wonder word.* Ik sta dit alles toe; doch zulks bewyst maar dat *Tovery* veel valschen schyn en bedrog onderhevig is, dat ze zeldzamer is dan 't gemeene volk zich verbeeld. Maar ik kan niet zien dat hier uit de geringste bewysreden kan getrokken worden tegens deszelfs wezentlykheid of mogelykheid. *Maar*, zegt men nog, *indien 'er in de*

toverkunde iets wezentlyk is, hoe komt het dat ze alleen te voorschyn komt in gewesten, daar men haar in 't algemeen geloof geeft, en zig niet durft waagen in landen, waaruit de bygelovigheid verbannen is, en daar ze in 't algemeen verworpen word? Wat is de oorzaak dat het in 't Noorde van Toveraars krielt, en dat 'er in ons Nederland van geen een gewag word gemaakt? Doch dit bewyst wederom alleenlyk, dat bedrog aan den eenen kant, en onkunde en ligtgelovigheid aan den anderen, de voornaamste bronnen zyn van menigvuldige valsche vertellingen aangaande de Tovery, doch zulks bestryd geenzins hare mogelykheid; Men zoude ook met schyn van waarheid kunnen bybrengen, dat het zeer natuurlyk is, dat de toverkonst noit gezogt word in een gewest, daar doorgaans gelooft word, dat ze niet te vinden is. Maar wat zullen doch Christenen die de gewyde schriften voor de volstrekte waarheid houden, antwoorden op de menigvuldige bewyzen uit de zelven getrokken, om de wezentlykheid van de toverkonst te beweren? Zommige antwoorden 'er op met de uiterste onnozelheid, dat ze wel geloven dat 'er in die tyden Tovenaars waren, maar dat daar uit niet volgt, dat 'er nu zyn; dat is waar, maar nog min kan men 'er uit besluiten, dat 'er nu geene zyn, en dat toverkunde onmogelyk is. Anderen gebruiken alle hun geleerdheid, en al de doorslepenheid van hun geest en verbeeldingskragt, om die bewyzen te ontzenuwen, en om aan honderd plaatsen die ogenschynlyk den zelfden zin aan 't verstand aanbieden, een gedwongen, en vergezogte betekenis te geven. Dat slag van luiden, en vele anderen, met hen, springen met de Heilige Schriften wonderlyk om; Met de eene hand nemenze dezelven aan als waar en Goddelyk, en met de andere schynen ze de zelven te verwerpen als den mensch ganschelyk onnut. Hunne roekeloosheid maakt 'er een speeltuig van voor hun vernuft. Myns oordeels komt deze behandeling omtrent de gewyde bladeren, en de openbare ontkenning van hun gezag, bykans op 't zelfde uit, want zo het ieder vry staat de zelven des noods van hunne natuurlyke en baarblykelyke betekenis te beroven, zo zynze kragteloos; ze betekenen alle wat men wil, en dienvolgens, eigentlyk gesproken, betekenenze niets, en wy kunnen uit de zelven de minste vrugt niet rapen, nog de geringste vermeerdering van ligt verkrygen.

Op dien zelven voet, zal men my mogelyk toevoegen, zoud gy ook kunnen staande houden, dat 'er iets wezentlyks in *spook* kan zyn, zulks beken ik, en zelfs kan ik niet begrypen, dat een redelyk mensch het tegendeel kan beweeren; want om daar in te slagen, moest men weder kunnen bewyzen dat het denkbeeld van spook een volstrekte contradictie behelst. Ik weet wel dat duizend praatjes, en vertelzeltjes daar omtrent 't minste geloof niet verdienen. Ik ben bewust dat menigvuldige guitestukken in een gewaant spook ontdekt zyn. De wonderlyke uitwerkingen van 's menschen vrees-

achtigheid en verbeeldingskracht zyn my niet onbekent. Dat meer is, geduurende myn ganschen levensloop is my niets ontmoet, dat naar spook zweemde. Maar dit alles vernietigt geenzins des zelfs mogelykheid, en indien twee of drie deugdzame en rechtschapene Philosophen my betuigden, dat ze t'effens, geduurende een geruimen tyt, met behoorlyk onderzoek, iets buitennatuurlyks bespeurt hadden, ik zoude denken, dat ik door de redelykheid verplicht zoude zyn 't zelfde geloof aan hun getuigenis, in dusdanige zaak, even eens als in anderen, te geven. Ik ben verzekert dat de zelfde redenen van overtuiging altydt de zelfde kragt moeten hebben en in de redelyke ziel de zelfde uitwerking voortbrengen, ten zy het onderwerp van die overuiging volstrekt tegenstrydig mogte zyn. *Maar wat is dog spook? Waar toe zou het dienen? wat nuttigheit kan 'er insteken?* Daar kan ik anders niet op antwoorden, dan dat ik het niet weet; Maar dit weet ik grondig dat myne onkunde omtrent een zaak deszelfs wezentlykheit niet kan omver werpen, en my is niet min bekend, dat 'er in de Natuur duizend dingen gevonden worden, die men met ogen ziet, en met handen tast, zonder dat een eenig mensch zig onderwinden durft der zelver nuttigheid uit te leggen. Wie zal my weten te zeggen met wat oogmerk het menigvuldig bloedeloos ongediert is voortgebragt, en wat nuttigheid 'er uit te halen is? Doch hoewel ons bepaalt verstant zulks niet begrypt, is het egter zeker dat de alwyze Schepper met aan het zelve wezen en leven te geven een oogwit, zyne deugden en volmaaktheden waardig, zal gehad hebben. Men voege hier by, dat men zonder tot ongerymtheid te vervallen, aan *spokery* een baarblykelyke nuttigheid kan toeschryven, dewyl het waarschynlyk is dat dezelve verharde zondaars die door 't gewicht van de Reden, en van hunne grootste belangen tot de Deugd niet kunnen overgehaalt worden, door een heilzamen schrik in den loop van hunne misdaden kan stuiten, hen tot bedaren doen komen, en tyd geven om hun aandacht op hunne verfoejelykheit te hegten, en aldus den eersten trap van eene ware bekering te beklimmen.

Met geen minder hevigheid bestryden zich onderling ongeloof, en ligtgelovigheid, wat aangaat de *gave der Mirakelen.* In het Pausdom zyn de wonderdaden zo gemeen, dat ze geen wonderdaden meer kunnen genoemt worden; hoewel by een zeker verlicht volk de nieuwe juist niet al te wel willen glyen. Doch in de vorige eeuwen heeft het zelve, zo wel als d'anderen, zo eenen overvloedigen voorraad daar van opgedaan, dat het de hedendaagsche niet zeer van noden heeft. De gemelde Gezindheid maakt zelfs zo veel staat op de geduurzaamheid van die gave in haren boezem, dat ze de zelve aanhaalt als een zigtbaar kenteken van de Waarheid, en Goddelykheit harer Leere. Onder de Protestanten in tegendeel schynt het algemeen gevoelen te wezen, dat die gaaf in de Christen-kerk geen plaats meer heeft en ganschelyk vernietigt is. *Dat het onmoge-*

lyk zy, dat wezentlyke mirakelen oit onderschragen kunnen eenen Godsdienst, schoon op ware beginselen steunende, egter overladen met menschelyke vindingen, heidensche bygelovigheden, en 't geen 't ergste is, zugtende onder volstrekte contradictien, welke men niet kan aannemen zonder de reden aan de noodzaaklykheid van eene algemeene twyfeling te verslaven; Zulks staa ik van harte toe. Maar ik kan niet zien, op wat gronden men vestigen zoude kunnen de onmooglykheid van tegenwoordige wonderwerken, strekkende tot voortplanting van de ware en zuivere Religie. Te vergeefs zou men ten dien einde bewyzen zoeken in Gods Woord, 't welk verre van wegens de gehele ophouding van die gaaf 't minste gewag te maken, de zelve voor altyd schynt te hechten aan een bestendig geloof, en aan een onwankelbaar vertrouwen op den Godlyken invloed, en bystand. Mogelyk zal men hier liever zyn toevlugt tot de Reden nemen, en staande houden dat tot de grondlegging van de Christen-kerk de mirakelen volstrekt nodig waren, om eensslags de menigte van hare ingewortelde vooroordelen te ontheffen, in haar een generale toestemming aan de Godlykheid van de aangekondigde Leere uit te werken, en hare Reden te bereiden tot onderzoek en overtuiging aangaande alle des zelfs delen in hunne t'zamenhang. Doch dat die Reden in de zelfde kerk, reeds volbouwt, ophoudende, het natuurlyk is dat de gevolgen van die Reden ook ophouden. Ik wil garen bekennen, dat ik zo overreed ben wegens de noodzakelykheid der Wonderwerken tot de grondlegging van onzen Godsdienst, dat ik niet alleen de waarheid van die mirakelen, op de voldoenende getuigenis van hunne uitwerkers aanneem, maar zelfs uit de spoedige bekering en aanwas der eerste Christenen, my gedwongen voel te geloven, dat zulks door middel van Wonderdaden noodwendiglyk moet uitgewerkt zyn geweest. Ik beken ook dat die noodzaaklykheid ophoud in den boezem van onze kerk, onder Christenen door Christenen opgevoed. Maar zyn 'er geen Heidenen meer te bekeeren, en hebben de hedendaagsche meer natuurlyke geschiktheid om onzen Godsdienst door een geredeneert onderzoek aan te nemen, als de leerlingen van Paulus? en zoude een Wonderwerk aan hen niet even wel besteed zyn? Wat my aangaat ik zal recht uit bekennen, dat zo ik van een genoegzaam getal geloofwaardige getuigen verstond, dat een groot gedeelte van een heidensch volk als in een ogenblik door een zigtbaar wonderwerk van een Godvrugtig aankondiger des gezuiverden Godsdiensts, tot aanneming van de zelve was gedreven, zulks my niet alleen in 't minst niet verbazen zou, maar dat ik ook billyk zoude oordelen, dusdanig mirakel met de zelfde leerzaamheid voor waar aan te nemen, als die der Apostelen; want, gelyk ik reeds staande heb gehouden, de zelfde reden van overtuiging moet noodwendiglyk in een redelyke ziel de zelfde uitwerking veroorzaken. Om wat verder te gaan; Niemand der gener, die niet alleen zeggen, dat ze de

Heilige Schrift voor Godlyk erkennen, maar die zulks ook door hunne eerbied voor de zelve betonen, en al 't geen 'er in behelst word met eene gelyke onderwerping, in zyn natuurlykste zin, voor waar en zeker houden, zal kunnen twyfelen, of wy kunnen ons met recht beloven, dat t'eeniger tyd *de volheid der Heidenen in zal gaan, en gansch Israël zalig worden.* Myne bespiegelingen rakende de natuurlyke gesteldheid van 's menschen hart beloven my geenzins, dat die algemene omwenteling door 't eenvoudig middel van onderrichting en overreding zal kunnen uitgewerkt worden, en 't komt my als zeer geloofbaar voor, dat deze nieuwe algemene bekering nieuwe wonderdaden tot haar voornaamste oorzaak zal hebben. Ik zal hier herhalen, dat ik verzekert ben, dat dit myn Vertoog van velen zal bespot worden; zulks is ver na zo moejelyk niet als 't zelve te wederleggen; en ik wenschte wel eens te zien dat het ondernomen wierdt.

LXVIII. Vertoog.

Den 20. Juny 1732.

Prout cuique libido est,
Siccat inæquales calices conviva, solutus
Legibus insanis: seu quis cupit acria fortis
Pocula: seu modicis uvescit lætius.

Horatius.

Myn gasten, niet verpligt aan redenlooze wetten,
Die drinken naar hun lust, niet tegen heug en meug.
Is iemant Minnaar van een Mannelyke teug,
Hy krygt een grooter glas en hoeft geen dorst te lyden:
Die weinig heeft van doen, om recht zich te verblyden,
Drinkt niet meer dan hy wil.

Huydecoper.

ONlangs ben ik verzogt geweest by fatsoenlyke Borgers om deel te nemen in 't vieren van des huisvaders verjaar-feest. Ik moet zeggen dat ik 'er met zo een hartelyke vriendelykheid onthaald wierd, dat zulks my bevestigde in myn gevoelen, wegens het behagen, 't welk een liefhebber van geoorloft en redelyk vermaak in den omgang met luiden van een middelbare staat, meer als in de t'zamenleving met anderen, noodzaaklyk vinden moet. Indien myn vergenoeging door eenige ongerymtheden nu en dan wierd gestoord, die onaangenaamheid kon niet aan myne beleefde onthalers, maar wel aan zommige dwaze en ingewortelde gewoontens, en lompe mistastingen betreffende de ware beleeftheid geweten worden. Wanneer ik in de eetzaal trad en myn ogen op de Tafel sloeg, vond ik de zelve zo bezet en overladen met schotels, en digt in een ge-

drongene assietten, dat 'er naauwlyks plaats voor de borden open bleef; en ik wil gaarn bekennen, dat door het gezigt van dien overvloed van spyze myn eetenslust eer verflauwde dan opgewekt wierd. Maar wat was 'er een werk, wat onderlinge tegensparteling, eer ieder aan tafel was gezeten? Wat al complimenten, zo zot als onnodig, wierden 'er den hals gebroken over den rang der plaatsen, dewyl het scheen dat ieder een absolut besluit had genomen van 't hoger einde des tafels liever ledig te laten, als zelfs te bekleden. Wanneer echter 't eene schaap over den Dam was, volgden de andere met wat meer gemak en spoedigheid, en ik zag eindelyk tot myn grote verligting Man en Vrouw t'allen zyden naast den anderen gezeten, gelyk ook de jonge luiden van beide sexen, die ondersteld wierden van malkander niet afkerig te zyn, mede waren by een geschikt. Tot nog toe was ik blyven staan, niet tegenstaande de herhaalde nodigingen, om tog myn plaats te nemen, dog ook wellevend op myn manier zynde, had ik zulks met een *Myn heer uw onderdanige Dienaar*, geweigert, uit reden dat ik onbeleeft oordeelde te gaan zitten, terwyl twee jonge Juffertjes, beide Nigten van de familie, en die omtrent van de zelfde jaren schenen, als verpligt de eer van 't huis te helpen ophouden nog op de been waren. Onderwylen had de spys al den nodigen tyd gehad om koud te worden; en een goed gedeelte van hare smakelykheit te verliezen. Ik hoopte echter dat het nu met de pligtplegingen wel haast zoude gedaan wezen, dog hier in bedroog ik my lelyk. Die twe zoete Nigten willende op haar beurt aan 't gezelschap de vrugten van een goede opvoeding tonen, begonnen met een groten iever aan het complimenteren te vallen, *Nu Nigtje gaat dog door, dat bid ik u, hier is immers u plaats Nigtje.* Maar heden, Nigtje, ik weet immers wel beter; ik verzoek je Nigtje, ga jy daar zitten, je bent 'er het digtste by, wat hoeven we zo veel commotie te maken? *Maar neen, Nigtje; ik zou het zeker niet doen, ik hoop dat je me voor zo onbeleeft niet verslyt. Ey wat Nigtje, zit tog maar, waar dienen al die complimenten toe.* Maar heden, Nigtje, neen tog niet, ik zal 't absolut niet doen, hoe kanje ook nu zo wonder wezen; Als 't 'er al op aan komt, Nigtje is immers de oudste. Dat laatste woord had klem. Het wellevend geschil dat op 't laast al eenigzins naar kyvery begon te zwemen, hield op. *Als 't dan zo wezen moet en zo wezen zal, 't is wel dan*, zey 't oudste Nigtje met een misnoegd gelaat, als of haar groot ongelyk geschiedde, en daar op ging zy zitten, gelyk d'andere, die mogelyk tegens wil en dank den stryd gewonnen had, mede deed, en eindelyk afgemat door alle die aangename disputen, viel ik neder op een stoel, die naast de hare was, met een wel gegronde hoop, gelyk ik my verbeeldde, van aan 't eten te raken. Maar daar in rekende ik mede buiten de Waart. Nauwlyks had ik iets in de mond gestoken, of ik wierd van een myner buuren gewaarschuwt,

dat myn juffrouwtje niets op haar bord had. Hier op herinnerde ik my zekere grondregels van de burgerlyke wellevendheid, die de Mans verpligten de Vrouwen by hen gezeten op te passen en voor te dienen, als of ze geen handen hadden. By geluk was het kind niet groot van eten, en viel vry wat weigerachtig, waar door ik nu en dan tyd had van my zelfs ook wat te bezorgen. Ondertusschen zou ik wel een glas wyn geëischt hebben, maar ik zag dat niemand zulks onderstond, en daar uit begreep ik, dat de beschaafdheid van de gasten vorderde niet te drinken, voor dat het den Heer van het huis behaagde dorst te hebben. Dit gelukkig ogenblik kwam eindelyk, en dewyl 't eerste glas een glaasje van wellekomst was, was het zo dra niet ingeschonken, of 't was geledigt, dewyl het waterzootje, daar in 't begin wel 't meest van gepeuzelt wierd, op een pintje gezouten was, en, gelyk men zegt, een recht haakje was. om een kannetje aan te hangen. Maar het twede, dat gevult wierd, ging op ver na zo gemakkelyk niet door. Daar ontstont in 't gezelschap een algemene twist of de gezondheid van de Vrouw van 't huis of wel van een andere bedaagde Juffer zou gedronken worden. Hier op verdeelde men zig in twe partyen, die ieder haar stuk op 't hevigste staande hielden; men zogt zelf malkander te overschreeuwen. Eindelyk behaalde het statig gezag van den onthaler de zegen, en de oude Juffer moest het hagje laten glyen, en toelaten dat haar gezondheid den voorrang had, schoon ze wel tienmaal herhaalde, dat *z'er tegens protesteerde;* en men besloot genoegzaam met eenparigheid van stemmen, dat in den rang van Vrouwen en Mans, de gezondheid van den Heer en Vrouw van 't huis 't hek zouden sluiten. Aldus raakte het twede glaasje, dat reeds vry verschaald was, en zyn aangename koelheid had verloren, eindelyk, en ten laatste binnen. Diergelyke twist rees weder op nieuws, zo dikmaals als 'er een nieuwe gezondheid wierd ingesteld, vermids ieder die eer, met schyn van de uiterste ernst, altyd op een ander wou verschuiven. By geluk waren 't meest alle luiden van een gelyke staat, en derhalven,, was het onderzoek wie d'oudste, en wie getrouwd, of ongetrouwd was, een genoegzaam middel om in ieder byzonder geval een voldoenend vonnis te stryken. Die ronde met grote tusschenspatiën, en een verdovend geschreeuw eindelyk volbragt zynde, moesten 'er de Mans aan geloven, en hoewel het hier meê aan protestatiën niet mankeerde, moet ik echter zeggen, dat het zig wat beter vleide, en veel gemakkelyker afliep. Wanneer echter de Heer van 't huis zyn beurt zoude hebben raakte het gezelschap in een nieuwe tweespalt, dewyl de een staande hield dat hy, dewyl hy 't onderwerp van de tegenwoordige verlustiging was, met het drinken van een onderscheiden glas behoorde vereert te worden, en de andere beweerde dat zulks nog niet te pas kwam, en in 't byzonder en met groter plegtigheid daar na moest geschieden. Dezen dreven het door met een ongelyke meer-

derheid van stemmen, en aldus raakte men ten einde de particuliere gezondheden, 't nagericht wierd met eene cierlyke flankering opgezet. Door deze aangename en door my langverwachte verandering van het toneel wierd ik niet weinig verligt, en verheugd. Terwyl men bezig was met het eten af te nemen, was het of ieder schotel niet van de tafel, maar van myn schouders, aan wien ze tot een ondragelyke last gestrekt hadden, wierden afgeligt. Noit heeft een uitgehongerd mensch met een gevoeliger genoegen goede spys zien te voorschyn komen als ik deze zag vertrekken. Al hadde ik al de reven uitgebonden van een maag gelyk die van Aardnoud van Overbeek gulziger gedagtenis, het zoude my nog onmogelyk zyn geweest al de spys te laden, die my op ieder ogenblik, met een gestadig verwyt wegens myn soberheid, en met dringende en onophoudelyke nodigingen tot iets te nuttigen, wierd aangeboden. *Ey ik bid u, Mynheer, bied den mond dog wat; men is immers aan tafel om te eten; Kom laat ik u een weinigje van dat pastytje geven, ik verzeker u dat het zo kwaat niet en is. Of wil Mynheer liever gediend wezen van een ribbetje van dit Lamskwartiertje; 't Is zeker ook puur of je onze geringe portie versmaad. Men weet wel dat Mynheer beter gewend is, dog ik wil nogthans hopen, dat 'er ten minste iets van uw smaak op tafel zal wezen.* Alle deze lastige gedienstigheden moest ik zonder ophouden beantwoorden, met diepe buigingen, en met verzekeringen, dat alles wonder naar myn smaak was, en aldus was 'er niets dat my meer stoorde in myn eten, als de aanporringen zelfs, die door my opgevolgt mij tot barstens toe zouden opgevult hebben. Ik wist dat ik diergelyke verdrietige complimenten, wat het dissert aangaat, zo zeer niet zou te vrezen hebben, dewyl de voornaamste stukken van 't zelve in diergelyke huizen gemeenlyk 's avonds met de koude bouten weder worden opgezet. Toen was het de rechte tyd om met een gedistingueert glas den Hospes Heil en Zegen in zyn nieuw begonne jaar toe te wenschen. By geluk was ik de eerste die om 't waarnemen van dien pligt dagt, en een bokaaltje hebbende geëischt, kweet ik my van den zelven in weinig woorden en met de uiterste eenvoudigheit. Ik twyfel niet of myn mager kompliment moet met veel veragting aangehoort zyn geweest, dewyl die genen die my volgden aan hunne bestudeerde en uitgerekte zegenwenschen, wel andere zwierige krullen, en drajen gaven. Daar waren 'er onder, die half zo lang waren als Engelsche predicatien, en treffelyk gestoffeert met verscheiden texten uit de Heilige Schriftuur. Om het spel te volmaken kwamen 'er ook twe of drie verjaardigtjes voor den dag, die hoewel van de elendigste lamheid, echter by die genen, die de poëzy even zo weinig verstonden als de makers, de roem wegdroegen, *dat ze recht zoet waren*, en zelfs van zommigen tot den hemel toe verheft wierden. Gelyk tog alle de waereldsche zaken een einde hebben, zo eindigde deze lastige ceremonie mede, en

zulks scheen de algemene vreugde van 't gezelschap een nieuw leven by te zetten. De kelen waren ondertusschen droog geworden; Dog daar wierd wel haast raad in geschaft; Een ander bokaaltje kwam voor den dag, uit het welk de gezondheid van alle de gasten in de zelfde order als voorheen wierden gedronken, dog by paren, ieder man met zyn vrouw, en de jonge lieden zo als ze by malkander gezeten waren. 't Is niet uit te spreken, met wat nauwkeurigheid opgepast wierd, dat den eene niet minder in zyn glas wierd geschonken als den andere. 't Mogt geen stroobreed scheelen. Geen protestatiën van verkoudheid, zwakke maag, en varsche herstelling uit de een of d'andere onpasselykheid, konden hier baten. Zo iemand verzogt zyn wyn met wat water te mogen lengen, 't wierd hem afgeslagen, als of hy aan de onbetamelykste eisch des aardbodems zig had schuldig gemaakt, en als of al de Amsterdamsche regenbakken op nieuws waren uitgedroogd. Men zou gezworen hebben dat die zo eene ongerymde zaak durfde voorstellen voorgenomen had den gene, wiens gezondheid was ingesteld, te beledigen, en voor eeuwig van zyn eer en reputatie te beroven. Hoewel de Vrouwtjes met meer zagtigheid wierden behandelt, en met half gevulde glaasjes konden bestaan, zo misten ze niet malkander te betrappen, op 't minste sluikerytje en die gene die 't eerste aan de Conditie had voldaan droeg wel zorg, dat ze op de zelfde voet, op welk zy voor had gegaan, stiptelyk gevolgt wierd. 't Wierd einlyk tyd van de maaltyd te eindigen, waarop de Dames wel 't ernstigste aandrongen, dog daar kon niet ingetreden worden, voor dat 'er eerst een *glaasje van vrindschap* in 't rond was gedronken, 't welk, 't zy men op of neder sprong, nog moest gevolgd worden van *een glaasje van innige vrindschap*, en dat weder van een ander *van de alderinnigste vrindschap*. Eindelyk zetten al de aangezigten zig schielyk in eene ernstige plooi, en de maaltyd wierd besloten met een dankzegging, zo lang als 't gebed waar mede de zelve begonnen was, en die ten minste vyf of zes minuten duurde, vermids ieder zig een eer scheen te maken van niet spoediger gedaan te hebben als een ander. Ik dagt ten minsten toen met grond my te konnen vleien van uit de kamer te raken, maar ik vond een dwarspaal in myn weg die eerst moest vermeestert worden, en niet tegenstaande al myne tegenspartelingen, wierd ik zo wel als de anderen verpligt, nog *een glaasje na de gratie*, te ledigen. Hier op wierd het gezelschap in twee partyen gesplitst. De Vrouwtjes marcheerden af om een kopje thee te drinken, en de mans naar een lugtje genomen te hebben, traden in een klein vertrek, alwaar ze mol, wyn, pypen, tabak en al het geen tot gemakkelyk en zindelyk te roken vereischt word, vonden. Ik wierd wel haast gemist, dewyl ik naar even in dit kamertje getreden te hebben, ter sluips de Vrouwen gevolgt was, en ik zou zekerlyk met geweld daar van daan zyn gesleept geweest, had ik niet op 't ernstigste betuigt, dat

het my onmogelyk was den tabak-rook te verdragen. Dog zonder de protectie van de Vrouw van 't huis zou my die verschoning weinig geholpen hebben. Ik dronk dan een theetje, en speelde een kaartje met de Juffers, tot dat ons aangezegt wierd dat het Avondmaal gereed was. Hier waren de ceremonien min menigvuldig en lastig, dewyl ieder zyn oude plaats bekleedde, en de conditien de voorige orde volgden. Daar by was de conversatie levendiger, schoon vry wat onbezuist, en men zoende lustig aan beide de kanten, 't geen my niet kwalyk aanstond volgens het bekende spreekwoord, dat *Oude voerluiden nog graag het klappen van de zweep horen.*

LXXXV. VERTOOG.

Den 18. Augustus 1732.

Ludere par impar, equitare in arundine longa.

HORAT.

Nu spelen even of oneven; dan te paard
Gaan ryden op een stok.

HUYDECOPER.

HEER SPECTATOR.

HEt lust my U en 't gemeen een schets mede te delen van een buitenleven, dat ik met drie goede vrienden reeds zedert vier weken met de grootste aangenaamheid gesmaakt heb, en niet en twyffel, dewyl gemelde goede vrienden al zo ontlast van dringende bezigheden zyn als ik, of wy zullen volharden te smaken, zo lang het lieve zomerweer dat langzaam gekomen is, en langzaam, gelyk wy hopen, zal vertrekken, ons byblyven wil. De plaats alwaar wy den tyd tot nog toe zo wel doorgebragt hebben, is een Landgoed, dat door myne voorouders meer als twee hondert jaren bezeten is geweest, gelegen in eene andere Provincie, alwaar de beursen vry schraler zyn als hier, dog de grond vetter, en de lucht fyner en zuiverer. Hoewel ik in zeer schrale en magere uitdrukkingen van dit myn buitenplaatsje gesprooken had, zo moet ik echter bekennen, dat myne gezellen, wanneer ons rytuig voor 't zelve stil hield, het met dat zoort van verbaastheid aanschouden, 't welk voor 't voorwerp, waar door het gebaart word, niet zeer voordeeligs betekend. Geen wonder, men verbeelde zig een huis van voren met pannen, dog van agteren met riet gedekt, en by gevolg ten dele voor den Landheer, ten dele voor den Bouwer, bewoonbaar. Al de vertrekken, die ik in 't zelve besla, bestaan in vier kamertjes ieder van welken voorzien is met een Ledikantje, vier of vyf stoelen, een tafel en spiegel, alles van zeer geringe waarde, dog gemakkelyk, net,

zindelyk, en zelfs verlustigend voor het oog, dewyl de behangzels bestaan uit de levendigste Catoentjes, die voor weinig geld gekogt kunnen worden. Voeg by deze slaapkamertjes een groote koele eetzaal, een knappe en gemakkelyke keuken, en een diepe verwulfde kelder, en daar hebje de gansche huizing daar de Landheer moeds genoeg had om zyne dierbaarste Vrienden te durven huisvesten, hoewel het 'er van buiten niet beter uitziet als van binnen. Men vind 'er niets dat naar een Hollandschen lusthof gelykt, als een klein eenvoudig bloemtuintje, waar in ik zorg gedragen heb dat een gedurige opvolging van verscheide, dog onkostbare bloemen, zo lang het mooglyk is, de zinnen vervrolyken. In vergelding ziet men 'er uitgestrekte bogaarden, in welke de meeste jaren het vrugten op de bomen schynt geregent te hebben, en niet min ruime moestuinen, die beter en smakelyker aardvrugten voortbrengen, als de kwistigste lekkerbek uit de aanhangers van den eenvoudigen Menno t'Amsterdam voor gelt kan bekomen. Voeg hier by geen vyvers maar slooten, en wateringen van rein zuiver bergwater, en rykelyk voorzien van vis, daar ik durf roemen, dat Meer-, en Y-baars niet by te pas kunnen komen; zo dat, indien men by dit alles reekend een goede menigte wilde duiven, eigen gemeste hoenderen enz. men gemakkelyk kan bevroeden, dat men op myn geringe woningtje, zo weinig honger behoeft te lyden, als in een koninglyk Lustpaleis. Dat men 'er geen gevaar loope van door den dorst te sterven, daar draag ik mêe zorg voor, en in een kelder zo koel, en zo diep, dat 'er de drank niet alleen goed in blyft, maar zig ook verbetert, heb ik in 't gemeen twee of drie zoorten van gemeene maar zuivere, en gezonde wynen, die door de vergiftigende handen van de wynbrouwers niet gepasseert hebben. Maar zal men zeggen, wat is het buitenleven zonder wandelen! niet veel zekerlyk, en de wandeling in bogaarden, en moestuinen is op verre na de vermakelykste niet. Dog ik heb vergeten te zeggen, dat omtrent een pistoolschoot aan de regterhand van myn woning, zig een woest bosch opdoet, dat my, en den bewoonder overvloedig brandhout verschaft, en in 't welk ik, (om zo weinig grond egter te verliezen, als 't mogelyk was) eenige smalle dreven heb doen openen, daar nauwlyks drie mans naast den ander kunnen gaan en een Dame met een vertugadyn, alias *pannier*, met groote moeite, alleen. Deze nauwe *allées* verschaffen my niet alleen aangename gezigten, maar ze zyn ook natuurlyk t'allen tyden, door takken die zig van zelf in een vlegten zo digt overdekt, dat ze voor den wandelaar op 't heetste van den dag niet alleen gebruikbaar zyn, maar zelfs hem een lieffelyke schuilplaats. voor de buitengesloote stralen van de brandende zon aanbieden.

Op ons aankomen wierd ik met eene boersche eerbiedigheid ontfangen, en welkom geheten door den huisman, nevens zyn vrouw, kinderen, en huisgenoten, welke ik niet alleen vriendelyk wederom

groette, maar ook met een ware hartelykheid omhelsde. Myne metgezellen hielden op van zig over die gemeenzaamheid te verwonderen, zo dra ze van my hadden verstaan; dat de voorouders van dien goeden Man, zo lang bruikers, als de myne eigenaars van dit goed waren geweest, altyd derzelver belangen, met de uiterste opregtigheid zo wel als hunne eigenen, hadden bedoelt, en dat ik nog de mynen oit een duit aan hen waren te kort gekomen. Terwyl wy met trentelen en myn Kasteel te doorsnuffelen eenigen tyd doorbragten, raakte het avondmaal, waar na ieder even zeer rekhalsde, klaar, en wierd opgedist; Hier zag ik met de grootste vergenoeging, dat naar zommige ragouts, door een goede keukenmeid gereed gemaakt, niet eens getaalt wierd, terwyl 'er met zo eene happige graagheid, aan erten en bonen gevallen wierd, dat, hoewel 'er opgehoopte schootels van op tafel stonden, ik zomtyds vreesde dat 'er te kort zou komen, en 't zelfde heb ik alle de volgende dagen ondervonden, te meer dewyl ik in staat was om dat eenvoudig slag van smakelyke kost op ieder maaltyd, met verscheidendheid van zoorten, of ten minste van toebereiding, myne goede vrienden voor te zetten. Wanneer wy, na dat de grootste honger gestilt was, onder een sober glaasje wyn, aan 't praaten raakten, wierd myne schraale wooning, het eerste voorwerp van ons gesprek, en een der vrienden, een groot Taal- en Oudheidkundige, die een fraai Huis aan de Vegt bezit, het woord vattende; Gy hebt hier, Myn Vriend, sprak hy een wonder fraaije gelegendheid. Welke heerlyke gezigten, en schoone Landsdouwen! ik moet bekennen, dat het hier uittermate vermaaklyk is. Dog 't verwondert my dat gy niet toelegt om uw huis wat meer gemak en cieraad by te zetten. Dit zou ligt uit te werken zyn. Gy behoefde maar een voet of tien van uw dorschvloer te verliezen, en de onkosten zouden, naar ik het by my zelfs reeds overlegt heb, gering zyn. Met een duizend gulden a tien zou men al veel kunnen doen...; Ik begeer geen duimbreed van myn Dorschvloer te verliezen. Myn Heer, antwoordde ik, hem in zyn reden vallende; Myn huis en al wat 'er by of omtrent is zal blyven gelyk ik het van myne ouders ontfangen heb, en ik meen alleenlyk te zorgen, dat het voor verval bewaart word, en al wierd my de vereischte somme geschonken, zo zoud ik ze op voorwaarde van ze daar toe te besteeden, weigeren aan te neemen. Ik zou 'er niet alleen niets by winnen, maar op allerlei wyze by verliezen. Ei lieve, Myn Heer, zo ik myn Huis ophaal en versier, zal ik 'er geruster in kunnen slapen, smakelyker eeten, myne vrienden met meer vermaak en hartelykheid onthalen; Wat ontbeer ik hier tog, dat my wezentlyk nodig is om alle de aangenaamheden van 't buitenleeven te genieten? Daar by koom ik eens tot de gril van myn huis aanzienlyker te willen maken, zo diende alles met die verbetering wel evenmatig te zyn, en zo moeten myne schoone vrugtboomen, en moestuinen plaats maken voor parterres, breede laanen, en starre-

bosschen, en aldus zal myne milddadige voedster een dier houwkind worden. Myne meubilen zullen ook pragtiger moeten worden, en in plaats dat ik dezen zonder zorg en dwang gebruik, zal ik een slaaf van de nieuwen zyn. Voeg daar by dat ik zelfs met een pragtig gebouw, en cierlyk lusthof, al verloor ik 'er niets by, dit stuk goed niet zou willen verruilen. Ik kom op het Land de kunst ontvlieden, en de natuur een langdurig bezoek geven, en vind haar niet in marmere vazen, vergulde beelden, koninklyke grotten, veelverwige parterres, maar in koornvelden, bosschen, weiden en bogaarden. Uit eerzugt zal ik nog min diergelyke zotheid onderstaan, want al was ik dwaas genoeg om in zulke onderwerpen eenige luister te zoeken, zo zou het my onmooglyk wezen myn lusthuis met de aanzienlykste te evenaaren, en de tweede rang zou my al zo onverschillig zyn als de laagste. Een eer, die my met duizend anderen gemeen is, agt ik naauwlyks een eer. Deze myn reden wierd goedgekeurt, en onze dagelyksche verlustigingen die in genen delen van pragt en onkosten afhangen, bevestigen de vrienden meer en meer, in myn eenvoudig gevoelen. Van deze verlustigingen heb ik inzonderheid voorgenoomen U een schets mede te deelen. Ik wist dat die Heeren, alle Luiden van studie gelyk ik, gewoon waren vroeg op te staan, en zo dra ik ze voor de eerste reis naar hunne celletjes leidde, verzogt ik hen eene volstrekte, en ongedwonge vryheid te gebruiken, en voor eerst, naar het hen in 't hooft zoude schieten, ieder by zig zelf, of t' zamen te ontbyten. Ik wees hen myne geringe boekenkas, hen deszelfs vry gebruik hartelyk aanbiedende, dog hen egter ontradende alle ernstige inspanning van gedagten; en deze myn raad is tot nog toe wonder wel opgevolgt geweest. 's Morgens wilden zig zommige kleeden, dog myn voorbeeld stelde hen zulks uit het hooft, dewyl ik voor den dag kwam alleenlyk geschoeit, met een gering slaapjak en een grof dog schoon hemt, gelyk myne witte onderkoussen mede waren. Dit exempel wierd aanstonds met toejuiching goedgekeurt, en word tot nog toe door ons stiptelyk agtervolgt. Gemeenlyk, na dat ieder in zyn vertrekje van zyne godsdienstige pligten, naar zyn iever en goeddunken, zig heeft gekweeten, gaat elk zyn weg, zonder naar elkander om te zien, Dog doorgaans bevinden wy ons alle t'zamen op het uur van 't ontbyt, van 't welke Coffy, Thee en Chocolaat allengskens verbannen zyn, en in welkers plaats een koude ham, paterstuk, en ook wel eens gerooste Lamsribbetjes, op zyn Fransch, voor den dag komen, en besproeit worden door een glas wyn of sterk bier; hier raken wy in 't gemeen voor een uur of anderhalf, aan 't praaten, en zelfs aan het disputeeren, dat nogthans maar een reis of twee, tot een heevig geschil, dog ligt bevreedigt, uitgeborsten is. Dit voedzaam ontbyt komt ons wel te pas, om dat we, hoewel alle boven de veertig jaren, ons aan kragtige lichaams oeffeningen overgeven, onder welke de kinderagtigste ons als de beste en aange-

naamste voorkomen. 't Is ons meer als eens gebeurt 's ogtens voor de groote hette over een slootje te gaan springen, waar door meenig nat been gehaalt, en meenig aangenaam gelach is veroorzaakt geweest. Steevig door te wandelen is ons dagelyks werk. Dog daar kan de heele tyd niet mêe doorgebragt worden. Kegelen is 'er ook geen gebrek, dog de kegels en de ballen, voor boere kneukels gemaakt, vallen voor onze teere handen wat swaar en grof, en de sterkste onder ons is buiten staat dat vermoeyend spel een uur uit te houden. Dog voor het heetste van den dag hebben wy een spulletje gevonden, dat gy niet licht raden zult, en ons een onuitspreeklyk vermaak doet erlangen. De verzinning van 't zelve zyn wy aan myn goeden boer verschuldigt. Hoort eens, jongens, zei hy op een zekeren tyd, dat hy ons sterk zag zweeten. Wy oude huislui, als het heel warm is, knikkeren nog wel eens met malkander duitjes op, en je zoud niet gelooven wat een pleizierig spulletje het is. In een van de dreefjes van 't bosch is de schoonste knikkerbaan van de waereld, onder 't lommer; 't is 'er zo koel als lood, en de grond is zo hard, als mijn dorschvloer, en myn jongens hebben marmels genoeg. Deze voorslag verbaasde ons eenigzins in het begin, dog de lugtgeestigste onder ons, met een blyde toon hebbende uitgeroepen; *fiat knikkeren;* wierd van my en nog een ander gevolgt. Dog onze heer *Litterator* vrezende dat zo een kinderagtige uitspanning zyne deftigheid onteeren zou, wou 'er niet aan, dog verwaardigde zig, egter toeziender te wezen, terwyl *Krelis Janzen* zyn plaats waarnam. Hoewel onze geleerde Heer dien ganschen dag de naam van breekspel moest hooren, en men hem met de kragtigste bewyzen deed zien, dat al de spellen, als ze zonder kwetzing van reden en deugd, hun oogmerk van den mensch te vervrolyken bereiken, van eene en zelfde waarde zyn, wy klopten voor een doofmans deur. Dog 's anderendaags 's ogtens kwam ik hem aan boord met andere argumenten, die ik weet dat op zyn gemoed en wyze van denken meer vat hebben als bloote redeneeringen. Ik trad dan in zyn kamer, beladen met een Horatius, en een deel van de werken van Cicero, en verzekerde hem, met het ernstigst gelaat, dat ik in staat was uit beide die Autheuren, welkers gezag by de geleerde waereld van zo een groot gewigt is, hem aan te tonen, dat hy niet nalaten kon met ons te knikkeren. Zie eens hier, Mynheer, vervolgde ik, wat onze Lierdigter getuigt van Scipio en van Lelius, zulke groote Mannen, als 't aloud Rome ooit heeft voortgebragt! zegt hy niet duidelyk, *dat wanneer * de manhaftigheid van*

---

* Quin ubi se a vulgo, & scena in secreta remorant,
Virtus Scipiadæ, & mitis sapientia Lælî;
Nugari cum illo, & discincti ludere, donec
Decoquеretur olus, soliti

HOR. *Lib.* II. *Serm.* *S.* 1.

den eenen en de zagtmoedige wysheid van den ander zig op het Land bevonden, met den Hekeldigter Lucilius, zy in hunne onderkleeren, net als wy, allerhande spelletjes en kuuren aanregtten, terwyl de pot met aardvrugten op 't vuur stond. Daar staat evenwel niet dat ze knikkerden, was 't antwoord. Dat is waar, sprak ik, maar ze rechtten grillen uit die nog ruim zo kinderagtig waren. Je wilt immers aan 't getuigenis van uw eigen Cicero wel geloof slaan, en daar vind ge immers duidelyk: *dat Lelius gewoon was Scipio in 't buitenleeven te verzellen, en dus wanneer ze † de stad met al zo veel genoegen als of het een Kerker was, waren ontvloogen, zy zig, op een ongelooflyke manier, aan de grootste kinderagtigheden overgaven, dat ze onder anderen aan de zeekant schulpen en hoorentjes gingen zoeken, en geen spel te laag vonden dat hen maar kon verlustigen, en van zorg ontlasten.*

Dit bewys had vat op 's mans ernsthaftigheid, en den zelfden dag knikkerde hy met ons, met meer iever als iemant en even eens als of ieder schoot een verdienstige navolging van de treffelykste mannen der Oudheid was geweest. Om ons te tonen, dat zyn bekeering opregt is krakeelt hy trots de beste straatjongen, en hy haalt weder op, van ons allen trouw geholpen, al de loopjes, en spreekwyzen, by ons, onder 't speelen, in onze eerste jeugd gebruikt. Dog waar in hy ons allen inzonderheid overtreft, zyn de potzige buigingen en drayingen van zyn ligchaam, met welke hy zyn marmel tracht te helpen, ter plaatze, daar hy dezelve graag had, te doen komen. 't Is my niet mooglyk uit te drukken, hoe dit alles ons verlustigt en verheugd. Geen Koning kan zig beter diverteeren; Alle onze kinderspulletjes, en voornamentlyk het knikkeren, maken op onze verbeelding zo een sterken indruk, dat het met ons is als of wy wezentlyk weder tot onze kindsche jaren terug waren gekeert en in staat waren gesteld, van een zuiver vermaak, zonder de minste vermenging van zorg en bekommering te genieten. Wy zyn alle van het beste humeur, dat men wenschen kan; ons eeten smaakt ons wonderlyk, en ons drinken niet minder, en schoon wy oordeelen dat een half vlesje voor ieder maaltyd genoeg is, zo gaan wy zomtyds wel eens wat verder, en voornamentlyk 's avonds als wy zo in de praat verwert zyn, dat we moeite hebben van 'er ons uit te redden. Ieder ogtent bykans vinden wy dat we 's avonds te voren wat te veel gedaan hebben, dog 's avonds kunnen wy nauwlyks begrypen hoe dat ons die gedagten in 't hooft zyn gekomen. Zelden is het egter zo grof gegaan, dat ieder zyn bottelje

---

† *Catulus apud* Cicer. 2 *de Orat.* Sæpe ex socero meo audivi, cum is diceret, socerum suum Lælum semper fere cum Scipione solitum rusticari, eosquam incredibiliter repuerascere esse solitos cum rus ex urbe, tanquam e vinculis evolassent,... Conchas, eos, & umbilicos ad Cajetam, & ad Laurentum legere consuesse, & ad omnem animi remissionem, & ludum descendere.

gekraakt heeft. Dog ik bemerk, dat ik met zo veel genoegen van ons buitenleeven spreeke, dat ik moeite heb om 'er van op te houden, en daar door gevaar zoude lopen van U te verveelen, zo ik my niet haastte met u te verzeekeren dat ik nevens myne goede vrienden blyve; &c.

LXXXVIII. Vertoog.

Den 29. Augustus 1732.

Supprimit Orator, quæ rusticus edit inepté.

Een Man van Oordeel zwygt, wat Boeren en Gezellen
En Snappers onbedacht aan ieder voortvertellen.

HOewel ik op verre na zo een groote Zwyger niet ben, als de Britsche Spectator, myn zeer geëerde Voorganger, en my een pleizier maak van deel in de conversatie van goede vrienden te nemen, kan ik egter met waarheid verklaaren, dat ik in publieke plaatzen, daar ieder voor zyn gelt binnen gelaten word, zelden gewoon ben de mond open te doen, ten zy de beleeftheid my dwingt, een bekende, die my groet, en naar de staat van myn gezondheid vraagt, te beantwoorden. Inzonderheid heb ik zulks altyd waargenoomen in onze trekschuiten, daar ik noit de voet in zet zonder 't een of 't ander boek in myn zak te hebben, 't welk my, onder 't voorwendzel van 'er in te lezen de gelegentheid verschaft, om zonder naar een verspieder te zweemen, op alles, wat 'er door myne medeburgers in zo een dryvend Gemeenebest gedaan en gesprooken word, nauwkeuriglyk agt te geven. Ik geloof niet dat voor iemand die bekwaam is eene Wysgerige aandagt aan 't geen zig aan zyn zinnen en verstand opdoet, te lenen een plaats kan gevonden worden alwaar, in zo een klein begrip 't menschelyk hart in zyn verscheiden betrekkingen beter kan ondertast worden. Men ziet 'er in 't eerste opslag van 't oog, een verwarde vermenging van de meeste verscheidene staten die de menschelyke t'zamenleving uitmaken. Een Boer heeft 'er plaats naast een Edelman. Een Politiek vleit zig by een Soldaat; de geringste Werkgast naast de rykste Koopman, een Godsgeleerde heeft aan zyn elboog een beurzesnyer of een valschspeeler; en dit alles verbeeld de volstrekte gelykheid en onafhankelykheid die men zig verbeelden kan in de zuivere staat der Natuur.

't Eerste dat een oplettend mensch niet kan nalaten op te merken, is de onweerstaanbare drift tot snappen die de menschen in 't algemeen beheerscht en wel voornamentlyk die genen die 't allerminst te zeggen hebben, en dat wel in een plaats, daar dikwils ieder aan 't gansche gezelschap onbekend is, en niemand van 't

zelve ooit gezien heeft. Zulks veroorzaakt wel voor een korte poos een algemeen stilzwygen, dog 't zelve word wel haast afgebrooken door d'een of d'andere verstandige aanmerking, op het fraay of slegt weer. Daar meê raakt de tong los, en 't ander woord is, moet *Mynheer, of Mejuffrouw meé naar Utrecht, of gaat hy onderweeg uit.* Word daar op gezegt dat het voornemen is tot Utrecht toe meê te varen, en heeft de eerste spreeker 't zelfde opzet, dan is het uitstekend wel, en men betuigt aan beide kanten met zeer veel roekeloosheid, dat men 'er zeer verheugd over is, en dat men goed gezelschap aan malkander zal hebben. Hier op staan de monden niet meer stil, en in een half uur tyds weet een aandagtig toehoorder wat voor slag van luiden het zyn, hoe lang ze getrouwd zyn geweest, hoe veel kinderen ze hebben, waar ze zig meê geneeren, of het wel of kwalyk met hunne zaken staat, wie hunne vrienden, en wie hunne vyanden zyn, welke hunne gevoelens zyn aangaande Staat en Godsdienst, en dat meer is, men hoort hen zig zelven, met de onbegrypelykste onbedagtzaamheid beklappen wegens hunne koppigheid, kwaadaardigheid, wraakzugt, en andere vuile hoedanigheden, die bekwaan zyn hen by eerlyke luiden hatelyk, en veragtelyk te maken. Zo een van beiden zig door zyn rykdom en aanzien wil agtbaar en gedugt maken, die doet de conversatie kragt en gewelt aan om dezelve naar dat bemind voorwerp te slepen. Men moet absoluut weten, of men wil of niet, dat de Raadpensionaris van zyn vrienden is, dat een ander van zyn maagschap de eer heeft een lid te zyn van de Staten Generaal, en een ander een lid van de Staten van Holland. Ik had gisteren, zal hy zeggen, de eer van by een Burgermeester van Amsterdam te eten, met verscheide Heeren van de Regeering, die wel 't meeste crediet hebben, en wanneer ik hem zei, dat ik van daag meende te vertrekken, deed hy zyn uiterste best om my te overreden om nog een dagje of twee te blyven. Gy hebt immers zo een groten haast niet Neef, zey hy tegens my, en we hebben zo zelden de eer van je hier te zien. Trouwens ik weet wel dat uw Ampt u met dringende en gewigtige affaires genoeg overlaad; dog ik denk dat je je eigen koets en paarden hier hebt en met spoedig reizen een gedeelte van den verlooren tyd weer in kunt halen. 't Is wel waar, zal hy vervolgen, dat het my aan vescheidenheid van rytuig niet ontbreekt, en ik durf zeggen dat ik vier zulke schoone koetspaarden op stal heb, als 'er in de gansche Provincie zyn. Dog de rit is al wat groot voor beesten die wel in 't vleesch zyn, en niet veel werks gewoon zyn te doen; en dat voornamentlyk in dit heet weer; zo dat ik raadzaam gedagt heb liever de reis voor dit maal met de schuit te doen. Onder dit zelfstreelend verhaal, ziet men aan de verwaande draying van 's mans ogen, en aan de trotsheid die door alle zyne trekken doorstraalt, hoe het hem kittelt, dat het hem gelukt is het denkbeeld van zig zelf in de ziel der toehoorderen kragt-

dadiglyk te vergrooten, en men kan 'er, zonder groot gevaar te lopen van zig te bedriegen, uit besluiten, dat zyn Neef de Burgemeester, zyne rytuigen, en paarden geen gering gedeelte van zyn wezentlykste verdiensten uitmaken. Dog is zyn reismakker ook een bezitter van 't zelfde slag van treffelyke hoedanigheden, men denke niet dat hy zig van den ander zal laten overbluffen, te meer, dewyl, zonder het gesprek kragt en geweld aan te doen, hem de natuurlykste aanleiding gegeeven word, om 't geen hem de grootste aanzienlykheid in de waereld geeft voor den dag te brengen. Zyn paarden, met de welken hy in een ongelooffelyke korte tyd naar zyn Buitenplaats ryd, zullen hem zelf gelegendheid verschaffen, van een cierlyke beschryving te maken niet alleen van deszelfs situtatie, uitgestrektheid, overdekte Lanen, Grotten, Vyvers, Bloemperken, maar ook van de veranderingen, welke hy aldaar van zins is te maken, waar over hy met de ervarenste meesters van 't Land reeds heeft raadgepleegt en waar van hy zelden mankeert eenige bestekken, om 'er ieders oordeel van te weten, in zyn zak te dragen, dewelke hy ook in zo gunstige omstandigheden niet verwaarlozen zal te tonen, en in de bewoordingen der kunst meesteragtig uit te leggen. Hier door gebeurt het niet zelden, dat het uitkomt wie beide de reizigers zyn. Durf ik vragen zal den een zeggen, of Mynheer die of die niet is. *Om Mynheer te dienen*, zal het antwoord wezen, *en volgens myn gedagten moet Mynheer die of die naam voeren!* Zo is het ook, Mynheer, Ey, Ey. Ik ken Mynheer juist niet van aanzien, dog ik heb van Mynheer meer als eens horen spreeken, van dien of dien Raadsheer, daar ik de eer heb zeer gemeenzaam meê om te gaan. Wel het is my van harten lief 't geluk te hebben, van Mynheer zo onverwagt te ontmoeten, en kennis met hem te maken. Uit dusdanige wederzydsche ontdekking spruit dikwils een zoort van vriendschap die geduurende de gansche reis door onderlinge dienstplegingen wort uitgedrukt, dog in 't gemeen, zo dra men den voet op het land heeft, en elkander voor 't aangenaam gezelschap op 't ernstigste heeft bedankt, als een schaduw verdwynt.

Dog ik kan die laffe babbelzugt aan luiden van 't beschreven Character ten besten houden. Ik kan ook inschikken dat een Onderstuurman of Bootsman karsvars uit Indiën gekomen liegt dat hy zwart word, en de toehoorders naar zyne plompe verdigtzelen doet luisteren met een gapende mond als of zy de verbazende toevallen zyns levens wilden inslikken. Dat een *fyn* Ambagtsman de Vloekers bestraft, een gansche Predicatie maakt, en met zo groot geheugen, als weinig oordeel de geheele Schriftuur overhoop haalt, zonder te vergeten nauwkeuriglyk, het Kapittel en Vers, waar ieder aangehaalde text te vinden is, met een laatdunkende, en naäpende toon aan te wyzen. Op de zelfde wyze kan ik door de vinger zien, dat een Coccejaansche met een Voetsiaansche boer handgemeen ge-

worden, en na langen tyd met de uiterste onbesuistheid in de lugt geschermt te hebben, malkander en ieders begunstigde Leeraars de huid vol schelden; en eindelyk dat ieder 't zelfde regt tot spreeken zo wel als tot het meêvaren hebbende, 't gedult op 't laatst verliest, en de anderen in de reden valt, en overschreeuwt, om ook een beurt te hebben. Dog 't geen my zo onbegrypelyk als onverdragelyk voorkomt, is dat luiden die waarlyk verstand, en geleerdheid hebben, zig met onbekende in een ernstig gesprek wegens zaken van gewigt inwikkelen. Van die ongerymtheid nochthans heb ik verscheide reizen, niet zonder verontwaardiging oor- en ooggetuigen geweest. Zulks gebeurt voornamentlyk, wanneer dusdanig agtbaar man, met een ander, die zyne gevoelens durft verwerpen, in een geleerde oorlog geraakt is, en de wederzydsche Krygsbenden reeds in gedrukte schriften geschaart elkander met alle hevigheid te keer gaan. Onze twistschryver is in diergelyke omstandigheden met alle zyne vermogens aan dit verschil, van welkers beslissing zyn eer en rust afhangt, op 't nauwste verknogt. 't Is 't eenigste voorwerp van alle zyne bespiegelingen. 't Is hem onmooglyk ergens anders van te spreeken. Hy is 'er tot overlopens toe vol van; waar hy zig ook bevind, hy voelt zig gedwongen zig 'er een gedeelte van kwyt te maken. Zo eene ontlasting verkwikt hem, en doet zyn bloed met eene nieuwe vloeibaarheid zyne aders doorstralen. Word 'er by geval in zyn tegenwoordigheid van zyne, of van zyner tegenpartyders boeken gewag gemaakt, dan gaat het met hem naar wensch. Zo niet; het gezelschap moet 'er al evenwel aan gelooven. Hy zal de fatzoenlykste man of vrouw die omtrent hem geplaatst is vragen, of ze ook hebben horen spreeken van een zeker boek dus, of dus geintituleert. In geval 'er ja op geantwoord wordt, zo is het hem bykans onverschillig, of zyn werk gepreezen of gelaakt word, wel verzekert dat hy in staat is door zyne welspreekendheid de gemoederen stormenderhand in te nemen. Daar meê vat hy 't werk by de hand. Hy begint met den staat van 't geschil in 't ligt 't welk hem voordeligst is te plaatzen. Hy schraagt zyn gevoelen met alle de bewyzen, die 'er eenige betrekking op kunnen hebben, met hun getal, zo wel als met hunne kragt voordeel trachtende te doen, en met zyne argumenten, (om de groote Sancho Pança eene gelykenis te ontlenen) handelende, als zommige koopwyven met de Spaansche noten, omtrent dewelke het haar weinig scheelen kan of ze kwade met goeden vermengen, indien ze maar zorg dragen dat de maat vol is. De man vat hoe langs hoe meer vuur. Hy gaat zyn vyant te keer als of hij tegenwoordig was, en beschuldigt deszelfs gevoelen van bronader te strekken aan de verfoeijelykste en verderfelykste Ketteryen. Hy gaat al voort in zyn iever, hoewel 't vaartuig reeds aanlegt, en zyne toehoorders de een na d'ander hem ontglippen, om aan land te stappen. Indien maar eenige bloedbeulingen, die geen woord van 't gezegde verstaan hebben, volmondig uit

hebben verklaart, dat hy 't grootste gelyk van de waereld heeft, en dat zulke godlooze gevoelens, als die van zyn tegenparty, in 't land niet behoorden gedult te worden, zo straalt hem de vreugt ten oogen uit, en hy twyffelt niet of men moet van zyn zinnen berooft zyn, om zyn gevoelen in zyn gansche t' zamenhang met de volmaaktste overtuiging niet aan te nemen. Tot de verhandeling van deze stof heeft my de volgende brief aanleiding gegeven.

HEER SPECTATOR.

ONlangs geen plaats vindende in de roef van een zekere schuit wierd ik door 't aangenaam weêr geraden, my agter op by de schipper te plaatzen. Aan de eene zyde van gemelde roef zat een welgekleed Heer nevens zyn Vrouw en Zuster, en tegens hem over een Fransche Dame met haar Dogter en Zoon, dewelke wel een Proponent leek. Zo dra onzen Heer merkte met wat luiden hy zig bevond, begon hy zeer vloeyend en zonder haperen Fransch te spreeken, dog een Fransch daar men katten en honden meê zou vergeven hebben. Egter kan ik met waarheid betuigen dat, *materiam superabat opus*, het borduurzel de stof in frayigheid verre te boven ging. 't Zedert dat 'er zotten en schuiten in de waereld zyn, is 'er diergelyke malle en walgelyke klap in geen vaartuig voor den dag gebragt. Hy begon de vrienden aanstonds te vertellen, dat hy in zyn kindsche jaren noit op het School, wat moeite zyn Papa, en Mama daar toe ook mogten aanwenden, geen drie Fransche woorden in zyne harssenen had kunnen krygen. Dog niet door zyn domheid; neen ganschelyk niet. 't Was om dat een zeker bekend schoolboekje genaamd de *Fransche Tiranny* hem zo een haat voor de Fransche Landaard had ingeboezent, dat hy haar taal niet als met een koude grilling had konnen aanhoren. Om nochtans te toonen, hoe hy tot zo een grondige kennis van die algemeene spraak gekomen was, verhaalde hy ons dat, wanneer hy in zyn twintigste jaar was, zyne Ouders, die absoluut wilden hebben, dat hy, nevens andere fatzoenlyke luiden, Fransch sprak, goedgevonden hadden hem naar Parys te zenden, om aldaar, of hy hoog of laag sprong, die taal wel te moeten leren. Na een geruimen tyd zig met tekens, als een stomme, te hebben beholpen, leerde hy hier en daar een woord; 't welk hy doorgaans zo kwalyk, en met zulke ongerymde dubbelzinnigheden te pas bragt, dat hy by al de waereld ('t geen hem als een Koning diverteerde) voor stapelzot wierd aangezien. Wanneer hy nochtans niet boven drie jaren in die hoofdstad had versleten, was hy die taal zo wel meester geworden, dat hy de spotagtige Fransjes hun geksteeken wel dubbeld had betaalt gezet, en aangaande de gesteldheid van Holland alles, wat hem in 't hooft schoot, had weten wys te maken. Ja zelfs dat in ons land de kerken boven op de torens, en de kelders op zolders stonden. Daar by had hy

zig zo wel weten te confyten in de zwier en manieren van die Natie; dat op zyn te rugkomst een van zyn Papa's boeren luidkeels uitgeschreeuwt had, dat hy 'er puur uitzag, en sprak als een *Fransche Mof.* Deze uitdrukking deed hem schateren van lagchen; Hy herhaalde dezelve wel tien maal, en telkens tegens alle schyn van mogelykheid, met een verdubbeld geschater. Diergelyke praatjes wierden drie volslage uuren agter den ander, zonder de minste afbreeking, uitgerekt, en vermids onze geestige Reiziger 't stilzwygen der toehoorderen, verzelt met eenige grimlagchen, hen door zyne dwaasheid afgeperst, voor een aanmoedigende toejuiching aanzag, wierd hy hoe langer hoe gekker, en sloeg taal uit, die nog kant nog wal raakte. Ook bediende hy zig zonder erg, van spreekwyzen, die hy niet als in 't gezelschap van gerieflyke Fransche Juffertjes kan geleerd hebben, en die de loste Fransche Dragonder myden zou by fatsoenlyke Dames zig te laten ontvallen. Ondertusschen baaide onze man zig in de geestige voortbrengzelen van zyn verstand, en ik twyffel of hem de gansche reis wel een kwartier uurs geduurt heeft, 't welk my die uitter aard zwaarmoedig ben over zyn vrolyke zotheid bykans nydig maakte. Ik kon my egter niet onthouden van aan een Advocaat, die naast my zat, in 't oor te luisteren, dat ik noit grooter gek ontmoet had. Dog deze antwoordde my op de zelfde wyze, dat het een schatryk Heer was. *Dan is het wat anders, Mynheer*, sprak ik; *zulks wist ik niet. Stultitiam patiuntur opes* [1]. Dog het gaat vry wat ver met onzen man, en ik twyffel hartelyk of zyn gansche dwaasheid agter dat schilt, al was het nog zo groot, zig wel verschuilen kan.

Ik blyve.

XCIII. VERTOOG.

Den 15. September 1732.

——— ——— ——— Nil fuit unquam Sic impar sibi.

HORATIUS.

Niets zoo veranderlyk, zo wispeltuurig, zag
De zon ooit.

HUYDECOPER.

DE Eigenliefde, waar van korts eene zinnebeeldige schets den Lezer vertoont is, heb ik voorgenomen binnen eenigen tyd in haren regten aard te beschouwen, en uit hare onderzogte natuur te betoogen, dat ze naar maate ze kwalyk of wel bestierd word, zy de

---

[1] 't Geld is het schild der dwaasheid.

bronader is van alle dwaasheid en ondeugd, of de oorspronk van de ware wysheid, en van de heerlykste hoedanigheden, van welken 't menschelyk hart vatbaar kan zyn. Voor tegenwoordig is myn opzet door levendige voorbeelden aan te toonen, hoe verscheide de kwalyk beredeneerde eigenliefde van zig zelf is. Hoe ze zig buigt en schikt, en vleid naar de onderscheide temperamenten, met welke zy zig vereenigt vind, en van dezelve zomtyds zo eene gematigtheid en drai ontleend, dat ze op het bemind voorwerp alle de uitwerkzelen van de bitterste haat schynt uit te storten. Zie Krokinus daar eens aankomen, nu draaft hy schier, dan weer houd hy schielyk stil. 't Is of zyne beweegingen uit een stuip voortkwamen, alle zyne gebaarden schetzen af eene inwendige ongerustheid; zyn pikzwarte, nu donkere, nu op 't onverwagtste doorstraalende oogen zyn onder zyn uitpuilend voorhooft in hunne schuilhoeken bykans weg gezonken. Zyn vaal en safraankleurig vel verkondigt ons, dat hy van de gal beheerscht word; zyn bloed, en levensgeesten doorloopen zyne aderen en zenuwen als met horten en stooten, en hunne onregelmatige voortgang doen dikke dampen naar zyn hooft stygen, die zyne harssenen beneevelen, en bezwaaren. Treed hy binnen, in een gezelschap, zyn eerste en grootste zorg is ieder, ten overvloed, de pligtpleegingen te betalen die hen toe mogen komen, niet uit nedrigheid, dog op dat 'er niets ontbreeken mag aan de eerbewyzing, op dewelke hy denkt recht te hebben. Hy spreekt weinig, dog hy luistert met eene ingespanne aandagt naar al 't geen rontom hem gezegt word, terwyl zyn gezigt herwaards en derwaards dwaalt, om op alle de gebaerden, en wezens van de omstanders nauwkeuriglyk te letten. Door eene beschroomde agterdogt word hy zonder ophouden gepynigt. Hy verbeeld zig, dat ieder hem in 't oog heeft, dat hy het voorwerp is van aller gedagten en bespiegeling. Zig zelf schynt hy te zoeken in al het geen in zyn byzyn gezegt, of gedaan word. Zo een afweezende als bespottelyk word afgeschilderd, hoewel deszelfs Character met het zyne niets gemeens heeft, hy krygt kleur op kleur, hy ondertast zig, en weet niet wat hy van 't zelve denken zal. Hy vreest dat hy onder 't momaanzigt van een ander 't gezelschap op zyne kosten vermaakt. Word 'er hard op gelagchen, en vest iemand, ter zelver tyd, by geval op hem zyne ogen, die dog wel ergens op gehegt moeten wezen, zyn lippen worden bleek, en van eene zekere ziddering bevangen. Hy vraagt met een bedeest en ontroerd gezigt, waarom dog zo hartig gelagchen word, en hoewel men hem op die onhebbelyke vraag openhartiglyk voldoet, hy schud zyn hooft, en toont met een viezen trek zyns monds, dat hy moeite heeft om 'er geloof aan te slaan. 't Geen zyne agterdogt 't meeste voedzel verschaft is zyn agterdogt zelf. Vermids zy hem aanzet om alles teffens te hooren en te zien, hoort en ziet hy alles onvolmaakt, en hy verduistert het door zyne verkeerde en zig zelf beledigende uitleggingen en byvoeg-

zelen. 't Is 'er nog wel anders te doen, zo iemand, tegens de goede zeden, een ander aan 't oor spreekt. Dan ziet men hem van angst en bekommering zyne nagels byten, zonder zomtyds zyne vingeren zelfs te sparen. Het koude zweet breekt hem aan alle kanten uit. Hy staat op distelen en brandnetelen, en zelfs op heete kolen; hoe min de anderen zig wegens deze onbeschaafdheid bekreunen, met hoe grooter reden hy denkt te moeten gelooven, dat het hem alleen raken moet. Hy is op het punt van een uitval te doen, en zig door een valsche vreeze van bespot te worden wezentlyk te doen bespotten. Somtyds vervalt hy wel eens in die veragtelyke sporeloosheid. 't Is hem gebeurd dat een deftig man tegens hem over gezeten, en in gedagten hem sterk aanziende zyne rotting al speelende by poozen had opgeheven, en neder doen dalen. Dit scheen onze man zo een baarblykelyk en gevoelig affront, dat hy den gewaanden beleediger onder voorgeven van hem een woord in 't byzonder te zeggen, met zig buiten deed komen, en hem, bevende van gramschap en met de grootste bitsheid afvroeg, of hy hem voor een hond aanzag, die men met een stok moest dreigen. Wat ontschuldigingen die brave heer bybragt, hy had de grootste moeite om dien neteligen en ongelukkigen zelfminnaar te stillen, en had hy min bezadigt en inschikkend geweest, hy zou mogelyk van die zotte waan eene welverdiende waarheid gemaakt hebben, en aldus zou een dwaze gril oorzaak van een bloedig gevegt, en van beider ongeluk hebben kunnen wezen. Men denke niet dat des mans pynelyke agterdogt spruite uit zyne overtuiging wegens zyne bespottelykheid. Het tegendeel is waar. Hy ziet zyne verdienste aan als iets dat geheiligt is, en waaraan ieder de grootste hoogagting is verschuldigt, en hy vreest dat nyd, en afgunst hem *kwade betalers* zullen doen ontmoeten.

De Vrouwlyke sexe is niet misgedeelt van de zelfde belagchelykheid. Dog ze heerscht zelden onder die gene die jong, en schoon zyn; Meest is ze te vinden in verlepte, en van de natuur onbegunstigde Vrysters, die door andere verdiensten 't gebrek van jeugd en bevalligheid wel dubbel meenen te vergoeden, en in alle gelegentheden vrezen te ondervinden, dat al de waereld daar omtrent van haar gevoelen niet is. Dog onder allerlei slag van vrouwen vind men een minder zoort van beuzelagtige, en voor haar, zo wel als voor anderen ongemakkelyke kreegelagtigheid, dewelke uit dezelfde bron voortvloeid. Men vind 'er by menigte, die, schoon het aan haar opvoeding, en waereldkennis, niet hapert, naar een gezelschap zig schynen te begeven, alleenlyk om 'er een ruime voorraad van een zot misnoegen te verzamelen. Hoewel z' er dikwils een vrolyke intreede doen, zo is 'er wel haast de eene of d' andere malle reden, die hare geemelyke zelfliefde aan 't pruilen doet slaan. Noit verlaten ze 't zelve, als t' onvrede en morrende. Die Dame heeft haar niet beleefd genoeg gegroet. De Vrouw van 't huis, zig de tyd niet

gunnende van haar compliment wydlopig te beantwoorden, heeft zig te zeer verhaast, om eene andere te gaan ontfangen. Deze is voorby haar heen gedrongen, en heeft haar de hand niet gegeven; Aan de Quadrille tafel heeft ze de slegtste party van allen gehad, en haar gelt met luiden ver beneden haar fatsoen moeten verliezen. Komt ze te rug van een gastmaal; ze is kwalyk geplaatst geweest, en nog erger voorgedient, de onthaler heeft geen attentie genoeg voor haar gehad, de Heer die naast haar heeft gezeten, was een bloedbeuling, die haar geen zes woorden toegesproken heeft. In 't uitgaan was ze reeds op de stoep, eer iemand zig aanbood, om haar in de koets te leiden, en ze zal zig wel wagten van in het toekomende een voet by zulke onbeschaafde menschen over den drempel te zetten.

Deze zwaarmoedige en zig zelf kwellende Eigeliefde kan myns oordeels niet beter opgeheldert worden, als door een strydig Character, van 't welk de vrolyke, vergenoegde, inwendig gekittelde Philantus het schitterendste voorbeeld is. Hy is van eene frisse en blozende kleur. Hy geniet eene volmaakte gezondheid. Zyn mond staat altyd aan 't lagchen; Hy lacht van binnen, zo een uiterlyke occasie hem daar toe ontbreekt. Zyn ogen zyn vriendelyk en blinkende, zyne levenszappen doorvloeyen hunne vaten met een vlugge evenmatigheid. Zyn harssenen zyn aan de minste verstopping niet onderworpen, en altyd geopent voor de aangenaamste en vrolykste harssenbeelden. Alleenlyk ontbeert hy maar, dog zonder het te voelen, en daar door te lyden, die fynste geesten, en werktuigen, die de ziel aan 't lichaam verknogt van noden heeft om denkbeelden voor den dag te brengen, te bespiegelen, te vergelyken, en te vereenigen. Hy denkt om zo te spreeken niet; zyn ziel is altyd in een lydelyke toestand. Hy vestigt nergens zyne aandagt op. Dezelve word zonder tegenstand door de voorwerpen weggesleept. Hy is altyd als in een wakende droom die hem 't hooft met de genoeglykste schimmen vervult, en hem alle de voorwerpen in hunne behaaglykste toestand vertoond. Alles staat hem wonder wel aan, dog niets zo zeer als hij zelf, en alles 't welk op hem een nauwe betrekking heeft. Hy verbeeld zig eigentlyk niet dat hy anderen in verstand, goede hoedanigheden, en beminnelykheid overtreft. Noit heeft hy zulks onderzogt; noit heeft hy de tyd gehad van derwaards zelfs zyne gedagten te wenden. Gelyk hy lacht zonder eenige andere reden, als om dat hy vrolyk is, en in 't schudden van zyn lever plaizier vind, zo heeft hy een uitmuntend behaagen in zig zelf, om dat hy daar vermaak in schept, en zulks zynen gelukkigen staat verdubbeld. Hy heeft maar eene verwerde en losse verbeelding van zyne verdienste, en hy is zo verzekert dat al de wereld met hem daar omtrent van dezelfde gedagten moet zyn, als dat twee maal twee vier is. In al 't geen hy voor den dag brengt, bespeurt men een zekere domme levendigheid, die wegens

hare ongemaaktheid koddig is, en zyn goed humeur den toehoorderen mededeeld. Kan men zig over zyne malligheden niet onthouden van lagchen, hy gelooft zig wonderlyk te hebben uitgesllooft, en de koddigste dief des aardbodems te wezen; Hy schatert boven alle de anderen, de traanen lopen 'er hem van over zyne ogen; en baart zo eene zotte lach een nieuw geschater, hy doet weer meê trots de beste. Al fopt men hem nog zo gevoelig, hy kan zyne oren niet gelooven, 't is voor hem onbegrypelyk dat met hem de spot kan gedreeven worden. Is 'er zelfs een van die gedienstige vrienden, welkers getal zo groot is, die hem tragt te ontdekken, dat hy smadelyk door deze of gene behandelt is geweest, hy lacht 'er meê; *Die daar mee betigt word is een van zyne beste vrienden, en 't is maar kortswyl geweest; wel opgetrokke luiden behooren immers kortswyl te kunnen verstaan.* De Wyn die hy in zyn Kelder heeft is de beste van gansch Amsterdam, zyne kinderen zyn de geestigste en bevalligste die te vinden zyn. Hy heeft een huis gekogt, en hy verzekert alle die genen die 't horen willen, dat 'er, wanneer hy aan 't zelve eenige verbeteringen naar zyn zinlykheid zal gemaakt hebben, geen fraayer nog gemakkelyker in gansch Holland zal bewoont worden. Zo zyne vrienden hem betuigen, dat ze zulks niet zien kunnen, en dat het een gebouw is als duizend anderen, *Ja ja*, zal hy antwoorden, *je zult zo niet praten, als ik het naar myn bestek zal verandert hebben;* en word daar op stil gezwegen, zo twyffelt hy niet eens of men is volstrekt van zyne gedagten. Eigentlyk kan men niet zeggen dat hy snoeft en zwetst. Geenzins, hy heeft de minste gedagten niet om iemant door 't vergrooten van die geliefde voorwerpen te misleiden. Hy schetst ze maar af even eens als ze in zyne eige harssenen verbeeld zyn. Hy is altyd in de zelfde geschiktheid, als iemand die stevig gedronken heeft, en door 't druive-zap vervrolykt in die wellustige toestand zig rykdom, magt, schoonheid en verstand met een onbetwistbaar recht denkt te kunnen toeeigenen. Zyn Character is eigentlyk eene *natuurlyke dronkenschap*, hy is met een knip ter waereld gekomen, en die zal hem byblyven, tot dat mogelyk eenige ziekte of d'ouderdom, zyne levensgeesten zal verkoelen en de werktuigen zyner harssenen doen verstrammen. Men vermoede niet dat het bevallig denkbeeld, dat hy van zig zelf heeft, hem trots, baldadig, onverdraaglyk, maakt. Ganschelyk niet; 't Is de hupste, en beminnelykste zot die 'er uit kan komen. Hy is maat met alle menschen. Zyne vergenoeging wegens zig zelf loopt t'allen zyden over, en bedruipt alle, die met hem verkeeren. 't Zyn allen, zonder uitzondering, brave, redelyke, eerlyke, verstandige luiden, *die wonder veel van hem houden, en des noods hem allen mogelyken dienst zouden doen.* Hy is zo wel te vreeden met zig zelf dat het hem nauwlyks mogelyk is op iemand, ten zy men hem met daden, die aan geen dubbelzinnigheid onderworpen kunnen zyn, beledigt,

t' onvrede te worden. Door de gemeenste vriendlykheid, en beleeftheid, word hy als verrukt. Is hem ergens een fatsoenlyke schootel eeten gegeven, en is hy daar op met een schyn van hartelykheid onthaalt geweest, hy beschouwt zulks met het zelfde vergrootglas van zyne aangebore dronkenschap. *Hy is pragtig, heerlyk, als een Prins getracteert geweest, en de onthaler heeft in de kunst van aan gasten een maaltyd aangenaam te maken zyns gelyk niet.*

Uit het gezegde is ligt op te maken dat dit Character van eene *dronke imaginatie* heel iets anders is als de gemeene verwaantheid, die niet zelden met voorbedagten raad de waereld door schynverdienste tracht te bedriegen, die trots en vermetel overal 't hoogste woord wil voeren, zig zelve verheft, anderen versmaad, en onder 't gewigt van haare laatdunkendheid zoekt neder te drukken, en ieder, die door haar niet bedrogen word, tot eene ondragelyke last moet strekken. Die lust heeft deze laatste wangestalte der ziele met zyn ware verwen afgezet te zien, kan zulks vinden in een Gedigt, genoemt *Lof der Verwaandheid.* Die verheeve Dame zelf word 'er spreekende ingevoert, en vertrouwt ons alle hare eigenschappen; hoe meer door haar opgevyzelt, hoe hatelyker, met al het oordeel, met al de kunst, aardigheid, beknoptheid en zinrykheid, die tot een treflyk hekeldigt vereischt worden. Voornamentlyk heb ik een zonderling behagen in de wyze op welke de Schryver dit Meesterstuk eindigt. Om ons te doen zien, dat de lugthartige verwaandheid een wenschelyke toestand voor den mensch zou zyn, indien ze door de ware godvrugt niet om ver wierd geworpen, en onze grootste belangen in dit leven bepaalt waren, doet hy 't opgeblaze Wyf aldus spreeken:

. . . . . . Maar 'k zie daar ginder *Goedgeloof*
Die 't oog heeft in een boek; Ei zeg eens aan de sloof
Dat ik het gaerne zag; ligt dat het iets zal wezen,
Dat van myn gading is; Ik wil den Tytel lezen;
Want zo me die behaagt. . . Maar Hemel! kan het zyn?
De Bybel! ach! vaart wel, myn vrienden, ik verdwyn. *)

---

*) *Zie Proeve van Dichtoefening bladz.* 236. *Leiden* 1731.

CII. VERTOOG.

Den 17 October 1732.

Nil satis est, inquit, quia tanti, quantum habeas, sis.

HORATIUS.

——— ——— *Niets is genoeg, nu elk*
Geschat wordt, naar het geld dat hy bezit.

HUYDECOPER.

WIe zal zig kunnen verbeelden, dat 'er in 't midden van ons Europa een Land gevonden word, daar het volk in kunst en kragt van redeneeren gene andere Landaard behoeft te wyken, en daar nochtans dagelyks de hatelyke spreekwyze: *Hy is geen duit waerd*, op luiden toegepast word, die zig door verstandt, deugd, en door de loflykste verdiensten, boven hunne Landgenooten verheffen. Ik had eertyds zo eene verbazende byzonderheid ergens geleezen, dog met 'er geloof aan te slaan vreesde ik zo eene agtbaare natie te verongelyken; Dog wanneer ik my onder dezelve bevonden heb, is het my onmooglyk geweest myne ooren te mistrouwen, die wel haast aan het wonderlyk gebruik van dusdanige klanken zo gewoon wierden, dat ze in 't zelve de minste aanstotelykheid niet meer en vonden. Niets is 'er gemeener in 't gemelde land als te hooren zeggen: 't Is de grootste schurk die de strengheid onzer wetten heeft weten te ontduiken, en door zyne ongehoorde kneeveleryen heeft hy zulke groote schatten vergadert, *dat hy ten minste tien duizend pond 's jaars waardig is;* Die of die is de eerlykste man die d'aarde betreeden kan, maar zyne onbesmette opregtheid heeft hem, in een zekere gelegendheid, die zo veele anderen verrykt heeft, in de grond geruineert, en tegenwoordig *is hy geen paar oortjes waard.* Ik weet zeer wel, dat de zin, die door de gewoonte, tegens rym en reden aan die woorden gehegt is, niets anders is als dat de eerste uit zyne groote schatten ruime inkomsten trekt, daar de ander in tegendeel van alle de goederen van 't geluk is versteeken. Dog ik moet egter betuigen, dat het in 't eerste opzigt vreemd voorkomt, dat die betekenis, die zo ligt op eene andere manier kon uitgedrukt worden, door woorden word afgeschildert, welkers letterlyke zin den mensch tegen zyne schatten opweegt en zyne waardy by het geen hy bezit afmeet. Dewyl 'er geen gewrogt zonder oorzaak is, zo moet 'er zeker een algemeene reden wezen, waar door een gebruik zo onverstandig als doorgaande heeft kunnen ingevoert worden, en die reden kan natuurlyker wyze niet anders wezen, als de onbepaalde agting die men voor 't geld heeft, en die, wanneer wy ons aan onze driften overgeven, en daar door de baarblykelykste waarheden uit het oog verliezen, in den rykdom de hoofdhoedanigheid van het redelyk schepzel doen vinden.

Ik beken gaarn, dat niemand, die niet volstrekt van 't vermogen van oordeelen berooft is, dwaas genoeg zal zyn, wanneer hy in koelen moede zyn aandagt op de treffelykste voordeelen, en voorregten van den mensch wil hegten, om het schandelyk gevoelen, dat tot het invoeren van die onbetamelyke spreekwyze aanleiding gegeeven heeft, niet te verwerpen en om verstand en deugd, die ons wezentlyk en inniglyk toebehooren, niet hoger te schatten als rykdom, aan welke de mensch zo eene schraale en onbestendige eigendom heeft. Maar wy hebben by ongeluk, tweederlei Reden, om zo te spreeken. De eene houden wy voor de bloote bespiegeling, en wy bedienen ons 'er van, om de waare natuur der zaken te onderzoeken. Maar de zelve gaat in 't gemeen niet verder, en ze heeft de minste invloed niet op ons gedrag. De tweede, aan dewelke wy de bestiering van onze gevoelens en daden toevertrouwen, neemt de gewoone slender tot eene grondwaarheid aan, en bestaat in 't vermoogen van uit dezelve de gevolgen, die 'er wezentlyk in opgeslooten zyn, te trekken. Aan de eerste vermeenen wy overvloedig te voldoen, wanneer wy hare vonnissen slegts goedkeuren, maar willen wy omtrent de tweede onze pligt betragten, zo denken wy haar met eene onbezonne blindheid te moeten volgen zonder oit het oog naar de andere te wenden. Nergens straalt dit onderscheide gezag van die tweederlei reden helderer door, als in des menschen ongemeete liefde voor den rykdom. Voor tegenswoordig wil ik niet bedoelen de onbepaalde en noit voldane drift om voor zig zelf schatten op te hoopen. Ik heb maar beslooten te spreeken van de ongegronde eerbied en die nauwlyks t'huis te brengen is, dewelke men in 't gemeen gevoelt voor die genen, die schatten bezitten, blootelyk, en om geene andere beweegreden, als om dat ze schatten bezitten. Deze redelooze hoogagting gaat zo verre, dat de verdienste maar als een cieraat van de rykdom word aangezien, en niet de rykdom, als een steunzel van de verdienste, en een middel, om aan derzelver werkzaamheid eene heilzame kragt en luister by te zetten. Argyrophilus zal in een gezelschap binnen treden, met zyne lage en onedele phyzionomie, zyne gansche gestalte, zyn gang, zyne manieren, zyne ongeregelde opschik belooven een man zonder opvoeding, zonder geest, zonder zeden, en ze houden trouwelyk haar woord. Geen klank komt uit zyn mond, dat niet ongerymd of boersch is, of zyne inwendige wanschapenheid des gemoeds niet op 't levendigste afbeeld. Iemand die hem niet en kend voelt voor hem eene onwederstaanbare veragting, en niet meester genoeg van zig zelf, om dit zyn gevoelen te verbergen, vind hy een voldoenend vermaak in deszelfs zotheid en ondeugd te bespotten. Ieder schynt over zo eene ongehoorde roekeloosheid als verstelt, men wenkt den vermetelen aan alle kanten, men tragt, met gebaarden, met oogen, en draijingen van 't lighaam, hem de onbetaamlykheid van zyn gedrag te doen begrypen. Vermids zulks niet hel-

pen mag, neemt een zyner vrienden de vryheid van hem in 't oor te luisteren dat de persoon, die hy met zo eene baldadige vinnigheid aantast, *een millioen aan geld bezit.* Wat eene schielyke omwending in 't gemoed van onzen schertzer? Hy bevind zig in de uiterste verlegendheid. Hy wordt nu rood, dan bleek, hy begint te stameren, het verrukkende denkbeeld van Argyrophilus schatten, doet de belagchelyke verfoeyelykheid van deszelfs gebreken voor zyne oogen verdwynen, en hy beschuldigt zig van zyne spotterny als van eene onvergeeflyke misdaad, dewelke hy egter, zo veel het doenlyk is, tragt uit te wissen, met aan 't gezegde, dat niet herroepelyk is, eene andere dray en zin te geven. Word diergelyke ontdekking aan iemand gedaan, die met eene ongewoone kragt van reden begaaft is, en durft deze met een koel gelaat antwoorden, *dat het geld van Argyrophilus hem ter waereld niets scheelen kan*, zal hy aangezien worden, als iemand die in onze waereld niet gebooren is, die uit de Maan komt vallen, of die volstrekt van zyne zinnen berooft de wandrogtigste gevoelens, die uitgedagt kunnen worden, in zyn boezem vòed. Deze nauwlyks begrypelyke eerbied voor de bezitters der rykdom houd niet op, schoon de gansche waereld bewust is, dat dezelve door schelmstukken, die 't schavot verdienen, op een gestapeld is, en voor een schitterend bewys van wel verdiende schande diende gehouden te worden. Wel is het waar, dat luiden die nog eenig gevoel van eer over hebben, zulke verrykte booswigten in hun hart veragten en verfoeyen. Dog wie is edelmoedig genoeg, om hen zulks te tonen, en om hen niet als monsters te vlieden? Wie zelfs is met genoegzame kragt van geest voorzien, om hen met een koele onverschilligheid te behandelen, en om hen uiterlyke tekenen van agting, die op hunne ziels overtuiging te rug stuiten, te weigeren? Men zal my zeggen dat zo eene schandelyke betuiging van eerbied uit eigenbaat en uit eene onedele neiging om eenig deel aan zo kwalyk verkreegen schatten te hebben, spruiten kan. Ik weet dat zulks doorgaat. Ik heb zelf in een vreemd Land een vrouw gekend, zonder de minste geboorte, die aan niets anders, als aan 't ongebondenste leven, dat oit eene van haar sex infaam kan gemaakt hebben, haar rykdom en verheeve staat verschuldigt was, en die nochtans, door hare vette en altyd voor elk bereide tafel, niet alleen de Edelste mans van een gansch hof dagelyks tot haar trok, maar òok in eene zusterlyke gemeenzaamheid met zommige fatsoenlyke en onbesproke vrouwen zig wist in te wikkelen. Dog zo eene verfoeyelyke eigenbaat is zekerlyk niet altyd de oorsprong van dusdanige eerbied. Men besteedze duizend en duizend maal aan luiden, by de welken, men zig de minste toegang niet kan belooven, en die men twyffeld of men ooit wel weer zal zien. Men maakt 'er gebruik van omtrent menschen die, verre van een penning, of een glas water voor iemand over te hebben, door de dwinglandy van hunne eige gierigheid onderdrukt zig zelven 't nodig

voedzel onthouden; gelyk ook omtrent anderen, die niets sparende om hunne eige wellust te voldoen, geen dukaat zouden willen wagen, om hun beste vriend van de grootste rampen te bevryden.

Dog, zal men my zeggen, dewyl volgens uwe eige stelling, geen uitwerking zonder oorzaak kan gevonden worden, zo moet 'er egter een reden zyn gegrond in de natuur, waar van dusdanige eerbied voor ryken, van welke men 't minste voordeel niet te verwagten heeft, afdaalt. Zulks kan en wil ik niet ontkennen. Ik wil ook niet beweeren, hoewel het in 't eerste opzigt eenige schyn van waarheid heeft, dat dezelve voortkomt uit een blinde drift den mensch aangeboren, en welke hy wel eenigzins maatigen, doch nooit geheel vermeesteren kan. Ik wil liever dezelve toeschryven aan 't valsche denkbeeld, 't welk wy, bedroogen door onze uiterlyke zinnen, zonder met onze reden te rade te gaan, van de rykdom maken. Wy zien denzelve aan als de grootste, en zelf de eenige bronader waar uit al ons wereldlyk geluk kan afgeleid worden. Men twyffelt niet, of in dezelve leggen opgeslooten gemak, verlustiging, middel om vrienden te verkrygen, gerustheid, voldane hoogmoed en heerschlust; in een woord alles, 't geen de ziel vergenoegen en streelen kan. Men verbeeld zig, dat hoe overvloediger die bronader is, hoe grooter en meenigvuldiger de voordelen zyn die uit dezelve voortvloeien. Wy laten ons voorstaan, dat zo wy zelfs ongemeene schatten bezaten, wy de verhevenste en de gelukkigste der stervelingen zouden wezen, en dat het slaafagtigste ontzag voor ons, ons met recht zou toekomen, en wy geven gewilliglyk en zonder moeite aan anderen in die heugchelyke omstandigheden geplaatst, die eer, op welke wy denken, dat we in dezelfde toestand een onbetwistbaar recht zouden hebben.

'tGeld is waarlyk niet min geëert, en gelieft in ons Vaderland dan by eenige andere Landaard. Zo men by ons niet volmondig uit durft zeggen, dat de rykdom de beste en aanzienlykstę hoedanigheid van den mensch uitmaakt, men onziet zig zelden schatten als ware en wezentlyke verdiensten aan te zien. Om zulks gewaar te worden behoeft men maar met de minste oplettendheid de dagelyksche conversatien aan te horen. Men bedeelt omtrent de rykdom loftuitingen, even eens als omtrent geest, schoonheid, geleerdheid en goede manieren. Wanneer men Cræsus aanmoedigt om een kostbaare koets te doen maken, zal hy met eene gemaakte zedigheid daar op antwoorden: *Maar, Mynheer, Mynheer, je lacht 'er immers meé, myn koetsje is ruim goed genoeg voor my, ieder moet zig wat naar zyn staat reguleeren. Ik laat die pragt voor lui van middelen over.* Middelen, Heer, zal men hervatten; wat woud ge ons wel wysmaken. De heele Waereld weet immers wel myn goede Heer, dat ge 't zo wel doen kunt als de beste van Amsterdam. *Maar ik bid u Mynheer*, zal daar op met een beschaamde toon toegevoegt worden, *dat gelieft u immers maar zo*

te zeggen, dan moest ik in uw staat zyn; zit 'er iemand warmpjes in, zo is 't Mynheer, en men is wel bewust wat treffelyke erffenis gy nog korts van uw Oom gebeurt hebt. Hier op scheiden ze van malkander vry wat vergenoegder als of ze onderling wegens de heerlykste gaven van geest en gemoed tot aan den Hemel toe verheven waren geweest.

CVII. VERTOOG.

Den 3 November 1732.

Offenduntur enim, quibus est equus, & pater, & res:
Nec si quid fricti ciceris probat, & unicus emptor,
Æquis accipiunt animis, donantve corona.

HORATIUS.

Schoon zulk een slach van Volk en diergelijk een ruigt,
Om 't allerongeschikst en schandlykst lacht, en juicht;
De beste zullen 't zich aantrekken en 't verfoeien.

PELS.

HEER SPECTATOR.

DEze laatste Kermis by geval te Amsterdam zynde, besloot ik eens op een avond den Schouwburg te gaan zien: zo, om dat het regenachtig weer my belette wel te wandelen; als, om dat ik een Spel aangeslagen zag dat my volkomen onbekend was; want ik ben niet zeer bedreven in de Nederduitsche Toneelstukken, die, sedert een jaar of twintig herwaard, gemaakt zyn. 't Was noch vroeg toen ik 'er kwam, en echter had ik niet veel minder dan een kwartier-uurs werk met dringen tusschen de voorpoort en de bak, daar ik my dicht aan de deur met een hoek van een bank vernoegen moest, zynde alles bezet of besproken. Dewyl ik in vescheiden jaaren hier niet geweest was, zag ik ten eersten verandering. In de plaats van vyf vergulde kroonen, hingen 'er nu twee zogenaamde *Lustres* van glaze kralen, gelyk *la Lauze* weleer plag te gebruiken. Dit gaf een zekeren misstand daar ik geen reden van geven kon, of het moest de ongewoonte wezen. Verder sloeg ik myn ogen rondom, en zag met groot vermaak al het gewoel aan. Ieder was even bezig om een plaats te zoeken, maar de helft kon pas te recht raken. Niet ver van my stonden drie mansperzoonen en even zo veel vrouwen, die ik voor Noord-Hollanders nam. Dezen waren in hevigen twist met de meid van den Kastelein, en wilden haar dwingen om zes anderen te doen opstaan, *welken* zo ze zeiden, *haar plek hadden ingenomen.* Maar de laatsten hadden 'er geen ooren naar, en gaven ten antwoord: *Zo je lui miend dat*

je verongelykt bint dan kan je nae boven veur de Heeren gaan. We hebben hier al vroeg eweest, en ien drie gulden betaald; want we dochten op de galdery te gaan zitten; maer daer was et vol. Toen wouwen wy ongs geld weerom hebben, maar ze wouwen 't ongs niet geeven, en zaiden: als jy 'er noch drie gulden bylegt, dan kan je op de beste plaats kommen, anders zellen we jou ien briefje langen teugen margen. En margen moeten we weer tuis wezen; daerom waeren we gedwongen, zo we dut spul zien wouwen, noch iens zo veul geld te verkyken. Nou was hier ook niet open as deuze plek, en daar bin we op gaen zitten, en we sellender niet ofgaen, je mag doen wat je wild. Een van de eersten hernam: *Dan wil ik min zes gulden en twaelf stuivers weer hebben, die ik sundag avend veur de lootjes en het bestellen van deuze plaetzen heb moeten dokken. Wat of 'er die Sinjeurs wel inbeelden? zoeken ze ongs wat te pieren? dat zelder missen. 't Is warentig schande dat ze op zukken wys schatten veur de bontjes zoeken te vergaéren. We binnen niet zot, en we weeten wel dat die de kost rykelyk enog kunnen hebben. Kom jonges, laeten we allemael nae boven gaen. Ik mot ereis zien of ik gien recht zel krygen.* Dit deden ze, en alles raakte in stilstand door het openen van het gordyn.

Hier zag ik een tweede verandering. Het fraai Paleis, dat, zo ik meen, door den vermaarden *Laires* geschilderd is, was ten eenenmaal vernieuwd. De eersten die op het Toneel verscheenen waren twee mans, die ik my niet kon te binnen brengen ooit meer gezien te hebben. Een van hun speelde voor een Turkschen slaaf, en voldeed my door zyn aangename uitspraak volkomen wel. Hy heeft iets over zich dat niet kwalyk naar den beroemden *Vander Sluis* gelykt. Ik was zo attent als my mogelyk was, zo lang het eerste bedryf duurde; schoon ik niet weinig gehinderd wierd door het kraaken van nooten, en de beweeging van de geen die voor my zaaten: want ieder reis dat 'er maar een nieuwe personaadje voor den dag kwaw, zeiden ze; Dat is die *Mossieu*, of die Juffrouw. *Deze speulde verleden jaer in Aron en Titus veur de Moor. Die speulde veur Satterninus* en zo voorts. Maar 't geen my wel meest verveelde was het heen en weer lopen van een vrouwmensch, dat, tusschen de bedryven, met een groote kan en een glas in de hand, geduurig riep: *Motje hier ook bier?* terwyl een ander figuur daar tegen aan schreeuwde: *Belieft 'er ook iemand van boekjes gediend te wee...zen?* Behalven dit kreeg ik altemet eens een hagelbui notedoppen en appelschillen op het hoofd: zo dat ik my verbeeldde op een dorp in een Redenrykers tent te zyn. Het tweede bedryf zou beginnen, en ik zette my weer neder, om met de zelve attentie toe te luisteren, toen my een Heer aansprak, die, hoewel sobertjes in de kleeren, al de uiterlykheden van een fatsoenlyk man scheen te hebben. Hy vroeg my met veel beleeftheid: *zou myn Heer,*

zonder zich te incommoderen, niet een weinigje kunnen schikken? Ik zat naauw genoeg; maar echter deed ik myn best om hem een klein plaatsje in te ruimen. Hy raakte met my aanstonds aan de praat, en zeide: *Het is hier zeer vol; doch ik ben daar over niet gesurpreneerd. Want dit stuk trekt altyd veel volk, hoe dikwils het ook gespeeld word. Is myn Heer wat voldaan?* Ik antwoorde hier op, dat my het speelen van een der acteurs beter voldaan had dan het spel zelf; doch dat ik 'er noch niet van zeggen kon, dewyl 't eerst een begin was. *'t Is zo,* gaf hy tot bescheid, met een gedwongen grimlachje, en zweeg verder stil, doch lette weinig op het geen 'er vertoond wierd. Ik voor my begon nu wat meerder concept van den inhoud te krygen, die my zeer extravagant voorkwam; en eer het tweede deel geëindigt was, kon ik raden wat het gevolg zou zyn. Terwyl de kaarsen gesnoten wierden, hervatte myn buurman zyn discours op deze wyze; *Heeft mijn Heer dien nieuwen acteur al gezien, die zo veel opgang maakt, en alles surpasseert wat 'er ooit op het Toneel geweest is?* Ik hernam, dat ik niet geloofde hem gezien te hebben, indien het de zelfde niet was die nu voor slaaf speelde. *Voor slaaf, myn Heer? neen .... neen .... ik heb gehoort dat hy van daag geen rol heeft, en niet voor aanstaande Zaturdag weer een beurt krygen zal. Maar ik heb hem de personaadje van Achilles zien representeeren, waar in hy geëxcelleerd heeft.* Een jong Heertje, dat dicht by ons stond, mengde zich in ons gesprek, en zeide: *Dat 's waar. Hy heeft by myn ... zo charmant gespeeld, dat ik 'er wel een dukaat aan verzien wou, zo hy 't noch eens wilde doen. Ik ken hem particulier, 't is een allerliefst mantje; hy weet wel te praaten, en heeft een houding als wy. Hy is nauwlyks een en twintig jaren oud. En wat die slaaf belangt, die heeft 'er geen handwater by.* Dan spyt het my, zeide ik, dat ik zo lang niet in deze Stad kan blyven; want ik wil gaarn bekennen dat die my wonderwel aanstaat, en dat ik nieuwsgierig zou zyn om zelf te zien of de ander het beter maakt. Met deze en diergelyke redeneeringen hielden wy ons op, gedurende de tusschenpozen. Eindelyk zou het vyfde Bedryf beginnen. Toen ontstond 'er een gejuich, en men riep: *Pas nou op; nou komt het mooiste; nou zelje de Galeyen zien branden.* Myn Raisonneur vatte wederom het woord. *Die machine, die myn Heer straks zien zal, is al heel aardig: en 't is jammer dat wy 'er niet recht in 't midden kunnen voorzitten. Zie eens, hoe natuurlyk heeft men dit alles weten te maaken!* Ik rekte my zo veel uit als ik kon, om over de hoofden heen te zien, maar moet bekennen dat ik 'er zo veel fraais niet in vond, en het staat my voor dat ik voordezen vry wat aardiger vertoning in *de Vierkroonen* gezien heb. Na dat 'er eenige praatjes, die weinig tot het sujet deden, vooraf gegaan waren, hoorde men een zogenaamd *Zeemuzyk*, en toen dit geëindigd was, vlogen 'er eenige voetzoekers, of kardoezen met kruid gevult, heen en weer. Ik

begon te denken dat zulk een kinderspel wel ernst kon worden; en dat, zo by geval de vlam eens in de schermen sloeg, het volk malkander zou dooddringen. Des nam ik het voorzigtig besluit van, zo lang als deze brand duurde, buiten te gaan, daar myn buurman zeer verwonderd over was. Hy wilde my tegenhouden, en wys maken dat men precautie genoeg gebruikte om alle ongemak te prevenieren, en dat 'er altyd eenige tobbens met water gereed stonden. Doch dit mogt niet helpen. Ik zeide dat ik voort zou wederkomen; maar, toen was ik myn plaats kwyt, en daar rees zulk een damp, dat ik vreesde te stikken, en moeite had om de Acteurs te zien, schoonze by toortslicht het spel eindigden. Des vertrok ik in 't geheel, zonder zelf den dans af te wachten, en beklaagde onderwegen myn kostelyken tyd, die ik vry wat beter had kunnen besteden, of met het bezoeken van den een of den anderen vriend, of met het lezen van een goed boek.

Des avonds, in myn logement aan tafel zittende, verhaalde ik aan myn gezelschap hoe weinig genoegen my de Amsterdamsche Schouwburg gegeven had. Een bedaardt man, die nu al eenige reizen met ons had gegeeten, nam het woordt, en zeide: *dat ik daarvan niet met recht kon oordeelen; dewyl men op een kermis gemeenlyk meer toelegt om de buitenluiden dan om de liefhebbers te voldoen. Doch, om de waarheid te zeggen*, vervolgde hy, *ik weet niet of myn Heer al beter voldaan zou wezen, schoon hy een ander stuk gezien had. Ik ben eenige jaren achter malkander een trouw comparant geweest, en heb verscheidenmaal uitkoop gedaan; maar zulks heeft my eindelyk verveeld; want in een saisoen kan men genoegzaam alles zien. Nu kom ik 'er schier nooit, of zo ik 'er kom, het is om het een of 't ander Treurspel; dat altyd beter dan de Bly- en Kluchtspeelen vertoond wordt. Voor de rest zyn de beste Acteurs overleeden, of verouderd, of van het Toneel af; en, buiten een stuk of drie mans en vrouwen, heeft men niet veel uitsteekends. Echter hoopt men dat een Nieuweling, die zedert weinig tyds gespeeld heeft, en zyn dingen vry wel doet, dit gebrek herstellen zal. Doch dit moet de tyd leeren.* Ik kon niet nalaten hem hierop te vertellen de questie, die ik tusschen eenigen der aanschouwers, over het verlies hunner plaatzen, had gezien; en vroeg met een: of het altyd een gewoonte was het geld maar te ontfangen, schoon men van te vooren wist, dat die menschen te rug zouden moeten. Hy zeide van ja. En ik hernam dat zulks tegen de billykheid streed. Want (behalven dat het ieder niet gelegen komt, als het boven vol is, naar beneden te gaan, en bygevolg ééns zo veel gelts te verzien) hier uit kunnen veel moeyelykheden ryzen. Neem eens: een fatsoenlyk man heeft plaatzen laten beleggen, en ziet, schoon hy vroeg genoeg komt, dezelven ingenomen; is hy niet gedwongen of om zich te prostitueeren, of om met de Dame, die hy by zich heeft, te voet weder naar huis te

gaan; dewyl zyn koets of slee ten eerste wegryd, zo haast hy in de Schouwburg is? Maar kan hy 't de bezitters van die plaatzen ook wel kwalyk nemen? geenszins. Deze menschen, hun geld schoorvoetende en tegen dank uitgeschoten hebbende, bedienen zich van 't geen zy vinden. Des dunkt my dat men hierin wat redres behoorde te maken. De goede man begon te lagchen, en zei: *o myn Heer, zo gy alles redresseeren wilde, gy had dagwerk.* Verders raakten wy op het sujet van het geen men dagelyks vertoont. Ik onderstont of 'er niet altemets wat nieuws uitkwam. Hy zeide van neen, en vervolgde: *Der dichters yver is verflaauwd; waarvan men de reden beter gissen dan zeggen kan. Maar wat zwarigheid, zo men slechts wat meer oude stukken, die 'er in overvloed zyn, en wel gezien mogen worden, wilde ophalen? maar nu is 't als een A. B. C. en van negentig spelen, die in een saisoen vertoond worden, ziet men 'er ten minsten zeventig in een volgend weerom, en dat gaat zo altyd den zelfden gang.*

Maar ik merk, Heer Spectator, dat ik, ook altyd den zelfden gang gaande, u zekerlyk verveelen zou; des zal ik onze verdere discoursen overslaan en een einde maken. Alleen voeg ik 'er noch by, dat myn dunkt, dat men uit het portaal van den Schouwburg het paneel behoorde weg te nemen, waarop deze vaerzen van *J. V. Vondel* met vergulde letters geschreeven staan, de reden behoef ik u niet te zeggen.

Geen kind de Schouwburg lastig zy,
Toebakspyp, bierkan, snoepery;
Noch geenerlei baldadigheid,
Wie anders doet word uitgeleid.

Vindt men goed dit schryven in een uwer vertoogen te plaatzen, ik maak 'er u meester van, en ben met veel achting.

HEER SPECTATOR,

U Edts. onbekende Vriend

L. V. D. G.

Hage, den 21 October 1732.

CVIII. VERTOOG.

Den 7 November 1732.

Accipe, si vis,
Accipe jam tabulas; detur nobis locus, & hora,
Custodes, videamus uter plus scribere possit. HORATIUS.

Gaa zitten,
Gy die de kunst verstaat van anderen te vitten,
Schaf pennen en papier, vervaardig u ten stryd:
Of zoo 't u nu niet lust; noem my slechts plaats en tyd,
En zie eens wie van ons, ik wil 't aan elk verblyven
Kan in den minsten tyd de meeste vaerzen schryven.

HUYDECOPER.

'T IS al een ruimen tyd geleden, dat ik uit den Haag t'huiswaard keerende, eerst op Leiden, daar ik eenige goede vrienden begroeten wilde, en des anderen daags 's morgens met de schuit van negen uuren naar Uitrecht, daar ik mede iets te verrichten had, vertrok; ik was nauwelyks aan het laatstgenoemde veer, of zag wel, dat ik de roef niet nodig zoude hebben om my af te zonderen, wyl ik de eenige passagier was, die mede voer; ik begaf my in deze eenzaamheid aan 't lezen van een boek, dat ik ten dien einde had meêgenomen, en wy waren reeds aan de molen van Koukerk, eer ik eenig gezelschap kreeg. Hier stapte iemand in, die tusschen 't burgerlyk en 't boersch gekleed zynde met recht een Huisman genaamt mogt worden, die my gegroet en de schuit eens rond gezien hebbende met een zwaare stem dus uitbarste;

De helden in het ros van Troje hadden 't wis
Benaauwder, als het hier in deze trekschuit is.

Waarop ik hem wedergroetende zeide; *Wel zo Vriend, de geest schynt vaardig, want ik geloof dat deze vaerzen eigen maakzel zyn.* *Ja Heerschop*, was het antwoord, *daar hoefje niet an te twyffelen; ik wor nou te met een dagje ouwer, maar al zeg ik het zelfs, 't is geen tien jaar geleên, dat ik in het kniewerk voor niemand gezwicht zou hebben. Dan hebje*, viel ik hier op in, *naar alle apparentie al een talryke familie. Nou zien ik wel*, schoot de Huisman my al grimlachende toe, *datje weinig of geen ommegang met de konstbroeders hebt gehadt, en je ook niet veel op de fisonemie verstaet, want ik ben noch ongetrouwt, en heb geen kinderen, of je most iemands treffelyke werken voor zen kinderen houwen, dat zou noch gaan meugen.*

Held Epaminondas had zulke dochters twee,
De slagen, die hy won te Luiktre en Mantinee.

Hier op, vroeg ik hem, *wie verstaat gy door de kunstbroeders?* *Die van de aaloude vrye gebateseerde Redenkamers*, kreeg ik tot bescheid, *gelyk wer één in ons Dorp hebben, waar van ik al vroeg een lid, en naderhand Fakteur, Prins en Keizer ben geweest, en, al zeg ik het zelfs, niet zonder lof. Ik zouje noch al wat pryzen kennen vertoonen, die de kamer an me refereinen verschuldigt is; Ik heb ook nou en dan als Broertje wel eens met de kap geloopen; maar jy verstaat je die dingen niet zien ik wel; de Rhetorika is nou te veracht, als dat de Heerschoppen zich daar an zouwen laten gelegen leggen, de ouwe weldaden worden vergeeten, want immers, dat zelje niet ontkennen, dat we een groot deel an 't werk van de Riffermatie hebben gehad; zoje een man van stuidie bent, hebje dat wel meer als eens geleezen.*

Zoude ik niet? gaf ik hem tot antwoord, *ik weet zeer wel, dat uwe overoudvaders met meerder recht daar op roemen mogen dan de beeldenstormers, die, volgens het oordeel van alle gematigde Schryvers, ten hoogste strafwaardig door hunne blinde drift, en buitenspoorige moedwil bynaar oorzaak zyn geweest, dat zo een heilzaam werk als de Hervorming van den Godsdienst, waar op de vryheid van conscientie, die wy genieten, gebouwd moest worden, in zyn geboorte gesmoord zou hebben, wyl het aan hun niet gefaalt heeft, dat alle Roomschgezinde Vorsten, zelfs die ons uit Politie tegen Spanje de behulpzame hand boden, hunne wapenen niet keerden tegen het land, daar zo onbezuisd op de weereloze voorwerpen hnnner religieuze eerbied wierd gewoed; 't geen den algemenen Staaten geen kleine moeite gekost heeft om voor te komen; ik zwyg van het schynrecht, dat zy den wrevelen Filip gaven, om op het aannemen der bloedplakaten, door zulke ongeoorloofde feitelykheden uitgetart: sterker aan te dringen: Neen, uwe aloude loffelyke voorzaten gebruikten buiten hunne welberedeneerde spelen van zinnen in hunne vertooningen ook de zogenaamde boeken der Leken, dat zyn de schilderyen en beelden, om de oogen der aanschouweren aan zodanige poppenkraam van jongs af gewent, op een zachte wyze te openen, daarze eertyds dienden om hen blind te houden in het wezendlyke van den Godsdienst. Hier uit kunt gy merken, of ik de Rhetorika haren lof benyde, en of het uit verachting der kunst spruit, dat ik op den tegenwoordigen stand der kamers niet zeer gevat ben, want van de ouden heb ik schier al wat 'er in druk is geleezen, en mogelyk zal u wel bewust zyn, dat die boeken thans lustig opgezocht worden, voor al door de liefhebbers van onze taal, die zich geenen arbeid ontzien, om de oude Duitsche woorden, die uit het gebruik geraakt zyn, waar 't mogelyk, op het gezag dier Dichteren weder in te voeren, hoewel ik gaarn bekennen wil, dat zulks myn minste inzicht is; want gelyk ik het geld gebruik, dat thans ter tyd gangbaar is, zo gebruik ik ook de woorden, en zoek me slechts te wachten,*

dat ik door geen valfsche munt bedrogen worde. Dus zou het my een groot genoegen geven, indien ik eenige zaken wegens den tegenwoordigen staat der Rederykers van u leeren mogt, wyl we zeer zelden gelegenheid hebben om met leden van uwe kamers om te gaan; want in de steden is het 'er te ver mee verloopen, en op het land komen wy niet dan om ons te vermaken en den boog te ontspannen. Dus gunnen we ons den tyd niet om daar met een ervaren lid van de kamer eens een ernstig gesprek over haar bedryf te houden; al wat we doen, zo 't eens gebeurt, dat 'er in het naastgelegen dorp eenige t'zamenkomst der liefhebbers is, bestaat in het zien der intreede, en der spelen, die 'er vertoond worden, meer om te spotten met het geen ons vreemd en ongerymd schynt, dan om ons te verwonderen, hoe menschen die altoos hunne handen met andre bezigheden vol hebben, zo ver kunnen vorderen, dat ze op een publyk toneel allerlei personaedjen durven vertoonen, zonder door het gewoel, gelach, en de verdere luidruchtigheden der kykers van hun stuk te raken, daarwe veeltyds ons geld spillen in de komediën, om de speelers gedurig in hunne rollen te zien haperen, zo dat ze menigmaal door den Boekhouder daar niet weder op te helpen zyn, want dit moet ik tot lof van uwe kunstbroeders zeggen, dat ze zeer rolvast zyn, en men klaar kan zien, dat ieder zich bevlytigt om zyn best te doen, en de prys te helpen winnen.

Dat is waarheid Heerschop, antwoordde . . . .

Maar ik geloof, dat het den Lezer beter genoegen zal, dat ik ons verder gesprek, om al die herhalingen van *ik zeg*, *hy gaf tot antwoord*, *enz.* te vermyden, by wyze van t'zamenspraak afhandele, zullende mynen reisgenoot door de letter R, dat is Redenryker, van my, die als Spectator door de S, betekend word, gemakkelyk te onderscheiden zyn.

R. Dat is de waarheid Heerschop, en 't moet al wat meer als gemeen zyn, dat ons verstommen zal; evenwel is het in me jeugd te Noordwyk eens gebeurd, en dat moet ik je verhalen, want het was een koddige poets; de Redenkamer van *de Lely onder de doornen*, voerende tot zinspreuk, *Uit Liefd' bestaen*, zou op een kermis de koninklyke spullen van Josef vertonen, en had een houten tent laten opslaen, die van agteren met een uitstek over een sloot hing, daar een schuit in ley onder een opening, die men expres in de vloer van 't uitstek gelaaten had, om in het eerste deel Jozef daar door als in een put te laten zinken; de kostjongens van het Fransche School hadden dit gemerkt, en, toen men in 't begin van 't speulen was, ja niemand eenige agterdogt had, de schuit weggevoerd, zo dat Jozef toen hy in de kuil zou worden neergelaaten, tot aan de hals toe in de kroost en modder zakte, 't geen hem zo eysselyk schreeuwen deed, dat al de kykers riepen, *Hoór Josef eens klaegen, het gaet je aen je hart, wat speult hy mooi!* de

anderen gingen vast voort tot dat hy zyn tweede klacht geëindigd hebben, en aan de Ismaëlitische Koopman geveilt kon zyn, daar gelykje weet, wel een quartier mee verloopen moet; maar toen ze hem uit de sloot getogen hadden, was hy zo nat, bekroost en bemoddert, dat hy op het toneel komende hem schudde als een waterhond, en met een grouwelyke boosheid daar of liep, niet anders roepende, als *ik schaay 'er uit, ik schaay 'er uit;* waar doorze zo lang gedwongen waren met speulen op te houwen, tot dat ze een anderen Josef gevonden hadden.

S. Ik twyffel niet of die onvoorziene klucht zal ruim zo groot een geschater onder de aanschouwers, als verlegenheid onder de vertoners veroorzaakt hebben; maar wyl we van deze spelen van Josef spreeken, moet ik u, die 'er menigmaal een rol in gehad zult hebben, eens vragen, of ge my ook een klare uitlegging kunt geven van iets, dat ik nooit recht, hoe dikwils ik het ook geleezen heb, bevatten kon; het is deszelfs tweede klacht, die ik geheel van buiten ken; en vervat in deze woorden,

De putgalm volgt op rym myn lesten tarm.

Ik begryp wel, dat Vondel hier de echo of weerklank door verstaat, maar dat woord *tarm* koomt my zo gezocht voor, dat hy zekerlyk daar iets mede bedoeld moet hebben, dat mogelyk in zyn tyd bekender was, dan tegenwoordig.

R. Je hebt niet al misgeraden, ik heb tweemaal zelfs voor Josef gespeult, en die woorden hebben by ons geen de minste duisterheid, want je moet weten, dat *tarm* en *tarmen* al van de eerste konstwoorden zyn, die we leeren. In onze vergaderingen gebeurt het dikwils, dat iemand een woord opgeeft, daar we van de ry af ieder een rymwoord op zeggen moeten, die dit niet ten eersten vind, of 'er een gebruikt, dat een ander al gezeid had, verbeurt boete; het opgegeeve woord hiet *tarm*, en het rymen op deuze wys is ons by den naam van *tarmen* bekend. Dat Vondel dit in 't oog gehad heeft blykt klaar uit den t'zamenhang.

De putgalm volgt op rym myn lesten tarm,
En schynt beweegt myn klachten naer te smeeken
Dat 's al myn troost en tydverdryf, och arm.

Hy noemt het, en daar houden wy het ook voor, een tydverdryf, en schynt vast te stellen, dat het in 't land van Kanan al in zwang ging, of dat Josef in zyn jeugd lid van zodanig een Konstgenootschap, als onze kamers zyn, geweest is, en dus zouden deze met recht *de aloude* genaamt worden. Dat myn gissingen niet heel ongegrond zyn, zal je moeten toestaan, zo ras alsje maar bedenkt, dat die woorden moeten gehouden worden voor een vertaling van

't geen Josef in zyn taal gezegt heeft, of kunnen zeggen: dus zo men Josef en Vondel slechts wel onderscheid, zal 't aanstonds blyken, dat ieder iets beoogt moet hebben, dat in zyn land zeer bekend was ten tyde dat de een zyn klachte deed, en de ander zyn Treurspel heeft opgesteld.

S. Indien dit uit uw eigen koker komt, moet ik zeggen, dat gy de Dichters met oordeel leest.

R. Zo vraagt men de boeren de kunst of, Heerschop; maar om voor jou niet te veinzen, ik heb het van een gestudeert persoon, die voor eenige jaren by onzen Baljouw logeerde; en ons *tarmen* bygewoond hebbende, daar uit dat bewys van onze *aeloudheid* heeft opgemaakt; maar je zoud je leven niet geloven hoe vast we daar door op het rym worden; ja we hebben in ons dorp een jong borsje van agtien jaar, die in eene week de helft van een boek, dat *Sesdaagsch Winterbuitenleven* hiet, al heel mooi op rijm heeft gebrocht, en als het of is, zal hy het met een opdracht aan den ongenoemden Schryver in vier Refereinen van twaalf regels, mids dat hy vyf en twintig guldens voor zen moeite krygt, in druk uitgeven.

S. Het boekje, daar je van spreekt heb ik eens ter loops gelezen, maar hoe zal het de jonge Liefhebber met de letters stellen, daar de namen mee betekent worden?

R. Al wel: ik ken niet zien, of het laat hem in 't rym zo pleizierig lezen als in het ongerymde werkje zelfs, by voorbeeld, dit heb ik 'er van onthouwen.

My geevende bescheid ik haar voor R straks kende,
Die wel eer had gewoont by zekere Mama,
Die E hiet, daar ze toe bedurf myn neef P: H.

S. Met verlof vriend, ik zalze opschryven, want ik heb zo goede geheugenis niet als gy, de twee andere vaerzen, die ik uit uw mond gehoord heb, zal ik niet vergeeten, zo hebbenze my over uwe vlugheid verbaasd gemaakt.

R. Je hoeft me niet te zweeren, dat je zo wel niet met je memorie staat als ik, wy oeffenenze wat meer, en *uizeeren doet leeren*, zeit het spreekwoord. De weinige boeken, die we hebben, kennen we schier van buiten, en jou lui hebt 'er zomtyds zo veul, dat je geen tyd vind om het grootste gedeelte eens in te zien; de Bybelsche en andere ouwe historien geloof ik dat we ruim zo goed weten als mennige studdent, die 'er van de Akkedemie gaat, we zouwen aars onmogelyk te recht konnen kommen met het beantwoorden der vragen, die ons worden opgegeven, en wel voornamentlyk die we de *knievraag* noemen.

S. Eilieve! zeg me eens wat ik daar door moet verstaan. In het begin van ons discours is 'er over het *kniewerk* heen gepraat.

R. Dat wil ik graeg doen, maar dan motje me ook reden zeg-

gen, waarom je mient, dat we thans overal in zo weinig agting zyn.

S. Ik twyffel niet, of 't zal u vry gemakkelyker vallen, aan myn begeerte, dan my aan de uwe te voldoen: echter zal ik 'er zo veel van zeggen als me mogelyk is; want daar de bewyzen ontbreeken, moet men zich met gissen te vrede houden.

R. 't Is goed, en ik heb meer als eens gezien, dat het geen de één slechts voor gissingen opgaf ruim zo gegrondeert was, als het geen een ander met geweld voor overtuigende bewyzen wou deur doen gaan.

Maar omje niet op te houwen. Wanneer al de kamers, die op de uitgegeeve kaart van beroepinge ten bestemden tyd verschynen ter plaatze van waar die afgezonden is, en aan dezelve door heur intreede, bewys der blasoenen, het speelen, het prononseeren der refereinen, het zingen van 't lied, en wat 'er verder in begrepen was, voldaan hebben, word 'er in 't gemeen daags voor de ofscheid, en 't vertrek, een vraag opgegeeven, die na het werk lang of kort mot wezen, ook in een langer of korter bepaalde tyd mot beantwoord worden, somtyds in een lied, somtyds in één of meer refereinen. Over een groote hondert jaar most een liedje in één uur, en een Referein in twee ofgemaakt worden; doch de bepaling van de tyd en regels hangt thans of van den opgever der vraag, die de *knievraag*, gelyk het antwoord het *kniewerk*, genaamd is.

S. Ha! Ha! nu begryp ik, het is zo veel als een proef; wie het vaardigst rymen kan; diergelyke liefhebbers zyn 'er al ten tyde van Horatius geweest, want hy schryft in zyn vierde Hekeldicht, 't geen iemand van myne goede vrienden eens voor zyn vermaak op rym vertaalt heeft, en ik bynaar geheel van buiten ken, in dezer voege:

Krispinus laat me schier geen oogenblik met rust,
Hy schreeuwt, daar is papier, vat aan maar, hebtge lust,
Stel wachters, tyd, en plaats, men ty aan 't vaerzen maken,
Dan zal men zien, wie best en spoedigst klaar zal raken.

Doch wat overeenkomst heeft zulk een doen met den naam van *Kniewerk.*

R. Dat zal ikje zeggen Heerschop, over een anderhalve eeuw of daar omtrent, want ik wil 'er niet in behaalt wezen, was het de manier, dat zy, die zulke vraagen wilden beantwoorden, een schoon vel postpapier, twee wel versneeden pennen, een intkoker met goejen int, en een doosje met zuiver stofzand kregen, ze zatten op een ry by malkanderen, en de kaart van *de knievraag* wierd elk te lezen gegeeven: dat gedaan zynde lag ieder het papier op zen knie, wyl niemand zich van tafel, schryfbank, of lessenaar bedienen mogt. Men haaste zich, zo veul me kon; want die lest kwam wierd uitgejouwt, en je zoudje verwonderen, alsje zag, hoe snedige antwoorden 'er dikwils in dien korten tyd en op zulke ongemakkelyke

wys op dat zoort van vragen gegeven zijn; dit is de oorzaak van de namen, die in 't gebruik blyven, schoon het werken op de knie byna geheel uit de mode is, of het most waar wezen, dat me van andere Liefhebbers is verhaalt, te weten, dat het somtyds noch wel gebeurt, dat die vraag beantwoord word op de knie van een vrouwmensch, daar de Rhetorika door verbeeld word, geheel in 't wit gekleed. Maar dat heb ik zelfs nooit by gewoont, daarom sta ik 'er ook geen borg voor, maar me dunkt, dat het noch al grappig wezen zou. Een partikkelier, die lust heit, mag zich ook wel opdoen, en zo hy wel slaagt, word hy met een *vereerprys* buiten de kaart begiftigt; en ik zelfs heb meer als eens an dat werk geweest, en tekende, GFLKRD *een rechte striep* en het woord *hand.* Maar ik geloof, dat je niet raden zelt, wat ik daar mee beduijen wil.

S. Schryf het eens, en dan zal ik zien, wat ik 'er van maken kan.

R. Daar is 't.

S. Zou het niet zweemen naar de LXN *tyd* van den beruchten Leidschen Pierro? die daar meê *Ell Iks En tyd* te kennen gaf, dan zou ik met de letters wel raad weten, die beteken zouden *Geef elkaar de hand*, maar ik zie niet, wat die rechte streep beduiden wil.

R. Je bent 'er al na achter Heerschop, dat is wel de grond van de uitlegging, maar niet volkomen; want, al zeg ik het zelfs, Pierro zou 'er zyn kaproen wel by neer meugen leggen. Zen letters kommen niet half zo wel, als men ze vol schryft, uit als de myne, die boven dat noch een geheime zin hebben; maar dat je deur de rechte striep, het woord *rechte* niet verstaat, daar ben ik verwondert over, dan is het immers, *Geef elkaar de rechte hand*, dat de grond is van den tweeden zin.

S. Die verzoek ik, dat ge my eens uit wilt leggen.

R. Ik heb altyd veel gehouwen van de Spreuk der *oude Haarlemsche kamer 't Speelkorentje*, *Trouw moet blyken*, maar wyl ik die niet gebruiken mogt, of ten minsten niet opentlyk gebruiken wouw, zo heb ik gedaan, gelyk ik ergens van Julius Cesar gelezen heb, die toe hy zen naam noch op geen geld mogt slaan, daar een Olifant op liet zetten, die in een zekere taal, Cesar word genaamt. Nou weetje wel, dat wanneerder by ons getrouwd word, de Domene zeit; *Geeft malkander de rechter hand*, en wyl dat in 't publyk als een zinnebeeld van de trouw geschied, zo dunkt me, dat myn woorden heel klaar betoonen, dat *Trouw moet blyken.*

Jou beurt Heerschop, om me te zeggen, waarom we thans in die achting niet zyn als voorheen, maar je motje wat haasten, want we zyn straks by Zwammerdam, daar ik uit mot, en men ofscheid van je neemen zel.

S. Dewyl ik uit je spreuk genoegzaam zie, dat gy vry diepzinnig zyt, zal ik u myn gedachten by gelykenis uiten. 't Is u, denk ik, wel bekend, hoe onze Hollandsche overoudvaders dagelyks hunne vergaderingen in de doelens hadden om zich daar in het

schieten met den voet- en handboog als ook met de bussche te oeffenen. De beste burgers deden meê, alzo het menigmaal gebeurde, dat ze zelfs te veld moesten trekken; maar sederd de Vorsten en Republyken gereguleerde troepen in hunnen dienst genomen hebben, waar in ieder die een Krygsmans hart in 't lyf heeft zich begeven kan, is de lust tot de wapenhandel in de burgers zo verminderd, dat de beste maar geldschutters zyn, en de anderen meest overal de gewoonlyke exercitien, die ze op de wacht moeten doen, gansch niet ordentelyk weten uit te voeren; ja die zich hier eenigzins boven het gemeen bevlytigen, worden van de rest als met den nek aangezien en uitgelachen.

R. Ja, ja. Ik begryp je wel; nergens zyn onze konstbroeders meer in verval en verachting, dan ter plaatze, daar de Akkademie is, daar hebbenze haar aeloude kamer moeten opruimen voor kunstenaars, die nou wat meer in de mode zyn, daar ik in die tyd dit vaersje op maakte.

Wat is het voor een tyd, helaes! die wy beleeven?
De stomme zuster heeft de spreekende verdreeven.

En zeker onze vrienden van de witte Akoleyen hebben niet weinig moeite gehad om heur ouwe schatten te bergen, en ze van de eene poort na de andere over te brengen, zo rouw leefden 'er de jonge schilders meê, dat ummers niet hupsch noch broederlyk gehandeld is. Maar we zyn te Zwammerdam, ik wensje behouwe reis, Heerschop, en bedankje veur je gezelschop.

S. Ik bedank u insgelyks, en wensch u het zelfde.

Hier heeft de Lezer het verslag van ons gesprek, waar van ik aanstonds een registertje op myn tabletten maakte, om het zo min te vergeeten, als mogelyk was, en ik zal vergenoegd zyn, zoo het hem zoo weinig verdriet, als het my verdrooten heeft, waar van ik eenig bericht ontvangende zal trachten gelegenheid te krygen om nader agter de geheimen dier liefhebberen te komen, en dezelve het publyk gulhartig mededeelen.

CXV. Vertoog.

Den 1. December 1732.

Barbarus his ego sum, quia non intelligor ulli. Ovidius.
Ik ga hier voor Barbaar wyl niemant my verstaat.

GIsteren kreeg ik het bezoek van mynen jongen Neef *Themistius*, die, over een week of vyf in de Rechten gepromoveerd zynde, thans in zyne geboortestad woont, en daar gelegenheid bekomen heeft om in een gezelschap van de fatsoenlykste Juffers en Heeren te verschynen. 't Is op myn aanraden, ruim zo veel als uit eigen

keur, dat hy deze Societeit van tyd tot tyd bywoont. Hy heeft zyn werk gemaakt van de studien naarstig te behartigen, waar door hy eenigzins van een somber humeur geworden is, en vry veel verscheelt van die luchthartige jongelingen, die gaan of ze dansten, en spreeken of ze zongen, en de alleronbekendste Dame zo *cavallierement* de hand bieden om haar in of uit te leiden, als of ze al hun leven met de grootste familiariteit zamen hadden omgegaan. Toen ik hem dit eerst voorstelde, had hy 'er zeer veel tegen in te brengen. Hoe is het mogelyk Oom, was zyn zeggen, dat gy my vergen kunt de tyd, die ik aan nutte bezigheden, of in de conversatie met geleerde mannen genoeglyk besteden kan, te verkwisten aan een uitspanning, die ge my, toen ik naar de Akademie ging, sterk hebt afgeraden? Ik gaf hem hier op tot antwoord, dat ik toen myn byzondere reden had, om hem bynaar geheel aan de boekoeffening en het waarnemen der Lessen en Collegien te houden: gelyk ik tegenwoordig geen minder reden heb, om hem de waereld te leeren kennen. En op dat ik myn gedrag beter by hem wettigen mogt, bediende ik my van een voorbeeld, en vroeg hem, of hy zich niet kon errinneren dat wy, toen hy pas aan de studie gekomen was, zamen op een *auctie* van boeken geweest waren, om hem te voorzien van die genen, die hy meest nodig had, en minst missen kon, daar wy eenige andere jonge Studenten vonden, die al vry wat gelds besteedden aan Romans, Comedien en allerhande verzamelingen van sprookjes en snakeryen, dezelven tegen malkander zodanig opjagende, dat men ze beter koop in winkels krygen kon. 't Geen ik hem op deed merken als een zeer verkeerd gedrag; nademaal het toen hunne tyd was om de gronden te leggen van naderhand in ryper jaren de besten zulker boeken met oordeel en nut te kunnen lezen, daar zy hen tegenwoordig slechts af konden trekken van hun oogmerk loffelyk te bereiken. Deze zelfde reden was het, waarom ik hem toen vermaande zich in geen gezelschappen van Juffers te begeven; dewyl ik wist hoe *attachant* die voor de jeugd zyn: vooral zo 'er in dezelven veele behaaglyke voorwerpen gevonden worden, waar onder hy mogelyk in 't kort de eene of de andere zou aantreffen, die hem bekoorde, en zekerlyk zo doende hem onbekwaam zou maken, om zich met ernst op de nodige wetenschappen toe te leggen. Deze tyd, zeide ik, was nu uit, en gelyk ik hem myne volkomen toestemming gaf, om niet alleen boeken van geleerdheid, maar ook die enkel tot uitspanning van den geest geschreeven zyn, naar zyn eigen welgevallen te doorbladeren, zo raadde ik hem ook aan, zich niet te onthouden van die aangename byeenkomsten der beide sexen. Hy scheen eenig besef te krygen dat myn vermaning niet te verwerpen was. Het eenige dat hy daar tegen had bestond hier in: Hoe zal ik, die nooit Vrouwen gezien heb, dan die van myne maagschap zyn, my houden kunnen zonder te worden uitgelagchen? weet ik de regels van welleven-

heid? waar aan zal ik onderscheiden of ik een Juffer met de handschoen in of aan de hand, of met de slip van myn rok uit moet leiden? Want ik ben onkundig, zelf hier in, of dit graden van beleefdheid zyn, dan of het onverschillig is. Als 'er anders geen zwarigheid is, als deze, was myn *replique*, zo zult gy die gemakkelyk te boven komen, en hier op rade ik u voor eerst, de handschoenen aan te trekken, wanneer gy iemand de hand moet bieden; want het komt my wel zo eerbiedig voor, als die andere wyzen, die iets familiaarders schynen te betekenen, en dierhalven niet nodig zyn aan die genen, die weten dat 'er op het uiterste *ceremonieel* tusschen hen zo naauw niet gezien word. Zekerlyk zyn deze manieren ingevoerd door den een en den ander, die de handschoen niet schielyk genoeg aan kon krygen, of dezelve vergeeten had. De eerste heeft met een behoorlyk excus de vryheid genomen van met de handschoen op de hand, zyn Juffer het gelei te presenteeren, terwyl de tweede de slip van zyn kleed te baat genomen heeft, om het gebrek van den handschoen te vervullen. Voor het overige, zyt gy oud genoeg om af te zien wat aangenaam in de jongmans gehouden word; en die geen die u zelf best daar in schynt te slagen, hebt gy slechts, zo goed als u mogelyk is, na te volgen.

Hy is reeds, volgens het raport dat hy my gisteren bragt, driemaal in het Salet geweest, waar in hy my verklaarde tot nu toe het grootste genoegen niet te scheppen; dewyl hem alles zo nieuw is, als of hy in een andere waereld was overgebragt. Hier op deed hy my het volgend verslag, hoe hy gevaren was.

My docht dat ik my niet beter adresseeren kon als by den Heer *Gallomimus*, met wien ik drie jaren in een ordinaris gegeten heb, die, toen hy studeerde, in alle gezelschappen kwam, en gepromoveerd zynde, een reisje gedaan, en te Parys overwinterd heeft. Ik opende hem nauwlyks myne gedachten, of hy had de beleeftheid van my toe te zeggen dat hy my op den eersten Saletdag, die aan het huis van Juffrouw *Agatha* moest wezen, by haar *introduceeren* zou, roemende zeer de goedaardige inborst van dat bevallig meisje. Zyne aanbieding nam ik aan, en ben door hem met de koets afgehaald, en dus zyn wy te zamen in het gezelschap verscheenen. Het was al wat laat toen wy daar kwamen; vermids de Heer *Gallomimus* onverwacht bezoek had gekregen, waar door hy zo lang was opgehouden. Na dat wy ons lieten aankondigen en belet vragen, wierden wy in een groote zaal gebragt. Myn leidsman ging my voor, en nadat hy zyn compliment aan de Juffer van den huize gemaakt had, voegde hy 'er by, dat hy hoopte dat de Heer *Themistius* haar en de verdere Dames niet onaangenaam zou zyn; waar op zy een diepe neiging maakte, zonder een woord te spreeken. Toen naderde ik haar, doch wil gaarn bekennen dat myn tong aan myn gehemelte bynaar scheen vast te kleven; en ik had wel een minut of vier werk, eer ik haar, al buigende en voetstry-

kende, verklaren kon, dat ik wenschte dat ik als een *agreabel* lid van dit gezelschap *geaccepteerd* mogt worden. Zy maakte een nieuwe reverentie, en ging zitten, terwyl ik, na de gansche societeit, gegroet te hebben, bleef staan ter plaatze daar ze my gelaten had. Sommigen der Heeren waren bezig met eenige der Juffers iets in het oor te fluisteren. Anderen spraaken met malkanderen: en dezen hadden, zo wel als de eersten, geduurig het oog op my geslagen, even als of zy my van het hoofd tot de voeten examineeren wilden, met geen minder nieuwsgierigheid, als men den zogenaamden Reus, die op onze laatste kermis te zien geweest is, gedaan heeft, schoon ik weet dat den meesten myn perzoon en familie niet onbekend kan zyn. Men was reeds bezig met de thee, en die wierd my ook gepresenteerd. Ik nam een kopje, en voor ik het aan den mond bragt, zeide ik *dat ik de eer had van de gezondheid der Heeren en Dames te drinken*, waar voor ze my met een schamperen grimlach bedankten. Eer de partyen om te speelen gemaakt wierden, vroeg my de beleefde *Agatha* of ik ook een handje leenen wilde; een term, die ik voor dezen nooit had gehoord, en niet wist wat beduide; waarom ik, om my nergens in te wikkelen, zeide, dat ik haar voor die offerte bedankte. Naderhad zag ik dat men dit opgenomen had voor een weigering van mede een partytje *Quadrille* te speelen; zodat ik dien ganschen avond alleen zonder tydverdryf en handgebaar bleef, 't geen my niet weinig verveelde; des ik blyde was dat het op een scheiden ging, wanneer ik Juffrouw *Constantia*, die de laatste haar afscheid nam, de hand bood, en aan de koets bragt, zo als gy my geraden hebt, met de handschoen aan, wyl 'er niets was geweest, dat my beletten kon om tydig daarmee klaar te zyn.

In het uitgaen hoorde ik dat het gezelschap de naaste reis aan het huis van Juffrouw *Juliana* zoude wezen, en ben 'er alleen naar toe gegaan. Het compliment ging me wat vlugger af als de eerste reis, schoon ik niet zou durven zweeren dat ik het zonder stamelen heb uitgebragt. Ook had ik minder bekyks, en ziende dat niemand met de thee eenige gezondheid dronk, heb ik my ook niet geexponeerd om daar over de minste smadelyke grimlach af te wachten. Daar wierd onder anderen gediscoureerd over een geval, waar uit een proces ontstaan was, 't geen eenige dagen te voren was gedecideert. Deze gelegenheid nam ik waar om ook eens te kunnen spreeken, tonende dat de sententie naar Rechten geslagen was, waartoe ik tot bewys twee of drie wetten uit het *Corpus Juris* bybragt: Een der Juffrouwen zeide, zo ras zy dit gehoord had: *Myn Heer schynt zeer geleerd, daar is hoop dat, zo wy lang de eer van zyn byzyn genieten, wy onder ons ook wel eenige savantes zullen krygen, waar van hy de* *) *Driessottyn zou mogen wezen.* Ik merkte ras dat ik myne ervarendheid in de Rechten hier ontydig

*) Persoonaadje in de Geleerde Vrouwen van *Moliere.*

had getoond, en was blyde dat het presenteeren der kaarten dit onderhoud spoedig afsneed, niet nalatende my te verklaren dat ik ook gaarn een partytje *Quadrille* speelen zou. Ik had het geluk dat ik niet geschikt wierd met die gene, die my die gevoelige steek had toegebragt. En of het was om my eenig plaisier te doen, dan by geval, de Heer, die met my en de Juffrouwen *Agatha* en *Izabella* speelen zou, was myn goede vriend *Gallomimus*. Ik lette zeer op myn spel, en hield my weinig op met eenige *badinage*, hoewel ik meer dan eens het *meleeren* der kaarten vergat, als niet gewoon zynde dan onder mans, en met ééne kaart te speelen. Tot bewys dat ik geen leerling in het *Quadrille* was: toonde ik nu en dan de Juffers dat ze haar spel beter hadden kunnen dirigeeren, en oorzaak waren van onze *remises*. Dit was reeds drie of vier maal gebeurd, als *Agatha* de goedheid had van my te zeggen: *Wyl myn Heer dat schynt te spyten, zal ik ze graag alleen betalen.* Waar op ik antwoordde, dat ik zulks noch om hoog noch om laag lyden zouden; wyl ze 't zekerlyk niet al willens gedaan zou hebben, en ik het wel betalen kon. Ik wierd al lagchende bedankt voor myne genereusheid, met byvoeging, *dat, schoon de waereld wel wist, dat ik goeds genoeg heb, ik echter wel deed, van het op zo een honnête manier verder bekend te maken; nademaal die roem, gevoegd by die van myne geleerdheid, my in de hedendaagsche waereld van groot nut kon zyn.* Ik was beschaamd van my zelven, en wachtte my met alle zorgvuldigheid van weder iets diergelyks voor den dag te brengen. Op deze wyze raakte de avond ten einde, en ik leide Juffrouw *Agatha* uit, die daar niet ver af woonde, en te voet zou gaan, 't geen my noodzaakte haar t'huis te brengen. Zo ras ik merkte dat 'er geen koets noch slede voor haar was, spande ik al myn zinnen in, om iets te bedenken, daar ik haar meê onderhouden mogt; doch wy waren aan haar huis, toen ik meende dat ik het gevonden had.

Sedert dien tyd heb ik het noch eens geprobeerd, en schoon ik allengskens my zo goed als my doenlyk is naar de *saletgewoontens* schik, zie ik echter genoegzaam dat 'er noch vry wat voor my te leeren valt, en dat ik al het vermaak niet genieten kan, 't geen 'er van andere jonge Heeren in gevonden word. Daar moeten van tyd tot tyd sommige zaken zyn voorgevallen, waar op zy doelen, en die ze in hare spreekwyzen te passe brengen, die voor my zo onverstaanbaar zyn, als of het Arabisch was.

Hier eindigde myn Neef, na dat hy my eenige dier vreemde spreekwyzen had medegedeelt, die ik, om hem den haat van het gezelschap niet als een verklikker op den hals te halen, niet openbaren zal; maar enkel, myn Heer Spectator, aan uw oordeel laten, of de raad, die ik hem gegeven heb, uwe goedkeuring verdient, of niet; zullende voor een blyk van uwe toestemming nemen het in 't licht geven van dezen brief.

Gy hebt, zeide ik, wel aangemerkt, dat gy u in het salet als in een andere waereld bevond; dierhalven moet gy u verbeelden in een land te wezen, waarvan gy noch de spraak, noch de manieren kent. En dus kan het u niet vreemd voorkomen dat gy u in veele omstandigheden vry belachlyk gedraagt. 't Is gansch iets anders met mannen als met vrouwen om te gaan. By de meesten der eersten, voornamentlyk die, als gy, geleerden willen zyn, mag men vry handelen van zaken, die by de sexe voor *contrabande* gehouden worden. Alles wat niet tot vermaak en vervrolyking van het gezelschap dienen kan, schoon 't in zich zelven goed en leerzaam zy, komt daar niet in te pas. Een zedige vrymoedigheid, ondersteunt van aangename uiterlykheden en gebaren, gevoegt by een ongedwongen gedienstigheid, die haar op een vriendelyke wyze van ons respect voor hare perzoonen overtuigt, zie ik aan als een stomme taal, die gy met 'er tyd *coulant* zult moeten leren spreeken. En ik ben niet verwondert, dat gy, die noch niet lang in dit vreemde land geweest zyt, telkens fouten begaat. Maar waarom zoud gy die zo wel niet kunnen ontdekken, en u daar voor wachten, als een ander; wyl dit land in het geheel uit menschen bestaat, die 'er voor de eerstemaal vreemd zyn ingekomen, en mogelyk in het begin niet minder dan gy gestameld hebben? en ik twyffel niet, of, wanneer 'er zich nieuwelingen opdoen, gy zult bevinden dat 'er weinig of geen zyn, die u zelf niet nu en dan stof tot lagchen geven zullen. Zo het mogelyk was, zou ik u verder raden eene van de bescheidenste Juffers somtyds eens in 't particulier te gaan zien, van welke gy ligt het een en 't ander horen zult wegens het gezelschap, waar uit gy den oirsprong hunner, voor u onverstaanbare, spreekmanieren ontdekken kunt, benevens de *characters* der meeste leden. Deze *distinctie*, die gy van haren perzoon maakt, zal genoegzaam vergolden wezen door de openhartigheid, die zy eindelyk aan u betonen zal. Verzoek haar zelfs dat zy u, die gene Zusters of eenige maagschap onder die Dames hebt, vrylyk de fouten zegt die gy nu en dan begaat: en gebruik onderwyle zelf zo veel opletttendheid als gy kunt, om niemand reden te geven van zich over u te belgen. Gy zyt nu op de school, om te leren hoe gy, indien uw oog eens op een brave Juffer viel, haar op een eerlyke doch *galante* wys vermaak in uw byzyn kunt doen scheppen; wyl 'er velen zyn, die de onkunde dezer wetenschap belet heeft hun oogmerk te bereiken, schoon 'er noch op hun fatsoen, noch op hun eer iets tezeggen was, en zy zelf meerder goeds bezaten dan het meisje dat zy pretendeerden.

Hier mede, u gegeven hebbende den inhoud van het geen 'er tusschen my en mynen Neef over deze zaak gehandelt is, blyve ik met achting,

MYN HEER SPECTATOR,

U Ed. genegen Dienaar en Vriend

ARETÆUS PPÆPOPHILUS.

CXVI. VERTOOG.

Den 5. November 1732.

Cantanti pariter, pariter, data pensa trahenti
Fallitur ancillae, decipitur que labor.

OVIDIUS.

Het zingen schynt den tyd te korten onder 't werken;
Zoo spoed men vrolyk voort en zonder 't eens te merken.

HEt misbruik dat menig van den tyd maakt, heeft my dikwils doen denken om de wyze Lacedemoniers, die van hunnen Lycurgus onder andere wetten ook deze gekregen hadden, dat men zyn tyd wel te rade nemen, en rekenschap daarvan geven moest. Hoe wenschlyk zoude het zyn, dat zulk een regel mede aan ons, die met den naam van Christenen pronken, wierd voorgeschreven! 't Is niet zonder reden dat men verbaasd en verwondert moet staan, wanneer men ziet dat een schat, zo dierbaar als de tyd, en die, eens verloren zynde, nooit weêr te krygen is, zo verroekeloost, en gehouden word voor een last, wiens ondragelyk gewigt de sterkste schouderen indrukt. Als wy slechts met de minste aandacht den handel der menschen beschouwen, wy zullen bevinden dat zy de heilzame les van den grooten Apostel Paulus, *Ziet dan dat gy voorzigtelyk wandelt, niet als onwyzen, maar als wyzen: den tyd uitkoopende, dewyl de dagen boos zyn*, of nooit gelezen hebben, of zeer kwalyk betrachten. Velen klagen dat hun de ledigheid verveelt, en datze zich gaarn tot de eene of de andere bezigheid zouden overgeven; maar terwylze daar naar zoeken, rolt de tyd ongevoelig voort. Anderen schynt ieder uur zo lang als een dag; een dag zo lang als een week; een week als een maand, en een maand als een jaar. Zulken zyn inderdaad veel ongelukkiger dan zy, die in eens anders dienst zynde, gedurig wat te doen hebben; dewyl de eersten, by gebrek van handgebaar, zich zelven verveelen, en nooit rechtschape vreugd genieten, zelfs niet door dat gene, dat zy zich verbeelden het meeste tot hun genoegen te kunnen toebrengen. Zo verscheiden nu de zoort dezer lanterfanten is, zo verscheiden is ook de wyze van hunne occupatie. De een tracht den langzamen en sukkelenden tyd te doen verdwynen in den rook van een toebakspyp: de ander met een gat in den dag te slapen: deze met straatslypen: gene met de kaart en dobbelsteen: zommige met geeuwen en rekken: en de meesten met beuzelingen, of in het geheel niemendal uit te voeren.

Hylas, die door de goede zorg zyner ouderen in zyn jeugd allerlei kunsten en wetenschappen geleerd, de hoge schoolen betreden, en den tytel van Advocaat verkregen heeft, besteed zyn ryper jaren omtrent op de bovengemelde manier, en verspild dus, zonder

de minste achterdocht, den tyd, dien hy moest aanleggen tot dienst van zich zelven en zynen naasten, met bezigheden, die voor hem van geen vrucht ter waereld kunnen zyn. Hy verwaarloost het oogmerk der genen, wien hy, nevens het leven, een deftige opvoeding verschuldigd is, en die noch kosten noch moeite ontzien hebben om hem tot een waardig lid van het gemenebest te maken. De boeken, die hem in zyn professie nodig zyn, maken plaats voor Romans en grollen, waarvan de tegenwoordige eeuw zodanig overvloeid, dat men daaruit klaar bemerken kan hoe zeer de smaak van onze landsgenoten bedurven is. De studie in de Rechten valt hem verdrietig: daar by heeft hy gelds genoeg, en hoeft het getal der leeglopende Praktizyns niet te vermeerderen. Hy heeft op de Academie zyn hoofd genoeg gebroken, en is voldaan, nu hy voor zyn naam een Mr. kan schryven. Waarom zou hy zich ook met onedele en lage bedryven ophouden, die wel wat anders te doen weet? Doch waar bestaat dit in? De klok slaat negen, eer *Hylas* ontwaakt. Na zich wat heen en weêr gewenteld te hebben, besluit hy eindelyk ten bedde uit te springen. Hy steekt een pyp aan, drinkt een kop Chocolaat of Thee, doorloopt de couranten, leest de advertissementen van den een of den anderen kwakzalver, en dus word het tyd om naar het koffyhuis te gaan. Myn Heer laat zich aankleden, beveelt zyn knecht een boodschap, en gebied hem met een dat hy hem ten half twee voor het koffihuis op den Dam moet opwachten. Hier raisonneert hy over alles, wandeld de kamer op en neêr, mengt zich in ieders gesprek, en oordeelt dat hy al veel uitgevoert heeft, zo hy met gezonde en politike reden kan bewyzen dat de Spanjaards, de Mooren mogen doen wat zy willen, *Oran* wel inhouden zullen. 't Is juist maandag, daar komen veel buitenluiden, en het vertrek word hem te eng. Hy wil niet langer blyven; maar het is noch een uur of anderhalf te vroeg; des belast hy, als zyn knecht naar hem komt vragen, dat men hem zeggen moet dat hy zyn Heer of by *Grootje*, of *au Caffé François*, of op de Billiard; of by dezen of genen Boekverkooper zal vinden. Hy bezoekt de eerste plaatzen ter loops, vind 'er geen gezelschap naar zyn zin, en neemt derhalven zyn toevlucht tot de laatste. Hier blyft hy op het klapbankje zitten praten, en doet hem alles vertonen wat 'er nieuws is. Hy pryst en laakt zonder onderscheid. Dit is te hoogdravend, en dit veel te *negligent* geschreven. *Het leven van Willem den Eersten*, schoon het de goedkeuring van alle verstandigen heeft weggedragen, is een prul, en krielt van fouten; maar in lang heeft hy niets gezien dat hem meer behaagt dan *De duizend en een quartier uur Tartarische Vertellingen*. Eindelyk komt hem zyn knecht vinden, en hy vertrekt, na dat hy eenige paskwillen en blaauwboekjes gekocht heeft, die hem des morgens aan de Theetafel op een aangename wys kunnen *desennuieren*. 't Is ruim drie uuren, eer hy met eeten gedaan heeft. Nu een middagslaapje genomen, en dan naar den

Schouwburg. Maar men speelt *Faëton*, en dat stuk heeft hy reeds zeven maal achter malkander gezien. Wat zwarigheid! de achtste reize zal hem zo nieuw wezen als de eerste; want hy gaat 'er slechts tot tydverdryf, en zit met den rug naar het Toneel, zo lang 'er niet gedanst of gezongen word. Ook is hem *de Val* alleen het geld waardig. Hier van daan begeeft hy zich weer naar huis; (want zyn knecht boodschapt hem dat Juffrouw *** dezen avond noodzakelyk belet gekreegen heeft, en hem niet kan opwachten) soupeert met haast, en laat zich te bed brengen, volkomen vernoegd over zich zelven, en wel te vreden dat hy dien dag zonder verdriet en niet vruchteloos heeft ten einde gebragt. Dit zyn de wigtige affaires, die *Hylas* beletten iets anders te doen, en dus loopt zyn gansche leven af. Maar ik laat myn Lezer oordeelen of die jonker *voorzigtelyk wandelt, en zich als een wyze of als een onwyze gedraagt.*

Een ander voorbeeld zal ons doen zien dat de opvoeding (waaraan men echter de doling van onzen tydverspiller niet wyten kan) somwylen geen geringe oorzaak is van zulke kwade gewoontens. En hier mede zal ik voor tegenswoordig van deze stoffe afstappen, na alvorens myn brave medeborgers, wier huwelyk van God met gewenschte vrnchten is gezegend, gewaarschouwd te hebben, dat zy vooral zorg moeten dragen om die tedere gemoederen vroeg tot noodzakelyke bezigheden te bereiden, en dat zy de uuren, die van hun beroep overschieten, zelf met omzigtigheid dienen te gebruiken, en den tyd uit te kopen, op dat zy dus een levend exempel mogen strekken aan hunne kinderen, en de gansche waereld overtuigen, dat het hun schuld niet is, indien men hunne zoons nageeft dat zy zich beter verstaan op lichtmissen en lanterfanten, dan op den koophandel of de praktyk; noch dat het by hen toekomt, wanneer men hunne dochters verwyt dat zy meer ervaren zyn aan de *Quadrille* tafel, dan in de keuken.

Celinde word in een Fransche School besteld, niet alleen om goede manieren te leeren, en een taal magtig te worden, die tegenwoordig zo zeer in de mode is, dat het voor een schande word gehouden, zo een juffer van treffelyke afkomst dezelve niet ruim zo wel versta als hare moederspraak, maar ook om een naarstige huishoudster van haar te maken, en haar in staat te stellen om thans of morgen den last der *menage* op zich te nemen. Hoe werd dit voornemen beantwoord? *Celinde* verzoekt haar vader dat zy met een danssen, zingen, en op de klawier mag leren spelen. Hy heeft haar te lief om haar dit niet toe te staan, en ordonneert zelf aan de *Mademoiselle* dat ze zyn dochter, behalven dit, geen uitspanningen weigeren moet. Een jaar of vier verloopt 'er, eer zy bekwaam is. Zy heeft een speeltafeltje, een *Ecran*, en een *point de marseille* rok genaaid, doch voor het grootste gedeelte met eens anders handen. Papa verlangt ondertusschen dat zyn eenig kind weer t'huis komt. Hy staat echter nog zes maanden verblyf toe;

om dat het jammer zou zyn dat ze Monsieur B*** verliet, eer ze de *Menuët* met eenige bevalligheid kon danssen. Nu telt hy de dagen, en ontfangt haar eindelyk met open armen. Hy staat verbaasd over haar schielyke verandering. Zy heeft een heel ander air. Zy speelt aardig met haar wayer, zy weet zich zeer *galant* te *coifferen*. Zy *pronuncieert* het Fransch als of ze een geborene *Françoise* was: In 't kort, hy krygt voor een lomp stuk vleesch, een zwierige en wellevende Dame onder 't dak. Maar wat oordeelt Mama hier van? Deze goede vrouw, die van jongs op geleerd heeft dat 'er wat meer vereischt word dan alles wat in haar dochter met zulk een verwondering word geprezen, wil aanstonds beproeven of zy haar geld ook te vergeefsch heeft uitgeschooten. De wasch is gekomen. *Celinde* moet meê naar de zolder. Zy moet helpen styven en stryken. Hoe gaat haar dit af? De handen staan verkeerd. Zy weet niet waar zy het yzer zal aanvatten, en vreest zich te branden. *Mademoiselle* R. heeft haar nooit met iets diergelyks belast. Dit is het werk van een meid, of van iemand die daar expres toe gehuurd word. Klaagt men hier over aan den Vader; deze geeft de Juffer gelyk. *Wat hoeft zy zulken slaafschen arbeid te doen? Wy hebben haar alleen, en kunnen het rykelyk stellen, schoon 'er in een jaar een gulden of honderd meer aan dienstboden word uitgegeven. Celinde is noch jong. Laat zy eerst haar plaizier van de waereld nemen, en daarna zal het tyds genoeg zyn om te zorgen. Wie weet of zy niet haast aan den man zal raken? Eigen beslommering zal haar de oogen openen, en dan zal zy van zelf de handen wel leeren uitsteken.* Dit is het kleuter byzonder naar den zin. Hier gaat zy op aan, en besteed, in weêrwil der moeder, haar kostelyken tyd, of met leeg zitten, of met dingen van geen belang. Des morgens zit zy een uur of drie aan haar *toilet*, om een nieuwe muts te passen, na dat zy eerst door een stuk van een kamenier haar *toupet* heeft laten *opzetten*, pomaderen en poeijeren. 't Is Saletdag. Nu overlegt ze met *Jeannette* of ze haar *Bruinen grond*, haar *Triomfanten kleed*, haar *Sac*, of haar *Engelsche Japon* zal aandoen. Zy besluit tot het laatste, alleen om gelegenheid te hebben van de fraai geborduurde *Echarpe*, die ze van Papa voor een kermis gekregen heeft, aan het gezelschap te vertoonen. Deze past haar zo net of ze aan het lyf geschilderd was. De dagen zyn kort, en zy heeft zich by licht laten kleden. Maar de slee zal niet voor zessen komen, en 't is pas half vyf. Doch dus geharnast kan zy immers niets uitvoeren. Mejuffer laat zich een stoel en een stoof zetten, en houd haar Moeder zo lang gezelschap, die onderwyl bezig is met eenig handwerk, dat haar wellevende dochter beter zou passen. Eens gesnoven, de handschoenen met veel moeite aangetrokken, en de slippen van de muts verspeld, een reis of tien in den spiegel gekeken, en daar meê moet men gaan. 's Avonds weet men niet weinig te vertellen. Mans en Vrouwen (dus worden zelfs

de Latynsche Schooljongens en Naaimeisjes in het Salet genoemd) rollen wakker over de tong. *Constantia* verstaat haar waereld niet. *Johanna* word van *Diderik* kwansuis opgepast, doch hy scheert de gek met haar, en zy meent dat het ernst is. *Filicia* had noch een kleine yvoore waijer, schoon de andere Juffers, geene uitgezondert, een groote Engelsche hebben. Hier uit kan men besluiten dat het 'er zo breed niet is als men meent. *Frederik* was zo onbeleefd, dat hy haar niet eens de hand presenteerde toen zy uitging. Doch het is ook geen wonder, hy is een lompert, en weet naauwlyks hoe hy zyn hoed ter degen onder den arm zal houden, maar staat 'er meê voor het lyf, even of hy een aalmoes zou ontfangen. Wat is 'er een onderscheid tusschen *Ludewyk* en *Karel!* de eerste droomt al wakende: terwyl de tweede onder het speelen allerlei *charmante airtjes* neuryt. Kortom, daar was niemand in de Societeit, waarop zy niet wat te zeggen wist. Hoe kittelt dit den ouden man! De vreugd blinkt hem uit de oogen. Zyn Dochter weet hoe men met menschen moet omgaan. De kosten, die hy aan haar opvoeding gehangen heeft, zyn niet vruchteloos; en al heeft zy by ongeluk (een ander zou zeggen door onkunde) haar halve speelbeurs verloren, daar is niet aan gelegen. Zyn gelukkige koopmanschap, en de groote slagen die hy jaarlyks doet, kunnen die kleine wisjewasjes gemaklyk goedmaken. Mevrouw mag de schouders ophalen zo zy wil, hy stoort zich daar niet aan, maar oordeelt dat een jonge Juffer haar dagen niet beter kan doorbrengen, dan met zich by de groote waereld aangenaam te maken. Dus koopt *Celinde* den tyd uit.

Maar zal zy zich dit niet beklagen, als ze eens het ongeluk heeft van haar lieve Moeder te verliezen, wier trouwhartige vermaningen zy altoos in den wind sloeg? Dan zal Papa zelf berouw hebben dat hy haar zo veel zotheid heeft ingewilligd. Hoe kan het huishouden geregeerd worden van iemand die niet weet wat huishouden te zeggen is? Hy moet zelf naar alles zien; 't geen hem niet minder vreemd voor zal komen: want waarvan heeft hy toch kennis, buiten de zaken die zyn kantoor betreffen? Dezen geven hem onlede genoeg. Zo dat hy moet besluiten of een verstandige Gouvernante te huuren, of alles in 't wild te zien lopen.

Hoe veel *Hylassen*, hoe veele *Celindes* zoude ik buiten deze twee niet kunnen opnoemen! Slaat maar uw oog op den grootsten hoop onder de hedendaagsche jongelingen, en gy zult aanstonds verscheiden originelen van deze kopyen gewaar worden. Wie doet iets, het geen hy doen moet? en in tegendeel, wie doet niet alles, dat hem volstrekt van geen nut kan zyn? Men stelt van dag tot dag uit de resolutie om zich tot eenig werk te begeven. Heden heeft men weinig lust: morgen zal het beter lukken. Bezigheden van belang worden verschooven om bagatelles, en deze bagatelles occupeeren ons zonder ophouden. Eindelyk breken de vruchten van zulk tydverkwisten ons op, als het te laat is: en dan roe-

pen en *Hylas*, en *Celinde*, en allen die naar hen gelyken, te vergeefsch uit: *ô dat de Hemel ons onze verlopene jaren weder te rug gave!*

CXVII. VERTOOG.

Den 8. December 1732.

——— ——— Procumbit humi bos,
Exclamant socii.

VIRGILIUS.

Daar de Os ter Aarde ploft en lillebeent en kraakt.

VONDEL.

Leiden den 22 *November* 1732.

MYN HEER,

EEn Student moetje weten, die op men kamer woont, heeft men onlangs een van je boekjes geleent, en 'k heb het zo wat doorlopen, maar 't is doorgaans zo mooy dat ik het niet versta, en ik schryfje expres, om dat je eens iets zou kunnen laten drukken, dat al de waereld bevatten kan; en dan nog om andere redenen, die je wel haast zien zult. Ik zel je dan vooreerst zeggen, dat ik meessterknegt op een schoenmakers winkel ben, en dat men baas voor meest al de Heeren werkt. Hy houd schrikkelyk veul van me, en hy bekend rond uit, dat hy in de heele stad geen nugterder en neerstiger werkgast en kend, voornamentlyk onder ons volkje, dat juist de beste naam niet heeft. 't Is wel waar dat eige lof stinkt, zo als 't spreekwoort zeid, maar ik moet evel bekennen, dat men Baas daar gelyk in heeft; 'k mag nouw en dan s'avonds eens een kannetje bedelaars bier 'er in zetten, maar 't beurt me zelden dat ik boven een half pintje jenever op eene reis nuttig, en daar weet ik alzo veel van als of ik een glas water 'er binnen had geslagen. Wat nouw 't waarnemen van myn tyd aangaat, zalje gelieven te weten, dat, gelyk men altyd niet blokken kan, ik door de bank Saturdags 's middags en Sondags met zommige hupsche kameraats me wat verdiverteer, en binnen of buiten de stad eens onder een kloddertje, dat tog 't beste koop is, en 't verste strekt, een belbruidje, of een jasje speul, maar ik kan je zeggen dat ze, 't geen ze daar meê van me winnen, wel verby de schout zen deur meugen dragen. 't Maandagje knoop ik 'er ordinaar nog aan, maar 't beurt zelden, of 't most op zommige durpen juist kermis wezen, of ik ben Dingsdags 's middags weer op de winkel en aan 't werk, zo dat ik, verstaaje wel, de eene week deur de ander nog wel een gulden of vyf win, zonder te rekenen dat ik in huis nog wel eens een paar schoenen of muilen voor een goed vriend lap. Daar by

verkoopt men wyf wat koffy, thee, gaaren en lind, en hoewel de neering slap is, zo schiet 'er nog al een stuivertje op over, zo dat we met onze twee kinderen, neffens onze buren, aan de kost kunnen komen. Je zeld misschien me vragen wat jy daar mee te doen hebt, maar hebt maar een amering patientie, en je zelt wel zien waarom ik je dat alles zo van stukje tot beetje verteld heb, en waar ik heen wil. Je zult dan gelieven te weten, dat wanneer ik een week of zes geleden, een deuntje op de winkel zat en zong, (want 't is met myn lugt hart en treurt niet, al zeg ik het zelf) men Baas tegen me zei, zwyg eens stil Thys, zei hy zo, ik moetje, versta je wel, eens wat zeggen, terwyl 't me nouw in 't hooft komt, zei hy zo. Je weet dat ik alle jaar een heel beest plag te slaan, en dat ik daar de heele winter, en een goed stuk van de zomer; want ik liet braaf wat in den rook hangen, heel wel van voer. Maar je weet ook, dat ik van de zomer twee van men Dogters heb uitgetrouwt, en dat men oudste Jonge na Oostinje is gebruit, zo dat we nouw zo veel vleesch niet wel urberen zouwen kunnen, en dat we an een knap halfbeesje ruim genoeg zouwen hebben. Nouw heb ik al met Gerritbuur de knoopmaker van de zaak gesproken, die wil wel een voet van een beest slaan, maar de andere voet weet ik nog niet aan de man te helpen. Maar hoor, Thys, ik heb gedogt dat jy wel zou doen van em te nemen. Je zou je leven niet geloven jonge, hoe goed koop dat men 't vleech eet als 't een beetje wel uitvalt, en hoe pleisierig 't is 's winters wat in de kuip te hebben. Dat is wel waar, Baas, antwoordde ik hem, met de eene hand in 't hair, je hebt daar wel gelyk in, maar daar is hier een klein *itempje*, ik heb zo veul gereed geld niet, en 't betalen is de boodschap; wat zwarigheid, jonge, zei hy so, ik selt je wel verschieten, en as ik je 's weeks wat oftrek, zel je 't niet eens voelen. Ik moet je ook zeggen, zei hy zo, dat myn gewoonte is een beest in de wey te kopen, van een zeker man die men altyd wel gedaan heeft. Ik moet 'er en Sondag eens op af gaan, en ik zel je mee nemen, want ik heb gehoort dat je vaar een beenhakkers knegt is geweest, zo dat ik geloof, dat j'er ook al wat verstand van moet hebben. Zo gezeid, zo gedaan, we slenderden 'er heen voor dag en voor dauw; 't Was een welgestelde Boer, die de beesten toekwamen, en eer we na de wey gingen tracteerde hy ons nobel, zo dat we al een halve roes hadden, toen we de beesten gingen bekyken. Hy wees ons ten eerste een zware koe, met een dikke kop, en grove poten, die 'er anders op 't oog wel uitzag, en schrikkelyk dik was, maar behalven dat den boer 'er geen duit minder, als veertien pond, veur eischte, dogt me, toen ik 'er betastte, dat ze vry grof van schonken was, en dat we en hoope beenen voor ons geld zouwen hebben. Ik liet men oog mit eene vallen op een kort in een gedronge beesje, met korte dunne pootjes, en een kleine spitze kop, dat zo kortharig en zo glad was dat een mensch 'er zig zou in hebben

kunnen spiegelen. Ik betastte het van alle kanten, en ik kan je zeggen, dat 'er geen been in te voelen was. Je bent zo gek niet, als je de muts wel staat, zei de boer, ik durfje dat koetje op trouw toezeggen, en voor elf pondjes zel je 't hebben. Na langen tyd geprobeert te hebben welke handen de hardste zyn, die van een boer, of die van een schoenmaker, wierd de koop getroffen voor negen d'half pond, en een paar kannen wyn in 't gelach, die op 't goed succes met smaak uitgedronken wierden. Zo dat we ons diverteerden as keuningen. Nouw zedert dien dag moet je weten, heeft me 't beest nagt en dag in de kop gelegen, en op de winkel wierd nergens anders van gepraat. Toe nou de bestemde tyd om te slagten haast aankomen zou, sprak den baas me weer aan: Hoor eens hier, Thys, zei hy zo, Men wyf schrikt tegens de rusie van 't slaan, en 't zou ook nergens anders kunnen geschieën als in de winkel, en dan zou alles overhoop moeten; en jy hebt een groot Voorhuis; Dat we 't beest by jou slagtten, wat zegje, ik zel 't mit je maken, jonge, dat het wel is. Daar sprak een Engel uit zen mond. Hy zou me niet beter na men zin gepraat hebben, al had hy teugen me gezeid, *Thys daar is een daalder.* Toe nou den dag gekomen was, daar ik zo na verlangt had dat ik 't niet zeggen en kan, had ik de heele nagt geen oog kunnen toedoen, en toe het nog pikdonker was, en eer de drommel zen schoenen an had, tee ik al op een pad, om zelfs de koe uit de wei, die een goed uur van hier is, te gaan halen, en hoewel ze eerst teugen den avond kon geslagen worden, was ze voor thienen al aan men stoep vast gebonden. Na dat ik een klokje voor de vermoeitheid en kou genomen had, versleet ik den ganschen ogtend met over men onderdeur met een pypje in de mond te leggen, en 't beesje te beschouwen, als of ik 't zo levendig op wou eeten, behalven dat ik wel hondert maal op straat ging om het op nieuws te betasten, 't zelfde wierd gedaan van alle de buurlui, waar van de meeste zeer voldaan scheenen, hoewel zommige met een vies bakkes, en een schuddende kop heen gingen, dog dat waren maar nydige schurken die ik groote lust had, om de waarheid te zeggen, een klap voor haar smoel te geven. Honderden van kinderen vergaderden mee rontom ons koetje, en als ze tegens malkander zeyen: *kyk eens jonge, dat 's Thysbuurs Os*, ja wel, dan voelde ik in men zelven zo een' aangename hoverdy, en zo een vreugd, dat het was of me 't hart in 't lyf opsprong. Ik gunde me 's middags haast de tyd niet om te eten, in een paar minuten had ik 't maal binnen, en zo aanstonds weer op men post; te half vyf moesten de slagters komen, volgens belofte. Ik telde ieder kwartier uurs, en had ik en orlosi gehad, 't zou altyd in myn handen zyn geweest. Ik verlangde meer, kan ik je zeggen, na dat gelukkig ogenblik, als om, toen ik den bruigom was, met men vrouw na bed te gaan. Trouwens, tusschen jou en myn, 't nieuwtje was 'er toe al wat of, maar dat

gebeurt de beste wel. Toen 't vier uuren was geslagen, en den baas, en de andere buurman al gekomen waren, ging ik ieder ogenblik kyken op den hoek van onze straat, en as ik maar van verre iets blaauws zag, beelde ik my in dat zy lui het waren. Eindelyk daar kommenze an. Toe begon men hart me te popelen; maar ik nam weer een goeje klok, zo dat, toe het beest binnen gebrogt wierd, ik al een halve brui had. Toe most je m'eens hebben zien triompheren; 't Is waar, hoe meer kykers in zulke occasie hoe beter, maar evenwel boende ik ten huis uit al de jongens van de buren, daar ik een pik op heb en zy op myn; want dat mist zelde. Met duivels gewelt wou ik het beest zelfs kuisschen, en hoewel 't m' of wierd geraden, wou ik 'er niet van afstaan. Ze mosten me dan de byl geven, en ik nam 't koetje zo gewis, dat het beest aan d'eene kant en ik aan d'ander teugens de grond bruiden. Maar hoewel ik me mit de byl wat bezeert had an me linker been, was ik weer op as een vink, en ik ging mee op het beest zitten, dat nog geweldig lag te spartelen. Toen ze aan 't villen gingen vatte ik mee een enkje kaars om 'er mit aandagtigheid na te kyken; en toen ze 'er de huid zo al wat of hadden, hoorde ik met een onbeschryfelyke vreugd, dat een van de slagters zei, dat doet zig maar heerlyk op, en zo 't overal zo is, zo is 't het puikje van de heele stad; ja wel toen ik dat hoorde was heel Leyje me te nauw. Maar 't was wel wat anders te zeggen, toe 't opgehakt wierd, waar men 't voelde 't was overal even dik, en Nierbedden, Nierbedden, geen schilder kon ze beter schilderen. Je leven heb je zo'n gejuig niet gehoord, als 'er was onder de kykers; maar daar was 'er een die dat groot beest gekogt had, daar ik je van gezeid heb, en dat een Kalf in had gehad, en zo mager was als brood, die zag het met een scheel oog aan, en die vroeg met een opgeschorte neus of het smeer wel sestig pond halen zou. Zestig pond zei ik 'er op, zo fier als een Leeuw, ik hou je een paar stoop jenever, op vyf en seuventig. 't Is gedaan zei hy zo, en nam al de omstanders tot getuigen. Toe het aan den balk hong was 'er weer een gek, die wou wedden om 't zelfde, dat het zo as het daar was, niet boven de vyf hondert pond zou wegen; ik hiel het weer, om dat een van de slagers men eens toeknikte, en ik wist wel wat dat zeggen wou. Onderwyl wierd 't beest schoon begoten, en ik heb van men dagen geen beter pret gehad. De volgende nagt droomde ik dat ik in een kamer was rontom behangen met vette ossen en verkens, onder dewelken ik men wyf mee zag, maar ik was zo verheugd, dat die beesten myn allegaar toehoorden, dat ik 'er in 't minst niet gevoelig over was. 's Anderen daags kwamen nog wel hondert menschen kyken, die ieder ook een klok moesten hebben, zo dat ik tegens de middag 't spek al weer weg had. 't Zou onredelyk geweest hebben, dat ik dien dag weer aan 't werk was gegaan, te meer dewyl wegens het koel weer het beest 's avonds zou

afgehakt worden, en ik 'er noodzakelyk by moest wezen, wegens de weddenschappen. De Nierbedden wierden voor eerst, volgens de gewoonte uit het beest gedaan, en tot myn ongeloofelyke vergenoeging woeg het heele smeer zo net as een gedagten zes en zeuventig pond, en schaars twee loot. Den ander wou staande houden, dat hy op de Nierbedden maar alleen gewet had, maar ik liet me zo niet foppen, en pretendeerde dat de krans &c. ook by 't smeer moest gerekend worden, daar ieder me gelyk in gaf, zo dat ik dat vooreerst won, en onze buurman gedwongen was 't geld, terwyl hy nog braaf uitgejouwt wierd, 'er by op te dokken, en in een darde hand over te geven. Wat het gewigt van 't beest aangaat, dat won ik al mee en zelfs, wanneer we om de keur van de voet uitstaken, ging het me al weer na wensch, zo dat alles zodanig mit me veur de wind liep, dat ik men geluk voor geen keuninkryk zou geruilt hebben. 's Anderen daags wou men wyf me weer na de winkel hebben, en men baas zelf stuurde om me, om dat 'er rouwwerk was gekomen; Maar daar kon ummers niet ingetreden worden, en, gelyk de studenten zeggen, dat deeden in zoon geval de ouwe Romeinen 'er leven niet. De verloore jenever moest zekerlyk gedronken worden en die smaakte zo wel, dat 'er botje by botje, nog al eenige andere kannetjes door 't keelgat liepen. 't Mogt 'er ook op staan, want de Schoolmeester van de buurt had uitgereekend, dat het vleesch, dat zo deurwassen was, als of het gemarmeld was geweest, ons pas seuven oortjes 't pond zou kosten, en nouw om dat ik deze hele week in de zuizing ben gebleven, en niet een steek gewerkt heb, komt men wyf en maakt en leven of ze bezeten is, 't vleesch, zeid de zottin, komt ons duurder te staan als of we 't in de hal gekogt hadden; want, zeid ze zo, zes gulden van de week verzuimt, en ruim vier aan drank geconsumeert, dat maakt tien, en op weinig na de helft van 't geen de voet ons gekost heeft. 't Is ummers of de vrouwluiden de duivel in hebben, dat ze nooit vernoegt kunnen wezen. Want dat ik verzuimt en verteert heb, dat is althans 't beest zen schuld niet, dat ummers op allerlei manieren, boven wensch gelukt is. Ze rekend voor niet al 't pleizier dat ik 'er van gehad heb, de eer, die ik 'er deur heb behaalt, en wat al respect de heele waereld voor me getoont heeft, gelyk ook de spyt van onze afgunstige buren. Ze durft evel zeggen, dat ze wouw dat ik met het beest aan de galg hong. Nouw wat my aangaat, dat heb ik meer van 'er gehoord, maar 't beest zyn repetatie moetze ongeschonde laten. Zo j'er zulke parten niet uit de kop praat, zel ik z'er met een endje houts uitkloppen, en om 'er te bruyen, nog een heele week geen hand aan 't werk steken, en me alle dagen vol zuipen; want het beest geeft me overal crediet. &c.

CXXIII. Vertoog.

Den 29. December 1732.

Parva leves capiunt animos.
't Lichtvaerdige Gemoed beweegt door Beuzelingen.

De volgende Brieven zyn my onlangs, en kort na malkander, besteld. Ik twyfel niet of de verscheidenheid van derzelver inhoud, schoon ze beide een eenig onderwerp behelzen, zal myn Lezer niet onaangenaam zyn: en in die hoop deel ik ze hem mede, zonder zelf daar iets van te zeggen; latende aan hem over, om 'er zulke aanmerkingen op te maken, als hy goedvind.

De eerste luid van woord tot woord aldus:

Parbleu Spectator, ik moet bekennen, dat je my *geattrapeert* hebt. Tot noch toe heb ik my *geimagineert* dat alles, wat je kwansuis in je weekelyksche *Bagatelles* plaatste, als of het je van den een of den anderen prullevaar was toegezonden, je eigen fabryk was: en dat je dat kunsje gebruikte om dus beter naar uw Engelsche, Fransche en Hoogduitsche Voorgangers te gelyken; maar nu zie ik dat je waarlyk somtyds *missives* krygt: want anders zou het je onmooglyk wezen om zo net achter het geheim van den zogenaamden *Themistius* te komen, die in je 115. Vertoog levensgrootte staat uitgeschilderd. Je moet weeten dat ik my *glorieer* een van de eerste *Matadors* te zyn in de *Charmante societeit*, daar die lompert een reis drie vier verschenen is. Ik heb zulk een goede *idée* van je persoon, dat ik my verzeker dat je zelf de *conduite* die hy daar gehouden heeft, ten eenemaal zult *desaprobeeren. Le pauvre Garçon!* ik beklaag hem in myn hart dat hy geen beter raadsman als zyn oom heeft aangetroffen. Waarom zich niet liever aan my, of aan zyn goeden vriend *Gallomimus*, *geaddresseert?* Wy weeten immers ruim zo wel hoe men tegenwoordig met de *sexe* moet *converseeren*, als een paai, die mogelyk van al zen leven geen twee reizen *le beau monde* heeft gezien. Is het niet de grootste *sottise* van de waereld met een kopje Thee iemands gezondheid te *saluëeren?* Foei, dat men de kwaade gewoontens van onze plompe voorouders niet af kan wennen! Wat my belangt, ik zou liever barsten, als zulk een *enorme faux pas* te begaan. Dat komt 'er van als men de kop zo met de studie breekt, dat men eerder een *Pedant* als een *Galant* genoemt mag worden! Ik ben ook wel op de Academie geweest, maar ik heb nevens myn *Collegie* altyd de *assemblées* trouw *gefrequenteert:* Je zelt misschien wel weeten dat zulks de Heeren Studenten tot Utrecht *gepermitteert* is; en daarom heb ik die plaats voor andere *Universiteiten* verkooren, schoon myn ouwe man my liever te Franeker of te Harderwyk had gehad.

Laat je niet wysmaaken dat de boeken niet *convenieeren* met de doeken (gelyk deeze of geene viesneus misschien zou *sustineeren*) ik kan je van het tegendeel overtuigen; want als ik my des avonds *retireerde*, had ik altyd noch lust om de *Dictata*, die my een armen hals geduurig byzette, te *copieeren:* zo dat ik niets verloor, al *negligeerde* ik nu en dan eens een *privaat collegie.* Diergelyke *trein* van leven heeft my de *capaciteit* verschaft om in onze Amsterdamsche saletten met lof te *brilleeren.* Zelfs ben ik zo ver *geavanceert* in die kunst, dat ik in myn *Heures de loisir* een geschrift heb opgesteld, dienstig voor alle jongelingen van fatsoen, die zich met vrucht in de groote waereld begeeren te vertoonen. Het spyt me slechts dat myn hooge geboorte my niet toelaat om my met een *Interessante* Boek-wurm te *engageeren:* anders zoude ik de *inclinatie* wel hebben om myn werkje ter drukperse over te geeven. Zo ik de *liberteit* dorst gebruiken, zoude ik het u toezenden; met *instantelyk* verzoek, dat je het eens wilde *feuilletteeren*, om naar bevinding van zaaken daar mede te leeven; want jy bent die dingen beter gewent. Ik zal je dan met een myn adres *communiceeren:* 't geen ik echter bid dat voor u alleen mag gehouden, enniet *gedivulgeert* worden. Deze *conditie* beding ik *expres*, om dat ik zie dat je al vry wat *facil* bent om de brieven die je krygt *publicq* te maeken. De volgende *descriptie* van myn persoon zal je *convinceeren* dat ik *capabel* ben om wat fraais van deeze soort *au jour* te brengen.

Ik ben een welgemaakt Jongeling, en, *sans me flatter pourtant*, niet misdeeld van *genië.* Myn moeder is recht mal met my, om dat ik niet alleen haar eenige Zoon, maar ook haar eenigste kind ben. Myn Fransch verstond ik *circum circa* zo goed als myn Duitsch eer ik naar de Academie ging, en daar heb ik het verder geleerd, door den omgang met aanzienlyke vreemdelingen. De beroemde *Lamy* is te Amsterdam, en *Forest le Pere* te Utrecht myn schermmeester geweest. Of ik in het Italiaansch, dansen en zingen ervaaren ben laat ik je zelf *jugeeren:* en je zelt het in geen twyfel trekken, als ik je zeg, dat ik in het eerste door *Messer Ciangulo* (die zyn eige *avantures* zo geestig beschreeven heeft) in het ander door den ouden *Hermet*, en in het laatste door *Mahaut* onderweezen ben. Ieder van deeze drie is in zyn *professie* de *gerenommeerste* die de *agreable provincie* van Utrecht ooit gehad heeft. Verders ken ik van alles wat. Ik speel op de *Bas de viole*, op het *Klawier* en op de *Alt.* Ja, als ik het geluk had van de eene of de andere *Belle* op het *Collegium Musicum* (dat des winters alle zaturdagen van vieren tot zessen in de *Ambachtskamer* gehouden word) te geleiden, heb ik my niet geschaamd myn kunst op de drie genoemde *Instrumenten* te toonen, en ik had altoos het *plaisir* dat ik van elk een wierd *geapplaudeerd.* Je zoud niet gelooven hoe goede keur ik heb in my te *ajusteeren.* Wanneer ik zesmaal ter week in het salet ga, heb ik ieder reis een byzonder kleed aan, en des morgens ben ik

anders dan des avonds. *Monsieur Steenbergen* is myn *Perruquier*, *& c'est tout dire*. Ik durf my *vanteeren* de eerste te zyn die *een justaucorps* met *paniers de crin*, en een witte mof, met een *ceintuur* van de eige soort, gedraagen heb, en naar myn *exempel* is die mode zodanig *en vogue*, dat geen man van *educatie* de zelve ontbeeren mag, zo hy zich niet *ridicul* wil aanstellen. Ik ga alle speeldagen in de Comedie, schoon ik ze *detestabel* vind. *Mais que faire?* wy moeten ons wel met zulk een sober *amusement* behelpen; dewyl, als je weet, noch *Opera*, noch *Fransche Acteurs*, in onze stad *getolereerd* worden. 't Zou noch kunnen *passeeren*, wanneer men wat meer stukken vertoonde als *Andromeda* is; want dan heeft men ten minsten het *contentement* van *Mietje Chalon* te hooren zingen; maar nu komen 'er niet als *pitoyable* overzettingen van *Tragedies* voor den dag, die beter zyn om te leezen als om te zien. Dit is ook de reden dat ik gemeenlyk daar verschyn tegen de laatste *Acte*, en als de dans beginnen zal.

Ik wil je niet langer met het *detail* van myn verdere *qualiteiten ennuieeren*. Het gezegde is *suffisant* genoeg om je te doen begrypen dat ik al de *requisites d'un galant homme* in *superlativo gradu* bezit, en dat *Themistius* nooit beter *Conducteur* en *Gouverneur* zou kunnen vinden als my. Nu zal ik je maar alleen eenige *articles* optellen van myn *) *Traité d'une parfaite conduite dans les salets, nécessaire à tout jeun' homme qui se pique de briller dans le monde, & qui veut se rendre agreable au beau sexe*. 't Is met voordacht in het

---

*) De Heer **** zal niet kwalyk neemen, dat ik, ten dienst der onkundigen in het Fransch, hier by voege de Vertaaling zo van dezen Titel, als de volgende proeven. Ieder kan dus te beter oordeelen van het gewigt deezer stoffe.

Verhandeling van een volmaakt gedrag in de Saletten; noodzakelyk voor alle Jongelingen, die in de waereld begeeren uit te munten, en zich by de Jufferschap zoeken aangenaam te maaken.

I. *Opheldering van dit vaers van P. Corneille.*
(Naar de overzetting van Dr. Lod. Meijer)
Een Paragraphenman is een belachlyk knecht. Logenaar, I. B. V. T.

II. *Van de geoorloofde onbeschaamdheid.*

III. *Van de kunst om dubbelzinnigheden te zeggen, zonder te doen rood worden.*

IV. *Dat het van de uiterste noodzakelykheid is eenig klein airtje te neuriën, terwyl men speelt of de kaart verschiet.*

V. *Van de wyze om een middelmaatige schoonheid te roemen, en eene oude Coquette te vleyen.*

VI. *Hoe men zich in de gunst der kamenieren moet inwikkelen.*

VII. *Nieuwe methode om den hoed onder den arm te houden.*

VIII. *Van den oirsprong der Toupets* (een hedendaags hoofdcieraad) *en hoe men die moet krullen.*

IX. *Vervolg van het voorgaande Hoofdstuk.*
In dit werd aangetoond dat de modes, waar van de vrouwen zig bedienden, van de mans afkomstig zyn.

X. *Uitweiding over de Snuifdoozen, Rottingen met goude knoppen, gefigureerde Gespen, hairzakken, en andere noodwendigheden, die het air van een beschaafden Jongeling uitmaaken.*

Fransch geschreven, om het by *l'Ecole du Monde* van *le Noble*, en andere *Charmante* tractaatjes van de zelve natuur te plaatzen. Voor de rest *assureer* ik je dat ik geen van de *importantste Essais* heb uitgekoren; maar enkel de zulke die my eerst invielen.

I. *Commentaire sur ce vers de P. Corneille:*
Qu'un homme à Paragraphe est un joli galand.
Le Menteur, Acte I. sc. VI.

II. *De l'Effronterie excusable.*
III. *De l'art de dire des Equivoques, sans faire rougir.*
IV. *De la nécessité indispensable de fredonner quelque petit Air, en jouant, ou en mêlant les cartes.*
V. *De la manière de louer une beauté mediocre & de dire des douceurs à une Coquette surannée.*
VI. *Comment on doit s'insinuer aux bonnes graces des Filles de chambre.*
VII. *Nouvelle méthode de porter le chapeau sous le bras.*
N.B. Dit is echter *un article important.*
VIII. *De l'origine des Toupets, & comment on les doit friser.*
IX. *Suite du Chapitre précédent. Dans celui ci on fait voir que la plûpart des modes, dont les Dames se servent, vient des Hommes.*
X. *Digression sur les Tabatières, les Cannes à pomme d'or, les Boucles figurées, les Pochets de cheveux, & autres nécessités, qui composent l'air d'un joli Garçon.*

Hier zal ik het by laaten, uit vrees dat myn briefje te lang mogt vallen. Als ik je myn *Manuscript* toezend, en gy het *approbeert*, mag ik wel lyden dat het by *Uytwerf* gedrukt word. Ik wil hem liever het profyt gunnen als een ander; want ik heb hem altyd voor een *honnêt* man gehouden: en ik twyfel ook niet of hy zal my wel een honderd Exemplaren tot een present toestaan (ik schryf om geen geld) maar ze moesten alle in het beste *maroquin rouge ou bleu*, gebonden, en *sur tranche* verguld weezen; anders zoude ik ze aan niemand durven *distribueeren.* Voor u zyn zo veel afdrukken als je *desidereerd.* Myn styl zou mogelyk wel *correctie* nodig hebben: maar wanneer die wat *negligent* is geeft ze de *caractère* van een man van fatsoen te kennen.

Ondertusschen noem ik my *de tout mon cœur*

MYN HEER

Uw genegen Vriend

* * * *

Docteur en Droit.

P. S. Volgens de *coûtume* van uw correspondenten *cacheer* ik myn naam onder eenige *étoiles*, om eerst eens te zien hoe je met

dit schryven handelt. Daar na zal ik *à visage découvert* voor den dag komen.

De tweede Brief is van deezen inhoud.

MYN HEER DE SPECTATOR.

ZO het een troost is een makker in zyn misnoegen te hebben, vind ik reden my te troosten met het geval van *Themistius*, begrepen in den brief, die U Ed. niet lang geleden aan het gemeen hebt medegedeeld. Ik ben omtrent in dezelve omstandigheden als die eerlyke jongeling. Deze laatste zomer ben ik getrouwd met een niet onverstandige en zeer bevallige vrouw; doch die zodanig in de groote waereld is, dat ik, om haar genegenheid niet te dwingen genoodzaakt ben myn kantoor, ten minste tweemaal 's weeks, op de zorg van myn boekhouder te laaten staan, en met haar de gezelschappen waar te neemen. Dit stryd vry wat tegen myn humeur; maar ik wilde myn *Sofia* zo vroeg, en terwyl de Speelman (gelyk men zegt) noch op het dak zat, geen verdriet aandoen: Hopende dat zy wel wat meer aan haar eigen huis zal gewennen, wanneer ons huwelyk eens met een zoon of dochter gezegend werd, daar goede apparentie toe is. Eenigen van haare societeiten behaagden my nu en dan redelyk wel: en dit waren de zulken, daar getrouwden en ongetrouwden te samen komen, en waarin ik altyd een party naar myn zin krygen kan. Anderen zyn my zeer tegen, en die maaken juist het grootste getal uit. Dit zyn die kinderscholen, die opgepropt zyn van een party lafbekken en kleuters, die van dartelheid naauwlyks weten op wat voet zy staan, of op wat bil zy zitten moeten. De ontmoeting die ik onlangs in een van deeze gehad heb, heeft my de cordaate resolutie doen neemen van myn Echtgenoot voortaan alleen te laaten gaan, indien zy in haar drift blyft volharden. Ik gebruik de vryheid U Ed. deeze weinige letteren toe te zenden, om U Ed. te laaten oordeelen of ik gelyk heb, en of een man van een bezadigde ouderdom, als ik ben, zich met zulke zotheden kan behelpen.

Een dag of drie is 'er vervlogen, toen wy verzocht wierden by zekere jonge Juffer, die met haar broeder op onze gelukwensching was geweest, en daar wy al eenige reizen belet hadden laaten vraagen, om de contravisite af te leggen; doch die altoos of buiten de stad was, of geen gelegenheid had om ons op te wachten. Wy namen de nodiging aan, en vonden 'er een gansche kamer vol jong volkje, waar onder ik geen een kennis gewaar wierd. Na dat 'er eenige complimenten den hals gebroken waren, raakte myn huisvrow eindelyk aan het zitten, en ik plaatste my voor de schoorsteen, daar een half douzyn *Petits Maitres* bezig was met malkander in kwaad Fransch te discoureeren. Zy hadden het zo drok, dat ze myn groet ter naauwer nood beantwoordden, en zagen my alleen eens over schouder aan. Ik stond hier omtrent een quartier, zonder dat

iemand my aansprak, wanneer de speeltafels gezet wierden, en ik, de laatste van het heele gezelschap aan een *quadrille party* raakte, nevens twee meisjes die pas uit den dop kwamen, en een jonkertje, dat niet veel ouder scheen. Geduurende het spel, hoorde ik het begin van vescheide nieuwe airtjes, en 't was niet als *la, la, la, là*, wat 'er uit kwam. Somtyds badineerden ze eens, en dan lachten ze weer dat het schaterde. Als ik iets wou zeggen, vielen ze my in de reden: als ik myn kaart in order schikte, vroegen ze: *wat doeje myn Heer? wat doeje? 't Is uw beurt om eerst te spreeken.* Het heertje paste nooit; maar als hy voorzat, riep hy altyd zeer schielyk: *Ik vraag permissie, zo ik niet solo speel.* En deeze vraag geschiedde eer 'er rond gegeeven was. Dit verveelde my niet weinig, te meer, wyl ze malkander geduurig het een of 't ander in 't oor te byten hadden, 't geen ik wel merken kon dat my raakte. Ten laatsten waren onze *touren*, tot myn groote blydschap, geëindigd. Wy stonden op, na dat ik vry wat zest'halven had uitgekeerd. Ik ging naar de tafel daar myn vrouw noch bezig was, en hield my kwansuis of ik op. haar spel lette; maar leende ondertusschen het oor aan myn drie hokkelingen, die aanstonds zich by een gevoegd hadden, en niet weinig van my begonden af te leggen. Een der juffertjes vatte eerst het woord, en sprak: *Wel, ik moet bekennen dat ik my zeer geënnuiëerd heb. Is dat speelen? wat interessanter man is dat! Hy verbeeld zich mogelyk dat hy in zyn Collegie op den Doelen, of op het Heerenlogement, onder eenige kooplui aan het verkeerbord of de piquettafel zit. Hy mag de negotie verstaan, maar de welleevenheid is ver by hem te zoeken. Ook zweeg hy als een mof, en zag zo stemmig als een Ziekentrooster. Dat 's waar,* voegde 'er de andere by, *maar hebje op zyn bokkepruik wel gelet? heb je wel gezien hoe zyn manchettes hingen? Ik geloof dat hy zyn hembd ten minste al eens heeft aangehad. Ik kon my niet houwen van lachen als ik hem aanzag, en weet waarlyk niet hoe onze zoete Sofia zulk een gekke keur heeft kunnen doen. Ik wil niet hoopen,* viel het melkmuiltje hier op in, *dat wy dit origineeltje altyd in ons salet zullen hebben. Voor my ik durf my wel ronduit declareeren, dat ik het dan zou moeten verlaaten. Want....* Hier keerde ik my juist by geval om, waardoor het verdere stichtelyk onderhoud afgesneden wierd. Myn vrouw had ook gedaan, en dewyl onze koets voor aan stond, naamen wy 't eerst afscheid, laatende de vrinden een ruim veld om my noch beter af te schilderen.

Ik wilde niets hier van zeggen, schoon my wel tienmaal gevraagd wierd hoe ik my gediverteert had; maar ik nam voor U Ed. aanstonds te schryven, en verzoek dat gy myn brief in een uwer Vertoogen plaatst. Wy leezen zo altoos aan de koffytafel: en ik hoop dat ik hier mede zo veel by myn Vrouw zal uitwerken, dat ze my in myn besluit niet hinderen noch verpligten zal om my meer aan diergelyke bejeegeningen te waagen. Inderdaad myn Heer, zo lang

de saletten op geen beter voet worden gebragt, steekt 'er voor de jeugd meer gevaar dan voordeel in: en de Ouders doen voorzigtig, die hunne kinderen beletten zich daar veel aan over te geeven. Vooral dunkt my dat getrouwde luiden daar op zo niet gesteld behoorden te zyn, maar dat ze veel eer al die byeenkomsten moesten myden, daar men alleen respect heeft voor een paar zyde koussen met goude of zilvere klinken, een hoed met een breede *point d'Espagne*, en een onbeschaamd *air*. Ik twyfel niet of gy zyt van myn gevoelen, en ik blyve met veel achting.

MYN HEER DE SPECTATOR

UE. D. D. W. Dienaar

D. S. A.

CXXIX. VERTOOG.

Den 19. January 1733.

Videmus in formis aliis inesse dignitatem, in aliis venustatem, sic in animis etiam majores varietates.

CICERO.

Wy zien, hoe 'er in sommige Gedaanten een Deftigheid, in andere eene Bevalligheid is, en aldus zyn 'er in de Ziel ook grooter Verscheidenheden.

DAt 'er veel geestrykheid in de Fransche Schryvers gevonden word, kan niemand ontkennen, die maar met aandagt beschouwen wil, de agting, die meest alle Natien voor duizenden boeken van dien landaard betoonen. 't Is ook onmooglyk te wraken dat de Engelschen met recht de voorrang desaangaande aan hunne nabuuren betwisten, vermids een groot getal hunner schriften dagelyks in andere talen, dewyl de hunne niet zeer gemeen is, overgebragt, met de uiterste gretigheid gezogt en met het grootste genoegen gelezen word. De voordelige gedagten die men doorgaans omtrent dezelven heeft, gaat zelfs zo ver, dat zommige Autheurs, om hunne werken aanzienlykheid by te zetten, veinzen, en voorgeven dat ze uit het Engelsch zyn overgezet. Men ontdekt egter zonder moeite dat die tweederlei geestrykheid door eene byzondere aard van den ander onderscheiden word. Die der eersten is levendig, fleurig, vlug, vrolyk en vloeyende, dog, zo men 't zeggen mag, dezelve rolt in 't algemeen als in een zelfde kring. De meeste Schryvers onder dien Landaard zyn geestryk op dezelfde wyze, en volgens eene zekere mode, en gewoonte, die voor een tyd regeert. De Engelsche geestrykheid is wat styver, en op verre naar zo natuurlyk, en ongedwongen niet. Dog ze weet zig altyd door eene

verwonderenswaardige vrugtbaarheid nieuw en van zig zelf zeer verscheiden te maken, de geest der Engelschen ontleend aan hun humeur eene zekere onafhankelykheid, door dewelke ieder van hen zig eene byzondere manier van denken toeeigent. De *Landsmaak* van hun verstand bestaat eigentlyk in eene zekere grilligheid die in 't eerste opzigt kant nog wal schynt te raken, dog die nader onderzogt zynde de netste overeenkomst en gepastheid met reden en waarheid heeft. Door hunne uitgestrekte verbeeldingskragt brengen ze uit verscheide hoeken van hunne harssenen denkbeelden voor den dag, die gansch vreemd van den andere schynen, en die ze nochtans zo wel weten te verbinden, dat ze den verbaasden Lezer in eene gedurige opgetoogendheid houden. Hier van vind men menigvuldige voorbeelden in den Britsen Spectator, en wel voornamentlyk in de wonderlyke schriften van den vermaarden Doctor Swift, die zelfs kans ziet om eene zo juiste als zinryke vergelyking tusschen een mensch en een bezemstok te maken. Dog dit talent is de Britten zo eigen niet dat anderen ook niet een gedeelte van 't zelve bezitten, en 't heugd my in een Fransch Autheur iets gelezen te hebben, dat zeer naar de Engelsche smaak zweemt; 't Is eene comparatie tusschen de *Gang der Menschen* en derzelver *Verstand en Geest;* beiden genomen in de uitgestrektste zin; en my dunkt dat ze dubbel waardig is den Lezer medegedeelt te worden. Dog dewyl ik het boek niet en heb, zal ik maar een schets van die vergelyking, die in myne memorie is overgebleven, voor den dag kunnen brengen.

't Geheele stuk bestaat in Characters, waar van ik 't wezentlyke der volgenden heb onthouden.

Men ontmoet niet zelden onder ons *) *Jonkertjes*, die om zig van d'eene plaats naar d'ander te begeven, zig niet vergenoegen met een deuntje te neuriën, maar die ook by tusschenpozingen de verbygangers met een pasje van eene *Bourec*, van eene *Courante* of van een *Minuët* regaleeren. Zommige kykers verbeelden zig dat 'er een aangename zwier steekt in die verkwisting van kunst en gauwheid, en dat de bevalligheid van onder de voeten van die huppelaars als voortstroomt. Dog luiden van oordeel hebben 'er eene gansch andere bevatting van. Ze twyffelen hartelyk of 'er niet al vry wat traagheid in een harssenvat moet wezen, dat zo een dwaas misbruik van radheid aan de beenen toelaat. Volgens hun begrip wort 'er tot de gang niets vereischt als eene eenvoudige beweging, en een vaste en stevige tred, die 't oogmerk door de kortste en zekerste weg bereikt.

't Zelfde zoort van belagchelykheid doet zig op in iemand, die volstrekt zyn werk maakt van geest en verstand te hebben; 't is

---

*) *Petits Maitres.* Ik zal 't woord van *Jonkertje* voortaan altyd in dien zin nemen.

hem onmooglyk te spreken als een ander, en zonder omwegen uit te drukken 't geen hy te zeggen heeft; wanneer hy iemand goeden dag en goeden avond wil wenschen en naar deszelfs gezondheid vraagt, tracht hy zyn zeggen met een' geestige draay, en met fraaye gedagten op te pronken. Zo hy komt daar hy wezen wil, hy komt 'er als een wel geoeffend Spaansch paard, dat met *Voltes*, en *Courbettes* en allerhande lugtsprongen zyn weg aflegt. Iemand die zo kwistig met zyn inbeeldingskragt is, staat voor een wonder van geest te boek, by een zeker slag van luiden. Hy heeft al 't verstand van de waereld, 't is een onuitputbare bronader van verbeeldingskragt. Ze zoeken hem na te apen, en ze zouden 't met de uiterste nauwkeurigheid doen, indien de wil alleen hen hier in kon doen slagen. Zo een verwonderenswaardig mensch egter word by luiden van oordeel niet anders versleten als voor een *geestige Nar*. Ze zyn bewust, dat paarden die op een ongelyke steenweg huppelen, dat *Jonkertjes*, die op straat *cabriolen* maken, en vernuftige babbelaars die rontom de gemeenste stoffen op allerlei wyzen willen *voltigeeren*, even groot gevaar lopen van valsche passen te maken, en met de neus in 't zand te storten. Volgens hun gevoelen is in den ordinare conversatie een redelyke eenvoudigheid die zig naar haar doelwit spoed, de *natuurlyke gang* van het menschelyk verstand.

Alcibiades is niet minder als een Jonkertje in zyn gang. Dezelve is nochtans geregeld, bevallig, en zwierig. Zyn lichaam bevind zig altyd, hoe hy zig wende, of keere, in eene aangename en voordelige houding. Zyne treden zyn vast en egaal; zyne beweegingen ondersteunen zig onderling, en maken zig teffens kragtiger en gemakkelyker; daar is als eene zekere harmonie tusschen alle zyne leden. Zou deze zyne aardige zwier niet wel een uitwerking zyn van eene onafgebrooke aandagt op al 't geen ons in zyn gang behaaglyk voorkomt? Geensins. Hy denkt 'er niet eens om; zyn' gedagten zyn met iets anders bezig, zyn ligchaam alleen volgt zyn weg, zonder dat zyn ziel zig 'er meê bemoeit, maar de natuur geholpen door genoegzame oeffening, heeft de bevalligheid aan zyn minste beweegingen als vast gemaakt; eene onaardige houding zou hem pogingen moeten kosten.

Aristus heeft de minste gedagten niet om geestig te wezen. Hy hutselt nooit zyne herssenen om, om 'er denkbeelden uit voort te doen komen die verbaast staan wegens hunne ontmoeting. Hy is niet onophoudelyk in barensnood van fraaijigheden. Hy spreekt egter behaaglyk over de geringste onderwerpen. De kleuren door hem gebruikt zyn natuurlyk en overeenkomstig, zyn taal is zuiver, zyne uitdrukkingen wel uitgekipt en plaatzen zig als van zelf, daar ze de meeste kragt kunnen doen. Zyn styl verandert met de stoffen, of, om beter te zeggen, de onderwerpen schynen in zyn imaginatie naar zig te slepen de uitdrukkingen die hun toebehoren. Eene lugtige

verscheidenheid bind aan 't geen hy voortbrengt de aandagt van zyne toehoorders. Hy behaagt zelfs aan die genen, die niet weten om wat reden. Hy vermoeit nog zig zelfs, nog anderen. Men verbeelde zig niet dat hy geduurig als op schildwagt staat, en een wakend oog houd op zyne gedagten, en uitdrukkingen. Men zou hem verongelyken. Hy vermeint dat hy spreekt als duizend anderen, die juist niet kwalyk spreeken. Zyn zetregel is, dat men in den gemeenen omgang, met de meeste menigte spreeken moet, schoon men altyd met de wyzen verpligt zy te denken. Men vind niet in zyn styl zekere grillige uitdrukkingen, die voor een tyd door de ongewoonte van hare toepassing de plaats van geestigheid bekleeden. De zynen zyn uit het gemeen gebruik genomen; 't Is alleenlyk hare schikking, hare onderlinge overeenkomst, en hare evenmatigheid met de stoffen, die haar behaaglykheid uitmaken. De kunst van wel te spreeken is by hem eene hebbelykheid geworden, hy volgt 'er de regels van zonder op dezelve te denken. Hy bezit een gezond oordeel, en een geest van opmerking. Van kindsbeen af heeft hy zig gewend aan 't lezen der beste boeken, en aan de conversatie met schrandere en welopgevoede luiden. Om niet wel te spreeken zou hy zyn geest kragt en geweld aan moeten doen.

De gang van *Lysander* is bykans de zelfde als die van *Alcibiades*. Hy plaatst op de zelfde wyze zyn hooft en schouders; hy geeft de zelfde draey aan zyne benen en voeten, en nochtans is zyn gang onaardig, en zelfs belagchelyk; tusschen zyn *air* en dat van den ander, is dat soort van overeenkomst, dat 'er tusschen een aap en een mensch is. Hy bestudeert zyn gang, en schynt in eene gedurige ongerustheid wegens den goeden uitslag van zyne pogingen. Hy maakt zyn zwier, naar mate hy 'er zig van bedienen moet. Hy voelt niet of zyn knien wel uitgestrekt zyn of niet, zyn' oogen moeten 'er over oordeelen. Indien hy zyne leden op eenige onregelmatigheid betrapt, men ziet duidelyk dat hy die fout verbetert, maar terwyl hy dat gedeelte van zyn figuur weer tot deszelfs pligt brengt, ontsnapt hem wel een ander. Hy speelt bynaar de zelfde rol als een Officier, die vars geworve soldaten in een goede order wil doen marcheren. 't Is egter een man die uit de natuur welgemaakt is, en aan wien het aan kragt en gezwintheid niet ontbreekt: maar hy heeft te laat begonnen die gaven door genoegzame oeffeningen aan te kweken, en zulks is de oorzaak dat gemaaktheid en dwang zyne geregeldste bewegingen een soort van bespottelykheid byzetten.

't Geen *Lysander* in zyn gang is, is *Lysias* in de conversatie. Hy heeft geest en oordeel, maar hy heeft dezelven niet by tyds geoefent. Hy weet wat goed en fraay is, en hy mist nooit 't zelve, daar het zig bevind, te ontdekken, dog hy weet 'er niet gemeensaam meê om te gaan. Hy is te wys om altyd geest en verstand na te jagen en 't geen hy voor den dag brengt met versierde blommen op te toojen. Hy tragt natuurlyk te zyn; dog zyne poogingen

daar omtrent kosten hem zo veel moeite, en zyn zo zigtbaar, dat de natuurlykheid zelf in zyn gesprek naar gedwongenheid en gemaaktheid zweemt. Hy is in gedurige onzekerheid aangaande de keur van zyne uitdrukkingen, d'eene staat hem niet aan; hy neemt een andere by 't hooft; dog, hy is 'er meê niet over voldaan; een derde doet zig op, en is de regte die vereischt wierd, maar 't oogenblik om dezelve voordeelig te besteden is voorby; men luistert niet meer naar hem, men is als afgemat, door de diepe meditatie, die in zyne oogen, en in zyn gansch wezen als geschildert staat. Zyne gedurige inspanning van aandagt geeft eene pedantsche gemaaktheid aan zyne best uitgekipte spreekwyzen, aan zyne natuurlykste gedagten en tafreelen.

Het dansen is eigentlyk niet anders als eene zwierige en door de kunst geregelde gang. Iemand die aan het dansen wil gaan, schynt zig als te verpligten om alle mogelyke bevalligheid aan zyne bewegingen, en aan zyne gansche gestalte te geven, en hy wil wel weten dat hy de regels van de kunst poogt te volgen, om zyn kragt en gezwintheid het meest te doen gelden en uitblinken. Met dat soort van een gang kan gevoeglyk vergeleken worden, de *geestrykheid*, die als *geestrykheid* voor den dag komt, in zekere gelegendheden, daar het 'er op aankomt om al de fraayheid van zyn geest, al 't vuur, en al de fynheid van de verbeeldingskragt te voorschyn te doen komen, zonder zelfs de pogingen daar toe aangewend te willen verbergen. Dit is de gang van 't verstand der Autheuren. Zig t'onderwinden een boek, of een geschrift aan 't gemeen mede te delen, is zig opentlyk te verbinden, om, volgens den aard der onderwerpen, alle de talenten, en al het ligt voor den dag te doen komen, dat men magtig is uit natuur en konst te versamelen. Egter is het waar zo in den *dans van de geestrykheid* als in die van het ligchaam, dat hoe meer de konstige pogingen om zig bevallig te maken naar de natuurlykheid zwemen, hoe meer ze den genen, die 'er zo een gelukkig gebruik van maakt, vereeren, en hoe voordeliger gedagten ze doen hebben van zyne aangeboren gaven en geschiktheden. Op een diergelyke voet kan de schets van een *contredans* gevonden worden in zekere conversatien. . . . Dog dat zullen we daar na verhandelen.

VAn den Rhyn, van waar ik, van myne openhartige, en opregte verklaaring, eene voldoende reparatie van eer met reden verwagte, heb ik wederom een vry meesteragtige, en ongemanierde Brief ontfangen, waar in my, als of ik over de impertinentste behandelingen, my nog verpligt moest tonen, verzogt word, 't gewaande kwaad, door 't bewust vaarsje veroorzaakt, zo veel mogelyk, te helen, met het zelve uit myn vierde deeltje uit te sluiten, en te bezorgen, dat het in de Boekzaal niet verschynt. Hoewel ik in dit geval gaarne myn afkeer voor wraakgierigheid zou tonen, moet ik

zeggen dat het my onmoogelyk is aan 't eerste verzoek te voldoen. Dewyl gemelde deeltje reeds herwaards en derwaarts, voor 't ontfangen van den eersten Brief, door den uitgever verspreid was. Wat aangaat het tweede, 't welk van my gevordert word, wil ik wel beloven daar toe myn best te doen, hoewel ik goede gedagten genoeg van myn medemensch hebbe, om te vertrouwen, dat d'Autheur van dat werk, ziende dat zo een ongelukkig stukje by geval aanleiding tot laster gegeven heeft, te goedaardig, en te bescheiden zal wezen om 't zelve verder rugtbaar te maken. In 't zelfde briefje word my ook toegestaan de eerste missive het ligt te doen zien, waar toe ik van harte geneigt ben, dog tot nog toe word ik door eene consideratie, welke ik den Schryver bid met billykheid te willen overwegen, te rug gehouden. Zo lang dezelve my onbekend is, denk ik reden te hebben om te twyffelen, of hy een vyand of vriend van 't gewaand beledigt onderwerp mag zyn. Aan den eenen kant, 't is waar, toont hy voor 's mans reputatie zo een hevigen iever, als oit iemand voor zyn eige goeden naam kan gevoelt hebben, en geeft hy my middelen aan de hand om de bron van der lezeren kwaadsprekendheid, zo veel doenlyk is, te stoppen. Dog dit alles zou loutere veinzerye kunnen wezen, vermids hy, aan d' andere kant, my verzoekt zyn eersten brief waereldkundig te maken; 't welk niet kan geschieden, zonder de publique nieuwsgierigheid meer en meer op te wekken, en de zaak aldus hoe langs hoe meer te verspreiden, van welk al te waarschynelyk kwaad gevolg, de gewaande beledigde zelf, niet aan een onbekend Schryver, maar aan myne onvoorzigtigheid, met grond de schuld zou kunnen geven. Eer ik derhalven besluiten kan gemelde missive door den druk gemeen te maken, vermeen ik recht te hebben, te eisschen, dat de schryver zynen naam myne bescheidenheid, waar op hy staat kan maken, vertrouwe, of my ten minste eene formeele toestemming van den gewaande beledigde ter hand doe stellen.

CXXX. VERTOOG.

Den 23 January 1733.

Ad prudentem gubernatorem pertinet negligere aliquem defectum bonitatis in parte, ut faciat augmentum bonitatis in toto.

THOMAS AQUIN.

Tot een voorzigtig Bestierder behoort eenig Gebruik van Goedheid, ten deele niet in acht te nemen, om over 't geheel de Goedheid te vermeerderen.

WY hebben de Opperpriester Theodorus gelaten zig bereidende om de Dogter van Jupiter te volgen naar het vertrek, 't welk de Pyramide van boven eindigde. Zo draa hy zig in 't zelve bevond

voelde hy in zig de uiterste verbaastheid, en zig zelven als ontrukt door deszelfs onuitsprekelyke heerlykheid, by dewelke al 't geen hy tot nog toe gezien had in 't minste niet kon halen. In dien toestand, om dewelke te verdragen zyne ziel te magteloos was, had hy de hulp van de Godinne van noode, die, om hem weder by zig zelven te doen komen hem een drup van eene hemelsche vogt op de tong liet vallen. Terstond voelde hy bovengewoone kragten, en zyn vreugd was onuitspreekelyk. Wy zyn hier, sprak Pallas, in de waare, en weezentlyke bestaande waereld, en gy bevind u naby de bronader van alle gelukzaligheid. Gy ziet hier 't geen Jupiter u toeschikt, indien gy voortgaat met hem yverig en trouw te dienen. Hier is nu de waare *Sextus*, zo als hy tot nog toe is geweest, en zo als hy in 't vervolg in der daad zyn zal. Gy ziet hem verbolgen den tempel uit stuiven, met het vast besluit van der Gooden raad te veragten. Hy spoedt zig naar Romen, geeft zig aan de trotsheid, en aan eene onbezuisde wellust over, hy brengt alles in verwerring, niets is geheiligd voor zyne woeste baldadigheid. Hy verkragt de Vrouwe van een zyner beste vrienden; 't schennis verspreid zig door Romen als een vlam die door eene hevige wind gedreeven word. De borgery verwoed door zo eene ondragelyke dwinglandy grypt de wapenen aan. Gy ziet hem verjaagt met zyn vader en huisgezin, ongelukkig, veldvlugtig, en eindelyk in een gevegt gedood. Indien Jupiter, in de plaats van deezen, eenen Sextus genoomen had in eene gelukkige burgerstaat levende tot Corinthus; of loffelyk regeerend Koning in Thracie, 't zou het zelve heelal niet meer weezen, en noghtans was Jupiter verpligt deeze nu weezentlyke waereld, die het toppunt van de Pyramide uitmaakt, boven alle anderen te kiezen, om dat ze alle anderen mogelyke waerelden in volmaaktheid overtreft. Anderzins zou zyn besluit tegens zyne eige wysheid strydig zyn geweest, en hy zou my, die zyn dogter ben, van zig hebben verstooten. Gy begrypt nu wel, ô Theodorus, dat het Jupiter niet is, die met opzet Sextus een booswigt heeft gemaakt; hy is dusdanig als *mogelyk*, van eeuwigheid in 't onbepaald goddelyk begrip opgeslooten geweest. Myn Vader heeft hem maar van 't *mogelyke* tot het *weezentlyke* doen overgaan, en heeft hem het *daadelyk bestaan* gegeeven, 't welk zyn wysheid niet kon weigeren aan 't heelal, tot het welke diergelyke Sextus behoorde, en waar van hy een noodzakelyk gedeelte moest zyn; dog beschouw wat een reeks van aanzienlyke en grootsche gevolgen aan de misdaad van Sextus, als een onmydelyk gevolg, gehegt is; had hy maar den gemeenen slender van de vorstelyke moedwilligheid gevolgt, 't verslaafde Rome zou moogelyk in haar wieg versmoort zyn geweest, maar nu schud het zelve 't jok der dienstbaarheid af. Ieder burger neemt deel aan 't gemeenebest, als aan zyn eige goed. 't Gemeen belang word het belang van elk in 't byzonder. Na eene langduurige worsteling met strydbaare gebuuren, onderwerpt zig dit

vrye volk gansch Italie; het geeft in vreede, en in oorlog de heerlykste en verheevenste voorbeelden van deugd, en edelmoedige liefde voor 't Vaderland, en zyne zeeghaftige wapenen zonder ophouden verder en verder uitstrekkende, onderwerpt het zig de magtigste Volkeren, en maakt eindelyk van 't gansch bekend aardryk een eenige algemeene Monarchie. Dog dit alles is als niets in vergelyking met het gansch bestek en 't geheele verband van het wezentlyke heelal. Uwe sterfelyke oogen zyn te zwak, om 't zelve door en door te beschouwen. Deszelfs schoonheid zal het voorwerp van uwe geduurige verwondering wezen, wanneer, na een gelukkige overgang, van een eindig en gering leeven, tot een volmaakter 't welk nooit op zal houden, de Godheid u in staat zal stellen, om zo een verrukkend gezigt te kunnen genieten.

Hier op ontwaakt Theodorus: hy stort zyne dankzeggingen voor de Godinne uit; hy regtvaardigt het gedrag van Jupiter, en doordrongen van 't geen hy gezien, en gehoord heeft, volhard hy in 't bedienen van 't Opperpriesterschap, met al de yver van een trouw dienaar van zynen God, en met alle de vreugd, en vergenoeging, die in een sterveling vallen kunnen.

Mogelyk zullen eenige myner schranderste en geoefendste Lezeren zig nog een andere vraag van Theodorus belooft hebden: Namentlyk deze: *Dit gansche denkbeeld koomt my zeer heerlyk voor. Maar zeg my tog, ó Godinne, of men van de wysheid, goedheid, almagt en van het gansch verband van Jupiters deugden, en godlyke eigenschappen het uitvoeren van een bestek niet zou hebben mogen hoopen, in 't welk de volmaaktheid van yder deel in 't byzonder, de algemeene volmaaktheid van 't geheel zoude uitgemaakt hebben?* 't Antwoord van Minerva zou buiten twyffel geweest hebben, dat in zo een geval, *'t geheel* geringer, bekrompener, en min heerlyk zou zyn geweest, en dat buiten alle tegenspraak, indien dusdanig bestek het beste was geweest, de Godheid 't zelve van *'t mogelyke,* tot het *weezentlyke* zoude hebben doen overgaan. Misschien zoude zy ook met Reden hebben kunnen antwoorden, dat eene algemeene Volmaaktheid, geheel en al uit volmaaktheden voortspruitende, eene onmeêdeelbare eigenschap van de Godheid is, en strydig met de natuur van het schepzel, en dat de Almagt tot het onmooglyke zig niet kan uitstrekken, vermids 't zelve alsdan niet onmoogelyk maar moogelyk zou zyn. 't Schynt derhalven, dat 'er op dat *) *Systema,* geschikt om niet alleen de goddelyke voorkennis, maar ook om de goddelyke besluiten te regtvaardigen, en aan te toonen dat de oorsprong zo wel van 't zedelyk als van 't natuurlyk kwaad de oneindige goedheid van 't Opperwezen niet dwarsboomt, niets redelyks te zeggen valt. Immers kan ymant van een gezond oordeel, en die den oneindigen Schepper der waereld

---

*) *t' Zamenstel.*

erkend, niet loochenen, dat de denkbeelden van alle mogelykheden, met derzelver noodwendige vereenigingen, t'zamenschakelingen en gevolgen, gelyk ook de bestekken van de ontelbare *heelallen*, die uit de *gebeurlykheden* konden t'zamengesteld worden, van eeuwigheid, in Gods onmeetelyk begrip zyn vervat geweest. Even zo min is het te ontkennen, dat de Schepper noodzakelyk door zyne wysheid overreed is geworden tot het uitkippen van het *beste*, dewyl iets dat wel in zig zelf goed is, wanneer het iets dat beeter is verhindert, en uitsluit, zelfs als kwaad kan aangezien worden; in voege, (het zy gezegd met ontzag voor Gods Heiligheid) in geval hy een bestek gekooren had beneeden het beste, hy in dat opzigt zoude kunnen gezegt worden, een kwaad bestek werkstellig te hebben gemaakt.

't Is waar zal men zeggen, 't beschreeve *systhema* schynt in allen deelen voldoende, wat de Godheit aangaat; 't is ook zeker dat Sextus en zyns gelyken, met een volkoomen genoegen en met een vrywillige keur, gepaart met het duidelyk gevoel dat het aan hen staat, en in hun magt is anders te kiezen, zig aan de boosheid heeft overgegeeven, dog zo die ongelukkigen eens in een andere waereld aan 't bedaaren komen, en begrypen, dat hun voorleede gedrag, hoewel niet *noodzakelyk*, egter *zeker* en *onmydelyk* is geweest, zullen ze niet van de uiterste *hardigheid* moeten vinden, dat ze ten koste van hunne deugd en gelukzaligheid, tot 't verheevenste *Heelal* 't hunne hebben moeten toebrengen. Ik moet toestaan dat zulks als waarlyk hard, en bitter voorkomt. Maar het kon niet anders zyn. Zulks, ik beken het, is een zwakke vertroosting, dog ik ken een zeker denkbeeld dat myns oordeels die gansche zwarigheid zou weg kunnen neemen; 't is niet van myne vinding; 't is oud, en om dat het in een slegt ligt is geplaatst geweest, en niet behoorlyk toegepast, is het al overlang van de grootste meenigte der rechtzinnigen verworpen geweest; dog ik verbeelde my, dat het zelve wel opgeheldert, en met oordeel aan het tegenwoordig *systhema* verbonden, het zelve niet alleen zou voltojen, maar ook de luisterrykste heerlykheid byzetten. Dog de al te wel gegronde vreeze, dat het by de meeste Lezers tegens de vooroordeelen weerom zou stuiten, en tot het begrip niet indringen, dwingt my het zelve te spaaren, tot dat ik meer waare lust tot onderzoek in dezelven zal kunnen onderstellen. Ondertusschen zal ik tragten nog eenige voldoening te geeven, aan menschen, die by gebrek van in den boezem der zaaken te kunnen doordringen, aan nieuwe denkbeelden zig niet gewennen kunnen en dezelve aanmerken als met distelen, en doornen t'allen tyden bezet, en zomtyds zelfs al te belagchelyk. *Hoe is het te begrypen*, zullen ze zeggen, dat al 't geschapene, tot het minste vezeltje toe, iets bybrengt tot de voltoying van het *beste heelal?* Hoe is het zelfs bedenkelyk dat een gering mensch, die zig nergens meede bemoeit, als met zyn kostwinning te bezorgen,

noodwendiglyk met al zyn gedrag vereischt word tot de Heerlykheid van de volmaaktste waereld? Is het niet ongerymt vast te stellen, dat, indien zo een schoenlapper, in zo een Pothuis niet arbeidde de volmaaktheid van het weezentlyk heelal daar iets by lyden zou? Maar die bekwaam zyn aldus te redeneeren hebben nooit aangemerkt, hoe de zwaarste, en gewigtigste gevolgen, door de uitgestrekte t'zamenhang uit de geringste oorzaken hunne oorsprong neemen. Ze zullen nooit te vreede wezen met het voldoende antwoord, dat het blykt, dat zulks vereischt word, vermids het weezentlyk zo bestaat. Handtastelyker redenen moeten hen gerust stellen. Men vraagd by voorbeeld: Wat kan tog een veragtelyke mug in de waereld uitrechten, wat mag tog de beweegreden van zyne schepping zyn. Laat ons eens bezoeken of wy zulks met een zeer mogelyk staaltje niet zullen kunnen aantoonen. Neem eens, dat een Raadsheer, een man van groot gezag, en wiens wysheid op zyn amptgenooten een grooten invloed heeft, den ganschen nagt door, den oorlog dewelken dat ongedierte door zyn bazuinen aankondigt, en door zyn steeken aandoet, ontrust en van de verkwikkende zoetigheid des slaaps berooft is geweest. Die deftige man ryst op, morrig, gemelyk, en in die kwaade luim begeeft hy zig naar den Raad. Zyne gewoone aandagt ontbreekt hem, hy vormt een verkeert begrip van een twistzaak van de uiterste aangeleegentheid, waar in een geburig Vorst belang heeft, en door deszelfs gezag, word ze kwaalyk uitgewezen. De Vorst met reeden misnoegt overrompelt het land met zyne benden, en doet het zelve alle de rampen van den oorlog gevoelen, de Vrienden en Bondgenooten schieten van beide de kanten toe, en aldus kan het byten van een mug de zwaarste gevolgen tot in de andere deelen der waereld uitbreiden. Een tweede voorbeeld: Onderstel een beedelaar die zig al zyn leeven met die schandelyke kostwinning geneert heeft. Hy strekt de gansche aarde en zig zelven tot een last; dog op een zekere tyd met afgryzelyke lorren bekleed, begeeft hy zig voor de deur van een schatryk borger en vertoont zig aan deszelfs eenige dogtertje. Het kind verschrikt, krygt de koorts en sterft. Het goed koomt na 's mans dood op de naaste vrienden, een huisgezin waar in de grootste verdiensten onder 't gebrek van middelen anderzins zouden begraven zyn gebleeven. Zommigen der zoonen oeffenen zig in de krygskunde, worden helden en maaken hun vaderland door hunne groote daaden ontzaggelyk; de anderen leggen zig op de staatkunde, verdienen en verkrygen door hun ligt en deugd de hoogste eerampten. Zy verbeeteren de wetten, moedigen neeringen en hanteeringen aan, en maaken aldus een gansch volk, deugdzaam, magtig, en gelukkig, zonder dat de beedelaar eens weet dat hy tot zo veele gewigtige uitkomsten aanleiding heeft gegeeven. 't Is op eene diergelyke wyze, dat een schoenlapper door zyn gezigt, gebaar, en woorden, op zo een plaats, den voorbygangeren duizend gedagten vrugtbaar

in daaden, die weer haar gevolg moeten hebben, inboezemen kan. Om te eindigen, 't geringste Schepzel is als een klein gewigt, 't welk in een rivier vallende niet alleen de waterdeelen, die daar door geraakt worden, ontroert maar ook, door mededeeling, die beweeging in een kring wyd en zyd uitbreid.

CXXXII. Vertoog.

Den 30. January 1733.

Non consentientium undique concursus.

CICERO.

Een samenloop van alle kanten, zonder overeenstemming.

Heer Spectator.

HOewel niemand ter waereld minder vermaak als ik kan hebben, in de Koffihuizen te frequenteeren, ben ik egter niet genoeg met een al te gemeen vooroordeel bezet om myne byzondere smaak als onfeilbaar aan te zien, en over die van anderen te willen doen heerschen. Myn afkeer voor dat slag van gemeene huizen word voornamentlyk veroorzaakt door myn onverwinnelyke haat voor een dikke tabaksdamp, die als een neevel 't gansch gezelschap omvangt, tot in het binnenste der kleederen doordringt, en my nog eenige uuren na myn vertrek van daar, byblyft, en verveelt. Voeg hier by, dat ik eens soberlyk ontbeeten hebbende, niet weet wat te eisschen, om eenig geldt te verteeren, en beschaamt ben, zonder iets tot het profyt van den Koffymeester te contribueeren, weer heen te gaan. Dog zulks belet niet dat diergelyke huizen aangenaam en nut kunnen zyn; inzonderheid in groote steeden, daar ze dikwils als een gemakkelyk middelpunt verstrekken den geenen, die uit een wyd uitgezette circumferentie, of omtrek van verscheide kanten toevloeijen en zig aldaar vereenigen: Dusdanige aangename nuttigheid heeft voornamentlyk plaats in steeden als Parys, en Amsterdam, en in 't byzonder nog als Londen, daar menschen van allerlei hanteering, geneigtheid, en humeur, als door een soort van attractie, als zamen gerukt worden, in particuliere Koffihuizen, yder by het volkje, dat hem lykt, en by 't welk hy alleen vermaak kan geeven, en ontfangen. Op deeze wyze is yder de meester van volgens zyn aard en neiging 't gezelschap te kiezen, dat hem best aanstaat, en hem nooit mankeeren kan. Hy heeft de keur van Koopluiden, geleerden, fraye geesten, Wiskundigen, Schaakspeelers, dobbelaaars en *Jonkertjes* welke twee benden, door de bank, in een gesmolten zyn. In de meesten van die t'zamenkomsten gaat alles toe met de uiterste order en geschiktheid. 't Is

of yder ondergedeeld gezelschapje zig in een vertrek apart bevond; 't een stoort zelden het ander, en zelfs heb ik ondervonden in Koffihuizen, daar Poëten, en andere Autheurs, die by veele Natien dikwils onverdragelyke babbelaars zyn, vergaderen, die Heeren by malkander scheenen gekomen te zyn, om te toonen wie 't best zwygen kon. Hier uit is het ligt af te nemen, dat schakers, en *Mathematici*, in hunne byzondere vergaderingen niet veel praats moeten hebben. Onder de staatkundigen is de conversatie ook niet zeer luidrugtig, of 't moest by geval gebeuren, dat luiden van tegengestelde Kabalen in geschil raakten, by trappen vuur vatten, en in eenen burgerlyken oorlog uitborsten. Dog diergelyke verstooring van de gemeene rust valt zelden voor, doordien, in die van volk opgepropte stad, niet alleen de verscheide professien, maar ook de differente partyen, en zelfs gezintens haare byzondere vergaderplaatsen hebben, 't welk my heugt, dat eertyds zig ook uitstrekte tot de verscheide Schouwburgen, of wel, wanneer de nieuwsgierigheid de gansche Natie als by een sleepte, tot de verscheide deelen van den zelfde Schouwburg, in den welken de Whigs den bak ter regter zyde, en de Torys ter linker innaamen; waar door het zomtyds voorviel, dat, wanneer de aanschouwers alleen uit Whigs, of uit Torys bestonden, de helft van de bak naar eene woestenye geleek, terwyl in de andere de menschen als gepakten haring op den ander gestapelt waren.

In de Koffihuizen digt by 't Hof, daar jonge lui van geboorte, en dobbelaars van hanteering, die door hunne professie met Graven en Hartogen, liefhebbers van den dobbel, geëvenaart worden, hun optrek hebben, gaat het zo stil, en ordentelyk juist niet in zyn werk, voornamentlyk, wanneer een zeker spel, genaamd hazard, gespeelt word en door 't rammelen van de steenen, en het verwoed kloppen met de horentjes op de tafel, een eerlyk man het hooren en zien vergaat. De *Jonkertjes*, die niet speelen, zyn ook van de zedigste en deftigste niet, en om hun recht te doen, moet men bekennen, dat ze hun best doen om te schreeuwen, te woelen, en te ravotten, zo veel als de aard van de Natie het eenigzins lyden mag; dog zulks gaat niet zeer ver, en twintig Britsche jonkertjes maken in een Koffyhuis zo veel geraas niet, als tien Hollandsche, en als een eenig Fransch petit Maître karsvars uit zyn Vaderland gekomen. Uit al het welke men met recht opmaken kan, dat diergelyke vergaderingen in 't generaal voor nut en aangenaam in die hoofdstad kunnen gehouden worden, en elders, en wel in 't byzonder, onder ons op dien zelven voet zouden kunnen worden gebragt. De Koffihuizen kunnen nog van een zeer heilzaam gebruik zyn voor luiden, die in staat zynde van te denken, besluiten kunnen het *parterre* te verbeelden en 't speelen van de Comedie aan anderen overlaten. Myns oordeels zyn 'er geen plaatsen ter waereld, die, by voorbeeld, door een Spectator zo dikwils diende bezogt te

worden, vermids yder voor zyn geld, aldaar een absolute vryheid koopende, en door den tabak, de koffy, en een ratafia verleevendigt, en verhit, niemand ontziet, en zonder de minste omzigtigheid, niet zelden zyn gantsche Character, voor de doorzigtige oogen der geener, die in de hartkunde ervaaren zyn, bloot legt. Neem dit voor deeze reis voor lief, en zo dit denkbeeld van de Koffihuizen u eenigzins aanstaat, beloof ik u met den eersten u en uwen lezer te onderhouden, over de heilzame aangenaamheid der zo genaamde Amsterdamsche *Collegien*, tusschen dewelken, en die van onze Nederlandsche Universiteiten, in geval ik eenigermate door uwe approbatie aangemoedigt word, ik eens zal tragten te bezoeken of niet een parallel of vergelyking zou kunnen gevonden worden. Ik blyve, &c.

Den raad door myn Correspondent my gegeven om dikwils de koffihuizen te frequenteeren heb ik al overlang met myn gedrag voorgekomen, en daar zyn weinig dusdanige vergaderplaatzen in deze volkryke stad, die ik niet ten minste alle veertien dagen eens bezoek. Ik kan egter zelf nauwlyks begrypen, waar by het toegekomen mag zyn, dat ik in een geruimen tyd in 't zogenaamde G . . . . Koffihuis myne voeten niet heb gezet. Zulks kwam my als een schielyke inval te binnen, wanneer ik my onlangs vlak by het zelve bevond. Ik trad recht toe naar binnen, en was niet weinig verwondert aldaar, hoewel op den druksten tyd, zo weinig luiden, en die nog, ten minste naar de uiterlyke schyn, van zo weining aanzienlykheid, te ontmoeten. 't Meeste getal wierd uitgemaakt door zes of agt Joden, waar van de meesten eer het *air* hadden van beunhazen, als van deftige handelaars. Ik eischte een kop zuivere koffy, dog toen ik 'er een slurp of drie van genomen had, vond ik my gedwongen 't zelve ergens neder te zetten, vermids die drank eenige uuren op 't vuur zyne aangenaamste delen verspilt hebbende my zeer tegenstond, en eer kwalyk maakte, als verfriste. Hier op dagt ik op de ongedwongenheid van zekere Britsche mode, die de menschen in vryheid laat van in die huizen niets te nuttigen, mids in 't uitgaan, een gering stuk gelds in een bakje werpende.

Dewyl 'er, onder 't smooken, nauwlyks een eenig woord voor den dag kwam, wende ik my naar twee Damspelers, als naar 't eenig tydverdryf dat zig voor my opdeed, beide verstonden ze 't spel vry wel; dog de een die een Christen scheen, verloor tegens den ander, die ik dogt te erkennen voor een welgestelde Portugees, spel op spel, schoon hy de sterkste was. Dog de oogenschynlyke reden van zyne geduurige nederlagen, was dat hy zyn party twee voorgaf, en daar in absoluut wilde volharden. Zulks deed my aanstonds opmerken en met de uiterste klaarheid begrypen, dat onkunde in een speeler op verre na, voor hem zo nadeelig niet is, als grondige kennis van 't spel, verzeld met een al te verheeve denkbeeld van zyn schranderheid: ik verbeelde my ook, als in 't verschiet, te

zien, dat die waarheid vry verder als tot liefhebbers van 't spel zig uitstrekt. Deze myne gedagten wierden afgebrooken, door den overwinnaar, die zyn party in 't nauw en aan 't ernstig mediteeren gebragt hebbende, de tyd vond van een praatje voor den dag te brengen. *Hebje de Courant gezien van daag, Mynheer, daar staat een koddige zaak in, die je wel geremarkeert zult hebben; ik wil spreeken van dat vrouwspersoon, dat te Parys gevonden is, aan 't spit gestooken, en ten deele gebraaden. 't Is waarlyk wreed, maar 't is evenwel mooy om te lezen.* Wel tienmaal herhaalde hy met een lagchend wezen die verbazende woorden; *'t is wreed, maar 't is egter mooy om te lezen;* en hoe zeer ik voor een wyl myn geest als op de pynbank lag ik kon 'er niet uithalen, wat *mooys* tog in 't verhaal van zo eene gruwelyke moord kon schuilen. Eindelyk kwam my te binnen, wat onweerstaanbare neiging, en zelfs razerny voor de vrouwen onze Joodsche medeburgers beheerscht, en hoe dezelve, in hen, alle andere menschelyke hartstogten verdooft, en ik begon my te verbeelden dat het een of 't ander wellustig denkbeeld, verwekt door zo eene wonderlyke mishandeling, 's mans natuurlyk mededogen dwarsbomende, hem dit droevig verhaal als *koddig*, en *mooy om te lezen* moet hebben doen beschouwen. 't Geen ik egter niet kan nalaten, in den man, aan te zien, als geen gering teken van onmenschelykheid. Dewyl ik met deze bespiegeling bezig was, komt 'er iemand instuiven, net als of hy de kamer stormender hand had ingenomen. Zyne gansche kakelbonte opschik was naar de laatste Fransche mode, en nooit heb ik in iemands opschik kleiner hoedje, en grooter strik onder de kin gezien. Ik twyffelde niet of 't was een jonge losbol. Dog wanneer hy my wat nader kwam, bespeurde ik, dat het een man diep in de vyftig moest wezen, dog voorzien met een regt van eigendom op eene nooit ophoudende jeugdt. Terstond scheen hy zig als meester van 't gansch vertrek te maken, en hard op tegen 't heele gezelschap, hoewel tegens niemand in het byzonder, te spreeken, waer uit ik besloot dat hy niemand van 't zelve kende, en mogelyk voor de eerste reis van zyn leven dit huis overweldigt had. In 't midden van een airtje, dat hy bykans hard op zong, viel hy zig zelf om zo te spreeken in de rede: *Is hier dan geen jonge?* schreeuwde hy luidkeels uit. *Kan een eerlyk man hier dan* voor zyn geld niet gedient worden? *Ha, ben je daar, beste maat,* vervolgde hy zo dra de jonge te voorschyn kwam. *Geef my eens met 'er haast een glaasje ratafia, maar 't moest wezen lekkere ratafia, de beste ratafia, uitmuntende onvergelykelyke ratafia. Ratafia zo als 'er geen ratafia ooit ter waereld geweest is;* Dit sprak hy, den jongen by de hand vattende, en zo gemeenzaam met hem omgaande, als of ze vyfentwintig jaar de beste vrinden des waerelds waren geweest. De *algemeene Kamer-dienaar* wist niet hoe hy 't had, stond of hy voor de kop was geslagen, en was

zig zelf nauwlyks genoeg meester, om te vragen of Mynheer een klein, of een groot hebben moest. *Een kleintje, myn beste vriend*, was 't antwoord; Zulke ratafia, als ik van uw *hand verwagt, moet met geen groote teugen gedronken worden.* Ondertusschen wierd hem het glaasje, 't welk geen twee vingerhoeden vol behelsde, ter hand gesteld. *Ik moet bekennen*, riep hy daar op uit met de levendigste vrolykheid die bedagt kan worden, *dat dit een aardig glaasje, een proper glaasje kan genaamt worden. Van alle de kleine glaasjes die ooit uit een glasblazery gekomen zyn, heb ik nooit kleiner in de hand gehad. Ik heb hooren spreeken van een* Autheur, die over de *) ONEINDIGE KLEINEN *heeft geschreven. Maar ik zou 'er myn eer op durven verwedden, dat de vent geen woord en spreekt van de liqueur-glaasjes van 't G . . . . Koffyhuis.* Hier op barst hy uit in een langdurig geschater. Hy smyt een dubbeltje ter neer; Ik kyk om; en de man is verdweenen.

CXXXVIII. VERTOOG.

Den 20. February 1733.

Quæ a se maxime remota videntur, ea sæpe proxima.

Zaken die somtyds het verst van malkander af schynen; ziet deze zyn menigmaal meest aan malkander verknogt.

IK heb begonnen te zeggen in het 129ste Vertoog, dat de schets van een *Crontredans* gevonden kan worden, in een conversatie van wel opgetrokke en gemanierde luiden, daar ieder de gaven van zyn geest in 't voordeeligst ligt zoekt te plaatzen. In een *lighaamlyke contredans* is alles vroolyk, levendig, en eenigzins wild en woest, en die woestheid, die ten hoogste in een geregelde dans misstaan zou, geeft aan deze de aangenaamste bevalligheid. 't Is hier niet van noden aan ieder van de passen een nauwkeurige regelmatigheid te geven. 't Is genoeg dat men zyne beweegingen maar aan eene generale orde en geschiktheid verbinde, dat men geen verwerring veroorzake, en dat de dans zyn gang ga, zonder dat men zig wederzyds in de weeg loopt, stoot en omverwerpt.

De *Contredans van 't verstand*, eene levendige en geestige conversatie, is van dezelfde natuur, en aan dezelfde wetten onderworpen, eene ongedwonge vrolykheid is 'er als de ziel van, ze vereischt geene vieze gepastheid in ieder gedachten, en in ieder wyze van zig uit te drukken, die als de byzondere beweegingen en passen van diergelyk danssen moeten aangemerkt worden. 't Zelve is zeer

---

*) *Les infiniment petits.*

bestaanlyk met eene geringe woestheid, indien zig alles maar vereenigt onder de algemeene wet van redelykheid, en beschaaftheid. Dog een volstrekte disorder, eene onophoudelyke verwerring maken het zelve onaangenaam, ongemakkelyk, en vermoeyend. Wat vermaak is 'er te vinden in een conversatie daar allengskens de levendigheid losheid en ongebondenheid word, daar op maat nog regel meer word gelet, daar ieder spreekt, zonder te hooren, daar men zig onderling in de rede valt en overschreeuwt, daar men met plompe bespringingen elkander op 't lyf valt, en schynt om ver te willen smyten? Dusdanige conversatie beelt niet kwalyk af een dans uitgevoert door dronke boeren of pluggen.

Daar zyn liefhebbers van het danssen, die de kunst in de grond verstaan, en die zig, door dat aangenaam talent, voordeelig van anderen onderscheiden, zonder danssers by *professie* te zyn. Wanneer zy zig nu en dan van die kunst bedienen, is hun oogmerk eer oefening en vermaak als winst en glory. In een diergelyk dansser kan men zonder moeite vinden 't afbeeldzel van een reedelyk man die eenige werken t'zamen steld en in 't ligt geeft, niet zo zeer uit een beweegreden van eer en baatzugt, als wel om zig zelve te voldoen en om door de oeffening de natuurlyke kragt van zyn geest aan te kweeken, en te versieren.

Men kan nog een genoegzaam naauwkeurige overeenkomst ontdekken tusschen een boekmaker van hanteering, en tusschen een Dansmeester, die zyn kunst op een schouwburg ten toon steld, en zyne passen en sprongen aan de toezienders verkoopt. Beiden wenden ze hunne talenten aan, om tydverdryf aan 't publiek te verschaffen, en eigenen aan het zelve toe het regt, van, zo dikwils het goed kan gevonden werden, hen te bespotten, en uit te jouwen. In beiden is gemeenlyk de uiterlyke houding, en zwier, 't uithangbord van de winkel. Een dansmeester betuigt en kondigt aan door zyn gang, en gansch gelaat, dat hy een dansmeester is, en een schryver van zyn ambagt, doet bykans nooit de mond op, zonder te doen begrypen, dat zyn kostwinning bestaat in boeken te maken.

Zou het ook wel zeer ongerymt wezen een Poëet by een koordedansser te vergelyken? Myns bedunkens neen. In 't gemeen beschouwt men met grooter verwondering een dansser, die op een smal touw zyn lugtigheid en door de kunst geregelde gauwigheid, zo veel 't mooglyk is, doet gelden, als een ander die eene gansche zaal of een geheel theater tot zyn dienst heeft, om zyne passen en sprongen te *varieeren*. Kan men met waarheid zeggen, dat de bewegingen van de eerste frayer, bevalliger en behaagelyker, in zig zelve ingezien, moeten geschat worden? Geenszins. Maar ze zyn van eene bezwaarlyker uitvoering. 't Is het denkbeeld van een enge koort, vereenigt met dat van zyne sprongen, 't welk de groote oorzaak is van onze verbaastheid. 't Is het nauwe veld van zyne kunstoeffening, dat dikwils aan onze aandagt onttrekt desselfs be-

wegingen, die van net-gepastheid, en ware bevalligheid berooft zyn. In een woord 't is de moeyelykheid van een gelukkige uitvoering, die de uitvoering schitterend, en verwonderenswaardig maakt. Egter is het zeker, dat de koord, mitsdien zy meêgeeft, en den springer als te rug kaatst, den koordedanser, die in zyn kunst genoeg gevordert is, om zig van dit voordeel te bedienen, helpt, op de zelfde wyze als de moeyelykheid van maat en rym te vinden dikwils aan een fraaye geest aanleiding geeft, om zig meester te maken, van eene verheeve, of blinkende gedagten, die zyne verbeeldingskragt in eene volle vryheid, by gebrek van genoegzaame pogingen, niet zou bereikt hebben. Ik laat aan de geestrykheid van den Lezer de verdere toepassing van het tafreel van een koordedanser, op die genen, die hun werk maken van de fraayheid, en de kragt van hunne imaginatie, te doen uitschitteren, in 't midden der moeyelykheden, en hinderpalen, waar mede de strenge wetten der digtkunde, en *versificatie*, hun geest aan alle kanten als omcingelen. Dit slag van vergelykingen wat ver uitgerekt, schoon niet buiten de regelen van eene juiste netgepastheid, loopt dikwils gevaar van in den Lezer vermoeitheid, en verdriet te baren. In geval ik zulks niet vreesde, zou het my zeer ligt zyn de tegenswoordige overeenkomst verder uit te breiden. De *gang* by voorbeeld, is verzeld door hoedanigheden, die alle goed zyn, dog ieder op eene byzondere wys. De gang van den een is levendig; van den ander deftig. In deze heeft de gang eene natuurlyke ongedwongenheid, in geene iets grootsch, en *majestueux*. Deze Characters zouden gevoeglyk kunnen overgebragt worden op verscheide, hoewel loffelyke, talenten van verstand en geest, die ieder eigen zyn, en op derzelver verscheide gebruik, zo in ordinaire gelegentheden, als in zulken, daar het op het inspannen van derzelver kragten aankomt.

Ik zou nog kunnen aanmerken, dat 'er een soort van dansen is, 't welk bestaat in eene aardige nabootsing van zekere beweegingen, waar door de danser, zig zelf als vergeetende, zig in een ander herschept. Niets schynt my ligter, als hier nu te ontdekken het pourtrait van voortbrengzelen van geest, waar in de schryver zyn best doet, om 't character, en de manieren na te aapen, van zommige *wezentlyke*, of ook wel *fantastique* personaadjen. Zo 'er Harders-dansen, Matroozen-Boeren-Arlequins- en Scaramouches-dansen zyn, daar worden ook digtkundige werken gevonden, die met dezelfde eene nauwkeurige betrekking hebben, en die naar dezelfde wetten zouden kunnen geschikt, en geregeld worden.

't Overige van myn papier zal ik vervullen met een brief my geschreeven door iemand van eene gezinte onder ons, die beschuldigt word het gebed te verwerpen. Dezelve heb ik goedgevonden zonder de minste vermindering, of verandering alhier te plaatzen, en zodanig als ik betuige denzelven ontfangen te hebben, en waar op myn antwoord per naaste zal volgen.

MYN HEER SPECTATOR.

IK hebbe tot nog toe gansch geen werk gemaakt van UE schriften te lezen, om dat ik voortydts wel veel dingen van die natuur gelezen hebbe, die my de moeite ende de tyt niet waardig en waren, die ik 'er aan bestede: maar my op heden, wordende een schrift ter hant gestelt door UE uitgegeven den 22 dezes, en ziende dat UE daar in ernstige zaken wilde verhandelen, en uwen Lezer wilde leeren de nootzakelykheid van het bidden; met eenen te keer gaande eene zekere gezinte onder u bekent, die met de uiterste buitensporigheid en moetwilligheid durft beweeren, dat men niet bidden en moet: zo dogt my, was het wel waardig daar op myne aandagt te laten gaan, en te onderzoeken wat menschen UE daar in beoogde, alzo ik vast stelle dat 'er geen gezinte in de geheele waereld is, of elk bid op zyne wyze, wanneer hy in nood is, dat Wezen aan, waar van hy oordeelt hulpe te konnen erlangen: dus is de waerelt genoegzaam vervult met bidders, schoon 'er by my niet veel bekent en zyn, die geleert hebben wel te bidden, of te bidden als Christenen, ofte als geloovigen des Nieuwen Testaments: en overmits men onder die gezinte die zig Christenen noemen, en onder welke ik my zelve mede sortere, dikwils spreekt van het ongelovig bidden dat 'er in de waereld in swang gaat, ende dus van sodanig bidden, dat niet alleen Gode niet en behaagt, maar zelfs zonde is, zo heeft de boosheit agter onzen rug gaan uitstrooyen, dat wy leerden, dat men niet bidden en moest; en derhalven, schoon uw raisonnement my anders niet en raakt, hebbe ik moeten besluiten, dat gy ook iets diergelyks van *hooren zeggen*, zonder eenig onderzoek van waarheid, van anderen overgenomen hebt, en ons wel mogt in 't oog hebben: weshalven ik het van myn pligt geagt hebbe, ook om dat gy het verzoekt, u beter te onderrigten. Ik zoude u konnen van zelfsstryt, en nog van iet swaarders beschuldigen, om dat gy in 't eerst van uw geschrift, iets absoluit stelt, 't geen gy in 't laatst begrypt, dat mogelyk wel laster zoude konnen wezen, ende dus in eenen aessem pryst en laakt; maar myne genegentheden zig altyd uitstrekkende meerder tot verschooning als veroordeelinge, ende dus meerder behagen hebbende in 't onderregten als berispen: wil ik u zelfs wel laten oordeelen, of 'er in de waereld niet meerder gesondigt en wort met bidden, als met niet te bidden: gy weet zo wel als ik, dat men meest door gansch America de Son aanbid, ofte eenige andere Planeet, en in een groot gedeelte van Africa, is men zo buitensporig, dat men zelfs den duivel aanbid: wanneer gy dan by die menschen waart, en gy wilde haar verpligten tot aanbidden van haren God, zoud gy dan die menschen niet verpligten om te sondigen? Maar ik denke dat uwe gedagten zo verre niet en loopen, maar dat gy u bepaalt onder die menschen, die by u het Christendom genoemt worden: Ver-

maant gy die nu gelykelyk tot bidden? en stelt gy vast dat haar gebed gelykelyk een pligt is haar van God opgelegt? ende dat haar gesamentlyk gebed derhalven behaagelyk is aan God? weet gy niet, dat de eene des anderens ondergang bid, ja zelfs, deszelfs verdoemenisse? ende en is dat niet genoegzaam openbaar, door de woede en vervolging die in haar geest huisvest, waar door zy, indien het volkomen in haar magt was, zelf de Regtveerdigen tot een prooy en offerhande zouden maken van haren onversadelyken en onversoenelyken wraaklust? en zoud gy vast stellen dat als zulke menschen onder den dekmantel van den Christelyken naam bidden, die gebeden aangenaam aan God zouden wezen? my dunkt dat ik van u oordeelen mag, dat gy daar toe al te veel verstant hebt, schoon ik egter verwondert ben, dat gy u beroept op de algemene gebruiken, die onder 't gansche by u genoemde Christendom in swang gaan en gelykelyk aangenomen zyn. Wat dan het bidden aanbelangt, wy stellen dat het zelve een aangenaam reukoffer is aan God, mits dat het geloovigen zyn die bidden, welkers herte vervult is met de liefde Gods en haares naasten, maar niet van zulke, welkers herte nog vervult is met wraak en noordlust: en overmits niemant gelovig kan genoemt worden, zonder dat hy God over hem erkenne als Vader; 't geen hy ook met geen verstant of kennisse doen kan, zonder zig te begrypen een kind Gods te zyn, en gevolglyk een erfgenaam Gods, ende een mede erfgenaam van Christus, zo blykt, dat alle gebed, wat buiten die erkentenis gedaan word, Gode niet behagen en kan, om dat het ook aanloopt tegens dat volmaakt voorschrift en model, dat de Heere aan zyne discipulen geleert heeft: zynde klaar, dat 'er door de Schriftgeleerden en Phariseën ten tyde des Saligmakers, wel anders veel gebeden wierd, maar wat de Heere van dat bidden getuigt, weet een iegelyk, die de Euangelise schriften gelooft en gelezen heeft. Wilt gy dan myn Heer uwen naasten leeren bidden, zo leert hem eerst kennisse hebben van dien Godt en Vader, die het voorwerp moet zyn van zyne aanbiddinge, en leer hem vervolgens dat hy zig wagte van eenige andere begeertens aan dien God ende zynen Vader voor te dragen, als die in dat model van Christus begrepen zyn, en die geen ander uiteinde en hebben, als aan God toe te brengen het koninkryk ende de kragt ende de heerlykheid, ende dat tot in alle eeuwigheid. Dus doende, en met hem dat te leeren, zult gy hem te gelyk ook ontleeren zyn huichelagtig en geveinst bidden waardoor hy anders bid en yvert na dingen die strekken tot vervulling van zyne aardsche begeerlykheden, en geenszins zodanige, die strekken tot uitbreidinge en vermeerderinge van het Koninkryke Gods. Hoe nu alle de ses beden van het Vader Ons, in een cirkel begrepen zyn, en een inzigt en einde hebben, bespare ik tot een andere reize, gebruikende dit alleen tot een inleiding van verder onderzoek zo gy anders regt handelt, gelyk gy belooft. Ik groete u, en blyve na UE. Gode ende de verdere

verligtinge en vertroostinge zynes Heiligen Geestes aenbevolen te hebben,

MYN HEER.

UE D. W. Dienaar.

$17\frac{12}{21}32$.

CXL. VERTOOG.

Den 27. February 1733.

Sublimi feriet sidera vertice. HORATIUS.

Zyn hoogverheven kruin zal tot de Starren raken.

SO ik in verscheide Vertoogen my de vryheid heb aangematigt van Nederduitsche Digters te bespotten, die in zig zelven een bloote *lust tot rymen*, voor een wezentlyke *digtgeest nemen*, en dat meer is, zulken, die niet misgedeelt van de verbeeldingskragt, die de grond der waare Poëzy is, dezelve in hunne wanschaape vaerzen, haaveloos, en zonder door oordeel en kunst gevormt, en met geleerdheid verrykt te zyn, voor den dag brengen; zulks is nooit veroorzaakt geweest door eene onbillyke neiging, om wie het ook mogt zyn als belachlyk ten toon te stellen: Dit durf ik verklaren, om dat ik voel dat het waar is, en dat deze myne stoutheid alleen is toe te schryven aan mynen waren iever, voor de eer van 't Vaderland, bezielt door de hoop van onze prulpoeëtjes, en rymkramers de oogen te openen, aan hunne eige aandagt te ontdekken, en daar door uit te werken, dat ze zig hunner mismaaktheid schamende, van onzen Helicon verstuiven, en zig nooit meer verstouten een klein getal pryswaardige Digtgeesten aldaar te verdringen. Ik zal niet nalaten de wezentlykheid van deze myne zielsgeschiktheid in myne schriften, zo veel het doenlyk zal zyn, te doen blyken, en zo dikwils als 'er, door 't uitkomen van een treflyk dichtwerk my daar toe gelegendheid verschaft zal worden, zal ik trachten duidelyk te doen zien, dat ik genoegzaame menschlievendheid bezit, om meer tot *pryzen* dan tot *berispen* over te hellen. Met zulks werkstellig te maken, zal ik myn deftigen Britschen voorganger op 't spoor volgen, die nooit verwaarloost heeft zyne mededingeren naar den Lauwerkroon recht te doen, en voornamentlyk zo dikwils 't uitmuntend Treurspel genaamt Cato, door 't aanhalen van keurlyke staaltjes van 't werk, zyne lezeren heeft aangepreezen. Ik heb tegenswoordig eene diergelyke gelegendheid, om 't gemeen, in de verschuldigde eer aan waare verdienste te geven voor te gaan, en zal my dezelve niet laten ontslippen. Reeds over langen tyd was my ter ooren gekomen, dat een van onze bekwaamste Digters werklyk bezig was, met de beroemde *Gevallen van Telemachus* in

Nederduitsche Vaerzen over te brengen, en aldus dat heerlyk werk 't eenigste by te zetten, dat aan 't zelve ontbrak, om zig boven alle andere Heldendigten van alle eeuwen en volkeren te verheffen. Ik wil gaerne bekennen, dat de enkele gedachten van zo eene onderneming my verzet maakte, en dat ik moeite had om myn oordeel op te schorten, en om den schryver, voor 't zien van zyn werk, niet van een onbesuisde roekeloosheyd te verdenken. Weet de Poeët wel, zeide ik by my zelf, wat arbeid hy zig op den hals laad? kend hy de menigvuldige zwarigheden, die zyne pogingen aan alle kanten, en zonder ophouden moeten omringen? Ziet hy wel klaar en duidelyk genoeg dat dit doorlugtig werk onuitputbare schatten van allerley wysheid doorvlogten met de aangenaamste bloemen van vinding behelst, en opgepronkt, en gezenuwt is met al de kragt, en met al 't sieraad van uitdrukking, en welspreekende Schilderkonst die 't menschelyk vernuft uit een taal schynt te kunnen halen? begrypt hy wel te recht dat de stoutste, en loste prosa in een andere spraak zelfs aangewend, door een vertaaler van een ongemeene geest, hier mogelyk eenigzins te kort moet schieten, en overdenkt hy wel, dat, zo hy, niet tegenstaande den dwang van maat en rym, 't gemelte werk door geen nieuwe glans, (waar toe zyne onderneming hem schynt te verbinden), op en heldert, ieder kundig Lezer niet missen zal te oordeelen, dat het door hem verduisterd en ontzenuwd is? 't zal niet genoeg wezen dat zyn Vaerzen goed zyn, ze zullen by uitstek voortreffelyk moeten zyn, om by d' ongebonde styl van 't Origineel niet af te vallen. Zedert dien tyd heb ik met een onverduldige nieuwsgierigheid na den Nederduitschen Telemachus gereikhalst, en zo dra zag hy 't ligt niet, of ik moest zonder uitstel deze myne drift voldoen. Wanneer ik het werk in myne handen zag was het als of ik 't boek teffens aan twintig kanten wilde openen en doorbladen. Ik bespeurde wel haast met de uiterste vergenoeging, dat myn oordeel, omtrent zo eene hachelyke onderneeming, hoe waarschynlyk ook, de waarheid echter gemist had, en dat de Digter te wys en te omzigtig was geweest, om onbeproefde kragten te wagen. Om kort te gaan, schoon myne eerste lezing woest en ongebonden was, en te vergelyken by 't eeten van een verhongerde gast, die op een wel voorziene tafel nu d'eene nu d'andere schotel aantast, en nauwlyks weet te zeggen wat hem smakelykst voorkomt, kon ik egter genoegzaam bespeuren, dat die Poeëtische vertaaling eer doet niet alleen aan den Schryver, maar aan zyne gansche Landaard, en een tweede en derde lezing altyd nieuwe faijigheden aan myne aandagt verschaffende, hebben my nergens anders toe gediend, dan om dit myn gevoelen te bekragtigen, en op gewisser gronden te vestigen. Zo dat ik met eene oprechte ernst betuigen kan, dat het myns oordeels, een Nederlander, ten zy berooft van smaak, geld of edelmoedigheid ongeoorloft is, zig zelf de bezitting van die treffelyke vertaaling, waar in de Schryver, volgens de uitdrukking

van Boileau, met zyn origineel om den prys als worsteld, te misgunnen.

Ik ben geneegen, den Lezer in dit vertoog een voorsmaak van onzen duitschen Telemachus te geven, en dewyl de keur hier ongemakkelyk is, vind ik goed het geval met dezelve te laten omspringen.

't Geen my 't eerst in de handen valt is de beschryving, die Telemachus, in 't verhaal zyner levensgevallen aan Kalypso, maakt, van de dood van *Bocchoris* zoon en onwaardig navolger van den wyzen Sesostris, Koning van Egypte.

Hy liet in dezen stryd zyn helden inborst blyken;
Maar 's vyands overmagt deed endlyk hem bezwyken.
Ik heb hem zien vergaan: Een dapper Tyrisch knecht
Doorschoot dien woesten held in 't heetste van 't gevegt.
De toom ontglipte hem: Hy tuimelde uit zyn' wagen,
En wierd door 't ros gespan vertrapt, en voorts verslagen
Door 't zwaard eens stouten knaaps van Cyprus, die verwoed
Hem 't hoofd van 't lighaam sloeg, en druipende van bloed
Het by de lokken greep, het op 't veragtlykst hoonde,
En aan 't zeeghaftig heir als in triomf vertoonde.
'k Zal nooit vergeeten, hoe ik op dien droeven stond
Dat hooft heb in zyn bloed zien went'len langs den grond,
Hoe 't oog gesloten was, en in zyn glans verduisterd;
Het bloozend aangezigt verbleekt, en gansch ontluisterd;
Hoe die half open mond zig roerde, en vaardig scheen
Tot uiting van gestoorde en afgebroke reên;
Hoe 't scheen te dreigen, met een trots en grimmig wezen,
Waar voor 't, de dood ten spyt, de stoutsten nog deed vreezen.
't Blyft eeuwig, als een baak, voor myn gezigt verbeeld:
En, zo het Godendom my met een *staf* bedeelt,
Dat schrikklyk voorbeeld zal my nimmer doen vergeten,
Dat nooit een Koning zig der Kroon mag waardig heeten,
Nog in zyn hoogst gezag zig ooit gelukkig styft,
Zo 't aan de Reden steeds niet onderworpen blyft.

Men ziet hier geen buldertaal, die in 't gemeen maar al te veel overeenkomst heeft met het gebrom, dat een ledig vat uitgeleverd; 't zyn geen waterzugtige uitdrukkingen, hoe meer opgeblaazen, hoe kragteloozer.

Men vind hier eene zakelyke hoogdravendheid, die, volgens haar' regten aard, voortspruit uit een edele eenvoudigheid, en uit eene *eigenheid* van wel uitgekipte woorden, die ieder rykelyk hun aandeel tot het volmaken van den zin toebrengen. Het tweede proefstukje, dat ik den Lezer mededeelen zal, is uit het zelfde verhaal genomen, ter plaatze daar Ulisses zoon verteld, hoe hy, om den

wreeden Koning Pygmalion te misleiden en t' ontgaan, door zyn deugdlievenden vriend Narbal was geraden geweest zig voor een Cyprier uit te geven:

Ik antwoorde: Ach! laat my ter kwader uur geboren,
Den dood tog lyden, door den Hemel my beschoren.
Ik ben te dier verpligt aan uwe oprechte trouw,
Dan dat ik in myn ramp myn' halsvriend wikklen zou.
Ik ben van Cyprus niet, en kan myn hart noch lippen
Iets, dat de waarheid krenkt, uit vreeze doen ontglippen.
Myn hart, myn zuiver hart, legt voor de Goden bloot:
Zy kunnen, is 't hun wil, my redden uit den nood:
Maar ik, al moest ik daar een wreeden dood om lyden,
Wil, door geen logentaal, my van 't gevaar bevryden.
Die logen, sprak myn Vriend, beswaard u met geen schuld;
Maar word in hoogen nood door 't Godendom geduld:
Zy doet aan niemand leed, en kan voor 't middel strekken
Om twee onschuldigen het doodsgevaar te onttrekken. . . .
Een logen is altyd een logen, (voer ik voort)
En schuld genoeg voor hem wiens taal de hemel hoort,
Waarom we zyn verpligt de waarheid voor te spreeken.
Al wie de waarheid kreukt doet 's Hemels toorn ontsteeken,
En kwetst zig, door een taal, die hy zig heimlyk schaamt.
Rep dan niet meer van iets dat u nog my betaamt.
Indien de goede Goon zig over ons erbermen,
Dan zullen ze ons gewis door hunne magt beschermen.
Zo niet; dan zullen wy, met onverschrokken moed
De Waarheid, t' harer eer', bezeeglen met ons bloed;
En, door ons voorbeeld, aan de waereld blyken geven,
Dat ware deugd den dood verkiest voor 't eerloos leven . . . .

Ik twyffel hartelyk, of de indruk die de overheerlyke Fransche prosa, te dezer plaatze op 't gemoed doet, niet eenigzints wykt voor de ontroering, in een' gevoelige ziel veroorzaakt door deze vaerzen, aan wien de zagtste zoetvloeyendheid niet de minste kragt beneemt. Met geen min aangename deftigheid drukt onze Digtgeest uit de denkbeelden, die Mentor zyn Voedsterling, aangaande 't geoorloft vermaakt, tracht in te boezemen, terwyl ze op een Tyrisch schip, op 't heerlykst vergast worden.

Telemachus, van aard gevoelig, en vol leven,
Vind in dit alles smaak, maar schroomt zig toe te geven
In 't koestren zyner vreugd. Nadien zyn teder hart
By Eucharis, met zo veel schaamte en felle smart,
Beproeft heeft hoe gezwind de jeugd zig laat belezen,
Doen zelfs d'onnozelste vermaaklykheen hem vreezen:

'tIs alles hem verdagt; des ziet hy Mentor aan,
Om uit dien Leidsmans oog zyn eigen pligt te raen.
Dog Mentor, hoe verheugd om dit voorzichtig schroomen,
Gelaat zig echter of hy zulks niet heeft vernomen,
Maar spreekt in 't einde, met een vriendelyken lagch:
Ik merk waar voor gy vreest, en roem uw wys gedrag:
Uw schroom is loflyk, Prins, maar nooit moet ze u verheeren.
Geen ander kan, zoo veel als ik, uw vreugd begeeren.
'k Wensch u met al myn hart een wezendlyke vreugd,
Een blydschap, die u nooit vewydert van de deugd;
Vermaaklykheden, die den doffen geest verkwikken,
En u nooit ongemerkt allengs in 't kwaad verstrikken;
Ja, smaak geneugten, met een vroom bedaard gemoed;
Niet zulke in wier genot men als een ondier woed ....
De wysheid is niet streng, nog aan gemaaktheid eigen;
Zy is 't die ons gemoed tot ware vreugd doet neigen ....
En maakt door werkzaamheid 't vermaak ons aangenaam;
En door 't vermaak ons weer tot werkzaamheid bekwaam:
De wysheid schaamt zig niet, daar zulks tot nut kan strekken,
Tot gulle vroolykheid zig op te laten wekken.

Ik zal eindigen met de beschryving van een gevegt, waar in Ulisses zoon, voor een tyd berooft van Mentors bestiering, roekeloos zig inlaat, met Hippias, die hem eenige Krygsgevangenen poogt te ontvoeren.

Hy is nu langer niet die wyze jonge Held,
Die door Minerve, in schyn van Mentor, wierd verzeld;
Neen, 't is een zinloos mensch van blinde wraak bezeten,
Het is een dolle leeuw, geborsten van zyn keten.
Nu dryft hy Hippias dees woorden toe: Waar heen?
Hou stand, ô lafste ziel die oit te veld verscheen:
Hou stand; wy zullen zien of gy my dus zult konnen
Ontzetten van den roof, door deze vuist gewonnen:
Gy zult die naar uw stad niet voeren, hoe ge u spoed:
Gy, snode, daal terstond in Plutoos naaren vloed.
Hy velt hier op zyn speer, maar is zo woest in 't vellen
Dat hy zyn doelwit zich niet zeker voor kan stellen:
De speer vliegt Hippias voorby, en smoord in d'aard:
Straks grypt Telemachus doldriftig naar zyn zwaard ...
De jongling heeft zo dra het staal niet uitgetogen,
Of Hippias, op hem ten spoedigste aangevlogen,
Dient zig behendig van het voordeel zyner kracht,
En krygt dat heldenzwaart bykans in zyne magt:
De kling breekt, door 't geweld, in hunner beide handen:
Zy grypen voorts elkaar; zy knerssen op hun tanden:

'tZyn monsterdieren in hunn' dollen overmoed:
Het vuur straalt uit hun oog; zie hen verhit op bloed
Arglistig loeren, om elkaar gewis te treffen,
Zich rekken, krimpen, en zig buigen, en verheffen.
Daar zyn ze handgemeen: zie met wat woest geweld
Elk hand heeft tegen hand, voet tegen voet gesteld.
Zy strenglen zig in een, als of hun beider lyven
Een enkel lighaam slegts voor 't oog doen overblyven...

Zo dit geen rechtschape *Poëtische schilderkunst* moet genoemt worden, moet ik bekennen dat ik van haare natuur 't geringste denkbeeld niet heb.

CXLI. VERTOOG.

Den 3. Maart 1733.

Judice, quem nosti, populo, qui stuiltus honores
Sæpe dat indignis, & famæ servit ineptus..

HORATIUS.

Van 't Volk, wiens aard gy kent: dat zonder reden
De onwaardigsten veeltyds de eerste amten doet bekleeden.

HUYDECOPER.

HEER SPECTATOR.

HOewel ik my in de Amsterdamsche Schouwburg op voorleede Kermistyd, (gelyk ik de eer gehad heb u te schryven), vry schraaltjes gediverteert had, heb ik my daar weder naar toe laaten troonen, ten deele uitgelokt door een gezelschap van goede vrienden, en ten deele om 't genoegen te hebben van zelfs met onpartydigheyd te oordeelen over een zeker Comediant in myn anderen brief reeds beoogt, en die ik met sterker uitdrukkingen, als ooit, hoorde opvyzelen, voor den weergaloosten Acteur, die ooit eenig Schouwburg der waereld heeft betreden. Ik zal in 't voorbygaan aanmerken, dat door eene algemeene vooringenomendheid, niet alleen in waereldsteden, maar zelfs in geringe plaatzen, het zeer gemeen is al wie maar boven zyne Medeburgers en amptgenoten in eenige bekwaamheid uitsteekt, te verheffen als de eerste man van 't gansche land, ja zelfs van den ganschen aardbodem. Aldus heb ik dikwils in kleine steeden, daar men zo wel als in den Haag en hier concerten houd, aangaande luiden die een Viool op 't ellendigste mishandelen, en onder den strykstok deeden knarssen, en kryssen, horen zeggen met een verzeekerden toon, dat ze zo een stoute Viool speelden, als weinig meesters in Europa. Met geen min roekeloos vooroordeel worden de onbepaaldste loftuitingen dikwils

door dezelfde beweegreden verkwist, omtrent luiden van een aanzienlyker character, welkers ligt zo dra het by een grooter te voorschyn koomt, in enkele duisternis schynt te veranderen. Dog dit is tegenswoordig de questie niet. 't Welbekende spel genaamt *Heraclius* moest dien avond vertoond worden, gevolgt van den *Doctor door dwang;* en in 't eerste stuk moest onze Theatrale overvlieger de hoofdrol speelen, terwyl een ander, die ook ten hoogsten wierd geroemt, maar nogtans by zyn makker volgens 't gemeenst gevoelen, op voeten en vademen niet halen kan, voor de Zoon van den Dwingeland zou ageeren, zo dat de welgegronde hoop van deze twee uitmuntende speelers als om prys hunne talenten de uiterste poogingen te zien afvergen, my geen geringe vergenoeging beloofde. Gy zult nochtans met verwondering verstaan, dat reeds 't gansch eerste bedryf voleind was, wanneer ik aan een vriend die naast my zat vroeg, of onze hooggeroemde Acteur wel haast veschynen zou. Hy onbewust of ik met het hooft gekweld was, of hem voor den gek tragtte te houden, wist nauwlyks hoe my te antwoorden. Ik was egter ernstig, maar de hoogzweevende gedagten, die men my van den jongman had ingeboezemt, hadden zyne tegenwoordigheid aan myn gezigt (om zo te spreeken) ontrooft. Ik had verwagt een speeler te aanschouwen, wiens eerste tred op het tooneel, door de bevallige deftigheid van zyn gang en houding, myne oogen en aandagt, met eene onweerstaanbare dwang tot zig zou trekken, en die meer door de reden, en door de natuur, als door voorbeelden onderwezen, en in zyn kunst afgerigt, my in een geduurige aanwas van verrukking zou weten te houden. 't Was derhalven alleen, om dat myn vooringenoomen verbeelding zodanig een Comediant zig toegezegt had, dat ik onzen overvlieger, hoewel hy al lang voor my had gestaan, te vergeefsch had gezogt. Zo dra ik nochtans uit myn dwaling ontwart was, bespeurde ik duidelyk, dat de grootagting van 't gemeen voor dien jongeling geenzins ongegrond is. Ik oordeelde in hem te vinden al de noodige stoffe van welke een treffelyk toneelspeler kan t'zamengesteld worden, maar waar van, om regt uit te spreeken, een groot gedeelte my voorkwam, als kwalyk aangelegd. Ik zag in zyne geheele actie een bevallig vuur, en levendigheid, bekwaam om de gunst der toezienders in een ogenblik te winnen, maar deze behaaglyke gaven niet genoegzaam door kunst en oordeel bestiert, wisten zig niet genoeg naar de omstandigheden te schikken, en te matigen. Wanneer 't hem gelukte de natuur te treffen, scheen hy my onverbeterlyk? Maar 't fraaist van zyn spel wierd niet zelden verduistert door eene ogenschynlyke gemaaktheid, en zyne geduurige pogingen om zig boven 't bereik van zyne talenten te verheffen, veroorzaakte dikwils, dat hy ver onder 't zelve bleef. Daarby verloor hy zig zelve niet genoeg uit het gezigt, om zig geheel en al in zyne heldelyke personaadje als te versmelten. Men bemerkte duidelyk, wanneer hy dagt wonderen uitgeregt te

hebben, dat hy zig zelven als streelde, en de eerste van zyne toejuichers was. Niets scheen voor hem schadelyker te wezen, als 't handgeklap van de vergadering; want zo dra was hy door 't zelve niet vereert geweest, of men zag hem in eene trotsche opgetoogenheid, die hem 't natuurlyke als te gering, deed verwerpen, om een valsche zwier en verheevenheyd in de plaats van die te verkiezen.

't Geen my 't meest in den jongman tegenstond was dat hy op het tooneel niet scheen te kunnen *spreeken*, 't geen egter niet veele Comedianten hem met recht zouden kunnen verwyten, dewyl weinige onder hen aan dezelve zeer wezentlyke onkunde niet schuldig zyn. Van 't begin van 't spel af aan, wanneer de driften natuurlyker wyze nog niet verhit konden zyn, hoorde ik hem onophoudelyk zingen of schreeuwen, zonder in 't minst te kunnen begrypen, wat reden hem daar toe mogt vervoeren. Voeg daar by, dat, in wat gesteldheid zyn gemoed zig ook moest bevinden, hy zo kwistig in zyn' gesten was, dat zyne armen en handen als door yzerdraden getrokken wierden, zo nochtans, dat de linker den regter by beurten afloste, tot datze eindelyk beide in beweeging geraakt, elkander hulp boden, om de natuur kragt en geweld aan te doen en d' eene souflet op de ander te geven. En zulks scheen altyd te geschieden, met zulke net afgemete tusschenpozingen, dat de eene hand niet langer als de andere, en als beide t'zamen bezig waren. Ik ben volkomen van uw gevoelen Heer Spectator, aangaande de gebaerden, en twyffel niet of ze moeten door de beweegingen van 't gemoed veroorzaakt worden, en dezelven beantwoorden, gelyk de toon van een welgestelde snaar op het treffen van den strykstok. 't Is derhalven als een tweede spraak, en gesten onophoudelyk door een te werpen, zonder dat ze een zekere zin uitmaken is dezelfde ongerymdheid, als niets betekenende woorden door malkander te rabbelen. Deze waarheid kan niet genoeg ingeboezemd worden aan allen, die genoodzaakt zyn in het publiek te spreeken. Immers twyfele ik niet, of gy zult zo wel als ik, hondert maal de zo even afgeschetste wyze van *gesticuleeren* bespeurt hebben in Orateurs, wiens handen in evenmatige verdeelingen des tyds, zig nu verpoozen, en dan weer zig aan eene gemeene werkzaamheid overgeven. Dog zig te onthouden van zyne gesten te grabbelen te smyten, (een gebrek dat uit een verkeerd begrip van de konst, en uit een' zekere verlegendheid wat men met zyne armen uit zal regten, en waar men ze laten zal, spruit), is geen geringe zaak, en ik twyffel of de gaaf van de gebaaren met zuinigheid te plaatzen, daar ze hunne uitwerking moeten doen, wel te verkrygen is, als door eene welbestierde oeffening van kindsbeen af in 't werk gesteld, en door 't medewerken van een gelukkige inborst geholpen. Indien ik egter dien bevalligen jongeling, op wien ik het recht van berisping voor myn geld gekogt heb, voor niet, een goeden raad mogt geven, ik zou hem tragten te overreden, om zyn dagelyks

werk te maken van in de tegenwoordigheid van een oordeelkundig vriend, zyne rollen te lezen, zonder de minste declinatie en zonder eenige gebaaren, alleen maar met de behoorlyke zinscheidingen, en met de natuurlyke toonen, die den zin best beantwoorden. Ik zou hem raden op dezelfde wyze de vaerzen van buiten te leren, en als dan zyn zelf vergetende, en in zyn personaadje zig herscheppende, en deszelfs harstogten zig gansch eigen makende, op het tooneel te verschynen, en aan de Natuur de bestiering van zyne toonen en gesten over te laten. Ik ben verzekerd dat hy dus doende wel haast by de verstandige toezienders de zelfde toejuichingen zou verdienen, waar van hy by de grootste menigte reeds in bezitting is.

Wat aangaat den Acteur, die de Rol van des Dwinglands zoon speelde, 't verwonderde my niet, dat die minder agting als zyn makker verkreegen heeft, by 't gemeene volk, dat zig, zonder onderzoek, door een valsche glans laat verleiden, en dikwils 't geen de natuur mist, aanziet als of het de natuur overtrof, maar ik hield my verzekerd dat luiden, dien het onmogelyk is iets fraais te vinden, in 't geen niet natuurlyk is, hier van gansch anders moesten oordeelen. 't Is waar hy schynt terstond by den ander in levendigheid en gezwindheid van beweeging niet weinig af te vallen. Dog die koelheid die men in de eerste opslag zou kunnen misvatten voor een gebrek van aangebore vuur, blykt wezentlyk niets anders te zyn als een onthouding van woestheid en onbesuistheid; zyn vuur schynt door de reden gematigt, op dat hy door 't zelve, daar 't geen pas geeft, niet vervoert worde, en met een voorzigtige spaarzaamheid bedekt, tot dat de rechte tyd, om uit te barsten, zig opdoet. Daar by is zyn stem door de bank *spreekende*, ongemaakt, en ontbloot van eene niets beduidende buiging, en verandering van toonen. Men ziet hem by trappen vuur vatten met de aangroeyende belangen en hartstochten, en wanneer hy met de grootste hevigheid eindigt is men geneigt zig te verbeelden, dat hem, des noods tot grooter hevigheid, geen vuur en leven ontbreeken zouden. Hy heeft met den ander gemeen dat hy zyn gesten te onbezonnen verspilt; gelukkig! zo hy den zelven ook gansch gelyk was in eene aangeboore bevalligheid, die onwederstaanbaar is, die de kragtigste recommandatien overtreft, en die voor oogen, die de scherpzinnigste niet zyn, de grootste fouten weet te vernissen. Om in een woord 't parallel te maken tusschen die Messieurs, die zekerlyk met reden geroemt worden, zal ik my aanmatigen te eindigen, dit kort oordeel te vellen: *De laatste is de beste, en d' ander kan het worden.*

Ik blyve &c.

't Is al heel particulier dat ik juist op die zelfde tyd my in 't Schouwburg heb bevonden, en derhalve in staat ben om over myns Correspondents oordeel te oordeelen. Dog ik vind raadzamer die

taak, die mogelyk wat hatelyk zou zyn, aan den bescheiden Lezer zelf over te laten. Ik zal my vergenoegen met te betuigen, dat de uitvoering van het treurspel my zeer voldeed, en dat de vrouwen my ruim zo zeer als de mans vergenoegden. Onder anderen heb ik groot behagen geschept in het spel van eene magere en reeds eenigzints bejaard Vrouwspersoon, die van haare gezellinnen zeer gevoeglyk voor een model mag genomen worden. Voornamentlyk blinkt ze uit in natuurlyk, duidelyk en verstaanbaar te spreeken. Aan alle zou ik durven raden, altyd op het tooneel te verschynen vervult met het denkbeeld dat ze in een tragedie vrouwen van staat en geboorte verbeelden, en dat ze dienvolgens in houding en gelaat onderscheid moeten maken tusschen eene ontzaggelyke grootsheid, en een trotze verwaandheid, (en 't geen ligter schynt te wezen om naar te komen) dat ze van 't schreeuwen, aan wel opgebragte Vrouwen zo oneigen, zig onthouden tot dat ze oogenschynlyk door driften en hartstogten buiten de palen der welgevoeglykheid worden vervoert.

Indien my de uitvoering van 't groote stuk zo wel beviel, 't is my onmooglyk 't zelfde van de klugt te zeggen, die ik zonder verontwaardiging en walging niet aan kon horen, vermids ik verklaren kan, dat ik op kwakzalvers stellagies met meer betamelykheid heb zien speelen. Dog 't geen my meest ergerde, was dat men met het stuk zelf speelde janpotagie met zyn hoed, en dat men niet vergenoegt met de koddigheden van Molière, en van zyn overzetter, met welke het rykelyk te stellen zou zyn, daar zo veel laffe en janhagelsche grappen en drolligheden byvoegde, dat het gansche stuk bykans onkenbaar wierd en deszelfs Autheur in zyn eer benadeelde. 't Was of onze Heeren en Dames met het publiek de gek staken, en voorgenomen hadden zig onder malkander wat te verlustigen, en voor den zot te speelen. Ik moet bekennen dat het gedult my wel haast ontbrak, en ik my door een regtvaardigen spyt gedwongen voelde 't einde van zo een Apenspel niet af te wagten. Ik wenschte dat de Heeren Comedianten eens voor al willen begrypen, dat de voorzigtigheid, nevens de eerbied aan den toeziener verschuldigt, hun oplegt de pligt van by hunne rollen te blyven. Het past hun niet zig aan het gevaar bloot te stellen van door byvoegingen van eige vinding de stukken hen toevertrouwd te schenden, en te bederven. Denken ze egter meer geest en aardigheid te bezitten, als de schryvers, welkers werken zy uitvoeren, wie belet hun zelf de pen op te vatten, om door ons nu en dan met een nieuw stukje van hun eigen maakzel op te wekken, ons te bewyzen dat ze eenig recht hebben, om zig 't verbeteren van andere Poëten aan te matigen.

CXLVI. VERTOOG.

Den 20. Maart 1733.

Emollit mores, nec sinit esse feros.

OVIDIUS.

De Man (*) *beschaaft het Hart en laat geen woestheid over.*

HEER SPECTATOR.

IN myne eerste jongelingschap heb ik zo in my zelf, als in myne makkers ondervonden, dat, in die bloem der jaren, die geenen die van geest niet misgedeelt zyn, zo wonder veel met die gave ophebben, dat ze zig verbeelden, dat dezelve de spil is daar 't al in de menschelyke t'zamenleeving op draait, en dat niets wel uitgevoert word, zonder dat 'er geestrykheid meê gemengt zy. In die gedagten heb ik duizendmaal toen ter tyd by my zelven overwoogen, hoe tog boeren, werkgasten, in een woord plompe en ongesleepe vernuften het stellen mochten, als ze verlieft waren, en hunne genegentheid aan 't voorwerp van hun min trachten te ontdekken, en smaakelyk te maken. Een declaratie van liefde, waar van ik honderden opgesmukte en behaaglyke staaltjes van Romans, en galante vertelzeltjes gezien had, kwam my voor als een meesterstuk van 't menschelyk vernuft, en ik hield my verseekert dat het niet anders wezen kost of een vryer, die zig op een boersche en lompe wyze daar van kweet, moest aanstonds, met verbod van ooit weer te komen, afgezet worden en de zak krygen. Ik kwam eenigzins agter het geheim van die kunsteloze vryery, my bevindende op een Adelyk huis, alwaar, mids het kermis op het dorp was, een goed getal jonge boeren en boerinnen vergast wierden en vrolyk waren. Ik beluisterde verscheide verliefde paartjes. Dog hoewel ik wat meer ervarendheid krygende wel bespeurde dat de liefde by dat ongemanierd manvolk niet min hevig en teder was dan by de best opgevoede, kwam my hun manier van dezelve uit te drukken zeer onaardig en zelfs walgelyk voor, en ik maakte my wys, dat, zo egter dezelve op 't gemoed der vrysters eenigen indruk maakte, de eenige reden daar van moest zyn, dat dezelve niet min als de vryers van geest en verstand waren berooft. Zulks scheen my aldus toe, om dat ik die wyze van vryen niet overeenbragt met de natuur zelf, maar dat ik dezelve vergeleek met de zo gezegde hoflykheid van fatsoenlyke en geestryke galants. Dog de dwaling uit die misvatting ontstaan is my in ryper ondervinding niet lang bygebleven. Ik heb geleerd, dat de liefde die zo dikwils de schrandersten plomp

---

(*) In dezen Zin neemt de Spectator deze spreuk, die by Ovidius een andere Toepassing heeft.

maakt, al zo dikmaals de onnozelsten snedigheid byzet, en gaven voor hun zelf tot nog toe verhoolen, uit de ontdooide boezem doet opborrelen. Zo dra die vermeesterende passie eens tot in het innigste van 't hart is doorgedrongen, verband ze uit het zelve noodwendiglyk alle wezentlyke boersheid, ten minste jegens 't geliefde voorwerp. Noit is ze welspreekender, en beter in staat om zig zelf op 't kragtigste en levendigste af te malen, als wanneer 't verstand haar alleen laat begaan, en zig met haare belangen niet bemoeit. Ze vertoont zig als dan in de uitdrukkingen, die haare hevigheid zelf als weet te *scheppen*, in haar volkome waarheid, en oprechtheid, en kan nauwlyks missen zig te doen kennen voor 't geen ze is. 't Hart zelf spreekt en doet zig onfeilbaar aan 't beminde hart hooren, en duidelyk verstaan. Van die waarheid heb ik niet lang geleden een aangenaam voorbeeld gezien, 't welk ik zal tragten met zyne waare verwen af te schilderen.

My bevindende in een voorkamertje aan een venster met een hordetje bedekt, om de aangenaamheid van een heldere maneschyn te genieten, zag ik, zonder gezien te worden, myn naaste buurvryster, een zoet geschikt meisje van agtien of negentien jaer, op haar stoep staan, met een stoofje onder haar voorschoot, waarschynlyk om haar moeder op te wagten, een hupsche deugdzame Weduwe, die, met voor de luiden, (geholpen door dit haar eenig kint), linden te nayen fatsoenlyk aan de kost weet te komen. Dewyl Agnietje wat heen en weer trentelde, komt 'er een timmermans knegt, een wakkere welgemaakte jonge, (dog die niet veel ouder zynde als 't meisje, 'er nog zo wat lobbesagtig uitzag), met zyn hoedje in de hand, en met al de tekenenen van schroomagtigheid, naar haar toe treden. Terstond scheen ze eenigzins ontzet in huis te willen gaan, wanneer ze aldus door den jongman wierd aangesprooken. *Och buurvrystertje, weest tog niet bang voor my, dat bid ik je. Ik zou immers geen kind kwaad doen, 'k laat staan dan jou; ik wou je maar verzoeken myn zoete kind, of ik myn pypje, dat uitgegaan is, eens aan je testje mogt opsteeken.* Deze woorden met een bevende stem uitgesproken, en die eer scheenen te komen van iemand die bevreest was, als die een ander vervaart wilde maken, stelden Agnietje gerust. Og ja vriendje antwoordde ze, 't is zeer tot je dienst, maar wat scheeld je tog, 't is puur of je ontsteld waart. Daar op reikte ze haar testje over; *Dat ben ik, myn lieve kind*, hernam hy, *en als je me een oogenblikje tyd wilt geven' zal ik je de reede wel zeggen.* Onderwylen was hy bezig met, zo langzaam als 't moogelyk was, zyn tabak vuur te doen vatten, terwyl ieder uitblazing van den rook in een tedere zugt veranderde. Eindelyk wat tot bedaren gekomen zynde, *Ken je me dan niet buurdogtertje*, sprak de goede hals. Wel me dunkt antwoordde ze, dat je me aan 't oog hangt, en dat ik je meer als eens hier voorby heb zien gaan. *Dat en is geen wonder zeeker*, hervatte de vryer,

og ik ben hier meer als hondert maal voorby gekoomen, maar ik heb je nooit durven aanspreeken: 't was of ik de koors op 't lyf kreeg, als ik maar een voet naar je toe wou zetten. Maar ik heb evenwel nou men stoute schoenen aangetrokken; Hoor het hoogste woord moet 'er uit. Zonder dat kan ik tog nagt nog dag, om jouwent wil niet rusten, en ik hoopen, myn lieve kind dat je 't me ten beste zult houden, en niet kwaad 'er om tegen me worden, want hoe kan ik het gebeteren dat ik je zo lief heb, en dat kan immers jou 't minste kwaad niet doen.... Ei hoort me die malle jongen eens aan, sprak Agnietje hier op, wat kan hy zoet keuzelen, zou me niet denken, dat hy 't meende. Kom, kom jy vryer, dat pyp aansteeken duurt wat te lang, je hebt de regte niet voor vriendje, dat verzeker ik je. Had ik geweeten, dat je hier kwam om de gek wat met me te steken, je zoud men test niet gehad hebben; kom lustig jy vriendje, geef jy de test maar gauw weêr over, en marcheer maar of na andere meisjes die zo gek zyn, dat ze aan zulke praatjes geloof slaan. *Ik de gek met jou steken? ik de gek met jou steeken? zie, als ik zulke woorden van je hoor, dan is 't of 'er een mes deur men hart gaat. Og myn Engel, og myn hartje lief, geloof dat van my niet, daar is zo een ziertje valsheid in men heele hart van onder tot boven niet; dat zal de heele waereld van me moeten getuigen, myn alderliefste bekje.* Kom, kom maar, wierd 'er hem op toegevoegt; talm maar niet, geef me maar aanstons men test weerom; ik moet in huis gaan, en daarby, ik heet geen bekje, geen hartje, geen Engeltje, en ik versta niet dat je me die malle namen langer geeft; Agnietje ben ik gedoopt, en zo moet je me heeten als je me wat te zeggen hebt. *Wel nou dan Agnietje lief,* hervatte de vryer zeer ontzet door de spytigheid van 't meisje, *ik wist niet dat ik 'er aan misdeed, die woordjes die zyn me zo van zelf in den mond gekoomen, zonder dat ik 'er na gezogt heb. Ik ben nog onbedreeven in de waereld, en jy bent, zo waar als ik leef, de eerste dogter die ik nog oit of oit aangesprooken heb; Nou ik zal m'er in het toekomende voor wagten, myn alderliefste Agnietje lief; Kom laat ik je testje weer in je stoofje zetten, maar ik bidje staa men nog maar een eenig ogenblikje te woord, wat zou je daar nouw aan hebben, dat ik van droefheid ziek wierd; Je hoeft niet te gelooven 't geen ik je zelf zeg, dat weet ik immers wel, maar laat na me hooren. Myn ouders woonen hier digte by in de.... straat, en staan by ieder voor brave degelyke lui bekend; ik ben 'er eenigste zeun, en heb maar eene suster; Ze kunnen 't vry wel stellen, en ik kan een goed ambagt, dat ik neerstig waarneem. Daar by heb ik nog een oud Motje, dat 'er warmtjes inzit, en van 'er rentjes leeft; ze houd zo veul van me of ik 'er eige kind waar, en men sus en ik moeten al 't goedje van 'er erven; zo dat ik met 'er tyd Baas kan worden, en van jou, myn zoete Agnietje lief, een*

gelukkige vrouw maken; Daar by ziet me niemant ooit in kroegen of herbergen, Ik ga alle Zondag te kerk, en teugen Paaschen hoop ik me belydenis te doen. Zie dat zal je alles van me zo vernemen als ik het je daar zeg, en zo ik je 't minste leugentje op de mouw spel, zo mag ik wel lyden, dat ik men leven je lief bakkesje niet meer en zie en dat is immers al wat men zeggen kan. Dit alles had myn buurmeisje met al te veel oplettendheid aangehoort, om het met onverschilligheid aan te horen. Hoor Buurvryer, gaf ze hem eindelyk met een zagtzinniger toon, tot antwoord, al 't geen je daar gezeid hebt kan wel waar wezen, ik heb zulke kwade gedagten niet van men evennaaste, dat ik daar aan twyffelen wil. Maar ik hoef daar niet na te vernemen, ik heb 'er niet meê te doen; 't zyn zaken die buiten my zyn. Hebben je Ouwers, en je Motje geld en goed, zo veel te beter voor jou; ik wensch je goeden avond, ik moet na binnen gaan. Moeder staat zo aanstonds t'huis te komen, en zo ze me hier met een manspersoon zo laat zag praten, daar zou een leven leggen als een oordeel, en de Vrouw zou gelyk hebben ook. Hier op vatte de Vryer Agnietje met een vriendelyke dwang by de hand, en verzogt haar met een hikkende stem, (en ik geloof waarlyk dat de goede bloed wezentlyk tranen stortte) hem zo ongetroost niet weg te zenden; *Ik bid je, zo lief als ik je heb, myn zoete Agnietje, van nog een beetje te blyven, hoe zou 't van je hart kunnen me zo te laten gaan, daar je zo een goedaardig Meisje bent ....* Ey kyk borst hier op Agnietje al lachende uit, dit is immers nou te mal om 'er van te spreeken, hoe kan jy weten, buurvryer, of ik goedaardig ben, of niet, dewyl je me voor d'eerste reis van je leven spreekt, of heb je ook naar me vernoomen, zo als je wilt hebben dat ik na jou doe? *Na jou vernomen? myn liefste Agnietje, na jou vernomen! wel foei, dan was ik liever dood. Ik hoef na jou niet te vernemen; Ik ben zo verzekerd, als dat ik hier levendig voor je oogen sta, dat je goedaardig bent, en dat je deugdzaam bent, en dat je in allen delen zo een hupsche jonge dogter bent, als 'er op voeten gaan kan; Vraag me tog niet, hoe dat ik het weet, wel ik zie het in je lieve bakkesje en ik voel het aan men hart; dat kan ummers niet bedriegen, en ik zou 'er op willen sterven, dat het waar is. Maar hoor Agnietje, 't zou me leed zyn dat je om mynen'twil kyven van je moeder kreeg, en daarby voel ik dat jou handjes zo koud worden als een bot, en dat gaat me aan myn ziel, laat ik je maar eens een vraagje doen. Is 'er ook een ander Vryer die de eerste brieven by je heeft? Zie, dan zou ik van de zaak afzien, al zou 't me nog zo hart vallen, want ik ben al te eerlyk een kaerel, als dat ik een ander de voet dwars zou willen zetten.* Kom aan, antwoordde Agnietje, daar wil ik je wel op antwoorden. Neen ik heb noit geen vryer gehad, maar ik wil 'er ook nog geen hebben, al was hy nog zo; ik kan daar nog wel een jaartje of tien

meê wagten, en ik heb myn Moeder te lief om 'er zo gauw te verlaaten. Daarom, buurvryer, doe geen vergeefsche moeite meer om myn. Zo 't zo met je gesteld is als je voorgeeft, zo zalje wel een mooyer meisje krygen als ik, en een zoete stuiver 'er by en dat zou je by my niet vinden. Want men moeder en ik hebben werk genoeg om door naarstigheid en goed overleg fatsoenlyk door de waereld komen. *Og zo veel te beter, myn lieve Agnietje*, voegde de jongman haar daar op toe, *zo veel te meer pleizier zal ik hebben, als ik zo gelukkig zal mogen zyn van je met meer gemak en rykelyker te doen leven. Og mogt ik voor eerst maar van je verkrygen, Agnietje lief, dat ik je nou en dan eens mogt komen bezoeken; als je me dat maar toestond, zou ik niet ruilen willen met de beste burgermeesters zeun van de heele stad.* In alle geval, sprak Agnietje, dat zou je niet aan myn, maar aan men Moeder moeten verzoeken. Maar dat hoefje niet te beginnen, ze zou 'er tog geen ooren na hebben, en al was 't zo, zo zou ik het tog niet toestaan. Eens zo goed als duizendmaal, ik wil tog met geen Vryers te doen hebben. *Maar mag ik dan ten minste nou en dan niet eens voorby komen, myn liefste Agnietje.* Wel malle jonge sprak zy daar op al lachende, kan ik je dat verbieden? is de straat voor jou zo vry niet als voor een ander? *Ja maar je weet wel, jou guitje, waar ik heen wil, ik wou vragen of je dan zo goed niet zou weezen, en komen eens aan de deur?* Dat zou by geval kunnen gebeuren, wierd hem daar op toegedient, maar zo 't al zo was zo versta ik absoluit niet dat je men aanspreekt, ik zou 't je zeer kwalyk afnemen. *Ey, je zult ummers niet myn liefste Agnietje.* Nu dat zal je dan gewaar worden; doet het op die koop maar eens. Dit zeide ze met eene zekere spytigheid, die my vry wat gemaakt voorkwam, en hier mede, na dat de goede slokker te vergeefs om een zoentje had gebedelt, en uit een diepe eerbied de oprechte en innige tederheid zo eigen, niet hard daar op had durven aandringen, was de vryagie voor dien avond uit. Dog 't geen ik voor den jongeling, in wiens liefde ik niet na kan laten een teder belang te nemen, een goed teken vond, was dat Agnietje de deur reedlyk hard toegesmeeten hebbende dezelve zo zagtjes als 't mooglyk was weer opende, om den jongeling nog eens te zien, en daar na even zagt dezelve weer toe sloot. Zo ik eenige verdere gevolgen van die natuurlyke galantery verneem, uwe aandagt waardig, zal ik niet missen u die meede te delen.

Ik blyve &c.

CLI. Vertoog.

Den 7. April 1733.

Da veniam fasso, vix patienter amo.

OVIDIUS.

Gun op bekentenis een ongeduldig Minnaar
Gena; en maak hem dus vernoegt en zielsverwinnaar.

Heer Spectator.

VErmids gy door 't in het licht geven van myn brief rakende de *Burgergalantery*, genoegzaam hebt doen blyken, dat deszelfs inhoud u niet mishaagt, zal ik myn woord houden, en u een nauwkeurig verslag doen van myne verdere ontdekkingen, in zo eene natuurlyke, en van kunst gansch ontbloote vryagie. Na d'eerste aanval van onzen hupschen werkgast op 't onbedreeve hart van 't zoete Agnietje, twyffel ik niet, of hy zou den volgende Zondag niet missen zyn uiterste best te doen, om de kans weer te wagen. Hier in bedroog ik my niet, en 's agtermiddags na 't uitgaan van de kerk, zag ik hem zinlyk uitgedost, en 't hairtje netjes gepoedert, 't geen hem een heel ander manspersoon deed lyken, met een langzamen tred aankomen. Dog de arme vryer wendde vergeefsche moeite aan. De deur en vensters bleven by Agnietje gesloten, 't geen hem, wanneer hy voor de derde reis 't huis voorby spanseerde, met de uiterste verslagentheid zyne oogen na den Hemel deed heffen, als of hy aldaar over Agnietjes ongevoeligheid, en wreedheid, klagtig wou vallen. Ik ben verzekert, had hem 't meisje in die nare toestant gezien, dat het haar zeer aan 't hart gedaan en voor vast tot deernis zou bewoogen hebben. Maar 't was haar schuld niet, en 't zoete schaap was even te voren met moeder uitgegaan, met een bybeltje onder den arm, naar alle waarschynlykheid, om de avondpreek te gaan horen. Ik had een waaragtig medelyden met den armen hopeloozen knecht, die volgens den aard der oprechte en tedere minnaars, dewelke altyd 't ergste vrezen, zig gewis verbeeld zal hebben dat Agnietje een afkeer van hem had, en noit eenige geneegentheid voor hem zou hebben. Doordien ik 't overige van de week 's avonds zelden t'huis was of wel met bezigheden bezet, vernam ik niets verder van de zaak, tot Zondags daar aan, toen ik uit de kerk komende, my verbeelde onzen jongman voor my uit te zien gaan in onze straat, en naar de kant van myn huis. In 't voorby stappen zag ik dat ik my niet bedroog, dog, 't geen my ten hoogste verwonderde, was dat hy een meisje op zy had met dewelke hy het zeer druk had, en die my niet ouder nog lelyker voorkwam als ons buurvrystertje, maar, hoewel niet veel zwieriger, vry wat kostelyker was uitgedost,

en rykelyk met goud en zilver behangen. Ik twyffelde geenzins, of zyn oogmerk was om Agnietje te trotzeeren, en zig over hare spytigheid te wreken, met haar te doen zien dat hy om haar zo zeer niet eens verleegen hoefde te wezen, en schoon zy hem met den nek aanzag, dat hy niet voor 't hooft wierd gestoten van jonge dogters die ruim tegen haar op konden. Ik bleef op myn stoep staan om te zien hoe dit werkje af zou lopen, wanneer ik dit paartje tot myne uiterste verbaastheid t'mywaards zag naderen, en by Agnietje aankloppen. Dog die verbaastheid verminderde zeer wanneer ik hem 't zoete meisje, dat by hem was, met de naam van zuster hoorde aanspreeken. Ik was toen terstond agter het geheim, en ik bemerkte klaar, dat de verliefde Kobus zyn nood aan zyn goede zusje geklaagt moest hebben, en dat de liefde hem schranderheid genoeg had ingeboezemt om te begrypen, dat 'er geen zekerder middel kon uitgedagt worden, om toegang by zyn liefje te verkrygen, als dat die twee meisjes met elkander kennis maakten. Of nu deeze visite geschiedde onder voorgeven van 't maken van eenig linden te bestellen, of dat de baan reeds van te voren was klaar gemaakt, dat kan ik niet zeggen, maar dit weet ik, dat de deur door de moeder zelve wierd geopend, en dat zuster en broêr beiden in huis traden, de eerste al een weinigje ontzet, dog de ander zo bleek als de dood, en buiten twyffel met een popelend hart. Na dat ze ruim een uur gezeten hadden hoorde ik aan 't gestommel dat ze opstonden om te vertrekken, waar op ik my op 't spoedigste aan myn venster begaf. De deur geopend zynde hoorde ik de Moeder zeggen; *Wel nou dan Agnietje, 't is tog lief weertje, ik mag het wel lyen kind, maar niet lang uit te blyven.* Neen Moeder, was 't antwoord, ik zal maar een grafje omgaan, tewyl Keetje 't me zo verzoekt: binnen een klein half uurtje ben ik al weer t'huis. Hier op marcheerden ze af, en kwamen waarlyk binnen de bestemde tyd weerom. Dog wanneer Agnietje wou gaan aankloppen, wierd ze van haar minnaar te rug gehouden, en met de beweeglykste toon om een zoentje van afscheid gebeden. Dog hoewel hy in zyn zaakjes al zoetjes gevordert scheen, twyffel ik of hy wel tot zyn voornemen zou gekomen hebben, zo zusje Keetje niet tusschen beiden was gekomen. *Maar heden, Agnietje*, sprak de behulpzame sloof, *dat is zo een zaak ook niet, dat zal immers d'eerlykste jonge dogter aan geen wild vreemde weigeren, als ze van hem t'huis gebragt word, en daar by een zoentje is maar stof die het niet en lust die veegt het of.* Hier op liet het meisje zig gezeggen, en ik telde duidelyk aan 't smakelyk geklap, dat het 'er drie zoentjes koste, de eersten, naar ik vast geloof, die ze oit aan een man gegunt had, en die ik niet geloof, dat de verrukte Kobus voor drie duizend guldens zou hebben willen missen. Zedert dien tyd mankeert het niet of Keetje-zus komt haar nieuw vriendinnetje ten minste een reis of driemaal 's weeks bezoeken, en word altyd zon-

der fout van haar broer afgehaalt, die gelegentheid, als 't weer het maar eenigzins toelaat, nu en dan de gunst geniet van met zyn liefje een wandelingetje te doen, en by moeders afwezen, voor zyn zusje niet ontziet, voor 't regt van zyn zuivere tederheid te pleiten. Myn meiden niet alleen maar al 't vrouwvolk van de buurt hebben 't heele werk al in de neus, en Kobus kennende voor een welgesteld jongman, dien de meisjes voor zig zelve, en de moeders voor hare dogters liever zouden hebben, spreeken zeer lebbig van de onvoorzigtigheid van buurvrouw, die zo eene verkeering toelaat. Ik weet zelf, door middel van onze meid Pieternel, dat eenige wyven, kwansuis uit gedienstigheid, de moeder aan boord geweest hebben om haar te overreden, dat het geen egt spul met Kobus kan zyn, en al meende hy 't al, dat ummers de Vader, die eigenaar is van verscheide huizen, en een deftige kostwinning daarby heeft, in der eeuwigheid niet toe zou staan dat zen eenige zeun een Dogter zonder goed zou trouwen; maar onze buurvrouw die gansch niet gek is, heeft haar koeltjes voor haar raad bedankt, haar ernstig verzoekende zig voortaan met haar zaken, die ze zelf in staat was te bestieren, niet te bemoejen... Gy zoud u leven niet gelooven, Heer Spectator, hoe onze jongman, zedert dat de zaakjes van zyn liefde wat voor den wind gaan, verandert is. Hy is opgeloken als een roos, en daar hy van te voren vry wat melkmuilagtig 'er uitzag, de kop liet hangen, en maar armen en benen scheen te hebben, om te werken, en van plaats te veranderen; gaat hy op zyn lyf zo regt als een kaars, en heeft zo een goed fatsoen als de braafste borgerszoon van de stad; Zyn hairtje is netjes, en naar de mode met een kuifje gesneede, zyn hoedje zwierig opgetoomt, en hoewel hy nog dezelve kleeren aan heeft zo staanse hem heel anders aan 't lyf. Zyn spraak, dat meer is, is de zelfde niet meer, en zyn tong is wel eens zo glad, en los geworden. Met Agnietje is 't net eveneens gelegen. In al haar trekken, die, hoe fraay ze ook waren, door haar onnozelheid, en door de ongevoeligheid van haar hart, dof en sprakeloos waren, straald een aangenaam leven door, en haar oogjes nu met een zagt vuur bezielt, beginnen te leeren spreeken, en zeggen, naar ik gis, dikwils meer, als 't hun toegelaten word. Mogelyk zult gy my vragen hoe ik die gansche verandering in de jonge luiden heb kunnen gewaar worden? hier van zal ik u in korte woorden verslag doen. Ik vernam wel haast dat de Vader van Kobus een man was my zeer wel bekend, vermids ik hem als Advocaat in verscheide zaken met een gewenschte uitslag gedient had, 't geen hem meer als eens had aangezet, om in andere affaires die van myn Professie niet en zyn, met my raad te pleegen. Op een zekeren tyd kreeg ik zeer onverwagt een' visite van de goede man, expres om myne gedagten omtrent zyne zoons vryagie te weten. Je hebt me zo dikwils te recht geholpen, Heer Advocaat, zei de man, dat je 't me nu ook niet weigeren zult, in een zaak daar me

veel aan gelegen is. Je zult zekerlyk wel weten, terwyl de heele straat 'er vol van is, dat men jonge naar je buurmeisje Agnietje vryd; Hy is 'er als dol na, nou trouwens dat is geen wonder; wy hebben al meê zo geweest, en ik moet zeggen, dat hy zo wel oppast, zo geschikt is, en in alles my en zen moeder zo voldoet, dat het ons leed zou wezen de jongens genegendheid tegen te staan, 't geen hem vast en zeker een groot hartzeer aan zou doen, en mogelyk ook wel op den hol helpen. Maar 't moest evenwel een lutje bykomen; je kent buiten twyffel je buurlui, en je zult me wel ten naasten by weten te zeggen hoe het 'er meê staat. Ik dagt voor vast dat de goede man van my weten wou, of 'er een stuivertje zat by 't meisje, derhalven antwoordde ik hem, dat ik niet geloofde dat 't 'er breed by die menschen zat, dat, naar ik had kunnen merken, de jonge dochter vry wel van linnen en wolle onderleid was, maar dat ik niet geloofde, dat de moeder haar veel ten huwelyk zou kunnen geven. Dat is de vraag niet, Myn Heer, antwoordde myne vrome Client, dat heeft de Dogter zelfs ten eersten aan onze Kobus bekend gemaakt, en dat kan men ook weinig scheelen, 't liefste geld is 't geen men zelf wind. Myn jonge verstaat zen handwerk en is naarstig, ik denk hem met den eersten zyn proef te laten doen, en tusschen jou en myn ik heb door oppassen en spaarzaamheid, al vry wat meer vergaart, als de lui wel denken; ik wou maar van je weten, of Agnietje zig wel draagt, of ze wat weet van huis te houden, en voornamentlyk of ze goedaardig is, want myn Kobus is een kalf van een jonge, en, zo hy een kwaad wyf had, hy zou zig dood knyzen. Maar ik kan het van 't meisje niet denken, zo een aanvallig ding als 't is; onze Keetje is 'er schier al zo mal mee als haar broer, en d' ouwe Vrouw houd 'er alreeds zo veul van als of het 'er dogter waar. Ik antwoordde, dat de vrindschap van hem en van zyn huisgezin niet beter als aan Agnietje kon besteed worden, dat ik voor haar goede imborst wel zou durven instaan, dat ze zeer wel was opgevoed, en dat, schoon men t' mynent schier al kan hooren wat 'er in 't buurhuis omgaat, ik in den tyd van zes jaren niet gemerkt had, dat 'er 't minste woord tusschen moeder en dogter was voorgevallen; dat ze de gehoorzaamheid zelf omtrent de oude vrouw was, en dat wat aangaat overleg en zuinigheid, myn buurvrouw daar in uitgeleerd was, en dat het niet mankeeren kost, of haar dogter, gansch niet misgedeeld van verstand, moest die kunst van haar hebben afgezien. In een woord, dat ik niet en twyffelde, of Kobus had wonder wel uit zyn oogen gekeken, en zou een gelukkig man zyn met Agnietje. Wel ik ben van harten bly, dat je zulke goede getuigenis van de Vryster geeft, sprak hier op de goede man. Maar zou je evenwel niet denken, dat de jongelui nog een jaartje of anderhalf behoorden te wagten met trouwen, 't zou nou nog maar kinderwerk wezen, vrees ik. Neen myn lieve buurman, antwoordde ik, dat is gansch myn

gevoelen niet. Diergelyke zaaken moeten niet slepende gehouden worden, zo men geen gevaar wil lopen, van ze door nydigheid, en agterklap te zien vernietigt. Ik zou 'er in uw plaats maar hoe eer hoe liever mee doorgaan. Uw zoon die tot nog toe zo zedig geleeft heeft, zal nu, na myn gedagten, by Agnietje kunnen brengen, 't geen hy by 't meisje wenscht te vinden, en zekerlyk ook wel vinden zal. Je verstaat me wel, en je zoud niet gelooven hoe veel zulks wederzyds toebrengt tot een standvastige huwlyksliefde. *Wel hoor, Heer Avocaat, 't zal dan best zyn, dat we 't houwelyk maar ten eerste sluiten; Maar ik moet je iets verzoeken, en dat moetje me niet weigeren, 'k heb tegens morgen middag, Agnietje met haar Moeder te gast genood; Ons Motje zal 'er ook zyn, daar moeten de kinderen thans of morgen een zoet stuivertje van erven, maar daar is beter na te wagten, als na te vasten, want ze ken het 'er, als je weet, wel ontmaken, nou dat 's tot daar toe. Myn verzoek zou dan zyn dat je mee op de portie woud komen, dan zouwen we eens van de zaak in de grond kunnen praten. Maar ik zeg je van te voren dat je niet getracteert zult worden, wy hebben daar geen kennis van, we zullen een schoone beste ribbe in den ooven laten zetten, en daar zel moeder wat graauw erten by koken en nog eenige wisjewasjes 'er by gereed maken, altyd je zult de kost hebben.* Deze nodiging stond my wonder wel aan. Ik beloofde dat ik zonder fout op 't bestemde uur t' zynen zou wezen. Ik heb het ook nagekomen, en het my in 't minste niet beklaagt, en indien ik kon gelooven, dat diergelyke onderwerpen u en 't gemeen zo aangenaam zyn als my, ik zou, zo dra ik eens weer legen tyd heb, 't gedrag van 't gansche gezelschap, en inzonderheid van de jonge lui, met zyne natuurlyke kleuren pogen af te malen.

CLVIII. VERTOOG.

Den 1. Mey 1733.

Eheu quam pingui macer est mihi taurus in arvo. VIRGILIUS.

Hoe mager is myn Koe in zulk een vette Wei. VONDEL.

'T IS reeds eenigen tyd geleeden, dat ik van myn' Correspondent den Koopman den volgenden brief heb ontfangen, dien ik de vryheid neem van met eenige verkorting om plaats te winnen, den Lezer mede te delen.

HEER SPECTATOR.

DEwyl U Ed. met my bewust is dat het zingen van Psalmen, Lofzangen, en geestelyke Liederen geen gering gedeelte van

eens Christens Godsdienst-oefening uitmaakt; zal U Ed. buiten twyfel, zo wel als ik betreurenswaardig vinden, dat in een eeuw zo verligt, en geestryk als wy beleven, en in de welke de Poëzy, tot zoo een hoogen trap van volmaaktheid gesteegen is, wy ons echter dienen te behelpen, willen we ons aan geen verwarring schuldig maken, met de oude en eenvoudige Datheensche beryming der Psalmen; Ik ben niet voornemens dezelve t'eenemaal te veragten. Zy mag redelyk zyn, naar den tyd, in welken zy is gedigt, men kan echter met recht staande houden, dat ze tegenswoordig niet deugt. Is het niet te beklagen, dat wanneer een deftig Leeraar een' geleerde, en stigtelyke redenvoering met een welgepast en krachtig nagebed heeft geeindigt, wy dikwerf een laf en geesteloos vers ten besluit van onzen Godsdienst verplicht zyn na te zingen? neem eens uit den 49 Psalm, of wel de twee eerste versen uit den 39 en ontallyke anderen van dezelve zouteloosheid, naar dat des Leeraars stof zulks meêbrengt. Ik weet wel dat brave mannen deze uitmuntende gezangen op een' veel verhevener trant hebben berymt, hunne werken zien het licht, en zyn in veeler handen; dog volgens myn oordeel, voldoen ze niet geheel en al aan de grootsheid der onderwerpen, en aan de kiesheid van onze eeuw. Ons ontbreeken egter geen doorluchte verstanden, die, zo ze eens t'zamenspannen wilden en met vereenigde kragten zo een gewichtige onderneming trachten uit te voeren, buiten twyffel de Kerk met heerlyke zangstukken zouden verryken. Dog het is niet zeer te hoopen, dat zo een dierbaar werk zal ondernomen worden, ten zy de goedkeuring van de hooge macht daar toe een gunstige gelegendheid mogte verschaffen; want wat baat het voor 't Gemeen dezelven opgesteld te zien, indien ze de Kerk niet tot gebruik kunnen of mogen strekken? Terwyl ik wensch die hinderpaal eens weggenomen te zien, zal ik de vryheid nemen door UEd. nu en dan het gemeen eenige Psalmen, die ik tot myne verlustiging in ledige uuren hoop op te stellen, mede te deelen. Myne gedagten zyn voor ditmaal gevallen op den honderdsten, en dewyl ik my durf vleyen, dat hoe gering myn werk ook zy, 't zelve dat van Dathenus zal kunnen opwegen, blyft het aan uwe opmerking overgelaten, wat stukken wy te wagten hadden van onze Dichthelden, zo dezelven verzekerd van hun oogwit te bereiken een konstgenootschap oprechtten, en t'zamen de handen aan dien arbeid sloegen. Indien UEd. deze stoffe eens met nadruk wilde behandelen, wie weet van wat vrucht zulks zou kunnen zyn, en of de nuttigheid van deze verandering door die genen die dezelve kunnen begunstigen gesmaakt zynde, onze deftigste Digters, niet zouden goedvinden hunne geesten als t'zamen te smelten om een stigtelyk en heilzaam voornemen, 't welk niet zou kunnen missen met eene onsterfelyke eer te worden bekroont, uit te voeren; zulks wenscht van harte hy die altoos zal zyn, &c.

*) Psalm 100.

Gy gansche aarde juich den Heer,
Dien hem met vreugd, verbrei zyn eer,
Kom voor zyn aanzigt met gekweel,
Verheugt u met de harp en keel.

Erken dat hy de Heere zy
Die ons gemaakt heeft (en niet wy)
Zyn' schaapen, die zyn' hand bevreid
En in de vetste weiden leid.

Treed, all' gy volken eens van zin
Met bly geschal zyn voorhof in,
Looft hem in zynen tempel t'zaam,
En pryst daar zyn' gedugten naam.

Want God, die dus ons 't hart verbleid,
Is goed tot in alle eeuwigheid;
Zyn' trouw, gelyk zyn oppermagt
Duurt van geslagte, tot geslagt.

't Eenigste dat ik in den brief van myn verstandigen Correspondent berispelyk vind, is dat hy nog al te voordeelig een vonnis velt over 't werk van Dathenus, in 't welk alzo weinig oordeel en Poëtische gaven bespeurd worden, als 'er zagtmoedigheid en menschlievenheid in zyn character en gedrag, by zyn leven uitblonken, indien men maar eenigzins op de Historie van de Nederlandsche Reformatie door den treffelyken Brand staat durft maken; zyne berymde vertaling deugd nu niet, en kon nooit gedocht hebben, vermids niets magtig is goed, en verschoonlyk te maken, 't geen in zyn innigst wezen kwaad is. De Psalmen van Marot, hoewel hier en daar gebrekkelyk, zyn nog ten huidigen dag goed, gelyk ze altyd goed geweest zyn, dog van de hand gewezen, om dat ze door de menigvuldige veranderingen, die de Fransche taal heeft moeten ondergaan, voor den gemenen man zyn onverstaanbaar ge-

---

*) Ik heb in dit werk van myn Correspondent eenige nodige veranderingen gemaakt, omtrent misslagen, die handtastelyk tegen de Regels van taal en digtkunde streden. Hy zegt my in een particuliere brief dat hy een duitsch Klerk is, en dat hy op die zaken niet zeer is gevat, dog hy neeme niet kwalyk, dat ik hem zegge, dat het een verstandig man, die gelyk hy in staat is om wel te denken, niet geoorlooft is de algemeene regels van alle talen niet te verstaan, en versen te maken, zonder op de wetten der Poëzy afgericht te zyn. Ik zou hem raden, als hy iets opgesteld heeft, 't Zelve aan een geletterd oprecht vriend mede te delen, die hem wel haast op den rechten weg zal helpen.

worden. 't Is billyk aan den leeftyd van Dathenus toe te geven 't gebruik van eenige verslenste woorden, het slegt rymen, en 't verwaarlozen van korte en lange syllaben, welkers waarneming van de duitsche Poëzy onafscheidelyk schynt. Dog aan hem, en niet aan zyn eeuw moet geweten worden, niet alleen dat 'er bykans zo veel stopwoorden in zyn laf werk zyn als uitdrukkingen, die 't hare tot het volmaken der zin toebrengen, maar ook dat schier op ieder bladzyde onstigtlyke onbetamelykheden en buitensporige zotternyen gevonden worden, die bekwaam zyn den ernst zelf tot een onbetamelyk gelach te verleiden. Ik heb zelfs van deftige Leeraars horen betuigen, dat ze dikwils onder 't voorlezen van 't een of 't ander Zangvers, over de dwaze ongerymdheid der uitdrukkingen een onwederstaanbare schaamte in hun boezem gevoelden, en gedwongen wierden met een verhaast, *en zo voorts*, zig daar uit te redden. Hoe is het by voorbeeld bykans mogelyk met een statig wezen uit te spreken;

Edom en al zyn volk koen
Agt ik niet beter als myn' oude schoen;

Kan men ontkennen, dat al had Dathenus met voorbedagten raad zyne stoffen aan het beschimpen der spotters willen bloot stellen, hy niet beter daar in zoude hebben kunnen slaagen? De ongerymdheid is over al juist niet even handtastelyk, maar ik durf zeggen dat ze bykans over al zig even wezentlyk aan een aandagtig onderzoek opdoet, even met niets betekenende woorden overladen en op de zelfde wyze den grondtext mishandelende, en schendende. Ieder die weet wat lezen is zal, die onstigtelyke beryming maar opslaande, waar zyn oog ook valt, gewaar worden dat deze myne beschuldiging maar al te gegrond moet worden geschat. Ik bezoek zulks en vind voor myn gezigt de Pause van den 8 Psalm.

Gy maakt hem, dat hy God schier zy gelyke;
Want gy maakt hem overvloedig en ryke
Van heerlykheid, die dog naakt is en bloot,
Gy maakt hem vol met veel goederen groot.

Wie zou geloven kunnen dat de eerste regel betekenen moet, *gy hebt hem een weinig minder gemaakt dan de Engelen?* is 't niet natuurlyk te begrypen dat in de darde aan de *heerlykheid* word toegeschreven *dat ze naakt en bloot is?* en hoe kan 'er een dwazer manier van spreeken uitgedagt worden, als in de vierde *gy maakt hem vol* &c. De volgende verzen zyn niet beter, en elk kan door een' geringe oplettendheid deswegens overtuigt worden. Ik beken dat het geen wonder is dat die beryming zo gebrekkelyk zy; dewyl ze, gelyk het Tytelblad uitwyst, niet anders als een overzettinge

van de oude Fransche in rym gebragte Psalmen is. Dog ik verwonder my met recht dat Dathenus niet liever het Nederduits ondigt tot zyn rigtsnoer hebbe genomen, en 't geen my nog meer verbaast, is dat verre van de fouten die vry menigvuldig aan de Fransche Dichters door maat en rym afgeparst zyn, te verbeteren, hy niet alleen op een' slaafsche wyze dezelven uitschryft, maar ook door den bank verergert en verdubbelt; in myn eerst bygebragt voorbeeld blykt zulks met de uiterste duidelykheid. 't Is in 't Fransch de dwang van 't rymen, die *oude* schoenen aan Koning David byzet. Dog ten minste staat 'er: *) *Op het DOLLE volk van Edom zal ik myn OUDE schoenen werpen*, en in plaats van die belachelyke misslag weg te nemen, heeft de oordeelkundige Dathenus goedgevonden 'er nog een loodje op te leggen, en den ganschen zin van den grondtext weg te nemen. Immers is het bekend, dat David hier zeggen wil, dat 't volk van Edom zig zal onderwerpen, en tot slaven zal maken.

't Zal my vrystaan, hoop ik, rondborstig te verklaren, dat het my onbegrypelyk voorkomt, dat zo een ergerlyk werk en zo bekwaam om aan de spotternyen der vrygeesten, en godlozen een overvloedig voedzel te verschaffen, in onze Nederduitsche Kerk met zo eene koele onverschilligheid tot nog toe gedult word. 't Is nochtans weinig te vermoeden, dat een eenig Leeraar, met my en andere eerlyke ledematen, niet van 't zelfde gevoelen zy, omtrent de aanstotelyke gebrekkelykheid van meergemelte beryming. Ik weet wel dat men eenige redenen om dusdanige verwaarlozing te verschonen bybrengt. Men wend voor onder anderen dat alle veranderingen, zo wel in Kerk, als in Staat gevaarlyk zyn, en, zo lang het eenigzins mogelyk is, moeten gemyd worden. Dog dit is praat van luiden, die niet schynen te weten, dat het kortste en beste middel om niets te zeggen, is het volstrekt stil zwygen. Om egter die schynreden om ver te werpen durf ik beweren dat het wezentlyk onmooglyk is langer die verandering uit te stellen, te weten *onmogelyk* in den zelfden zin, als 't Roomsch burgerlyk Recht voorwaarden, die tegens de betamelykheid stryden, onder de *onmogelyken* steld. En laat ons al eens onderstellen dat deze zo heilzame verbetering eenige onaangename gevolgen na zig konde slepen; is het wel zeer waarschynlyk, dat hare stigtelyke nuttigheid daar door zoude opgewogen worden. Men spreekt van de zaak, als of een' nieuwe en met onze gezuiverde Godsdienst geëvenmatigde beryming van die overheerlyke Harpliederen, in de Kerk ingevoerd, 't gansch gemenebest op zyne grondvesten aan 't waggelen zou helpen, en als het 'er op aankomt, is het kragtigste 't geen men bybrengt, dat in zoo een geval 't ongeletterde gemeen zig zou verbeelden, dat Gods woord zelf wierd verandert, en dat men de ware

*) *Sur Edom peuple furieux, Je jetterai mes souliers vieux.*

Religie allengskens trachtte te ondermynen. Dog voor eerst hebbe ik te goede gedagten van ons gemeen volk, dat door den onvermoeiden iever onzer Leeraren, al vry wel omtrent het wezentlykste des Godsdiensts onderregt is, om my in 't hooft te brengen, dat velen onder 't zelve door zo een' buitensporige vreeze zouden ontrust worden. Dog men neme dat ik my bedrieg, en dat de zaak tegen myn vermoeden uit zou kunnen vallen. Zoude het moeilyk wezen aan onze deftige Herders, welkers bekende wysheid en deugd met recht op de gemeente zo een' kragtigen invloed heeft, hunne pogingen te vereenigen, en de gemoederen met voorzigtigheid tot die wenschelyke verbetering te bereiden? Is het waarschynelyk dat ze veel zwarigheid zouden vinden, in hunne toehoorderen, door hunne leerredenen, en voornamentlyk door gemeensame Catechisatien, te overtuigen, dat het gedeelte van Gods woord, genaamt het Boek der Psalmen, eigentlyk te vinden is, in deszelfs ongerymde vertaling, en dat de arbeid aan 't zelve besteed door Clement Marot en door zyn' overzetter Dathenus onmogelyk als het gewrogt van een Goddelyke ingeving kan aangezien worden? Zou men de onnozelsten onzer geloofsgenoten geen onrecht aandoen met te twyfelen, dat ze van die waarheid zullen overreed worden, zo dra dezelve hun met eene eenvoudige klaarheid zal worden voorgesteld, door hunne Christelyke leidslieden, op welken zy zo een wel gegrond vertrouwen stellen.

Men oppert nog eene andere tegenwerping, als of ze van 't aanzienlykste gewigt was; te weten dat die verandering zeer aanstotelyk zou zyn, en vry hard vallen aan bejaarden, die buiten staat zyn van te leezen, en de oude Psalmen in hun geheugenis geprent hebbende hunne stigting vinden, in de zelve met de gemeente op te zingen. Maar 't getal van die goede luiden kan niet groot zyn; het zou onredelyk wezen ('t is waar) hun af te vorderen zig aan nieuwe Psalmen te gewennen. Dog wat zwarigheid? dat ze zig gerust by de anderen houden. 't Is immers niet zeer te dugten, dat drie of vier van die goede menschen, in iedere vergadering verspreid, door hun verschillend gezang de minste verwarring zullen veroorzaken, en in geval 'er al eenig onmydelyk ongemak in dit opzigt uit die verbetering mogt ontstaan, 't is ten minste troostelyk, dat het zelve in korte jaren van zelfs noodzakelyk moet ophouden. Dog, om eindelyk den knoop toe te haalen, het is onbetwistbaar, dat het geen zonder kwade gevolgen reeds uitgevoerd is, nog op dien zelfden voet, zonder merkelyke verstoring der gemeente kan uitgevoerd worden. Nu is het ieder bekend dat in verscheide Zwitzersche Kerken, gelyk ook in die van Genève, eene diergelyke verandering, zonder de minste kwetsing der gemene rust, zedert verscheide jaren plaats heeft gegrepen. 't Geen nog meer is; Onze Fransche geloofsgenoten, en Mede-ingezetenen, hebben na een' langduerige worsteling, zig zelven dit stigtelyk voordeel ook weten te bezorgen, en

op eenige opschuddingen, en verdeeltheden, die in het begin daar door onder hen ontstaan zyn, is wel haast een vreedzame stilte, en onderlinge vergenoeging gevolgt. Nu kan ik niet zien, wat reden men zou kunnen hebben om ons gemeen volk te verdenken van koppiger, weerbarstiger, en onredelyker te zyn als dat van eenige andere Natie.

Indien ik merk, dat dit vertoog den ernstigen Lezer aangenaam is, zal ik in een volgende, eenige maatregelen aan de hand geven om zo een heilzaam voornemen 't spoedigste en 't zekerste werkstellig te maken, en zo 'er een konstgenoodschap ten dien einde mogt worden opgeregt, zou ik het my een eer agten, als een lid van 't zelve te worden aangenomen.

CLXI. Vertoog.

Den 11. Mey 1733.

Ante omnia vultus
Accessere boni, nec iners pauperque voluntas.

OVIDIUS.

Goe wil met heusch gelaat gaf vreugde aan dit onthaal.
En prikkelde den Smaak op 't nedrig Vrienden-maal *).

Heer Spectator.

Vermids my ter ooren gekoomen is, dat myn' twee stukjes van de *burgervryery* alle uwe Lezeren, behalven aan die geen' welkers norsche deugd geen lach zig laat ontslippen, vry wel aangestaan hebben, zal ik met vrymoedigheid aan myn' belofte voldoen, en 't overige u opdissen. Zonder verdere voorreden vind ik goed aanstonds tot de zaak te koomen. Gelyk myn gewoonte is in een gezelschap om het herhaalen, van 't ceremonieel te myden, niet van de eersten te verschynen, had ik net het gewoone uur van 't middagmaal afgewagt, om my, naar myn hupschen Client te begeeven, en ik kwam juist teffens met het gebraad binnen. Daar wierd naar niemand als naar my meer verlangt, en ik weet niet ergens van myn leven, met natuurlyker tekenen van ongeveinsde heusheid ontfangen te zyn. 't Gansche gezelschap bestond in Agnietje met haar Moeder, en de luiden van 't huis, die met my en het oude Motje, wiens tegenwoordigheid my als een goed teken voorkwam, het getal van acht uitmaakten. Vader stak my aanstonds

---

*) In het overbrengen van de spreuk uit *Ovidius* oordeel ik beter het oogmerk van den Spectator dan de Vertaling van Vondel te volgen. (Verver.)

de hand toe, en drukte de myne door enkele gulhartigheid vry wat ruw en gevoelig. Moeder kwam hier op my haar mond aanbieden, en ik kuste haar dat het klapte, zo wel als 't goed Motje, die my al grunselende meer als tienmaal verzeekerde, dat ik van harten welkom was. Dog de geringe onaangenaamheid, die ik hier had moeten ondergaan, wierd my dubbeld vergoed, door drie zoentjes zonder erg, die door ieder van de zoete jonge meisjes tegens zo veel van de mynen geruilt wierden, en van dewelken ik met minder geluit wat langzamer, als van de vorigen myn genot nam. Agnietje, die buiten twyffel wist hoe ik myn best had gedaan om 't werkje voort te zetten, wierd zo dra ik haar naderde, hoewel haar mooye bruinoogjes zeer vriendelyk stonden, zo rood als bloed. Dog 't is niet uit te drukken met wat doorstralende vriendschap ik van den hupschen Kobus, om dezelfde reden, onthaald wierd. Nauwlyks kon ik myne handen uit de zynen ontwerren. Had hy zig niet ontzien, ik geloof dat hy my dezelven gezoend zou hebben, en zyne dankbaarheid was duidelyk geschreeven in alle de trekken van zyn wezen. Vader en Moeder hunne zondagze pakjes aan hebbende zagen 'er netjes, dog maar als gemeene burgerluitjes uit. Motje was met blonde, of liever geele scheeltjes gekapt, die, gelyk als de rest van haar kleeding ruim half zo bejaard scheenen als de goede sloof zelf. Agnietje, Zusje Keetje, en de vroome Vryer waren in 't nieuw, en al een trapje hooger in zwier geklommen als van te voren; en ons vrystertjes Moeder was als een fraye burgervrouw aangedaan, zonder de minste kostelykheid, maar met een kuifje op 't hooft en in alles propertjes en helder. Dewyl zy wat fatsoenlyker als de man en vrouw van 't huis opgebragt scheen, geloof ik voor vast dat ze met raad en daad, tot het dekken van de tafel, gelyk ook tot het ordonneeren van 't eeten, zal geholpen hebben. Want alles was op zyn burgers even ordentelyk. Het tafellaken fyn, en ruim, en de servetten fraai geplooit en binnen ieder eenig wittebrood. Daar by lagen by alle de tinne borden nieuwmodische messchen, nevens zilvere lepels en vorken, die pas uit de winkel scheenen te komen. Terwyl ik deze omstandigheden aanmerkte, wierd het eerste gerigt opgedist, bestaande alleen in een zeer groote schotel potagie van een kalfsschinkel, met balletjes, soucysen enz. Komt Vrienden, sprak Vader toen; laat het eeten niet koud worden, als 't je blieft, en neemt je plaats? Hoor Man, zey Moeder daar op, laat my daar eens me omspringen, ik zal 't wel schikken zo als 't hoort. Myn Heer den Avocaat is nog een vryer, laat die tusschen de Meisjes gaan zitten, onze Kobus naast Agnietje, daar na buurvrouw, en dan Motje en dan zellen wy onze plaats van zelf wel vinden. Zo gezegd zo gedaan, en in een ogenblik, was dat garen, dikwils zo verward in andere gevallen, afgehaspeld. Agnietje, haar moeder, en ik namen aanstonds ieder wat op ons bord, en Kobus, die al wat in de schotel gelepeld had ge-

lyk d'andere Vrienden, volgde ons daarin, op het aanstooten van zyn liefje, die hem zagtjes toebeet, *foei Jacob;* want Kobus was reeds al Jacob geworden, en aldus zullen we hem in 't vervolg noemen. De pottagie opgenoomen zynde, wierd 'er een groote en keurlyke runderribbe in de plaats gezet, tusschen twee schotels graauw-erten, en was aan d'anderen kant verzelt met een slaatje, en wat gestoofde appeltjes. Zie daar heb je 't al vrienden, sprak Vader, zo dra alles in order was; Je moet het zo voor lief neemen. De harte-pastey staat in 't midden, en hoe meer je eet, al zou je my de beenen maar overlaaten, hoe meer pleizier je me doen zult. Na dit hartelyk compliment kwam het aan op 't opsnyden van den harst, en mids ik zag dat niemand aan dit zwaarwigtig werk de hand dorst slaan, was ik gedienstig genoeg, hoewel in allen delen een slegt opsnyer, om de zaak te ondernemen. Schoon ik 'er eer stukken afhakte, en afzaagde, als behoorlyk afsneed, wierd myne bekwaamheid in 't algemeen tot den hoogsten top opgevyzelt, en ieder wierd naar zyn genoegen gedient. Jacob, die zyn liefje, nevens haar moeder, en my, met een vork zag eeten, door zyn' eersten misslag op zyn hoede zynde, bezogt zulks mede, en voor de eerste reize ging zulks al vry wel; want waar in tog slaagt de liefde niet. Vader keek die wellevendheid van zyn kind met aandagt aan; *Wel jongen*, sprak hy, *waar mag je tog geleerd hebben met een vork te eeten? en 't gaat je nog al wel of, ook. Wel nouw hou jy jou by die hoofsche mode; Ik zou wel mee doen; maar hoor ik ben te oud om van gewoonte te veranderen. Ik ben tot die grootsche zwier niet opgevoed; Je Moeder en ik, jongen, (vergeet het je leven niet, al kwam je tot nog zulken staat) bennen hier in het burgerweeshuis groot gebrogt, en we hebben het van de grond of moeten ophaalen, zonder, God dank, onze conscientie, of iemand te kort te doen, en terwyl we een stuivertje voor de kinders overgegaart hebben, zo meugen we wel lyden, dat ze fatzoenlyker zyn als wy: zeg me wie ik ben, en niet wie ik geweest ben, zeyd het ouwe Hollandsche spreekwoord, wat zeg jy Moeder.* Eer heit je hart, Vader, sprak de goede Vrouw daarop, wy willen ons niet uitgeven voor 't geen we niet bennen, gelyk 'er meenig is die op een stroowis is komen aandryven; maar niemant heit iets op ons te zeggen, en een duit op ons te prittenderen, en we meugen onze ooren schudden, datze klappen. Ondertusschen at nog dronk de goede Jacob bykans iets; hy verzadigde zig, en maakte zig als dronken in 't aanzien van zyn bekje. Hy bekeek haar zonder ophouden, als of hy haar voor de eerste reize van zyn leven zag, of wel, als of hy haar noit weder zien zou. Men zou gezworen hebben dat hy stom en doof was; behalven als hy iets met Agnietje te verhandelen had. Hoewel hy haar voor vast het eeten niet misgunde, vatte hy haar geduurig by de regter hand en keek dezelve aan als of hy 'er zyn maal mee doen wou; dog liet ze tienmaal in

een kwartier uur los, op d'eene of d'andere van de volgende berispingen: *schaam je u niet Jacob; ey wat; hou tog je fatsoen; foey wat denken de menschen wel.* Daar op miste Jacob niet altyd excuus te verzoeken, en in een oogenblik in de zelfde fout te vervallen. De schotels, die in haar zoort alle goed waren, afgenoomen zynde, ging het gansche huisgezin nevens Agnietjes moeder, voor een oogenblik in een ander vertrek, en dewyl ik alleen by de liefjes bleef, vatte Jacob, die eindelyk op Angnietjes gezondheid een glaasje vyf ses in plaats van een, geleegt had, vervoert door zyn liefde, en stout door de wyn, zyn Engel wat ruw in den arm, en wilde haar met gewelt eenige zoentjes afpersen. Dog 't zoete kind hield haar zeer gebelgd, en stiet hem te rug op een zeer zagte manier. *Is dat nou wel gedaan, myn alderliefste Menheer Avocaat, daar we nouw reeds zo ver bennen,* sprak Jacob, my zyn nood met een bedrukt wezen klagende; Wel Jacob antwoordde ik, 't meisje heeft evenwel zo veel ongelyk niet; Je weet immers 't spreekwoord wel; *Wys by de Lui en mal om een hoekje.... Om een hoekje,* voegde men de goede hals daar op toe; *Dan is het nog erger; Maar je bent zo een braaf man, Myn Heer, spreek jy eens in de geregtigheid; de koop is nouw ten naasten by klaar; wat kwaad kan het dat ze me nu en dan een klein vryheidje toelaat en als op hand geeft.* Hoor eens Jacob, was myn antwoord, Agnietje overlegt haar zaakjes zeer verstandig, want hoe meer men dikwils in dat slag van koop op hand geeft, hoe min dat men dezelve houd. Nauwlyks had ik dit geuit, tot groote verwondering van den Vryer, die zig verbeelde dat het onmooglyk was, dat zyn patroon, waar in het ook mogt wezen, en by name in een zaak, die hem zo reedlyk voorkwam, hem tegen zou vallen, of 't gezelschap kwam weer binnen, en ik na eenige woorden in 't geheim met Vader en Moeder gewisselt te hebben, nam myn afscheid, daar toe gedwongen door eenige pressante affaires; dog onder expresse voorwaarden van binnen een uur of twee weêr daar te zyn, en het koude gebraad te helpen orberen. Op myn weeromkomst vond ik de vrienden in een ander vertrek by het vuur bezig met een eerlyk Lanterluitje te speelen, en vernam dat zy Jacob, die door afgetrokkenheid van gedagten zig geduurig beest maakte, en voornamentlyk door 't menigvuldig verzaken, schoon beet hadden. Dog zulks scheen hem niet eens aan zyn koude kleeren te raken. Wel haast wierd 't gezelschap weder verzogt, in 't eetkamertje te treden, daar ik de tafel gedekt vond, met de koude ribbe, een bankethammetje, een slaatje, met een ybokkentje, rookvleesch, booter en kaas, amandelen en razynen, alles al vry wel in order geschikt. Wy gingen op nieuws aan 't peuzelen, aangezeten zynde op de zelfde wyze als 's middags. Wy waren toen aan malkander gewend, en wel eens zo vry en vrolyk als van te voren. Motje die de wyn heel monde, na dat ze gezegt had, dat het gezigt en 't gevry van

de jonge lui haar weer jeugdig maakte, begon een deuntje uit ten treuren op te zingen. Deze kans nam ik waar om den vryer een slag toe te voegen, waar mede ik meê myn voordeel dagt te doen, en vroeg 't goede besje, of ze niet een deuntje van den ouden tyd wist, daar zo wat van zoenen in kwam. Terstond was ze gereed, en ze bragt 'er eentje voor den dag uit de beste doos, waar in de zoentjes zo dicht stooven als hagel. De Meisjes, en Agnietje voornamentlyk, hielden zig in 't begin wat weigerig, dog zo dra ik haar verzekerd had, dat zulks onder de eerlykste dogters de manier was, als de Manlui het maar niet te bont maakten, en Jacob zyn bekje daar op had toegevoegd, *zie je 't nouw wel, Myn Heer zeid het ummers zelfs*, gong het zo glad, of 't van een leye dakje liep. Dit spulletje stond my zeer wel aan. Maar 't is niet uit te drukken, hoe Jacob in grasduinen ging? Hy was t'eenemaal opgetoogen en verrukt en zyn geluk was te groot, als dat hy het om zo te spreeken, verzwelgen kon. Dog wanneer dit zo wat geduurt had, sloeg Vader met een mes op tafel, en verzogt het gezelschap zig wat stil te houden terwyl hy wat te zeggen had daar aan gelegen was. Hoort vrienden sprak de goede man, 't is nouw tyd om eens tot de zaak te komen, alle jok op een stok, zei Klaasbuur, en.... Hier viel Moeder in zyn rede; *Kom man, laat myn dat liever eens zeggen, ik zal dat beter klaren denk ik. Je weet wel, Myn Heer den Avocaat*, vervolgde ze, *en je ziet het ook wel veur je oogen, dat de jonge lui malkander wel meugen lyen; Vader en ik hebben niets tegen 't huwelyk, en heur moeder mee niet. Daar by staat Agnietje ons Motje heel wel aan, en om dat ze de jonge zo lief heit, (niet waar Motje?) zo denkt ze, en wy ook, dat het werkje maar hoe eer hoe liever zyn voortgang hoorde te hebben; maar men spreekt van huwlyksche voorwaarden, en daar hebben we zoo geen kennis van, dat jy ons daar eens in te regt wou helpen. Je bent ons altyd zo een goed vriend geweest, en je zult ons dezen dienst ook nog wel doen.* Hoor Moedertje, antwoorde ik, ik zal u de zaak zeggen zo als ze my op 't hart legt. Wat hebben wy hier veel omslag te maken omtrent huwelyksche voorwaarden. De jonge lui meenen malkander met hart en ziel, en daar 't hart en 't ligchaam gemeen worden, behoorde 't geld ook gemeen te wezen. Dat vatje wel sprak Vader hier op; daar spreek een Engel uit je mond, galmde Jacob hem na. Dog nog een weinig gehoor verzogt hebbende voer ik aldus voort. Hoewel ik het niet vast weet, zo vermoede ik nochtans, dat Agnietjes moeder juist niet in zo een goeden doen is, als onze Buurman, en dat de vryster mogelyk van haar kant, behalven haar goede huishouding, en spaarzaamheid, weinig of niets ten huwelyk zal heben, dog.... Hier op borst Motje uit, *hoe weinig of niet? Neen, neen, dat zal zo niet gaan: dat versta ik gansch niet, en ik zal 't ook niet lyden al was het nog zo; al heel niet.* Niet

weinig over zo een onverwagten uitval ontzet, en niet anders denkende, of Motje zogt een stok in 't wiel te steeken: hoe Vrouwtje sprak ik, wel wat wil dit zeggen? dat komt me zeker onverwacht voor. Ik had my vast verbeeld, dat de zaak u wonder wel aanstond; waar van daan mag tog zo een' schielyke verandering komen. *Wel wie zeid*, antwoorde Besje, *dat ik van gedagten verandert ben; maar ik zeg als nog dat ik niet lyden zal, dat het meisje niet met al ten huwelyk brengt, en kan her moeder 't niet geven, dan zal ik het her geven. Is 't kwalyk gezeid? Zie ik weet dat aan Jacob de som van duizend Ryksdaalders toegedogt is, en die zal zy ook hebben, en hoor Zusje Keetje, daar zel jy geen schaa by lyden, en als jy maar een hupsch borst tot je vryer krygt, al had hy geen roode duid in de waereld, zo zel ik je 't zelfde geven.* Hier op veranderde 't heele gezelschap van gelaat, en voornamentlyk Jacob, die op 't eerste zeggen van Motje de doodverf had gezet, even als een misdadiger die zo even zyn vonnis ontfangen heeft. Dog dewyl ieder eenigen tyd lang bedeest bleef, hernam besje het woord: *Wel hoe sta je lui zo op men en kykt, je denkt ummers niet hoop ik, dat Motje zo een milde bui heeft, om dat ze een glaasje te veul gedronken heeft; dat ik zeg, dat meen ik, kom laat maar een Notaris halen, om het te beschryven; dat ik nouw doe, heb ik al lang in 't hoofd gehad, want ik ben oud, en niet gewend rykelyk te leven, zo dat ik men geld tog niet verteeren kan, en of jelui 't nou of na myn dood hebt, dat 's ummers evenveul;* Nauwlyks had zy dit gezegt, of Jacob zig zelf ontrukt door zo een onverhoopt voorval, vloog Motje al schreyende om den hals, ik wenkte Agnietje dat ze 't zelfde zou doen, die hoewel dodelyk ontsteld, van die pligt zig met een ongemaakte en tedere dankbaarheid kweet, waar in zy van ons allen gevolgd wierd. De tranen ontliepen my tegens wil en dank, zo wel als d' anderen. Motje schreide meê van vreugd, om dat ze zo een goede zaak verrigt had, en ik kan u verklaren dat ik in myn schreyen een veel gevoeliger en inniger vergenoegen smaakte, als in ons voorig gezang. Ondertusschen drong Motje hard aan op 't halen van een Notaris, en hoewel ik zulks onedelmoedig oordeelde, en als een soort van wantrouwen op 't woord van de goede sloof, most zulks, of wy hoog of laag sprongen, geschieden; vermids zy bybragt, dat, wyl ze geen andere Vrienden hadden, als die tegenwoordig waren, 't huwlyk met een nog den zelfden avond kon geslooten worden. Alles wierd naar haar wensch, en in zeer korten tyd verrigt. Dit deed Jacobs verrukking tot haar hoogste top stygen. Hy vatte zyn Agnietje, uitschreeuwende *nou ben je evenwel de myne*, in zyn armen. Zy viel van haar kant in de zynen; van ontsteltenis nauwlyks wetende wat ze deed, en ze scheen op het slip van in een flauwte te vallen, had haar vryer met duizend verliefde kusjes haar' geesten niet weer gaande gemaakt.

Gy kunt makkelyk denken, dat het overige van den avond, en een gedeelte van den nagt met een verdubbelde vreugd doorgebragt wierd.

Ik blyve &c.

CLXVIII. VERTOOG.

Den 5. Juny 1733.

Amara lento temperet risu. HORATIUS.

Hy matigt het Bitter door een langduurige vreugde.

NAdemaal de Kermisfeesten wederom hunne ronde door 't gansche Vaderland beginnen te doen, heb ik voorgenomen myne gedagten eens te laten gaan over derzelver natuur, en betamelykheid in een Land, 't welk het geluk heeft van door 't licht van eene gesuiverde Christelyke Religie bestraalt te worden. Dit voorwerp zal ik in zig zelve beschouwen, en onafhankelyk van de bekommerlykheid der tyden, .die, terwyl 'er weinig meer van gerept word, naar alle bedenkelykheid moet ophouden, of ten minste van een geringer gevaarlykheid worden. Ik zal openhartiglyk bekennen, dat het my onmooglyk is desaangaande met veele wyze en Godvrugtige Leeraren en Regenten, van 't zelfde gevoelen te zyn. Dezelven oordelen, dat Magistraten, welkers pligt het is de Godvrucht in den boezem der onderdanen te kweeken, verbonden zyn, by die gelegentheden, zekere schouwspelen niet toe te laten, om geen' aanleiding tot dartelheid, en ydelheid te geven. Ik zal voor eerst aanmerken, dat ik daar omtrent in zekere steden eene onderscheiding heb zien waarnemen, die my vry wat ongerymd en grillig voorkwam. Ik heb gezien, dat Comedien van levendige persoonen verboden waren, dog Marionetten geduld wierden. Maar wat ydelheid is in d'eerste te berispen, die in de laatste door de vingeren kan gezien worden? Waarom is ongebonde of onstigtelyke taal, die van een *Mensch* voor den dag word gebragt, verderfelyker voor de Zeden, als die kwanswys door ongeschikte en bewoge poppen word uitgesprooken? Ik heb ook opgemerkt dat Koordedansers geweert wierden, terwyl aan de Gochelaars vergund wierd onverhindert hunne kunst te oefenen. Maar om wat reden is de behendigheid en gaauwheid der benen gevaarlyker voor de zeden der toezieners, als de afgeregtheid der handen, die aan onbedreve bystanders zo onbegrypelyk voorkomt, dat ze zweeren zouden dat 'er tovery mede gemengt is. Zal men zeggen dat de Koordedansers zig meer bezondigen, als de andere, om dat ze zig moedwillig aan gevaar bloot stellen? Dog wie weet niet, dat doorgaans die luiden zo fix op hunne kunst zyn, en daar by zo zorgvuldig door hunne makkers

worden waargenomen, dat ze op een dun touw bykans al zo veilig zyn, als een ander op een gelyken grond. 't Zal mogelyk om de zelfde reden zyn, dat zomtyds een bende van dat volkje gedult word, maar onder voorwaarde, van de koord daar te laten, en zig te vergenoegen met de bystanders, door buigingen des lichaams, en lugtsprongen op het Theater te vermaken. Ik zou nogtans durven staande houden, dat het gevaar van een arm of been, en zelfs van den hals te breken aan beide kanten even groot is, en dat ik van dat slag van sprongen gezien heb, die my deden yssen en grillen. 't Is waar, dat dewyl de Meesters hunne vaardigheid op de koord toonen, de eene of d' andere Hansworst posturen onder de zelve maakt, en grappen voor den dag brengt, die dikmaals vry ergerlyk zyn, dog of zulks geschied onder een gespanne touw of op het tooneel, moet voor de deugd en voor de betamelykheid van een zeer gering belang wezen. Dit komt my voor als met de eene hand te rug te houden, 't welk men met de andere toereikt, en in eene buitensporige Capitulatie te treden, met het geen men als ondeugt, en onbehoorlykheid aanziet.

't Is niet doenlyk iets anders hier uit te besluiten als dat het redelyk is die schouwspelen, dewyl ze allen van den zelfden aard zyn, allen te gehengen, of zonder onderscheid te verwerpen, behalven misschien, 't gezigt van eenige vreemde dieren, dat de nieuwsgierigheid kan voldoen, zonder de zeden te krenken, en een onbedagtzame vreugd in de gemoederen te verwekken. Want wat aangaat het ten toon stellen van wandrogtige menschen, of monstrueuse gediertens, zulks behoorde meer als iets anders afgekeurt te worden, om gene gevaarlyke indruk op de wonderlyke verbeeldings-kragt van zommige vrouwen te veroorzaken. Dit alleen uitgezondert kan ik geen bondige reden bevroeden, die de regering verpligt het volk van alle die vermakelykheden te beroven. Men brengt zomtyds tegens dit myn gevoelen een politiek bewys te borde, met staande te houden dat alle die Konstenaars groote sommen gelds uit het land slepen. Dog voor eerst komt een goed gedeelte van de winst ten voordeele der publike armen der steden; een ander gedeelte wordt genoten door de arbeidsluiden, die de tenten opslaan, en betaalt worden, voor de hand te leenen aan de bereiding van al 't geen tot die schouwspelen vereischt word, en wat het overige aangaat, die eenigzins dat volkje kend is genoegzaam bewust, dat ze zonder bedagtzaamheid t' zoek maken 't geen daar ze gemakkelyk aankomen, en dikwils weinig ryker als ze gekomen zyn weder vertrekken. Dog de zwaarwigtigste redenen, die tegens myne gedagten ingebracht worden, zyn uit den boezem zelf der Deugd, en Godvrugt gehaalt, en worden gevestigt op dit grondbeginzel; Dat deftige Overheden, die in de bestiering van een volk, Gods eer voornamentlyk tot een doelwit moeten hebben, verbonden zyn, met alle mogelyke pogingen, alle ydelheid, alle ligtvaardigheid,

alles wat tegens de regtschape, en welbegrepe ernst van den waaren Godsdienst aanstreeft, te weeren, en uit de t'zamenleving te verbannen. Ik ben volstrekt van dat oordeel, en kan niet bevatten dat een deugdlievend mensch het zelve kan verwerpen. Dog 't zal myn Lezer verbazen, te vernemen, dat dit juist de grondslag is, waar op ik vermein myn gevoelen onwrikbaar vast te kunnen stellen. Is het niet van de uiterste onbetwistbaarheid dat het tot Gods eer, en tot welstand van een staat strekt, een kwaad, dat anderzins onmydelyk zou zyn, te ontwyken, door het toelaten van een minder kwaad, of wel van iets, dat in zyne natuur onverschillig eene naturelyke, en bykans zekere aenleiding tot een geringer kwaad geven moet. Nu komt het my voor als handtastelyk, dat het gezegde plaats heeft omtrent de kermisverlustigingen. Men weet in wat geschiktheid ons gemeen volk des aangaande zig bevind. Al zou het iets van zyn nooddruft sparen, en verzamelen, het moest op de Kermistyd eens helder uit de borst vrolyk wezen. Worden de spullen verboden, het laat de lip hangen; 't is misnoegt over zyne Regenten, die, gelyk het zig verbeeld, hun gansche leven in vreugd verslytende aan den gemenen man eens in 't jaar eene onschuldige uitspanning misgunnen. 't Gelt tot het kermisfeest moet nogtans verteert zyn, en in plaats dat men in een schouwspel voor een geringen prys zig geduurende twee a. drie uuren van den avond aan wezentlyke ongebondendheden zou onttrekken, begeeft men zig naar herbergen, en nog verderfelyker plaatsen, daar men zig aan eene beestelyke dronkenschap overgeeft, en met tienmaal zo veel in den zelfden tyd te verteren, aan verderfelyke krakkeelen, dikwils van vegteryen, en doodslagen gevolgt, rampzaliglyk bloot steldt.

Men zegge my niet, dat, schoon 'er spullen staan, de Herbergen evenwel niet ledig gelaten worden. Dit is ten deele waar; dog het blyft egter zeker, dat men niet t'effens op die twee plaatzen kan zyn, dat het zuipen, eer het tot de grootste dolheid uitspat, gemeenlyk afgebroken word om by de Koorddansers by voorbeeld het avondspel, dat van een klugt gevolgt is en in den gemeenen man, door de ongewoonte, een grooter verrukking van vermaak verwekt, als al 't plaizier dat de kroeg, waaraan hy meer gewend is, hem verschaffen kan, by te wonen, om volgens de belofte der vertoners *met een buik vol lachens naar huis te gaan*. Ik beken gaarne, dat het te wenschen waar, dat de koddigheden, die 't meest in die klugten vermaken, wat meer gezuivert waren van onkuische taal en gebaarden; dog dit is weder een onmydelyk kwaad, vermids de spelers op geen' andere aardigheden gevat, en de toezieners aan gene andere gevoelig zyn; een kwaad egter, vry beter in te schikken als dadelyke ongebondenheden, die zonder die diversie of afleiding op andere plaatsen zouden gepleegt werden.

Hier tegen heb ik meermaals, en tot myne grootste verwondering, door wyze luiden horen inbrengen, dat het ongeoorloft is *kwaad te*

doen, op dat 'er iets goeds uit voortkome. Deze grondregel wel begrepen zynde moet noodzaaklyk goedgekeurt worden, dog word hier vrugteloos bygesleept. Ik weet, dat geen Christen, geen eerlyk man oit zig op hoop van de heilzaamste gevolgen, aan een misdaad, die als kwaad in hare natuur, ons door den Opperwetgever verboden word, schuldig mag maken. Dog zulks kan onmooglyk betekenen, dat om een verderfelyker kwaad te vermyden, een min gevaarlyk niet mag, en moet geduld worden. In een woord dat eene wyze omzigtigheid tusschen tweederlei, waar van 't een, of 't ander, noodzaaklyk plaats moet hebben, het minste niet verpligt is te kiezen. Indien de zin van die heilzame grondregel zulks niet toeliet, zou ieder mensch, en nog oogenschynlyker de Overheid, door de zelve tot *het onmogelyke* verbonden worden. Zy en heeft met geen volmaakte onderdanen, of die 't worden kunnen, te doen. De t'zamenleving bestaat uit deugdlievenden, uit booswigten, en ten grootsten deele, uit menschen, die nu hunne wezentlykste belangen, nu hunne driften opvolgende, tusschen de deugd en ondeugd daar heen dryven, en nu door de eene, nu door d'andere worden weggesleept; De Overheid moet de vermenging bestieren, zo als ze dezelve vind, en niet zo als ze dezelve gaarne vinden wou. 't Is 'er mêe gelegen als met een Kunstenaar die uit een kwalyk geschikte stoffe niet verpligt is een volmaakt werkstuk toe te stellen, maar die voldoet, in 't zelve met zo weinige, en geringe fouten te doen te voorschyn komen, als de natuur van 't onderwerp het lyden kan. Al dat de Godvrugtigste Regenten kunnen aanwenden om de menigte te verbeteren, bestaat in het stipt uitvoeren van heilzame wetten, in 't aanstellen van bekwame Leeraars, en in 't geven van goede exempelen. Dog 't is hun ondoenlyk verdere nutte pogingen aan te wenden tot het weeren van alle kwaad uit een welgeregeld gemenebest. In geval zy zulks wilden bezoeken, en trachten te verbannen niet alleen al wat wezentlyk ondeugend is, maar ook al wat tot ondeugd de natuurlykste aanleiding geeft, zouden ze niet missen kunnen de gemeene rust te storen, en alles in verwerring te brengen, 't geen 't grootste kwaad is dat in een regering kan gevreest worden. Indien men by voorbeeld wetten wilde maken, en ter uitvoering stellen, tegens de leugen, de ondankbaarheid, de onmededogendheid, &c. zo zou, wegens de menigvuldigheid der misdaden, de gansche helft van een volk over 't ander dagelyks, alle andere bezigheden daar gelaten zynde, als Regter moeten zitten, en van de veroordeelden met dezelfde onwettelykheden betigt, en daar van overtuigd kunnen worden, 't geen niet anders als de uiterste en gevaarlykste confusie zoude kunnen baren. Indien al 't geen tot dartelheid, onchristelyke pragt, en dronkenschap eene noodwendige occasie verschaft door de Magistraat moest geweert worden, zou men niet gedwongen zyn, de Galanterywinkels, en wynkelders te doen sluiten, en veele neeringen, en

hanteringen, die de stutten van 's Lands welvaren zyn, te verwerpen? 't Is derhalven baarblykelyk, dat in de t'zamenleving gelyk de zelve niet in 't Gemenebest van Plato, maar wezentlyk bestaat, een geringer kwaad tot verhoeding van een grover, noodwendiglyk op duizenderlei wyzen moet toegelaten worden.

Men zal my mogelyk zeggen, dat dusdanig het geval hier niet is, dewyl men op het kermisfeest niet alleen alle ydele schouwspelen kan verbieden, maar ook voor dien dartelen tyd de neering van kroegen, en wynhuizen doen ophouden. Dog indien men de zaak aan die kant wil aanvatten, weet ik nog beter raad; te weten het volstrekt afschaffen van alle kermisfeesten, als voor ware Christenen onbetamelyk. Dog laat ons eens onderzoeken of de hindering van dit kwaad den weg niet zou banen tot een verderfelyker. Men weet dat de grootste verlustiging op dat zoort van feesten door 't gemeene volk voornamentlyk genoten word. 't Zelve door een gedurige arbeid, om de bloote kost te winnen afgemat, voelt, dat eenige uitspanning hem ten hoogste noodzaaklyk is. Verscheide maanden eer de kermis op zal dagen kitteld het zig reeds met de aanstaande vreugde. Het zal niet alleen voor eenige dagen rusten, maar ook de rol spelen van ryker en fatsoenlyker luiden, met zyne beste klederen opgeschikt voor den dag komen, door behulp van de spaarpot beter als naar gewoonte eten en drinken, en zyn lever zal door de potsen van een Hansbeuling of Harlekyn op de gevoeligste wyze geschud worden. Dit denkbeeld verdryft de wolken uit zyne verdofte harssenen, en doet hem met een vrolyke vaardigheid zyn werk verhaasten. Wanneer het feest verby is, blyft deszelfs schaduw nog lang in zyne *imaginatie*, en word in zyn geheuge dagelyks vernieuwt. Dog wat zou 'er uit spruiten, indien men niet alleen alle uitspanning op den zondag verhinderde, maar ook die gewone jaarlykste verlustiging uit alle de steden verbande? 't Is onbetwistbaar dat, de gemeene man zig alle hoop van vrolykheid afgesneeden ziende, daar door dof, moed en lusteloos zoude worden, en niet alleen verdriet in zyne dagelyksche arbeid, en zelfs in zyn leven zou krygen; maar ook door de volstrekte noodzakelykheid van zig nu en dan te diverteren, aan veel verfoeyelyker vermaaklykheden zig overgeven; al het welke weder vry verderfelyker voor den staat, dan het ontweke kwaad, zoude wezen. Men zegge niet, dat hy zig tot stigtelyke uitspanningen en bekwaam om de deugd te sterken, in plaats van dezelve te verzwakken, behoorde te gewennen. Zekerlyk behoorde zulks te zyn, maar ik herhaal het; de waereld kan niet bestierd worden zo als ze behoort te zyn, maar zo als ze met 'er daad is. Het onmooglyke te willen uitwerken is immers van de ongerymste sporeloosheid. Ik besluit derhalven, dat de Overheid geenzins misdoet, met, om erger gevolgen te weeren, publieke verlustigingen, hoewel voor de Godvrugt eenigzins gevaarlyk, toe te staan. Dog aan den anderen kant vind ik ten hoogste pryswaardig

't gedrag van deftige Leeraars, die, zonder die heilzame en noodsakelyke toegeving der Regenten te laken 't misbruik van die uitspanningen, en 't wezentlyk kwaad dat dezelven dikwils verzelt, met allen mogelyken yver tragten te keer te gaan, en hunne toehoorders door de kragtigste beweegredenen aansporen om hunne gezuiverde smaak aan het genot van min gevaarlyke en stigtelyker verlustigingen te gewennen. Deze twee stellingen hebben onderling de minste strydigheid niet. Indien de Magistraat, den onderdaan beschouwende zo als hy werkelyk bestaat, niet anders doen kan, tot betrachting van zyn pligt, als een gering kwaad tot weering van een groter door de vinger te zien; zo kan en moet een Leeraar beschouwende wat zyn toehoorder door zyne lessen en vermaningen worden kan, alle zyne kragten inspannen, om den zelven zo wel van geringer als van grover overtredingen af te lokken met den zelve zyne verhevenste belangen in den boezem der deugd, en Godvrugt aan te tonen.

CLXXVIII. Vertoog.

Den 10. July 1733.

Plerosque ego parentes vidi, quibus amor nimius, ne amarent, causa extitit.

PLAUT.

Ik heb veel Ouders gekent, wier al te groate Liefde oorzaak was om niet te beminnen.

Heer Spectator.

DAar gy in uw nutte en vermakelyke schriften zo veele misbruiken en kwade gewoontens met reden berispt en ten toon gesteld hebt, heeft het my verwonderd dat gy tot noch toe, ten minsten naar my voorstaat, uw gedachten niet hebt laaten gaan over een gebrek, 't welk hedendaags zo algemeen is, dat het schier onmoogelyk schynt hoe het uwe oplettenheid heeft kunnen ontslippen. Ik wil spreeken van het zwak, dat verscheiden onzer getrouwde vrouwen aankleeft, van altyd en in alle gevallen, het komt te pas of niet, haar kinderen te doen strekken genoegsaam tot het eenig onderwerp der conversatie. Onlangs heb ik my juist in het gezelschap van diergelyke malle moedertjes gevonden, en de verhandeling van deeze verdrietige stoffe wierdt 'er zodanig uitgerekt, en verveelde my dermaaten, dat ik, t'huis gekomen zynde, aanstonds besloot het getal uwer correspondenten te vermeerderen, en u een kleine schets van dat deftig onderhoud toe te zenden: op hoop dat de

zelve zal kunnen dienen tot een' spiegel voor al de geenen die met dit evel besmet zyn.

De byeenkomst was vry groot, en bestond uit mans en vrouwen, die des middags op een kopje thee, en des avonds op een kreeftje genodigd waren. Men sprak in het eerst van het dagelyksche nieuws, en andere onverschillige zaaken; waar in ik, die korts in den Haag was geweest, overvloedig myn beurt kon krygen. Maar eindelyk stoorde een zwierige dame deezen gemeenzaamen praat, met aan haar' man te vraagen of haar dochter wel zoet was, toen hy uitging. Na dat hy hier op geantwoord hadt, vervolgde zy, zich keerende tot de vrouw van den huize: Je zoudt je leven niet geloven, Nicht, hoe onze *Betje* begint te groeyen. 't Wordt een alderliefst dingetje, en sedert dat zy een *sakje* gedraagen heeft is 'er een heel Fransch air ingekomen. Trouwens de Mademoiselle getuigt ook dat zy de geestigste van haar schoolmakkertjes is. Alles wat haar voor gedaan wordt, doet zy na, en zy heeft een memorie als yzer en staal. Gisteren zei ze voor my een *Sonnet* van *Drelincourt* zonder haperen op, met zulk een nette pronunciatie, dat ik het niet zou kunnen verbeeteren, schoon ik my durf vleyen de Fransche taal volkomen meester te zyn. Als ze zo voorgaat, zalze toekomende winter een rol hebben in de Tragedie van *Polieucte*, die de juffertjes onder malkander zullen speelen. Zy is bezig met een tas van koninginnensteek te naayen, en ik heb 'er expres een blad van by me gestoken, om de vrienden haar handwerk eens te laaten zien. Kyk, zou je wel zo veel van dat kleuter verwachten? O 't is zulk een vernuftige meid! Ze zit nooit leeg, en ze heeft een pop, die ze met hulp van onze *Tryntje* heelendal zal kleeden. Ja zie daar, ik wil garen bekennen dat ik 'er recht mal meê ben: en vader mag hem zo wat houden, hy speelt ook niet slim by. 't Is ons eenigste kind, gelykje weet, en naar alle apparentie zal het 'er wel by blyven: zo dat men zich niet hoeft te verwonderen dat wy 'er zo veel werks van maaken. Maar hoe vaart jou *Jantje* toch? zal die zoete schelm niet eens binnen komen? Ik denk immers dat hy al uit school is. Hier op wierd haar geantwoord: Och Nicht, hy is niet gekleed, en speelt met zyn broertje en zusje op de kinderkamer. Hy avanceert wakker, en begint al fraai *De Spreuken Salomons* te leezen. Maar 't is jammer dat het bloedje zo zwak is, en de minste kou niet verdragen kan, waardoor wy genoodzaakt zyn hem dikwils t'huis te houden. Doch het schaap is noch jong, en zal zyn schâ wel weer inhaalen. Wat wil men ook veel van een jongen van zes jaar hebben? Ik ken 'er wel, die in zulks een ouderdom nauwlyks een A van een B wisten te onderscheiden, en die echter bekwaame en verstandige mannen, ja pilaaren van de beurs zyn geworden. Hy zal in de aanstaande week met zyn oom eenige dagen naar buiten gaan, om zich wat te verluchten, en als hy gezond weerom komt, gelyk ik hoop, geloof ik dat ik hem op een schryfschool zal doen,

of by Monsieur *Subremont* in de halve kost besteden; want het zou my niet van myn hart mogen om hem buiten de stad te zenden, schoon zyn grootvader daar zeer opgesteld is. Die goede man wou 'er garen een Advokaat van maaken: maar daar hebben wy geen zin in. Je weet wel hoe het op de Academie toegaat. De jeugd is haast verleid, en onze knaap is van een meêgaand humeur. Hy zou ligt bedurven worden, en dat zou me eeuwig knaagen. Ook loopen 'er zo veel praktizyns leeg, dat het zich zelven schaamt. Daar is niet beter, naar my dunkt, als hem by een deftig Koopman te bestellen, en zo hy maar half zo gelukkig in de negotie is als myn oudste broeder zaliger, dan zal hy wel door de wereld komen. Wat onzen kleinen *Piet* belangt, dat wordt een doortrapt guitje. Hy weet honderde van deuntjes den hals te breeken; en je zoudt je bederven van lagchen als hy de *Mirliton* zingt, die hy van *Kaatje*, de Min van onze Saar, geleerd heeft. Tegen kermis gaat hy in de broek, daar ik reeds naar verlang; want ik stel vast dat hy 'er grappig uit zal zien. Wy waren laatst eens met hem in de Comedie, en toen hy t'huis kwam wist hy niet weinig te vertellen. Ook zat hy zo stil als een muis. Ik heb hem eenig poppegoed gekocht, en onder anderen een heer en een juffer, die hy *Cinna* en *Emilia* noemt. Wel, viel hier een derde op in, hoe krygt hy het zo krom? en hoe is het mogelyk dat hy die vreemde naamen onthouden kan? O, was het antwoord, dat is noch niemendal. Ik zou je wel andere staaltjes van zyn gaauwheid kunnen verhaalen; maar je mogt denken dat ik je wat wys maakte, en dat my de eigenliefde hem zo deedt pryzen. Hy is zeer oplettend, en wy hoeven niet veel onder malkander te spreeken daar wat aangelegen is, of hy zou het dadelyk aan de meiden overbrengen. Nu, dat is tot daar en toe. Hoe staat gy 'er meê Mevrouw * * *? zal men u haast feliciteeren met de vermeerdering van uw geslacht? Ik heb gehoord dat je al een baker hebt aangenomen. Maar tusschen ons gezeid, ik weet niet hoe je aan dat vrouwmensch komt. Myn mans zuster heeft haar wech gejaagd, om dat het zulk een morsig zwyn is. Hadt gy u toch by haar geadresseert, zy zou je wel gewaarschouwd hebben. Ik heb niet beter op myn slag kunnen raaken, zei Mevrouw * * *, en waarlyk ik geloof dat ze belogen wordt. Ten minsten heeft ze in de laatste kraam, die ze bediend heeft, zich vry wel gekweeten. En dat uw zuster niet zeer van haar voldaan is geweest, vind ik zo vreemd niet. De kamenier is een ongemaklyk zeeschip, en kan met niemand accordeeren. De minste bagatelles brengt zy op het vuilste aan, en ik weet van naby dat ze eens groote en heevige woorden met baker gehad heeft, die ze wel in 't ongelyk wist te stellen, dat ze de deur uit moest. Hoe 't zy, ik denk het te waagen. Maar ik hoor slechte geruchten van myn Min, en wenschte wel dat ik een andere hadt. Men zegt dat zy een bedrogen vryster is, schoon ze my wysmaakt dat haar man vaart. Doch dit alles was noch over te

stappen; maar men voegt 'er by, dat ze veel van de lik houdt, en dat is een slechte post. Ik zou me gelukkig reekenen indien uw *Kaatje* buiten dienst was. Nu moet ik zien hoe ik het stel. Maar à propos, Vrouwtje, ik hoop niet dat je kwalyk zult nemen, dat myn man, die noch iets te doen had, en my beloofd heeft aanstonds te volgen, ons *Kareltje* medebrengt. Wy konden geen huis met hem houden, toen hy hoorde dat wy hier naar toe gingen; en wat wy ook deeden, hy wou niet naar school, of papa moest hem belooven zelf vroeg uit te haalen. Hy zal wel zoet weezen, want hy is heel gezeglyk, en kan met het minste woord geregeerd worden.

Deeze lofspraak was naauw geëindigd en met een compliment beantwoord, of myn Heer trad binnen; met zyn Zoon aan de hand. Dadelyk hadt men het leven gaande. Maar heden man! riep Mevrouw *** met een barst uit, schaamt ge u dan niet, dat je den jongen de jurk niet eerst hebt laaten uitdoen? Ik heb immers zyn beste rokje beneden gebragt. Foei! Het is schande dat je ook niet beter weet hoe het hoort. Zie hem die das eens zitten! Wel! Men mag jelui wel wat betrouwen! Indien my het gezelschap niet beter kende, zoude ik niet door jou toedoen voor het slordigste schepsel worden uitgekreeten dat de aarde betreed? Ei Wyfje, sprak de goede hals, (die ruim zo gek met zyn *Kareltje* scheen als Madame) wat is 'er aan gelegen? Wy zyn hier onder familiare vrienden. Kom mannetje, voer hy voort, maak nu eens een mooye Dienaar aan de Oomens en Tantes. Lustig als een vryer! Je moet niet timide weezen. Het kind kweet zich zo goed als het kon, men zette het aan een klein tafeltje, en papa haalde straks eenig speelgoed uit den zak; op dat zyn Zoontje de tyd toch niet zou verveelen. Onderwylen hadt de Traktante belast dat men *Jan* en *Pieter* wat zou opschikken, en van boven doen komen, welk gebod gehoorzaamd zynde, namen deeze drie gastjes de gansche kamer in, en begonnen zulk een geweld onder malkander te maaken, dat men hooren noch zien kon. De grootste baldaadigheden wierden hen toegelaaten. Alles was aardig. Men schaterde van lagchen om hunne kuuren, en *Pietje* kreeg bevel van zyn Moeder dat hy eens zingen zou; waarop hy aan het schreeuwen tyde als een mager varken, en een deuntje ophief daar vry wat van *Sint An* onder liep. Dit wierdt gevolgt van een tweede, en het tweede van een derde, ieder om het stichtelykst. Maar niets scheen meerder te behaagen dan: *Zet hem op een ton*, *keert hem om*, enz. want dat wierdt t'elkens met een algemeen handgeklap toegejuicht: waardoor de jongen, die slim genoeg was om te merken dat Vader en Moeder zich zeer hiermede kittelden, zo groots wierd dat hy geduurig van voren af begon. Na dat hy eindelyk een heesche keel van het lollen gekregen hadt, viel hy weer met zyn kameraadjes aan het ravotten. Vooral speelde het zoete *Kareltje*, op wiens gezeggelykheid zo hoog geroemd was, wakker den baas, zynde altoos haantje de voorste;

en schoon papa hem al eens verboodt, het mogt niet helpen. Hy ging zyn wereldschen gang, tot de knecht met de sleê hem kwam haalen, waarna ook de twee andere raasbeeren den aftogt moesten blaazen; en nu hoopte ik van dit rumoer een einde te zien, en gelegenheid te krygen tot een aangenamer onderhoud. Doch ik reekende buiten den waard, en dit Blyspel moest noch een bedryf hebben eer het uit was. *Kaatje*, de Minne van het jongste kind, kwam met het zelve in de zaal, en zette het op de Moeders schoot, zeggende: Kom lievert, vat nou jou maatje eens in je boutjes, dan zelje naar bedje gaan. Dat is een zoet hartje! Och Mevrouw, ze is zo stil geweest. Wy hebben 'er niet eens hooren kikken. Heden ze het zo lief met 'er broêrtjes gespeult! Ik had de grootste moeite der wereld om my van misselyk worden te onthouden, toen Mevrouw haar aannam. 't Was niet als: *Saartje! Saartje! Saartje!* wat de klok sloeg. Zy drukte en zoende het wigt, dat ik wel duizendmaal docht dat zy den aap zou slachten, die uit een overmaat van tedere genegenheid de jongen doodfoolde. En schoon het stoute ding, in plaats van kussen, haar Moeder met de handen in het aangezicht krabde, en alle weer deedt om los te raaken, en by Min te weezen, het wierdt voor suiker opgenomen: Ja zelfs hoorde ik die goede sloof op een zingenden toon zeggen: Het is myn jongste dochtertje, het is mijn *Saartje;* en al wat myn *Saartje* doet is welgedaan. Woorden, die zy ten minsten een reis of drie herhaalde. Voort kreegen al de wyfjes hoofd voor hooft, gelyk mede de mans, waar onder ik ook begrepen was, dat *Saartje* in den arm. De een prees de netheid van haar' opschik: een andere de kostelykheid van haar lynwaad en kanten: een derde de zwaarte en het fatsoen van haar gouden bel, die aan een keten van het zelfde metaal hing, en op de eene schouder met een groenen zyden strik vastgehecht was. Deeze keten was zo massief, dat ik ze eerst voor het werk van een befaamd kooperslager aanzag: en dit sieraad, of liever deezen ballast, hadt zy tot een pillegift gekregen. Kortom, zy hadt geen stuk aan het lyf, dat niet met de uiterste nauwkeurigheid geëxamineerd en hemelhoog verheven wierdt, mogelyk om 'er naderhand in een ander gezelschap den spot meê te dryven. De Minne, gelyk het gemeenlyk gaat, kreeg mede haar deel van de louanges. Wel *Kaatje*, riep ieder om het zeerst uit, je zult eer van dit kind hebben. Dat zyn wangen! dat zyn armpjes! ei zie, de meid is zo vet als modder. Men kan wel merken dat zy geen gebrek lydt. Gebrek? zei de doortrapte feeks, daar het ze gien nood of. Ik ben God dank zo gezond as ien visch; en schoon het my niet past Mevrouw in haar byzyn te pryzen, ik durf evenwel zeggen dat ik zelden in huizen geweest bin daar zukken goede tafel gehouden wordt. Ik kryg alle maaltyden een glaasje wyn toe; en men weet wel dat wy ons wat dienen te koesteren, om die lieve schepseltjes, welke aan onze zorg zyn toevertrouwd, van ons voedsel rykelyk te kunnen mededeelen. Dit

praatje zou zekerlyk noch langer geduurd hebben, zo de Moeder het niet hadt afgebroken. *Kom myn engel*, zei ze, *zoen de vrienden genacht, en dan zal memmetje* (een naam, dien ik wel meer aan de Minnen heb hooren geeven) *jou weer boven brengen. Klaas Vaak begint al zand in jou oogjes te strooyen, en je bent al een geruimen tyd uit je wiegje geweest.* Na dat zy vertrokken was, kreeg de conversatie weder den zelfden loop, en hoe onwaarschynlyk het u, Myn Heer de Spectator, en alle verstandige menschen ook moet voorkomen, ik kan u echter met waarheid betuigen dat 'er naauwlyks tien woorden gesproken wierden, die een ander sujet behelsden. Onze hospes, 't zy dat hy begon te merken dat my dit niet weinig verveelde, 't zy dat hy het zelf moede was, proponeerde een verkeertje; maar dewyl het sterk naar acht uuren liep, nam zyn vrouw het woord, en sprak: hartje dat hadtje eerder moeten bedenken, het is nu niet de pyne waardig; want ons collation zal strakjes worden opgezet. Ik heb voorgenomen de vrienden met een kreeftje te onthalen, die ik van Rotterdam tot een present heb gekregen. Ze zyn zeer wel in 't kooken uitgevallen, en onze jongens (deezen moesten 'er weer met de hairen worden bygetrokken) hebben 'er reeds een binnen. Toen ik flusjes achter was om een weinig orde te stellen, zei onze *Piet:* he, maatje, die krabbetjes smaaken als bout. Wat dunkje van die guitzak? *Joost*, ga jy eens zien of het in de eetkamer al klaar is. Ja, Mevrouw, zei *Joost*, toen hy weeromkwam, als 't je maar blieft, kunje aan tafel gaan. Dit deeden wy, zonder veel ceremonien te maaken, en vonden een sierlyk en welgeschikt collation, dat zeer proper was aangericht. Een glas lekkere wyn vervrolykte de harten, alles ging beter dan te voren: maar de kinderachtige Societeit hadt my zulk een pyn in 't hoofd bygezet, dat ik zeer naar huis verlangde, en 't was of 'er een molensteen van myn schouders wierdt geligt, toen men my kwam boodschappen, dat myn knecht aan de deur stondt. Ik nam de eerste van allen myn afscheid, ondanks de vriendelyke nodiging van onze Traktanten, die hun best deeden om my zo lang te houden tot de overige gasten zouden gaan.

Nu laat ik u eens oordeelen, myn waarde Heer, of het niet te beklaagen is, dat vrouwen, die anderzins niet misdeeld van verstand zyn, vermaak kunnen scheppen in zich dus bespottelyk aan te stellen. Ik ben noch ongehuwt, en echter kan ik zeggen dat ik zo groot een kindergek ben als eenig mensch. Maar my dunkt, onder verbeetering, dat eene al te sterke genegenheid voor de vruchten, waarmede de Hemel een gewenscht huwelyk gezegend heeft, de zelven somtyds meer tot na- dan voordeel kan strekken; en ik zou my zeer bedriegen, zo de meeste losbollen en lichtmissen, waar mede de tegenwoordige wereld maar al te veel vervuld is, hunne verkeerde gangen niet voor een gedeelte aan hunne Ouders te wyten hebben. Alles in te willigen en goed te keuren

wat zy in hunne jeugd uitvoeren; stoutheid voor aardigheid aan te zien: hen in hun byzyn te pryzen; kortom, de roede niet dan met tegenzin te gebruiken, maakt de kinderen wederspannig, los en ongebonden, en gansch gelyk aan een paard, dat zonder toom en gebit aan het hollen raakt en niet zonder groot gevaar te stuiten is. Doch deze stoffe past beter door u behandeld te worden. Ook heb ik myn oogwit bereikt, en laat de rest aan een bekwamer pen over. 't Zal my genoeg zyn, zo gy door het doen drukken van deeze letteren blyken geeft dat gy van myn gevoelen niet vreemd zyt. Maak verders zo veele en zulke veranderingen daarin als het u behaagt, en wees verzekerd dat zulks niet kwalyk van my zal genomen worden, maar my eerder tot een spoor strekken, om u in het vervolg met myn geringen arbeid in uw loffelyk voorneemen te ondersteunen; blyvende ik met alle achting

HEER SPECTATOR.

U Ed. genegen Dienaar

A. L.

CLXXIX. VERTOOG.

Den 20. July 1733.

Parva, inquis, est res, at magna culpa; non peccata, rerum eventu, fed vitiis hominum metienda sunt.

CICERO.

De zaak, zegt gy, is gering, maar de schuld groot; de misdaaden moeten niet naar den uitslag der zaaken, maar naar de Ondeugden der Menschen afgemeeten worden.

IK heb een buurman gehad, die by de geheele waereld, en voornamentlyk by zig zelven, voor een zeer hupsch, en degelijk mensch te boek stond, om dat hy nog by anderen, nog by zig zelf wel bekend was. Niet dat ik zeggen wil, dat hy zig aan groote en aanstootelyke ongeregeldheden schuldig maakte, nog kwaade hebbelykheden, met de welke de deugd onbestaanlyk is, in zyn boezem voedde. 't Was zelfs een man die onder de fynen kon gerekend worden, hy verstond, zonder de oorspronkelyke waarheid der religie ooit in de grond onderzogt te hebben, de gemeene slender van de Godgeleerdheid. Hy las veel stigtelyke boeken, had een' gelukkige geheugenis, verzuimde zelden de preeken van de vermaardste Leeraars, en die gaaven ondersteunt door een gladde tong, zetten hem een genoegzaam gezag by, om oefeningen onder zyns gelyken

te houden, en als een Godsspraak te worden aangehoort. 't Was echter niet minder als een *fimelaar*, en wanneer hy zig by luiden van de waereld bevond, deed hy mede neffens een ander, at, dronk en was vrolyk en geneuglyk gelyk de rest, en ontzag zig niet door koddige grappen, kwinkslagen en vertelseltjes, ja zelfs wel door een aardig deuntje, 't gezelschap, naar zyn vermogen, te vermaaken. Daar liep zelfs, als het hem geen geld kostte, wel eens een roesje onder; 't welk nogtans zelden tot een redelose dronkenschap uitspatte, en men kan zeggen dat hy zig in dusdanige omstandigheden van de waereldlingen nergens door onderscheidde, als door zyn gesteeve weezen, en teemende uitspraak, zo dat hy met een preekende stem, en phyzionomy, die hy zig onafscheidelyk eige gemaakt had, de aardigste boerteryen voor den dag bragt. Deze gezel, die, schoon maar een timmermans knegt, de leerstukken van onze Godsdienst op zyn duimpje had en agter den anderen wist op te zeggen, hoe veel en welke tegenwerpingen tegen ieder der zelven, van partyen worden bygebragt, en door hoe veel oplossingen die zwarigheden, door onze Theologanten, worden ontzenuwt, had, met zo veel veragting, van de heidensche zedelessen hooren spreeken, dat, uitgezondert groove en hatelyke misdaden, welkers bloote naam in ieders ziel verfoejing verwekt, hy de minste gedagten niet had laten gaen omtrent de natuur, en de scheidspalen van 't zedelyk goed, en kwaad. Op een zekere tyd kwam hy my met beleeftheid eenige abrikoozen en persiken aanbieden, de schoonste die ik 't gansche jaar gezien had. Wanneer ik hem gevraagt had, hoe hy tog aan zulke keurige vrugten was gekomen, antwoordde hy my zonder de minste verlegendheid of schaamte aldus: Je weet Myn Heer, dat de Heer.... myn naaste buurman, het huis, daar hy nog eenige maanden huur aan had, leedig heeft gelaten, om in een andere stad te gaan woonen, zonder naar 't zelve meer uit te zien. Nu weetje dat zyn tuin, die met de beste vrugten rykelyk voorzien is, maar door eene laage muur van myn erfje gescheiden is, zo dat ik gemakkelyk uit myn venster gezien heb, dat alles van de boomen afvalt, of op de zelven verrot, en verdroogt, 't welk my heeft doen resolveeren, om over de muur te klimmen, op dat ten minste iemant 'er eenig nut van hebbe. Zo dra had ik zulks niet gehoort of ik nam met een' statig gelaat het schooteltje met dit treffelyk ooft van de tafel, en verzogt hem 't zelve weder naar zig te nemen, vermids ik 't minste gebruik niet meende te maken van iets dat hy my met recht niet kon geven, dewyl hy 'er de minste eigendom niet aan en had. Hy stond op deze reeden verslagen als of hij door een donderslag was getroffen geweest. Maar myn Heer, myn Heer, sprak hy eindelyk, nu zyt gy evenwel al te naauw gezet. Immers is het beter dat wy die vrugten, die als verlaten schynen, tot onze verkwikking aanwenden, als dat ze zonder iemands nut verderven. Wat ongelyk doe ik hier mee aan den Heer, of aan iemand ter

waereld? Ik doe zelfs wel, naar myn oordeel, dat ik die milde giften van den hemel niet te loor laat gaan. *Hoor myn buurman*, antwoordde ik op die schynreeden, *ik zie duidelyk, dat gy in dit stuk uit puure onweetendheid hebt gezondigt, en, geenzins met een kwaadt opzet. Dog dewyl gy behoort te weten, dat niets een Christen zo betametyk, en zelfs zo noodsaaklyk is, als een aandagtig, en naauwkeurig onderzoek van alle zyne pligten, hoop ik, dat gy niet kwalyk nemen zult, dat ik u een net denkbeeld geef van het onwettig bedryf, waar aan gy u hebt schuldig gemaakt. Ik beken, dat onze buurman, indien hy waarlyk voorgenomen heeft naar zyn huis en tuin niet meer uit te zien, niet wysselyk gehandelt heeft, met zyne vrugten aan 't verderf over te geven, en dat hy een verstandige goedaardigheit zoude in 't werk gesteld hebben, indien hy aan Vrienden, of aan bescheide buuren, den toegang van zynen vrugtbaaren tuin verleend had. Dog door die verwaarlozing verliest hy in generlei wyzen den eigendom van zyne vrugten, en neem zelfs, dat hy tegenwoordig zynde goed had gevonden de zelve aan de beesten te geeven, of in het water te werpen, hy was 'er meester van, en hy zou nog aan u, nog zelfs aan den waereldlyken rechter, maar aan God alleen daar van rekenschap hebben moeten geven. Ik zal u niet vragen wat zekerheid gy kunt hebben, dat misschien de eigenaar zig beter bedagt hebbende, niet huiden of morgen iemant, van zynent wegen, zal doen komen om de verwaarloosde vrugten te plukken. Dit zyn zaaken, daar een eerlyk man niet mede te doen heeft, vermids hem alleen staat te onderzoeken, wat hy volgens de stricte rechtvaardigheid doen en laaten moet; Ik zal u maar vragen, wat mogelyk recht van eigendom gy u zelve op zyn ooft kunt toeschryven? Hebt gy iets tot het betaalen van de huishuur toegebragt? Heeft de huurder toegestaan, dat gy over zyn fruyt zoud disponeeren? Heeft hy ronduit verklaart, dat het tot den dienst zou zyn, van die de eerste zig 'er meester van zoude maken? Op wat bedenkelyke wyze komt het derhalven uw goed te weezen? Het zou tog bederven, zegt gy, en 't is zonde dat iets nuts te loor gaa; maar dat zyn nog uwe affaires, nog de mynen? De eigenaar, en niet wy, zal zulks moeten verantwoorden. Om recht uit te spreeken, de manier, op welke gy uwe handen aan dit gewas geslagen hebt, is niets anders als een' waare diefstal.* Een diefstal! riep de man uit, in myne reeden vallende, dat gaat vry ver; zo dat ik dan als een dief by u te boek staa. *Neen, myn goede buurman*, hervatte ik, *dewyl gy die onrechtvaardigheid, zonder opzet van een ander van 't zyne te berooven, gepleegt hebt, zal ik my wel wagten u zo een' hatelyken naam te geven; dog uwe goede intentie verandert de natuur van de zaak niet. De daad is en blyft een weezentlyke diefstal, dewyl de zelve bestaat, in zig niet alleen eens anders goed, maar zelfs het bloot gebruik van eens anders goed, zonder formeele toestemming van*

den meester toe te eigenen, en dit is immers duidelyk het tegenwoordig geval, dat nog door een zeer gewigtige omstandigheid verergert word. Het zoude zekerlyk een diefstal weezen, indien de tuin, van uw erf, maar was afgezondert, door eene ondigte hegge, daar makkelyk was door te kruipen, of door een sloot, daar ligt was over te stappen, maar nu hebt gy de gemeene veiligheid geschonden, met het beklimmen van eens anders muur, 't geen, volgens de strengheid der wetten, wanneer billyke rechters de onschuldigheid van 't oogmerk niet tot een' verschooning aannemen, met een publike en schandelyke kastyding kan gestraft worden. Deze reedenen, hoe onwederleggelyk, hadden moeite om door de overreede ziel in Pieterbuurs boezem te dringen, *om dat de persiken zo by uitstek goed waren*, ten minste toonde hy my niet duysterlyk, dat het hem speet door my daar omtrent verlicht te zyn, en daar door de vryheid te verliezen van lekkertjes met zyn vrouw en kinderen van dat smakelyk ooft te smullen. Dat soort van liefde voor een' onkunde, die den mensch, kwanswys, toelaat te zondigen zonder kwetsing van 't geweeten, heb ik in wel wyzer luiden bespeurt, en zal ook, in een andere gelegentheid de verdiende roe niet ontgaan.

Met de zelfde buurman, die vriendhoudende, en gedienstig is, heb ik eens een ander geschilletje gehad by occasie van een zeker gering *karrewytje*, zo als die menschen spreeken, dat hy t' mynent gedaan had. Wanneer ik hem betaald had voor zyn arbeid vroeg ik hoe veel ik hem moest geven voor 't gebruikte hout. Og niets ter waereld myn Heer, sprak hy, dat komt tusschen buuren zo naauw niet, en 't heeft my geen duit gekost. *Gy hebt het dan van den baas vereert gekreegen*, hernam ik. Dat juist niet, was zyn antwoord. Maar we gaan zelden naar huis, dat we niet 't een of 't ander stukje hout, dat nergens veel toe dienen kan, mee brengen; en om u de waarheid te zeggen, wy hebben doorgaans ten naasten by vry brand. *Wel dat is al een zoetigheid, buurman*, hervatte ik; *maar neem niet kwalyk, dat ik u zeggen durf, dat je bykans met my handelt, als Sint Krispyn met de armen, die 't leer stal, en de schoenen om Gods wil gaf.* Zo heb ik het hier al weer verknoest, sprak Pieterbuur hier op met een waanwyze grimlach. Van de zomer heb je me belet persiken te eeten, en nu wil je niet hebben dat ik me 's winters warm. Je hebt misselyke gevoelens, Myn Heer, en 't is of je vermaak vind, in anders te denken als alle de andere menschen. Wel zo dat by u steelen hiet, zo zyn dan al myne makkers dieven, zo menige als 'er zyn, en waarom zou ik, meer als een ander, zo een vervalletje verzuimen. Daar by zyn 't maar kleinigheden, die niet waard zyn dat m'er van spreekt, en die onze baazen in 't minst niet deeren kunnen, hoewel 't voor ons zoete buitenkansjes zyn. *Daar twyfel ik niet aan Buurman*, hernam ik. *Maar zeg me evenwel eens, of je wel gaarn zou heb-*

ben, dat je meester u ontmoete, wanneer je beezig bent met u van zo een buitenkansje te bedienen? Om Myn Heer de waarheid te zeggen, antwoordde hy, ik geloof dat het den baas gansch niet aan staan, en zelfs, dat hy het heel kwalyk zou neemen; maar daar heeft hy zekerlyk groot ongelyk in, want hy is ook in zyn jeugd knecht geweest, en toen was 'er hy ruim zo gaauw by als de beste.

Duizende onrechtvaardigheden, die aan eene onpartydige aandagt zig, gelyk ze in haar natuur zyn, opdoen, worden met de zelfde dwaze redenen, die men met een onbesuist vertrouwen als onverwinnelyk voor den dag brengt, verschoont. *'t Zyn maar kleinigheden*, en *ieder doet het zo wel als ik.* De dwaasheid van de eerste dezer verschoningen, en haare gevaarlykheid meene ik met alle de naauwkeurigheid, die in myn vermoogen is, in 't volgende Vertoog in een helder ligt te plaatsen. Dog de ongerymdheid van de tweede zal my nutte aanmerkingen genoeg verschaffen, om 't overige van dit papier te vervullen. Hoe kan 'er iets kinderagtigers uitgedagt worden, als dat een misdaad van aard veranderd, door de menigvuldigheid der gener die 'er zig aan schuldig maken? en nogtans vind men geen gemeener bewimpelinge van allerlei slag van onordentlykheden. Betrapt men iemand op een leugen, in plaats van over zo eene vuile en onedele daad schaamrood te worden, zal hy met eene assurante tronie zeggen, dat aan een leugentje zo veel niet verbeurt is, en hy zal zelfs de heilige Schrift aanhaalen die zegt dat alle menschen leugenaars zyn, even eens als of men in conscientie verpligt was, nu en dan de waarheid te beleedigen, om Gods woord niet leugenagtig te maken. 't Geen aanmerkenswaardig is; alle verscheide neeringen en hanteeringen hebben haare particuliere onwettelykheden, die ze zig kwytschelden, om dat dezelve met de heele meenigte van hunne makkers hun gemeen zyn. Een Koopman in alle andere opzigten onbekwaam, wie het ook zy te bedriegen, sluikt zonder de minste knaging des gemoeds, en waarom niet? De eerlykste kooplieden maken van 't sluiken de minste zwarigheid niet en om wat reeden zou hy zo wel dat profytje niet naar hem nemen, als een ander? De Huisbooden; die zouden durven zweren, dat ze hun volk eerlyk en trouw dienen, schynen met malkander in een' gespannen breeden raad besloten te hebben, dat hunne meesters thee, koffy, wyn, zuiker &c. te ontvreemden uit de lyst der dieveryen moet uitgeschrapt worden. Hoewel deze deftige resolutie door de Heeren en Vrouwen niet onderteekend is, gaat de zelve nogtans door als een' staale wet. 't Geen koddig is, een meid of knecht, die in een bed, een stuiver, en zelfs een duit gevonden heeft, zal de zelve den eigenaar weder ter hand stellen, en een oogenblik daar na zonder zig des in 't geringste bezwaard te vinden, de wynkelder, of de theebosch aanspreeken, en hun volk twintig maal zo veel schade toebrengen. Ja zelfs, als ze maar zorg dragen, dat ze 't wat schaplykjes maaken, denken ze dat men hun nog

dankbaarheid verschuldigt is. Althans kan het geen zonde zyn, want alle de booden doen 't zelfde, en dat meer is, Catechisanten van beide de Sexen, die zelden iemand gaan bezoeken of ze ontdragen hunne meesters 't een of 't ander, dat voor de broeders en zusters verkwikkelyk kan zyn. Ik heb gansche devote huishoudens gekend, die, zo dra ze maar vier of vyf fyne domestiken aan hun snoer hadden, zig behouden kosten reekenen, en van 't voorrecht, dat de boden zig aanmatigen, om 't geen in huns meesters huizen eet- en drinkbaar is, zig toe te eigenen, niet alleen een noodzakelyke, maar ook een aangename voorraad 't gansche jaar door erlangden.

Dog dit is niets in vergelyking van de onbepaalde vryheid, die de paardekoopers zig toeëigenen, om oprechtheid en goede trouw, zonder kwetzing van 't geweten, onder de voet te treeden. Ik spreek niet alleen van Roskammers, die zig een kostwinning daar van maaken, maar ook van liefhebbers, die van paarden te koopen, te verkoopen, en te ruilen, een vermaak en tydverdryf maaken, en die zig zo wel als de Professoren van die wetenschap de wonderlyke privilegie toeschryven van *hunne eige Vaders te mogen bedriegen*, schoon ze pretendeeren in alle andere opzigten de deugdzaamsten, in eerlykheid, geen hair breedt te wyken. Dit is wederom onder dat volkje by meerderheid van stemmen aldus vast gesteld, en ieder vind zyn rechtvaardiging in 't flinks gedrag van alle de anderen. Maar laat ons eens onderstellen, dat het die fraaye kooplieden geoorlooft zy geweest door een stilzwygend verdrag elkander in deze betrekking van alle goede trouw te dispenseeren, en over een te komen, dat de kragtigste betuigingen, en zelfs de duurste eeden, voor klanken van betekenis ontleedigt zouden doorgaan, en dat elk, die zig door derzelver natuurlyke betekenis liet verleiden, aan zyne onbezonne ligtgelovigheid alleen zou te wyten hebben, dat hy bedrogen wierd; hoe zullen die hupsche luiden het tog stellen, om die *dispensatie* eenig gezag by te zetten? Wanneer ze de zelfde verfoeyelyke bedriegeryen in 't werk stellen, omtrent die geenen, die buiten hunne bende zyn, en die met eene onbetwistbare reeden vorderen dat, in alle de verscheiden takken van koophandel, de zelfde heusche rechtvaardigheid plaats hebbe. Ik bezitte een' franschen Brief, door een deftig Edelman aan een ander zyn eige neef omtrent dit onderwerp geschreven, en ik denk den Lezer te verpligten, met den zelven hem met de eerste gelegendheid meede te deelen, door my vertaald, volgens de fransche Briefstyl, en zonder het laf herhaal van onnodige tytels.

CLXXXVI. Vertoog.

Den 7. Augusty 1733.

Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.

CATO.

't Is schandlyk dat de schuld den Leeraar zelf berispt.

Heer Spectator.

DEwijl de Mennoniten onlangs wederom door U of eenen Uwer Correspondenten zyn ten toon gestelt, zoo besluite ik eindelyk om U eenige aanmerkingen mede te deelen, die ik al overlang ten opzigte van zoodanige behandeling gehad hebbe, doch tot noch toe achter gehouden, in hope dat die gezintheit voortaen niet meer byzonderlyk over algemeene gebreken door u zoude worden aangetast. Het is echter geensins myn oogmerk om dat gene, waer in die luiden mogen uitspatten, of waer over zy berispelyk zouden kunnen zyn, te verdedigen; maer alleen aen te toonen dat het onbetamelyk is hen met name aen te tasten, en tot byzondere voorwerpen van berispinge te nemen. Hier toe zal ik overwegen de stelling in Uwe Voorreden, daar op uitkomende, dat, dewyl men met waerheit mag spreken en schryven nopens het verval der zeden van één' ganschen Lantaert, men dit ook mag doen wegens het zelve gebrek in een gedeelte van dat volk. Een Bolwerk, waer achter Gy zoo veilig denkt te kunnen schuilen, dat 'er uit de manier van Uwe voorstelling, geen twyffel meer overig schynt of de Mennoniten kunnen ten allen tyde met de grootste vryheit in uw Papier met name worden gehekelt over allerlei gebreken, welke het de weerelt behagen mogt hun by uitstek aen te wryven. Ik beken, dat iemant, die onderneemt aen een ieder het zyne te zeggen, zonder byzonderen op het oog te hebben, volgens den titel van Spectator, zoo als men dien sedert de opkomst van Uwen Britschen voorzaet heeft leeren begrypen, vermag uit alle gedeeltens van den Lantaert zyne Caracters te kiezen, om daer door den Lantgenooten te overtuigen van de onredelykheit der gebreken, waer aen zich deze of gene schuldig maken; maer het is by U zelf toegestaen dat men niemant in 't byzonder mag aengrypen, in dier voege dat hy in een openbaer geschrift ten toon sta voor de oogen zyner Medeburgeren, en zoodanig dat hy hun tot spot en verachting kan worden; en dit gevoelen rust op de onderlinge verpligting in de menschelyke samenleving, alzoo de Burgerlyke Maetschappy vereischt dat men niemant hoone, die als een byzonder lit tot welstant van 't Gemeen kan toebrengen. Dit zelve nu 't welk plaets heeft omtrent een byzonder persoon, heeft ook plaets omtrent een byzonder gedeelte van den Lantaert of omtrent eene byzondere gezintheit: want zo wel als uit hekelen van een enkel persoon, dien men kennelyk maekt, eene

verachting moet volgen by zyne Medeburgeren, zoo veroorzaekt men ook, zoo veel in ons is, by de Lantgenooten een' afkeer tegens eene byzondere gezintheit, zoo ras men dezelve met name verkiest tot een voorwerp onzer bestraffinge, en men werpt een blaem over allen, die tot haer behooren, schoon 'er dikwils, by onderzoek, maer een gedeelte schuldig zoude bevonden worden. Uit dien hoofde dan is het volstrekt ongeoorloft eene byzondere gezintheit als schuldig aan te tasten, schoon 'er in dezelve zulke Characters mogten gevonden worden, die billyk het onderwerp van verscheidene Vertoogen van Uw Papier konden strekken, mits dat zy behandelt worden met zoodanige bewimpeling, dat 'er geen schaduw overblyve als of het op byzondere persoonen gemunt ware. Men behoort ook eene byzondere gezintheid niet anders in het politike aen te merken dan als een byzonder huisgezin, waer in, naer mate van zyne meerder of minder uitgestrektheid, verscheide slag van inborst en Caracters gevonden wort, doch uit welke men geen enkel Caracter van een der huisgenooten aen 't geheele huisgezin mag toeschryven, en dit zal ik eens met eene gelykenis ophelderen. In het talryk huisgezin van Pamphilus, die door eene algemeene liefde voor de zynen en door eene wyze bestiering den bant van 't maegschap onder zyne kinderen onverbrekelyk weet te bewaren, is Hylas ongestadig, Korinna wellustig, Argyrophilus geltgierig, Biberius wynzuchtig. Daertegen is Theophilus Godsdienstig, Damon beleeft, Lycidas gezeglyk, Kamilla is begaeft met een aenvallige zedigheid, Lukretia met eene weêrgalooze zorgvuldigheit voor haren goeden naem, en Vredegond voor de eendragt des huisgezins. Zal men nu, om de neiging der eersten tot byzondere gebreken, zeggen; dat het huisgezin van Pamphilus niet anders bestaet dan uit ongebondenen, dartelen, gierigen en dronkaerts? Dit zoude immers tegens alle reden en billykheid aenloopen, ten zy wy geloofden dat de deugden der laetsten konden bezwalkt worden door de gebreken der eersten. Of zal men het mogen zeggen om dat de oplettendheit doorgaens meer valt op de gebreken dan op deugden, dewyl dezelve niet hooger dan betrachtingen van onzen pligt geschat worden? Waerlyk dit ware onrechtvaerdig. Maer laet ons nu eens kortelyk inzien of de hoedanigheden, die men in de Mennoniten by uitstek waent te vinden, alleenlyk by hen byzonderlyk plaets hebben, dan of zy algemeen zyn onder alle gezintheden. Men beschouwe dan slechts of 'er niet anderen in menigte zyn, die prachtige huizen bewoonen, heerlyke buitenplaetzen bezitten, en noch prachtiger in kleederen en in huishouding zyn; en wat de lekkerheid aengaet, onze Vischmarkt zou getuigenis geven kunnen of 'er niet wel andere in goeden getale gevonden worden, welke geen gelt ontzien om het eêlste dat 'er te krygen is, voor zich te bekomen en 'er hunne tongen mede te kittelen. Indien men dit wil toestaen, gelyk ik niet twyfele of men zal het moeten toestaen, zoo schynt het my ten uitersten hatelyk,

dat men een algemeen verval van zeden by uitstek aenwryft aen de Mennoniten: want om dat zy in de algemeene Maetschappy der menschen geene byzondere Maetschappy uitmaken dan uit hoofde van de Leerstukken in den Godsdienst, zoo zoude men uit de beschuldigingen, waermede zy in het byzonder bezwaert worden, kunnen afnemen, als of hunne gebreken voortvloeiden uit een grontbeginsel hunner Leere. Dit gevolg, waer aen ik geloove dat by weinigen gedagt wort, is echter klaerlyk te trekken uit de berispingen of bestraffingen, die afzonderlyk over hen geschieden; alzoo 'er anders geene reden is om hen te onderscheiden van den geheelen Lantaert: en dewyl men noit zal kunnen bewyzen dat de Mennoniten uit hoofde van hunne Leere zig schuldig maken aen eenige gebreken, zo hebben zy veel reden om over ongelyk te klagen, dewyl het verval der zeden, dat onder hunne gezintheit mag plaets hebben, uit geenen anderen gront voortvloeit dan uit de algemeene verdorvenheit der eeuwe. Ik zal zonder bewimpeling belyden, dat 'er van de Mennoniten in vorige tyden getuigt wort, dat zy eene geheele andere levenswyze hadden dan vele in de tegenwoordige, en ik wil gaerne gelooven dat dit getuigenis waer zy; maer (behalven dat zy toen niet vry liepen van berisping over een geheel ander slag van gebreken, als schijnheiligheidt, fymelary en wat daer aenkleeft) wat recht geeft dit aen een algemeen Beschouwer der Zeden des Vaderlants om die gezintheit in 't byzonder te bestraffen? indien hier uit een recht van byzondere bestraffinge volgde, zoude het eerder hun toekomen, die minst van de zeden der Voorvaderen zyn afgeweken; op dat zy daer door, zoo wel als door hun voorbeelt, hunne Medebroederen mogten doen wederkeeren tot een eenvoudiger leven: Maer zoo lang de Leeraeren zich in dezen quyten van hunnen pligt, niet alleen in hunne algemeene predikaetsien, maer ook by zonderlinge voorvallen met byzondere aenspraken, zoo vervalt weder dit recht voor het grootste gedeelte, en de verstandigste der genen, die zich aen een naeugezetter levenswyze verbinden, zullen zig ontrent byzondere bestraffingen met alle bescheidenheit gedragen; wel wetende dat zoodanige bestraffingen, die van byzondere luiden voortkomen, veel al worden aengezien als niet vry van bedilzugt of geestelyken hoogmoet. Daerenboven als men vaststelt dat de Mennoniten in de vroeger tyden der Reformaetsie allesins eenvoudiger luiden zyn geweest, waeraen zal men dog het verval der zeden onder hen anders kunnen toeschryven, dan aen de quade voorbeelden der genen, die buiten hen waren? Waerom men te minder op hen moet aenvallen, maer de berispingen algemeen maken; ten zy men wilde stellen dat 'er een grooter nut gelegen lag in de bestraffingen over eene byzondere gezintheit: doch dit nut zoude moeten plaets hebben, of ten opzigte der genen, die buiten de Mennoniten zyn of ten opzigte der Mennoniten zelven. Ontrent de eersten kan ik niet zien dat zy 'er meerder voordeel uit kunnen trekken, om dat zoo ras als men

iemant noemt in het byzonder, zoo zullen de ongenoemden al heel lichtelyk zich vrykeuren van gebreken, die in anderen onderscheidelyk worden berispt of bestraft, en dus zullen zy zich zelven kittelen met den waen van eigene gerechtigheit of schuldeloosheit, schoon zy geen reden hebben om 'er roem op te dragen: ja zy zullen, om met de Heilige Schrift te spreken, in plaets van boetvaerdige Tollenaers, hoogmoedige Farizeeuwen worden, en zich verdiensten toeschryven boven een ander, dien zy met den nek zullen aenzien en met verachting behandelen, waer uit dan voor hun zelven geen voordeel te wachten is, kunnende de verachting van den evennaesten niets bevorderen tot ons eigen welwezen, maer in het tegendeel ons schuldig maken aen het overtreden der Goddelyke geboden. Ik kan ook niet zien dat eene byzondere berisping den Mennoniten zelven tot meerder nut zoude kunnen strekken: of men moest denken dat men, hen daer door voor de geheele waerelt beschamende, hen uit dien hoofde tot het verbeteren hunner gebreken zoude kunnen brengen; maer uit dat grontbeginsel zoude natuurlyker wyze volgen dat men dan ook allen man zou mogen noemen in een openbaer geschrift, met oogmerk of men hem, door dat middel van schaemte, tot zynen pligt konde doen wederkeeren: ook zullen de bewysredenen van de onredelykheit, onbetamelykheit en schadelykheit der zondige gebreken altoos gehaelt moeten worden uit eenerley grontbeginselen, het zy men die neme uit de Heilige Schrift of uit het licht der gezonde Reden, en derhalven kunnen de algemeene berispingen van dezelfde vrucht zyn als de byzondere, als 'er maer leerzame harten gevonden worden om ze te ontfangen en tot nut aen te leggen. Onleerzame zullen altoos uitvluchten zoeken om de klaerheit en tastelykheit der bewysredenen te ontwyken; en dan zal 'er noch de spyt bykomen van zulken, die zich in 't byzonder wanen ondekt te wezen, en deze zullen, veel liever dan te toonen dat zy in hun gemoed geraekt en overtuigt zyn voortvaren in hunne buitensporigheden, en mogelyk tot erger uitspatten. Ik onderzoek niet of dit gedrag redelyk is, want ik keure het zelf af; maer ik wil 'er alleen mede bewyzen dat de byzondere bestraffingen over eene enkele gezintheit geen grooter heil voortbrengen dan de algemeene over een geheelen Lantaert. Daer is in Uwe Voorreden noch een schynrede tot verdediging Uwer byzondere berispingen over de Mennoniten, namelyk dat die ook door hunne Leeraeren geschied, en dat U het zelve recht toekomt om Uwe Edelmoedigheid, dewyl Gy het om Niet doet, terwyl 'er de Leeraeren voor betaelt worden. Dat de Leeraeren zoo wel onder de Mennoniten ten grooten deele, als onder andere gezintheden betaelt worden, erkenne ik gaerne; maer niet dat die betaling enkel geschied om het verval der zeden te bestraffen; doch wel om de Gemeente te onderwyzen in de Leere der Waerheid, die naer de Godzaligheid is, zoo als dezelve uit Gods Heilig Woort kan en moet getrokken worden. Ik wil wel

toestaen dat de bestraffingen over de zonden en gebreken natuurlyk volgen uit deze Leere, om dat zy een volstrekt zuivere Zedekunde behelst, maer ik kan niet begrypen dat men daerom zou kunnen zeggen dat de Leeraeren worden aengestelt of betaelt tot bestraffing der Gemeente, en noch minder dat men hier uit een bewys kan trekken om de Mennoniten in 't byzonder aen te tasten. Het voornaemste dat men tegen de Mennoniten uit de bestraffingen door hunne Leeraeren zou kunnen beweeren, is dat de Mennoniten zoo wel zondigen als andere: maer men kan 'er niet uit besluiten dat zy meerder zondigen; om dat, al waren zy alle zonder zonde, het gene onmogelyk is, zoo zouden evenwel de Leeraeren het Wee over den zondaeren moeten uitspreken, om dat de natuur en de kracht van 't Evangeli hen tot dezen pligt verbint. Men zoude noch eenige reden kunnen vinden om de Mennoniten in 't byzonder met name te bestraffen, indien het slechts alleen hunne eigene Leeraeren waren, die over 't verval der zeden klaegden. Maer overal, onder wat gezintheid men komen mag, vint men dezelve klagten en over dezelve zonden, waerom het in een Papier als het Uwe, dat niet voor eene byzondere gezintheit, maer voor den Lantaert in 't algemeen geschikt is, niet betaemt zich tegen de eene eenzydiger te gedragen, dan tegen de andere: vooral wanneer men zyne schriften by de waerelt niet wil aengezien hebben voor pasquillen; gelyk ik in oprechtheit my verzekere dat Uw oogmerk noit geweest is zich te bemoeyen met schimp- of schotschriften: en wat ook sommigen hier over anders mogen oordeelen, ik heb altoos eene edelmoedige verlegentheit in U gevonden, zoo ras zich iemant over Uwe schriften in 't byzonder geraekt achtte, en dit pleit krachtig tot Uw voordeel. Maer of ik zulk een gunstig oordeel vellen moet over Uwe voorgegevene Edelmoedigheit van de luiden voor Niet te bestraffen, daer aen twyfele ik wel hartelyk; want schoon Gy door de Lezers zelve niet onmiddelyk betaelt wort, wie zal kunnen denken, dat de Boekverkooper Uwe moeite zonder vergelding laet? en wie zal gelooven dat iemant, die zich onderwind om tweemael 's weeks 't Gemeen ten dienst te staen door zynen arbeid, geen ander voordeel zou beoogen dan den welstand zyner Lantgenooten. Het zy verre dat ik ook dit oogmerk van belooning zou berispen, want ik keure het redelyk en billyk, en wensche U van harten toe dat de lust Uwer Lezeren noch van tyt tot tyt mag aenwakkeren, om ook den Uwen aen te zetten tot het vervolgen van Uw Werk, waer toe ik hope dat het U aen geene krachten zal ontbreken; want de stoffen meene ik zullen noch zoo niet uitgeput wezen, dat een Schryver, die zich hier toe kan verledigen, daerom zoude moeten stil staen, en ik zal het voordeel dat 'er U van toegebragt wort altoos noch beneden Uwe verdiensten schatten. Ik blyve

Uw Dienstwillige Dienaer,

MENNOPHILUS.

Vermits ik my niet ontzie veeltyts brieven, in welken ik gepreezen word, myn werkje in te lasschen, is het billyk 't oogmerk myner berisperen ook te beantwoorden, en hunne beschuldigingen 't gemeen mede te deelen, behoudens nochtans dat het my geoorloft zy, zo dikwils ik my door de Reden niet tot schuldbekenning geparst vind, my met zoo veel kragt, als het my doenlyk is, te verdedigen, en dan de zaak aan de beide de kanten bepleit zynde aan 't oordeel van myne natuurlyke Regters over te laten. De Heer Mennophilus, die my verstandig en billyk voorkomt, zal derhalven niet kwalyk nemen, dat ik in een volgend Vertoog, door eenige korte aanmerkingen zyne berispingen tracht te wederlegen.

CLXXXVIII. Vertoog.

Den 14. Augustus 1733.

Periculosæ plenum opus aleæ.

HORATIUS.

't Is recht een dobbelwerk, dat vol is van gevaar.

Haerlem den 5. Juny, Anno 1733.

Myn Heer,

IK bin maer een slegte Wevertje, motje weten en evel een groot liefhebber van je schriften, se worden me alle weeken geleend van een heerschop daar ik veur werk, en die me de ongemakkelyke priodes uitleyd. Dog het is sukken wonder niet dat ik, so wel as de Haegse Schoenlapper, die je onlangs een briefje het toegezonden, daer ik braef om heb motten laggen, veul houw van wat fraeys te lesen; want *Jan van Gyzen* was in sen leven een van men beste vrinden. Ik loof dat je wel bekend sel syn dat hy een Haerlemiet was van haver tot garst. Nou hebben we lang naest mekanders deur geweund, en dat je eens wist hoe dikkels wy ons samen hebben vrolik gemaekt, je zoud 'er verbaesd van staen. Hy het me al sen Markuriussen vereerd, en die strekken me nog by de winter onder een pypje tot tydverdryf, te weeten as ik niet veul anders te doen heb. 't Is jammer dat die goeye man juist na Amsterdam is gaen verhuizen; want hy sou me anders ligt so ver in de rederykery gebrogt hebben as hy zelver was: en wie weet of ik niet lang fakteur van onse kamer waer geweest; dewyl hy me verscheye mael geseit het dat ik al een soet rympje begost te maken. Nou dat leyd der toe, en gedane dingen hebben geen keer, seid het spreekwoord. Nou zelje verder gelieven te weeten dat ik van

geen kroegen hou, en onse Marry ken me niet verwyten dat se me in de tyd van twintig jaren, die ik te kermis mit haer getrouwd bin geweest, ooyt beschonken het gesien, en dat is al wat raers onder volkje as wy. Wy hebben drie kinderen overgegaerd, en men Dogter, die de oudste van alle is, lykt op een duit na der Moeder, maar, tusschen jou en myn, ze is wel ses mael so mooy. Ik heb se onlangs uitgetrouwd an een brave flukse vent, die lang by me op het getouw het geseten. Men twee jonges binnen nog onder men dak, en doen het selfste handwerk as ik, en dus kommen we soetelykjes an de kost. Je selt misschien seggen wat raekt dat myn? Maer ik bid dat je een weinigje pissiensi blieft te hebben en je selt wel haest merken dat deuse relaesje nodig is om op men prippoost te kommen. Je mot dan weeten, verstaje wel, dat ik in je Spectaters gesien heb dat je somtyds an de een en de ander wel eens goeye raed wilt geven; ook het me 't veurschreve heerschop geseid, dat je werk veurnamelik daar toe diend om de gebreken, die huidendaags ringeneeren, te bestraffen, en de mensen op de regte weg te brengen, en daerom heb ik men stoute schoenen angetrokken, om je ook een consolaesi af te vergen: kyk men Heer, ik houw niet veul van schermonien te maken, maer, ik zeg het so rond uyt, en so as het me op het hart legt. Een Avekaet is wat duur, en ik weet warentig niet of hy me wel sou kennen helpen, schoon ik al by de beste hier, ja zelf te Amsterdam ses schellingen ging versnoepen. Ook plag men ouwe vrouw te seggen, wat je doet, Japik, houw je tog buyten pircessen; want de prakkesyns gaen met de winst heen: en daer het se seper de spyker net op sen kop getroffen. Sie, nou begryp je wel dat het veur myn niet siccuur is om men selver an die grypveugels te wagen. Maer luyster nou toe, hier komt het op an. Men dogter Jakkemyntje, gelyk je dan weet, is getrouwt. Heden men Heer, se houwd so stinkend veul van der man, dat het een lust is om se by mekaer te sien. Ja het gaet 'er over heen, se hebben nog nooyt kwesti gehad, as nou lestent, en daar het se geen ongelyk in, so as je selver kent oordeelen. Onse Pieter... sie so hiet hy na sen Grootvader, dat ook een eerlyk burger van deuse stad het geweest, het in sen hoofd gekregen, om in het kort schatryk te worden, en ik geef je eens te raden waer deur. Niet deur weeven, dat je 't vat, maer deur negosi in blommen. Wat dunkje daer van? Nou sel je mogelyk vragen hoe komt hy daer toe? en daer op kan ik je makkelik antwoorden. Je weet wel dat omtrent honderd jaer geleden sukken rul in de Tulpen was, dat men een enkeld bolletje veur groot geld verkoft, en dat 'er verscheye mensen deur gerenueerd binnen. Nou beleven we weer de selfde tyd; maar in de plaats van Tulpen kommen de Hyesinten in de mode. Daer is veur een van die vodden twee en twintig honderd guldes betaeld, en voor een ander vier dusend geeyst. Dit het men schoonseun gehoord, en daer deur is hy gaende geraekt.

Hy het in compeni met sen Abram neef een kleyn tuyntje gekoft veur het gelt dat se mit 'er beye van een ouwe Oom hebben geërft, en daar het hy alderly soorten van Hyesinten ingeplant, die hy sukke misselikke namen geeft, dat ik niet ken bedenken waer hy se van daen haelt. Nou beeld hy 'em in, so sen bolletjes maar een beetje willen opnemen, dat hy 'er so veul veur krygen sel, dat hy koets en paerden sel kennen houwen, en dat sou een regt kolfje na sen hand wesen, want hy is wat groots in sen wapen. Men vind 'em schier sen leven niet op sen getouw, maer hy is altyd besig mit in de aerd te vroeten. Hy ken uuren lang sitten spikkeleeren op een blommetje, en loopt van bed tot bed mit een stokje in sen hand, om de blaedjes sagjes op te ligten, en te sien of se wat groeyen. Hy snoeft dat hy der het, die nog niet in andere handen binnen; maer of het waer is dat weet ik niet, altans die bruyery staet sen Wyf niet an, en myn nog minder: en hierom raken se altemets eens an 't kyven. Ik vrees dat het 'em in de harsens sel slaen; want hy staet wel tienmaal snags op, om te sien of het niet regent. Ja gisteren sey hy teugen me: Vader, ik wil men beste bol der onder verwedden datte we eer het avend is regen sellen hebben. Maer hy het 'em so dikwils daer in bedrogen, dat ik niet veul staet maek op sen proffesyingen. Hy het al kennis an liefhebbers van Flora, die te Amsterdam wonen, en krygt dagelyks besoek van veulderhande mensen; dog tussen ons geseid en gebleven, ik loof dat hem die wat foppen, en veur het lapje houwen. Nou wou ik je versoeken dar je me eens raed gaf, hoe ik het stellen sel om hem die malligheid uyt het hoofd te praten, en hem te bewegen op sen getouw te blyven, op dat hy sen vrouw en toekomende kinderen niet ongelukkig maekt. Ik heb 'em al geseid dat 'er dit sekerlyk op sel volgen, maer 't is vergeefs gefluyt, en het mag niet helpen. Hy gaet sen gang, ja durft nog wel so stout wesen van me te antwoorden, als ik hem eens over den hekel hael, dat ik een oud man ben, en in men mus slaap. Och men lieve men Heer, doe tog je best om me by te staan, en so je het doen wild beloof ik je een lapje rood fulp veur een paer muilen, of een el mooy Haerlemer Tryomfant, daar een aensienlyke Juffrouw een tabberd van het. Je selt myn, men Wyf en men Dogter grote dienst doen, en ik sel maken dat je boekjes by al men goeye vrinden getrokken worden. In hoop dat je men stoutheyt ten beste selt houwen, blyf ik met veul genegentheid

MEN HEER,
Uw dienstwillige Dienaar
JAPIK SCHIETSPOEL.

De vrome Japick zal my op zyn beurt wel ten beste willen houden, hoop ik, myne rondborstige verklaaring, dat ik van jongs op

zo een groot beminnaar van bloemen ben geweest als iemand ter waereld. In de gansche natuur, die op duizenderlei wyzen, door de verscheidenheid haarer vertooningen de oplettende zinnen verrukt, vind ik niets, 't geen een zagter blydschap, en een geruster verlustiging in de ziel doet vloeien, als een aanlachend bloemperk 't welk door 't verward verschiet van kleuren de oogen betoovert, terwyl door de aangenaamste, en de kunst verre overtreffende vermenging van de liefelykste uitwaassemingen, die door de dunne lucht zig verspreidende haare overtollige kragt verliezen, de reuk op eene verkwikkende wyze gekitteld word. Ik heb derhalven altyd agting gehad voor het oordeelkundig overleg van Tuiniers, die het zo weeten te schikken, dat de gansche zomer door, een *parterre* zyn levendigheid behoud, het uitgediend sieraet door bevallige opvolgers word afgelost, en de tuin door geduurige veranderingen van toneelen onze onveranderlyke liefde voor nieuwigheid inneemt en voldoet. Dog met een zal ik bekennen, dat myne liefhebbery in dit opzigt geen ander rigtsnoer heeft als de natuur zelf, en dat die bloemen my de dierbaarste zyn, die 't meest tot de algemeene schoonheid van dusdanige verzamelingen toebrengen, al waaren de bollen voor niet gegeeven, en zelf van de straat, daarze als verworpelingen lagen, opgeraapt; Wanneer ik ook ieder bloem in 't byzonder aanschouwe, vind ik; zonder my aan de wetten van eene grillige weetenschap te verslaven, die de heerlyksten, die door hun reukwerk, de schitterende strydigheid der verwen, en de nette sierlykheid der schilderaadje de wysheid en almagt van den oneindigen maaker op het luisterrykste, door een stilzwygend dog krachtig en welspreekend bewys, ons aantoonen. Het zeldzame alleen kan by my de plaats van schoonheid nooit bekleeden, hoewel 't geen zig als weezentlyk schoon voor doet van de zeldzaamheidt een aanwas van waarde met eenig recht schynt te ontleenen. Volgens deze myne denkbeelden pryze ik van harte oplettende kunstenaars, die afgericht zijn in de natuur tot de opkweeking der bloemen de behulpzame hand te bieden en die nog kosten nog moeite ontzien, om, door 't gewas uit vreemde landen verzamelt, onze bloemperken een' nieuwe glans, en aangenaamer verscheidenheid by te zetten. Vermids ook alle onschuldige iever, en al ongevaarlyk vernuft, tot 's menschen vermaak aangewend, behoorlyke weegen tot winst moeten geschat worden, kan ik niet anders als goedkeuren, dat bloemen, zo als wel porcelyn, en schilderyen, tot een onderwerp van een welgeregelde en evenmatige koophandel verstrekken. Zelfs kan ik niet zeer vreemd vinden, dat luiden, die overtollige schatten bezitten, zonder de behoorlyke reedelykheid, en edelmoedigheid die vereischt worden, om 'er een treffelyk gebruik van te maken, in dit opzigt, zo wel als in anderen, zig door hunne grillige zinlykheid laaten wegsleepen, en geheele capitalen als wegwerpen, om zig meester van een bloem te maken, welkers waarde hier in kwanswys

bestaat, dat ze geen wedergaa en heeft, en hy de eenigste der waereld is, die op haare bezitting kan roemen, en door zo een uitmuntend voorrecht een naam by de liefhebbers van Flora verwerven. Immers is het natuurlyk naar een naam te dingen, op wat brozen grond dezelve ook gevestigt mag zyn. Zulks kan ik inschikken, zeg ik, schoon mogelyk weinige dagen na 't sluiten van de koop verscheide zusters van dit gepretendeerd eenig kind voor den dag koomen, het zelve van al zyn luister in waardy staan te berooven, en by het janhagel van den tuin te verbannen. Dog hier in ben ik het volkoomen eens met den vroomen Japik, dat diergelyke windhandel een gevaarlyk werkje is voor borgerluidjes, die door de harssenschim van koets en paarden weggesleept, en aan 't hollen geraakt, hunne eerlyke en genoegzame kostwinning ontwennen, en door de hoop van schatten verleid, dagelyksche geringe winsten leeren verachten. Ik beken gaarn, dat zo lang die dweepery blyft in zwang gaan, het niet onmoogelyk is, dat 'er 't een of 't ander bolletje in des jongen weevers bloemhofje iets buitengemeens voor den dag brenge, dat hem een stuiver gelds in de beurs kan jaagen. Dog dit is juist, myns oordeels, 't geen hem 't ongelukkigste kan overkoomen. Hier door zal die gevaarlyke handel by hem hoe langs hoe meer aanzoeten. 't Zal met hem gaan, als iemand, die voor d' eerste reis van zyn leven zig in een spel van *hazard* inwikkelende een aanzienlyke somme wint, en voortaan alle zyne zaaken met den voet schoppende door een blinde drift naar zyn verderf gerukt word. In geval onze man en zyn Abram Neef in het begin 'er mooitjes wat by op steeken, zullen ze niet twyfelen, of 't zal hun altyd even wel lukken; ze zullen niet missen den schietspoel voor altyd den zak te geven, alles wat ze grypen en vangen kunnen aan bollen te koste te leggen, en terwyl ze nieuwe tuinen huuren, of land aankoopen, om de hunne te vergrooten, is het zeer te vreezen, dat die dweepery, die als een heete koorts in 't verstand van een geheel volk kan aangemerkt worden, tot hare hoogste graad gekomen, schielyk zal ophouden, en die 'er 't ergste aan vast zullen geweest zyn schaamrood en verbaast doen worden, over de buitensporigheden, die over hunne ontstelde zinnen geheerscht hebben. Daar mee leggen de spillen in de asch! 't Zal niet mogelyk zyn dat Pieter en Abram Neef, die heele sinjeurs geworden zullen zyn, en met de fatsoenlykste luiden verkeerd hebben, aan 't veragtelyk weeftouw op hoop van een guldentje daags te winnen, zig op nieuws verslaaven en my dunkt ik zie ze reeds hunne plunje in dit geval gereed maaken, om met de kersmisscheepen een togtje naar het peperland te doen.

Niets in tegendeel kan 'er gelukkiger, en wenschelyker voor Meester Pieter gebeuren, dan dat Vader Japik, *schoon hy in zyn muts slaapt*, het wel raade; dat de liefhebbers, die van Amsterdam en elders het tuintje koomen bezien, en zig over de Hyacinthen

verwonderen, de eigenaars voor 't lapje houden, en niets vinden 't geen hunne grillige viesheid kan streelen; dit is ook zeer gebeurlyk, al hadden de twee neeven in compagnie 't geluk al, dat de natuur om hun een vrindschap te bewyzen iets zonderlings in hun bloemhofje voor den dag bragt. Wie weet niet dat de dagelyksche ondervinding handtastelyk leert, dat het niet evenveel is in wat winkel de waar gekogt word, en in wiens tuin een bloem zig aan 't keurig oog vertoont? 't Zelfde gewas in den bloemhof van een berugt liefhebber, die voor een fyn kenner te boek staat, is zekerlyk doorgaans tienmaal zo veel waàrd, als wanneer het gevonden word in een gering tuintje van d'een of d'anderen beuling, die de minste reputatie onder Floraas gunstelingen nog niet heeft verkreegen. 't Is waar dat de *makkers*, indien ze in het begin diergelyk rakje in de wind krygen, met droefheid van hun ingebeeld geluk zullen afzien; want wie verliest zonder smart, de hoop van rykdom, en grootheid, op wat zwakke gronden ook gevestigt. Dog ze zullen van den nood een deugd moeten maaken, en, terwyl het anders niet wil vlotten, zig allengskens gerust stellen; gelyk de bolletjes in hun tuin verwisselt zullen worden voor erten, en boonen, en al 't geen voor de keuken dienstig is, zo zullen koets en paarden, aan wien 't hooft maar voor een huurstal gedient zal hebben, de herssenen uitdraven, en plaats maaken voor het getouw, 't welk weer zyn oude, en wettige bezitting zal inneemen. Vermids het Spectator-schryven niet kwalyk overeenkomt met spinnen of haspelen, daar de eene draad den ander volgt, zal deze stoffe my aanleiding geven om van de liefhebberyen in 't generaal te spreeken, en ten tweede om aan te toonen de nuttigheid van zig by zyn kostwinning te houden, nevens de beproefde wysheid van 't spreekwoord, twaalf ambachten, dertien ongelukken.

CXCVI. Vertoog.

Den 11. September 1733.

Omnia pompæ,
Nil animæ.

Al voor de pracht, niets voor de Ziel.

HEt is niet lang geleden, dat ik ongenodigd een ryk Burger van myn kennis in deze Stad ging bezoeken, die, schoon hy reeds meer dan vyf en veertig jaaren met zyne Vrouw in den echten staat geleefd hebbe, nooit eenige kinderen by haar gewonnen heeft. Ik vond de oude luidtjes in zulk een genoeglyk en vrolyk humeur, als ik weet hen ooit te hebben aangetroffen.

Het eerste woord, dat de Vrouw me toesprak, was, *Wat ben ik bly Myn Heer, dat ik je zie! nou zelje ommers van avond by ons blyven eeten.*

Dat gy bly zyt, *antwoorde ik*, heb ik gemerkt, zo ras ik u zag, maar zou het onder gemeenzaame vrienden wel zo naauw dienen genomen te worden, indien ik dorst verzoeken my eens recht op te biechten, of gy niet al wel in uw schik waart, eer gy kost denken, dat ik hier koomen zou; ik zou het schier gelooven, hoewel ik niet en twyffel, of myn bezoek is u, als naar gewoonte, niet onaangenaam.

De Man nam het woord op, en zei met een lachend wezen: *Ja, ja Myn Heer daar is wat aan, we zyn toch te familiaar, als dat we voor jou veinzen zouwen; derhalven willen we ook geen misterien maaken van een zaak, die eindelyk aan den dag zal moeten koomen.*

Je kent men Vrouws Neef, den Schepen van de Stad... want je hebt 'er over een jaar of drie hier aan huis eens meê gegeeten. Deeze heeft ons zeer statieus en vriendelyk met een missive, die we van den ogtend ontfangen hebben, tot Peeten verzocht over het kind, daar zen Vrouw, na heur rekening, binnen vier maanden van bevallen moet; we zyn niet groot van geslacht; en 't is noch nooit onze beurt geweest, by de weinige bloedvrienden, die we hebben, van Peet te zyn: Ja 't zou nog onze beurt niet wezen, als 't na den rang had gegaan, want daar zyn 'er wel vyf of zes, die de Vader of Moeder nader bestaan als wy; Maar Neef en Nicht denken dat die noch wel wat wachten kunnen, wyl ze jong genoeg zyn, en de oudste van haar allen, ruim twintig jaar met myn en men Vrouw verscheelt. Zy hebben apparentelyk ons verkooren, uit vrees, dat we haar ontvallen mogten, of te zwak worden om de reis te doen, daar ze gelyk in hebben, dewyl ze weeten, dat we 't niet aan zouwen neemen als we 't zelf niet onder den doop konden koomen houwen, want men liefste en ik (niet waar hartje?) zouwen die eer aan Peet-lappen niet overlaaten.

Voor al niet, Jantje lief, in deeze gelegentheid, *schoot de oude sloof hier op in*, wyl het niet heel gemeen is voor Burgermenschen met Regenten kinderen ter doop te gaan, maar ik hebje altyd wel gezeid, dat Neef en Nicht bezonder veul werk van ons maakten, en nou betoonen ze 't ook, daar het kind niet kwalyk by zal staan, alzo we gerisseleveert zyn het by testament tot onze erfgenaam te verklaaren, en de verdere vrinden met legaaten af te zetten. *Dat zullen we zamen wel schikken, hartje*, zei de Man, *maar ik zal met permissie van Myn Heer eens naar myn Kantoor gaan, om de brief te beantwoorden.* Heel wel, beste Maat, *was 't bescheid, dat de Vrouw hem gaf*, maar vergeet toch niet Neef en Nicht hartelyk uit mynen naam te groeten, en te bedanken voor de eer, die ze ons doen, en haar toe te wenschen, dat ze met der tyd

blyde Vader en Moeder meugen worden van een gezonde vrucht, ondertusschen zel ik Menheer wel an de praat blyven houwen.

Ze hieldt haar woord, en hadt het zo druk met me te vertellen hoe ze zich en haaren Man in 't nieuw zou steeken tot de stacy die 'er voor handen was; hoe gelukkig haar Neef, schoon geen inboorling zynde van de Stad... op 't kussen was geraakt, hoe veel goed hy en zyne Huisvrouw t'zamen ten huwelyk brachten; hoe veel dienstboden en paarden zy hielden: hoe kostelyk een huis zy bewoonden; Hoe splendied ze leefden en tracteerden; hoe vervaarlyk lief, (dus uitte zich de goede sloof) zy malkander hadden; met honderd omstandigheden meer, die ik, wylze niets tot de aanmerkingen dienen, welken ik voorhebbe den Leezer meê te deelen, stilzwygende voorby zal gaan.

De oude Man hadt zyn brief onderwylen afgeschreven, en toen hy wederkwam was het nog even vroeg genoeg om dien met de post te verzenden, en dus liep het niet lang aan of we gingen aan tafel.

Myn welkomst en de gezondheden waaren ras gedronken, en by gevolg hadt de tractant ook ras gelegenheid om my een glaasje toe te brengen op het welvaren der absente vrienden: inzonderheid van Neef en Nicht....

Wat inzonderheid? viel de Vrouw hem in, *dezen meugen wel apart, en met een grooter glas gedronken worden: Myn goe Man, ik docht, datje je werreld beter verstond als dat ik je nog zou corrigeeren moeten.*

Je hebt gelyk, Jetje lief, was het antwoord van den ouden Patroon, die me daar op een conditie-glaasje toebragt, naar het voorschrift van zyne Echtgenoote, en deeze wachte niet lang met voor te stellen, of 't niet gevoeglyk zou zyn dat we ook eens om het Hansje in de kelder dachten, daar ze zo gul door haar Man op beantwoord werdt als het te bedenken is; *Met al myn hart,* zeide hij, *wensch ik dat het scheepje wel afloopen, en de aanstaande Jan Hendrik een blyvertje zal zyn.* En ik, *werdt hem door zyn Huisvrouwtje te gemoet gevoerd,* zou vry wat liever zien, dat 'er een Henrietta Johanna kwam, zy hebben toch al een Zoon om den Vader in zyn eerampten op te volgen, behalven dat een Meisje veul meer an me juweelen zel hebben als een jongen, ook koomt de parentage van myn kant.

Dit sprak ze op zulk een ernstigen toon, dat ik reden had om te vreezen, dat 'er al het zoet van af zou raaken, dierhalven verzocht ik, om zulks voor te komen, het glas zelf te moogen hebben om hun toe te wenschen, dat beide hunnen zin mogten krygen, en Mevrouw hunne Nicht van een Zoon en een Dochter teffens bevallen.

Dat bolde de vrienden en maakte hen zulke maats met malkander, dat ze dien goeden wensch met een hartelyke kus bezegelden, en de verdere tyd met lachen en praaten over onverschillige zaaken genoeglyk doorgebragt wierdt.

Zo ras ik aan 't roepen van de Ratelwacht hoorde, dat het tien uuren moest geslagen zyn, nam ik myn afscheid, en besloot onder wech myn gedachten eens over den plicht der Peeten, mitsgaders de misbruiken daar omtrent in zwang gaande, op 't papier te stellen, en in 't licht te geeven.

Als men acht slaat op het gedrag der meesten, die anderen tot Peeten verzoeken, of zelfs als Peeten over kinderen in den doop gestaan hebben, zou men schier besluiten moeten, dat het Peetschap een ydele plechtigheid was: want deftig naar zynen staat uitgedoscht zynde den Vader, de Baker en 't Kind naar de Kerk te verzellen, en benevens den eersten ja te zeggen op de vraagen des Leeraars, het laatste met een pillegift te beschenken, daar de grootschheid des gevers dikwils meer in doorstraalt, dan de beooging van het nut des jongen Doopelings, is myns bedunkens een' ydele uitterlykheid, indien 'er de volbrenging der belofte, die men gedaan heeft, niet op volgt; want zekerlyk is 't alleen, om deeze laatste reden, dat het gebruik der Peeten in de kerk is ingevoerd, niet door den insteller des Doops onzen Zaaligmaaker, nademaal het dan niet vry zou staan dat Sacrament te bedienen aan kinderen, die door hunnen Vader alleen zonder Peeten ten doop gebragt worden, daar die van den Hervormden Godsdienst nochtans geen zwaarigheid in maaken. Maar laat het Peetschap zyn oorsprong hebben van waar het wil, 't is zeker, dat 'er de invoerders iets goeds meê voor hadden, ja een weezentlyk goed voor den Doopeling, niet bestaande in ryke geschenken, maar in een *borgtocht* voor de opvoeding der kinderen, op dat ze in staat mogten gesteld worden van te weeten en te beleeven, alles wat ze weeten en beleeven moeten, om Christenen te moogen genaamt worden.

Een opmerkend Leezer van onze Gezindte zal zekerlyk al ontdekt hebben, dat ik met voordracht het Peetschap een *borgtocht* noem, schoon de Peeten in ons formulier des heiligen doops by den naam van *Getuigen* aangesproken worden, met recht verwacht hy ook, dat ik reden geef, waarom ik my aan het laatste niet en houde.

Om hem hier in te voldoen zal ik met eene vrymoedigheid die, myns oordeels, niet tegen de zedigheid strydt, antwoorden, dat *Getuigen* daar zo veel als *Borgen* wil zeggen: naardien een getuige, in den engsten zin genomen, nooit anders dan van het voorledene of tegenswoordige getuigt, zonder voor het toekomende iets te belooven of toe te zeggen, behalven dat de vraagen, die de Leeraar doet, en de beloften, die daar op van den kant der Peeten volgen, genoegzaam bewyzen, dat hier geen bloote getuigenissen gegeeven worden; te meer, dewyl niemand door een ander in het geeven van getuigenis kan of mag vervangen worden; in het tegendeel kan men op eens anders verzoek wel iets in deszelfs naam belooven, gelyk hy doet, die by den doop den afweezende Peet verbeeld; hoedanigen in de wandeling Peet-lappen genaamt worden, een spot-

naam, die genoegzaam te kennen geeft, hoe veel achting men voor het Peetschap hebbe, daar het myns oordeels een zaak is, die niet ligtvaardig aangenomen, en eens aangenoomen zynde niet roekeloos mag verwaarloosd worden; want het is weezentlyk een borgtocht aan de gemeinte ten behoeve der Doopelingen, datmen by versterf of verzuim der Ouderen, die de principaale verplichten zyn, zorg zal dragen voor de Christelyke opvoeding der teedre huisgenooten des Geloofs, die in de gemeenschap der Heiligen ingelyfd worden; en dierhalven verplicht men zich daar mede plechtiglyk om op het gedrag der ouderen omtrent hunne kinderen een waakend oog te houden, voor zo veel als het geestelyke betreft, ja men is verschuldigt, als zy daar omtrent in gebreken blyven, dien last zelf op zich te neemen, en niets te verzuimen van alles wat zy daar omtrent zelfs moesten betracht en gedaan hebben.

Hier uit blykt eerstelyk, dat het een groot misbruik is zeer hoog bejaarde menschen tot die borgtocht toe te laaten, dewyl deeze naar allen schyn niet lang genoeg leeven kunnen, om hunne borgtocht gestand te doen.

't Is waar in het burgelyke treeden de erfgenaamen der borgen in der zelver plaatse, verplicht zynde alles te volbrengen waar toe de borgen zich verbonden hadden, kunnende zulks doen uit de erffenis die 't hun vry staat te aanvaarden of te verzaaken; maar in het geestelyk is het gansch anders daar mede gelegen, want zomtyds, ja meer dan al te dikwils, zyn de erfgenaamen van oprechte deugdzaame Christenen (hoedanigen alleen Peeten behoorden te zyn) losse ongebonde lieden, die een ergerlyk leven leiden, en wel bezitters der tydelyke goederen, maar geenzins der Christelyke deugden hunner Bloedvrienden zyn.

Ten tweeden is het met geen redenen goed te maaken, dat men schier altoos de rang der maagschap volgt in het verkiezen der geestelyke voogden over zyne jonge en naauwe toezicht behoevende erfgenaamen, daar men in het weereldlyke veeltyds geen zwaarigheid maakt van den bekwaamsten, zonder opzicht of hy de naaste zy of niet, tot opziender der kinderen, en bestierder hunner goederen te noemen, men behoorde by gevolg ook altoos den besten, en niet den naasten tot het Peetschap te verzoeken.

Het is ten derden niet min aanstootelyk, dat ieder die van 't geslacht is, zo op zynen rang staat, dat hy zich ten hoogsten gehoond zou achten, ja het by zyne uiterste wil, waar van ik voorbeelden weet, ten argste gedenken, indien hy daar in wierdt voorby gegaan, daar men meenigmaal hemel en aarde beweegt om van de voogdy over besturven weezen, en de administratie hunner tydelyke middelen ontslagen te worden; hier in schaamt men zich zelden zyne onmagt voor te wenden, om den last naar behooren te dragen; terwyl men in het andere, schoon noch zo onbekwaam daar toe, zyne onmagt niet bekennen wil, of dezelve als onverschillig aanziet.

Ten vierden is het beklaaglyk, dat men 'er zo weinigen vindt, die zich van hunne gedaane beloften genoegzaam kwyten. Wie is 'er toch, die een Vader of Moeder, hunne Kinderen niet behoorlyk in de gronden van den Godsdienst doende onderwyzen, de opvoeding geheel verwaarloozende, ja hen zelfs in ondeugd voorgaande, uit hoofde van zyn Peetschap durft aanspreken, en de waarheid zeggen? Wie is 'er, die ingevalle hem hier op geen voldoening gegeeven wordt, zyne klachten inbrengt aan de Kerk, waar van zy ledematen zyn, ten einde hy door dezelve gemagtigd werde, om, vermits de Ouders in hunne plicht nalaatig zyn, alle middelen aan te wenden, om hen, volgens zyne gedaane belofte, daarin te vervangen, op dat hy namaals deswegens voor de hoogste rechtbank niet schuldig verklaard mag worden? Heb ik zelfs niet iemand gekend die vry meer wist dan 't gemeen, en in het Kerkelyke maar even beneden de Leeraars was, dewelke Peet zynde over een bevallig meisje, van wier schoonheid de Moeder haare kostwinning maakte, niet dorst verklaaren, dat hy het oude Wyf of haare Dochter daar over ooit had bestraft? wat is zulks anders, dan de belofte, die men by den doop doet, voor een ydele plechtigheid te houden.

Eindelyk is het een belachlyke dwaasheid, zo veel op te hebben met het Peetschap over kinderen van aanzienlyke menschen, even als of by Christus de kinderen der armste Ledemaaten, niet zo veel waaren als die der allervermogendste Vorsten. Zo belachelyk is het ook de kinderen, daar men over ten doop gestaan heeft, en die kwansuis naar ons genaamd zyn, ten nadeele dier geenen, die ons even na in 't bloed bestaan, bynaar alles te laaten erven, 't geen niemand zal ontkennen, dat meer dan eenmaal is geschiedt; want zulke verkeerde weldaden zyn somtyds oorzaak geweest, dat die begunstigde op den doolweg raakte: ja tusschen broeders en zusters een onverzoenlyke haat gesproten is.

CC. VERTOOG.

Den 25. September 1733.

Suave mari magno turbantibus æquora ventis.
E terrâ alterius magnum spectare laborem:
Non quia vexari quemquam est jucunda voluptas,
Sed, quibus ipse malis careas, quia cernere suave est.

LUCRETIUS.

Door 't geeslen van den Wint, wanneer de Zee, gemartelt,
Met graauwen, tegens 't zwerk en jagt der wolken, spartelt;

Is 't zoet te zien, van duin oft haaven af, hoe dat
De Bootsman worstelt met de doodt, in 't holle nat.
Men schept geen vreugt nochtans uit iemandt zyn bedroeven;
Maer 't zien van anders ramp, doet best ons welvaart proeven.

P. C. HOOFT.

LAngen tyt hebbe ik niet kunnen begrypen, wat ter gelegenheit der openbare strafoefeningen des Gerechts de oorzaak mocht wezen van den toeloop zoo veler aenschouweren, die in het lyden van hunne medemenschen een welgevallen schynen te zoeken; en daer in eene verlustiging te vinden, die zelf zoo verre gaet, dat, indien by geval aen een' misdadigen het leven onverhoeds op 't schavot wiert geschonken; men de toegevloeide meenigte, met dezelve neerslagtigheit, zou zien terug keeren, als of de vertooning van eene beloofde Klucht op een Quakzalvers Stellaedje by toeval wert verhindert. Het is by my t'eenemael onwaerschynlyk dat de grootste hoop naer die vertoningen zig begeeft om het baerblykelyk oogmerk der Overheit te beantwoorden, die tot afschrik en spiegel van anderen den booswichten in 't openbaer hunnen verdienden loon doet erlangen: want die reets boosdoenders zyn, zoeken doorgaens veel eerder beweegredenen om zich in het quaet te styven, dan om van 't zelve te worden afgewendt; en de overige aenschouwers hebben in 't gemeen te goede gedachten van zich zelven, om het byna mogelyk te achten dat zy in zulke verfoeylyke misdaden zouden vervallen. De liefde tot Gerechtigheit, en de afkeer voor ondeugt, hoewel zy veel al tot voorwendsels dienen, worden hier ook zonder grond als een oorzaek van den toeloop tot deze naere vertooningen bygebracht; dewyl die treffelyke hoedanigheden der ziele zich vergenoegen met de zekere kennis dat een misdaet behoorlyk gestraft word, zonder het getuigenis van 't eigen oog daer toe te vereisschen. Belachgelyk vond ik boven al het voorgeven van iemant, die betuigde dat hy het uitvoeren der dootvonnissen ging zien om zich de sterflykheit der menschen te erinneren; waer op hem wiert toegevoegt, dat hy hier toe nutter alle dagen op 't kerkhof kon gaen, daer het hem geenzins aen voorbeelden van de nietigheit van 's menschen leven zou ontbreken, en dat wel in voorwerpen, die by onderzoek zyn aendacht beter verdienden.

Ik heb verstandige mannen, ondersteunt door 't gezag van beroemde Schryvers, hooren beweeren; dat die genen, dewelke met zoo eenen hevigen yver de uitvoeringen des Gerechts naloopen, door eene natuurlyke wreetheit gedreven worden om ten minste dat gene te beschouwen, 't welk zy zelf zouden plegen, indien zy door de Wetten niet wierden weerhouden; of afgeschrikt van de bedieningen van Scherprechter waer te nemen om de schandelykheit, die 't gemeen vooroordeel daer aen hecht. Doch dit gevoelen is vry liefdeloos, en schynt voornamelyk daer op te rusten, dat men, 't zy

uit ongewoonte, 't zy uit eene lafhartigheit, die men dikwils te onrecht voor goedaerdigheit aenziet, zich buiten staet bevint om zulke naere vertooningen by te woonen. Ik wil niet ontkennen dat de bygebrachte reden plaets kan hebben in sommige wangedrochten, die van kintsbeen aen berooft van alle menschelykheit, zelf zonder gramschap of wraekzucht, aen de wreetheit uit enkele liefde voor de wreetheit zich hebben overgegeven, nu bequaem zyn den zoetsten wellust te vinden in het bitterste lyden aen anderen te veroorzaken: doch hoe verbastert het menschdom ook mag gerekent worden, het blyft zeker dat het quaed om het quaed zelve te beminnen onder de menschen eene zeldsame boosheit is, die men aen het grootste gedeelte derzelven te onrecht zoude toeschryven, en het is eene hoedanigheit die als eene eigenschap der booze geesten wort aengezien.

Met grooter schyn van reden houden sommigen staende dat het vermaek in dusdanige vertooningen spruit uit eene te rug stuitende gedachten des toezieners van den lyder op zich zelven, waer door hy zig verheugt dat, terwyl een ander aen een onmydelyk gevaer is bloot gestelt, hy zelf niet te vreezen heeft. In sommigen, die gewoon zyn wat meer dan 't gemeen overwegingen te maken op het gene hunne uiterlyke zinnen treft, kan dit waer zyn; maer om hen derwaerts te lokken, komt my die reden voor als te ver gezogt; en, myns oordeels, kan de natuurlykste en algemeenste oorzaek van 't gene wy hier navorschen, het best gevonden worden door te onderzoeken, wat soort van menschen zich meest onder den toeloop bevinden, en wat gebruik zy maken van 't gene zy hebben opgemerkt. Men zal, zonder veel moeite, gewaer worden, dat de toezieners luiden zyn die by gebrek van tyt, lust en aengeborene of opgequeekte bequaemheit het minst in staet zyn hunne aendacht werk te verschaffen. Het zyn luiden, in welke wy eene *ledigheit der ziele* kunnen ontdekken en eene behoeftigheit van stoffen, die hunne gedachten bezig kunnen houden. Eene hoedanigheit, die wel meest plaets heeft in 't gemeene Volk; maer waer van echter vele luiden van geboorte en burgerlyker opvoeding mede gansch niet vry zyn. Ontrent den gemeenen man is dit ten volle bevattelyk, om dat hy tot het verzorgen van zynen daeglykschen nootdruft verslaeft is aen eenen gedurigen arbeid, die hem geen gelegenheit overlaet om anders te leren denken dan door uiterlyke voorwerpen. In luiden van hooger rang straelt die inwendige onbequaemheit veel minder door; dewyl zy door hunne opvoeding een vernis van uiterlyke beschaeftheid verkregen hebben. Dat echter het najagen van zulke ysselyke vertooningen onder luiden van allerlei standen uit een zelve grontbeginsel spruit, is klaerlyk af te nemen uit de vertellingen, die na de uitvoering onderling verwisselt worden, en welke doorgaens hier op uit komt: *De Karel is met eene buitengewoone onverschrokkenheit ter doot gegaen*, of wel, *hij heeft zich lafhertig en mismoedig in zyn laetste oogenblikken ge-*

dragen, en hy was al half doot, eer hy van de ladder wiert gesmeten; De Scherprechter heeft zyn ampt met eene behoorlyke afgerichtheit geoeffent: of wel, *zyne plompe onbedrevenheit is oorzaek dat de lyder een langsamen en harden doot heeft gehad;* en dit, gevoegt by de vertelling der misdaden, waer over echter minst geredeneert wort, is al wat men 'er van t'huis brengt, 't welk hondert-mael op een zelven dag op vescheide plaetsen wort herhaelt, en, noch halve weken tot een praetje verstrekkende, de armoede der harsenen te hulp komt, terwyl het geduurende dien tyt het gebrek van denkbeelden tot voedsel der ziele vervult. Hier uit mag men dan met recht besluiten dat de graegte naer voorwerpen, die de gedachten in beweging houden, alleen oorzaek is van den toeloop naer de Strafoeffeningen des Gerechts. Dit zal noch klaerder blyken, wanneer wy de gesteltenis van 't menschelyk gemoed met aendacht overwegen, waer aen de werkzaemheid zo eigen is, dat niets voor 't zelve verdrietiger valt dan van binnen niets te doen te vinden, wanneer de zinnen door uiterlyke voorwerpen niet gaende gemaekt worden. Niets verveelt ons op eene gevoeliger wyze dan dat onze aendacht zich besloten vindt in een geringen kring van afgesloofde gedachten; van dezelve walgt en te vergeefs nieuwe denkbeelden zoekt om de slaepzucht der ziele te verdryven. In zoo eenen onaengenamen toestant quynt de boezem by gebrek van gemoedsbewegingen: men is van zich zelven moede, en aen zich zelven ondraeglyk. Maer wordt aen eene ziel dus quynende eenig nieuw voorwerp door de uiterlyke zinnen aengeboden, dan ontwaekt de verbeeldingskracht, en 't is 'er bykans mede, gelyk met iemant, die door een soort van stilstant in 't bloed als versuft, en van zich zelf vervreemt, door het inslurpen van eenige vlugge geesten zyne sappen voelt vloeibaar worden en de liefelyke levenswarmte, door alle aderen en vaten zich verspreiden, waer door hy zich zelven om zoo te spreken met het grootste vermaek wedervint. Hier omtrent is het volkomen zeker, dat zulke, die den meesten voorraed van denkbeelden door het oefenen van hun verstant hebben opgedaen, het minst zullen weggerukt worden, door eenige vertooningen van ysselykheit; door welken in tegendeel de ongeslepenste vernuften op het krachtigste gaende raken; en waer toe zy gedreven worden tot het opwekken hunner hartstochten, zonder te denken dat hun eigen teerhartigheid zich zal aenkanten tegens die bloedige vertooningen. Dit ziet men in vrouwen in wier boezem onder 't aenschouwen der strafoeffeningen twee tegenstrydige hartstochten menigmael eenen burgerlyken oorlog voeren; vermits zy met zoo greetige als betraende oogen den doodelyken slag beschouwen, en somtyds door het droevig gezigt, als door denzelven slag getroffen, ter neêrstorten en in een langdurige bezwyming vallen. Een onfeilbaer bewys, dat de beweegreden die haer derwaerts henen dreef geen wreetheit kan geweest zyn. De voorbeelden van oude tyden en van

andere Volkeren leeren ons insgelyks dat men de bloedige Schouwspelen voor sommige kan aenmerken als middelen tot verpoozing van den Geest die tot zyn bestaen eene verwisseling van denkbeelden noodig heeft. Dit blykt onder anderen uit de Schouwspelen der Romeinen, in welken wreetheden gepleegt wierden, waer van het bloot verhael het ongevoeligst hart doet yzen, en dit zag men niet alleen in de ruwste eeuwen en in 't aenzien van 't gemeene Volk; maer in de beschaeftste tyden van 't Gemeenebest, ja in de tegenwoordigheit van de grootste mannen, en zelf van de Vestaelsche maegden. Dit getuigen ook in later tyden de kampgevechten en steekspelen, die menigmael droevige rampen na zich sleepten, gelyk Vrankrijk dit ondervondt in zynen Koning Hendrik den Tweede, die op eene dezer Feesten doodelyk gequetst wiert. Zoo schept Spanje noch ten huidigen dage vermaek in Gevegten met verwoede Stieren, in welke men somtyds meer gevaer loopt dan in het bestormen van een bres. En zoo zien wy eene noch durende gewoonte in een naburig Koninkryk, daer schermvegters en somtyts ook wel vrouwen voor weinig gelt op Theaters elkander met de bloote sabel aen stukken houwen, en voor brave en doordringende slagen, niet alleen van 't slechte volk, maer van de grootsten van 't Lant worden toegejuicht; tot zoo verre dat hoe 'er meerder bloed gestort wort, hoe men het schouwspel vermakelyker schat. Maer hoe is het begrypen, zal men zeggen; indien de gemoederen niet door eene natuurlyke wreetheid tot die schouwspelen getrokken worden, en dat zulks alleen ontstaet om de ledigheid der ziele met nieuwe denkbeelden en driften te vervullen: hoe is het te begrypen dat de zinnen niet liever uitgelokt worden tot voorwerpen van vrolykheit en blydschap. De reden van het tegendeel zal men ligtelyk beseffen als men aenmerkt dat de uitspanning der gedachten des te aengenamer is hoe zy langer byblyft; en het is zeker dat 'er in de verscheide natuur der blydschap en der droefheit zelve een wezentlyk onderscheit ontrent hare duurzaemheit gevonden wort. Het is namelyk de blydschap eigen dat zy vlugger zal verdwynen door de tusschenkomst van andere voorwerpen; terwyl in tegendeel de droefheit langer zal nablyven, en weder opwellen, schoon 'er de oorzaek en de redenen van worden weggenomen, en schoon een wezentlyk geluk het hart tot vreugt behoort te neigen. De aendoeningen der droefheit zyn ook wezentlyk in allen deele krachtiger, en, 't geen verwonderlyk schynen zal, van dien aert dat zy zwaermoedige gemoederen meer verlichting geven kunnen dan vrolyke voorwerpen; en door bange zuchten uit den benepen boezem te rukken, en bittere traenen uit de oogen te doen uitbersten, ontlasten zy menigmael de droefgeestige harten van eene klemmende benauwtheit, zoo dat men met Vondel in zyn Jefta wel zeggen mag:

Het schreyen is ook aengenaem en zoet,
Zet harteweé, lang aengegroeit by droppen,
Met kracht van 't hert na 't langzaem innekroppen.

Wy zien dan hier uit (wat 'er ook de oorzaek van wezen mag) dat de droefheit zoo zeer niet tegen de menschelyke natuur stryd, en dat droevige vertooningen ook wel een aengenamen indruk maken op geoeffende verstanden en edele gemoederen, die (om hier van een bewys te nemen uit het aenschouwen der Toneelspelen) meesten tyd meer door Treurspelen dan door Blyspelen worden aengedaen. Doch dat hunne verlustiging doorgaens uit een gansch andere bronader vloeit, dan die van 't gemeen, blykt uit het onderscheit van den smaek van beiden voor de stukken, die vertoont worden. Om den slaepzuchtigen geest van boeren en huns gelyken op te wekken moet alles uiterlyk zyn, en met het verstant en overweging niets te doen hebben: de wreedste moorden, de bitterste dootangsten, verzelt met een verwart getier en gewoel, maken het eenigste uit dat ten dien einde vereischt wort; doch een beschaefde geest en gevoelige ziel heeft zulke grove aendoeningen niet van nooden, zyne hartkunde doet hem doordringen tot in de inwendige gemoedsgestalte der verbeelde personaedjen; en aen derzelver leet een gevoelig deel nemen, en 't geen de bron van zyne verlustiging uitmaekt, is, dat hy door den ganschen loop van het stuk een levendig gevoel heeft van zyne grootmoedige liefde voor de deugt, met dezelve lyd, naer mate zy onderdrukt wort; zich verheugt, naer mate zy gelukkig is, en wegens die loffelyke belangneming zyne eigenliefde streelt en als geluk wenscht. Om hier niet tot voorbeelden by te brengen vreemde stukken, die op onze Schouwburg vertoont worden, zal ik 'er twee aenhalen, die ons Vaderlant eigen zyn. Het eene is *Aran en Titus* dat uit de harssenen eens Dichters van lage geboorte gewrongen is; en het ander is *Arzases*, dat uit het edel vernuft eens Dichters van deftigen huize is voortgevloeit. Gelyk nu het eerste met recht op den voorgang van den maker zelven een wanschepsel genoemt wort; zoo mag men zonder andere Dichteren of den Dichter zelven ontrent zyne overige Treurspelen te kort te doen, het laetste billyk noemen het pronkstuk der Nederlantsche Treurspelen van eigene vinding. Wat edelaerdige ziel is 'er, die geen behagen scheppen zoude in die teedere bewegingen, die de deugt van *Arzases*, versteken van een Ryksstaf, die hem wettig toekomt, kunnen veroorzaken? Wie deelt niet in de rampen, die door de staetzucht van een *Varanes* den onschuldigen jongeling dreigen? Hy ziet zich verlaten, naer zyne gedachten, van alles, wat hem lief en waerd is. Hy ziet zich bemint van een voorwerp dat zyne verachting verdient, om dat zy 't kroost is van zynen verdrukker. Een voorwerp echter, dat zyne liefde waerdig wezen zoude om hare liefde tot de deugt, dewyl *Arsinoë* het recht van kroon en Scepter zou willen afstaen, mocht zy slechts in stille kalmte zich verlustigen in die deugden van haren beminden *Arzases*. *Varanes* zelve, die dwinglant, verwekt onze deernis, wanneer wy zyn lot verandert zien, en hy is ons medelyden waerdig, om dat

zyn gansch gedrag ons doet wenschen dat zyne deugt voor zyne staetzucht niet geweken ware; immers zien wy door het gansche Treurspel henen, dat hem niets ontbreekt zelf om een loflyk Vorst te wezen dan een wettig Vorst te wezen. Het zyn voorwerpen van dien aert, die op het Tooneel moeten gebracht worden om in de beschaefde vernuften en grootmoedige zielen eene behaeglyke ontroering te veroorzaken. Grove harten in tegendeel moeten verbryzelt worden door de gruweldaden van eenen wreeden *Aran* en van eene verfoejelyke *Thamera*. Gewelt, Vrouwenschennis, moort en gruwelen hebben eerst recht vermogen op de gemoederen van Boeren en ander gemeen Volk. De wederwraek van *Andronikus* is van hunnen smaek. Zy verlustigen zich in zyne meer dan Lykaons maeltyt, waer in *Thamera's* zonen aen hunne moeder worden opgedischt; in het verbranden van *Aran;* en het vermoorden van genoegsaem alles wat op 't tooneel te voorschyn quam. Maer wat medelyden verdient dit? Wat deugt straelt hier uit, die het zielstrelend gevoel van onze liefde voor dezelve kan wakker maken? Het is niet genoeg dat *Andronikus* en zyn huis lyden: het is niet genoeg dat zy onschuldig lyden: hunne deugt moest onze erberminge verdienen. Zy verdienen eerder alle de rampen, die hun overkomen, om dat hunne lust tot gruwelen en wreetheden in de dolle wederwraek met zo veel onbesuistheid opborrelt. Dewyl nu diergelyke voorwerpen de meeste kracht oefenen op onbeschaefde gemoederen, om dat 'er minst over te redeneren valt, kunnen wy lichtelyk zien wat de oorzaek zy, die luiden van deze gesteltenis doet vermaek scheppen in de bloedige vertooningen des gerechts. Het is geensins een inwendig behagen in wreetheid; maer blootelyk eene verdrietige ledigheid der ziele, eene daer uit onstaende slaepzucht des gemoeds.

CCII. VERTOOG.

Den 2. October 1733.

Barbarus his ego sum, quia non intelligor ulli.

OVIDIUS.

Ik ben hier een Barbaar, wyl niemand my verstaat.

MYN HEER SPECTATOR.

DEwyl iemand die uwe werken leest my *verassereert* heeft, dat je de vieste niet en zyt omtrent vreemde woorden met het duits gemengt, kan ik my aan niemand beter als aan u *adderseeren* om myn *revens* te krygen over eenige *gravekeuren* en *afgronten*, die myn onlangs om die reden zyn aangedaan. Je moet weten, dat

ik, hoewel een *ongestedeert parsoon*, een aartsliefhebber ben van hoffelyke *espressien*, en zo *abendant* 'er mee voor den dag koom, dat de buuren, als ik met 'er in *conversacie* raak, my met neus en mond aankyken, en niet *) *constipeeren* kunnen waar ik het van daan mag halen. Ja ze zeggen dat ik zo †) *allokwent* ben als Cicero zelf. 't Is ook geen wonder; want voor eerst heb ik twee *Champagnes* gedaan, onder de *Cavellery*, en je weet dat den oorlog veul goeje *instrueringen* §) *suppelteert*. Ten tweede heb ik zeuven jaar gedient als koetsier by een Avekaat, die meer *percessen* en *consolatien* had, en *compritien* bywoonde als zeuven anderen van de *alderbefaamsten* en die na 't zeggen van al zyne goeje vrienden, een *Ambessendeur* of een *Plenepotaris* in welspreekendheid zou beschaamt hebben. Nou dewyl ik hem ook aan tafel oppaste, daar hy altyd praatte, zonder nochtans een beet daar door te verliezen, en ik in zyn *coffersering*, hoewel ik 'er weinig van **) *importeerde*, groote zin had, is 't me niet *duffeciel* geweest, hem een groote ††) *proportie* van zyne zwierige §§) *termatien* af te horen, en door de *spiriencie*, ben ik 'er zo in ***) *gerenverseert* geworden, dat ze me van zelfs de keel uitvliegen, en dit is het dat me by buuren en goede vrinden in zoo eene *ammerable rippetacie* gebrogt heeft, dat ik als een †††) *merakel* van 'er word aangehoort. Dog zedert eenige tyd loop ik prykel om van een gedeelte van die fameusheid §§§) *geprivelezeert* te worden, door de ****) *melitie* van een krengetje van een Doctertje, daar ik onlangs wel een uur lang mee gedispiteert heb, toen de buurt teerde. Terwyl ik ††††) *veraveseert* was dat hy veul geleerdheid *possendeerde*, had ik 'er me op *gepripppereert*, om hem te doen *rimmerkeren*, dat hier ook klein bier te tappen was. Ik had myn *pruke de katreuren* opgezet, want dat men 'er fesoendelyk uitkomt, dat is een groot §§§§) *purgatif* voor 't verstant. Ik kwam dan op de baan met myn *pervisie* van zwierige woorden, die zo dicht als hagel op malkander volgden, en zo vloeiden, als of ze van een leie dakje rolleerden. Het hondje lachte, dat hy schaterde, en hoe meer ik *conteneweerde*, hoe meer zyn lagchen *verdubbeleerd* wierd, zo dat ik dikwijls vreesde dat hy 'er van *****) *graveeren* zou. In 't eerst dee het my aan men hart goed, dat ik hem door men *perpoosten* in zo een goed *gemeur* brocht, daar hy anders zeer *mankelyk* is, en ik begon met te *immaseneeren*, dat ik wel eens zo *adret* van geest was, als ik ooit van te voren *gepresemeert* had; en *parcepant* van grooter gaven moest zyn als ik zelfs wel wist. Dit †††††) *curagierde* me zo, dat ik 'er nog al meer met de breede byl in hakte, en mids we al wat §§§§§) *gebokkelizeert*

---

*) *Concipieren.* †) *Eloquent.* §) *Suppediteert.* **) *Emporteerde, meênam.* ††) *Portie.* §§) *Termen.* ***) *Geverseert.* †††) *Orakel.* §§§) *Gepriveert.* ****) *Malitie.* ††††) *Geaviseert.* §§§§) *Prerogatif.* *****) *Crêveeren.* †††††) *Encourageerde.* §§§§§) *Gebokalizeert.*

hadden, en er een glaasje in begon te komen, kwamen me woorden in de harssenen, die ik zelf niet wist oit te hebben horen *pronessieeren.* Maar toe maakte 't mantje het zo grof met lagchen, dat ik duidelyk zag dat het enkele foppage was, en wyl ik zedert de *) *kalangie* in myn winkel toeneemt, en ik 'er warmpjes in begin te zitten, zo wel op myn †) *bontitle* sta, als de beste, voornamentlyk als ik in myn *bontifikaal* ben opgeschikt, vroeg ik hem met een grote §) *kuleere* of hy dogt dat ik voor zyn gek zat, en om hem met lagchen zyn eeten wat te doen **) *diverteeren*, en ik verzogt hem met een groote ††) *serositeit*, dat hy hem daar omtrent wilde *minnezeeren*, en §§) *obsteneeren.* Hier op, zo dra hy zig van zyn geschater had meester gemaakt, stak hy my, althans met een uiterlyke ***) *apprebensie*, van vriendelykheid, de hand toe; *Ik verzeeker u, myn goede buurman*, sprak hy, *dat ik de minste gedachten noit en heb, om u te beleedigen, maar ik verklaar u, dat ik noit in een Comedie heb geweest, daar ik zo veel vermaak heb gehad, als in ons gesprek. Neemt dog niet kwalyk dat ik 'er om lach. 't Is my onmooglyk my daar van te onthouden, en indien je verstond wat je zegt, je zoud je zelf slap moeten lagchen, over het koddig gebruik, dat je van een party vreemde woorden maakt.* Zo denk jy dan, Myn Heer den Docter, dat ik niet weet wat ik zeg, was myn †††) *rippelecatie*, dat weet ik zo wel as gy, al heb ik juist geen *klegies* van de *Perfissers gefrikkenteert*, dat jouwenthalve niet zeer sterk en blykt, by jouw platte duits, daar ik tog myn leven geen §§§) *rispect* voor heb gehad, nog hebben zal, maar men kan daar wel aan zien, dat je met de kortezaans van 't hof niet veul hebt omgegaan. Kortom onze *argementeering* duurde een geruimen tyd, en hoe vast het Doctertje hier op bleef staan, dat men geen woorden gebruiken moest, die nog van ons, nog van anderen verstaan wierden, ik bleef *sustenteeren* en *verdiffendeeren*, dat myn taal de zwierigste was, en ik zou 'er niet van ****) *geresisteert* hebben, al had er myn leven van ††††) *geappendeert.* Ook overschreeuwde ik het Mantje zo, dat hy op 't lest van schorrigheid geen woord meer kon *prokklemeeren*, en zyn mond moest toehouwen, zo dat ik, gelyk die groote prakkezyn myn meester zig plag te §§§§) *remontieeren*, de zaak *cumispensis* wou. Ik moet nochtans *confisseren*, dat, zedert dat dispuit myne actien by de buurt zeer *****) *gebaizeert* zyn, 't geen ik aan hem alleen, dien ik een rechte eerdief mag †††††) *nommereeren*, te §§§§§) *contribueeren* heb;

---

*) *Kalandizie.* †) *Pointille.* §) *Colère.* **) *Verteeren.* ††) *Surieusiteit.* §§) *Abstineeren.* ***) *Apparentie.* †††) *Replique.*

§§§) De gemeene luiden gebruiken dit Frans woord zo buiten de natuurlyke zin, dat ze heel wel denken te spreeken, wanneer ze zeggen dat ze *geen respect voor kool, of voor melk hebben.*

****) *Gedesisteert.* ††††) *Gedependeert.* §§§§) *Enuntineeren.* *****) *Gebaisseert.* †††††) *Nomineeren.* §§§§§) *Attribueeren.*

zo dat ik het ventje als de pest haat, hoewel hy my, zo dikwils wy malkander *) *riscontreeren*, met de †) *politykste* civilletyten §) *accumeleert.* Onlangs **) *opereerde* hy my nog een pyp tebak, en een glas *Bragogne* wyn, maar ik *revizeerde* 't, en hy heeft me meer als eens op een buitenplaatsje van hem ††) *geeviteert*, maar ik meen 'er al zoo weinig men voeten te zetten, als of 'er §§) *Provintie corperaal* tegens me lag. De reden nou, Heer Spiktater, waarom ik je ***) *koeverture*, van de heele *dispetatie*, met de ap-en †††) *dippendenten* van dien, gedaan heb, is, gelyk je ligt §§§) *rimmerkeeren* zult, dat ik van zins ben by u te *stollesteren*, gelyk ik *stollesteerende* ben, by deze, dat het u behagen mag my in myn gerechtige zaak te ****) *manteleeren* en te ††††) *pieterceneeren;* 't geen gy genoegzaam kunt doen met de *pupplekatie* van deze *Messive*, 't welk een *suffessant* teeken van uwe §§§§) *reprobatie* zal wezen, waar mede gy ten hoogste zult *veroblizeeren* hem die is &c.

Vermids myn hoffelyke Correspondent met de geëischte publikatie, de welke ik niet twyffel of zy zal den Lezer nut en vermakelyk voorkomen, zig te vreden houd, zal ik my maar bedienen van de aanleiding, die zyn brief my geeft, om met eenige aanmerkingen rakende de taal, te beantwoorden den raad, van den Heer *Philobelga*, die my zo kragtig aanport, om met de uiterste hevigheid, op het spoor van myne Engelsche en Hoogduitsche voorgangers, onze taalmengers te keer te gaan. 't Geeft my wonder dat hy niet gemerkt heeft dat zulks reeds op verscheide plaatsen geschied is, en inzonderheid in den brief van den *Docteur en droit*, waar in die gemaakte styl door een gevoelig staaltje, beter, myns oordeels, als het door redeneering zou kunnen geschieden, in zyne gantsche bespottelykheid ten toon word gesteld.

Indien de verstandige Patriot, zonder ophouden dat volkje op de hielen gezeeten heeft, daar in heeft hy gewis 't grootste gelyk gehad, dewyl in geen land, die wyze van zotte airs te geven, tot een hooger trap van *impertinentie* stygt. 't Is my zelfs aldaar meer dan eens gebeurt, dat van iemand, die my daags te voren gezien had, begroet zynde met de volgende of diergelyke woorden; ***** *Votre tres-humble serviteur*, *Monsieur*, *Comment vous portez vous anjourdhui*, ik in het Fransch antwoordde, dog het gesprek in de zelfde taal vervolgende, duidelyk aan eenige kwalyk geplaatste lachjes en knikjes met het hooft bespeurde, dat het voornoemde compliment al 't Fransch uitmaakte dat by de luiden in kas was. Wat de Engelsche Spectator aangaat, het is moogelyk dat dezelve ergens Jonkertjes bespot, die met Fransche woorden, die de taal nog niet

---

*) *Rencontreeren.* †) *Polietste.* §) *Accableert.* **) *Offreerde.* ††) *Geinviteert.* §§) *Apprebensie corporeel.* ***) *Ouverture.* †††) *Dependenten.* §§§) *Remarqueren.* ****) *Mainteneeren.* ††††) *Patrocineeren.* §§§§) *Approbatie.* *****) *Uw Onderdanige Dienaar, Myn Heer, het vaart gy al van daag?*

zyn ingelyft, hun styl oppronken, en derzelver nieuwigheid voor geest en verstand trachten te verkoopen. Maar anderzins is het niet te begrypen, dat schryvers van zo veel oordeel de taalvermenging, ten opzigte van hunnen landaard, als belagchelyk, ten toon zouden gesteld hebben, vermids het by de geheele waereld bekend is, dat het Engelsch in zo een mengelmoes bestaat, dat het zelve 't schuim van alle taalen by andere volken genoemt word. Het staat de Britten nogtans vry, dat gevoelen niet te omhelsen, en aan 't geen by anderen voor *schuim* te boek staat den naam van *room* of *bloem* te geven. Hoe het ook zy, het is zeker dat, waarze ook mogen vinden, eene uitdrukking, die een voorwerp bondiger, eigentlyker, en onderscheidentlyker, als de tot nog toe gebruikte, afschildert, zy de minste zwarigheid niet maken, van dezelve zig toe te eigenen, en zo als dezelve is, of wel met een Britschen uitgang, hunne taal in te lassen. Hier vinden ze met recht de minste schandelykheid niet in, en ze leven met de nieuwe en oude woorden als met den nieuwen en ouden Adel, die by hen, naar de verdienste en daar uit spruitende verheevenheid van rang, en niet naar de langdurigheid van desselfs bestaan geschat wort. Ik heb eens een aardig geschil gehoort, hier te lande, tusschen een geestig Engelsman en een Hoogduitscher, die zyne moederspraak boven de Britsche waardeerde, niet alleen wegens haare oudheid, maar ook wegens haare zuiverheid, en oorspronkelyke rykdom, die zonder de minste uitheemsche hulp op haar zelve bestaan kon. De Brit, zig gelatende, als of hy afgetrokken van gedagten was geweest en schielyk uit dien slaap ontwaakte, hield zig als of hy in de kleeding van zyn vriend groot behagen schepte, en vroeg hem stuk voor stuk, van welke fabryk yder mogt wezen. De kanten wierden bevonden uit Braband te zyn, de koussen uit Engeland, 't laken van Berlyn, de zilvere Galons uit Vrankryk, en de hoed uit Groot-Brittanje. Ik beken graag, wierd den Duitscher daar op toegevoegt, dat alles even keurlyk is, en en met een goede smaak t' zamen gevoegt. Dog het is jammer dat het zelve door een zeer wezentlyk gebrek zyn grootste luister verliest, vermids desselfs meeste delen hunne oorsprong niet uit Duitschland zelfs hebben. Dit met de grootste schyn van ernst uitgesprooken deed den Duitscher grimlachen, en antwoorden, dat hem die berisping zeer grillig voor kwam, en dat hy niet kon zien, wat'er aan gelegen mogt zyn, of in zyn kleding 't vreemde met het vaderlandsche was vereenigt, indien dezelve maar gevoeglyk, aardig, en evenmatig zig vertoonde, en de beoogde uitwerking voortbracht. *Men kan niet reedelyker spreeken*, *myn lieve Vriend* kreeg hy tot bescheid, *maar ik bid u*, *laat ons uw zeggen eens op de waare natuur der talen toepassen. Wy Britten vinden dat Characters en klanken in zig zelven van de uiterste onverschilligheid zyn*, *en 't scheelt ons weinig*, *waarze van daan komen*, *als ze ons maar dienen kunnen*, *om t' zamen in een behoorlyk verbant gebragt*,

onze gedagten, met kragt, met overvloed, vermyding van alle dubbelzinnigheid; en met een nette evenmatigheid ten opzigt van allerlei onderwerpen in eens anders ziel als over te gieten; in een woord als ze 't gantsche oogmerk, dat door een taal bedoelt word, redelyk beantwoorden. Die inval, die de waare grondsmaak van 't Engelsch verstand heeft, is niet min oordeelkundig als geestig, en yder die in staat is om met onpartydigheid het Britsch met alle de andere talen te vergelyken, zal moeten bekennen, dat het zelve wel behandelt zynde, zyns gelyk niet heeft, om alle voorwerpen kort, bondig, kragtig, met overvloedige verscheidenheid, en gepastheid naar hun aard af te beelden; zo dat het boven alle andere met recht den naam van een Philosophische taal verdiend. Ik wil wel gelooven dat onze taal ryker van zig zelve zynde een minder aanwinning van noden heeft, en ik ben volstrekt van gedachten, dat, zo het belachlyk voor luiden van middelen zou zyn, Yrsche boter en Hoogduitsch lynwaat te gebruiken, het even zo ongerymt is bondige en krachtige uitdrukkingen van ons eige teelzel te verwisselen, tegens vreemde woorden van een groote omtrek, en minder uitwerking. Dog, vermids de taalkundige bewust zyn, dat in alle de spraaken uitdrukkingen worden gevonden, die zommige zaaken, met eene byzondere nadruk, en uitgestrektheid beteekenen, en by andere volken, niet als met een gansche beschryving, in haar volle kragt kunnen worden uitgelegt, kan ik niet onredelyk vinden, dezelve, zo ze met den aart van het Nederduitsch kunnen over een gebragt worden, het borgerrecht of te vergunnen, of te laten behouden, voornamentlyk wanneer ze de minste duisterheid over de taal niet verspreiden. Het woord *impertinent*, by voorbeeld, is onduitsch, en kan niet beter, dat ik weet, vergoed worden, als door *onbehoorlyk*. Dog het verwekt een veel netter en onderscheidelyker denkbeeld. Indien iemand zonder recht en reden, en met eene onverzettelyke grilligheid met my te werk wil gaan, en zig vergenoegt met my te zeggen, *dat hy het doen zal, en het my laten aanzien*, en ik om dit zyn gedrag af te beelden, hem voor een *onbehoorlyk Karel* uitscheld, zal zulks op de gemoederen den zelfden indruk wel doen, als wanneer ik hem voor een *impertinente vent* uitmaak? Met het woord *impertinentie* is het even eens gelegen; en ik weet ook geen Duitsch woord bekwaam, om volstrekt de plaats te bekleden van *ostentatie*, 't welk beteekent eene onredelyke neiging, om door dwaze en ongegronde middelen zig te doen gelden, en boven anderen uit te munten, en daarom heb ik niet gedagt dat met die uitdrukking hier boven te gebruiken, ik, tegens de eer, aan de kragt en rykdom van myn moedertaal verschuldigt, in het minst zou zondigen. Dog 't gezegde belet geenzins, dat het eene dwaaze en laffe gemaaktheid zy, dat ieder een taal op zijn zelf spreekende, zo veel vreemde woorden, als hy by een sprokkelen kan, niet alleen zonder noodzaaklykheid, maar ook zonder het minste nut en

tegens het gezag van 't algemeen gebruik, als met een grove paknaalde aan 't ware Duitsch ryge, en aldus de verstaanbaarheid, de grondregel aller talen, beleedige. 't Is wel waar dat men hier door de goedkeuring en verwondering steelt van onnozele menschen, die zig verbeelden dat alles fraai is naar mate het hun begrip overtreft, duisterheid voor diepzinnigheid nemen, en de moeyelyke klaarheid en duidelykheid, als een teken van een gering en langs den grond kruipende verstand aanzien. Niets is zo gemeen als deze misvatting, en ik weet 'er een aanmerkelyk staaltje van, voorgevallen in een zeker Vissers dorp, daar de Predikant gewoon was den oorspronkelyken zin van den Griekschen en Hebreeuwschen Grondtext, niet alleen na te vorschen, maar ook de uitdrukkingen zelfs de gemeente op te dissen. Dog door zyn eigen oordeel, of dat van goede vrienden gewaarschuwt wegens de onhebbelykheid van die gewoonte, vond hy goed van de zelve af te zien. Zulks mishaagde de toehoorders dermate, dat ze het als een veragting hielden, als of Domine hen zyne geleerdheid onwaardig agtte, en hem door den kerkenraad op 't ernstigste deden verzoeken zyne oude preekwyze weer aan te nemen, en door een schootje Grieks en Hebreeuws weder smakelyk te maken. De eige woorden, die in die gelegendheid gebruikt wierden, waren, naar myn onthoud, dezen: *Ei, Domine, doed ons tog de vriendschap van wat Grieks en Hebreeuws op stoel te praten; we hooren het zo gaarn.*

CCVII. Vertoog.

Den 19. October 1733.

Tecum habita, et noris quam sit tibi curta supellex.

PERSIUS.

Woon in u zelf, en zie wat huisraed u ontbreekt.

J. DE DEKKER.

Heer Spectator.

Ik geloof niet dat 'er een lastiger volk in de weereld is dan de Halfgeleerden, die zich verbeelden dat ze van alle markten wêergekomen zyn, en die over ieder stuk van deeze of geene studie met zulk een' meesterachtigen toon durven redeneeren, dat men, zo men eenigen Wil van hun begeert te hebben, hunne uitspraak voor een orakel dient aan te neemen. De zucht om overal uit te blinken, en de zwakheid van een professie te willen omhelzen tot

dewelke men niet geschikt is, heeft hedendaags zulke diepe wortelen geschooten, dat men in de menschelyke samenleeving naauwlyks iemand ontmoet, die niet eenigzins met die kwaal besmet zy. Dit heeft my lang doen wenschen dat gy de pen eens op mogt vatten om deeze stoffe, volgens uwe gewoonte, met naauwkeurigheid te verhandelen, schoon gy in verscheiden uwer Vertoogen de zelve reeds in het voorby gaan hebt aangeroerd. Doch dewyl gy het gemeen noch veel schuldig zyt, en wy hartelyk verlangen nu en dan eens iets van uwe beloften afgedaan te zien, heb ik my ondertusschen verstout u het volgend character toe te zenden: geevende u de vryheid, om daar mede naar uwen zin te handelen, het zy gy goedvind of deezen brief in het geheel onder uwe verstandige schriften een plaats te vergunnen, of daar uit te kiezen wat u best behaage.

Zoïlus is een jongeling die meer geest, dan oordeel bezit; maar in zyn jeugd tot den koophandel geschikt, heeft hy geen gelegentheid gehad om die gaaf der natuur door een nutte en aangename studie te beschaaven. Zyn ouders vroeg gestorven zynde, lieten hun eenigen zoon meester van deftige middelen, die nu zyn eigen voogd geworden, de negotie den zak gaf, en zyn lentejaaren in laffe ledigheid doorbragt, besteedende den tyd des morgens in het koffyhuis, en des avonds of in het salet, of aan het verkeerbord. Nu en dan bevondt hy zich in het gezelschap van Geleerden, daar hy altoos voor stom speelde; want dewyl het geen 'er verhandeld wierd voor hem zo vreemd was, als of men Hebreeuwsch sprak, was hy voorzichtig genoeg om zich niet in de conversatie te mengen. Gelukkig, ware die voorzichtigheid hem altoos by gebleeven! Doch by geval kreeg hy gemeenzaame kennis aan *Philaritmus*, groot liefhebber van de Wiskunst, maar noch grooter vleyer. Deze wierd, na een kleine verkeering met *Zoïlus*, deszelfs zwak gewaar, en merkte dat hem niets aangenamer was dan zich, wegens zyn natuurlyke gaaven, zyn sneedig begrip, en verdere hoedanigheden, ten hemel toe te hooren verheffen. *'t Is jammer*, riep die doorslepen gast dikwils uit, *'t is jammer, dat zulk een bekwaam jongeling geen' smaak in de geleerdheid heeft, daar hy in staat is om den hoogsten top van alle wetenschappen te kunnen bereiken! Ja, ik maak my sterk, myn Heer om u zo ver in de Wiskunst te brengen als ik zelf ben, zo gy slechts alle dagen eenige uuren daar aan wilt te kost hangen.* Deeze honigzoete woorden vonden allengs ingang, en *Zoïlus* liet zich bepraaten om somtyds een boek in de hand te neemen, dat in zyn moedertaal over die weetenschap geschreeven was. Een genoegzaame kennis van het Latyn, hier toe niet ondienstig, ontbrak hem, maar wat zwarigheid! *Philaritmus* boezemde den nieuwen student in, dat het weinige, 't welk hy in de drie eerste scholen, half met tegenzin, geleerd hadt, genoeg was om zich zelf te oeffenen. De Grammatica van *Vossius* kwam ten dien einde weder voor den dag. *Zoïlus*, door zyn' waarden vriend te recht

geholpen, en door zyn eigen waan versterkt, raakte binnen eenige maanden in staat, ten minsten zoo hy voorgaf, om, met behulp van *Pitiscus*, een gemaklyk Autheur redelyk wel te kunnen expliceeren. Hoe meer hy scheen te vorderen, hoe grooter lust hy kreeg om alle de Filosofen van deeze, ja zelfs van de voorgaande eeuw, de loef af te steeken. Het leedt geen jaar, of hy verbeeldde zich dien hoek te boven te zyn, en hy kwam nergens, of ieder moest van zyn grondige kennis onderricht worden. Dit maakte hem eindelyk tot een' last; want als hy gewaar werdt dat men of uit bescheidenheid (want wie heeft lust om altoos te hairklooven?) of uit onkunde, zich niet tegen zyne stellingen wilde verzetten, sloeg hy door, en begon zelfs te spreeken van dingen, die zyn begrip verre te boven gingen. Trof hy by ongeluk iemand aan die zich wat beter onderleid waande, den zelven gunde hy geen oogenblik tyds om zyne gedachten te uiten, maar sloot hem den mond, met hem geduurig toe te byten: *Maar Myn Heer, ik weet waarlyk niet hoe je zo kunt praaten ... Dat lykt immers nergens na ... Dat moet je my niet wysmaaken .... Dat moet dus of zo verstaan worden .... Wou je my dat leeren? .... Zo je wel en voorzichtig woudt doen, moest ge u niet bemoeyen met zaaken daar gy u noit op toegelegt hebt .... Zo dit Filosofy mag heeten, zo moet het de Filosofy van de spinrokke zyn.* NEWTON, *zo je hem ooit geleezen hadt, zou je dit wel anders beduit hebben*, enz. De eenvoudigen, die *Zoïlus* op zulk een wys hooren doordraaven, worden in verwondering weggerukt, en approbeeren zyn zeggen, eer hy schier de lippen opent, maar ik ben wel verzekerd, zo een oprecht kenner zich eens wilde verwaardigen om hem te vraagen of hy zelf de werken van dien beroemden Wysgeer, waar op hy zich zo stout durft beroepen, wel ooit hadt ingezien, dat hy wel haast een uitvlugt zoeken, en het discours op een' anderen boeg wenden zou. Zoïlus echter streelt zich met den lieven waan van in alles uit te munten. De spotters vullen hem de kap, hoewel ze hem ten hoogsten voor een halfgeleerden Pedant houden, en hunne onverdiende loftuitingen maaken hem langs hoe meer opgeblaazen. *Philarithmus* verzuimt ook niet om 'er zyn voordeel mede te doen: want deeze, een arme hals zynde, en van zyne professie moetende leeven, dringt zich zo diep in de gunst van zyn opkweekeling, dat hy aan deszelfs tafel altoos een bord voor hem gedekt vint en hem nimmer te onpas komt bezoeken. Zy scheiden zelden van malkander voor dat het reeds laat in den nacht is: dewyl *Zoïlus*, die van trap tot trap geleerder word, de saletten nu ver beneden zyne waarde rekend, en alle gezelschappen van jonge lui afgesneden heeft, om zich enkel met zyn' trouwen Mentor, dien yverigen Leidsman, in edeler bezigheden te verlustigen. Het blyft by de Wiskunst niet. De Theologie moet ook op de baan komen, en schynt hem dadelyk als met de pap ingegeeven. Hier heeft hy een open veld, om ruimschoots uit te weiden;

Ja hy stygt zo hoog, en vorderd dermaaten in die deftige oeffening, dat hy weinig ter kerke gaat, om dat de begaafste Leeraar niet in staat is hem te kunnen voldoen. Over de zwaarste verschilpunten vermeet hy zich te disputeeren: De moeilykste texten kan hy uitleggen: daar ondertusschen ieder, die hem van naby kent, volkomen bewust is, dat hy naauwlyks in de eenvoudigste grondwaarheden is onderweezen, zynde de Bybel een boek, 't welk hy slechts by hooi en gras, gelyk men spreekt, eens opslaat. De Predikaatsien van den doorluchtigen Aartsbisschop van Kantelberg, ter goeder uur in het Nederduitsch uitgegeven, schoon ze van al de werreld geprezen worden, behaagen hem niet, het moet al iets anders weezen dat zyn aandacht kan verdienen, en ik geloof, hoewel hy zulks niet opentlyk zou durven staande houden, dat hy ruim zo veel genoegen vindt in de harssenlooze voortbrengselen van den eenen of anderen hedendaagschen vrygeest. Immers heeft hy geen schaamte nu en dan te beweeren dat men die onschuldige menschen te hard handelt: dat men hunne gronden niet begrypt, en dat hy zich verbeeldt met veel minder moeite den waaren zin van hunne duistere stellingen te ontwarren, en zo ze, 't welk hy ontkent, al verkeerde gevoelens hebben, de zelven met veel beter wapens te keer te gaan.

Voorts strekken hem de Historikunde, Aardryksbeschryving, Poëzy, en verdere beschaavende Letteroeffeningen tot genoegelyke uitspanningen. Vooral legt hem de geschiedenis van ons land het naast aan het hart, en om daar in onderrigt te worden kiest hy schryvers die best met zyn' smaak over een komen. HOOFT noch de GROOT vinden plaats in zyn Bibliotheek. Die is te hoogdraavend, en deeze zou wel goed zyn, maar is te slecht vertaald. Behalven dit gaan zy niet zeer ver, en hem staan wel anderen bronnen open, daar hy rykelyker uit scheppen kan. *Het groot Algemeen Woordenboek* heeft hy van blad tot blad doorsnuffeld. Dit houdt hem aan tafel, ja zelfs des morgens voor dag en dauw op het bed gezelschap. Het loffelyke Penningwerk, dat ons door een bekwaame hand is medegedeeld, is alleen nut voor liefhebbers van fraye printjes, ook kan hy het wel ontbeeren; want hy heeft zelf, onder het opzigt van zynen *Philarithmus*, en wel meest tot diens gebruik, niet alleen een magtige meenigte van allerlei boeken, maar ook een heerlyke Muntkas verzameld: hoewel veelen uitstrooyen dat hy onbekwaam is om één eenig randschrift te kunnen ontcyferen; waar uit men kan opmaaken van welk een' dienst hem dit kostelyk huisraad zy. De *Authores classici* bezit hy allen, zo als ze voor den *Dauphin* gedrukt zyn, maar wat hy daar mede uitvoert kan men ligt gissen, als men hoort dat hy VIRGILIUS voor een goed Puntdichter, en MARTIALIS voor een braaf Historieschryver uitmaakt.

Begeert men *Zoïlus* en zyne ervaarenheid noch nader te kennen, men breng hem slechts op het kapittel van de Hollandsche Dichtkunst. Dan raakt hy recht op zyn praatstoel. Dan zal men hem het

echte kroost van vader Febus naauwkeurig zien onderscheiden van deszelfs basterdkinderen. Dan zal men gewaar worden, dat hy, op één hair na, weet hoe zwaar ieder weegt. Hy heeft *Vondel* nooit dan met verdriet kunnen doorbladeren. De eerste rymen van dien Fenix zyn slegt, en zyn laatste vaarzen, door al te groote naauwgezetheid, flaauw en duister. RUSTING is geen ongelukkig navolger van FOCQUENBROCH, en hy moet dikwils meer lagchen om de koddige invallen van den een dan van den ander. Aan JAN VAN GYSEN ontbrak niets als een weinig beschaafdheid, en men vind in zyn werken somtyds gedachten, daar men zich over moet verwonderen. KRUL is aangenamer dan CATS. Voor al zyn de Tonelspelen van den eersten zeer bevallig. Het spyt hem dat de Heer *** niet meer vaarzen heeft nagelaaten dan even zo veel, om twee dunne Quartynen te vullen; want dat was een man wiens weerga om de eeuw maar eens gebooren wordt, gelyk hy zulks van een der grootste Verstanden deezer tyd, en die recht in staat was om over diergelyke dingen te vonnissen, heeft hooren zeggen. Alles is by hem even lieffelyk en even vloeyend. Ook kan Zoïlus niet gelooven dat die Dichter maar een Duitsch Klerk was; want hy heeft immers een Lierzang of twee uit HORATIUS vertaald, die met het oirsprongkelyk om den lauwer stryden, en hem geheugt dat hy hem dikwils heeft hooren spreeken van zeker Latynsch traktaatje, 't welk de vermaarde heer RYTHMUS heeft doen drukken onder den tytel van *) *De zang en krachten der Gedichten*, en iemand, die dat kan verstaan, moet al ver gevorderd weezen. Komt 'er een nieuw werk in het licht, dadelyk schreeuwt hy *Al weer een breekebeen! Al weer een papierbederver! Dit is al zo origineel als het prulvaars* De Winter op den Helikon, *'t welk ons de Spectator voorleden jaar heeft meêgedeeld; want behalven dat dat grol uit het Fransch vertaald is, heeft men 'er een halve regel in, die de Rymer uit* POOT *gestolen heeft. Deeze zegt in zyn'* Algemeenen Brief, *bladz.* 86. *laatste vaars* (want *Zoïlus* heeft ook een *memoria localis*).

'k Bewaer de stukken noch, *van rotten aengerant.*

En in De winter op den Helikon van den ongenoemden beuzelaar, (Holl. Spect. II. Deel No. 118).

De schriften deezer maats, *van rotten aengerand.*

Hadt hy noch iets willen zeggen dat eenigen klem hadt, en hem

---

*) Dit is een bekent werkje van ISAAC VOSSIUS, genoemt *de Poëmatum cantu, et viribus Rythmi.* Welk laatste woord door den verwaanden *Zoïlus* voor den naam van den Schryver wordt genomen.

voor een kenner van zyne moedertaal zou kunnen doen achten, hy hadt met groote welspreekendheid moeten betoonen, dat men *ratten*, en niet *rotten*, schryft, als men van de dieren spreekt, die de Latynen *glires* noemen.

Verwaardigt hy zich den Schouwburg eens te bezoeken, geen woord wordt 'er ordentlyk en volgens zyn eigen kracht gepronuncieerd. De houding, de gang, de gebaaren, ja zelfs de kleeding en de schermen, alles is aan zyn critiques onderworpen. De verdienstige Treurspeler, die onlangs, naar het oordeel van de verstandigste kenners, zo uitmuntend fraai de rol van *Herodes* heeft uitgevoerd, heeft hem alleen geen genoegen kunnen geeven. Op elke regel die hy uitsprak, wist *Zoïlus* wat te bedillen. Verders gaat het 'er in het algemeen zo slecht en ordeloos toe, dat hy zich schaamt zyn kostelyke tyd met diergelyke malligheden te verkwisten. Vraagt men hem zyn gedachten over een dier vernuften, die door de prysselyke vruchten hunnes geestes zich een' onsterffelyken naam bereiden, hy zal koeltjes antwoorden, met het ophaalen zyner schouders: *Wat zal ik zeggen? alle hout, is geen timmerhout, of, gelyk de Ouden zeiden, niet goed om 'er een Merkurius uit te maaken: altoos dit heeft noch veele kwasten. Ik zou zulke menschen raaden liever eenige tyd in hun kabinet te blyven, en daar met naarstigheid hunne toonen zo lang te beschaven, tot ze wat zachter waren. Wat my belangt ik ben bezig aan een Tooneelstuk, dat een eigen vinding is (want ik hou niet veel van al die opgewarmde hutspot, die men ons dagelyks opdischt) en schoon ik 'er alle weeken maar een uur of drie aan zit, zal het echter haast af zyn. Maar ik denk de les van* PELS *te volgen, die wil dat men eerst na de negen jaar zyn vaerzen doe drukken, en dit moest ieder doen.*

Doch, Heer Spectator, waar toe zal ik langer u verveelen met de verdere hoedanigheden van den Halfgeleerden *Zoilus* op te haalen? Het gezegde is genoeg om hem u te doen kennen, en tot een voorbeeld te stellen van zulken, die zich uitgeeven voor het geen ze inderdaad niet zyn.

Maar gy, ongelukkige *Philarithmus*, wat bewoog u, een man, die by zyne vrienden noch in eenige achting was dus tot een spot van de gansche werreld te maaken? waarom hem niet liever in het koffyhuis, op het collegie, of in het salet gelaaten? Thans mydt men zyn byzyn, daar men voor deezen naar trachtte. Want wien moest het niet hinderen, het komt te pas of niet, geduurig te hooren beweeren dat de zon stil staat, en de werreld draait? wie heeft juist vermaak, in de felste koude, met hem in den tuin te gaan, om door een' Verrekyker, die hy zwetst zo goed te weezen, als de beste die de beroemde *Hartzoeker* nagelaaten heeft, de *Satellites* van Jupiter, of een zwaare Maaneclips te observeeren? Voor my, ik wil myn ooren liever aan *Zoïlus* leenen, wanneer *Spadille*

of *Basta* het onderwerp van zyn discours is, dan wanneer hy my van zyn Engelsch *Microscopium*, of van zyn nieuwe Luchtpomp aan het hooft lelt. Want ik verbeeld my dat het eerste hem vry wat beter dan het laatste past.

Ik blyve, enz.

CCIX. Vertoog.

Den 26. October 1733.

——— O noctes, cœnæque Deum!

HORATIUS.

O blyde Nacht en Gastmaal van de Goden.

TOt nog toe weet ik niet, dat iets in myne Vertogen met zoo een algemeene goedkeuring is geleezen geworden als de gemeene Mans vryagie van Kobus en Agnietje, met deszelfs voornaamste omstandigheden en gevolgen. Verstandige luiden hebben in de natuurlykheid, verscheidenheid, levendigheid, schikking en t' zamen werking der Caracters, gedacht te vinden, 't geen dat de Latynen noemen *vis Comica* en dat eigentlyk de aandagt en de belangneeming in een blyspel by trappen doet groeyen, en de hartstogten meer en meer gaande maakt. Een myner dierbaarste vrienden die een zeer vierige verbeeldingskracht bezit, dog door een treffelyk oordeel bestiert, en die de eer van een onbeweeglyk gemoed te hebben aan den *) *nooyt schreyenden Pluto*, en zyns gelyken overlaat, heeft my bekent, dat de onverwagte edelmoedigheid van die goede sloof van een Motje zo kragtdadig op zyne harssenen gewerkt heeft, dat hy met zyn hart als toegeschoten is, om het hupse besje te omhelzen, en zig niet heeft kunnen onthouden van met het schreiend gezelschap vreugdetraanen te storten. Voor tegenwoordig wil ik bezoeken of ik den Lezer eenig vermaak kan aandoen, met een afbeeldzel van de gewoone manier van vryen onder burgerluiden van een verheevener zoort, zo als Chirurgyns, ordinaare winkeliers, orlogiemakers, kleermakers van de Jonkertjes, en Dogters welkers staat ten naasten by met de hunne overeenkomstig is, in een woord tusschen Meisjes, die met den naam van Juffrouw vereert worden, en Messieurtjes die behalven den degen, Zondags als Heeren voor den dag komen, en gelyk ik in een ander Vertoog aangetoond heb, malkander in gezelschap, den tytel van Myn Heer naar 't nieuwste

---

*) **Horat. noemt dien heidenschen Hellevoogt** *illacrimabilem Plutona.*

gebruik, onmogelyk weigeren kunnen, en daar in stiptelyk door de juffertjes worden nagevolgt.

Men weet dat 'er onder dat slag van luiden, die, zo ze met fatsoen door de waereld willen komen, de gantsche week door, hunne affaires moeten waarnemen, geen geregelde gezelschappen op bestemde dagen, die tot de vryagie tusschen eigentlyk zo gezegde Heeren en Dames zo een gemakkelyke aanleiding geven, in zwang gaan, en dat de byeenkomsten des zondags meest onder de naaste vrienden bepaalt blyven. Daar moeten derhalven andere middelen van kennismaking in het werk worden gesteld, en zulks gaat als van zelfs tusschen buurkinderen, wanneer men 's avonds op de stoep in het nagtgewaad een lugtje schept, en buurvryer eens overloopt, om aan een meisje te vertellen, dat het uitsteekend fraay weer is, en daar door, zo als Jacob met het aansteeken van zyn pypje, occasie tot een vrindelyk praatje zoekt te krygen, en allengskens tot grooter en grooter gemeenzaamheid tracht te komen; ik heb ook, in myn jeugd, in myne geboorte-stad opgemerkt, dat een begrafenis van een ryke dogter, door jongmans van de buurt gedragen, bekwaam was om gelegentheid tot vryery, en daar uit spruitende huwelyken te verschaffen. In diergelyk geval was het de gewoonte, dat de buurvryers rykelyk beloond voor de eer de overleede aangedaan, 't gelt niet in de zak wilden steeken, nog met malkander verteeren, maar na den breeden raad gespannen te hebben, ieder een buurmeisje gingen verzoeken, om hen daar in te verzellen, en te helpen. 't Zoude voor eene schandelyke norsheid in de ouders doorgegaan hebben, indien ze zulks hadden willen weigeren, zo dat op den gezetten dag, ieder Monsieur zyn Juffrouw afhaalde, en zomtyds twee dagen agter den ander, al zou ieder van de vryers uit zyn zak nog een zoet stuivertje 'er by gelegt hebben, 't gantsche gezelschap deftig getracteerd wierd, en zig uit de borst verlustigde. Dit had ordinaar een aangenamen nasleep, vermids de Juffers, met toelating van de oude luiden, om haar erkentenis wegens de eer en 't vermaak haar aangedaan, ieder op haar beurt 't heele gezelschap, op een zoet Collationnetje onthaalde. Zo dat op deeze wys het huwelyk uit het graf, en het leven, als uit de dood, voortvloeide. Dog de gemeenste aanleiding tot de vryery onder menschen van het beschreeve zoort spruit uit de huwelyken zelf, die de beste geleegendheid der waereld geven aan de speelknegts en speelmeisjes, al hadden ze zig noit van te voren gezien, om onderling in een schielyke gemeenzaamheid te raken. Zo lang als de geboden duuren, zyn de jonge luiden bykans heele dagen by den ander, en vermids zy niet eigentlyk op den voet van vryer en vryster met malkander omgaan ('t geen ordinaar de Juffertjes de uiterste omzigtigheid en ingetoogenheid inboezemt, om haar nederlaag te bezwaarder, en daar door aan de overwinnaars te dierbaarer te maken) leeft men onderling, in een

eerbaare, dog ongedwonge vryheid. Men is dagelyks met malkander vrolyk, en dat met minder ceremonien, dan onder de luiden van groter aanzien: Men speelt wel eens een scherrewenseltje, dog dat duurt niet lang; men vind van beide de kanten een levendiger vermaak in het te borde brengen van zekere spulletjes, daar ieder zyn geestigheid kan betoonen, en daar panden verbeurt worden, die gemeenelyk door menigvuldige en ongeweigerde zoentjes, gelost worden. De nagt van het palmknoopen is voor al niet onverschillig om dieper en dieper in eene aangenaame familiariteit in te dringen. De Juffertjes gaan zig in die geleegendheid ordinaar eerst ontkleeden en begeeven zig tot die zoete bezigheid, in een net en zindelyk nagt-gewaad, dat den meesten tyd haar meer bevalligheid byzet, als eene geregelde en gestudeerde opschik. In die zoete omstandigheden opent alles de harten tot vreugd en tederheid, de oorzaak van de byeenkomst kan niet missen, een streelende indruk op de gemoederen van de zoete sexe te maaken, en dezelve het komen van haar beurt, op het aangenaamst, voor oogen te stellen. Al het geen ondertusschen haar behendige vingers verrigten, terwyl de speelknegts de rol van handlangers speelen, en de groente sorteeren, geeft de laatsten eene gunstige aanleiding, om de aardigheid van hun verstand te doen gelden, en de fraaiste zinspeelingen, die ze kunnen uitleveren, op alles, wat door de zoete Juffers uitgevoerd wordt, voor den dag te brengen. Zelden zyn de Meisjens in een zoeter luim als in die occasie, vermids in 't gemeen de bereidzelen tot vreugd, de verbeelding, met liefelyker aandoening streelen, als de verwagte zakelykheid zelf. Om de oogjes van den slaap te bevryden moet het zoete werk nu en dan door vrolyke tusschenpozingen afgebroken worden. Nu en dan moet 'er een kop koffy, en een glas wyn worden gedronken, en de zinnen moeten door een spulletje, eene lugtige rondendans, en 't een of 't ander ravotterytje levendig worden gehouden. Dit duurt gemeenelyk tot 's ogtens, wanneer 't gezelschap om uit te rusten, en fris tot het bruiloftsfeest te kunnen naderen, zig naar huis begeeft. Op het zelve, gelyk ook op de partytjes van vermaak, die voorgaan en volgen, bestaat de groote Galantery van de speelknegts, in het gedienstigst oppassen der gene die ieder te beurt gevallen is, dat kan uitgedagt worden, en die daarin in 't geringste te kort schoot, zou onder de welleevenden niet genoemt mogen worden. Door zulks word de conversatie ook niet weinig ondersteund; *Heeft de Juffrouw nog vuur in haar stoofje? Kan ik de Juffrouw nog dienen met een kopje koffy? Ey lieve Juffrouw laat ik je nog een stukje taart op je bord leggen; Ik bid je drink tog je glaasje eens uit, of laat ik het ten minste eens wat ververschen; Ik verzoek je proef de roode wyn ook eens, mogelyk zal hy je beter monden als de witte, enz.* Deze praatjes worden onophoudelyk gehoort, en indien de zoete kinderen het tiende deel aannaamen, van 't geen haar word voorgedient, ze zou-

den voor tien dagen overvloedig te drinken, en te smullen hebben. Zoo lang die vreugde gaande blyft, is het een bestendig gebruik dat ieder Jongman zyn Juffertje zo vast aankleeft, schoon een andere hem meer mogt behaagen, dat de zyne te verwaarloozen, om een andere eenigen dienst of vriendschap te bewyzen, niet alleen voor eene groove ongemaniertheid maar zelfs voor een zoort van ontrouw zou te boek gestelt worden. De gezegde gemeenzaamheid, en aanleiding tot vryery krygt geen geringe aanwas in de partytjes die de bruiloft naar zig sleept, wanneer dikwils de jonge luiden alleen, zonder, of met weinig oude waarneemers van hun gedrag, met Chaises en Phaëtons een visje gaan eeten. De oope lugt geeft een natuurlyke neiging tot vryheid, en in die geleegentheden word by de burgermeisjes, die door den bank minder agterhoudend en rondborstiger zyn, dan Dames van meer fatsoen, al een knap glaasje gedronken, en dat diergelyke vermaakjes in onze landaard tot geen verderfelyker gevolgen leiden, moet aan eene byzondere kuisheid, in de Juffertjes, of aan eene byzondere heusheid, zo niet blooheid, in de Monsieurtjes toegeschreeven worden.

In alle de burgervryagies nu, is het eerste openbaare teken, dat een jongman bek op een meisje heeft, dat hy haar 't een of 't ander stilletjes ontfutselt; 't zy een kussentje, een naaldekookertje, een lindje, of wat hij ook maar meester kan worden. Dog het liefst een waayer, want daar kan hy mee gaan pronken, en wanneer hy by zyn makkers denzelven voor den dag haalt om 'er wat handgebaar mee te maaken, dezelven daar door overtuigen, dat hy op de galantery gevat is, en by de Juffers zig aangenaam weet te maken. Trouwens fatsoenlyke Heertjes, die karsvars van de Akademie komen, hebben met die aardigheid ook niet weinig op, en vinden grooten geest en een wondere aangenaamheid in 't een of 't ander niet alleen hunne maitressen, maar al de Juffers, met welken zy omgaan, te ontvreemden, om 'er den gebraaden haan meê te speelen, en dewyl zulks niet verder ziet, durve ik met al de eerbied, die hun verschuldigt is, zeggen, dat de lompste boerejongen tot dusdanige galantery al zo bekwaam is, als een student, die door zyn tytel van Candidaat 't recht heeft verkreegen van op de saletten te komen, en daar op zo hoogmoedig is, dat hy 'er den mond niet van toe kan houden, en overal, zelfs by zyn Hospes en Hospita, zwetst dat hy met die Dame gespeelt, en met die andere gewandelt heeft. Dog die galante rovery heeft by verliefde burgerszoontjes eene particuliere inzigt. Hoewel het Juffertje gansch niet onbewust is, waar haar meubeltjes gebleeven zyn, zoekt ze de zelven zeer ernstig, waar ze wel weet, dat ze niet te vinden zyn. Dog kwanzuis onverhoeds 'er agter gekoomen zynde, geeft ze een Neef, of vrindinne last om het Heertje van haren 't wegen te zeggen, dat ze van goederhand onderrigt is, dat hy, en niemand anders, haar wayer, snuifdoosje, of Eau de la Reine-flesje, geknarpt heeft, dat ze zulks

zeer impertinent vind, wel degelyk 'er over gestoord is, en hem wel nadrukkelyk verzoekt, het zelve haar weder te doen behandigen. Hoe spytiger nu die boodschap is, en hoe meer ze naar een heevige gramschap zweemt, hoe grooter hoop 'er is voor een Jongman, die weet wat 'er in de burgerwaereld omgaat, dat die boosheid niet diep in 't hart van 't meisje zit, en dat ze niet ongaerne de gemaakte kennis met hem zou onderhouden. Hy belooft dan, dat hy zelfs met den eersten het Juffertje voldoening zal geeven, en om haar kwansuis te stillen gaat hy haar een visite geven, verzoekt nederig vergiffenis van zyne misdaad, en na eenige tegensparteling, om dit geliefde roofgoed niet zo ligt te laaten slippen, geeft hij het weder, of zo het een lintje is, bid hy op het ernstigste het te mogen behouden, en zo hem zulks word toegestaan, en hem vergunt 't zelve, t' harer eere, en als haar livery, aan zyn rotting of orlogie te dragen, denkt hy de zaak half gewonnen, en twyfelt niet, of een gedeelte van haar hart is aan dien behaaglyken buit vast gehecht. Dog doet het meisje weinig of geen moeite om weder aan 't haare te komen, dan mag hy wel verzekerd wezen, dat zyn persoon haar vry onverschillig is, en dat zyn haring 'er niet en braadt.

Daar is nog een tweede manier zeer gebruikelyk in dat zoort van jonge burgergezelschappen om de eens gemaakte kennis te onderhouden. Een jongman zingt een liedje, dat aan de meisjes, zo om de woorden, als om het wysje zoet voorkomt. 't Juffertje, daar hy zyn oog op geslagen heeft, betoont, dat z'er groot behaagen in schept; aanstonds mist hy niet haar te presenteeren, 't zelve voor haar uit te schryven, en 't haar met den eersten te brengen. Het beurt ook wel dat het vrystertje op verre na zo veel agting voor het liedje als voor den zinger niet hebbende zyne aanbieding voorkomt; *Ey, Myn Heer, dat is waartyk 't zoetste deuntje, dat ik in langen tyd gehoort heb; 't airtje en de zin staan me even wei aan. Wees zo goed van het voor me eens uit te schrijven.* Men kan gemakkelyk denken, dat zo eene zoete occasie van 't Juffertje een nader bezoek te geven, geenzins word verwaarloost. Nu weet men, dat de meeste deuntjes, die 't geluk hebben van dusdanige toejuiching naar zig te trekken, in onze hedendaagsche waereld, in dat slag van byeenkomsten, Fransche airtjes zyn, die al een mode vyf zes ten agteren zyn geraakt. Fransche airtjes zeg ik, want de Nederduitsche staan maar te boek voor canailleuse straatliedjes, en de meeste jonge lui van burger fatsoen gaan tegenwoordig zo lang in de Fransche school (daar de Fransche kinderen haar moedertaal vergeeten, of voor 't minste bederven) tot vader en moeder, die in hun jeugd zo eene zwierige opvoeding niet gehad hebben, en nauwlyks een woord van die algemeen geworde spraak verstaan, ieder een gelooven te kunnen verzekeren, *dat hunne kinderen 'er Fransch zo wel verstaan als 'er Duitsch.* Derhalven moet het Fransch wezen, zal het behaagen. Dog die deuntjes, by de uitschryving hoe

nader ingezien, hoe min verstaan zynde, worden naar ieders zinlykheid, en taalkunde zo verstaanbaar gemaakt als het hem mogelyk schynt, en na de derde of vierde uitschryving bevinden ze zich zodanig mishandelt en gerabraakt, dat ze voor iemand, die de taal magtig is, start nog steel van 't oorspronkelyke over hebben, en het onmoogelyk is de zin daar van te raden, ten zy men by geval van te voren 't origineel gekend heeft, of het daar na by geval ontdekt. Ik zal hier in het voorby gaan aanmerken, dat het door reden, en ondervinding altyd by my, als een baarblykelyk teken van onverstand doorgegaan is, dat iemand zingt *of reciteert* iets, in wat taal het ook zyn mag, dat hy niet begrijpt, of dat niet begrypelyk is. Dit geschied egter veel, en derhalven is het klaar, dat het getal der zotten niet gering is. Dog dat is in dit geval even veel. 't Aardig liedje word, zo goed en zo kwaad als men kan, voor het begeerend Juffertje gecopieert en haar, eer zelfs als zy gehoopt had, t'huis gebragt: Maar het zoete kind, wat ze doet of niet en doet, kan op het airtje niet komen. De vryer moet het haar derhalven op nieuws eenige reizen voorzingen, en hoewel ze niet begrypen kan, daar ze andere airtjes zo ligt geleerd heeft, en zy een tamelyk goed gehoor heeft, hoe ze in dit geval zo bot kan zyn, zo mist ze nu in den eenen en dan in den anderen toon, en ze heeft de wys niet vast, voor dat het beminnelyk zingmeestertje haar duidelyk van zyn liefde heeft onderricht. *Maar had ze dat geweeten, ze zou wel wyzer geweest hebben dan hem die moeite te vergen, en ze verzoekt hem wel ernstig, (met een vriendelyk wezen) nooit zyn voeten weer in haar huis te zetten....* Dog hier schiet myn papier te kort.

CCX. VERTOOG.

Den 30. October 1733.

Ubi eadem est ratio, idem est jus.

De zelfde Reden geeft het zelfde Recht.

HEER SPECTATOR,

ONlangs schoot ik in de verdediging Uwer Vertoogen jammerlyk te kort, en vinde my daarom genoodzaakt, uwe hulp en oplossing in een stuk van zeer groot gewigt te verzoeken. De zaak is kortelyk deze: gy hebt u menigmaal verklaart over het werk der Fraje Geesten van onzen tyd, die men *Poëten* noemt, en die men

van de Rymers, Vaersemakers, Rymkramers, Broodpoëten, enz. behoorlyk onderscheiden moet. By die gelegenheid hebt gy, zo door de vrugtbaarheid van uwen eigen geest, als door de vriendelyke ontdekking van uwen Correspondent, dien rykelyk voorzienen Rymverkoper, die ons den Inventaris van zyne en zyn Zoons en Broeders Rymfabryk zoo vriendelyk mededeelde, eene optelling en beschryving gedaan van allerhande soort van Vaersen, als daar zyn Lyk- en Huwelyk-Digten, Vaersen op iemands Verjaring, Minneliederen, Schimp- en Hekel-Digten, ja zelfs Straat- en Galg-Liedjens. Dit alles is wel, Heer Spectator: ik heb 'er niet een spaans woord tegen: deze Vaersen moeten 'er zyn: de waereld kan zonder dezelve onmooglyk bestaan: en die ze niet maken kan, moet ze kopen, al zoo wel als iemand het brood, de klederen, den huisraad, en andere dingen, die hy zelve niet maken kan, en egter nodig heeft, noodzaaklyk kopen moet. Wy zyn daarom aan U en Uwen zoo ryk voorzienen Correspondent, voor deszelfs gulhartige aanbieding, veel verpligt.

Maar waar vindt men de Markt van de Vaersen op inaugurale Disputen? Van deze is nog in uwe lyst, nog in den Inventaris van uwes Correspondents Winkelwaren een eenig staaltjen, ja zelfs geen een naam te vinden. Hier over ben ik onlangs aangedaan, en de yver, waar mede een fraai jong Heer my naar dezelve vroeg, toonde my, dat hy wel een pistool, en mogelyk wel twee, voor een fraai vaers op het Dispuut van een zyner vrienden, waar onder hy zynen eigen naam zetten mogt, zoude gegeven hebben. Hadt ik gekent, ik hadt het stuivertje gaerne verdient: maar Apol is my zo gunstig niet, en ik zoude, als ik het nodig had, zelve eenen Fabrikeur moeten opzoeken. Hadt ge de verlegenheid van den jongen Heer gezien, gy zoudt medelyden met hem gehad hebben. 't Is een van de Eerste Geesten van onzen tyd: hij kapt zig, binnen de derde half uur, dat het een lust is, hem te zien: hy draait het hoofd zoo lugtig. dat men in elken groet de keurlyke gesp van zyn stropdas driemaal, en dat zonder eenige affectatie, ziet: niemand kan den hoed beter onder den arm houden, als hy: geen eene tred doet hy in de Societeit en tot de Dames, die niet op de maat is: hy spreekt het salet-frans in de perfectie: het kunstjen, om den schonen ring, dien hy draagt, op eene bevallige en ongezogte wys, door het presenteeren en accepteeren van een snuyfjen, door het rieken aan een blommetjen, door het fatzoeneren van zyne krullen, door het caresseeren van zyne pragtige kante lobben, als anderzints, te laten zien, verstaat hy by uitstek; en zyne stem is die der teêrste Juffers zoo volmaakt gelyk, dat men, om de *Charme* uit te tekenen, geen ander beeld, dan het zyne nodig heeft. Hy is aangenaam by alle Juffers, en de zedigste van haar allen kan niet verbergen, dat hy by haar gansch niet onverschillig is.

Uit dit alles zal het u vreemd voorkomen, hoe die Heer, om

zulk een vaers zo zeer verlegen was. Maar gy moet weeten, dat hy een Oom heeft, die schatryk is en wiens goed hy alleen erven moet. Niets is 'er, dat Oom niet voor hem over heeft, mits dat hy braaf studeere. In dit begrip kan hy Oom, die met weinig menschen omgaat, en zelfs geen Man van studie is, gemakkelyk brengen: vooral, om dat Oom in eene andere Stad woont, en van Neef een gansch voordeelig gevoelen heeft, alzoo Neef op verre na geen jaar op de Academie geweest was, toen hy *utriusque Juris Candidatus* verklaart wierdt. Maar nu heeft Oom (de oude lieden zyn dog misselyk) een krul in het hoofd gekregen. Daar is een Burgers Zoon in de buurt, een regte lompert, die geen Juffer met fatsoen groeten kan, wiens hair nooit gefrizeert, of in een beurs gestoken geweest is: kortom een olyke broodrot en een lastige Pedant, die al zynen tyd by de boeken bestèedt, en die, naar allen schyn, een Boeren Domine worden zal. Deze heeft onlangs een Vaers op eens anders Dispuut gemaakt, waer van de Lieden van studie, en, op derzelver voetspoor, ook anderen Menschen zeggen, dat het zeer fraay is. Dit is Oom, die op de stoep wel een buurpraatjen houdt, ter oore gekoomen, en het verwondert hem zeer, dat Buurvryer Joost, wiens studie zoo weinig geld kost, zoo schielyk zulk een' lof behaalt, daar Keesjen (zoo hiet ons bevallig Heertjen) zoo veel geld verleert, zonder dat men, na zyn Candidaatschap, dat nu al derdehalf jaar voorleden is, eenige vrugten van zynen geest, in het publiek verschynen ziet. Oom maakt dan, dat hy een Dispuut, met zulk een Vaers, van Gerrit Buurs Joost magtig wordt, voornemens zynde daar over met Keesjen, in de eerstkomende Vacantie, te spreken, en hem zyne verwondering te ontdekken. Zoo gezeid, zoo gedaan. Neef komt t'huis, en maakt goeds tyds zyn compliment aan Oom, die na weinig morgenspraak, zyn zwanger hart ontlasten, en het opgewonden uurwerk zyner welsprekende tong aan den gang helpen moest. Hy vertoonde Neef het vaers, en verhaalde wat alle Menschen, en wel inzonderheid de Buuren daar van zeiden. Keesjen nam het zelve, en las het, in præsentie van Oom, die by geluk geen Latyn verstaat, vrymoediglyk, voor den vuist, met een aangenaam minuët-stemmetjen, dat Oom het hart verdaagde, en Keesjen zeide aanstonds, na gedane lecture, *voor zoo ver; het vaers is niet kwaad: maar om 'er zoo van te crieeren..... Maar Keesjen*, zeide Oom, *of je dat al in het Latyn leest, kind, ik kan wel horen, dat het al heel mooi gaat, maar zie, ik wouw wel, dat je 't me eens in het duits voorlas: dan konde ik 'er ook eens met Gerrit Buur en de andere vrienden van praten. Want zie, je zoudt niet geloven, hoe veul dat z'er meé ophebben: Nou, ze zeggen, dat de Dominees het ook prijzen.*

Neef ondernam dit ook, om dat hy by Oom tusschen vier oogen was: Maar toen Oom dat hoorde, zeide hy: *ik kan niet zien, dat dat zoo mooi is: ik heb wel beter vaerzen van Lodestein en Kamp-*

huizen gelezen: daar by, zoo rymt het niet met al: en me dunkt het is ook al wat misselyk van styl: immers je hadt nog al vry wat moeite om het uit te brengen. Keesjen, hier op moed scheppende, zeide, *ik zoude op zo een sujet wel een ander vaers maken, dat kan ik je wel assureeren.* Dat geloof ik ook, zeide Oom, *me dunkt, Keesjen, dat moest je eens aanpassen, dan zoude ik ook wat te zeggen hebben.* Keesjen, wetende dat men voor geld alles krygen kan, neemt het op zig, zeggende: *veertien dagen na de vacantie wordt myn vriend N. N. gepromoveert: dan zal ik eens tonen wat ik kan.* Geen mensch kan zeggen, hoe aangenaam dit Oom in de ooren klonk: de goede Man wierdt jong: Keesjen kreeg een schoone welkom t'huis, behalven de betaling van het groote geld; dat hij, zedert de laatste vacantie, verleert hadt: Oom vertelt zyns Neefs voorneemen onophoudelyk aan de Buuren; meldt den tyd, wanneer dit kind van Neefs harssenen zal geboren worden: en noemt ook den Student of Candidaat, wiens Dispuut die groote, en by niemand verwagte eer ontfangen zal. Nu loopt de Vacantie op haar einde, de tyd der Promotie schiet aan; het vaers moet 'er wezen; en onze goede jonge Heer, de bloem van onze Societeit, voor wien ik, om dat hy my uit meenig verlegen uurtjen redt, zoo veel agting heb, als voor iemand in de gansche waereld, weet mede niet waar men zulke vaersen te koop krygen kan.

In het midden onzer onbeschryflyke verlegenheid (want ik behartig deze zaak waar op voor my wel eenig voordeel steken konde, zoo zeer als de myne) dagt ik hem te konnen redden. Ik nam den Spectator op, en zogt in uwe lyst, en uwes Correspondents Inventaris, waar men dat goed te koop kan krygen? Maar het was mis: daar werdt van dat alles niets gevonden. Met dit werk bezig zynde, kwamen twee Studenten, die van dit alles niets weten, en ook, om dat ze van onze Societeit niet zyn, maar altoos in de boeken snuffelen, niets weten moeten, in ons gezelschap, en vroegen, wat ik zoo ieverig in den Spectator zogt? Met eenige bewimpeling en verberging van ons oogmerk, zeide ik hun, wat ik zogt, hopende dat zy ons eenig ligt zouden konnen geven. Maar ook dit was te vergeefs. Want, in plaats van ons te helpen, voeren zy, om dit groot gebrek, heftig uit tegen den Spectator, die hen, in dit opzigt, zoo ze zeiden, ook hadt te loor gesteldt. Hoe groot ook myne verlegenheid, om myns Vriends, ja ook om myns voordeels wille, te dezer uure was, ik mogt egter zoo veel ongenoegen, en zoo veel schelden op den Spectator niet horen. Schoon ik vele zyner Vertoogen te hoogdravende, of te diepzinnig vinde, hij heeft my evenwel door de Burgermaaltyden *), de Burgervryagie †), de Harddravery §), de

---

*) No. 68. †) No. 146, 151, 161. §) No. 4, 7, 10, 52.

Quezelary *), de zaken van Mr. Reinier en Mr. Pontiaan †), met die van andere Advocaten §), en zulk slag van Vertoogen, die hy wat meer moest uitleveren, zoo verkwikt, dat ik my gedrongen vondt, voor hem in den bogt te springen. Maar het bekwam my, als den hond de worst.

Ik zeide, dat de Spectator dit slag van Vaersen zal vergeten hebben, om dat ze doorgaans, schoon men er wel eens om verlegen kan zyn, niet veel om het lyf hebben. *Om het lyf hebben*, zeide een van ons nieuw gezelschap, *wat is 'er nodiger als deze vaersen, waar door Studenten, die te voren zelfs by de Professoren en Boekverkopers onbekend waren, alomme, als geduurige Betreders, en thans ingewyde Priesters van Themis Tempel, gecelebreert worden. Wat is 'er nodiger, als den verlegen Burger, de bedrukte Weduwe, den verlaten Wees, ja zelfs den bekommerden Regter aan te kondigen, dat iemand, wiens naam ze anders niet kennen zouden, ter hunner hulpe, overkomt? Wat is 'er dienstiger, als dat men een gansche Stad, met alle hare Beschermgoden, Zee- Rivier- en Land- Godinnen, opwekke, om het puik harer Jongelingen, wiens Ouders ergens in eenen onbekenden hoek wonen, (mogelyk uit zedigheid, alzoo uit zulke vaersen doorgaans blykt, dat zy aanzienlyke en vermaarde Stands-perzonen zyn) met allen haren stoet en pracht te konnen inhalen? Wat is 'er eindelyk billyker, als het alleradelykste Jufferschap tydig te waarschuwen, dat zy haere armen openen, en hare Egtkoetsen spreiden, om deze toekomstige Redders of Standhouders van Vaderland en Kerk daar in te ontvangen?*

Ik zogt dit alles te ontleggen, met te zeggen, dat zulke dingen in die Vaersen niet wel konnen voorkoomen. Maar zij vonden 'er op myne Kamer velen, die my van tyd tot tyd gebragt waren, in welke zy zeiden, dat zulke stellingen te vinden zyn, die zy ook uit dezelve voorlazen: maar dat ging zoo schielyk, dat wy het niet wel volgen konden. Maar dit wil ik wel zeggen, dat onder de Heeren, waar op die vaersen gemaakt zyn, al eenige waren, die niet veel meer, als ik, en onze verleege Jonker, op de Collegies geweest zyn, en van welke ik zulke grote gedagten te voren niet gehadt hebbe.

Op het missen van dit eerste antwoord, schoot my iets anders in den zin, waar mede ik my, ter Uwer verdediginge, dagt te redden. Maar zy waren te slim, en wisten het my wederom te ontdrajen. Onlangs hadt ik van iemand, die thans bezig is, een fraai Dispuut voor eenen myner Vrienden te maken, iets gehoort, waar van ik my, als myn tyd daar is, ook trouwelyk meen te bedienen. Hy zeide, dat de nering der Dispuut-makerye slegt word, om dat de Studenten het kunstjen gevonden hebben, van oude Dispuuten te

---

*) No. 103. †) No. 99. §) No. 119.

copieeren, en dezelve, als of ze nieuw waren, te doen drukken. Dit zogte ik in myn voordeel te arripieren. Ik zeide, dat de Spectator, wetende buiten twyfel, hoe gemakkelyk de Studenten, zonder recommendatie der Dispuutkramers, aan hunne Dispuuten komen, wel voorzien heeft, dat ze ook op dezelve wyze aan de Vaersen op de dispuuten komen konden, en dat hy daarom van zulke Vaersen niet geschreven hadt, en ook niet behoefde te schryven. Maar my wierd ten antwoorde gegeeven, dat niet alleen deze, maar ook andere door den Spectator opgetelde Vaersen en Liederen op dezelve wyze gecopieert, en voor nieuwe uitgegeeven wierden; en dat daarom de Spectator de eene, zoo wel als de andere, hadt moeten recommandeeren, of dat hy die alle t'zamen hadt moeten verzwygen.

Hier op hadde ik geen duplicq (zoo geloof ik heet het. Want zyn tweede zwarigheid of instantie was een replicq, zoo ik het wel heb. Dog hier op durf ik niet vastgaan. Duits kan ik beter schryven, en dat heeft mynen Vader, die een Liefhebber dier tale was, moeite genoeg gekost). Nu bidde ik U, Heer Spectator, zyt zoo goed, van my dog eens te melden, wat ik hier op dupliceeren of tripliceeren moet. Want ik zoude Uwe eer zoo gaerne staende houden, waar in ik thans zoo jammerlyk de nederlaag heb.

Ik blyve

UEd. Dienstwillige Dienaar.
JOCOSERIUS.

P.S. Myn laatste antwoord is niet geheel vrugteloos geweest. Want myn verlegen Vriend, die fraaie Jonge Heer, is eindelyk, ter behoudinge van Oompjens gunst, te rade geworden, zig van dat middel te bedienen, en het vaers is al bepaalt. Wy zyn lustig bezig, om, door middel van Pitiscus Lexicon, te vernemen, of 'er ook iets in zy, dat op zyn onderwerp niet past. Wy zyn niet bekommert, dat Oom door Buurman Gerrits Joost, of iemand anders, hier zal agter komen. Want het Vaers is wel LXX jaren oudt. Zoo het egter gebeuren mogt, heb ik mynen Vriend geraden, dat hy zig moet bedienen van het antwoord, dat eens een Proponent, op diergelyke snoeperye door Anna Maria Schuurmans betrapt, aan haar gegeven heeft, en dat hy eenvoudig moet zeggen: *Oom, het kan wel zyn, dat het daar ook staat. Het onderwerp is het zelve, en Geleerde lieden hebben dikwyls dezelve gedagten.*

CCXIII. VERTOOG.

Den 9. November 1733.

Quæritur interea, qui tantæ pondera molis.
Sustineant.

OVIDIUS.

Intusschen vraagt men: Wie zoo magtig om door 't schragen
Van zulk een grof gevaart', dien zwaren last te dragen.

'T IS reeds eenige weeken geleeden, dat my het volgende briefje weezentlyk is toegezonden.

MYN HEER,

Schoon gy my onbekend zyt; ik ken echter uw hand; en wat meer is, ik ben u onlangs op de hielen gevolgt; ja heb met u in een en 't zelfde gezelschap geweest, hoewel ik u niet gezien heb, als *Spectator* en gy my niet als *Schryver van dezen brief.* Dit raadzel ga ik u uitleggen. Voorleede Saturdag kwam ik in den Schouwburg, na dat men reeds met speelen begonnen had; in het passeeren van de plaats, zag ik recht voor myn voeten een toegevouwen papier, 't welk de nieuwsgierigheid my deed opraapen, en by my steeken. Des avonds t'huis komende haalde ik het by geval uit myn zak met het boekje van de Tragedie, waar in ik eenige toneelen wilde nazien. Doch ik had grooter begeerte, om te weeten, wat myne gevonde schat behelzen zou, en ik wierd dadelyk gewaar, dat niemand dan gy, dien kon verlooren hebben; want het was een lystje van eenige vertoogen, die gy het publyk nog schuldig zyt. Hier uit besloot ik dat gy dien dag mede in de Comedie geweest en even voor my ingekomen waart. Ik heb het van myn plicht geoordeelt u wederom meester te maken van het geen u eigen is, met die uitzondering alleen, dat ik, om reden, uw handschrift wilde bewaaren. Des zende ik u een Copy daar van in de zelfde ordre, als het principaal, en blyve met alle achting. &c.

PHILOMUSUS.

MEMORIE.

VErhandeling over het drukken der boeken by inschryving, zie No. 106. Myn gevoelen over den Patriot belooft. No. 111. De gebrekkelykheid, het misbruik, en de ordinare vrugteloosheid van het mondeling disputeeren. No. 144. Raad aan een jongeling die zich beklaagt over eene zeekere stilheid van humeur. No. 148. Nader bewys, dat schatten te bezitten, en ryk te zyn, geenzins het zelfde is, of vervolg op No. 154. Maatregelen, hoe men op het

spoedigst, en zeekerst een nieuwe overzetting van gerymde Psalmen zou kunnen invoeren. No. 158. NB. Ik hoor dat dit vertoog zeer behaagt heeft. — Een' verkeerde schaamte is een der voornaamste oorzaken van zeeker gebrek, door *Candidus Verax* beschreeven in een brief. No. 171. Een derde stukje over de dienstboden bedoelt in het einde van No. 173. Aanbrengers &c. moet nog een vervolg hebben; zie het begin van No. 177. Misbruik van den wyn. 185. Antwoord op den brief over het openbaar ten toon stellen der Mennoniten. No. 186. Ik geloof dat de verstandige Mennophilus 't oog heeft op het tweede Deel van *Geldlof*. No. 166. bladz. 124. Liefhebberyen, die van de bloemen zien reeds het licht. No. 188. Aanmerkingen over de viesheid, en hare remedien No. 193.

Vermids diergelyk verlies, hoe gering het ook aan anderen mag schynen, voor een Spectator gevoelig moet zyn, kan ik niet nalaaten myn Correspondent te bedanken voor de spoedige toezending van dit my zo nut memoritie. Hy neeme nochtans niet kwalyk, dat ik hem durve zeggen, dat hy zich in dit geval maar ten halve billyk en bescheiden getoont heeft, dewyl hy, om zo te spreeken, my een gedeelte van 't myne ontvreemd, met my een Copy te geeven, en 't orgineel te behouden, zulks doet hy *om reden*, zegt hy, en de zelve kan niets anders zyn naar alle waarschynlykheid als een inzigt om my door myn' hand te ontdekken. Ik twyfel, of hy, in dezelfde omstandigheden, op de zelve wyze zou willen behandelt worden. Ten minste hoop ik, dat, zo zyn voorneemen hem komt te gelukken, hy disereet genoeg zal weezen, om die ontdekking niemand, wie het ook zy, mede te deelen. In deze verwachting zal ik vast voortgaan in 't afdoen van myne schulden, niet juist naar de ry af, maar zo als het my best aanstaat, en ik zal voor tegenwoordig den Leezer een gedeelte van myne beloofde aanmerkingen mededeelen wegens een nieuwe overzetting der Psalmen in digtmaat; zeekerlyk een der gewigtigste stoffen tot welkers verhandeling ik my verbonden heb.

Ik heb gezegt, en ik herhaal het, dat het spoedigste en veiligste middel, om zo een noodwendig werk, onder 't gezag van de overheid uit te voeren, is, dat onze Godvrugtige, en yverige Leeraars, die buiten twyfel een volmaakte kennis hebben van de aanstotelyke, en zelfs schandelyke gebreeken der Psalmen van Dathenus, niets in hunne gemeene en particuliere discoursen verwaarlozen, om de mogelykheid van zo een' gewigtige onderneeming aan te toonen, en hare uitmuntende heilzaamheid, zo wel aan de oppermacht, als aan den onderdaan smakelyk te maaken. Indien het hun lukte s'Lands hoog gezag te overreden, om met zyne vleugelen zoo een treffelyk voorneemen te willen overschaduwen, zou myns bedunkens de grootste zwarigheid uit den weg zyn geruimt. Tot de uitvoering had ik eerst gedacht, dat een kunstgenootschap het dienstigste zou

zyn, dog na ryper overweeging ben ik van gevoelen verandert; overtuigt, dat tot dusdanige societeit, onze onbekwaamste dichters, die in 't gemeen de hooggevoelendste wegens hunne gaven zyn, by honderden zouden toeschieten, en dat 'er geen dyk steevig genoeg zou weezen, om zo een heevige vloed te stuiten. Terwyl buiten twyfel, onze grootste geesten, die de meenigvuldige zwaarigheden van zo een neetelig werk het best kennen, en zich het meest gemeenlyk mistrouwen, in den schuilhoek harer nederigheid zich zouden verbergen. Het raadzaamst zou zyn, myns oordeels, de gansche zaak aan te beveelen aan niet meer dan drie, en ten hoogste vyf uitgekipte mannen, welkers gezond oordeel, genoegzame geleerdheid, bedreevenheid in de digtkonst, en rekkelyk Character, in 't gansch Gemeenebest erkend, en geëerbied worden. Myn gevoelen is niet, dat zulke agtbare luiden alleen hunne arbeid aan dit zware voorwerp besteeden. Geenzins; ik vermein dat ze meer nut zouden doen met over het werk als opzienders te waaken, dan met zelf de hand 'er aan te slaan, en dat ieder, wie zig hier maar toe bekwaam kende, diende uitgenood te worden, om zo een heerlyk gebruik van hunne gaven te maken, met zelfs op nieuws Psalmen te dichten, of wel met reeds gedichten te verbeteren, te polysten, en naar een zeeker te maaken richtsnoer, of voorschrift te schikken; en zulks wel onder voorwaarde, dat Dichters buiten staat zynde om voor niet hun tyd en moeite aan te wenden, voor hun werk, volgens deszelfs verdienste, rykelyk zouden beloond worden. Eene genoegzame fonds hier toe zou makkelyk worden gevonden in eene vrywillige mildadigheid van vermoogende liefhebbers van den Godsdienst. Tot een plaats daar toe bestemd, zou ieder zyn werk, na het zelf met een langzame oplettendheid te hebben nagezien, en tot zyne eige voldoening, verbeeterd, heene zenden, mids, zo draa het uit zyn hand waar, van allen eigendom op het zelve af te staan, en aan de opzieners volle vryheid te geeven, om het niet alleen, volgens derzelver zinlykheid, te veranderen, en te beschaaven, maar ook ganschelyk te verwerpen.

Als een' noodzaakelyke conditie behoorde ook te worden voorgesteld, dat al het toegezonde zonder des maakers naam, en zelf met eene vreemde hand geschreeven moest besteld worden, op dat, door 't vooroordeel van reeds verkreege roem, of door vreeze van zig gevaarlyke vyanden op den hals te haalen, het oordeel der opzieners niet belemmert en van zyn vryheid berooft mogt worden.

Het zou mede oorbaar zyn, dat alle de verscheide stukken, na dat ze met de grootste aandacht en vlyt door de opzieners zouden verbeterd zyn, één voor één met den druk wierden gemeen gemaakt, op dat ieder die wilde, over de zelven zyn oordeel vellende, daar door een middel aan de hand mogt geeven, om het werk tot de grootste volmaaktheid, die de menschelykheid dulden kan, mogt gebracht worden.

De vraag zou hier kunnen zyn, of het niet een' volstrekte noodzaaklykheid mogt weezen, dit ampt van opziener aan Godgeleerden toe te betrouwen. Ik kan niet anders zien, of zulks zou zeekerlyk van geen geringe nuttigheid zyn, indien dezelven, niet alleen in hunne eige gedagten, niet alleen in die van hunne goede vrinden, maar by het gansche volk doorgingen voor waare kenners der digtkunde! Aan de andere kant, kan ik ook niet bevroeden, dat tot zo een werk minder geschiktheid zouden hebben andere eerlyke, deugdlievende Mannen, bezitters van een bovengemeene geest aangaande de Poëzy, en die, eer zy goedgevonden hebben aan een Systhema zig voor eeuwig te verslaven, hun pligt hebben geagt de Heilige Schrift met de ernstigste aandagt te leezen, en volgens de natuurlyke zin, die uit de t'zamenhang voortvloeit, te begrypen, en die aldus, zo niet een zeer uitgebreide, ten minste een grondige kennis der weezentlyke Godgeleerdheid hebben.

Ik weet wel, dat wanneer de zelfde zaak ter uitvoering is gebragt onder onze Fransche Medeburgers, zy aan Theologanten alleen is toebetrouwt geweest, met zodanige zorgvuldigheid, als of anderen door onreine handen dezelve besmet en ontheiligd zouden hebben. Dog indien het geoorloft is, by 't werk den maaker af te meeten, is het baarblykelyk, dat die eerwaarde Heeren vry schraal van het digtkundig talent moeten voorzien geweest zyn. Ik ontken niet, dat ze hier en daar den zin eeniger mate te regt hebben geholpen. Dog waar ze de hand ook maar aan hebben gestoken, hebben ze het Poëtisch vuur gansch uitgedooft, en hunne zo gezegde verbeteringen zyn, myns bedunkens, zo lam, zo plat, en zo zouteloos, dat ik, die de taal van den geestryken Marot verstaa, veel meer genoegen schep in zyn' vertaling, dan in die gene, die tegenswoordig is ingevoert, hoewel ze, om hare verstaanbaarheid, de gemeinte veel nutter is.

Men zal my mogelyk tegenwerpen, dat tot een gelukkige uitvoering van zo een heilzaam ontwerp, een uitgestrekte kennis van de grondtaal, die by de leeken zelden te vinden is, vereischt word. Dog ik zal my de vryheid aanmatigen van rondborstig te betuigen, dat ik geenzins van dat gevoelen ben, en veel raadzamer oordeel onze overzetting in prosa, hier zo stiptelyk, als het doenlyk is, na te volgen. Ik weet wel, dat onze geleerde Predikers dikwils om een helderer ligt over hun text uit te spreiden, tot die oorspronkelyke taale hun toevlugt neemen. Dog schoon ze ons in diergelyke gevallen niet zelden zeggen, dat in hun text, dit of dat woord zo of zo een' zin *kan hebben*, gaan ze zelden ver genoeg, om ons te verklaaren, dat het zelve die beteekenis, tegen onze vertaaling aan, noodwendig *moet hebben*. Ze kennen al te wel de bepaalheid van 't geene mogelyk is van die taal te weeten, om met zo eene grote verzekerdheid hun gevoelen te uiten. Om regt uit te spreken, zyn die verschillende uitleggingen meesten tyds maar geleerde raadzels,

min bekwaam, om den gemeenen man te stigten, dan onze ingevoerde overzetting, als onwaardig, dat 'er volmaaktelyk op betrouwt worde, verdagt te maaken, en dierhalven vinden ze een gevoeglyker plaats in de Hooge School, dan in de Kerk. Wie ziet nu niet dat diergelyke nieuwe uitleggingen onfeilbaar een diergelyk kwaad gevolg, in het tegenswoordig opzigt, na zig zouden sleepen, en dat de ongeletterden de nieuwe beryming met onze vertaling in onrym vergelykende, en in beiden een' onderling verschillenden zin ontdekkende, daar door belemmert, en geërgert zouden worden.

Het heugt my, wanneer de overziening van de nieuwe Fransche overzetting onder handen was en in gezelschappen gevraagd wierd, waarom dit werk dog aan voorname Poëten niet wierd toebetrouwt, dat het gemeene antwoord was, dat het te dugten zou zyn, dat die Digters met te veel zwier, en optooizel voor den dag komen, zig tot een te groote hoogdravendheid verheffen, en aldus den zin der Psalmen, hoe eenvoudiger uitgedrukt, hoe beter voor de gemeente, buiten het bereik van het ordinare begrip zouden stellen. Dog die goede luiden scheenen niet te weeten, dat het regtschape overzetten bestaat in de gansche kragt en waardy der beteekenissen van de eene taal, in de andere over te brengen. Vermids nu, naar 't oordeel van alle kenners, zelfs van die genen, die weinig geloof aan de Goddelykheid der Psalmen slaan, de digtgeest van alle Volken en eeuwen niets voor den dag heeft gebragt, dat in waare grootsheid en verheevenheid, by onze heilige lierzangen in 't minste te pas komt, moet het van zelf volgen, dat der zelver vertaaling, zal ze goed zyn, noodwendiglyk hoogdravend moet weezen. 't Is zeeker, dat Digters, die zig laatende vervoeren door hunne verbeeldingskragt, deeze heerlyke vaerzen met een vreemd optooizel zouden willen vercieren, het waare oogmerk zouden missen. Dog ze zouden 't zelve onfeilbaar treffen, indien ze geest en oordeel met elkander parende, uit den boezem der Psalmen zelf het verheevene in zyn volle glans en kragt voor den dag brengen, om in ons verwondering en verrukking uit te werken. Dog de meeste menschen, en veelen zelfs, die de hoogdraavendheid najaagen, hebben van dezelve een zeer verkeerde bevatting. *Ik verstaa het niet ter deeg*, hoort men dagelyks zeggen; *'t Is al te hoogdravend voor my:* eveneens als of de hoogdravendheid kwalyk missen kon met duisterheid verzelt te gaan: 't Geen zo zeer van de waarheid afdwaalt, dat het weezen van het hoogdravende voornamentlyk bestaat in *het vermogen van de ziel te verrukken*, 't welk zonder een spoedig en klaar begrip onmoogelyk kan worden uitgewerkt. Het waare hoogdravend kan en moet dienvolgens voor een gemeen begrip verstaanbaar en duidelyk zyn, en de duisterheid isal zo weinig aan 't zelve verknogt, als de klaarheid, aan laage en laffe taal die door de oneigentlykheid, dubbelzinnigheid en verkeerde schikking der uitdrukkingen, aan eene ondoordringelyke duisternis kan onderhevig zyn.

Men tast ook grovelyk mis, met *eenvoudigheid* tegens *hoogdravendheid* te stellen, vermids tusschen de zelven niet alleen de minste vyandschap niet gevonden word, maar ook niets bekwamer is als *waare eenvoudigheid*, om de wezentlykste *verheevendheid* in de grootste luister en heerlykheid te vertoonen. Zulks neem ik aan onwederspreekelyk te bewyzen, in een omstandig vertoog over de waare hoogdravendheid, 't welk ik by leven, en gezondheid, in 't ligt zal geven, eer ik met de tegenwoordige stoffe voortgaa.

CCXIV. Vertoog.

Den 13. November 1733.

Propugnat nugis armatus.

Hij stelt zich in de bres met enkele beuzelingen.

DE deftige en strenge Cato eens een jongman in een oneerlyk huis ziende treeden, sprak hem aan met deze *) toejuichende woorden. *'t Is wel van u gedaan, vryer, dat ge hier komt, en u wagt van met andere mans vrouwen u te vermengen.* Door die goedkeuring wierd de jongeling zo aangemoedigt, dat hy 't zelfde huis schier ieder dag bezogt, 't welk Cato, die buiten twyfel in de buurt zal gewoont hebben, merkende; berispte hy den zelven op de volgende wyze: *Hoor eens hier, Mantje, ik heb u wel gezegt van nu en dan eens hier te komen, maar niet dat g'er moest gaan wonen.* Op een diergelyke, dog veel redelyker manier heb ik ook myne Lezers wel gezegt: gaat u nu en dan eens verlustigen in den Schouwburg, inzonderheid wanneer een stuk vertoont word, 't welk door de weg van 't vermaak tot onderrichting kan brengen, maar ik heb u noit geraden van de Comedie als een tweede huis te maken. Ik heb wel staande gehouden, dat het kaartspel in zyn eigen natuur nog door Gods woord nog door de reden verboden was, maar noit is het my in de gedagten gekomen te beweeren, dat het onzondig was, dagelyks van 's ogtens tot 's avonds de kaarten of dobbelsteenen in de hand te hebben, zonder zig bykans den tyd van te eeten, ik laat staan van iets goeds te betrachten, te gunnen, en noit heb ik staande gehouden, dat diergelyke spellen niet tot duizend en duizend verderfelyke ongeregeldheden, een by-

---

*) ——— *Sententia dia Catonis:*
Huc juvenis Æquum est descendere, non alienas
Permolere uxores.

HORATIUS.

naar onmydelyke aanleiding geven. In één woord ik heb noit gemist het gebruik, en 't misbruik van dusdanig tydverdrijf nauwkeuriglyk te onderscheiden, en 't een zo onschuldig, als 't ander strafbaar, en verfoeyelyk te vertoonen. Dog dit myn gedrag, komt geenzins als voldoenend voor aan een nieuw Correspondent, die verre van de minste mogelykheid, in een onschuldig gebruik van diergelyke tydkorting, te willen erkennen, aanneemt my te bewyzen, dat het kaartspel in zyne eige natuur grouwelyk, en verfoeyelyk is. Op zyne bewyzen steld hy zo een gerust vertrouwen, dat hy nauwlyks schynt te twyfelen of ik zal, zo dra ik dezelven overwogen zal hebben, aanstonds van gedagten veranderen; my nochtans belovende, dat zo my nog eenige tegenwerpingen mogten overblyven, hy altyd, *volgens de Christelyke liefde zig bereid en verpligt zal toonen dezelven te beantwoorden en te wederleggen.* 't Is een gebrek zo algemeen als schadelyk in de disputen, en wel inzonderheid, over de gewigtigste zaken, dat ieder van zyn kant zyne eige gevoelens voor onwrikbaar houd, en vastelyk besluitende van dezelve geen vinger breed af te wyken, nochtans onbeschroomt onderstelt dat zyn tegenparty zyne redenen met de uiterste onpartydigheid overwegen moet, en zig verpligt houden zonder de minste tegenstribbeling zig door derzelver gewigt te laten overhalen. Men overdenke eens wat mogelyk nut, uit dusdanige redenstryd te halen is, wanneer het van beide zyden op dezelve wyze gesteld is. Dit is zeker de rechte weg niet om tot de ontdekking der waarheid te koomen. Iemant die voor dezelve een rechtschape en edelmoedige liefde wil betoonen, moet, in diergelyke gelegentheden, van zyn kant met dezelfde inwendige gesteltheit voor den dag komen, die hy van een ander met recht vordert. Hy moet voor dien tyd alle verzeekering van de gegrondheid zyner gedagten aan een zyde stellen, en zyne reden in een volmaakt evenwigt plaatzen, met de grootste onverschilligheid, of hy overtuigen zal, of overtuigt worden, en of de gezogte waarheid door zyn eige of door eens anders licht hem zal worden aangewezen. Zulks diende wel voornamentlyk plaats te hebben, wanneer men weinig grond heeft om op zyne eige overtuiging vast te gaan en men zig wel ondertastende, verzeekert moet zyn dat men geen genoegzame pogingen heeft aangewend om in den boezem van een' zaak in te dringen, door het onderling vergelyken der redenen, die voor en tegen bygebracht worden. Dit is hier handtastelyk het geval, vermids myn Correspondent hier voor den dag komt, met een versleete en uitgedient bewys, welkers kinderachtigheid door luiden van een' ongetwyfelde wysheid en Godvrugt duizendmaal is blootgesteld en ontleed geweest. Het kaartspel is gruwelyk, en verfoeyelyk, zegt de Schryver, *om dat het in zig bevat het misbruik van 't lot, 't welk heilig is, vermids Salomon zegt: het lot word in den schoot geworpen, maar het beleid daar van is aan den Heere.* Dog beteekenen die woorden, dat in het lot eene natuurlyke

heiligheid opgeslooten legt? Ik zie hier niets anders als dat het lot, gelyk al het gene in 't Heel-al gebeurt, aan de godlyke bestiering ondergeschikt is, en dat derhalven niets aan 't los geval moet toegeschreeven worden. Ik weet zeer wel dat het lot dikwils in heilige zaken is aangewend, maar zulks maakt het zelf van natuure niet heilig, en kan onmooglyk bewyzen, dat het in de gemeene levensloop geen plaats mag hebben. Dat myn Correspondent ook bybrengt de volgende spreuk van Salomon: *Het lot doet de geschillen ophouden, en maakt scheidinge tusschen de magtigen*, schynt eer tegens, als voor hem te dienen, vermids het in 't werk stellen van 't lot, tot het eindigen der geschillen, wel een goed gebruik van 't zelve, maar geenzins, een heilig en godsdienstig gebruik kan genaamt worden. Ja maar, zegt de Schryver, *aangezien het lot in het spel de eerste directie heeft, is het grouwelyk God te verzoeken, en zyne byzondere bestiering te beproeven, joksgewyze en tot uitspanning, of tydverdryf.* Hier legt eigentlyk de knoop, en het komt hier blotelyk op aan of het een wezentlyke eigenschap in het lot is, dat het zelve niet aan de algemeene schikking van *de Goddelyke Voorzienigheid onderworpen is, maar eene byzondere bestiering vereischt.* Ik wil toestaan dat het aldus met het lot geleegen is, wanneer het een heilig oogmerk bedoelt, en onder de innige en ernstige aanroeping van des Heeren naam word aangewend. Dog in geval de Schryver niets als *lot* erkent, dan 't geen waar van gezegde eigenschap onafscheidelyk is, ontken ik wel duidelyk dat 'er in kaart- of dobbelspel het minste lot kan gevonden worden, en zo het waar is, gelyk onze man voorgeeft, *dat geen verstandige luiden zulks loochenen kunnen*, zo verdien ik zekerlyk uit de lyst der verstandigen uitgeschrapt te worden. Dog zo 'er geen andere reden daar toe is, loop ik hier zo weinig gevaar, dat ik ronduit staande durf houden, dat het onmoogelyk is niet van myn gevoelen te zyn, wanneer men maar opmerken wil, dat, in gemelte spellen, alles wat 'er gebeurt, van de ordinare wetten der beweging volstrekt afhangt en dienvolgens geene *byzondere bestiering* nodig heeft. In het dobbelspel vallen de steenen volgens den kant op welke zy neder komen, de oppervlakte, op welke ze terug stuiten; en de kragt met welke zy geworpen worden, en volgens den t'zamenloop van dit alles moesten ze noodwendig zo vallen, als ze gevallen zyn, en 't zou een volstrekt mirakel zyn, indien de zaak zig anders had toegedragen. In het speelen met de kaart gebeurt oogenschynlyk het zelfde. Dat de een goed, en de andere kwaad spel heeft, vereischt de minste particuliere bestiering des Hemels niet. Ieder kaart legt, daar ze door de vingers van die geen die ze verschoten heeft, geplaatst is, en volgens de beweeging, die hy aan zyne handen gegeeven heeft, is het onmooglyk dat ze ergens anders te vinden zoude zyn. De eerste beginzelen van waarheid zijn nauwlyks klaarder, en handtastelyker als 't gezegde. 't Geen hier nogtans de aandagt van Menschen, die hunne reden

aan een wysgeerig onderzoek niet hebben gewend, misleid, is dat de speelers terwylze de dobbelsteenen werpen, en de kaart vermengen, niet weeten wat ze uitrechten, en blinde oorzaken zyn van 't geen voorvalt, zo dat het zelve, ten opzigte van dit gebrek van kennis, als blootelyk gevallig voorkomt. Dog dit wel ingezien is gansch vreemd aan de zaak. Hoewel *blinde uitwerkers* van 't geen voorvalt, zyn ze egter *waare uitwerkers*, ze geven aan hunne handen zo veel, en dus, of zo, gerigte beweegingen, als het hun behaagt, en veroorzaken noodwendig 't geen voor den dag komt, zonder dat de minste invloed van een byzonder Goddelyke bestiering hier vereischt werde. Het zal, naar myne gedagten, hier gansch niet kwalyk te pas komen aan te merken, dat 'er veel gesproken word van eene *algemeene* en *byzondere bestiering der Voorzienigheid*, zonder dat men zig zelf ernstig afvraagt, wat men daar door beduiden wil, en wat wezentlyk onderscheid men eigentlyk tragt uit te drukken. Somtyds noemt men een *byzondere bestiering des hemels*, een t'zamenloop van omstandigheden, die zelden in 't zelfde verband komen, en een zeldzame uitwerking voortbrengen, zonder nogtans in 't geringste van de generale wetten, eens door de goddelyke wysheid het geschapene voorgeschreeven, af te wyken. Dog zulks zou ik niet zo zeer eene *byzondere bestiering* noemen, als wel een byzonder en merkwaardig uitwerkzel van Gods *algemeene bestiering*. 't Eenig duidelyk en onderscheide denkbeeld, dat ik aan de *byzondere bestiering* weet te hegten, bestaat in daar door te verstaan, 't geen God veroorzaakt, buiten of tegen de eens ingevoerde wetten der beweeging, wanneer by voorbeeld, het hem goeddunkt het zwaare naar boven te doen stygen, of 't vuur zyne verslindende kragt te beneemen; in één woord, wanneer het zyn behagen is eigentlykst gezegde mirakelen uit te werken. Zo onze Schryver my een' andere nette en duidelyke gedagte hier omtrent weet mede te deelen, en my te onderrigten op wat wyze, 't geene hy *byzondere bestiering* noemt, van de Godheid door de speelers afgevordert word, en op 't lot eene noodzakelyke invloed heeft, hy zal my hooglyk verpligten. Dog indien hy van de *byzondere bestiering* geen ander net en klaar denkbeeld weet te geven, als 't geen ik zo even geoppert heb, en nogtans zyn stelling blyft beweeren, zal het niet moeilyk vallen hem te doen zien dat zyn gevoelen onmydelyk de ongerymste gevolgen naar zig sleept. Zo het zelve doorgaat, word niet alleen het lot, waar van eene byzondere bestiering der Voorzienigheid onafscheidelyk is, misbruikt, by de speelers en dobbelaars, maar by alle die als blinde oorzaken werkzaam zyn; en iets uitregten waar van de uitslag hem onbekent, en niet te raden is. Een kind, by voorbeelt, zal zig aan die gruwelzonde schuldig maken, wanneer hy zig vermaakt met een marmel of stuiter, tegens een blauwen steen te smyten, zonder te weten, hoe hoog dezelve zig in de lugt zal verheffen, en waar weder nederkomen.

Dit exempel is volmaakt toepasselyk op het dobbelspel. Wanneer het, in dat kinderenwerk, gebeurt, dat zo een marmer vlak op de neus of kin van een voorbyganger valt, verwonderen onkundigen zig door over, als of 'er bykans iets meer als natuurlyks onder schuilde, daar egter die marmer met zo een trap van kragt geworpen, en op zodanig gedeelte der oppervlakte te rug gekaatst, nergens op de geheele waereld ter neder kon vallen, ten zy by een volstrekt mirakel, als juist op den neus van den gezegden verbyganger. Het komt my derhalven voor als de handtastelykste onredelykheid in 't eene zo wel als in het ander geval de minste *verzoeking van een byzondere Goddelyke schikking* te willen vinden. Zulks is ook geenzins de roekeloze en baldadige intentie van de godlooste speelers, ja zelfs niet van menschen, die het lot tot verdeeling van goederen, of tot beslissing van een geschil aanwenden, en die, zonder eenige aanroeping van 's Heeren naam, den uitslag niet onmiddelyk van de Godheid, maar van de ordinare loop der natuur afhangende, onder de algemeene voorzienigheid, van de wetten der beweeging afwagten.

Een grooter en veel gruwelyker ongerymtheid zal nog een noodwendig gevolg van onzes Schryvers stelling zyn, ingeval hy geen ander klaar en onderscheiden denkbeeld dan het myne, wegens eene *byzondere Goddelyke bestiering*, in staat is voor den dag te brengen: want als dan zal uit de gezegde stelling met de uiterste noodzakelykheid voortvloeyen, dat de speelers niet alleen, met een verfoeyelyken moedwil, geduurige wonderwerken van hunnen Schepper af durven vorderen, maar ook dat, zo dikwils, en zo lang het hun behaagt, dobbelsteenen of kaarten te hanteeren, zy de Godheid onderneemen te dwingen, (het zy met eerbied gezegt), en den hemel gansche t'samenschakelingen van eigentlyk genoemde mirakelen dadelijk en wezentlyk afparssen, 't welk de Goddelyke oppermagt aan de menschelyke grilligheden onderwerpt, en aldus als eene onverschonelyke contradictie moet aangezien worden.

Onze Schryver zegt my, dat hy wel bewust is, dat tegen zyne redeneering eenige uitvlugten voor den dag gebragt kunnen worden, welkers onbondigheid hy belooft zo 't nodig is aan te toonen. Dog zo hy, 't geen ik hier geoppert heb, onder die uitvlugten rekend, verbeeld ik my dat hy 'er zyn werk aan zal vinden. Ik durve zelve my vleyen met de hoop, dat zo hy geleert heeft een demonstratie of volstrekt bewys van een bloote schynbaarheid te onderscheiden, en zig zonder eene onreedelyke tegenstreeving, eene voor hem nieuwe waarheid van wat kant zy hem ook aankomen mag, te omhelzen, hy dermate overtuigt zal zyn van de ongegrondheid zyner stellling, dat het hem naauwlyks begrypelyk zal schynen, hoe hy dezelve oit, als wel beweezen, heeft kunnen aankleeven.

Het komt in 't eerste opzigt wonderlyk voor, dat zekere waarheden, die zo dra derzelver grond duidelyk is open gelegt, met dezelfde vaardigheid, als de eerste beginzelen van redeneering, de

overtuiging in een redelyke ziel, na zig rukken, nogtans in formeele boeken, en tractaten moeten verhandelt, en in een volkomen ligt geplaatst worden, gelyk het over de tegenswoordige stoffe door *) deftige en vroome mannen is geschiet. Deeze stelling, by voorbeeld: *geweld kan geen middel van overreding zyn*, kan de geringste plaats van twyfeling niet overlaten in 't gemoed van iemand, die maar weet wat door *overreding* en *geweld* verstaan word. Dat een vierkant niet teffens een Cirkel kan wezen, is niet onwederspreekelyker. Nogtans heeft een der grootste Wysgeeren zig verpligt gevonden, zo een onwederspreekelyke waarheid in een †) boek, bestaande uit verscheide deelen, te verdeedigen. De oorzaak van het in 't ligt brengen van diergelyke werken, is dat de tegenstrydige stellingen dikwils als t'zamengepakt zyn in een bondel van andere leerstukken, die zonder dezelven niet bestaan kunnen, en die men nogtans onveranderlyk beslooten heeft nooit te verwerpen. In die gesteldheid worden zelfs by de eerste geesten van een gansche eeuw al de mogelyke geleerdheid, al de kragt van verbeelding, al de doordringendheid van 't verstand werkstellig gemaakt, om aan dusdanige baarblykelyk valsche stellingen een glimp van waarschynelykheid te geven, en aldus niet gedwongen te zyn 't geheele lichaam van hunne leere den schop te geven. Hier door worden de verdeedigers der handtastelyke waarheid gedrongen hunne tegenpartyders, in alle derzelver fyne en behendige uitvlugten op het spoor te volgen, en zonder ophouden de wel verniste schynreden, van het bondig bewys te schiften, om aldus, de waarheid, die men met alle bedenkelyke pogingen getragt heeft te verduisteren, wederom van die bedrieglyke schaduwen te ontdoen en in haar volkomen dag te plaatsen.

CCXXIII. VERTOOG.

Den 14. December 1733.

Mille hominum species, & rerum discolor usus;
Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.

PERSIUS.

Want duizent slag van volk verscheiden van verstand,
Neemt velerlei gestalt van werken by der hant;
Een ieder volgt zyn hooft; naer 's Levens best vermaken.

C. PIERSON.

MYne beschryving der vryagien van het middelslag onzer medeburgeren heeft den volgenden brief uitgelokt, die my te aardig en te geestryk schynt, om hem den Lezer te onthouden. Ik voorzie

---

*) *La Placette, Barbeirac.*
†) Wysgeerige Uitlegging van Baile over de woorden, *dwingt hen in te gaan.*

dat luiden, die lezen, zonder wel te weeten wat lezen is, zig zullen verbeelden, dat myn gemelde Vertoog hier scherp geheekelt word. Dog andere, die door eene misleidende schors tot het waare oogmerk van een Schryver kunnen doordringen, zullen zonder moeite bespeuren, dat myn schrandere Correspondent niets anders beoogt, dan, onder voorwendzel van my te wederleggen, myne geopperde gedagten grooter kragt, en klem by te zetten. Om dit doelwit te treffen veinst hy te gelooven dat 'er een bespotting opgesloten legt in myne bloote afschetzing der burgerlyke zeden, wat het vryen aangaat. Schoon hy zekerlyk wel ziet, dat zulks in dit geval al zo weinig myne intentie geweest zy, als in de eenvoudige *amours* van Kobus en Agnietje.

MYN HEER DE SPECTATOR.

Gy hebt ons al menigmael met uwe Vertoogen een vermakelyk tyd-verdryf beschikt. Wy hebben dikwils met genoegen de brieven uwer schrandere Correspondenten doorleezen. Maer tot onze aller verwondering hebben wy 'er byna geen gevonden, die u niet met loftuitingen overlaedden, en u, in alle uwe redeneringen niet hemel hoog preezen. Zeer weinigen, zeg ik, hebben 't hart gehad, om U eens helder door te stryken, en te toonen, dat zy het, op ver na, in alles met U ééns waeren: of gy moest dezelve met voordagt aen 't Gemeen onthouden hebben, 't geen ik naeuwelyks van uwe edelmoedigheid, zou durven vertrouwen; dog ik zal 'er nu eens de proeve van neemen; ik zal u eens duidelyk doen bemerken, dat ik geen kleintje tegens U verstoord ben; en moeds genoeg hebbe, om U zulks in 't aangezigt te zeggen.

't Is U Vertoog van den 28. October laetstleden, waar op ik het gelaeden hebbe; waer in Gy de Luiden van ons fatzoen, namentlyk, Kleêrmakers, Chirurgyns, ordinaire Winkeliers, en Orlogie-maekers, zo fraeitjes ten toon wilt stellen; en (dat nog het ergste van allen is) met de vertellingen der galanteryen van deze immers zeer beschaefde Lieden Uwe Lezers zoo hartig hoopt te doen lagchen, als over de agter-straets minne-handelingen van Ko en Angeniet! met wat ongegrondheid zulks door U gedaen wordt, hoop ik te zullen kunnen aantoonen; behalven dat het my als strydig met den pligt van eenen onzydigen Spectator voorkomt, de zo genaemde Heeren en Dames ten koste der arme Juffertjes en Monsieurtjes te doen meesmuilen.

'k Zoude nog het zwaerd tegens U niet opgevat hebben, om Uwe beledigingen tegen te gaan; waar 't niet, dat Gy onder de Burgeren in Uwen zin bespottelyke luiden de heeren Kledermakers gesteld hadde; dit raekt my van naby: want, behalven, dat ik de eere hebbe van eens Kledermakers zoon te zyn, is het eene kennelyke zaeke, dat dezen het hunnen Medeburgeren zeer verre in eene goede opvoeding en byzondere hoffelykheid afwinnen, door 't geluk, het

welk zy zomtyds genieten van, by 't passen eenes kleeds aen deze of gene aenzienlyke Personaedje, deszelfs beveelen nopens knoopen, passementen, of diergelyke gewigtige dingen, uit zynen mond te verstaen, en by gevolg zeer naeuwkeurig weten hoe deftige luiden hunne gedagten gewoon zyn uit te drukken; waer by nog komt, dat de Land-aerd van veele dezer Lichaam-dekkers eene byzondere en als ingeboorene eigenschap bezit, om zig den zwier van een' aenzienelyken Heer te kunnen aenmatigen; voeg 'er nu, tot uwe grooter bezwaringe daerenboven by, dat zy immers voor al onder de fatzoenlykste lieden gerekend moeten worden. Zy, zegge ik, aen wiens handen-werk veele hunner Kalanten dikmaels al hun fatzoen te danken hebben, dewelke by al de wereld aangezien zouden worden voor 't geen zy zyn, indien de vrye kunst der Heeren Kleder-makers hen den mantel van aenzien niet over 't lyf gedekt hadde.

Voor de overigen, namentlyk de Heeren Chirurgyns, ordinaire Winkeliers en Orlogie-makers, zal ik, wat hunnen rang betreft thans geen harnas aantrekken, 'k zal maer alleenlyk zeggen, dat ik hen niet beneden den mynen agt; hoewel ik egter de eerstgenoemden altoos gewoon ben met eenen byzonderen eerbied, als Handlangers der Natuur te beschouwen; hier toe door het Doctorale privilegie van een purp'ren jas, knoop-paruik, en 't kalesje met één paerd, en boven al door de *Magistrale contenance* dezer heeren niet weinig verplicht. Doch ik laet dit verder aan zyne plaets, en zal my maer bemoeyen met de mishandelinge, ons in uw vertoog aangedaen, in helderen dag te stellen.

Dunkt het U zo belagchelyk, Heer Spectator, dat we 'er Zondaegs uitzien als heeren, uitgezonderd den degen? Ik kan niet zien, waerom wy zo wel geen goed kleed aan 't lyf zouden draegen, als anderen, die geen hair meerder zyn, dan wy; 't is ook al wat w'er van hebben: men is geen wevers of slegt ambagtsvolk, maer van zo goed faizoen als de beste Koopman, hy mag wat meer schyven hebben, dog gy weet wel, dat geld al 't fatzoen niet en geeft. Of bespot Gy ons, om dat wy juist geen degens draegen? Wel, als die 't fatzoen zullen geeven, zal men voortaen, aan heel iets anders als der luiden aengezigten moeten ontdekken of zy fatzoenlyke menschen zyn of niet. Of wilt Gy ons de naemen van Heeren en Juffers niet gunnen? Zo deze uit onze gezelschappen gebannen worden, missen wy het doorlugtige merkteken onzer goede opvoeding en wellevendheid, want hier aen, merkt ieder, in onze byeenkomsten nieuwlyks verschynende, dat wy luiden zyn, die onze werreld zeer wel verstaen, en die weeten te leeven, ja: dewyl Gy zelf bekent, dat wy Zondaegs als Heeren en Juffers gekleed zyn, zo is het immers billyk, dat wy naer onze klederen geëerd werden, en om derzelven wille elkanderen met die naemen van agting benoemen: want, als we in ons daeglyks pak en aan onze affaires bezig wezende, elkanderen ontmoetten, zouden wy misschien, niet, gelyk des Zondaegs,

tegen den anderen zeggen: Uw Dienaar Myn Heer N. hoe vaart gy al? maer slegts, *à la familiaire:* dag! Mossie N. ben je nog gezond.

Gy beschimpt ons, om dat wy, geen gelegenheid tot gereguleerde gezelschappen hebbende, des avonds onder een buurpraetje kennis met de meisjes maken, en het *Exordium* onzer aanspraek van het mooye weêr ontleenen: is dit nu zo belagchelyk? My dunkt, dat Gy den bal geweldig misslaat, ik weet wel, als wy dit aen uwe Dames van fatzoen eens begosten te verhaelen, dat z'er misschien met veel schamperheid op antwoorden zouden; dat haere oogen zo goed zyn als de onzen. Maer onze zoetertjes vallen op ver na zo *fier* niet. Kan 'er ook wel een betamelyker aenvang van gesprek uitgedagt worden, als zulk eene, die eene baerblykende en tastelyke waerheid insluit? Is 't niet een staeltje van verstand, de Jufferen te onderregten van eene zaeke, die zy misschien wel konnen zien, maer 'er mooglyk niet op gelet hebben? Ik zegge, dat het ondraeglyk is, deeze wyze van aanspraek in éénen graed te stellen met het aensteeken van een pypje, gelyk uw Kobus deet, 't geen immers te lomp is om te durven denken.

Uwe aenmerkingen over onze byeenkomsten van Bruiloften, en Palmknoopingen smaeken ons ganschelyk niet; deze gezelschappen, en 't geen daer omgaet komen ons zo ongerymd niet voor. Is 't niet een kragtig bewys van zuinigheid, en zinlykheid, dat onze Juffertjes haere beste klederen, en die om 't jaer, somtyds maer ééns uit de kas komen, met een geestig jakje of casaquien gaen verwisselen, als 'er een nagt van ravotteryen, en allerhande gevaer van bestort of bevlakt te worden voor handen is? Moet men juist eenen geheelen nagt lang, op gevaer zyner klederen, doen zien, dat men *respects* genoeg voor het aenweezende gezelschap heeft, om 'er zig, met een fraei *babiet* aan 't lyf, te vertoonen? of dunkt het u van gering gewigt, dat onze meisjens zig van deeze zo gunstige gelegenheid bedienen, om aen de Vryers, en 't gantsche Gezelschap te doen zien, dat zy in haar *deshabillé* zo bekoorlyk voor den dag komen, als in een opgeschikt kleed? En dat zy van aerdige Chitsjes en bevallige Catoentjes zo wel gestoffeerd zyn als van andere zyden gewaeden? Geeft dit ook al geen goede aanleiding om de Jufferschap aen *discours* te helpen, en het onderhoud te *souteneeren?* Als 'er dan, gelyk het gemeenlyk gaet, gevraegt word: *heden! wat staet dat jakje in-net! waer heb je tog die fyne Chits; en dat gestreept dimit van je onderrok gekogt! wel kind! 't is of je uit een koffertje quaemt.* En zo al voorts. Want eene naeuwkeurige *visitatie* der klederen en derzelver stoffen is een zeer vermaekelyk en algemeen tyd-verdryf onzer bevallige sexe in diergelyke zamenkomsten.

Gy spreekt in der daed met te veel schimp van dat gene, waer in gy voorgeeft, onze groote *galanterie* te bestaen, in opzigt van de jufferschap te bedienen. Wel hoe! geeft het geene uitnemende zorg en agting voor de Juffertjes te kennen, als de Monsieurtjes

onophoudelyk vraegen, of ze nog wel vuir in haer stoofjes hebben; of zy ook van een kopje koffy gedient believen te weezen; van een stukje taert, en diergelyke meer? want onze Juffers zyn veel te wel opgebragt, en by gevolg te beschroomt, om zelve haer gebrek in dusdanige voorvallen te durven eischen. My gedenkt een Juffer gekent te hebben, die hongerig van eene Bruilofts-tafel opstond, om dat haer galant haer niets voorgediend hadde. Des is immers baerblykelyk, dat deze herhaalde aenbiedingen van zeer groote noodzakelykheid zyn; dewelke, hoe menigvuldiger ze gedaen worden, hoe meerder agting zy uitdrukken voor de Juffer die men oppast, behalven nog, dat onze meisjens veel te heusch zyn, om op de eerste of tweede nodiging, als of zy nooit by menschen omgegaen hadden, één enkelen Oranje-snipper, 'k laet staan een geheel stuk taert te aanvaerden. Hier uit is nu ook ten vollen blykbaer, hoe zeer het van onzen pligt is, de Juffers, die we oppassen onverzetteyk aen te kleeven, vermits zy ons telkens van noden hebben, en hier door een galant werks genoeg verschaffen met haer alleen te dienen, zonder dat hem tyd overschiet om zynen dienst anderen aan te bieden, of te bewyzen.

'k Zou nog over verscheide uwer bespottingen heen stappen; waer 't niet, dat Gy onze beleefde Meisjes den vollen oorlog aendoet, met hen smadelyk te verwyten, dat zy, rondborstiger vallende, als uwe zogenaemde Dames van fatzoen, liefhebsters zyn van een knap glaesje wyn te drinken. Gy denkt 'er niet om, dat ieder zig niet even streng onthouden kan; veel min hebt Gy, dit schryvende, overwoogen, dat uwe Dames van wat meer fatzoen zo veel vermaek niet wel konnen vinden, in eenen drank, hen daeglyks over tafel gemeen, als onze Juffertjes, die dikwils dit vogt nooit gewoon zyn tot harent te zien: en derhalven zeer voorzigtig en werreld-wys handelen, wanneer zy, in die gelegentheden, waer van gy gewag maakt, haere onwillige *abstinentie* boeten, en haere schaade, om zo te spreeken, buiten haer verlies, poogen in te haelen *).

Evenwel, om te doen zien, dat ik opregt handele, en U gelyk geeve, daer Gy de waerheid spreekt, moet ik U pryzen, als Gy openhartig zegt, dat de wyn ons tot geene verderfelyke gevolgen brengt; om dat onze Juffertjes te kuisch, en onze Monsieurtjes te heusch, of, dat Gy eerder schynt te gelooven, te bloode zyn. Neen! in dit geval verdienen wy verre beneden veelen uwer luiden van meer fatzoen geschat worden. Wy zyn in der daed te bloode, en op verre na niet galant genoeg, om ons van de vryheid te bedienen, welke de omstandigheden, door U voorgesteld, schynen in te sluiten. Hier over hebt Gy verlof om ons uit te lagchen. Wy laeten

---

*) Hier heb ik goed gedagt een plaats van het origiueel over te slaan, alwaar de Schryver, vergetende zyn aangenomene Caracter van Snyders knegt door aangehaalde Latynsche vaerzen, tragt te beweeren dat de goede opvoeding vereischt, dat onze Juffertjes met de mans eens helder door drinken.

dat gevolg ten eenemael aan Uwe galante Heeren over. Wy geeven hen den voorrang hier in, en zyn genoodzaekt te belyden, dat zy dezen aangaende ons verre den loef afsteeken. Maar zo gy, als Zeden-meester oordeelt, dat we hier in van manieren veranderen moeten, zo zouden wy zeer geirn in een uwer naesten Vertoogen zulks beweerd willen zien.

Belangende het ontneemen van Snuif- Eau de la Reine-doosjes, Linten of Waevers; Gy scherst 'er mede, maer my dunkt, dat 'er niets galanters bedagt kan worden. Eene Juffer tegens haar' wil en dank iets te ontfutzelen, is immers een zaeke, waar aan duidelyk te zien is, dat we ons op den ommegang der werreld, en voor al op de eigenschap der sexe verstaen, die veeltyds hebben wil, dat men haer met geweld ontroove 't geen zy geerne wil geeven; en

*) *Qui mollement resiste, & par un doux caprice.*
Quelque fois le refuse, afin qu'on le ravisse.

Boileau Art Poet: Chant II.

Gelyk zeker beroemt en niet als met lof te melden Schryver zegt. En by een ander deftig digter klaegt een Vader over de boersheid van zynen Zoone, met deeze wetenswaerdige woorden:

Maar nog laat ik 't geven staan,
Hoewel het beter waar gedaan:
Hy neemt van haar niet eens een ring,
Een neusdoek of een ander ding,
Gelyk de vryers van het land
Dat dikwils plegen met verstandt.
Want neemt een' geestig jongman wat,
Het geeft hem dikmaal dit en dat,
Het maakt, dat hy den naasten dag
Met eeren weder komen mag.

J. Cats. Spiegel van de Oud. en Nieuw. Tyd.

Uit al het welke ik meen ten vollen te blyken, dat diergelyke ontfutzelingen, even als oud-tyds het in zee draegen, het roompje der *Galanterie* zyn: en geen wonder! want het is u zekerlyk bekend, dat onze Juffers immers niet zouden durven denken, om een partikulier bezoek van jonge heertjes af te wagten; vermits dit aenstonds met eenig agterdenken verzeld zoude gaen. Want, even gelyk zekere by uitstek eerbaare vrouwen veeltyds de eerste zyn, om de dubbelzinnigheid van deze of geene uitdrukking te vatten, daer

---

*) Dat een Snyders zoon Boileau leest en verstaat, zulks kan nog eventjes door den beugel, wy hebben in ons Land Fransche Kleermakers genoeg, maar van Latynschen heb ik nog niet hooren spreeken.

andere, wat minder ingetogen schynende, niet eens op gedagt hebben; alzo gaet het ook met onze welleevende Juffers, die aenstonds (zie! welk eenvoudige omzigtigheid) zouden vertrouwen, dat het bezoek van een Monsieurtje op een' quaeden moer lag: Nu word die vreeze immers ten eenemael weggenomen en verijdeld, als de Monsieurtjes niet zo zeer komen, om de Juffers te bezoeken, als wel met een boodschap, namentlyk om haer de ontknarpte meubeltjes weder te leveren, want onze Juffers zeggen, dat zy het zeer qualyk zouden neemen, indien men vooronderstelde, dat deze of geene galant den vryer by haer quam speelen; alzo het eene groote schande by onze meisjes schynt gerekend te worden, als zy van een hups jongman worden *gepretendeerd.*

Eindelyk koom ik tot Uwe laatste bespotting over het zingen der Fransche airtjes in onze gezelschappen van jonge luiden van burgerlyk fatzoen, schimpender wyze door U dus genoemd. Maer zo wy belagchens-waerd zyn, om dat we somtyds een Fransch en geen Nederduits deuntje, als zynde dit te *canailjeus*, met elkanderen zingen; wat dunkt U, dat we dan wel verdienen zouden, byaldien we onze eigene moedertaele, weezende die maer voor 't slegte volkje, geheel den zak gaven, en in onze byeenkomsten niets dan Fransch spraken? En zeker, is 'er iets, waar in we met Uwe luiden van meer fatzoen in éénen graed staan; 't is hier in; dat al wat Fransch is, ook behaeglyk en goed is. Waerom dan ons juist hier over begekt? of is het om dat onze liedjes, volgens Uw zeggen, een mode vyf, zes ten agteren zyn geraekt? Ik beken dit; zy zyn eenige modens oud, maer zeer weinig jaeren: want, dewyl zy gemeenlyk eerst by Uwe Heeren en Dames van fatzoen in zwang, en van dezen tot ons over gaen, valt ligtelyk te begrypen, dat die airtjes niet zeer oud kunnen wezen; vermits gemelde fatzoenlyke Luiden, die langer als wy op de Fransche Schoole gegaen hebben, nevens de kennisse dier taele ook de eigenschap van dien Land-aerd beter inneemen; die, gelyk Gy weet niet gewoon zyn zig langen tyd met eene zelve zaek te vermaeken, maer tot een bewys aller bewyzen kan strekken, dat Adams Kinderen by de verandering leeven. En wel verre van dat het de aerdigheid dezer deuntjes beneemen zoude, zo dezelve eens by toeval qualyk uitgeschreeven, of gebrekkelyk uitgesprooken wierden, is dit juist de oorzaek, ten minsten zeer dikwyls, dat ze uitnemend *divertissant* worden, dewyl 'er zomtyds de allergalantste *Equivoques* uit geboren worden, die men zoude kunnen bedenken, en welke bequaem zyn, om iemand, die zyn Fransch beter verstaet als zyn Duitsch, van lagchen ter aerde te doen vallen, waar van ik voorbeelden zou kunnen bybrengen, indien het my lustte, dan ik agte, dat Gy zulks by ondervinding wel zult weeten. Weshalven ik ten vollen besluit, dat wy verre van bespottingen te verdienen, veel eer over onze uitgezogte *galanterie* en opvoeding geprezen, en nagevolgd behoorden te worden.

Uit alle deze myne tegenwerpingen, meen ik, dat Gy, schoon ik 'er geen nader toepassing op maekte, genoegzaem overtuigd zult zyn, dat Gy ons ten onregte, ja! tegens de waerheid, bespot hebt. Ik zal tot besluit slegts aan één enkel staaltje toonen, hoe geweldig Gy U door eenen blinden yver om ons te beschimpen hebt laten vervoeren, zonder de zaken alvoorens behoorlyk te overweegen. Gy zegt dan, dat onze Ouders, naeuwlyks een woord Fransch verstaende, en in hunne jeugd eene zo zwierige opvoeding niet genoten hebbende, als wy, ons zo lang in de Fransche School laeten gaen, tot dat zy gelooven ieder te kunnen verzekeren, dat we ons Frans zo goed verstaen als ons Duitsch; uit Uwen schimpenden styl blykt wel, dat Gy deze getuigenis onzer oude Luiden, voor eene openbaere onwaerheid aenziet, en het ook daer voor poogt te doen doorgaen. Maar ik bid U, handel in 't toekomende opregter, en houd U op myn woord verzekerd, dat onze Vaders en Moeders hier in eene baerblykelyke waerheid spreeken; want wy verstaen allen het Fransch zo goed als het Duitsch; En ons Duitsch, om 'er nog een lootje op te leggen, niet beter als ons Fransch.

Ik stap 'er af, want men roept my om de laetste hand aan een' omgekeerden rok te leggen; en hopende, dat Gy ons na dezen niet meer tot een voorwerp Uwer spotternyen zult neemen, blyf ik Uwen Dienaer.

HARMAN SCHAEROOG.

CCXXIX. VERTOOG.

Den 4. January 1734.

Misera ambitione laborant.

HORATIUS.

Hy wordt te jammerlyk door Hoovaardy gedreven.

ZO ik aan den eenen kant myn best heb gedaan om te toonen, dat het schadelyk is voor de Nederlandsche taal, uit dezelve de vreemde woorden te verbannen en uit te sluiten, die hun burgerrecht verkreegen hebben of verdienen, zo heb ik ook aan den anderen kant getracht in al zyn bespottelykheid ten toon te stellen het gebruik van zonder de minste noodzaakelykheid onze spraak met geleende uitdrukkingen te doorspekken, voornamentlyk als de zelven by luiden, ontbloot van alle taalkunde, op de ellendigste manier worden gerabraakt, en bykans gansch onkenbaar gemaakt. Dog vry nog ongerymder en bespottelyker komt my voor de laffe gewoonte, die by zommige menschen in zwang gaat van zeekere

Fransche benamingen in de dagelyksche discoursen te gebruiken, om aan hun spreekstyl een gewaande hoofsche zwier by te zetten, of om zig van hun minderen, en somtyds ook wel van hun meerderen door een dwaze hoogmoed te onderscheiden. Het Fransch zo kwalyk besteed in die gelegentheden, is dikwils, naar alle waarschynlykheid, al 't geen ze van die spraak geleerd hebben; 't welk gemakkelyk af is te neemen, uit de volgende wandrogtige spreekwyzen. Hoe is het al met de gezondheid van *) *uw* MONFREER: Ik heb gisteren de eer gehad van *uw* †) MASEURTJE in de Kerk te zien. Ik zou myn eige *Maseur* met geen groter vriendschap kunnen behandelen; je hebt al een zoet stuivertje, denk ik, by je ondste §) *Matante* gevonden, en diergelyke bloempjes van welspreekendheid meer. Onder anderen heb ik eens in een schuit ontmoet een bedaagde Juffrouw, die gevraagt zynde of ze de Mama was van een kind dat ze by haar had, antwoordde neen Myn Heer, ik ben zen Mama niet, maar ik ben zen **) MATANTE *à la mode de la grande Bretagne*, en zulks wierd door de goede sloof, met zo een laatdunkende trony voor den dag gebracht, als of het van de uitsteekendste fraaiheid was, schoon 'er niets vaadser kan uitgedacht worden. Immers is het onmooglyk voor iemand, die de Fransche taal maar eenigzins verstaat, zig van schateren te onthouden, als hy een waanwyze en trotsche malloot hoort zeggen, dat ze haar eige ††) moei is; eene ongerymdheid die nogtans zo ligt is te myden voor iemant, die oordeel genoeg heeft, om zig te verzekeren, dat hy niets van zyn fatsoen zal verliezen, met eenvoudig zig te bedienen van de duitsche benamingen, Zuster, Broeder, Moei, &c.

Niet min bespottelyk is het de kinderen te gewennen, uit een beginsel van grootsheid hunne ouders te begroeten met den tytel van Papa en Mama, 't welk onder ons zo een baarblykelyk teeken van distinctie is, dat men by den gemeenen man duizendmaal bewyst, dat deeze of geene menschen luiden van fatsoen zyn, om dat de kinderen *Papa en Mama* zeggen, en anderen gelaakt worden, om dat ze zig zonder grond dien grootschen zwier aanmatigen; by voorbeeld; *Wel wie hoort 'er van? dat pagters volk laat zig al mee van de kinderen* PAPA, *en* MAMA *heeten!*

Niets kan 'er buitensporiger voorkoomen aan die genen, die weeten, in wat zin die benamingen onder de Franschen, van wien ze ontleend zyn, gebruikt worden, dan kinderen, die reeds kinderen hebben te groot om Taat, en Mem te zeggen, hunne ouders met die kinderagtige tytels te hooren begroeten. De naamen van Papa en Mama zyn geen tekenen van distinctie in Vrankryk. Geenzins.

---

*) *Uw myn Broeder.* †) *Uw myn Suster.* §) *Myn Moei.*

**) Myn Tante of Moei *à la mode de Bretagne*, (een Provincie in Vrankryk, en niet *grande Bretagne*), is de volle Nigt van myn Vader of Moeder.

††) Eigentlyk zegt ze: *zyn myn moei.*

Ze worden by de schoenlappers zo wel gebruikt als by luiden van den hoogsten rang, dog even eens als by onze gemeene luiden, Taat en Mem, om dat ze door de stamelende wigten makkelyker zyn uit te brengen, dan Vader, en Moeder. Wat my aangaat, die, mogelyk om verscheide reeden, zo dra ik spreeken kon, myne ouders Vader en Moeder heb genoemt, ik hoor nooit de woorden van Papa en Mama uiten zonder daar door het denkbeeld te krygen, van iemand die nog een slabbe voor heeft, en in een kinderschooltje by een matres gaat, het welk als 'er het denkbeeld by komt van iemand, die den ouderdom van dertig of veertig jaaren bereikt heeft, al een koddige vermenging in myne harssenen maakt.

't Is waar dat sedert de Papas, en Mamas zo gemeen zyn geworden, veele luiden van een onbetwistbaar aanzien, uit een beginsel van hoogmoed, en om met Winkeliers en Notarissen zo weinig, als mogelyk is, gemeen te hebben, tot het eenvoudige Vader, en Moeder wedergekeert zyn. Ik ben ook verzeekert dat anderen van den zelfden rang, een zuiver beginsel van redelykheid, den zelfden weg hebben ingeslagen, om dat ze begreepen, dat die Fransche kinderklap onmagtig is den minsten luister aan hunne verhevenheid by te zetten. Deeze hebben de zaak waarlyk zeer wel gevat. 't Is niet onnatuurlyk dat menschen boven anderen in rykdom, waardigheden, eertytels en schatten uitmuntende, in die betrekkingen zig van den grooten hoop afzonderen, en daar uit alle de voorrechten poogen te trekken, die dezelven kunnen uitleveren. Maar niets is belagchelyker als zig een zwier van distinctie te willen geven omtrent voorwerpen, die den mensch in zyne hoedanigheid als mensch betreffen, en onmooglyk aan 't minste onderscheid onderheevig kunnen zyn. Gelyk de magtigste en doorlugtigste Vorsten en Vorstinnen, wat het weezentlyke aangaat, eeten, drinken, slaapen, en aan al het noodwendig vereischte der natuur voldoen, op de zelfde wyze als de geringste hunner onderdanen, en met hun de zelve woorden gebruiken om diergelyke daaden uit te drukken, zoo is het ook baarblykelyk, dat ze op geen verhevener manier Vaders en Moeders zyn, dan de verachtste arbeider, of bedelaar, en dat het van de uiterste ongerymdheid is een verschillende bewoording aan te wenden, in een zaak, daar geen verschil ter waereld plaats kan hebben, en aangaande de welke het gansche menschdom in allen deelen dezelfde voorrechten geniet.

Dog daar is een gewoonte, die met veel groter baldadigheid de Reeden en de Natuur verongelykt, en die uit vreemde zeeden overgenomen, by sommige aanzienlyke luiden onder ons begint in te kruipen. Ik zal niet spreeken van het gebruik 't welk by grooten in andere Landen reeds over lang is doorgegaan, van de zoete naamen van Man en Vrouw, en veel meer nog, die van Hartje, en Liefste, als laag en borgerlyk te verachten en als een hoffelykheid aan te merken, zig onderling met den eernaam van Myn Heer, en

Mevrouw te begroeten. Dit vleid zig wonder wel naar dier luiden levenswyze, die dikmaals in het zelfde huis twee onderscheide huisgezinnen uitmaken, van alle wederzydsche gemeenzaamheid afzien, en zig nu en dan een soort van plechtige visite geeven. Onder ons gaat die hoofsche zwier van huishouding zelden zo ver, schoon het gansch niet zeldzaam is, dat aanzienlyke echte luiden elkander gewoon zyn aan te spreeken met de zelfde namen van uiterlyke eerbied, die nogtans, in dit geval, eer geschikt schynen om inwendige onverschilligheid, en versmading dan liefde en hoogachting te beduiden. Ik weet wel dat Sara haar man *Heer* noemde, doch zulks was in een tyd, dat de vrouw volstrekt aan haar gemaal als haar Koning en wetgeever onderworpen was, maar ik twyfel hartelyk, of die eerwaardige outvader, om de eene beleeftheid met de andere betaalt te zetten, aan zyn Echtgenoot den tytel van *Mevrouw* zal gegeven hebben. Dog dat is tot daar toe. Myn voorneemen is tegenswoordig nog eenige aanmerkingen te maken over de gewoonte, by beschaafde volkeren door de buitensporigste trotsheid ingevoert, van aan Vaders en Moeders den eernaam van Myn Heer en Mevrouw te geven; zulks zal in het begin waarschynlyk alleen in het gebruik zyn geweest in de doorluchtigste huizen, dog onderhevig aan het zelfde noodlot, met alle andere hoflykheden, is het by trappen gedaalt tot op luiden, die eventjes maar voor edelluiden konnen doorgaan. Dit is zo ver in Vrankryk doorgebroken, dat wanneer een gemeen Edelman by den groten Condé van zyn Vader sprak, onder den tytel van: *Monsieur mon Père*, die Prins om zo eene dwaaze verwaantheid te bespotten, uitriep: *Hier, Myn Heer, myn kamerdienaar, gaa eens zeggen aan Myn Heer, myn Koetsier, dat hy Myn Heeren myn paarden terstond voor de koets spann'*. Het kon niet missen, of onze blinde neiging om die geestige Natie in alles na te aapen, en, zonder 't minste onderzoek van de zelve, al wat ze beschaaftheid noemt, over te neemen, moest den hoogmoed van onze luiden van fatsoen tot die onbezonne distinctie verleiden. By geluk nogtans ondervind ik dat dezelve meest in zwang gaat, in huisgezinnen, welker aanzienlykheid nog jong, zwak, en kwalyk bevestigt, van nooden heeft alles wat goed schynt te kunnen doen, aan te wenden, om zig in de gemoederen der medeburgers te schragen en hoe langs hoe meer te versterken. 't Is immers nauwlyks mogelyk, voor de meeste menschen, die aan den eersten indruk op de zinnen gewoon zyn zig over te geven, in de harssenen te krygen, dat luiden, die door hunne kinderen met den eernaam van Myn Heer, en Mevrouw vereert worden, niet zouden zyn van een ontwyelbaare hooge geboorte. Om deeze streelende gedachten nog meer te voeden, hebben zommigen van dat slag van Groten, welker adel langen tyd een soort van een familie-geheim is geweest, t'hunnent ingevoert, dat de broeders en zusters zig ook den tytel van Heeren en Juffers geeven, 't welk een dwaasheid is, die onmooglyk vernist kan

worden. Het verwisselen van *Vader*, met *Heer*, word ten minsten geblanket door een' valschen schyn van redelykheid, met by te brengen, dat het zelve het onzag, den ouderen verschuldigt, dieper in den boezem doet indringen, en krachtdadig alle onbehoorlyke gemeenzaamheid uitsluit. Maar door wat uitgestrekte kracht van betekenis word die *hoofsche* benaming hier van de *natuurlyke* overtroffen? Het woord van *Heer* behelst niets in zich, dan *het recht van te gebieden*, op wat wyze ook verkreegen, daar dat van *Vader* niet alleen in de ziel verwekt het denkbeeld van de best gegronde heerschappy, maar ook van de teederste liefde, van goedertierenheid, en verdraagzaamheid, en op de kragtigste wyze uitdrukt alle de betrekkingen, die tusschen ouders en hun kroost plaats kunnen hebben. Zo dikwils de naam van Vader of Moeder door wel geaarde kinderen word uitgesprooken, moet hy natuurlyk de zelven voor oogen stellen, alle de weldaden, die ze van hunne ouders genooten hebben, hunne geboorte, onderhouding, opvoeding, en in hun boezem herroepen alle de pligten van de grootste eerbied, onderwerping, aankleving, en voornamentlyk van de teederste erkentenisse. Die naam sluit immers in zig zo een' aanlokkenden en lieffelyken zin, dat Vorsten zelfs, aan wien de liefde der onderdanen, indien ze door de zelven maar gevreest worden, vry onverschillig is, zig op 't gevoeligste gestreeld vinden door de vleiery, die hun den kwalyk verdienden eernaam van *Vader van 't Volk* of *Vader des Vaderlands* toeëigent.

Die naam eigentlyk vervat in zich zo eene groote Agtbaarheid dat de Heidenen niet alleen geen gevoeglyker hebben geweeten te geven aan hunne Godheden, maar dat de waare God ook goedgevonden heeft zig in die beminnelyke betrekking aan het redelyk schepsel voor te stellen, en 't zelve te beveelen hem, onder den naam van *Vader*, zyn hulp en bystand af te smeeken. Wat sporeloze ongerymtheid is het nu niet, dat een mensch, die, hoe verheeven ook in deze waereld, (dewelke by 't heel-al maar een stip uitmaakt) in vergelyking van zyn Schepper zich als een arm aardworm moet beschouwen, nogtans zyn *Opperheer* met den gemeenzamen en vriendelyken naam van *Vader* durft aanspreeken, terwyl hy van zyne kinderen den tytel van *Heer* afvordert, en dien van *Vader* als te familiaar, en te zeer ontbloot van genoegzame ontzacchelykheid, zich onderwind van de hand te wyzen?

CCXXXIII. Vertoog.

Den 18. January 1734.

Σπεῦδε βραδέως.

Haast u langzaam.

Heer Spectator.

WAnneer ik onlangs met een Koopman van myne Vrienden niet verre van de beurs wandelde, zag ik, dat aan d' andere kant van de Burgwal, een groote hoop volks zig verzamelde, dewelke door den geduurigen t'zamenvloed van anderen, die toeliepen, blotelyk om dat ze anderen zagen toeloopen, hoe langs hoe dikker op malkander drong. Ik bespeurde wel haast, dat zulks veroorzaakt wierd door menschen die onderling handgemeen waaren, en ik bemerkte duidelyk dat de vlottende meenigte, die nu herwaarts nu derwaarts, als door ebbe en vloed weggesleept wierd, door die verandering der beweeging aantoonde, hoe nu de een nu d'andere party de overhand had, en den vyand te rug dreef. Ik begryp wel wat hier gaande is, sprak myn Vriend hier op, myn vraag voorkomende. 't Is de eerste reize niet dat die menschen elkander na zig wederzyds met duizend scheldnamen overladen te hebben, in 't hair zitten, en met vuisten en stokken te keer gaan; 't Zyn Actionisten of windhandelaars, die van smoussen en anderen, met welke zy gecontracteert hebben, geen betaling kunnende erlangen, zig zelf poogen recht te doen, en eenigermate te betaalen, met hunne schuldenaars wakker af te rossen. Dog dewyl de beste zaak niet altyd aan de sterkste en radste leeden is verknogt, gebeurt het wel dat het geluk der waapenen zyne natuurlyke wisselvalligheid in die gevegten betoont, en dat het gelede verlies, door de ontfangst van een goed getal wigtige slaagen, nog verzwaart word. *Hoe Actionisten*, *en Windhandelaars!* antwoordde ik met verbaastheid, *ik heb my altyd verbeeld*, *dat die razerny*, *waar door gansch Europa als bezeten is geweest*, *met de nieuwe Compagnien van commercie en assurantie geheel en al was verdweenen*, *en dat het zelf buiten alle waarschynlykheid was*, *dat ooit diergelyke dolligheid der menschen harssenen weder zou innemen*, *en aan haar onbegrypelyke dweeperyen onderwerpen.* 't Is u, die een Vreemdeling zyt, en op den handel weinig gevat, toe te geven, was het antwoord, van onze hedendaagsche negotie geen denkbeeld te hebben; dog, zo 't u lust nog wat voort te wandelen, zal ik trachten u des aangaande te recht te helpen.

Hoewel die handel ook wel, en met minder onzekerheid gedreeven

word in de Actien van onze Oost- en West-Indische Maatschappyen, heeft de zelve nogtans tot zyn voornaamste voorwerp de Engelsche fondsen, die door 't minste gerucht, en als in een oogenblik daalen, en ryzen, en, gelyk een Barometer door de gesteldheid der lugt, door. nieuwstydingen in een geduurige verandering worden gehouden. Men geeft premien van een, twee, en meer percent, om vast te staan, de Actien te ontfangen, of te leeveren tot zekere pryzen, op gezette tijden, als op February, May, Augustus, en November, en wanneer die contracten ten einde loopen, eischt men gemelde Actien op, ingeval zy in een ingebeelde waarde zyn geklommen, dog zo ze onder de bepaalde prys gezakt zyn, word den medecontractant aangezegt dat hy dezelven zal hebben te ontfangen. Dusdanige premien worden dikwils gegeven voor duizend, tien duizend, ja hondert duizent ponden sterl. en wanneer die Actien op den bestemden tyd der betaling maar vyf of zes percent gerezen of gedaalt zyn, bedraagt niet zelden het verlies voor den trekker meer als zyn gansche Capitaal bedraagt, en meer zelfs als een fatsoenlyk Capitaal kan uitleeveren. Hier door gebeurt het, dat wanneer de gezette termyn daar is, en het op het voldoen van de contracten aankomt, weinige daar toe gereed, of in staat zyn. Veelen pakken zig weg, andere durven den neus niet buiten de deur steeken, en zommigen, die onbeschaamt genoeg zyn om zich op straat te vertoonen, worden, gelyk wy zo even hebben gezien, van hunne beleedigde, en wraakzugtige partyen, op een janhagelagtige wyze aangevallen, en strekken zoo wel als hunne bestryders 't gemeene volkje, 't welk rontom de zelven, als rontom kemphanen een kring slaat, tot spot en tydverdryf. Gy kunt, door 't gezegde, zonder moeite begrypen, dat, die roekeloos genoeg zyn, om zig in dien handel in te wikkelen, nooit zeeker kunnen weezen wat ze bezitten, en zelfs of ze wezentlyk wel iets bezitten, vermits de winst, of het verlies van de aanzienlykste sommen van eenen dag, en om zo te spreeken van een eenigen tydstip kan afhangen. *Naar ik de zaak bevat*, sprak ik, terwyl myn vriend zyn adem haalde, *kan men dit noemen den handel van alle voorzigtigheid, kennis, en oordeel, los en afhankelyk maaken, en als een speeltuig aan het geval ten besten geeven. 't Is niet anders als een dobbelspel, waar in de grootste sommen gewaagd worden, en door een schielyken omkeer, de ryksten plotzeling kunnen te grond gaan, terwyl kaale en berooide waaghalzen, zig schielyk op der geruineerden puinhoopen tot het toppunt van Rykdom verheffen. Ik kan echter, nog in dit geval, nog wat betreft het grof speelen, het grootste ongelyk aan de laatsten niet geeven. Lacht het geluk hun toe, ze steeken hun winst gerustelyk in de beurs, en doen ze het considerabelst verlies, daar is op hen geen verhaal; ten ergsten komen ze 'er af met een huid vol slagen, en hun vereelde rug die aan zulke avontuurtjes gewend is, bekreunt zig des weinig. 't Is om die reeden, dat ik my ook kwalyk verbeelden kan, dat*

welgegoede luiden, of die in staat zyn, van een bloeienden handel te dryven, in dit opzigt, aanleggen zullen, dan alleen met menschen van welkers goeden toestand zy, op vaste gronden een voordeelig gevoelen hebben.

Hier in bedriegt u de waarschynlykheid, wierd my hier op toegevoegd. Het onverschoonlykst van dezen met recht gezegden windhandel bestaat juist hier in, dat deftige en door hun rykdom bekende Koopluiden in dusdanige dobbelpartytjes zig inlaaten met menschen, op welkers schatten, nog oprechtheid den minsten staat niet is te maaken, en zelfs met Joden en Smoussen van het verachtste slag, die, schoon ze aan andere kanten aanzienlyke voordeelen hebben gedaan, de verschuldigde betaaling met eene halstarrige verfoeilykheid weigeren, of wel aan d'eene zyde der stad door een gewillig bankrot weg zinken, om aan d'andere weer voor den dag te koomen, en, als of 'er niets voorgevallen was, met de uiterste onverschilligheid hunne zaaken weer by de hand te vatten. 't Geen nog als het verwonderlykste moet geschat worden, is dat gemelte welgestelde handelaars van te vooren volkomen bewust zyn, dat aangaande eenige takken van die negotie, volgens 's Lands wetten, de schuldenaars tot betaaling niet kunnen gedwongen worden. Zulks heeft plaats, by voorbeeld, omtrent de Actien van de Engelsche Oost-Indische Compagnie, wegens de welken alhier, uit kracht van een wel bekend plakkaat, geen recht word gedaan, en die niet te min, zeedert eenigen tyd, het grootste onderwerp van dien windhandel geweest zyn. Zoo dat in dit geval de party dermate inegaal is, dat ryke en t'effens oprechte luiden, die hun reputatie liefhebben, wel kunnen verliezen doch niet winnen, terwyl schurken, die geen andere eer, dan hun voordeel, kennen, zo ze al niets winnen, tegens alle mogelyk verlies volkoomen gedekt zyn. Ook vlyd zig die handel uitmuntend wel naar het Character van 't laatste volkje, dewyl die negotie meest bestierd word door de snoodste bedriegeryen, door uitstroying van valsche tydingen, en door het verzieren van ingebeelde progressen, die de Maatschappyen gemaakt hebben of binnen korten tyd staan te maaken. Oorlogen, Vreedens-tractaten, alliantien, alle van eige smeeding en tot de verscheide inzigten van godlooze baatzugt, geschikt, doen beurt om beurt, diergelyke eervergeeten fielten den zelfden dienst. *Maar, myn lieve Vriend,* hernam ik hier op, *hier worden zulke algemeene klagten dagelyks uitgestort, weegens het verval der negotie, waar omtrent ik, uit oorzaak van den aanwas van weelde, en pragt, langen tyd in twyfel ben geweest. Zo 't zelve evenwel gegrond mogt zyn, neem ik de vryheid in myne onkunde noopens de Commercie, u te verzoeken, my openhartiglyk te zeggen, of gezegde Windhandel van deeze verminderde bron van 's Lands welstand niet ten grooten deelen de oorzaak moet geagt worden. Het heugt my, in jonger jaaren, hier te hebben hooren spreeken, van aanzienlyke Kooplui-*

den, die tot grof speelen met kaart, en dobbelsteen, eene bykans onwederstaanbaare geneigtheid in den boezem voedende aan de zelve nogtans niet gehoorzaamden, dan op de geheimste wyze, uit vreeze, dat deeze zielsgesteldheit ontdekt zynde, hoe magtig zy ook waaren, hun crediet mogt verzwakken, en zelfs allengskens vernietigen. Nu komt het my als onbetwistbaar voor, dat de algemeene grondreegels van alle zaaken, hoewel men op der zelver verscheide omstandigheden niet gevat is, aan alle die genen, die een gezond en geoefend oordeel bezitten, in de zelfde toestand zig moeten voordragen, en hier uit durf ik besluiten, dat ik, zo wel als de afgerigste handelaar, gerechtigt ben, om staande te houden, dat het onderling vertrouwen de kragtigste grondslag van de negotie moet zyn, en dat, daar het zelve gekrenkt word, het gebouw, dat 'er op rust, aan het waggelen moet raaken, en zelfs met een spoedige instorting gedreigt word. Op deeze onbetwistbare waarheid redeneer ik op de volgende wyze. Onder de handelaars, die natuurlyker wyze zelfs het grootste crediet behoorden te hebben, zyn eenigen, die bekend zyn als deel hebbende aan die verderfelyke roekeloosheid. Van anderen worden hier omtrent nadelige vermoedens gekoestert, en de derden beroemt weegens hun bezadigt oordeel en voorzigtig beleid, geeven de geringste aanleiding niet tot zo een gevaarlyke achterdogt. De eersten, vermids men onder hen den een na den ander ziet tuimelen, verdienen by iemand, die niet volstrekt van zyn zinnen berooft, en geen vyand is van zyn welvaren, het minste vertrouwen niet. Op de tweeden is weinig staat te maaken voor een waakzaam man aangaande zyne belangen, en die met reeden vreest, dat, houd hy geen oog in het zeil, het schip van zyn Commercie door de schipbreuk van een ander naar den afgrond zou kunnen gesleept worden. Betreffende de derden, schoon ze in het uiterlyke geen beweegreden tot diergelyke gedagten, met'er daad, geeven, kan echter vermoed worden, dat, hoewel wezentlyk door de algemeene vloed weggerukt, zy genoegzaam verstand en beleid hebben, om hunne dwaling voor der omstanderen oogen te bedekken; en aldus moet het crediet gins geheel vervallende, daar aan het hellen, en hier wankelende, alle wigtige onderneemingen, die zonder onderling vertrouwen onmooglyk met voordeel kunnen uitgevoerd worden, te rug houden, en de algemeene commercie noodwendiglyk doen verflaauwen. Uwe aanmerking, hervatte hier op myn vriend, is van eene onbetwistbare zeekerheid. Dog mogelyk begrypt gy niet, dat hier het zelfde voorwerp aan de eene kant als uitwerking aan de andere als oorzaak op zyn beurt moet beschouwt worden. Door de onmydelyke vermindering van onze commercie, word de windhandel veroorzaakt en de windhandel weder doet de weezentlyke commercie verslappen, en dreigt de zelve met een gewissen ondergang, zo de voortgang van dit dobbelspel door den gunstigen Hemel, die, tegens onze verkeerde poogingen aan, zo dikmaals ons behouden

heeft, niet word belet. Om u dit te doen bevatten, zal ik u zeggen, dat eenigen tyd naar 't afschudden van 't Spaansche jok, de gansche commercie des aardryks als onze eigendom kon aangezien worden, zonder dat zo een uitmuntend voorrecht ons door andere Volkeren, hoe voordelig ook tot den handel geleegen, kragtdadiglyk betwist wierd. 't Is onbegrypelyk in wat geringen tyd, deeze stad voornamentlyk, het middelpunt van 's waerelds schatten is geworden, en 't gansche Land van de geringste beginselen tot een gedugte magt opgebeurt is geweest. Deeze onze schielyke voorspoed opende welhaast onzer gebuuren oogen om te bespeuren, dat scheepvaart en koophandel, de kragtigste zenuwen van een Land strekken. Zy dongen met een goeden uitslag, naar de zelfde prys. De winsten, die wy alleen genooten hadden, wierden verdeelt, en schoon men met een naarstige zuinigheid, en yverig oppassen, door den tegenwoordigen handel kan bestaan, is men daar niet mede vergenoegt. Onze voorouders wierden, zonder hun geweeten te kwetzen, en, zonder roekeloosheid, schielyk ryk. Men wil met kracht en geweld het zelfde spoedig fortuin bejaagen, al was het ten koste van voorzigtig beleid, en eerlykheid, en terwyl men zig haast om, in pragt en overdaad, den magtigsten te evenaaren, en voorby te streeven, steld men zig moedwillig bloot aan het gevaar, van 't gemeen vertrouwen te ondermynen, en door zyn eigen ondergang 's Lands publike welvaart den hartader af te steeken. Ik ben, &c.

NB. De Schryfster van zekeren Franschen Brief word verzogt, by een nader verklaringe, den Spectator te ontdekken, welke onbetamelyke dragt der bekoorlyke Sexe zy in het oog hebbe met deze woorden: *Les habits remontent*, *&* *ce qui tient la place des jupes descend de jour en jour.* Mogelyk is het iets dat, ter plaatse daar zy zich onthoud, schynt door te willen dringen, doch tot noch toe hier niet in zwang gebragt, en my bygevolg onbekend is.

CCXLII. VERTOOG.

Den 19. February 1734.

O mihi præteritos referat si Juppiter annos!

VIRGILIUS.

Och of Jupyn my nu myn jaren weder gaef.

VONDEL.

DEn volgenden brief heb ik, om deszelfs natuurlyke geestigheid, myn Leezer niet willen onthouden. Hy ziet het licht zo als hy my, van woord tot woord, weezendlyk is toegezonden, zynde daar

noch af noch by gedaan, dan alleen de Zinscheidingen, waarop *Geertje* niet zeer gevat schynt; het welk de goede sloof ook niet kwalyk te neemen is.

Men Heer de Spektater.

Onse Mr. Jochemius, de schoolmiester van ons dorp, daer onse Joosje spelden leert, heytme wongderen van jou vertelt, menheer de Spektater, en datje alle menschen raet gaf, die by jou om raet kommen, en daerom schryf ik je nou, menheer de Spektater, datje me niet qualik selt ofnemen, want miester Jochemius heytet men eraden. Ick ben, menheer de Spektater, een bedroefde wedu, wyens man dat doot is, en al men kynderen en kyntskynderen sin oock esturven, behalven allien onse Joosje, die het enigste seuntje is van men ouste seuns ouste dogter, die nou in sen seuvende jaer gaet. Ik bin van de seumer 85 jaer eweest, en daerom willen de luy hebben, dat ick out bin; en se hebben me noyt soo equelt as nou, om dat ik syns 2 of 3 weken wat ofenomen ben, maer ick deynck, menheer de Spektater, dat dat in 't veurjaer wel weer over sel gaen, en ik troostme daer mee, as ick deynck watten vruegt et me sel wesen, as ik onse Joosje iens etrout sie, en kynderen van em sye, want siet, menheer de Spektater, daer leg ikket op an, en daer toe hebbik jou raet van doen, want de luy sin hyer soo quaetaerdig datse me nyet helpen willen, en boos worden of laggen, as ik daer van spreeck. 't Is ontrent 14 dagen eleden dat onse Domene ereis quam sien hoe ik al vaerde, en ik was juist dye tyt niet als te wel, en twas evenalliens of hy ekommen was om men en dootschrik op de hals te jagen, want hy praete nyet anders als van sterven, en me ter doot te bereyen, daer ik nog van schrik, as ikker an deynck, so bang bin ick veur de doot, jae daer gaet ien grilling over me lyf, as icker maer van hoor spreken, maer opt lest sey ick teugen em, hoor Domene, seydic, ick bin dye ick bin, je moetme van gien sterven praten, solang onse Joosje nog nyet etrouwt is, en die is nog gien seuven jaer, en dan sieje wel dat ik nog tyt enoeg heb, maer Domene sat niet lang, en ick was bly datty heen gong. En dynsdag merge over acht dagen, worde ik wacker, menheer de Spektater, en was soo magteloos, soo dommelick, so kout als ik weet nyet hoe, en hat maet effen belul om onse Wobbe op te roepen, want we slapen digt by mekaer, want men huysjen is niet groot, en ick stuerdener nae miester Wynbrant, dye ick lang veur Dokter ebruykt heb, en dye in ons dorp en van de boeren rontsom de fulpe Wynbrant enoemt wort, soo saft scheert hy. Hoe gaetet al, Geertjebuur, seydi, ist niet wel datje me so vroeg laet halen? Wat sel ick seggen, Wybrantbuur, seydik, ick heb van nagt en slechte nagt ehad, men leden syn so kout enne swaer as loot, en et is offer ien wolck op men gesigt leyt, so weinig ken

ick sien, en soo ick je stem niet kost, ik sou je nyet kennen. Dats gien wongder, Geertjebuur, seydi, wantet is nog donker. Wel dat is goet, Wynbrantbuur, seydick, ick was bang datter an men ogen scheelde. Maer, seydi, hebje gusteravent oock beswarende kost egeten? och neen buurman, seydick, een kommetje melck, met wat beschuyt daer in ebrockelt, en, laet sien, ja, een kleyn stuckje van de bokkendemeels koeck met stroop van onse Joosje. Soo veul te beter, Geertjebuur, seydi, je moet eeten; ouwe luy motten eeten, of et hagje laten glyen. Maer Wynbrantbuur, seydick, wat is men siekte dan, dattet eten daer goet veur is? wat sel ick je segghen, buurvrou, seydi, je siekte is ouderdom, en verval van kragten. Wat ouderdom, seydik, wat verval van kragten? ick loof datje Domene esproken hebt, die praet mee soo, jy luy oordeelt naet uyterlycke, maer ik ken me krachten self et best. Ontselje niet, Geertje lief, seydi, daer is nyet slimmer veurje as dat. En dat dagt ik ook, menheer de Spektater, en bedaerde me wat, hoewel ick hiel quaet was, maer, seidick, Mr. Wynbrant, datje men iens en gat in de narm stack, dat zou geloof ick wat deurstraling in me bloet maken. Dat radick je nyet, buervrou, seydi, je hebt gien druppel bloet te veul, en 't sou beter wesen, dat m'er wat ingoot, as dat m'er wat uyt tapte. Wiljeme dan niet laten, Wynbrant, seydick? Neen, buervrou, seydi, om gien ghelt van de worrelt. Wel dan kenje wel weer na huys gaen, seydick, wat doeje dan hyer? Me lieve menheer de Spektater, ik kenje niet seggen, hoe die menssen me hier plaegen, tis ofse me met kracht en gewelt doot willen hebben; oock bin ik na die tyt nyet veul beter eworden, dat Mr. Wynbrant sen schult is, datty me nyet heyt willen laten, maer syns ick Mr. Jochemius lest esproken heb, bin ik vry wat luchtiger eworden. Ik sel et jou oock van stuckje tot beetje gaen vertellen, want hy heyt men eseyt dattick wel op mot byegten, alsik wel ehulpen wil wesen. Hy quam lestent bymen, en dewyl hyme hiel mallekolyk vont, vroeg hy watme deerde? Ik verteldenem watme Domene en Mr. Wynbrant an 't oor elelt hadden, en alles wat ik jou riets vertelt heb. Foey, sey Mr. Jochemius, hebben dye luy niet meer beleeftheyt? soume soo totten siecke vrou spreken? tis om ien gesont mens siek te maken. Zie men eens onder d'ogen, Geertjebuur, seydi; je sieter nog soo wel edaen uyt ofje maer vyftigh jaer waert, me sou nog sin inje krygen. Sedert die vriendelicke aenspraek bin ik aenstonts beter eworden, en ick voeldent wel, menheer de Spektater, want hy maecktemen an 't laggen, dat ick niet edaen hadt, sedert dat Domene bymen eweest had. Nadatwe so wat van koetjen en kalfjen epraet hadden, vielenwe weer op onse Joosje, en ick seymen dattic nog graeg soo lang wou leven totik keyren van em esien had. Wel daer is makkelik kans toe, seidi. Zouje daer seper kans toe sien, Mr. Jochemius, seydik, soo houw ik jou veur groter man as onse Domene en Miester Wyn-

brant samen, al stondense boven op mekaer. Die luy sin wel niet quaat, sey Mr. Jochemius, maer se kennen nyet cyferen, en daer scheeltet er, o die edele cyferkunst weet wat, de cyferkunst is de sleutel vande wysheit, de cyferkunst.... maer, miester, seydik, kenje men ook gien cyferen leren? ja maer kyck, Geertjebuur, seydi, je gesigt is nou wat swak, as dat ereis wat beter is, sellew'iens sien. Maer laet iens sien of ikje mit myn cyferen niet helpen ken: hoe oud benje nou? maer, miester, seydik, wat vraeg is datte? dat heb ic al over tachentig jaer kennen cyferen, dat houf ik nou niet te leren. Ja maer sie kyck, Geertjebuur, seidy, as ik op jou cyfere sel, moet ick dat veur al weten, in wat jaer binje geboren? In 't jaer, toewe mitte Keuning van Spanje vrede maekten. Maer, seidy, dat was, laet iens kyken, dat was ontrent, ja dat was, ik bedenkme nou, Anno 1609, dan binje nou 1709, 19, 29, 33, dan benje nou net hondert en vierentwintig.... neen dat ken niet wesen, soo oud binje nog niet. Wel, Jochem, seidik scherewe mekaer? 'k loof dat jy 't mit jou cyferen nog slimmer wilt maken as al de rest, ik hondert en vierentwintig jaer! Maer, seidi, wat roert myn de Keuning van Spanje? ik vraeg hoe out datje bint, en in wat jaer eboren, waerom antwoorje me niet op me vraeg? akke-seerme, buerman, seidik, hoor, ik bin, om et jou duidelick te seggen, eboren Anno 1648, nou kenje ommers wel cyferen hoe out dat ick bin. Wel so kennen we mekaer verstaen, seidi, dan binje nou 85 jaer. Ja, seydick, al en maent of dry der over, maer niet veul meer. Hoe veel tangden hebje nog inje mongt, vroeg hy? wel dats makkelik te cyfere, seydic, ik hebber, laet iens voelen, ontrent nog twie en ien half. En hoe veel ogen hebje nog, seidi? wel, buurman, seydik, setje bril op, dan selje sien dat ikker so veul heb as jy. Ja maer kyck, Geertjebuur, seydi, jy verstaet gien geleerde luy, ik vraeg hoeje met jou gesigt staet? Mienjet so, Mr. Jochemius, seidic, dat wist ik nyet: me gesigt is wel de helft slechter as 't over dry jaer was. Goed, seydi, maer hoe staeje met je gehoor? Me rechter oor seydic is hiel doof, en mit me lufter ken ikje nog effen verstaen. Goed, seydi; maer hoe lang hebje nou al van de gang of eweest? Niet lang, seydic, veur ses of seuven jaer kon ik nog lopen as een kivit. Goed, seydi; mer wanneer hebje lest in de kraem elegen? Och me lieve Jochemius-buur, seidick, mogt ik die tyt ereis beleven! dat is nou 53 jaer eleden. Goet seidi, nou sel ikje ontrent wel kennen seggen, hoe lang datje nog leven selt. 85 jaar out: twie en ien halve tangt: wat minder as ien oog: ontrent ien half oor: 53 jaer out kraems, en dan.... mer ik sie wel, datje gien sin in die rekening hebt, ook gaet die niet alste vast, daer schietme wat anders in, dat veul vaster gaet, dats ien kunst van men aygen uytvinding, die weet nog nieman niet. Die selje net seggen hoe out je nog worden selt. Dats en kunst, die niet liegen ken, die soo waer is, as 't waer is, dat

ik Miester Jochemius bin, en jy Geertje Levens hiet. Nou dan alle maes goeye maes. Maekje nou vrolik Geertje Levens, je selt by deuse rekening vry wat meer winnen, as by die andere, maer der hoort tyt toe. Wel, Mr. Jochemius, seydic, nou praetje me na men sin, hoor, seidic, ik sel Wobbetje iens seynden op 't hoekje by Lubbert van Mengelen, om ien glaesje brandewyn of jenever, wat hebje liefst? Maer, Geertjemoer, seydi, je weet ommers wel, dat ik men in de drank niet verloop: evenwel heb ik ook uyt ecyfert dat jenever ontrent en vierdepart minder ongesont is as brandewyn, hoewel ik liever brandewyn lust. Ik moetje seggen, menheer de Spektater, dat terwyl Mr. Jochemius ien pypje stopte en op stak, dat Wobbetje ondertusschen ien glaesje brandewyn, en ien glaesje jenever gong halen en dat ik het glaesje jenever orberde, om dat die en vierdepart minder ongesont is as de brandewyn; en miester dronk het glaesje brandewyn, om datti die liever lust. Tis niet om de smaek, maer tsel nou ierst op cyferen ankommen, en dan dientet verstangt levendig te wesen, en daar is en montje vol brandewyn goet toe. En glaesje vol, meinje seydick, mer is ien goet, so ken twie gien quaet. Wobbe gong nog ereis halen, maer we kauwden over deuse glaesjes wat langer as over d'eerste, nou dats tot daeren toe. Jy weet ook wel, mynheer de Spektater, dat ien mens, soo lang em de jenever wel smaekt, noch nyet doot is. Hebje niet en stuckje kryt, sey Mr. Jochemius? ja seydic, daar ist, schryf maer op tafel. Nou moetje me, seydi, jou hiele geslacht opgeven en seggen me hoe oudt yeder eweest heyt, toen hy sturf; want ik heb uyt ecyfert, dat yeder persoon van ien geslagt 30 jaar moet oudt worden, en wat de ien minder leeft as 30, dat de ander dat meer as 30 moet leven: en dat ken niet missen asj'er maer en goedt begrip van hebt. Toen riep ik Wobbetje, menheer de Spektater, en liet er uyt het kasjen in de muur een stigtelyk boec krygen, dat ik plegt te gebruyken, toen me gesigt wat beter was, en waerin ik de geboorte, trou en sterfdagen van me man en van myn en van al onse kynderen heb an etekent, en Jochembuur, naet innemen van nog en slockje brandewyn, dattik hem met ien klockje jenever beantwoorde, sette de fok op sen neus, en begon te lesen. JASPER JOOSTEN en GEERTJE LEVENS *syn in den echten staet versaemt den* 13 *May* 1674, JASPER JOOSTEN *is overleden den* 13 *Aprillis* 1710, *oudt* 63 *jaren.* Je man heyt wat lang eleeft, Geertjemoer, seidi, dat is 33 jaer over sen tyt, dat sal jy besuuren moeten. *Kinderen van Jasper en Geertje.* JAN JASPERSE, *geboren* 17 *May* 1675, *getrouwt* 19 *Jannewary* 1701, *overleden* 2 *Juny* 1730, toen was hy 55 jaer out, Geertjemoer, en dat is ook 25 jaer te lang eleeft, en dat maekt mette 33 van je man, riets 58 jaer, die se over heur tyt eleeft hebben, tis wat veul, maer de volgende, deynckick, sellent weer goet maken. JOOST JASPERSE, *gebooren* 7 *Febrewary* 1677 *overleden den* 6 *dito* 1684, *oudt* 7 *jaer.* Dat wint Geertjebuur seydi, en maekt 23 op jou rekening te goet. TRYNTJE JASPERSE,

geboren 11 *Janneware* 1680, *getrouwt* 29 *December* 1697, *in de kraem gesturven* 14 *Maart* 1701, *oudt* 21 *jaar*. Dats 9 jaer te weinig, 9 en 23 maekt 32 jaer, die jy te goedt hebt. Nou volgen de kinderen van je oudste seun Jan Jaspersen. GEERTJE JANS, *geboren* 19 *Augusty* 1702, *getrouwt* 30 *Juny* 1726, *overleden* 9 *September* 1730, *oud* 28 *jaar*, dats 2 jaer avans voor jou, Geertjebuur, seydi: 2 en 32 maakt 34. PIETER JANS *geboren* 24 *November* 1703, *gesturven* 1 *October* 1704. Wel dat lykter na, buurvrou, dats 29 jaer voor sin tyt: 29 en 34 maakt 63. JASPER JANS, *geboren* 28 *Febrewary* 1705, *overleden* 30 *Januewary* 1725, *oud* 20 *jaer*. Dats maer 10 jaer te weinig, en die maken met de 63 nou 73. LYSEBET JANS, *geboren* 31 *October* 1707, *an de pokjes gesturven* 8 *November* 1710, *oudt* 3 *jaer*. Dats weer 27 jaer op jou rekening, 27 en 73 maekt net 100, je vrinden hebbent wel met je gemient, datse soo vroeg sin of etrocken. Kom buurvrou, latenwer gesontheid iens drinken. DIEWERTJE JANS, *geboren* 5 *July* 1708, *overleden* 8 *April* 1713, *oud* 5 *jaer min twee maenden*. Dat is weer 25 jaer voor jou, en dat maekt nou 125, as dat soo voortgaat, Geertjebuur, seydi, selmenje nog doot moeten slaen, soo taey selje worden. Maer nou volgen de kinderen van je dochter Tryntje, die etrout eweest heyt met Pieter Luitjens. GEERTJE PIETERS, *geboren* 5 *Maert* 1699, *ongehuwd overleden* 7 *October* 1729. Dat heit Geertje Pieters wel epast, dats nog te veul nog te weynig, want we sellen nou de maenden niet mee tellen. PIETER PIETERS *geboren* 9 *Maert* 1701, *gesturven* 20 *dito* 1711, *oud* 10 *jaer* dat gaet beter as ik edogt had, Geertjebuur seydi. Alweer 20 jaer veur jou, 20 en 125 maken 145, en die hebje nog te goet, wanter enig kint van je seuns dochter Geertje Jans, die etrout eweest heyt mit Krelis Smul leeft noch en is nou, na ik sien ken, ontrent 6 jaer en 7 maenden, want JOOST KORNELISSEN *is geboren* 17 *Aprillis* 1727. Latewe nou iens je rekening opmaken. Je hebt int geheel te goet 145 jaeren; maer daer gaen of die je man en ouste seun te lang eleeft hebben 58 jaeren, en dan blyven er over 87. Maer miester Jochemius, seydick, sel ik noch 87 jaer leven? Dat seg ik niet, Geertjebuur, seydi. Jy bent nou 85 en dat is 55 meer as 30, nou sieje wel datje van die 87 jaer alries 55 weg hebt, so datter per slot van rekening 55 van 87 blyft 32, voor jou nog overblyven 32 jaar: en so lang selje nog leven of seg vry dat ikje bedrogen heb. Maer Jochembuur, seydik, die leste oftrek is wat veul, hebje al wel eteld? ey tellet nog iens na. 'T is wel etelt, moer, seydi, je hebt maer 32 jaar te goet; maer der is noch en kansjen op. En wat is dat, seydik? Dat is seydi, as je Joosje wat vroeg wil sterven: of wil hi van self niet sterven, Mr. Wynbrant sel em wel wat helpen, en seynden em om ien boodschap an sin vader en moeder. En wat soudi seggen, seydick, an sin vader en moeder? Wel wat soudi seggen, seydi, as dat sen over bestemoer em uyt de wereld

ejaegd had, omdatser self noch wat in wou blyven. Ja maer, seydic, dat waer goet, as ik nog en Neefje of twie had buyten hum, dan quamter op ien niet an: maer as ick me lieve Joosje quyt bin, bin ik alles quyt. Ja maer sie kyck, sey Mr. Jochemius, asj'em nou in slaep wiegt, datty noyt weer wacker wort, so hebje boven de 32 noch 23 jaer te goedt. Wel dan weet ick nog beter raedt, seydick, ik sel em ierst laten trouwen, hoe eer hoe liever, op datty wat veul kynderen mag krygen; en dan mag Mr. Wynbrant hem en sen kynderen gelyk om ien luchje seynden. Wat segje, Mr. Jochemius, begin ick ook niet al mooy te cyferen? Dat gaet wel heen moer, seydi, asje maer niet sonder de waert cyfert, tsel'er nou maer op ankommen, datje maeckt, datje gesont en fris blyft; en so lang asje dat doet hebje gien noot. Maer Jochembuur, seydick, wat moet ick daer veur doen. As ik dat wist, buurvrou, seydi, ik sout je seggen. Maer daer valt me wat in, ja dat is goet, die man selje wel helpen. Van wie spreekje, seydic? Hoor, Geertje moer, seydi, Domene krygt alle weken twie gedruckte papieren van Amsterdam, daer ick ien halleve stuiver toe betaal omdat ickse mee lees: en de man, die dat schrijft, die is soo wys, soo wys, dattet niet te seggen is, die weet alle dinge, en die selje dat hiel wel seggen, men hiet em menheer de Spektater. Maer Mr. Jochemius, seydic, dat is en wongderlicke naem. Maer je weet ommers wel, seydi, dat geleerde luy anders hieten as de boeren, want ik hiet nou ook Mr. Jochemius en niet Jochem, dat veuls te plomp luyd. Nou moetje ook weten, dat Spektater sen doopnaam nyet is, maer gelyk Domene men eseyt het, Spektater is int Grieks ofmen op sen boers sey, Bekyker. Wel dat is goet, seydic, dan sel ikkem men water iens seynden, datty dat ook iens bekykt: ik hebber vordeusen ook wel mee te nuwendam eweest. Foey, Geertjebuur, seydi, spreeck mit wat meer rispekt van die wyse man, Domene seyt dattet ien groot heer is, en dat hy mit reden so enoemt wort, want datti alles siet, datti veul meer ken sien as andere menschen, en wat meer is, datti veul vor uyt siet. Nou begrypje ommers wel, dat menheer de Spektater sel kennen seggen, watje doen moet om nog lang te leven, want onse Domene is gien jokkener. Maer seydic, menheer sel ommers by myn niet wille kommen, en ick ken niet na Amsterdam gaen. Dat houft nyet, Geertjebuur, seydi; jy houft niet aers te doen as en brifjen an hem te schryven, en daer antwoort hi dan op in en gedrukt hallef vel; en dan sel ik wel iens by jou kommen, om je sen antwoort veur te lesen, tis sulken goeyen heer, Geertjebuur, je weetet nyet, alle mensen komen by hem om raet, en hy raet ellik ten beste: en hy moet ryk wesen ook, want hy neemt gien gelt van de luy, gelyk de dokters en avekaten doen, die dikkels de menssen ongelukkig maken en nog gelt toe krygen, maer de Spektater doet alles uyt pure klinklare liefde.

Maer je weet nou enoeg, menheer de Spektater, om men en

goeye raet te geven, maer vergeet niet omme te schryven, of Joosje haest sterven sel, tsoumen evel nog al wat spyten ook, maer ik sou deynken, leeft hy wat korter ik sel weer so veul te langer leven. Nou jy seltet wel maken, soo ast hoort, maer je moet denken, menheer de Spektater, dat ikt leven noch heel lief heb, en hoe langer dat ik leef, hoe langer datme dunkt dattik moet leven. Nou goeye nagt menheer de Spektater, segje lieste gendag, &c.

GEERTJE LEVENS.

Den 17 November 1733.

CCXLIII. VERTOOG.

Den 22. February 1734.

Quo semel est imbuta recens servabit odorem
Testa diu.

HORATIUS.

Nooit zult ge een vat zo zuiver maken,
Of, zoo gy 't vult met onrein nat,
Als 't nieuw is, 't zal 'er steeds na smaaken
En blyven een verdorven vat.

NIL VOLENTIBUS ARDUUM.

DE Opvoeding is een zaak van zo een groote aangeleegendheid, dat doorgaans van twee kinderen, die met de zelfde deftige hoedanigheeden van geest en imborst worden gebooren, het een aan zig zelven overgelaaten, noit anders zal kunnen aangemerkt worden, dan als een ruw eedel gesteente, waar van de schoonheid onder eene dikke schors verborgen door bedreeve kenners alleen kan worden ontdekt, en erkend; terwyl des anders luister voor 't oog van yder zal pralen, als een diamant, die door een kundige en afgerichte hand gesleepen, zyn helder en zuiver licht aan alle kanten uitschiet en verspreid.

Ik ben wel bewust dat 'er voorbeelden worden gevonden, van luiden zonder opvoeding, in de welken een meer als gemeene verdienste niet te verdooven door de grootste verwaarloozing, door haare eige kracht uitbarst, en te voorschyn komt, en die zig onverhoeds en met verbaastheid in hunne volle waarde aan zig zelf ontdekkende, hunne eige zeedemeesters en opvoeders worden, en door eige ervaarenheid en bespiegeling, hunne gaaven leeren aankweeken, beschaaven en polysten. Nogthans zo heb ik altyd opgemerkt, dat 'er in hunne verdienste zig iets voordeed min vry en natuurlyk, als in die van anderen, welkers deftige aard en geest van kindsbeen

af, door eene vlytige oefening en verstandige leiding, by trappen in volmaaktheid aangroeiende, het verkreege sieraad als ingeschapen vertoonen, en zonder de geringste dwang, ja zelfs zonder eenige zigtbare poging, hunne *agtbaarheid behaaglyk* maaken, en, als door eene zoete betoovering, alle gemoederen weeten in te neemen. De eerste kan gevoeglyk vergeleken worden by een jongman in wien de rappe vlugheid de krachten eevenaart, en die op den ouderdom van twintig jaren, wanneer de leeden reeds haar plooi genomen hebben, zig met allen yver in de danskunst oefent. Men ziet oogenschynlyk dat hy 'er zig wel van kwyt; alle zyne leedematen zyn naar behooren geplaatst, gelyk zyne passen en sprongen met nauwkeurigheid naar de regels, en naar den toonval, of *Cadans* gericht zyn; dog men ziet, dat hy *wil danssen*, dat zyn aandacht op alle zyne beweegingen gehecht is, en dat hy zig als geweld doet, om zig zelv' en den toeziener te behagen. Daar in tegendeel een ander van de zelfde vermoogens des lichaams voorzien, en die teffens om zo te spreeken heeft leeren *gaan en danssen*, met de zelfde onverschilligheid, en als zonder eens 'er op te denken, *danst als hy gaat*, en door zynen lossen en ongedwongen zwier van beweeging, de oogen en harten verrukt, zonder dat hy zulks schynt te bedoelen. Aangezien derhalven de opvoeding zo eene uitgestrekte invloed heeft op alles 't geen een mensch waardy, en beminnelykheid kan byzetten, zal my, hoop ik, niet kwalyk genomen worden, dat ik het gemeen nog een vervolg van reflexien meededeel wegens de opvoeding der Vrouwen, die wel het meeste word veragteloost, en voornamentlyk wegens de opvoeding van dat slag van Vrouwen, dat door haare schatten, of geboorte, niet geschikt schynt om aan een slaafsche kostwinning te worden gekeetent, maar waarschynelyk een aanzienlyke rol in de waereld staat te speelen.

Doorgaans is niet goedgekeurt geweest, inzonderheid door de fraye sexe, 't geen ik gezegt heb aangaande de denkbeelden der natuurlykste zwakheid, door welke de beide sexen, als met onzigtbare koorden, tot elkander getrokken worden, en waar van, myns oordeels, de vrouwelyke kinderen tot eenige rypheid van oordeel gekoomen behooren te worden onderricht. Men beweert in tegendeel dat 'er voor die tedere sexe geen zeekerer middel is, tot behouding van haare kuisheid, als een volstrekte onnoozelheid, en, gelyk men zegt, eene heilzame onkunde, aangaande alles wat zo een neetelig voorwerp betreft. Dog zulks komt my al zo ongerymt voor, als staande te houden dat een Vesting nooit in een zeekerer toestand zig bevind, dan wanneer de bezetting, in een volmaakte onkunde word gehouden aangaande alle de gevaaren, die haar kunnen dreigen, en boven 't hooft hangen. Maar, zegt men, die denkbeelden sluipen nog meer als vroeg genoeg in den boezem, voornamentlyk in een eeuw, waar in, om zo te spreeken, naulyks kinderen meer te vinden zyn. Dit stem ik volslagen toe, dog daar

door, verre van myn gevoelen te worden afgeleid, word ik 'er in bevestigt. 't Is geenzins onverschillig, op welke wyze die gemelte denkbeelden in den boezem hun' intreede doen. Wie zal durven beweeren dat de uitwerking de zelfde zal zyn, wanneer ze, door eene ernstige en deftige onderrichting in de ziel worden geplant, en wanneer ze in een Kostschool, door onderlinge mededeeling van half gevormde gedagten, door de jonge Juffertjes, malkander op eene streelende, en kittelende wyze in het hooft en in 't hart worden gebragt, en wel voornamentlyk, in geval door een doorsleepen Galant, die denkbeelden, teffens met de gevoeligheid die hun eigen is, in de onkundige, en onbedreeve borst worden opgewekt, en op de harssenen een nieuwe, en gansch ongewoonen indruk maken, die alles in rep en roeren stelt, en de onnozele ziel, ontbloot van tyd en middelen van beraad, krachtdadig en bykans onmydelyk wegsleept? Is het wel mogelyk, om de zaak door een voorbeeld op te helderen, zig wys te maaken, dat een Hoogleeraar in de Ontleedingkunde, die alles wat tot het menschelyk lichaam behoort, met een statig en zeedig aanzigt aanwyst, en met de eigentlykste naamen uitdrukt, in zyn leerlingen de zelve gevaarlyke gevoeligheid veroorzaakt, als wanneer de zelfde woorden onder een glas wyn, door een dartele schaamteloosheid worden uitgesprooken?

Dog wie zal in 't werk gesteld worden, om diergelyke onderrichting, die met zo een' zorgvuldige omzigtigheid diend behandeld te worden, omtrent het kinderlyke gemoed aan te wenden? Wy hebben reeds gezien dat de Vaders daar toe in 't gemeen geen tyd hebben, of vreezen de Moeders te beleedigen, met in een ampt te treeden, 't geen dezelven zig, als haar onafscheidelyk eigen, aanmatigen. Wy hebben ook opgemerkt, dat de Moeders om het zelve waar te neemen, niet alleen dikwils onbequaam of onwillig zyn, maar ook, datze uit onbedachtzaamheid de eerste aanleiding aan haare teeder geliefde Dochters geeven, om in de zee van galanterie zig te verzeilen. Zal zulks worden toebetrouwt aan de Gouvernante van een Kostschool, die twintig en zomtyds dertig weelige en dartel opgebrachte Juffertjes van verscheide jaaren en humeuren, onder haar bewind hebbende, de zelven onmoogelyk kan beletten, in byzondere t'zamenspraaken by den dag, en by nacht, zig onderling kittelende, en verderfelyke onderrichtingen te geeven? Het oirbaarste zal derhalven zyn een *Mademoizelle* in huis te neemen, en aan dezelve het gansche gezag, en het volle bestier over de opvoeding van de Juffertjes aan te beveelen. Doch wat voor eene zal men daar toe 't gevoeglykst uitkippen? Kiest men eene bejaarde Matroon? men loopt gevaar dat ze door haare strenge en straffe trony de wichten zal afschrikken, en haare eige kindsheid geheel uit het geheugen, door de jaaren, uitgewist zynde, de minste toegevendheid omtrent de Kinderen niet zal weten te gebruiken, en door haare grommende en onophoudelyke berispingen over de geringste beuzeling, of de

gemoederen verharden, of de geesten uitblussen zal. Vind men goed daar toe te gebruiken, ingenoomen door aardigheid, geestigheid, vriendelyk weezen, en bevallige zwier, een Juffertje in de volle rypheid van haare jaaren, en dienvolgens bekwaam om der Kinderen harten in te palmen, en 'er gevoeglyk meê om te springen, 't zal ten hoogsten te vreezen zyn, dat schoon zy in de tegenwoordigheid van Mynheer, en Mevrouw, de ingetoogenste zedigheid uithangd, zy zig in derzelver absentie, als een rechtschape *Kwikstertje* zal gedraagen, en zelfs by gebrek van verhevener Gezelschap, met welgemaakte Huisbediendens in de grootste gemeenzaamheid zig zal inlaaten, en met haare daaden, aan de wigten haare voorzorg toebetrouwt, al te werkzame lessen van een' gerafineerde coquetterie inboezemen.

Doch die uiterstens zal men weeten te myden, en men zal nog kosten, nog vriendelyke behandelingen spaaren, om tot het onderneemen van zoo een lastig werk te beweegen een Juffrouw van middelbare jaaren, die, door een treffelyke opvoeding omtrent haar zelve aangewend, of door verkeering in aanzienlyke huizen, zig de rechtschape hoofsche zwier, en fraaye manieren heeft eige gemaakt. Zy zal in verscheide andere familien met vrucht en reputatie, zig van de zelfde bediening hebben gekweeten, en haare beproefde deugd, en eerbaarheid buiten alle vermoeden en opspraak hebben geweeten te behouden. Dit alles gaat tot dus verre toe wonder wel. Ik wil 'er zelfs byvoegen, datze bequaam zal zyn de Kinderen met zagtigheid aan eene gewillige gehoorzaamheid te gewennen, dezelven in allerlei jufferlyke handwerken afgericht, en behendig te maaken, de beginselen van de Religie in de geheugenis in te prenten, eenige Fransche Psalmen, en Klinkdichten van Drelincourt, en tot een vermakelyker onderrichting eenige uittrekzels der beste Fransche Poëeten, van buiten te doen leeren, en met eèn redelyke gratie opzeggen. Dit zyn zeeker loffelyke bekwaamheeden; maar waar tog zal men een Gouvernante van dat slag aantreffen? En men onderstel eens, dat ze met veel moeite gevonden zy, bezit ze reeds het weezentlykste, dat tot de bestiering van een deftige jufferlyke opvoeding noodwendig vereischt word? Is haar eige opvoeding op een bondige redeneering gegrond geweest? Heeft ze zelf geleerd haare pligten op wel onderzogte, en onpartydiglyk overwogen grondwaarheden te vestigen? Word ze zelf in haar eige gedrag niet eer weggesleept door den indruk der gewoonte, en door heerschende vooroordeelen, dan bewoogen en geleid door de kracht van eene innige overtuiging? In een woord: Is het vermogen van wel te redeneeren, en daar naar haar gedrag te richten genoegzaam in haar eige ziel geoefent, om 't zelve in den boezem van anderen te kunnen oefenen? Maar zal men zeggen, 't is de questie immers geenzins om van jonge Juffers Philosophen te maaken, en haar aan een manlyke en gestrenge weetenschap, die met de vrouwelyke bevalligheid niet wel

te paaren is, te verslaven. Ik beken gaern, dat het geenzins noodzakelyk is, dat vrouwen in de natuurkunde bedreeven zyn, de wiskunst verstaan, en den loop der Sterren weeten uit te rekenen. Indien men door *Philosophie* diergelyke kennis alleen verstaat, ben ik gedwongen te belyden, dat het geenzins noodzaakelyk is, dat Vrouwen in de Wysgeerte worden onderweezen. Dog indien men, gelyk billyk is, daar door wil uitdrukken, het bestudeert vermoogen van op de baarblykelykheid alleen zyn vaste gevoelens te vestigen, en zyne gissingen naar de trappen van waarschynlykheid te schikken, niet uyt loutere grilligheid, maar uit een welbegreepe beginsel van reedelykheid, werkzaam te zyn; eindelyk de waare, en onwrikbare gronden van Godsdienst, en zeedekunde, van rechtschape deugd, en eer, niet met eens anders, maar met zyn eige oogen te ontdekken, dan beweer ik, dat 'er geen weezentlyke verdienste zonder de *Philosophie* bestaan kan, en dat deftige Vrouwen, zo wel als Mannen, willen ze eene waare agting verdienen, noodzakelyk Philosophen moeten zyn; ja zelfs dat ze het minste perykel daar door niet ondergaan om haare bevalligheid te krenken, behalven in het oog van kinderachtige mans, die de beminnelykheid van den geest der fraye sexe by haare laffe parten, en koddige vermenging van harssenschimmen, zonder bestiering, aan haare eige woeste leevendigheid en vuurige wispeltuurigheid overgelaaten, denken te moeten afmeeten.

Wat middel dan om die zaak te recht te helpen! Hier omtrent heb ik dikwils geredeneert met een Juffer van de hoogste geboorte, die niet gewoon is, zig in gezelschappen zeer uit te laaten, als aangaande de ordinare onderwerpen van Vrouweklap, dog die in een byzonder gesprek, met die genen, daar ze zich op betrouwt, uitmuntende blyken van een gezond en geoefend oordeel weet te geeven. Dikwils heeft ze my geklaagt dat het volstrekt onmoogelyk was in vrindschap te leeven met haar eige sexe, die niet gebore scheen om de reeden te gehoorzamen, maar door de minste drift, zonder tegenstand, vervoert wierd, en tot verandering van gedachten en gevoelens weggesleept. Ik heb de vryheid meermaals genoomen om haar te betuigen, dat ze de Vrouwen eeniger mate onrecht deed, en haar te verzoeken, dat ze haar aandacht eens wilde leenen aan 't gedrag van kinderen van beide de sexen, haar verzeekerende, dat ze duidelyk in jonge meisjes, doorgaans zoude bemerken een overwicht van zagtzinnigheid, goedaardigheid, gezeggelykheid, teergevoeligheid, en andere goede neigingen; dog dat de grootste zwarigheid hier uit sproot, dat de zorg van der Vrouwen opvoeding aan Vrouwen wierd aan bevoolen. Hoe, Myn Heer, kreeg ik tot bescheid, zoud gy dan van gevoelen zyn, dat men my en een ander *Gouverneurs*, in plaats van *Gouvernantes* had moeten geeven? Ik zou zulks met u toestemmen, indien 't zelve niet vry gevaarlyk zou zyn, voornamentlyk in de jaaren, in welken wyze mannen raad

de Juffers het aldernutste zoude weezen. De wyze op de welke ik die zwarigheid oploste, zal ik in 't vervolg den oplettenden Leezer mededeelen.

CCXLVIII. Vertoog.

Den 12. Maart 1734.

Vide otium, & cibus quid faciat alienus?

TERENTIUS.

Hoe dartel word het Volk by zulk een lekkre Keuken.

Myn Heer de Spectator,

In de voorleden maent ging ik eene eerwaerdige Matrone bezoeken, met wier outsten zoon ik lange jaren in een recht broederlyke vrientschap heb geleeft. Dewyl ik aen haer huis door een gemeenzame verkering zo vry geworden ben, dat ik myne visites meest doe zonder vooraf belet te laten vragen, was ik in het begin verwondert dat de knecht, die de deur opende, myn' naem vroeg, en my verzocht in de zykamer te treden, tot hy my hadt gaen aendienen; maer toen ik hem wat nader beschouwde, wierd ik gewaer dat hy een nieuweling, en ik hem bygevolg noch onbekent was. Myn heusche Vriendin hadt naeuwlyks myn stem gehoort, of ze quam zelf voor, en geleidde my met haer gewoonlyke beleeftheit in het dagelyks vertrek, daer de Theetafel reets vaerdig stont.

„Wel myn heer, sprak ze op een' gulhartigen toon, zo haest wy „gezeten waren, het is my lief dat men u eens mag zien. Gy wort „zo zeltsaem als een witte rave, en ik heb al gedocht dat gy geen' „zin meer hadt in oude wyvenpraet; want het is ten minsten een „vierendeel jaers geleden dat gy uw' voet over myn' drempel niet „gezet hebt: en dus is het uw eigen schult dat myn volk u als een' „vreemden handelt, en niet direct naer achteren brengt, gelyk ik „eens vooral heb bevolen".

Ik verschoonde my met eene kleine onpaslykheit, die my het huis hadt doen houden, en voegde daer by, dat my haer knecht niet anders dan als een' vreemden kon ontfangen; dewyl het de eerste reize van zyn leven was dat hy my inliet. En na eenige andere discoursen vroeg ik waerom zy Jan, die haer zo lang gediént hadt, dus buitens tyds hadt laten gaen.

Zy antwoordde: „Schoon ik van geen verandering hou, en ge„woon ben veel in te schikken, heeft hy het echter zo bont ge„maekt„ dat ik hem onverwacht zyn paspoort heb moeten schryven.

„Voor een week of twee zeide hy my: Mevrouw moet niet qualyk „nemen dat ik haer zo laet waerschuw. Tegen November ben ik „van gedachten te verhuizen. Ik win hier maer veertig guldens, en „heb dit jaer zo weinig Verval gehadt, dat ik 'er pas zes halve „hemden voor heb kunnen kopen. Sedert dat de outste heer ge- „storven, de jongste op de Academie, en onze juffrouw getrouwt „is, noodt mevrouw geen gasten, en het gezelschap dat mevrouw „krygt doet myn beurs niet veel voordeel; want daer wort zelden „of noit gespeelt. Ik repliceerde: dat hy wel wist dat ik hem op „het verval niet gehuurt had, en dat zulks een toegift zynde, hy „met reden daer over niet kon klagen: dat ik hem echter tegen „zyn' zin niet begeerde te houden, maer vryheit gaf naer een' dienst „te zoeken, daer hy wat meerder buitenkansen en profyten kreeg; „doch dat ik nu bemerkte dat hy een ondankbaer schepsel, en niet „gedachtig was aen al de voordelen die hy by my hadt genoten, „onder welken de rouw van myn' zoon en het bruiloftstuk van myn „dochter geen der geringsten waren. Hierop gaf hy my stok en bal „in de hant, zeggende: dat ik hem zulks niet hoefde te verwyten; „dewyl hem het een en het ander rechtvaerdig toequam. En hy „gebruikte verder zo veel wyze woorden, dat ik hem belaste zyn' „assuranten mont te snoeren, aenstonts de levery uit te doen, en „te vertrekken: waertoe ik noch te eerder besloot, omdat ik ver- „scheiden reizen getwyfelt hadt of hy niet uit zyn verschot dat „mindere Verval wist goet te maken. Thans hoor ik dat hy by „Mevrouw * * * gaet wonen, die veel van gasten en brassen houdt, „en alle dagen uit is, of Salet opwacht. Hier verbeelt hy zich dat „hy in den hemel zal zyn: maer die deze dame van naby kent, „weet wel hoe ze bestaet, en dat ze op een' wenk gedient wil „wezen. Dus zal hy braef mores leren, en gelegenheit hebben van „dikwils aen my te denken."

„Nu heb ik een' overzeeschen knaep, die my door myn nicht M * * *, „by wie zyn zuster de wasch opdoet, gerecommandeert is. Hy was „zonder huur; hebbende den ganschen zomer aen de koorts gegaen, „en dit viel my recht in den slinger. Het is noch wat te vroeg om „'er van te kunnen oordelen; maer ik hoop dat het wel lukken zal, „zo hy slechts door anderen niet verleit en bedorven wort."

Daer wil ik u geen borg voor staen, zeide ik: vooral indien hy maer een weinig bequaemheit heeft, want dan zullen de Besteeders zelfs hem van u aftronen, onder voorwentsel dat hy al te braef een kaerel is om langer in een huis te blyven daer geen jonge Lui zyn, en daer hy bygevolg niet veel Verval kan hebben. En het zou een mirakel wezen, zo dat woortje van Verval hem niet dadelyk omzette.

Doch, als ik de waerheid zal zeggen, de quade gewoonte, die in sommige steden van Hollant, en byzonder te Amsterdam heerscht, is hiervan de voornaemste oorzaek. Immers wort het voor een schande gerekent, dat wy, ergens ten eeten zynde geweest, de deur

uitgaen, zonder aen knecht of meit passagiegelt te betalen. Ja dit misbruik gaet zo ver, dat wy zulks doen, al hebben we niet anders genoten dan een pyp tabak en een glas wyn. Evenwel kan ik niet begrypen dat hier toe de minste verpligting op ons legt. In tegendeel, my dunkt dat de Tractant het als een soort van impertinentie en beleediging moest aenmerken (gelyk men zekerlyk in 's Gravenhage zou doen) zo iemand zyn onthael aen de domestiquen wou vergelden.

In de gezelschappen daer gespeelt wort schynt het eenigsins behoorlyk dat men iets voor de kaert laet leggen. Doch het zou noch veel behoorlyker zyn, wanneer men dat salaris op de eene of andere wyze kon bepalen, gelyk men met het vol zetten van de bak deet, toen het Petit-cent wat meer in zwang ging. Thans zoekt men door een kwalyk te pas komende genereusheit malkander te overtreffen: en de dienstbare geesten geven wel naeuwkeurig acht waer deze heer of die juffer geplaetst wort, om, na het scheiden, op de tafel te kunnen zien, wie zy voor milt, wie zy voor karig moeten te boek stellen. Is 'er by voorbeelt een Juffer, die niet tegen het verlies kan, en die, om een schelling of twee uit te winnen, geen Verval geeft, deze zal op een andere tyd wel zes mael om een kooltje vuur verzoeken, eer zy gehoort wort: terwyl een Saletjonker, dien het geluk begunstigt, en die bykans een derde van zyn winst ten besten laet, met de grootste vrientlykheit wort bejegent.

„Ja zo gaet het, wert my hierop toegevoegt: en toen myn doch- „ter noch ongetrouwt was, hadden wy een keukenmeit, die net wist „uit te rekenen hoe veel gelt zy voor haer portie van ieder socie- „teit moest ontfangen. Nu is het eens gebeurt dat 'er wat minder te „delen viel dan naer gewoonte, en hieruit rees een hevige twist. „Zy quam my aenbrengen dat myn kamenier het met den knecht „hielt, en niet zuiver deet; want, zeide ze, myn Heer * * * is altoos „gewoon vier zesthalven te geven, en nu zyn 'er maer drie: Juf- „frouw * * * verzuimt ook zelden wat neer te leggen, en evenwel wil „men opstryen dat 'er niemendal gevonden is, voorgevende dat ze „verloren heeft. Maer ik laet zo me niet paeyen, en zou verzoeken dat „ik voortaen meê binnen mag komen tegen dat het op een scheiden „gaet: dan kan ik de tafeltjes helpen weg schikken, en zelf zien „hoe de vork in den steel steekt; want ik begeer het myne zo wel „als een ander.

Zou het wel quaet zyn, vroeg ik al lagchende, dat men een vast Reglement maekte van het Verval daer men aen gehouden is, en van het geen aen onze eigen beleeftheit staet? Myns oordeels kan dit van een groot nut wezen. Men moest het in de voorhuizen ten toon hangen, opdat ieder in het inkomen mogt weten hoe veel hy schuldig was voor een nacht slapens, hoe veel voor een' maeltyt, hoe veel voor een collation, hoe veel voor een verkeertje, hoe veel voor een praetparty en zo voorts, en dan hadden wy geen zwarigheit van te

varen gelyk die Vreemdeling, van wien my de volgende historie voor de waerheit verhaelt is. Deze quam zyn naeste bloetvrienden bezoeken, en logeerde by de zelven ten hoogsten een dag of vier. Toen hy vertrekken zou stopte hy een' lompen mof, die voor Lakei speelde, doch hem geen dienst altoos gedaen hadt, want hy hadt zyn' eigen knecht, een driegulden in de hant. Maer Hans meende dat dit geschenk (waervan hy noch tweederden aen de meiden moest uitkeren) veel te gering was; en derhalven ontzag hy zich niet, zelf in het byzyn van zyn Heer en Vrouw, het gelt op den gront te werpen, en te zeggen: „Men heer ken dat, as 't hem blieft, an „een bedelaer geven. Waerop het de andere met een koel gelaet weer „by zich stak, zonder deze beestachtigheit, die wel een goede dragt „stokslagen verdiende, anders dan met een' schamperen grimlach „te beantwoorden."

„Op deze wys, hervatte myn Vriendin, zullen ons de boden eer- „lang wetten voorschryven: en weigeren te doen dat geen daer ze „voor scheep komen, zo wy niet altoos met de hant open staen. „Maer dit is ook een zeer interessant discours! zo de Spectator of „een zyner Correspondenten hier by was, wie weet of wy ons in „'t kort niet in een Vertoog zagen uitgeschildert!"

Wat zwarigheit zeide ik. Die verstandige Zedenmeester heeft reets drie bladen met aenmerkingen over de Huisbedienden gevult; en zo gy 'er niet tegen hebt, kunnen wy hem stof tot een vierde verschaffen: Ik zal onze conversatie op het papier stellen, en hem die, door den Uitgever van zyne schriften, laten toekomen. Dan mag hy 'er byvoegen 't geen wy hebben overgeslagen; want waerlyk op dit zelfde sujet, hoe gering het ook schyne, valt noch veel te zeggen.

Ik kreeg ten antwoort dat ze 't wel lyden mogt: mits ik zorg droeg dat wy beiden bedekt bleven. Dit kon ik gemaklyk beloven; want, myn Heer, schoon deze de twede brief zy dien ik u schryve, ik ben echter wel gerust dat gy my niet anders kent dan onder den naem van, enz.

Het zal van daag voor de laatste reize zyn, dat ik my verstoute eenige aanmerkingen te maken op het gedrag der dienstboden, welkers haat ik niet gaerne al te zeer my op den hals zou willen haalen, wel bewust dat een goed gedeelte van dat volkje reeds op de nominatie staat, en als gedoodverwt is, om op zyn beurt luiden van fatsoen te worden.

Ik zal hier by voegen, dat ik nooit eigentlyk bedoelt heb de minste verbeetering uit te werken in onedele zielen, in de welken niets word gevonden, waar aan de zedelessen kunnen worden vastgemaakt, en dat myn eenig oogmerk is geweest de meesters omtrent de impertinente manieren en behandelingen van zommige Domestiquen op hunne hoede te doen zyn.

't Is my altyd ten hoogste verwonderenswaardig voorgekomen,

dat doorgaans ons dienstbaar volk ter waereld geen onderscheid weet te maken, tusschen 't geen hun uit kracht van formeel contract toekomt, en 't geen, over welk zy zig als over een buitenkans moeten verheugen, zo het door het geval hen toegeworpen word, zonder de geringste reden van beklag te hebben, wanneer ze 't zelve moeten missen. Ik beken dat het met de zaak anders geleegen is, wanneer ze op de profyten, tot een zekere somme, gehuurt worden in welk geval het billyk is dat de huurer 't geen aan de vervallen te kort schiet uit zyn beurs goed maake. Dog dewyl ik durf hoopen, dat weinig Meesters laag genoeg van geest zyn, om in zoo een voordeelzoekende verbintenisse met hunne boden te treeden zal ik over die byzonderheid voor tegenswoordig, als of ze nergens plaats had, geen verdere reflexien maaken. Dog ons volkje schynt te onderstellen dat 'er altyd diergelyk accoort, schoon niet uitgedrukt, uit het natuurlyk recht zelfs, tusschen hun en hunne Heeren, voortspruit; en zulks niet alleen aangaande vervallen die van buiten aankoomen, en van hare meester onafhankelyk zyn, maar ook die binnenshuis kunnen verhoopt worden. Ik beoog hier voornamentlyk het recht van eigendom, dat Messieurs de knegts zig als onwederspreekelyk aanmatigen op de afgelegde kleeren van hunne meesters. Ik heb onder anderen een Jongman in myn dienst gehad, wiens gebreeken ik verscheide jaaren, uit een' welgegronden haat voor de verandering, door de vingeren zag, en die op dat gewaande recht zo vast stond, als of het de onreedelykste zaak was die bedacht kon worden, 't zelve in het minste te beknibbelen. Hy verwaarloosde niets om het voorwerp van dit zyn vermeind recht te vergrooten, en by gebrek van te bezorgen, dat aan myn goed de hand wierd gehouden, maakte hy dat het eene stuk voor, en 't ander naa niet langer door een fatsoenlyk man kon gedragen worden, en zich als verhaaste om van Meester te veranderen. In het begin was hy zeedig genoeg, wanneer hy iets zag dat half versleeten, en van zyn gading was, om my te vragen, of hy 't zelve mogt na zig neemen. Dog allengskens door myne geduurige toegeevendheid stouter geworden vond hy goed die moeite als onnodig te spaaren, en zig maar rondborstig in het bezit te stellen, van 't geen, naar zyn oordeel hem niet kon betwist worden. Deze zyne inhaalende vrypostigheid ging wel haast zo ver, dat wanneer ik, terwyl hy my kleedde, hem een fyn bovenhemd met lubbens aan 't lyf ziende, hem vroeg, hoe hy tog aan dat lynwaat kwam, hy my zonder de geringste verleegendheid antwoorde, dat het een hemd was, 't welk ik had afgeleyd, en hy wat had doen verstellen. Ik wil gaarn bekennen, dat die koele baldadigheid my ten einde van myn gedult bragt. Dog my nogtans meester maakende van myne rechtvaardige gramschap vergenoegde ik my, met hem ernstig te waarschouwen, dat dit de laatste maal was, dat ik dusdanige vermetele behandelingen van hem verdragen zou, hem zelfs gebiedende, wilde hy niet aanstonds ver-

trekken, van voortaan nergens meer om te vragen, en te wachten, tot ik goedvont hem, uyt eige beweeging te geven, wat ik kwyt zou willen weezen. Dit bevel, vermits het hem als teegens alle billykheid strydende toescheen maakte zo weinig indruk, op zyn baatzuchtig gemoed, dat wanneer ik hem korts daar na beval een half gesleete kleed, met eenig linden aan een eerlyk behoeftig man te brengen, hy wel leelyk de lip liet hangen, en na my eenigen tyd, met een soort van verbaastheid te hebben aangezien in deeze woorden uitborst: *Zou Mynheer niet beeter doen van den man wat gelt te geeven, hy weet immers best wat hy van nooden heeft, en dan kon hy 'er voor koopen wat hy wou.* Terstond niet begrypende wat oogmerk die ongevergde raad bedoelde vroeg ik hem, of ik zonder zyn' toestemming geen Meester was van iemand goed te doen, zo als het my best aanstond; zeekerlyk is Mynheer daar meester af, kreeg ik tot bescheid, als ik 'er maar niet by te kort kom. Maar Mynheer weet wel, dat 't geen de Heeren afleggen de Knegts toebehoort. *Ei dunkt u dat?* was myn antwoord, en daar op myn beurs voor den dag gehaalt hebbende telde ik eenig geld op de tafel, 't welk myn knegt deed gelooven dat ik zyn raad gong werkstellig maken, en hem bewoog het kleed, dat hy reeds, hoewel al schoorvoetende, had opgevat, met een opgehelderde trony weer neder te leggen. *Hoor eens hier kameraet*, hervatte ik alstoen; *Ik heb voorgenomen te bezorgen dat gy voortaan de geringste schyn van reden niet zult hebben van te klagen, dat u in myn dienst eenig ongelyk geschiede. Ik zie dat ge 't kleed, 't welk ik u bevoolen had weg te brengen, weeder op een stoel hebt gelegt, leg 'er het uwe nu eens aanstonds by als een man, neem u gelt op, tel het na, vertrek op staande voet, en zoek een beeter fortuin.* Hoewel hy door deeze onverwachte woorden, als door een donderslag wierd getroffen, was hy te koppig om 't minste berouw te toonen. Hy streek zyn gelt naar zig, en zonder my bykans te groeten, pakte hy zyn goetje by een, en verloste my zonder uitstel van zyn baldadige schraapzucht. Zedert heb ik nooit knegts gehuurt, zonder hen van te vooren wel duidelyk te waarschouwen, dat ik pretendeerde dat het minste sletje van myn goed het myne bleef, tot ik geraden vond, daarvan ten behoeve van hem, of van een ander, volgens myn goeddunken, te disponeeren. Op deeze wyze heeft een knegt verpligting aan zyn Meester, en kan daar door tot een yveriger waarneeming van zyn dienst aangespoort worden, daar hy anderzins in de dwaze waan zo gemeen aan zyns gelyken gelaaten, aan zyn Heer geen dank ter waereld weet weegens voordeelen, die hy als zyn eigendom aanmerkt, en den zelven met misnoegen, en verslapping van vlyt, als een roover aanziet, van al het geen hem daar van onthouden word.

Om te toonen, dat ik met de zuiverste onzydigheid de boden, en de Heeren beiden als myn evenmensch tragt te behandelen,

verbind ik my in het vervolg het gedrag van de laatsten, omtrent de *aomestiquen* met de uiterste naukeurigheid op hun beurt te onderzoeken.

CCLII. VERTOOG.

Den 26. Maart 1734.

Jupiter hæc paucis; at non Venus aurea contra.
Pauca refert.

VIRGILIUS.

Zo sprak Jupyn in 't kort, terwyl de Goden zwegen.
Maar schoone Venus had hier voort niet luttel tegen.

VONDEL.

IK heb in jonger jaaren, in een onzer voornaamste Steeden, op een kamer gewoont, by een bejaarde weduwe, van de welke het de moeite waard is een beschryving te geven, om dat ze zo veel gezellinnen in ons Vaderland heeft. Zy was eigentlyk van dat soort van Vrouwenluiden, die men *sleepdeekens* noemt. Zy had haars gelyk niet om de rol van een fraje degelyke Vrouw te spelen, om te fleemen, en iemand honing om den mond te zmeeren, het geen, schoon het een volslage malloot was, haar zulken ingang verschafte by de deftigste Dames, dat, om tot een Ampt te komen, Juffrouw St..... S voorspraak niet onverschillig was, 't welk, aan haar Zoons die ze aan zoete baantjes had geholpen, zeer wel te zien was. In 't uiterlyke was ze van geen onstigtelyk leven; ze verzuimde zelden een Predicatie, hoewel ze t'huis een zwaren omslag had, en zo ze nog maar een weinig meer geteemd, en gezugt, had, ze was volstrekt fyn geweest. Ik heb in 't voorbygaan gezegt, dat het 'er gansch niet diep en zat by de sloof, dog ik moet bekennen, om haar recht te doen, dat ik nooit haar weerga gekend heb, in geest, en vinding, wat aangaat reden van kyven met de Meiden te zoeken, en haare zoete ontwerpen des aangaande, met eene onbegrypelyke kunst, en behendigheid, uit te voeren, waar van ik, wiens kamer dicht by de keuken, het gewoon toneel van die koddige kluchten, was, in twee jaar meer te leiden had dan alle de meisjes, die, ten minste ten getaale van twaalf, in dien tyd malkander in zo een hupschen dienst, opvolgden.

Haar kyven was juist niet hevig, en bulderend, gelyk dat van sommige Vrouwen, (van fatsoen zelf), die zig als helsche furien aanstellende, de meiden die ze in 't gezicht schynen te willen vliegen, voor karonjes, beesten, morsduivels, luie teeven, en agteloze verkens uitmaken. 't Was geen slagregen, die met gedruis ter neer

stort en zig zelf uitputtende schielyk weer ophoud; 't was een stofregentje, dat zig zelf scheen te voeden, en in staat was een ganschen dag te duuren.

Op een' tyd dat ik in een diepe bespiegeling over een zaak van gewigt als weggezonken was, hoorde ik eenige breekbare waar op den grond vallen, waar door ik schielyk ontwaakt wierd, vaststellende dat 'er wel haast geen klein leventje in de keuken zou leggen. Hier in bedroog ik my geenzins. Juffrouw St. hoewel vry stram in haar gang, was aanstonds by de werken. *Zie dat eens aan*, was 't aanstonds, *daar leid de schoone witte schootel weer aan stikken: dat is hier zo alle dag te doen: 't Is om een Mensch te runeweeren; Ja wel ik heb veul meiden, maar nooit zo een handelooze tet gezien, 't is of ze vingers van yzer en staal had, zo dra ze maar een ding aanraakt, zo leid het 'er toe; Wel wie kan dat langer verdraagen? wel 't is ummers niet te harden mit je, Kaat; Je zelt ook te allerheiligen vertrekken, al waren 'er geen meiden in de waereld meer te krygen.* Hier zal zekerlyk het liedje mee uit zyn, dagt ik in my zelf, want de goede Hospita heeft immers nu alles gezegd, wat 'er mogelyk op zo een voorwerp door de vrugtbaarste verbeelding, kan uitgedagt worden. Maar ik had geen denkbeeld van de Hospita's ryke welsprekendheid. Het zelfde wierd meer als tien maal herhaald, dog geduurig met zo eene overvloedige verandering van uitdrukkingen dat ik 'er over verzet stond. 't Was vrugteloos, dat de ongelukkige meid bybragt, dat het een schotel moest geweest zyn, daar reeds een reet of oude breuk in was, dewyl, in het vaten wasschen, het eene stuk haar in de hand was gebleven. Dat mogt niet helpen; die verschoning gaf zelf oorzaak tot een nieuw *querel*, en ze wierd wel dapper doorgestreeken om dat ze, haar zaak met leugens; die men voelen, en tasten kon, nog trachte goed te maken, en haar wierd toegeduwt dat de schade van haar huur zou afgetrokken worden. Wel nou 't is wel, Juffrouw, hernam Kaatje de beste party kiezende, trek et van men huur of, ik wou 't liever, alles verliezen, als dat 'er hier alle dag zoo'n leven als een oordeel zou leggen, om een ouwe pot of pan die geen oortje waard is. Ik verzekerde my dat het spulletje toen noodwendig ten einde moest zyn, vermids 't geen Katryn aanbood, alles in de waereld was, dat juffrouw kon pretendeeren. Maar ik rekende geen kleintje buiten de Hospita. *Zo vogel*, hervatte zy, *Ja je bent een vogel, die wel degelyk gebekt is; Ouwe potten, en pannen, zeg je zo! Jy zelt wel maken dat 'er hier in huis niet veul ouwe potten en pannen zullen banken, daar weet jy raad toe, trots de beste, jou sletvink, daar je staat ....*

Dewyl ik bemerkte, dat het 'er nog heter van den rooster stond te gaan, als van te vooren, om dat Kaatje haar geduld verliezende ook begon door te slaan, gong ik stilletjes naar beneden, met myn uurwerk in de hand, en, na Juffrouw beleeft gegroet te hebben, sprak

ik haar, met alle mogelyke zagtzinnigheid aldus aan. Ik zie op myn orlogie, dat uw kyven, om een gebrooke schotel nu net een uur en acht minuten geduurt heeft; 't Welk naar myn' gedachten al wel toe kan. Ik weet wel dat ik geen recht heb, om my met uwe huisselyke zaken te bemoeien, dog ik word door dat geduurig geteem, van myne zaken afgetrokken, en myn eenig verzoek is, 't geen u zekerlyk niet onbillyk kan voorkomen, dat je voortaan de goedheid geliefd te hebben, van in een ander vertrek te kyven, daar het my niet lastig kan vallen. Hier op trok ik af zonder antwoord af te wachten, en ik genoot voor weinig dagen eenige rust. Dog ik heb daar na vernomen, dat ze by fatsoenlyke luiden, van my achter den rug had gezegt, *Ja; onzen Heer spreekt altyd de meiden voor: Nou ik zeg niet veul, zwygen best:* en dat *zwygen*, gelyk het natuurlyk is, deed de volslage uitwerking van een' compleete laster.

't Is verwonderenswaardig dat veel van onze Vrouwen zig verbeelden, dat, zonder kyven, de Meiden onmooglyk kunnen geregeert worden, en dat ze anders den brus van haar volk hebben, en zonder de minste vreeze haar eigen kop volgen. 't Is 'er ver van daan naar myn gedachten. 't Is wel waar dat het kyven en knorren, in het begin, de boden een schrik aanjaagt, maar wat werkt die schrik tog uit, dan hen van alle koele bedaartheid te beroven, en buiten staat te stellen om hunne plichten behoorlyk waar te neemen? Dog, geschied zulks dagelyks, zo doet het al zo weinig indruk op de vereelde ooren, als het ruischen van den wind, of het blaffen van een hond; en maakt Juffrouw, of Mevrouw, (zo ik het zeggen durf,) het al te grof, de Meid verliest haar patientie, haare harssenen worden verhit, ze betaalt haar Meestres met gelyke munt, zegt haar de waarheid, dat 'er vel en vleesch aan blyft hangen. Daar mee staan ze beiden in den zelfden graad, en 't respect en ontzag aan de Vrouw van 't huis verschuldigt vallen in duigen, zonder ooit weer te kunnen herstelt worden. Maar, zal my hier toegevoert worden, *Is het dan mogelyk in diergelyke gelegentheden, zig altyd van heviglieid, en zelfs van oplopendheid, te houden?* Ik beken gaern, dat zulks onmooglyk is voor iemand, die nooit toegelegt heeft, om zyne driften door de reeden te beheerschen, die nooit zig verwaardigt heeft de minste proef van zyn zielskracht te neemen, en die geen eerbied genoeg voor zyne eige waarde heeft, om zig te wagten van met het dienstbaar volk zig gelyk te stellen, en in een canailleus gebaar, en geschreeuw te vervallen. *Ja maar*, zal hier het antwoord van 't een of 't ander Vrouwtje zyn, *Jylui Mans hebt 'er goed zeggen toe: Jylui gaat weinig met de Meiden om en 't is of 'er de drommel mee speelt, ze weeten voor 't manvolk haar kwaadaardigheid zo te verbergen, dat men 'er het minste vermoeden niet van zou hebben: Maar ons! ze tracteeren ons, of ze ons voor de honden gevonden hadden. Ze doen alles, met opzet, recht tegens den draad aan; en ze schynen voorgenomen te hebben ons de hars-*

senen uit het hooft te haalen, en ons dol en razend te maken. Hoe zal men het met dat volk stellen? Men zal 'er voor op zyn knien gaan zitten moeten, denk ik, en 'er met gevouwe handen bidden, dat ze tog de goedheid willen hebben, van ons bevel, en niet in alles 'er eige kop te volgen.

Hier hebben we uit de eerste hand, de Vrouwelyke *Logica*, of die van geen weinige mans, welkers reeden by gebrek van oefening van sexe verandert is. 't Is de redenkunde der driften, die, volgens derzelver belangen, de voorwerpen vergroot of verkleind en nooit mist zig van 't eene uiterste hals over kop in 't ander te werpen. Indien het waarlyk zo met het dienstbaar volk geschapen was, als het hier word afgebeeld, zou het naauwlyks mogelyk zyn met het zelve niet, in een geduurigen en openbaren oorlog te leeven, en zulks moet noodwendig geschieden, zo lang als zo een buitensporige harssenschim het brein beheerscht. Dog het is onmenschelyk luiden van dezelve beweging, als wy, van zo eene opzettelyke, en onmenschelyke kwaadaardigheit te beschuldigen en zelfs te verdenken. Kan 'er verders, de minste middelmaat niet uitgedacht worden, tusschen kyven en razen, en tusschen een' lafhartige vernedering aan te wenden, omtrent menschen, die hunne gehoorzaamheid, en onderwerping aan ons verhuurt hebben? Is 'er geen onderscheid ter waereld tusschen woeste en onbezonne kyvery, en ernstige bestraffing en vermaning? Waar van daan komt tog, gelyk door ons Vrouwtje is bygebragt, dat de Meiden met meer onderdanigheid zig gedraagen omtrent zommigen mans, als omtrent de meeste Vrouwen? Ik zeg zommigen; want ik ken meer dan eenen *Janhen*, voor den welke de Dienstmeiden minder achting, en eerbied hebben, als voor de buitensporigste Meestres, om dat hy door zyn laf gedrag met de boden, zyn manlyk Character verloochent, en de meisjes, door een onophoudelyk bedil, het hooft brekende, by haar voor een zot te boek staat; welke fraye naam hem zelfs wel eens, in zyn tegenwoordigheid, naar 't hooft word gegooit. Dog wat waare Mans betreft die zig in de eerbied aan 't hooft van een huisgezin verschuldigt weten te handhaaven, men ziet doorgaans dat zo dra ze den voet binnens huis zetten, alles, schoon een ogenblik van te voren in rep en roer, schielyk tot stilheid geraakt, en dat ieder zig op zyn post, en tot waarneeming van zyn plicht, begeeft. De groote oorzaak daar van is zekerlyk, dat hunne bestraffingen zich geducht hebben gemaakt, niet door hunne bulderende hevigheid; maar in tegendeel, om dat ze met een bedaarde deftigheid met een ernstig en ontsachlyk gelaat, zonder eene ydele herhaling van woorden, en met een' bondige nadrukkelykheid, worden uitgesprooken, en kleinigheden inschikkende, zelden, en alleen door gewigtige fouten uitgelokt, voor den dag komen. Zo 'er eenige wyze ter waereld is om zig van ordentlyke en wel oppassende bedienden voorzien te houden, 't is, buiten tegenspraak deeze, en geene andere.

Deeze grondregel wordt volmaaktelyk begreepen, en even zo wel opgevolgt, door myne Vriendinne waar van ik de schielyke dog bestendige verbetering, veroorzaakt door het voorbedagtelyk plengen van roode wyn, op het tafellaken verzelt door haars mans cordate, en treffelyke lessen, in 't begin van myn werk, beschreeven heb, en de welke ik voortaan Sophronia meen te noemen, om dat ik nog meer dan eens haare wel beredeneerde zeden, (met permissie van de nu verzoende Juffrouw *Kenou*), als een voorbeeld van het vrouwlyk gedrag voornemens ben by te brengen.

Sophronia heeft zo wel haar voordeel gedaan met haar gemaals lieflyke onderrichtingen, omtrent het redelyk behandelen der boden, dat ze de zelven nooit een onheusch of vinnig woord toebyt, en van allen even zeer geliefd, en ontzien word.

Hoewel uit den aard inschikkende, helt ze nogtans, door de natuurlyke levendigheid van haar geest, eenigzins tot haastigheid over. Dog ze weet zig zelve des aangaande, zo voorzigtiglyk te mistrouwen, dat zo draa ze iets van haar volk bemerkt, dat niet door de vingeren kan gezien worden, en voelt dat haar bloed aan het zieden raakt, begeeft zy zig naar haar vertrek, en wanneer zy zig weder bedaard vind, laat ze die geen die misdaan heeft by haar roepen. *Hoor kind*, zal ze by voorbeeld zeggen, met een statig wezen, zonder de minste toonverheffing; *ik heb flus met verwondering gezien, dat je aan een Vrouwmensch, dat ik niet ken, een bedekte pot hebt ter hand gesteld. Ik heb niet willen onderzoeken, voor deeze reize, wat 'er in was, maar ik moet u zeggen, dat die manier van doen myn man, en my gansch niet aanstaat, en dat, zo onze dienst u welgevalt, gy zulks voortaan zult hebben te laaten.* Antwoord de Meid, dat het maar 't een of 't ander overschot, en niet meer te gebruiken was, en dat die of die luiden daar ze van te vooren gewoont heeft, zulks nooit hebben kwalyk genomen, zo zal ze met de zelfde bezadigdheid, hervatten *dat ieder meester van het zyne is, en dat Myn Heer, en zy, absoluit geen gesleep en gedraag uit het huis verstaan.* Toont het meisje hier op haar kop zo word haar koeltjes aangezegt, dat ze haar gelt kan ontfangen en vertrekken, indien ze egter zig bedenkt, en beterschap belooft, word van Mevrouw nooit van de zaak een woord meer gerept, dog word de vryster op de zelfde behandeling een tweede maal betrapt, zo moet ze, zonder dat 'er voorbidding aan helpt en zonder uitstel dog met een zonder de minste scherpe bejegening te ondergaan, de deur uit. Deze welverdiende strengheid van alle bitsheid ontbloot, strekt aan de andere bediendens tot een heilzaam exempel, en boezemt hun een waare agting in voor Mevrouws mannelyke standvastigheid, vermids 'er in ieder mensch hoe hy zyn reden ook misbruikt, een zaad van redelykheid is, kunnen ze niet anders dan haar gedrag in zich zelven rechtvaardigen, en haar misnoegt gelaat is voortaan krachtig genoeg, om hen in den band te houden.

CCLIV. VERTOOG.

Den 2. April 1734.

Assem para, et habebis fabulam.

Komt vrienden, past uw Geld het Spel zal zoo beginnen.

MYN HEER,

IK meen my met recht te moogen vleien, dat ik een uwer Correspondenten ben, in wier schryven gy een tamelyk goed genoegen schept, want schoon u al vry veel, tot aanhouding van het werk, dat gy met een heilzaam oogmerk begonnen hebt, en waarin gy met lof blyft volharden, door my toegeschikt zy, is 'er niets onder geweest, dat ik niet in den Spectator gezien heb. Ja mogelyk hebt gy sedert een wyl nu en dan al eens gedacht, hoe ik zo lang agterbleef, en of my de lust mogt vergaan zyn om u somtyts te vervangen. Denk zulks niet, Myn Heer, de lust is noch even groot, maar ik heb een ruimen tyd herwaarts geen goede luim gehad, ja ben thans zelfs noch niet veel beter op myn dreef.

Waarom dan geschreeven? is een vraag die op myne openhartige belydenis volgen moet, doch gemakkelyk is op te lossen.

Ik onderwinde het my, dewyl ik gisteren bekwaame gelegenheid kreeg, om buiten eigen vinding iets op 't papier te stellen, dat u noch uwen Leezer, zo ik my verbeelde, onaangenaam zal zyn.

Ik wenschte wel om een lief ding, zegt men dikwyls, dat gy 't gezien en gehoord hadt, dit zeg ik ook, niet uit vrees dat gy aan de waarheid van myn verhaal zult twyffelen, maar uit overtuiging, dat gy 't veel geestiger, aardiger en luchtiger zoudt hebben naverteld: Doch ik wil myn best doen, en dit is 't eenigste dat my te vergen is, om van 't geen ik gehoord en gezien heb, zo getrouw een verslag te geeven, als myn geheugen my toe wil laaten, my verzekerd houdende, dat 'er noch al iets in gevonden zal worden, daar deeze om lagchen, en een ander uit leeren zal.

Ik bevond my benevens noch twee goede vrienden aan het huis van den Heer Boncoeur. Zo als wy gezeten waaren om een partytje piquetten à la poule te beginnen, kwam de Heer Des Sourcils, de Neef van onzen Hospes, onverwacht binnen. Hadden wy iets geweeten van zyne komst, wy zouden geen kaarten voor den dag gehaald hebben, wyl hy op de naaste trap is om van een Orden te worden, die diergelyke tydverdrijven niet gaerne bywoont. De kaart wech te moffelen was niet doenlyk: ook zou het geschenen hebben, dat we daar zelfs iet kwaads in zagen; derhalven moesten we afwachten wat hy 'er van zeggen zou.

Naauwlyks waren de complimenten geëindigd, of hy begost ons te harangueeren; verklaarende niet te kunnen begrypen, hoe menschen van onze jaaren, en van zo veel verstand, den kostelyken tyd konden verspillen, aan het verschieten, omdeelen, schikken, wegwerpen en opraapen van een hoop kinderprentjes, en naar den misselyken uitslag van het spel, den een aan den anderen geld te geeven of van hem te ontvangen.

Wy bedankten hem voor de goede gedachten die hy betuigde te hebben van ons verstand: maar de Heer Boncoeur, die als een nabestaande vriend hem wel wat meer mogt zeggen dan een vreemde, nam de vryheid van hem te vraagen, waar hy de kunst der hoofsche welleevenheit zo grondig hadt geleerd, dat hy onder schyn van de Lieden wegens hun verstand te pryzen, hun bedektelyk wist te kennen te geeven, dat hy ze voor gekken hieldt.

Het Manneke was zo beteuterd door deeze vraag, dat hy wel drie of viermaal struikelde over de twee eerste woorden van zyn antwoord 't geen hier in bestondt: *Maar Neef zeg ik dat gy gekken zyt.*

Zekerlyk, zei de ander met een staatige tronie, want als ik u betuigde niet te kunnen begrypen hoe iemand van zo veel verstand al gy, zich kon verledigen om een ganschen avond met ingespannen herssens niet anders te doen, dan houte poppetjes op een vierkant bord te schikken, te verschuiven, of van de eene ruit op de ander naar ieders vastgestelden loop, te doen verspringen, op hoop van de hoofdpersonagie in de klem te krygen, en dan zich te kittelen, niet met de winst van eenige guldens of zesthalven, maar met de eer van veel gaauwer en schranderer dan zyn party te weezen; zou het niet even veel zyn, als of ik ronduit verklaarde, dat ik al de liefhebbers van 't schaaken voor gekken hield, en u, die niet ontkennen zult, dat ge 'er uw eeten en slaapen om verzuimen zoudt, voor een der aller grootsten?

Ik weet niet, was de replycq van onzen knibbelaar, hoe gy 't kaartenspel met het schaaken durft vergelyken. 't Eerste is immers een tydverdryf daar de onnozelste slooven van vrouwtjes en jonge losbollen den verstandigsten man veeltyds den loef in afsteeken, voor al zoo 't spreekwoord waar is, dat de gekken de kaart krygen: Het tweede vereischt in het tegendeel een wiskunstigen geest, die de overwinning aan zyn eigen beleid en geenzins aan een blind geval toevertrouwt; ja ik twyfel, of wel te kunnen schaaken niet al een trap zou kunnen zyn om een goed Veldoverste te worden. Altoos het wordt zo edel gerekend, dat men 't om de enkele glori en niet om geld moet speelen. Waarlyk Cousin voerde hem de Heer Boncoeur met een raillant air te gemoet, ik win aan u, want het heugt me, dat gy 't op de zonde, die 'er naar de inbeelding van sommigen in het kaartspeelen steeken zou, pleegt te neemen, en thans koomen w'er zo goed koop af, dat we slechts voor laage en

onnozele geesten worden gehouden, die niet wys genoeg zyn om voor hunne tydverdryven de edelsten uit te kiezen. Maar, om ernstig te spreeken, het zou noch te bedisputeeren zyn, wie onzer, gy of wy, de beste keur hadden gedaan, want tot nu toe hebt gy niets ingebragt dan stellingen, die we meenen met recht te kunnen wraaken. Gy dryft, dat in het kaartenspel onnozele en losse speelers veeltyds van den gaauwsten winnen, en bevestigt kwanswys uw gevoelen *à la maniere de Sanche Panche* met een spreekwoord, dat niet veel beduidt. In spellen, die niet ganschelyk van 't *hasard* afhangen, (voor welken alleen wy pleiten) mag het nu en dan eens gebeuren. Maar laat krukken en losbollen het eens op den duur waagen tegen voorzichtige en bedaarde spelers; zy zullen eindelyk al zo wis verliezen, als gy, indien gy gelyk aan dorst schaaken tegen L..., die u de Koningin en een Paard zou voor kunnen geeven. En onder de Vrouwen, zo wel als onder de jonge Heeren vindt men 'er zeer veelen, die zo goed een beleid in hun spel houden, als de schranderste en bedaagste man. De Wiskunstige Geest, dien gy steld dat men hebben moet om *wel te schaaken* (want zo meen ik dat gy 't begrypt) staat by my niet zeer hoog te boek; dewyl ik menschen ken, die ver moeten zwichten voor anderen in doordringenheid van begrip en oordeel, ja, die van de eerste gronden der Wiskunde niet alleen weinig weeten, maar zelfs geen de minste bekwaamheid hebben om het geen ze daar van weeten in voorkoomende gevallen te pas te brengen, en die men by gevolg moet vast stellen, dat het schaakspel enkel by *routine* geleerd hebben, welken echter het aan anderen veel verder in die weetenschap gevorderd, en met een veel uitgestrekter begrip en geest begaafd; te raaden zullen geeven. Die een goede *Memoria localis* heeft, schoon hy gansch niet vlug zy, maar wel onthouden kan, dat op zulk een zet van zyn party, zulk een stuk moet verschuiven of verspringen, zal den grootsten overvlieger in de wiskunde handen vol werks verschaffen, vooral zo de laatste zich door zyne *vivaciteit* laat vervoeren om van het vaste *plan*, dat hy volgen moet, eenigzins af te gaan.

Gy zegt, dat men in uw favoriet spel de winst aan zyn eigen beleid te danken heeft: maar gy hadt daar moeten byvoegen, of aan de misslagen van zyn party, of aan 't lot; want, als een van beide, die ik stel dat even sterk zyn, geen fouten beging, zou het, naar ik me wel heb laaten wysmaaken, eindelyk die winnen, die de eerste zet heeft gehad, welk voordeel, zelfs onder lieden, die zich tegen 't gebruik van 't lot verklaaren, aan deszelfs decisie gelaaten wordt, 't zy met in de eene hand een' witten, en in de andere bedektelyk een zwarten boer te houden, en dan zyn tegendinger te laaten zeggen welke hand eerst uit zal speelen; of met een stuk op het bord te doen draeien, en naar dat het op wit of zwart blyft leggen, den zwarten of witten den voorrang te gunnen. Hoe ver nu waar zy, dat het schaakspel als *een school en miniature van de krygs-*

kunde is, wil ik niet onderzoeken, wyl de belachlykheid van die stelling geen bewys vereischt; want schoon gy uw *attaques formeert*, *of uwe defensien maakt*, *uw party tracht te verschalken*, 't geschiedt alles in zulk een klein begrip, en met zo weinig verandering in tegenstelling van den Oorlog, dat het daar niets dan de naamen meê gemeen kan hebben; en zeker dewyl in de kryg, gelyk in alle menschelyke zaaken, honderden van gevallen voorkomen, waar in men naar de apparentien, die dikwils bedrieglyk zyn, te werk moet gaan, zo zou ik durven staande houden, dat het kaartenspel veel bekwaamer is om iemand een *telle quelle calculatie* van meer of minder waarschynlykheid te leeren maaken, dan het schaakspel, daar men zich altyd naar de *evidentie*, en niet naar de meeste *apparentien* moet reguleeren. Maar dit zou me te ver afleiden, des wil ik liever de eelheid van het schaaken boven het kaartenspel onderzoeken, niet twyfelende, of die steunt op geen betere gronden, dan al het geen tot hier toe door u gesteld, en door my wederlegd is.

Gy verbeeldt u naar het schynt, dat de roem van 't schaakspel zich ver boven dien van de uitspanningen, die wy met de kaart neemen, verheft, en zulks, om dat men in 't eerste gemeenlyk de triomf groot genoeg rekent, al wordt zy met geen geld beloond. Maar spruit die gewoonte uit den aard van dat tydverdryf? immers neen, zy wordt zelf menigmaal overtreeden, ja ik ken groote en goede liefhebbers, die geen eene party beginnen zouden, of daar moet ten minsten een schelling by te winnen of te verliezen zyn. Behalven dat het geld, waarom gespeeld wordt, de tydverdryven van geen minder waarde maakt; want dan zouden die E. Heeren, die wy weeten, dat veeltyds en gaerne *à la poule* speelen, zich met de glorie van den triomf vergenoegen. Als 'er om geld gespeeld wordt, koomt het daar slechts op aan, dat het zo maatig zy, dat niemand der medespeelers zich door het verlies eenigzins krenken kan; en dierhalven behooren de ryksten zich daar omtrent, altoos te schikken naar het goedvinden van die genen, welker kas zo ruim niet voorzien is als de hunne, want, of zy om een gulden of om een dubbeltje speelen, het weezentlyke van het tydverdryf blyft het zelfde. Het Verkeeren en 't kaartenspel zyn zo wel uitvindingen van verstandige menschen, als 't schaaken of het dammen. Deezen zagen wel, dat de boog niet altyd mag gespannen staan. Zy wisten ook, dat het beter is iets van geen belang, dan niets te doen, wyl ledigheid des Duivels oorkussen is, en dus mag men van het eene spel zo wel als van het ander zeggen, dat het eerder tegen den Duivel dan door hem uitgevonden is, schoon ik nooit zal ontkennen, dat hy by 't misbruik, 't geen veelen daar van maaken, nu en dan zyn reekening vindt.

Wat reekening kan hy by 't schaaken vinden? Hoe kan 'er een misbruik van zulk een heerlyk tydverdryf zyn? Vooral, zo men,

als ik doe, nooit om geld en speelt? Aldus werdt hem daar op door den Hr. Des Sourcils met een grooten ophef gevraagd.

Ik zal me aan uw eigen gedrag bepaalen, was het antwoord, dat hy van zynen Neef kreeg. Het heugd u zekerlyk heel wel, want het is niet lang geleden, dat ik op een avond aan uw huis koomende, den Heer Beaujeu met u in actie vondt. Gy won de eerste party en waart daar op zo *insolent*, dat gy hem telkens oversnoefde, en om recht uit te spreken, genoegzaam als een kind behandelde, dat eerst noch wat school diende te gaan om lesjes te haalen eer hy het tegen zulk een Meester, als gy zyt, zou moogen waagen; maar uwe uitgelatenheid werdt ras beteugeld; want ontydig *gerocqueerd* hebbende, waart gy in een zet of vyf *Schaek mat*. Daar lag al uw moed, en schoon de Heer Beaujeu zich even gematigd in zyne overwinning als in de nederlaag gedroeg, het bitter ongenoegen en een gruwelyke spyt waaren uit uw gezicht te leezen. Gy mompelde en knorde binnens monds zo ernstig, dat hadt gy noch maar Student geweest, het zekerlyk tot vloeken zou uitgeborsten hebben: de *tramontane* waart gy kwyt voor den ganschen avond, kost geen eene party meer winnen, en scheide daar met het verlies van de vierde zo *brusque* en plotseling uit, dat het schande was. Gy trokt het u zo ter harte, dat'er over tafel voor uwe Zuster, voor my noch voor uwen andren gast geen vriendelyk woord scheen over te schieten, en ik moet noch lagchen, als ik herdenk, hoe ge verbysterd waart, en het zoutvat, dat voor uw neus stondt, over 't hoofd gezien hebbende, om de meid schelde, en haar binnen gekoomen zynde niet weinig doorstreekt over haar pretense onachtzaamheid, tot dat ze verstaan hebbende waar het om te doen was, u met den vinger wees, dat het geen gy zocht vlak voor u stondt. Ik kon aan haar koelheid gemakkelyk bemerken, dat ze diergelyke *boutades* van u wel gewoon was; ja uw eige Zuster kon zich niet onthouden van opentlyk te verklaaren, dat ze schrikte tegen dat het schaakberd voor den dag gehaald wierd. Ging het u wel, zo was 'er geen uitscheiden aan, voor dat het eeten koud, of door te lang over 't vuur te blyven, zo goed als bedurven was: waart gy in 't onderspit, zo raakten de stukken wel ras weer in de doos, maar dan hadt gy met een alle praat en vriendelykheid verlooren. Zulke gevolgen heeft somtyds *dat edel spel, waar in men de overwinning aan zyn eigen beleid, en niet aan een blind geval verschuldigd is.* En waarom? om dat men het verlies aan zyn eigen onkunde of onoplettenheid te wyten heeft; daarom verkiezen wy ook liever den tyd te verdryven met spelen, die een uitspanning genaamd moogen worden, en zulke ingespanne herssenen niet vereischen, dat men nergens anders op denken mag. Onze Eigeliefde neemt ook zo veel belang niet in den winst of 't verlies van een weinig gelds, als de uwe zich *piqueert* met de eer of schande van schranderer of dommer dan uw party te schynen. Wel, viel het Schaakzotje hier op

in, of ik den eenen dag geen goed gezicht en heb daarom zal ik op een anderen niet even stikziende zyn; want een dag of twee na 't geval, dat gy zo haatelyk hebt voorgesteld, won ik zes partyen agter malkander van dien zelfden Beaujeu.

Ha! Ha! zei de Heer Boncoeur, is 't er zo meê gelegen, dan spyt het me uwenthalven, dat 'er geen Don Antonio Magino, of een ander Autheur, die zo wys is als hy, een reekening uit uwe nativiteit opmaakt, welke uwe gelukkige of ongelukkige dagen zyn; maar wy zullen dit niet verder uitziften, want ik veracht het schaaken niet, en meen zelf, dat het een goed tydverdryf is, als men 'er zich niet aan verslaaft. Doch als ik het speelen zou willen, zou ik het altyd doen, na dat de geest door 't bywoonen van woelige vermaaklykheden te levendig geworden was, om met dat spel, dat een soort van een studie is, de overtollige vlugheid, die in ernstige oefeningen dikwils schaden kan, een weinig uit te laaten waassemen; daar ik in het tegendeel, als ik door het blokken eenigzins dof was geworden, my liever met een piquetje, of quadrille, waar onder men lagchen en praaten kan, zou diverteeren. En om u te toonen hoe weinig ons het speelen ter harte gaat, zullen we de kaarten van avond de kaarten laaten blyven, en den tyd met discoureeren doorbrengen, mits gy ons belooft de vyfde man aan tafel te zyn, en de sobere portie voor lief te neemen.

Ik weet niet, hernam de Heer Des Sourcils, of ik van uw nodiging wel profiteeren wil, want gy hebt me al vry scherp hier en daar in uw discours bejegend.

Is het anders niet, zei de Hr. Boncoeur, uw ontydig preeken is 'er de oorzaak van, en al wat ik gezegd heb, strekt nergens anders toe, dan tot bewys, dat niemand met de liefhebbery, die hy voor zyn popje houdt, zo veel op moet hebben, dat hy die van anderen daarom gansch en gaar veracht. Zyn 'er die hun Uil voor een' Valk willen gehouden hebben, zy winnen daar niets mede, dan dat ieder hen veel eer voor Uilen houden zal.

Wyl gy 't zo verstaan, kreeg hy tot bescheid, zoo heb ik 'er niets tegen, en daar mede was het peis. Wy hadden verder aan elkander een goed onderhoud, en een vrolyke maaltyd, allen tot verheugens toe gedronken hebbende, eer wy scheidden.

Ik ben, enz.

CCLXIII. Vertoog.

Den 3. Mey 1734.

Loris liber?

TERENTIUS.

Hoe! met een bullepees een vry' man af te rossen?

DE fraaie sexe zou met reden zig gebelgt houden, indien ik, na hare kyfachtigheid, en ondragelyke manieren met hare huisbe-

diendens wydlopig te hebben beschreeven, en maar in 't voorby gaan aan zekere *Janhennen* een streek te hebben gegeven, voor 't overige het manvolk, als in dit opzigt onberispelyk, met vreede liet. Dusdanige behandeling zou waarlyk wegens de onredelykste partydigheid beschuldigt moeten worden, waar van ik my zelf nogtans, in dit opzicht, volkomen vry ken. Of ik daar toe gerechtigt ben zullen de vrouwen zelf kunnen oordeelen, uit een vertoog dat met den eersten staat te volgen, en in 't welk ik zal trachten de Mannelyke en Vrouwelyke gebreken, en ondeugden, met de grootste naauwkeurigheid te wikken, en te weegen.

't Is waar. De Mans zyn doorgaans min onderhevig dan de Vrouwen aan de talmende en teemende kyvery, die ik vergeleken heb by een' duurzamen stofregen; dog de hunne aardt veel meer naar een slagregen; ja zelfs na een bulderend onweer, waar in Wind, Blixem, en Donder, zig vereenigen, en 't welk, schoon het in zyne eige hevigheid de bron van zyn spoedig einde vind, dagelyks door de geringste oorzaaken weder opkomt en aan 't woeden raakt. Hoe dikwils ontmoet men niet alleen luiden, die men als Champignons van 't fortuin kan aanzien, en nog ontzet en verbaast over hunne nieuwe heerschappy, de zelve niet weten te bestieren; maar zelfs luiden van geboorte, die een knecht om de minste en verschonelykste agteloosheid, met een brandend gezicht, en verwoede stem, voor Vagebonden, Schurken, Rekels, en Canaille (een ondragelyke scheldnaam in ons land) uitmaken, hun dreigen met voeten te schoppen, of met een rotting af te rossen en nooit met grooter vergenoeging hun meesterschap schynen te smaaken, dan wanneer ze 't zelve aan een ander met de grootste bitterheid doen gevoelen. Ik heb dit hatelyk Character onder anderen, niet zelden bespeurt, in jonge Krygs-Officiers, die met hunne soldaten, en knegts als honden te handelen zig een *air* van kloekmoedigheid dachten te geven, en voor luiden door te gaan die van geen humeur waren, om van iemand ter waereld iets te verdragen. Dog schoon dit gedrag mogelyk een dusdanigen indruk kan uitwerken op luiden, die de uiterlyke daaden niet weten tot derzelver waare inwendige bronader t'huis te brengen; het zal recht strydige denkbeelden verwekken, in menschen die zich in de nutte hartekunde geoefent hebben. De verscheide takken van Edelmoedigheid spruiten in 't gemeen, uit de zelfde wortel. De rechtschape strydbaarheid is doorgaans gehuisvest in groothartige zielen, die in andere treffelyke hoedanigheden vrugtbaar zyn. Daar in tegendeel trotsheid, wreedheid en brutaliteit, door de bank kentekenen zyn van een lafhartig, en bekrompe gemoed, op 't welk edele gevoelens geen vat kunnen hebben. Ik heb duizend maal bespeurt dat die genen, die leeuwen, of om beter te zeggen tygers zyn, tegens luiden, die hun schelden niet durven beantwoorden, nog hunne slagen hun betaald zetten, schapen zyn tegens huns gelyk, en daar van, met de onedelste ootmoedigheid,

verdragen, 't geen hunne minderen van hun zelf in alle occasien te lyden hebben. 't Is of ze met de laatsten te mishandelen, de schade zogten te vergoeden, die hunne woeste opgeblaazenheid, by gebrek van moed, met de eersten gedwongen is onophoudelyk uit te staan.

Een man die geneigt is zyn' evenmensch 't geen te geven, dat den zelven in alle betrekkingen toekomt, en zyne bediendens met eene waarlyk groothartige billykheid te behandelen, behoorde twee grondregelen in zyn gemoed te prenten, en zyn' aandacht aan dezelven nooit te ontrekken. De eerste is, dat onze domestiquen geen luiden zyn in een rechtvaardigen oorlog gevangen, en door 't spaaren van een leven, dat aan ons was verbeurt, ons eige gemaakt, niet met ons gelt gekocht, niet in ons huis uit onze slavinnen voortgeteelt, en aldus als vrugten van onzen eigen akker aan te merken. Het zyn in tegendeel menschen, die door 't recht der Natuure de zelfde vryheid, als wy, genieten, en die blotelyk door een contract, dat aan beide zyden een even sterke verbintenis uitwerkt, ons voor een bepaalden tyd verplicht zyn, voor ons geld, de diensten te bewyzen, die met redelykheid van vrygeboore luiden kunnen gevordert worden. Deze onwedersprekelyke regel, moet te meer klem hebben in een land, gelyk het onze, daar wy niet zelden de eer hebben van door onze dierbare medeburgers te worden gediend, die buiten dusdanig contract, niet dan uit enkele beleeftheit, en vriendelykheid, ons met de minste tekenen van eerbied gehouden zyn te begunstigen.

Indien deze ontwyfelbare waarheden een Heer de moeite waard schynen, om wel overwoogen, en naauwkeuriglyk opgevolgt te worden: hoe zal het hem in het hoofd kunnen schieten, een domestiek, om de minste fout, met de hatelykste scheldnamen, en dreigementen, te keer te gaan, en hem met bitterer versmading als een paard, of een hond, te handelen? Zal 't hem niet eer in de gedachten komen, dat zyn evenmensch, zyn medeingezeten, zyn deelgenoot, en medelid van 't zelfde gemenebest, (om daar te laten den agtbaren tytel van Mede-Christen) ongelukkig genoeg is, door de noodzakelykheid, die hem parst, om zig aan eens anders wil te ketenen, en dat de natuurlykste edelmoedigheid vereischt het jok van zyn' dienstbaarheid, verre van 't zelve te verzwaaren, door alle gevoeglyke middelen, te verzagten en te verligten! Zal hy niet genegen zyn zich, zo veel het doenlyk is, te onthouden van slaafsche, lage en onaangename diensten, van zo een waardig dienaar, te vergen, en wanneer de nood daar toe dwingt, zal hy dezelven niet met beschroomtheid, en erkentenis ontfangen? Zal het zo een Meester mogelyk wezen wreed, of agteloos genoeg te zyn, om zyn knecht, op een zeker uur bescheiden, tot in 't hart van den nacht, in de bitterste koude naar hem te doen wachten? *Daar hebben de knechts kost en loon voor;* heb ik hier op dikwils, met een' ontaarde koelheid, hooren antwoorden. Doch dat onken ik wel dui-

delyk. Een Heer, hoewel ook hy een dienaar betaalt, kleed, en voed, verkrygt daar door geenzins het recht om hem buiten noodzaaklykheid, het minste ongemak, en de geringste smart te doen ondergaan. Dusdanig recht is van geen natuur, om op een mensch, ja zelfs op een onredelyk dier te worden verkregen. Het recht van onmenschelyk te zyn kan niemand, door huur of koop, eigen worden.

Myn tweede grondregel bestaat in 't volgende: Vermids geen meester ter waereld aan zyne huisbediendens een voorbeeld van volkome volmaaktheid magtig is te geven, is het van de uiterste onredelykheid een volstrekte volmaaktheid, en eene onfeilbare waarneming van alle hunne plichten dezelven af te vergen; en in tegendeel ten hoogsten billyk, onwezentlyke gebreken, en verschonelyke misslagen, met een goedaardige rekkelykheid in de zelven in te schikken.

Zeer opmerkenswaardig is het hier, dat de grootste volmaaktheid van een domestiek, doorgaans afgevordert zal worden, door de onvolmaakste Meesters, welkers grootste onvolmaaktheid hier in bestaat, dat ze hunne eige gebreken niet kennen, of als een voorrecht van hun rang of rykdom de zelven zig ten besten houden, en 't minste denkbeeld niet hebben van de moeielykheid der pogingen die tot verbetering der zeden moeten worden aangewend. Ze schynen zich te verbeelden dat het niet als enkele moedwilligheid in een knecht is, indien hy niet op staande voet, en voor eeuwig al wat in hem gebrekkelyk is, als een versleete kleed, uitschud. De volmaaktste Heeren daarentegen, welkers grootste volmaaktheid hier in gevonden word, dat ze hunne gebreken kennen, zig de zelven op 't scherpste verwyten, en een bestendige inspanning van zielskrachten aanwenden om 'er zig allengskens van te ontdoen, weten door ondervinding, hoe bezwaarlyk zwakheden, die met den mensch geboren en opgequeekt zyn kunnen vermeesterd worden. Deze bewustheid werkt in hen uit een vaardige geschiktheid om, in een dienaar, geringe misslagen door den vinger te zien, ten hoogste vergenoegt, indien ze, in den zelven, de voornaamste hoedanigheden, vereischt om een' Heer eerlyk en vlytig te dienen, maar mogen ontdekken; en ze moeten noodwendiglyk door eene edelmoedige schaamte te rug gehouden worden, zo dikwils het hun maar in den zin schiet, in een knecht misslagen te berispen, van welken zy zich zelf niet vry en kennen.

Dat soort van groothartige schaamte is onbekend, en zou voor een' belagchelyke laagheid van gemoed doorgaan, by de gebrekkelykste Meesters. De Heer *Oinopedus* scheld zyn Jan, wanneer de zelve maar eens in een week met een stevige roes t'huis komt, voor een natzak, en voor een dronken zwyn, en dreigt hem buiten 't huis te schoppen, de eerste reys, dat hy weêr zo vol als een beest den voet 'er in zal zetten. Hy kan nogtans niet wel vergeten hebben, dat hy aan zyn keukenmeid, toen ze eerst in haar huur kwam,

gerecommandeert heeft, hem altyd witte boonen met suure saus te schaffen, als hy 's avond te vooren wat bestoven zou geweest zyn; dat de goede sloof in haar onnozelheid, hem tien dagen achter een de zelve spyze opdiste, en dat hy eer van dat verbuisd kostje moê was, dan van het zelve zig nodig te maken. *'t Is een heel andere zaak met my of met men Jan*, zal hy zeggen. *Hy moet my, en niet ik hem oppassen, en 't is immers zeker, dat als hy vol is, hy niet in staat is om my te dienen.* Ja maar Jan zou daar op gevoeglyk kunnen antwoorden, dat daarentegen zyn Heer, als de zelve beschonken is, buiten staat is om gediend te worden, dat tegens wind en stroom nuchter willende schynen, hy zyn trouwen dienaar slaat en schopt, zo hy Myn Heer de noodzakelykste hulp aanbied, dat hy liever in den drek wil vallen, dan ondersteund worden, en liever dan zig maar de schoenen te laten uittrekken, zig zo vuil als hy is, met zyne volle kleêren, als een beest, op het bed werpt.

't Is even zo gelegen, met den Heer *Pornicus*. Zyn trouwen en vlytigen dienaar, die hem met zo veel vernuft en iever, in hondert liefdensgevalletjes te recht heeft geholpen, maar die de tweede meid Cornelia wat te na geweest is, jaagt hy weg, als een schurk die zig niet ontzien heeft zyns meesters huis te onteeren! Een huis, 't welk hondert maal onteert is geweest, door den meester zelf, die zig de minste zwarigheid niet maakt om zo dikwils het mogelyk is, de huizen van zyn beste vrienden te onteeren, en die, om zekere reden, in 't zyne, het minste smetje niet zou vinden, in geval de galante Frederik zyne liefkozeryen aan Jannetje, en niet aan Cornelia geaddresseert had.

Ik zal hier byvoegen dat niet zelden ware onvolmaaktheden in de Meesters de eenige oorzaak zyn dat ze schyngebreken in hunne bediendens ontdekken, daar niets wezentlyks aan is. Een Heer van myn kennis, die een van de geleerdste, dog, schoon geen kwaad slag van een man, juist niet een van de redelykste luiden van ons land is klaagt onophoudelyk, dat niemand slegter dan hy gediend word, en dat hy niet begrypen kan, hoe hy ongelukkig genoeg is om altyd knechts aan te treffen, die hoewel z'er op 't oog levendig en schrander uitzien, de grofste botterikken zyn, die 'er op voeten kunnen gaan, even misdeeld van memorie en van begrip. Op een tyd, dat hy bezig was met my iets van zyn maaksel voor te lezen, kwam hem schielyk in 't hooft te schellen om zyn knecht te roepen. Wanneer de zelve te voorschyn kwam; begon myn vriend het hooft te vryven, en na dat hy een oogenblik als onzeker gedut en naar alle kanten zyn gezigt gewend had, kwam 'er niet anders uit als; *Klaas, je kunt het Theegoed wel wegnemen.* Een half uur daar na breekt hy weêr op 't onverwagt af, schelt, en vraagt aan Klaas, die op 't spoedigste binnen komt, *of hy het boek meé gebracht heeft;* Wat voor een boek? word 'er geantwoord, ik weet van geen boek; Myn Heer heeft geen eenig woord van een boek gesprooken.

Wel hoe drommel hebben we 't met malkander, jou lompert, denk je, dat ik gek of dronken ben, of zoek je me wat te foppen. Heb ik je niet, omtrent een half uur geleeden expres hier doen komen, om je te belasten myn dienst te gaan presenteeren aan Myn Heer... en hem te vragen, of hy het boek, dat ik hem geleend heb, noch van nooden had. Ik ben bly vervolgde hij, *dat Myn Heer 'er by is geweest, anders zou je weer insolent genoeg zyn, om met styve kaken staande te houden, dat ik 'er geen woord van gerept had.* De wetten der oprechtheid verpligtten my, den armen jongen gelyk te geven, en te verklaren, dat ik alleen gehoort had, dat Klaas order had gekreegen, om het theegoed weg te nemen, maar dat ik wel had kunnen gissen, dat Myn Heer iets anders in de gedachten had. Ik weet dat het alle dag op deze wyze tusschen myn Vriend en Klaas te doen is, en dat de laatste de domste vent van den aardbodem is, om dat hy de bevelen van zyn Meester, door deszelfs afgetrokkenheid, of achter gehouden, of ten halven afgesneeden, of verwert, met de uiterste stiptheid niet uitvoert. Na eenige tusschenpozing zal ik hier, noch eenige merkwaardige Characters byvoegen, op dat de Heeren, zo wel als de huisbediendens, drie vertoogen van myn eigen maakzel, rakende hunne plichten, op hun rekening mogen hebben.

CCLXIV. VERTOOG.

Den 7. Mey 1734.

Bene colligitur hæc Puëris, & Mulierculis —— esse grata. Gravi verò homini, & ea quæ fiunt judicio certo ponderanti probari posse nullo modo.

CICERO.

Dit kan voor kinderen en vrouwen aangenaam zyn; maar geenzins toegestemt worden door een deftig man, die gewoon is te wikken en te wegen wat met een bestendig oordeel geschied.

MYN HEER,

DEwyl ik bespeur dat het U recht ernst is eerlang een titel of te leggen, dien gy zulk een ruimen tyd met algemeene toejuiching gedraagen hebt, om ons, in de plaats van heilzaame zedelessen en deftige bespiegelingen een opgeraapte Historie van Bato, by stukken en brokken, mede te deelen; kan ik niet nalaaten U deswegen myn billyk ongenoegen door deeze letteren te openbaaren. Gy hebt veele Leezers en Liefhebbers: maar mogelyk geen één dien gy tot noch

toe meer behaagt hebt dan my. In de eenvoudigsten uwer bladen, en daar gy zelf ligt het minst over voldaan waart, vond ik iets van myn smaak. De couranten wierden achter de bank geworpen, zo haast de Spectator kwam. Men zag me Maandags en Vrydags altoos op den stoep of voor het venster, om den jongen van Monsieur Uytwerf af te wachten, en ik rustte niet voor ik uw papier ontfangen had. Dit was niet genoeg. Alle myne vrienden en goede bekenden moesten deelgenooten zyn van het vermaak dat ik daar in schepte, en myn aanpryzing heeft uw drukker al meenigen daalder in de beurs gejaagt. Nooit mogt ik lyden dat men u berispte. Honderdmaal heb ik uw zaak opgenomen, en u verdeedigd, wanneer sommige viesneuzen en muggezifters u over den hekel haalden. Honderdmaal heb ik den zulken, die of aan de uiterlyke schors bleeven hangen, of uwe gedachten niet begreepen, om dat gy ze een weinig te verbloemd had voorgesteld, middagklaar ontdekt wat uw oogmerk ware. Maar thans trek ik de handen van u af. Thans zal ik, wel ver van voor uwe feilen te pleiten, en die in de beste vouw te slaan, myn uiterste pooging aanwenden om gebreken in u te vinden, die noch niemand gewaar geworden is. Een Roman te schryven! Een Roman by intekening te willen uitgeeven! o Tyden! o Zeden! De wereld is dan niet genoeg vervuld met diergelyke nadeelige boeken! Een Leidsman der jeugd, een ernsthaftig Zedemeester, recht bekwaam om ons den doolweg af en de heirbaan der deugd op te voeren, een tweede Mentor moet dat getal noch vermeerderen! Waar komt gy toe? of zyn uw oogen verblind door den zekeren winst, dien gy van dit haatelyk besluit zult genieten? Was u de lof niet genoeg, waarmede uw edele arbeid bekroond wierdt? Kon u de glori niet voldoen, die gy alom met uwe schriften hebt ingelegt? Moest het u niet inwendig kittelen, moest het u niet een weezendlyke zielsgeneugte baaren, wanneer gy onbekend u zelven hoorde pryzen? wanneer gy zaagt dat ieder even greetig naar de vruchten van uw geslepen brein verlangde? wanneer gy die, in de koffyhuizen niet alleen, maar zelf in schuiten en op wagens, in de hand van oud en jong ontdekte? O hoe verkeerd beloont gy uwe begunstigers! Hoe dwaas laat gy u door den glans van het goud verleiden! Vaarwel nu myn onschuldig tydverdryf! gy moet plaats maaken voor grollen, die slechts geschikt zyn om de ongeslooten harsens van een party kleuters en lafbekken, welken met de gezonde Reden in eeuwige vyandschap leeven, met wind en waan te overlaaden. Vaartwel nu o wenschelyke oogenblikken, tweemaal ter week onder den ontbyt zo aangenaam, zo vrolyk gesleten! Vaarwel myn geliefde Thalia: myn vriendelyke Zanggodin, die flus noch bezig waart met, naar het voorbeeld van Boursault, een Blyspel zonder Titel op te stellen, waar in de Spectator de hoofdrol zou speelen, en dat hem tot eer zou verstrekken, zo lang 'er menschen gevonden wierden die achting hadden voor

de Tooneelpoëzy! Vaarwel voornaamste stof van myn onderhoud in de gezelschappen! een handvol dukatonnen benydt my langer uw bezit. Laat Holland zich niet meer verwonderen hoe het moogelyk zy dat de Franschen zo zeer op de verdichte geschiedenissen zyn verslingerd, dat ze, aan de geleerde Astrëa niet genoeg hebbende, met open armen omhelzen en verwellekomen alles wat de drukpers van die soort uitleeverd: Laat het niet meer spreeken van die vruchtbaare geesten, die in een eng tydperk Hondert nieuwe Nieuwigheden belooven: Laat het zwygen van Boekzaalen voor de Hovelingen, van Sprookjes in achtien dagen op 't Land vertelt, van jonge Alcidianes, Osmans, en diergelyke traktaaten, daar men een gallery, zo groot als de geweerkamer op het Stadhuis, meê zou kunnen beslaan: dit zyn maar kleinigheden. Een zyner Inboorlingen, een zyner verstandigste Burgers draaft wel een toontje hooger, steekt die allen naar de kroon, en zal de winkels verryken met een tweeden Faramond, een anderen Cyrus, een nieuwe Cleopatra. O onvergelykelyke Boileau! nooit volpreze Dichter! schrandere Bestraffer van de zotheden uwer eeuw! wierdt uw yzeren slaap eens gestoord: mogt gy het gelauwerd hoofd eens uit het graf beuren: wat plaats zoudt gy in uw uitmuntende Samenspraak over de Helden der Romans aan den Spectator niet inruimen! Hoe zou zyn Bato daar in niet te pronk, en met leevendige kleuren afgeschilderd staan. Maar gy maltentige wyfjes, die u verbeeldt dat de zaligheid aan schrobben en schuuren hangt: die uwe mans een paar vilte muilen gebiedt aan te trekken om uwe geboende trappen niet te besmetten: die een beroerte op den hals krygt als 'er aan uw tafel rooden wyn gedronken word: hoe zult ge u verheugen over het geen ons bedroeft! Die lastige Bediller van uw opperste genoegen let niet meer op uwen handel. Geeft uwe kinderen zulk een dartele opvoeding als gy meent dat nodig zy om hen tavond of morgen in het verderf te storten: willigt hen alle stoutheid in; ja, vraagt hen om vergiffenis, als gy ze eens met een haastigen kop bestraft hebt, en zegt dat gy het zo kwaad niet hadt gemeend: hy zal u laaten begaan. Juich bekoorlyke Sexe! geef orde dat men uw balynen rokken ten eersten een el of twee wyder maake: Laaten de Sakken, de Manteltjes en de Pluimen op de muts uw aangebooren bevalligheden (ten minsten naar uwe verbeelding) een grooter luister byzetten: Laat Quadrille uw voornaamste bezigheid zyn: Blyf voor altoos onweetend in het geen een welgereegeld huishouden vereischt: Niemand zal u tegenspreeken. Triomfeert nu, o Jonkertjes van de nieuwste mode! lacht, danst en zingt: Draagt een aapenhoedje op het hoofd, reiszakken of rattenstaarten op den rug, en kleêren, wier gapende panden met paardenhair zyn gevuld, aan het lyf: Tart de felste koude, en schoon gy in den winter met een mof loopt, toont echter, door een ongedekte kruin, dat gy uw paruik of uw netgekrulde lokken liever hebt en hooger waardeert dan uwe gezondheid: Spreekt een taal die gy niet verstaat: Acht

het galantery de eenvoudige Juffertjes wat wys te maaken, zonder dat gy het meent: Houdt het voor schande dat ge u niet beroemt van vyf en twintig verscheidene maitressen (die van de Baangraft daar buiten gereekend) de zoetste faveurtjes genooten te hebben, al is 'er geen waar woord aan: Hy, die uw gedrag zo bespottelyk vondt; hy, die u zo dikwils uwe buitenspoorigheid heeft zoeken aan te toonen, bekreunt zich uwer thans niet meer: maar geeft u in tegendeel voedsel voor uwe gebreken.

Bato zal u leeren hoe gy, ô Meisjes, die pas uw Mademoiselle verlaaten hebt, een liefdes declaratie moet aanhooren. Bato zal u onderwyzen hoe gy, o Latynsche Schooljongens, eerste Matadors van de meeste Saletten kunt worden, en die circulaire fraaiheeden bekoorlyk voor den dag brengen. Bato zal u beiden middelen verschaffen om ouders en voogden een rad voor de oogen te draayen, dat ze noch hooren noch zien kunnen; zoo dat gy bygevolg uwe lusten den ruimen toom moogt vieren. Spoedt u derhalven om in te teekenen. Uwe naamen zullen dat overheerlyk werk een glans verleenen, die nimmer zal worden uitgewischt. En gy, o Amsteldamsche Schouwburg, gy, met wien het de nu verdwaalde Spectator zo wel scheen voor te hebben, als uit het Eerste deel zyner Vertoogen te zien is, wat geluk hangt u niet boven het hoofd! Vreemdelingen en Ingezeetenen vinden voortaan alles goed wat op uw Tooneel verschynt. Geen waanwyze Hagenaar heeft nu gelegenheid om aan het gemeen bekend te maken hoe zeer gy hem verveeld hebt. Uw logies, uw bak, uw galleryen, uw staanplaats zyn te klein voor de nieuwsgierigen, die van rondom zullen toevloeyen, om uwe kunstjuweelen te beschouwen. Geen fatsoenlyk man zal zich meer stooren, al wordt hy eens met een groote bierkan, of een test met vuur tegen het lyf geloopen. Niemand zal het hinderen de gezoute boerteryen van Molière en andere beroemde Blyspeldichters, voor koude en ergerlyke loopjes verwisseld te zien. In tegendeel: de vuilste dubbelzinnigheden, ja het vloeken en zweeren, zal men voor aardige byvoegselen aanmerken. 't Is niet nodig dat de twee weergadelooze Acteurs, om wier wil alleen gy dit laatste saizoen zulk een ryken oogst hebt ingezaameld, om stryd uw gewelf doen weergalmen door het onophoudelyk handgeklap, wanneer zy de loffelykste vaarzen, door hunne deftige uitspraak, noch loffelyker maaken. Al bezat gy hen niet, daar was geen zwaarigheid. Men zal den onkundigen Liefhebber niet meer van u aftroonen. Men zal hem niet meer zo klaar als de zon doen begrypen hoe gy bestierd moet worden, zo gy uit den boezem van het vermaak een weezendlyk nut wilt doen voortkomen. Laat nu Beeren danssen, Lazarusgekken in het touw springen, of Blindemannetje speelen: ja breng vry aapen en meerkatten te voorschyn, gy zult evenwel volk trekken. Achterklappers, Dwarsdryvers, Vrekken, Halfgeleerden, Aanbrengers, zotte complimenteurs, en gy allen, die u naauwkeurig verborgen hieldt,

om het begaafd penceel van den Spectator te ontwyken, en hem niet in het oog te loopen, voor den dag! valt ons met heele drommen op het lyf, en vreest niet dat men u te keer zal gaan. Thans worden de braafste bedryven in het vergeetboek gesteld: de Eer, de Deugd, de Trouw, de standvastige Vriendschap en de beschaafde manieren voor beuzelingen geacht. Daar leggen nu al die schoone beloften, pas ten halven voldaan! en och! daar leggen nu ook alle myne ontwerpen, waar mede ik gezind was hem te ondersteunen! Dus word ik door een Bato uit het veld geslaagen, eer ik my eens ten stryde heb aangegord! Keer noch te rug, myn waarde Heer. Bedenk u noch, eer het te laat is. Beveel de uitgevers van uwe schriften dat zy het opneemen der Inteekenaars staaken. Ik twyfel niet of ze zyn reeds ver gevorderd: maar wat nood! Is het u om meerder geld te doen? ik maak my sterk van u vyftig nieuwe Leezers te bezorgen, die ieder uwe deelen de helft duurder zullen betaalen. Ja, zo het u aan stof mogt mangelen, ik beloof u voorraad voor een gansch jaar. Reeken eens hoe veel hooftbreekens u dit spaaren zal, en dwing ons niet om onzen arbeid een' ander aan te bieden, die daar mede niet weinig in zyn schik zoude zyn. Maar zo gy, ondanks al het gezegde, niet te verzetten zyt, zal ik met hulp van eenige fraaye vernuften, dien zulk een trant van schryven eigen is, een Roman onder den zelfden naam opstellen, en die altoos minder laaten verkoopen dan gy de uwe wilt doen, al moest ik ze voor niet geeven. Hiervan heb ik u willen waarschouwen; want hoe zeer ik tegenwoordig op u gestoord ben, zou my echter uwe schade leed weezen, gemerkt de zucht die ik u steeds gedragen heb. Dit zy genoeg. En ik hoef noch my zelven noch u langer op te houden om u nader te overtuigen dat uw voorneemen van alle kanten niet even zeer gesmaakt wordt; schoon gy u verbeeldt (kwansuis door middelen u, en eenigen uwer boezemvrienden, alleen bekent) reeds overvloedig van het tegendeel verzekerd te zyn. Ik hoop hier mede zo veel uit te werken, dat gy uwe dwaling in het kort verfoeyen, en het bynaar verlaaten pad weer als voorheen betreeden zult. Immers moet het u aangenaamer zyn dat gy uwen Spectator, in Turks-leêren banden, in de voornaamste Bibliotheken ziet pronken, dan dat gy uwen Bato, verslingerd en gescheurd, in de keukens, of op heimelyke plaatsen ontmoet. Ten minsten, wat my belangt, ik heb hem geen beter lot beschoren, en ben wel gerust dat ik daarin verscheide navolgers krygen zal. Ondertusschen zal ik, zo lang gy uw eerste waardigheid bezit, u by de stukken doen blyken dat my niets liever is dan my te mogen noemen enz.

Den 21. *April* 1734.

CCLXXIII. VERTOOG.

Den 7. Juny 1734.

Eheu! quam levibus captatur gloria nugis!

Wat glorie vindt men niet in iedle beuzelingen!

SINJEUR SPICTATOR,

TErwyl je myn eige vleesselyke Kozyn Schietspoel wel te woord heb willen staan, denk ik, dat je myn ook wel zult willen voor je Crispondent aannemen; en men als een Vrind raaden over de volgende zaak.

Als myn Vrouw in de kraam leid, steek ik mee een kloppertje uit, dat 's te zeggen, dat ik mee een Haarlemyt ben, en die prevelezie met de grootsten van onze stad gemeen heb, schoon ik mee maar een weevertje ben. 't Is waar, dat 'er tussen kloppertje en kloppertje groot onderscheid is voor die zig wat op de kantdoos verstaan: maar dit onderscheid bestaat meest daar in, dat de Vrouw van myn baas wel een stuivertje meer besteed dan myn Vrouw voor de kant die 'er aan gaat. Daarom zeg ik *voor die zig wat op de kantdoos verstaan*. En die zig daarop verstaan, zyn ommers maar vrouwtjes, zo dat 'er voor ons mannen zo veul onderscheid niet in te zien is. Ergo als myn vrouw in de kraam leid, ik in dit kas zo goed als myn baas. Want zo lang die vlag uitsteekt, mag niemand aan myn huis, zo min als aan dat van een burgemiester, komen maanen; geen stadsbode eenige insenewasie doen; noch minder de schout, of één van zyn rakkers den voet over myn drempel zetten tot het doen van het minste eksploot. De reden, waar op deeze loflyke prevelezie gegrond is, is te klaar om 'er een man van uw verstand veel uitlegs van te doen. Ook heb ik de bekwaamheid niet om my, als uws gelyken, zo geleerd en lang op te houden met de nette beschryving van zulk een kloppertje, of wat 'er het teken aan is, daar men by zien kan, of 'er een *jonge* zoon of een *jonge* dogter overgewonnen is. En wie weet zelf, of je 't niet ruim zo wel weet, als ik het je zeggen zou kunnen? Voor de geleerden, zeid men tog, is 't goed preeken.

Maar sinjeur, ik en myn vrouw hebben een dispuitje. En of het je van te weinig inpertantie mogt voorkomen, zo moet ik je zeggen, dat we schier nooit over hoop leggen dan om zulke en diergelyke baggetellen. Daarom dunkt me, ben je amptshalve veroplesjeerd, ons met een woordje te scheiden. Myn vrouw verzoekt 'er je nevens my toe, en ze wil wel reden verstaan. In alles wat tussen ons niet is, zal ze nooit het hoogste woord voeren: maar is 't iets dat haar

en my raakt, dan beroept ze 'er daarop, dat ik wel de man, maar geen rechter in myn eigen zaak mag zyn, zo min als zy. En om niet tegen myn borst te spreeken, me dunkt dat ze daar al wat gelyk in heeft. Ik weet wel dat 'er mannen genoeg zyn, en ik ken ze ook wel, die zig zulk een outeriteit aanmaatigen: doch of dit niet beter tyrant als mant, weet ik zo wel niet. Of 't moest weezen, dat zulke mannen minder feilbaar meenen te zyn dan de vrouwtjes, om dat 'er wel pouzen maar geen pouzinnen gemaakt worden. Maar om niet van myn prepoost te raaken, ons dispuit bestaat hier in. Myn vrouw wil met geweld hebben, dat ik met een knegt van myn winkel by al haar kernuitjes en vrienden de stad in 't rond, en de gantse buurt door, bekend laat maaken als ze bevallen is, wat ze jongs heeft. Eer ik voortgaa, moet ik je zeggen, om myn vrouw recht te doen en me zelven geen ongelyk, dat je om 't woord *weevertje*, dat ik flus gebruikt heb, niet moet denken, dat ik voor knegt op een winkel uit weeven gaa. Neen, ik heb vier of vijf knegts op myn zolder, met verscheiden leerjonges en meisjes, daar ik zelf baas over ben. En myn heerschop of baas, daar ik voor in 't fesoen werk, of wiens loonbaas ik ben, zo als wy dat hier noemen, ryd zo wel als de beste burgemiester in een kros met drie of vier paarden: zo dat je moet weeten, dat we 't nog al wel stellen kunnen. Ergo, zul je zeggen, zou je dit je vrouw ook wel tot pleizier kunnen doen, dat je één van je knegts een halven dag verlet aan die bekendmaaking liet verdienen. 't Is waar, dat zou nog wel voor me over te komen weezen: maar hier jeukt het me zo zeer niet. Ik zie daar maar op, dat me dunkt dat zulks te doen voor geen mensen schikt als voor de zulken, die meer volk hebben als ze werk weeten te geeven. Dat het zulke lui doen, kan ik wel inschikken. Ze stuuren 'er een knegt op uit dien ze wel missen kunnen, en betaalen 'er geen roo duit voor; daar ik en myns gelyken zulk een knegt (een nooder spreek ik niet van, dat 's nog graveeliger) voor een halven dag verlet ten minste een heelen zouden dienen te betaalen, of de lip zou hem hangen. Dat 's één. (Ik praat nou tegen jou, als of ik me vrouw voor had). Ten tweede dunkt me, behoorde niemand dit de groote lui naa te doen, die niet, als zy, een knegt of meid over de hand had om voor portier aan de deur te staan, zo lang het vraagen duurt na de kraamvrouw en 't kindje van al die mensen, daar de weet aan gedaan is. Schoon ze voor een groot gedeelte de kraamvrouw pas kennen of nooit geluid hebben hooren slaan. Ten derde wil ik graag bekennen; dat ik, zo 'k mee een ryk of groot man was, niet wel in myn kruin zou kunnen verdraagen, dat gemeene burgers my alles naaäapten, en dus doende niets overlieten om boven hen uit te munten. 't Is waar, zo ze om de dag of twee by al de lui, daar ze de weet aan doen van 't bevallen, ook lieten aanzeggen, hoe 't met de kraamvrouw en 't kindje al ging, zo lang de kraam duurde; dat zou zo

ligt, geloof ik, niet naagevolgd worden, en den burger groot gemak geeven. Maar dit is een kwaadje, daar zig de groote lui zo wel als anderen aan schuldig maaken, dat ze niet denken dat, of 't haar lust haar dienstboden de stad op en neer te doen draaven, zulks juist al, die zy de weet al doen, niet gelegen komt; en dat 'er heel veel onder loopen, die schoon ze hun meisje beter in 't huishouden van noode hadden, genoodzaakt zyn 't zelve een last op te leggen van ten minste driemaal 's weeks na drie of vier kraamvrouwen te gaan vragen; en als dit ééns wel belast is, zig voor de rest weinig bekreunen, hoe 't met die kraamvrouwen of kindertjes gaat. Maar dit al overgestapt, stilte en rust, dunkt my, is 'er voor al noodzaakelyk, daar een vrouw met de neus in 't bed leid: maar hoe kan 'er stilte in een huis zyn, daar de schel of de ring geduurig gaat? (Ik meen als men geen portier heeft aan de deur staan, niet slegts om op elks vraag als een papegaai zyn voorgezeid liedje te klappen, maar ook om naauwkeurig aantekening te houden, wie 'er al laat vraagen) hoe kan daar rust zyn? vraag ik. Ergo om deeze rust en stilte te faverizeeren is 't, zeg ik (en hier is ons dispuit over) dat wy Haarlemmers deezer loflyke prevelezie van een kloppertje uit te steeken hebben. Dat 's ommers, uit het geen ik alvoorens gezeid heb, klaar. Daarom steeken we een kloppertje uit, wil ik myn vrouw doen geloven, om met geen bekendmaaken, of al dat geloop te doen te hebben; en dat elk deeze vlag uit ziende steeken aan onze deur, zo weinig alarm maakt als 't mogelyk is. Weet men niet dat 'er wyn te koop is, daar een krans uithangt? Weet men niet dat 'er 't veeltje gaat, daar op kermis een vlag te vensteren uitsteekt? Weet men ook niet wat onze baas en meer andere lui te koop hebben, als men 't bord maar ziet dat ze aan 'er huis hebben? Of laaten 't die ook daar en boven de stad rond weeten, als ze wat nieuws gefabereseerd hebben? Ommers neen. Ergo Sinjeur Spiktater, zulje bekennen meen ik de loflyke intensie van een kloppertje uit te steeken, en de groote prevelezie daar aanheks, en dat ik 't aan 't rechte einde gevat heb, en den spyker net op zyn kopje slaa. En staaje me dit toe, dan is het dispuit tussen my en myn vrouw niet alleen uit, maar daarenboven de mond gestopt van veul vremdelingen, die den spot dryven met onze oude gewoonte, om dat ze 'er niet agter zyn. Maar apperepo. Myn vrouw heeft niet meer dan één kloppertje, hoewel 'er vrouwtjes zyn, wier mannen ook maar loonbaazen of van diergelyke kalibre zyn, die 'er wel twee hebben, in naavolging van de groote lui, die 't 'er met drie ofzien, dat is één om te gebruiken by slegt weer, één by mooi weer en één best, dat, zo 'k het wel heb, in de week van de kraamveziet uitsteekt. Maar dit heb ik myn vrouw doen begrypen dat al zo zot, of op 't best, al zulk een arme hovaardy is, als of 'er aan één huis door twee, drie a vier nooders, daar dan nog wel een knegt in 't verschiet by komt, bekendmaking gedaan word, dat die of die overleeden is, 't zy

mondeling of ook wel met briefjes. En dan speelen ze ommers alle, zo menig als ze zyn, van tiater tot tiater, ik meen van stoep tot stoep, voor stommen. Was myn pen niet stomp geschreeven, ik zou je hier nog al wat van 't doop- en kandeel-maaltje, 't luyermandje en al dien horlement by kunnen flansen, daar schier zo veel toetakelings toehoort, als om een heel oorlogschip uit te rusten, en daar der ook menig mee te gronde zyn gegaan: maar myn werk wagt me, gelyk ik uw antwoord. Waarom ik afbreek en blyf

Uw welmeenende Leezer.

BUISMAN SCHIETSPOEL.

Haarlem 1 April 1734.

P.S. Zo je by geval met myn vrouw van één konsept waart, dat de bekendmaaking, boven kloppertje boven al, noodzaakelyk is, zo hoop ik, dat je ook met my van konsept zult zyn, dat het best is, dat ik het den roeper laat doen. Dan houd ik myn knegt aan zyn werk, het kost me maar een schelling, en met der haast weet het de heele stad. Maar neen, dat zou niet deugen. Dan mogt de heele stad laaten vraagen; en dan wierd myn vrouw wis krankzinnig van al 't gedruis aan de deur. 'k Weet beter raad. 't Mag dan wat meer kosten, dat moet zyn hart ophaalen, 't beurt alle dag niet. Dat ik briefjes liet drukken, met den naam van vader, moeder, 't kind, en den dag en uur van de geboorte daarop; en onder aan, gelyk ik by die gaauwe Amsterdammers (dat zyn tog zulke olykerts, men leert 'er alle dag van) gelyk ik by die wel gezien heb, dat ze onder aan de bekendmaakbriefjes van dooden zetten *Geen rouwbeklag*, zo ook hier *Geen gevraag*, wat zou je daarvan zeggen? En die kon ik laaten aanplakken. Daar zat nog al meer in, als men wel denken zou. Als men dan van die briefjes wat over liet drukken, zou men, zo lang men leeft, 'er een by zig kunnen draagen. Dat kon men maar toonen, als men te gast kwam, in het aan tafel schikken of drinken van de gezondheden (want dit breekt by ons weevers ook al in) daar anders, gelyk je weet, voor een hospis geen kleine rooi aan is. Ze zouden te met ook de onkosten uitwinnen van 't ligten van zyn doopseel. O! ik kan 't allemaal niet zeggen. Maar dit nog wel, dat ik gaare wou, zo je deeze brief mee laat drukken, dat je 'er boven aan liet zetten:

Voorwaar, daar zyn veele dingen, die de ydelheid vermeerderen: wat heeft de mens te meer (daar van?) Pred. VI. 11.

in plaats van zo wat kraamerslatyn, dat ik niet weet, of 't 'er te pas komt of niet, om dat ik 'er niets van naavertellen kan. Nou, 't welvaaren.

CCLXXX. Vertoog.

Den 2. July 1734.

Obruet audacem ventosior alter agyrtam.
Et novus antiquum pellet ab arce sophum.

BURMANNUS in carm. fecul Acad. Bat.

Een grooter Windbuil in 't gezwets op Medicynen
Doet vaak een anderen van zyn Tooneel verdwynen.

'T GEen my mogelyk meer dan vele anderen tot het oefenen van het Spectatorsampt bekwaam maakt, is myne standvastige gewoonte, van den aart van ieder, dien ik ontmoet, zonder onderscheid van rang, met de grootste aandagt te onderzoeken, om door de verscheidenheid myner opmerkingen myne hartkunde te vergrooten en op te helderen. In die zielsgestalte neem ik bykans 't zelfde vermaak in het spreeken, met een Boer, met een Edelman, met een Kind en met een Philosooph. Geen wonder dan, dat ik een' gemeenzame kennis heb gemaakt met Casper den Winkelknecht van mynen Apotheker een doorslepen en gerafineerd Jongeling, dien het ook geenszins aan oordeel ontbreekt; dog wiens oprechtheid my altyd vry verdacht is voorgekomen. Onlangs kwam hy my bezoeken, en ik had met hem de volgende t'zamenspraak.

Casper. Myn Heer ik koom hooren of 'er iets van uw' dienst is naar Braband, of Vlaanderen, want ik meen 'er binnen eenige dagen heen te reizen, om te zien of ik 'er myn fortuin kan maken.

Spectator. Hoe zo buurvryer? ge hebt immers uw tyd by den Baas noch niet uitgedient.

C. Dat is zo; maar we hebben woorden kregen en malkander op losse voeten gesteld. Ook ben ik al lang moe voor eens anders vyzelstamper te speelen, en hoop in het kort een rol te beginnen, daar men van verbaasd zal staan.

Sp. Wat is uw voornemen dan?

C. My te bedienen van de dwaasheid der Menschen die toch willen bedrogen zyn. Om recht uit te spreeken, ik meen my in deze of gene Stad voor een *Medicinæ Doctor* uit te geven, die wondere geheimen heeft, en aan te nemen allen, die van andere verlaten zyn, spoedig volkomen te herstellen.

Sp. Een dol concept, en dat ik niet begrypen kan, hoe 't u in de harssenen komt, doch waar ontrent ik wel wenschte nader onderricht te worden.

C. Ja ja, Myn Heer, gy moogt wat weten, maar dit verstaat gy u niet; Als ik u myn *plan* omstandig openbaarde, zoud gy zekerlyk moeten bekennen, dat het zo dol niet is, als gy u ver-

beeldt, en zo gy my slegts beloven wilt, dat gy my 't hooft niet breeken zult, met wisjewasjes van tegenwerpingen; als by voorbeeld, dat myne onderneming tegen eer en eerlykheid stryd, dat ze niet edelmoedig nog loffelyk is, (want daar wil ik geenzins van gerept hebben,) zo zal ik U, in uwe nieuwsgierigheid trachten te voldoen.

Sp. Deze uwe voorzorg doet my begrypen wat denkbeeld gy zelf moet hebben van uw fraai opzet, doch ga uw gang maar; voor objectien van die natuur hebt gy niets te vreezen.

C. Om te wezen 't geen ik worden wil, dunkt me, dat ik met alle vereischte hoedanigheden redelyk ben begaafd. Het Latyn verstaa ik ten naasten by, en spreek het vlugger, als de geleerdsten hier te lande. Te Keulen, dat myne geboorte-plaats is, heb ik by de Eerw: Paters Jezuiten zo lang gestudeerd, tot dat myn ouders goed vonden zig hier ter neer te zetten op hoop van rykelyker den kost te winnen. 't Geen wel gelukt zou hebben, zo niet twee jaar' daar na myn Vader, en over vyf jaren myn' Moeder gesturven was. Toen ik hier kwam, wierd ik aanstonts by een Chymist besteld, die my beloofde, zo ik hem trouw diende, my zyne kunst te leren. Maar hy hemelde, toen ik in myn derde leerjaar was. Zedert heb ik nog een Baas versleten, eer ik by uwen Apotheker kwam, by wien ik tot Mey 1735 zou hebben moeten blyven. De erfgenamen van myn' eersten meester gaven my na zyn dood verscheide boeken, die over de verborgendheden der Natuur, en de Astrologie handelen. In dezen heb ik naarstig gelezen, en by de Apothekers een groot getal recepten, voor allerlei kwaalen uitgeschreven; zo dat ik de termen van de kunst op myn duimpje ken. Ik weet wat dagen, welke metalen, gesteentens, en kruiden, naar ieder der planeeten genoemt zyn, of haare kracht van derzelver invloed hebben. Ik weet dat Jupiter vier, en Saturnus vyf *Satellites* of trouwanten heeft, en nog een ring over zyn gansche ligchaam. Dezen zal ik ook in het spel der influentien brengen, en dus verder gaan dan iemand van myne voorgangers. Door deze nieuwigheid hoop ik in 't kort als een groot Philosophisch Arts overal berucht te zyn, en een schoone stuiver met myn practyk te winnen.

Sp. Gy spreekt van practyk, of u die niet missen kon. Maar hoe denkt gy daar in te raken?

C. Ter waereld geen zwarigheid. Ik wil my voor een Duitscher uitgeven; daar lieg ik niet aan, en de kwakzalvery heeft gelyk gy weet, met dien Landaard een' uitmuntende overeenkomst. By myn voornaam Casper Ignatius zal ik in plaats van myn *Van* achter aan voegen: *De Tribus Regibus*, dat niet alleen welluidend is, maar ook voor lieden van het Roomsch Catholyk geloof een goed voorteken moet zyn, en vooral in Braband. U is immers niet onbekend, dat aldaar de prentjes, daar de drie Koningen op staan, en die te Keulen aan hunne hoofden gestreken worden, zo vermaard zyn van alle kwaalen, en ongevallen voor te komen, dat men ze niet alleen

in de Brusselsche Snuifpotjes legt, om ze voor Schipbreuk, Rovers, en alle besmettelykheid te preserveeren, maar zelfs in de kantdoozen, die men ter sluik ergens meent in te voeren, om ze te behoeden, dat ze in de handen der Commisen niet en vallen. En of dat niet genoeg was, zo moet gy weten, dat ik hier nu en dan al wat onder myn' kameraads gebeunhaast heb. Het minste dat hun scheelde maakte ik hen wys, dat ze gevaarlyke ziektens onder de leden hadden, met één belovende hen spoedig daar af te helpen, en door de geheimen, die ik weet, zeer goedkoop zo gezond, als een Visch te maken. Ik heb 'er etlyken, daar niet veel aan te vermorschen was, op myn manier gecureerd; nu heb ik hen attestatien doen tekenen, en bezegelen, waar in ze verklaarden, hoe ver ze verzeild, en in hoe korten tyd zy door my hersteld waren; daar in latende vloeien, dat andere Doctoren hen reeds opgegeven hadden. Zommigen hebben my by hun Grootje, Motje, of Zusters gehaald, zo dat ik ook getuigenis heb, dat ik my op de ongesteldheden van Vrouwen en Vrysters meesterlyk versta; en wyl ik de beschryving der kwaalen naar myn welgevallen opstel, zyn 'er bynaar geen kranktens, die ik niet bewyzen kan genezen te hebben. Deze myne Patienten geloven toch, al wat ik zeg, en zouden 'er zo veel eeden op doen, als 'er boomen in de Plantagie staan.

Sp. Wel zo aanstaande Heer Doctor de Tribus Regibus, ik moet bekennen, dewyl ik van geen eerlykheid reppen mag, dat gy het al geestig verzonnen hebt. Maar zal dat practizeren zo al lukken zonder promotie, of denkje een ander onder uw naam te laten promoveren, om u aldus meester van een bul te maken?

C. Dat loopje is te gevaarlyk, en word te ligt ontdekt. Neen, neen, ik zal wel maken dat ik in eigen persoon myn promotie erlang. Ik hoop u dat varken wel zonder zeep te wasschen.

Sp. Zonder eenige gronden te hebben gelegt, ja bynaar niets te weten van alle de onderscheide delen der geneeskunde? Hoe zult gy toch het examen kunnen uitstaan?

C. Daar in maak ik al mee de minste zwarigheid niet. Gy zult zien dat ik geen zes of zeven maanden ergens zal gezeten zyn, of ik zal by geval, of het geval voor my, wel een ryke Vrouw, of een eenig Kind van een vermogend Heer van de dood gered hebben. Al wat ons gelukt, word immers twintig maal zo hoog uitgeblazen als de Curen van een beproefd Arts. Hier op zullen de Heeren Doctoren my den voet zoeken dwars te zetten, 't geen ik my kwansuis niet eens zal aantrekken, wel verzekerd dat myne begunstigers de baan wel klaar zullen maken, en voor my in de bocht springen. Me dunkt ik hoor myn' Patronen al voor my by de Professoren solliciteren, en hun verzekeren, dat ik wonderen uitrecht, en schoon ik al buiten staat waar, om van myn doen bondige reden te geven, dat zaken meer hoorden te gelden dan woorden. *Myn Zuster*, zal d'eene zeggen, *is van alle andere Docters ver-*

laten geweest, en zou, zonder dezen man al lang een lyk zyn geweest, of het ongelukkigste schepsel der waereld gebleven zyn. Een ander zal by brengen, *dat een Neefje, daar al het goed van de familie op versterven moet, aan my alleen, naast den hemel, zyn leven te danken heeft, vermids niemand, buiten my, de waare natuur, van zo eene wonderlyke en gevaarlyke krankte gekent heeft.*

Statige Matronen, de beste Sollicitanten die men wenschen kan, vermids ze door geduurig aanhouden het den hardnekkigsten tegenstrever eindelyk moe kunnen maken, zullen mee in het spel komen, en geene uitdrukkingen zullen haar kragtig genoeg zyn, om myne verdiensten naar waarde, volgens haar' vooroordeelen, af te malen. Zy zullen niet henen gaan zonder toezegging, dat men my promoveren zal, zo het maar even door den beugel kan. Ook zal ik de eerste niet zyn, die tot de oefening der Practyk is toegelaten, zonder iets te weten van de Anatomie, Botanie, nieuwe en van herssenschimmen gezuiverde Chymie, of andere zo genaamde gronden der Medicynen. Ik zal me nog wel op een Disputatio Medico-Philosophica laten promoveren, schoon ik van de Mathesis, Astronomie, Mechanica, en Physica, alzo min zou kunnen redeneren, als de steene Roeland. Alle myne stellingen zullen wonderlyk zyn, hoe onverstaanbarer hoe beter, ik zal door 't vernis van mysterieuse termen zo een schoone glimp aan myne onkunde weten te geven, dat de onwetenden, en by gevolg de meesten, zullen waanen, dat ik onwaardeerlyke geheimen bezit. By voorbeeld: *Het middel tegen deze kwaal is by geenen bekend, dan by de Adepti. 't Is onvergelykelyk en een schat der schatten. De Mercurius Antimonii, daar ik me van bedien, is met het eeuwige vuur bezwangert, waar uit men de steen der Philosophen trekken kan, 't geen een verborgendheid der verborgenheden is.*

Sp. Zo dat men 'er zo veel uit zal profiteren kunnen als of men zig gek studeerde in de werken van Goossen van Vreeswyk, Antoinette de Bourignon, of van den hoog verligten Jacob Bril.

C. Dit is nog maar Copy van de zaak. Hier zal ik breed opgeven van de Maagd, en Koninginne der philosophen, de quintessentie van Venus, en hoe de Zon als Koning zig met de Koninginne van het koper onder een' onscheidbaren Hermaphroditischen schyn vereenigt. Daar zal ik zwetsen, dat het vyfde wezen van Saturnus het allergeheimste bad is voor Zon en Maan. Ja als ik 'er byvoeg, dat het in drie vier uuren het koud vuur, de steen in de blaas, en alle ziektens, die uit een overtollig zuur en te groote scherpte spruiten, volkomen geneest, wie zal niet denken, dat ik 'er de proef van genomen heb, en dus vry wat meer weet als gemene Doctoren, die ik niet nalaten zal hier en daar van onkunde te beschuldigen, en met de uiterste versmading te behandelen?

Sp. Ik begin moed te scheppen, kameraad, want hebt gy zulke streeken op uw Compas, zo zult gy den hoek wel te boven zeilen.

C. Myn dagelyksche taal zal van den zelfden aart zyn als myn dispuut. Ik zal van myn kunst spreken, als van een soort van hemelsche ingeving, en met een deftig wezen, en verzekerde toon betuigen, dat ons *Mysterium theosophicum* de kennisse der natuur, die ook de Heidenen bezeten hebben, verre overtreft. 't Geen ik myne Voorgangers wel van de H. Schrift heb horen voorgeven: dat schoon alle boeken verloren waren, echter alle kunsten en weten-schappen door het verlicht verstand van een vriend Gods, uit den Bybel te leren zyn, zal ik, onder myne geloofsgenoten, toepassen op de werken van Thomas van Aquynen. In de zelven zal alles begrepen zyn dat 'er in de waereld nodig is geweten te worden; hebbende niet te min alleen de waare Philosophen de rechte sleutel daar van. Hier mede zal ik aanstonds de harten der Predikheeren innemen, want de orde van den H. Dominicus dien zagtmoedigen insteller van de heilige Inquisitie, zou eer de Bybel, als de stel-lingen van hunnen Engelagtigen Leeraar verzaken, en by gevolg hoe hoger ik hem verhef, hoe beter ik by die Heeren te boek zal staan, en die zulke voorstanders heeft, hoeft naar geene anderen om te zien.

Sp. Alles is wonder wel overlegd; dog dit blyft echter over, dat ge schrikkelyk veel wagen zult.

C. Wagen, Myn Heer? Dat is misselyk gesproken voor een verstandig man. Al wat hier gewaagt word raakt de Patienten, en niet den Arts. Zo maar eene roekeloze onderneming naar wensch slaagt, zyn alle onze vorige mislukte Curen vergeten. Ja al sterven 'er twintig onder onze handen, tegens een', die opkomt, daar is weinig aan verbeurt. *Dier luiden tyd was daar*, zullen onze be-gunstigers zeggen, *anders zou men gezien hebben hoe spoedig de zieken hersteld hadden geworden. Ook komen 'er weinige by dien Phœnix, die van de anderen niet opgegeven zyn, eer ze tot hem als tot het plechtanker hunne toevlugt namen; zo dat een, dien hy geneest, vryelyk gerekend kan worden, tegen twintig, die van anderen kwanswys geholpen zyn.* Dog 't word tyd om myn afscheid te nemen. Adieu, Myn Heer, gy zult wel haast van den *Doctor de Tribus Regibus* horen spreeken.

Sp. Ik wensch den Heer de Tribus Regibus veel geluks op zyn reize, maar dat ik hem een goed succes in de uitvoering van zyne onderneming toewensch, kan ik met waarheid niet zeggen. Deze conversatie zal wel haast van eenige reflexien op het onderwerp gevolgt worden.

CCXCII. VERTOOG.

Den 13. Augustus 1734.

——— Dat census honores,
Census amicitias; pauper ubique jacet.

OVIDIUS.

——— *Het Geld maakt Vrienden, Eer en Staaten;*
Een kalis, die 't ontbeert wordt overal verlaten.

HOOGVLIET.

HEER SPECTATOR.

IK heb goed gevonden U mede te deelen een voorval dat ik onlangs gehad heb in een roef, tusschen twee der grootste Steeden van deze Provintie. Ik had in de zelve plaats genomen; met een Heer en Juffrouw, of Mevrouw, die rykelyk dog eenvoudig gekleed, my voorkwamen, als voorname Kooplieden. Op het stipje van af te vaaren wierd het gezelschap vermeerdert door drie jonge Officiers, gelyk het by hunne monteering kennelyk was. Dezen sprongen by ons, met een vry groote woestheid, en zo draa wy van land waren gestooken trokken ze uit een mantelzak eenige knappe Flessen Bourgogne Wyn met eenige Kelkjes, een gerookte Ossetong, en een Frans Brood, en begonden, onder een lugtig en vrolyk praatje zo smakelyk te eeten en te drinken, als of ze den ganschen dag nog niets genuttigt hadden. Ze dronken niet alleen, met eene ongedwonge heusheid de gezontheid van 't verder gezelschap, maar boden 't zelve ook gulhartig aan het middel van hun bescheid te doen. Dit wierd, hoe dikwils ook herhaald, van den Heer en Dame, met eene koelheid, die niet weinig naar versmading zweemde, geweigert, hoewel ze op een droog stik van een *Zuster* kaauwden, waar op wel een dronk zou gesmaakt hebben. Wat my aangaat ik dagt verpligt te zyn, de beleeftheid van die Heeren te beantwoorden, en had geen reden my zulks te beklagen, vermids de wyn by uitstek goed was en my van goeder harte scheen medegedeelt te worden. Te half wegen namen die vrolyke jonge lieden hun afscheid van ons, en wanneer wy weder onder het lyn waren, opende Myn Heer voor de eerste maal, met een veragtend grimlachje den mond. Wat dunkt u van die kwanten, hartje lief, sprak hy. *Dat is eerst lugt hart en treurt niet.* Zie eens hoe dat die gasten de fynste wynen inzwelgen als water. Zou men niet zeggen dat ze een kar met gelt aan 't lyf gebonden hadden. Wat laten zig die Heertjes wel voorstaan? denk ik; men kent ze immers wel; men weet wel dat ze koper in de beurs, en goud op de kleeren, dragen, en dat ze dubbel over den naam van *vergulde Bedelaars* verdienen. Ik die een oud militair

ben, hoewel zulks aan myn borgerlyk reisgewaad niet bleek, zwol van spyt op dien smadelyken tytel, dog voornamentlyk de eerbied aan de schoone sexe verschuldigt, was de oorzaak dat ik my genoegzaam bedwong om blotelyk den Heer met een redelyk fier gezigt te vragen, *op hoe veel zyne aalmoesen aan bedelende Officiers besteed, hem wel kwaamen te staan?* Myn Heer is immers geen Officier, denk ik wel, gaf hy my tot bescheid, met een ontzet, en beteutert wezen. *Dat raad ge niet; Myn Heer,* was myn antwoord; *Zekerlyk ben ik een Officier, en zelfs heb ik reeds meer als dartig jaren met roem, zo ik het durf zeggen, 't Vaderland gediend. Maar dat is de questie niet. Ik wenschte maar dat Myn Heer de goedheid had, van my op myn vraag te voldoen.* 't Is my leed, hernam de man, U, schoon zonder het minste voornemen, te hebben beledigt. Maar je weet, Myn Heer, dat het een gemeen spreekwoord is waar van de zin zo hatelyk niet is als dezelve wel schynt. Men wil daar alleen meê zeggen, (Myn Heer zal het niet kwalyk nemen, hoop ik) dat de Officiers zelden wel by kas zyn, schoon men ziet dat ze zomtyds teeren als Graven Kinderen. *Zulke zyn 'er ook al onder,* voegde ik hem hier op toe; *Maar wat raakt het dog een ander, hoe die Heeren leven? De wyn, dien ze gedronken hebben, heeft Myn Heer, dat ik weet, geen duit gekost, en al moesten die Jongelui zig daar na eens met droog brood, en water behelpen, ik twyfel hartelyk, of een eenig Hollandsch Koopman van hun vasten mager zou worden. Maar zeg my tog eens, Myn Heer,* voer ik voort, *wat dog de oorzaak mag zyn, daar de gansche waereld door, en zelfs aan Vorstelyke Hoven de bloote naam van Officier den weg tot agting, eerbied, en goed onthaal baart, wy krygsluiden, zelf die genen, die voor 't Vaderland zo dikwils 't leven gewaagt, en 't zelve ten koste van bloed, en leden, verdedigt hebben, overal in de groote Hollandsche Steden, met den nek worden aangezien, als de grootste Jakhalsen gehandelt, en zelfs met Bedelaars het schuim van het menschdom gelyk gesteld? Zou het mogelyk niet uit afgunst spruiten, om dat men ziet, dat wy gemeenlyk, schoon zommigen niets anders als hun gering tractement te verteeren hebben, geneuglyker, en guller leven leiden, dan vele Kooplieden, die, schoon ontelbaare schatten bezittende, het geld zyn waare eigenschap benemen, en 't zelve altyd vergaderen, zonder ooit te denken om 'er eenig ander voordeel van te trekken, dan de bewustheid dat ze 't bezitten. Ik geloof waarlyk Myn Heer,* vervolgde ik, *dat daar al wat aan is, en dat het zommige rykaarts ondragelyk voorkomt, en ons als eene beledigende baldadigheid word toegerekend, dat we ons beter durven diverteren, met niets om zo te spreken, dan zy met hunne opgestapelde tonnen gouds. Dog de voorname oorzaak van zo eene onbillijke veragting voor de militairen is, myns bedunkens, dat 'er weinig met onze schrale professie is op te leggen, en dat in Holland,*

meer dan elders, al wat agtbaar en loffelyk is aan het denkbeeld van den rykdom is vastgemaakt, terwyl al wat versmadelyk en schandelyk bedagt kan worden in een slegt gestoffeerde beurs is opgeslooten; Zo dat een ryk man, *en* een man van verdienste *hier byna het zelfde is, gelyk 'er aan d'andere kant weinig onderscheid word gemaakt tusschen een* schurk, *en iemand, die* van middelen is ontbloot. *Dit gruwelyk vooroordeel is zo diep in den Landaard gewortelt, dat het zig zelfs in jonge Juffers ontdekt, in welken men bykans zou zeggen, onmogelyk te zyn, dat de natuurlyke smaak voor verdienste, en behaaglijkheid reeds zou verdooft wezen. Wie weet niet, dat een Officier, schoon treffelyk uitgedost, in der zelver gezelschap even vriendelyk ontfangen word, als een hond in een kegelspel? Ik heb ondervinding van de zaak; en 't is een jaar of twintig geleden, dat ik door een vriend op een Salet wierd gebragt, hoewel al schoorvoetende, vermids ik my gansch geen goed onthaal dorst beloven, waar in ik my geenzins bedroeg. 't Was net of 'er een monster schielyk in 't vertrek verscheen. Ieder zo Heeren als Juffers zag malkander als verwezen aan, en men fluisterde zig onderling onophoudelyk in 't oor, my nu en dan met een verbaast gelaat aankykende. Zogt ik een praatje te maken, de conversatie viel door een koel* Ja, *of* Neen *plotseling ter neder, en ik had gewis geen party gekregen om te speelen, indien, na een langduurig overleg als of 'er wegens halszaken raad wierd gepleegt, de Vrouw van het huis en haar oudste Dogter uit louter medelyden zig niet met my aan een tafeltje hadden geschikt;* Hier op, doordien ik 't voorgaande vry hevig hebbende uitgesproken, tyd nam om myn adem te haalen, vatte de Dame het woord. Ik geloof waarlyk, Myn Heer, sprak ze, dat, gelyk gy zegt, zodanige afkeer voor de Krygslui, onze jonge Juffertjes by tyds word ingescherpt, en ik verbeelde my dat je te redelyk zyt, om ons daar in geen gelyk te geven. Men moet bekennen, dat 'er doorgaans in den zwier, en omgang van de Officiers iets levendigs en bekoorlyks doorstraalt, dat by andere jonge Heeren niet is te vinden, en te vergeefs word nageaapt, en men vreest met grond, dat, zo men het hart van de jonge Meisjes liet begaan, het zelve zig licht zou laten innemen door die lugtige Heertjes, die men vermoeden kan, dat alleen zig hier komen vertonen, om zo een buit weg te slepen. En wie zou niet schrikken, voor 't huwelyk van zyn Kind met een Militair, die reeds, zonder goed, als een Baanderheer leeft, die met het gelt van een ryke Vrouw zyn schulden mogelyk maar zoekt te betalen, en waar van niets te verwagten is, als dat hy een berooide Weduw, en arme Kinderen tot een last aan de familie door zyn dood; op den hals zal laden. *Gy hebt wonderlyke gedagten, Mevrouw,* was myn antwoord, *van 't gedrag der Officieren. Dog gy word door den uiterlyken schyn van hunne levenswyze misleid, en ik durf u op 't woord van een eerlyk man*

verzekeren, dat 'er onder Militairen, die op hun goed niet kunnen betrouwen, meer zuinige, en overleggende luiden gevonden worden dan onder Boekhouders, en Kantoorknegts. Maar hoe is dat begrypelyk, Myn Heer, wierd my hier op met een verbaast wezen te gemoet gevoert. Waar halen ze dan het gelt van daan, 't welk ze zo kwistig verspillen. Het moet van de zak of van den band komen, gelyk men zegt, en ik wou wel eens weten hoe het mogelyk is, dat een Luitenant of Vaandrig van zyn pover tractementje zelfs sober bestaan kan. Gy zult my verpligten met my zulks eens uit te leggen. *Dat wil ik gaern doen*, antwoordde ik, *en daar toe ben ik in staat; door eige ervarenheid, vermids ik, voor myn avencement tot hoger en profytelyker krygsbedieningen, zonder een duit aan schulden te maken, verscheide jaaren van myn' geringe bezolding fatsoenlyk geleeft heb. Voor eerst wierd ik beter en ieveriger gedient, dan de rykste Koopman van 't gansche Land. Dit zal U niet wonder voorkomen, wanneer ik U zal gezegt hebben, dat wy, voor een geringen penning 's weeks, een braaf Soldaat, met wiens kleeding en kost wy niets te doen hebben, tot oppasser kunnen gebruiken. Die zo onder ons bedwang nogtans is, dat wy hem, om een wanbedrijf van eenig gewigt, by den Provoost te water, en te brood mogen zetten. Voor onze kleederen, die, zo niet pragtig, altyd zwierig, en gevoeglyk zyn, is gezorgt; indien wy dan nog maar, by onze montering een kleedje van een goeden smaak hebben, dat wat lykt, en weinig om 't lyf heeft, zo kunnen wy meé nevens een ander. Meubelen hebben wy niet van noden, die zouden ons, wegens onze veelvuldige verhuizing, maar tot een last strekken. In vele Garnizoenen hebben wy goede Quartieren voor niet, of wy trekken eenig gelt, waar voor we een kamer op zyn krygsmans gestoffeert gemakkelyk kunnen huuren. De levensmiddelen zyn in de meeste frontier Steden, en in zommigen ook de wyn, geenzins duur. Voor een gulden of drie 's weeks kan men in zommige ordinarissen treffelyk de kost krygen, of wil men het nog zuiniger overleggen, men voegt zig met vyf a zes goede vrienden t'zamen. Ieder speelt by tourbeurten voor Hofmeester, en dewyl men onder de Soldaten luiden ontmoet van alle markten her gekoomen, vind men gemakkelyk den een of den ander, die, voor de vrye kost, en een klein profytje, de bediening van Kok wil waarnemen. Indien dit wel overlegt word, is het niet te begrypen, met hoe geringe onkosten men een fatsoenlyke tafel kan houden, zonder zelfs dat men het voelen kan wanneer men nu en dan al eens gasten heeft. Dit is echter zo zeker, dat, onder vreemde troepen, die in 's Lands dienst zyn, gemene Soldaten zelfs tot die levenswyze gedwongen worden, en, hoewel ze verpligt zyn dagelyks vleisch en soep te eeten, nog ieder week overhouden, om zig van tabak te voorzien, en nu en dan met een zoopje of een glas sterk bier te verlustigen.*

Men kan derhalven wel denken, dat Officiers door zo een onkostbaar leven, wat het noodzakelyke betreft, een zoet stuivertje kunnen uitsparen, 't welk ze ten deelen aan 't lyf kunnen hangen, en ten deelen uit vermaak, of uit eerzugt, met een ongedwonge lugtigheid verteren. Dog 't is licht te bevroeden, dat zulks niet dikwils kan geschieden, en daar toe zekere gelegendheden moeten worden waargenomen, daar zo een air van verkwisting eenige luister kan byzetten. Voeg hier by de broederlyke gemeenzaamheid, die onder ons in zwang gaat. In den dienst, die zonder de stipste subordinatie niet bestaan kan, is een Vaandrig een Vaandrig; een Kaptein, een Kaptein; maar in de dagelyksche verkeering zyn wy allen van de minsten tot de meesten Officiers, en niemand vraagt naar eens anders rang, middelen, of geboorte. Een hupsch gedrag, vrolyke inborst, en fraije manieren, worden alleen in agting genomen. Alle goederen schynen ook onder ons gemeen te zyn. Luiden van de hoogste geboorte en van treffelyke middelen zyn niet zeldzaam onder ons. Die een stevige beurs heeft regaleert de anderen, zonder dat dezen den hatelyken naam verkrygen van op schuim te loopen. Hy houd zig, dat meer is, verpligt aan hunne goedheid en vriendelykheid, om dat ze hem helpen met vermaak zyn gelt verteeren. Een van die jonge Heeren by voorbeeld, welkers gedrag U zo aanstotelyk is voorgekomen, is my, door 't hooren van zyn naam, bekend geworden. Ik weet, dat hy behalven 't voordeel van zyn Compagnie, ten minste, duizend dukatons aan inkoomen heeft; Hy leeft 'er van als een Prins, dog met zo een goed overleg, dat niemand een stuiver op hem heeft te pretendeeren. Ook twyfel ik niet, of zyn' makkers hebben, op zyn ernstig aanhouden, hem in dit speelreisje verzelt, zonder ooit de hand in de beurs te steeken .... Naauwlyks had ik dit uitgesproken, of de Schuit lag aan, en ik verliet het gezelschap, dat ik hoop van zyne onredelyke dwaling omtrent het Character, en verdagte levenswyze der Militairen te hebben overtuigt.

CCXCIV. Vertoog.

Den 20. Augustus 1734.

Cantantis pariter pariter data pensa trahentis.
Fallitur ancillæ decipiturque labor.

OVIDIUS.

——— *Terwyl zy onder 't spinnen een vrolyk deuntje zingt, word werk en arbeid ligt.*

ONlangs doorwandelde ik, terwyl het 's ogtens schofttyd was, een afgelegen hoek, alwaar de meeste luiden, om by 't heete weder

de benaauwtheid der bedomte huisjes te myden, op straät zaten. Men zou gezegt hebben dat het 'er menschen van beide de sexen en voornamentlyk Kinderen geregend had. Ik zag verscheide werkgasten, op den grond onder de schaduwe half leggende met eene korst brood en een pekelharing in de hand zo smakelyk in die thans gemene spyze byten, dat het vuur van 't genoote vermaak hun de oogen uitschitterde. Ondertusschen hoorde ik verscheide Vrouwspersonen onder 't werken een deuntje helder uit de borst opschreeuwen terwyl anderen met het manvolk een vrolyk praatje hielden, en t'zamen lachten, dat het schaterde. Wat ontbreekt 'er tog, dagt ik by my zelf aan 't geluk van die menschen? Zy lyden gewis nog honger nog dorst, zy zien 'er fris, gezond, glad, en vet uit. 't Is waar zy zyn nog zwierig, nog rykelyk uitgedost, dog ze hebben 't minste smartelyk gevoel niet van de slegte kleederen, die hen dekken, indien ze des winters maar warm, en des Zomers ('t geen van de luiden zelf afhangt) maar luchtig genoeg zyn. De hutjes, die ze bewonen zyn naauw en bekrompen, dog zulks zyn ze gewoon, en 't is hun genoeg, wanneer z'er zig behoorlyk verroeren kunnen, daar by is de gansche straat tot hun dienst, en die gebruiken ze, zonder zig daar van de minste schande te maken. Ze moeten zig vergenoegen met slechte kost, zal men zeggen. Dog dat zyn woorden daar onmooglyk een vast en onderscheide denkbeeld aan gehecht kan worden. Onder 't geen eetbaar is, en bekwaam om 't lichaam te voeden is 'er geen slegte kost ter waereld. Kan men zeggen dat goed en wel gebakken roggenbrood slegt eeten is, terwyl honderden van schatryke, en aanzienlyke luiden het zelve prefereeren aan gebak van zuivere tarwbloem, en een waterzootje by veelen zonder een roggenbroods boterham zyn behoorlyken smaak niet heeft. Ik heb zelfs in een groot Heerenhuis verkeert, daar Overyssels roggenbrood voor des Meesters tafel moest bewaart worden, en de bediendens wel scherpelyk wierd verboden den mond 'er aan te steeken, Pekelharing kan althans geen slegte spyze worden genoemt, vermids de grootsten en ryksten van 't land reeds watertanden tegen het naderen van den tyd van den haringvangst, en dikwils voor de eersten, die zelden de besten zyn, met gretigheid een daler het stuk betalen. 't Zou immers buitensporig wezen zig te gaan verbeelden, dat ze nu ze vyf a ses duiten kosten, van natuur verandert zyn, en dat de prys iets wezentlyks tot der zelver smakelykheid bybrengt. Verders eeten ze erwten, boonen, wortelen, knollen, aardappelen, die op de beste tafels ook dagelyks worden opgedist. 't Is waar ze moeten 'er zig van onthouden, wanneer de meesten dier aardvrugten eerst uitkomen, en noch hunne regte smaak niet hebben; zy eeten die kost in deszelfs volle rypheid, en veelen zouden de zelve anders niet lusten, waar in ze, myns oordeels, de natuur volgen. Ik ben ook van hunne smaak, en ik heb menschen die alles ruim konden, en wilden bekostigen, met menigte

gekend, welker tong met de myne hier in overeenstemde. 't Zelfde kan met het grootste recht toegepast worden op aardbezien, karssen, pruimen en andere vrugten, die smakeloos, en ongezond zyn, wanneer ze handen vol geld kosten, en de beste gestalte nevens de liefelykste geur hebben, wanneer de geringe luiden in staat zyn de zelven te betalen. 't Geen aan hun wezentlyk vermaak 't meest ontbreekt, schynt in 't eerste opzigt de aangenaamheid van den drank. Bourgogne, Champagne, en de kragtigste en fynste roode Fransche wynen komen op hun tafel niet, dog men laate dit kostbare vogt aan dat slag van menschen proeven, men zal bevinden, dat ze duizendmaal liever, niet alleen gemene gesuikerde witte wyn, maar zelfs een goed glas sterk bier zullen drinken. .Voeg hier by, dat een goede slok jenever, die by ons maar al te goed koop is, op hunne smaak en maag de zelfde verkwikkende uitwerking doet, als by anderen, het vuurigste en geestigste druivesap. 't Zy hier meê hoe het wil, zy bezitten 't voornaamste, dat de rykste luiden van hunne schatten kunnen verwagten, en dikwils voor de zelven niet te koop is. Zy zyn door de bank niet alleen vergenoegt, zy zyn vrolyk 't geen eigentlyk bestaat in een overloping van vergenoegtheid. 't Is waar, zy zyn gehouden, willen ze leven, dag aan dag van 's morgens vroeg, tot laat in den avond te arbeiden, en dit schynt in 't uiterlyke den staat der Ryken boven de hunne merkelyk te verheffen. Dog dit hun gewaand nadeel verdwynt naar mate het aandachtelyk word ingezien. Voor eerst zyn 'er menigvuldige zittende en gezellige handwerken, die geen grote inspanning van krachten en van oplettendheid vereisschen, en die ongevoelig, onder lachen, kortswylen, en elkander wat spreukjes, en loopjes te vertellen voortspoeden. Van die natuur is de allergemeenste arbeid der Vrouwen onder ons, de welke zelfs al wandelende, en onder 't scheppen van een lugtje zyn gang kan gaan. Zo dat, zonder merkelyke afsloving de dag om is, eer men het eens gewaar word. Hoewel het werk van Metselaars en Timmerlui, 't geen in onze voornaamste Steeden zo een groot getal handen vereischt, vry zwarer valt, heeft het ook het voordeel van in gezelschap te worden verricht, en zo ik dat slach van gasten wel ken, durf ik den Lezer wel verzekeren, dat ze groote zorg dragen om zig niet dood te werken. Die liefde voor haar ligchaam gaat zelfs zo ver, dat ik my verpligt vind eerstdaags die Messieurs een woordje daar over te spreeken. Maar wat zullen we zeggen van de allerzwaarste en teffens, onaangenaamste kostwinningen, waar van geen my zo lastig, verdrietig, en beneden de vermoogens van 't redelyk schepzel voorkomt als het steenzagen, dat zonder de minste verandering met een trage en naauwlyks gevoelige vordering geduurig zyn ouden gang gaat? Ik durf staande houden, dat zelfs dat allerelendigste slag van arbeidsvolk geenzins ongelukkiger is in deze betrekking, dan het meestendeel der Ryken die goed vinden gebruik van hunne schatten te maken. Dezen

onderscheid ik in luiden die affaires hebben, en in anderen, die, gelyk men zegt, alleen op hun pleizier leven. Onder de eersten hebben de Kooplieden wel den voornaamsten en talrykste rang. De zelven zyn ook verpligt te arbeiden, en schoon ze hunne leden niet afsloven, is hun werk zo vol verwarring en hoofdbreeken, verzelt met een gestadige ongerustheid, dat wanneer hunne dagelyksche taak verricht is, hun nog een hoofd vol muizenesten overblyft, dat hun belet de zoetheid der rust, die een arbeidsman, na het hardste werk volmaaktelyk geniet, met genoegen te kunnen smaken. Wat nu betreft luiden die op hun vermaak leven, ik durf verzekeren, dat, ten zy ze lust hebben om door de studie hun ziel te voeden, en te verlustigen, zy oneindig minder wezentlyk vermaak in hun leven genieten, dan geringe luiden, die met hard te arbeiden even aan de kost komen. Die dat zoort van ledigangers van naarby met opmerking gewoon is te zien, moet noodwendig overtuigt zyn, dat geen menschen met grooter verdriet den tyd slyten, dan die genen, die hun gansche werk maken van zich te diverteren. In de eerste jaren gaat alles wel aan, om dat allerlei verlustigingen, op de zinnen die nog in volle kracht zyn, hare natuurlyke uitwerking doen. Dog vermids de zelfde vermakelykheden, in een' naauwe bepaling, geduurig wederom komen, maakt de gewoonte de zelven op de afgesloofde zinnen laf, smakeloos, en zelfs walgelyk. In 't midden van een vermaak, dat een anders boezem van vreugd zou doen overstroomen, vervalt men in een droefgeestige ledigheid van gevoelens, men tracht vergeefs elkander tot verlustiging op te wekken, zonder de minste trek tot lachgen lacht men, om met een ander aan 't lachgen te helpen, een gelegendheid tot wezentlyk lachgen te erlangen. Men zit geduurig als op heete koolen. 't Is niet genoeg by gezelschap te zyn, en de pragtigste feesten by te wonen; men heeft een oneindige keur in het gezelschap. Het wenschelykste voldoed ook niet, zo men het wat dikwils ziet; nog liever slegt gezelschap, en ieder dag verandering. Is men aan tafel vermoeit van zonder honger te eeten, zonder dorst te drinken, en zonder vreugd dikwils te schateren, men wenscht in 't schouwburg te zyn; maar de fraaiste stukken heerlyk gespeelt, zo ze niet absoluit nieuw zyn, zyn naauwlyks magtig den slaap te verdryven, en men voeld ademschepping en een soort van vergenoeging, als het spel geëindigt is, in een woord men is nergens wel dan daar men niet is, en geen lastiger pak kan 'er uit komen als, zonder waare bezigheden, den tyd op de schouderen te torssen. 't Gemeene volk heeft door eige, dog van redeneering ontbloote ervarenheid, een gansch verschillende en dwars tegen de waarheid gesteld denkbeeld van de zaak. Het voeld duidelyk dat enkele rust, na zwaare, of langwylige bezigheden, in zich zelf een soort van uitspanning en vermaak vervat; en het verbeeld zig dat een geduurige ontlasting van arbeid de zelfde uitwerking op het gemoed noodwendig doen moet. Het begrypt niet, dat in alle gelegendheden, *nood* den weg

baant tot *vermaak*, en dat, eigentlyk gesprooken, *altyd te rusten*, met *nooit te rusten*, juist het zelfde is. De zelfde valsche en hen vernederende verbeelding vormen ze, uit het zelfde beginsel, aangaande de vermakelykheden der ryken. Wanneer ze eens te bruiloft gaan, met de buurt teeren, zig met de schuttery vrolyk maken, eens op een speelwagentje uitryden, voelen ze een vreugd, die ze niet kunnen verzwelgen, ze weten niet hoe ze het met zig zelf hebben. Zy zyn uitgelaten, ze verliezen de bezitting van zig zelf, en eenige dagen moeten verlopen, eer ze weer tot bedaaren kunnen komen. Hier op verbeelden ze zig dat de Grooten alle dagen, de zelfde bron van verlustiging meester zynde, uit den zelven, een even zo grote vrolykheid weten af te leiden. Zy zyn bewust, dat het blotelyk van der Ryken wil afhangt, zig 's middags en 's avonds allerlei gebraad, taarten, pasteien, en massepynen, te laten opdissen, en aldus van hun geheel leven een geduurige bruiloft te maken; en die gedagten van derzelver gewaand geluk, is de eenigste oorzaak van hun verbeeld ongeluk, dat op die wyze wezentlyk word. De Ryken, en Grooten, aan de andere kant vinden 't voordeligst onderscheid tusschen zig zelf en de geringen in de bewustheid die ze hebben van het ongegrond denkbeeld dier luiden aangaande den gelukkigen toestand der genen die ze benyden, haten, en eerbieden. Een ryk, en aanzienlyk man, die zig van binnen door angstige zorgen geknaagt voeld, of van verdriet word verteert, vergeet zyn rampzaligen zielsgestalte, wanneer hy, geneigt zig een uur tyds van den hals te werpen, en gereed om in zyn pragtige koets te stappen, bemerkt dat gemene luiden zig aan zyn met goud overgote kleederen vergapen, de minste zyner knegten met afgunst aanschouwen, en wanneer hy in derzelver opgetoge gelaat kan lezen, dat ze onmogelyk schatten niet boven maten gelukkig te zyn, als men van zes beesten voortgesleept, en van zes schoften word opgepast. Op deze kennis van eens anders buitensporigheid blaast hy zig van trotsheid op. Hy ziet aan met verontwaardiging als schepzelen van een andere kley gekneed, die genen, in welker herssenen hy zo voordelig is geplaatst, en die zot genoeg zyn, zig over zyn toestand als door een byzondere gunst des Hemels besproeit, te verwonderen, en wanneer hy dat slag van luiden zig met elkander in een' oprechte en waare vreugd ziet baden, ziet hy de zelven met het zelfde oog aan als een troep jonge honden, die met elkander lopen, springen, ravotten, en dartelen. Aldus blykt het klaar, dat het geen den staat der geringen erger maakt dan die der ryken, enkel bestaat, in eene dwaaze vooringenomenheid, gelyk het voornaamste voordeel der laatsten boven de eersten, uitgewerkt word door een ruim zo sporeloos denkbeeld, door 't welk het geluk niet in de inwendige gevoelens van 't eigen gemoed maar in zotte herssenschimmen van anderen gezogt en gevonden worden. Indien zy beiden verre genoeg konden gebragt worden, om hun wezentlyke toestand, met

een gezond oordeel te beschouwen, zou de benyde staat der eenen, en de verachte der anderen als een ligte rook eenslags noodwendiglyk moeten verdwynen. De waarheid van deze myne stellingen zal in 't vervolg opgehelderd worden, door een t'zamenspraak ontleent uit een der geestrykste en zedekundigste Fransche Blyspeelen van 't aller nieuwste soort, van het welk ik met een den Hollandschen Lezer onbedreeven in vreemde taalen, een denkbeeld zal poogen te geeven.

CCCXIII. VERTOOG.

Den 25. October 1734.

Ὠ'ς ἀφγάλεον πφάγμ' ἔςιν, ὦ Ζεῦ, καὶ θεοὶ,
Δῶλον γενέϑαι παραΦρονῶντος δεσπότω,

ARISTOPHANES.

Hoe moeielyk kan een Slaaf zyn dwazen Heer voldoen!

OP het einde van myn Vertoog No. 262, heb ik gewag gemaakt van Meesters, die hunne bediendens, door afgetrokkenheid van gedagten, verwerde of half uitgesprooke bevelen geven, en egter zig belgen, wanneer de zelven niet, gelyk ze in hunne herssenen zyn begrepen geweest, stiptelyk worden uitgevoert. Op die wijze gebeurt het niet zelden, dat hoe een knecht het ook maakt, en zyn zaken overlegt, hy 't zelfde gevaar loopt van voor een loskop, of botterik te worden uitgescholden. Neem eens dat een Heer op reize zy, en een Domestiek vooruit schikt, om op de eene of d'andere plaats tegens zyn komst aldaar, een Koets te huuren. De Jongman spoed zig, zo veel mogelyk is; maar hy vind nog Koets nog besloote Rytuig; dog wel een open Wagen, waar in voor zyn Meester, en deszelfs gezelschap plaats genoeg is. Hy neemt dit Rytuig aan, dog by ongeluk voor hem, is het koud of regenagtig weeder, en zyn Heer heeft juist den grootsten haast niet. Hier over zal hy zomtyds bestraft worden, als iemand die zyn' ontfangen last kwalyk heeft uitgevoerd. *Je wilt altyd*, zal hem toegesnaauwt worden, *alles naar Uw eigen hooft doen. Waarom zyt gy vermeetel genoeg, om myne orders naar uwe gedagten, uit te leggen, en niet letterlyk op te volgen. Ik heb U van een Koets, en niet van een ongedekte Wagen gesprooken, en kond gy geen Koets krygen, zo had gy nader beveelen van my moeten afwagten.* Dog onderstellen wy eens, dat de Knecht juist aldus gehandelt hebbe, en dat zyn Meester noodzakelyk voort moest, zonder desaangaande het minste gewag te hebben gemaakt, zo is het blaadje omgekeert. *De arme Jonge is een plompe reekel, daar men alle dag zo mee geschooren is. Men*

moet hem alles van stukje tot beetje uitleggen; en men kan niets op zyn eigen verstand laten aankomen. Kon hy geen Koets krygen, hy moest een ander Rytuig genomen hebben, dat verstaat zig van zelf. 't Is immers zyn Heer evenveel hoe hy voort komt, als hy maar weg spoed, en wat Jan of Piet daar tegens in mag brengen, hy heeft ongelyk, om dat hy de Knecht, en de ander de Meester is, en hem word bevolen zyn malle bakhuis toe te houden. De schuld legt nogtans baarblykelyk op den Meester. Wil hy naar zyn zin gehoorzaamt zyn, hy kan met geen te groote naauwkeurigheid alle voorvallen specificeeren, om zo weinig als het mogelyk is aan het begrip van zyn Dienaar over te laten. Zyne bevelen zouden naar genoegen zyn naargekomen geweest, indien hy in 't eerste geval getoond had, dat hy geen grooten haast had, en absoluut het gemak van een Koets wou genieten; en indien hy, in het tweede, zyn Knecht bekend had gemaakt, dat hy volstrekt voort wilde, op de beste wyze het doenlyk zou zyn. By gebrek van zo een omstandig bevel, hangt het van het bloote geval af, of de Dienaar zig wel of kwalyk gedraagt, en verwyt omtrent zyn domheid, of lof omtrent zyn sneedig begrip waardig geschat word. Want lukt het hem den agtergehouden zin van zyns Meesters last te raden, zo is hy de braafste Kaerel die 'er op voeten gaan kan. Hy en niemand anders zal zyn Heer altyd op reize vergezelschappen, 't is een Jonge, daar staat op is te maken. Maar heeft hy by ongeluk niet begrepen 't geen, waar van hem geen woord gerept was, zo is hy zonder tegenspraak de grootste lompert, die ooit een eerlyk Man gediend heeft, en of men een kind, of hem meê op reize heeft, 't is net het zelfde.

By een groot getal van Meesters word als een onwrikbare grondregel aangezien, dat het voor een Domestiek onbetamelyk is, in wat gelegendheid het ook zy, zyn Heer tegens te spreeken, al was het om zyn onschuld, wanneer hy berispt word, duidelyk te bewyzen. Ze verstaan geen praat van een Knecht; zy hebben goed gevonden hem te bekyven; zulks is hem genoeg; en daar op moet hy met een eerbiedig stilzwygen vertrekken. Ik beken gaern dat niets onverdragelyker is, dan een wysneus van een Jonge, die in alle gevallen zyn mond wil roeren en zyn Meester ongevraagd raad geven. Dog de zaak verandert van natuur, wanneer hy tracht zig zelf met eerbiedigheid en zonder 't ontzag aan zyn Heer verschuldigt te kwetsen, te rechtvaardigen. Wie, die de reden niet absoluit verschopt, en niet goeddunkt buiten het algemeene recht, aan 't welk het gansche menschdom deel heeft, een Knecht te sluiten, kan twyfelen of die vryheid moet hem toegestaan worden. Zelfs is het zeker, dat hy, tot het gebruik van dat recht behoorde te worden aangemoedigt, op dat zyn Meester zig niet bloot stelle aan de onrechtvaardigheid van iemand onverhoort te veroordelen.

Hoe dikwils gebeurt het niet; dat een haastig en oplopend Meester, om dat hy niet goed gevonden heeft zyn Knecht te laten uit-

spreeken, op het stip is van hem als een deugniet de deur uit te jagen, en daar na beter onderricht den zelven een genoegzame voldoening denkt te geven, met te zeggen, dat hy de zaak kwalyk had begrepen. Ondertusschen heeft de onschuldige Jongman een' party scheldnamen vast weg, nog gelukkig zo ze niet met eenige rottingslagen zyn verzelt geweest. By geluk is 'er wegens diergelyke behandelingen goed recht in het land.

Onder alle de Meesters, die het moeielyk is te dienen, blinken uit de knorrepotten, een ongelukkig soort van menschen, wien alles in den weg is, en die zig zelf tot een ondragelyken last strekken. Dit Character vind ik in een Fransch Tooneelstuk zo natuurlyk, en zo kragtig verbeeld, dat ik denk myn Lezer te zullen verpligten, met hem een losse navolging van 't zelve mede te deelen. Het zal een zamenspraak wezen tusschen een Doctor, en Jan zyn Knecht, die hem na een korte vertoeving de deur opent.

Doctor. Hoe drommel heb ik 't hier weer met je kaerel? Moet ik hier dan altyd een paar uuren voor de deur staan?

Jan. Ik was beezig in je tuin, Myn Heer, en zo dra heb ik de bel niet gehoort, of ik ben zo schielyk komen lopen, dat ik op myn neus ben gevallen.

Doctor. Ik wou dat je den hals had gebroken jou reekel; waarom drommel laat je de deur niet oopen?

Jan. Maar heb je dan vergeten, Myn Heer, dat je me gister uitgescholden hebt voor al wat leelyk is, om dat je de deur oopen vond. Is ze toe, zo kyfje; is ze oopen, zo kyfje ook; ik weet niet hoe dat ik het langer stellen zal.

Doctor. Hoe dat je 't stellen zult schobbejak? Hoe dat je 't stellen zult, deugniet!

Jan. Maar bedaar tog wat, Myn Heer, en zeg me ten minste, of ik, als je weer uit zult gaan, de deur open zal laten!

Doctor. Neen.

Jan. Zal ik ze dan toe houden.

Doctor. Neen.

Jan. Ja wèl, Myn Heer, al was het om myn leven te doen, zo moet evenwel een deur op of toe zyn; kies maar hoe dat je ze hebben wilt.

Doctor. Ik wil, ik wil... heb ik je dat niet meer als duizend maal gezeid? Je durft hier nog met me kommen raizonneeren, zie ik... kryg ik je straks eens by de ooren, zo zal ik je wel leeren hoe dat ik ze hebben wil. Maar hoor hier jy eens, kameraad; heb ik je niet gezeid, de trappen af te veegen?

Jan. Die zyn geveegt van boven tot onder?

Doctor. En myn kamer; he?

Jan. Zo j'er zo een stipje vuil in vind, zo wil ik geen duit van myn huur hebben.

Doctor. Maar je zult zeker vergeten hebben myn Paard te water te brengen.

Jan. Gansch niet, Myn Heer; vraagt het vry aan de buuren, die me voorby hebben zien ryden.

Doctor. Heb je 't op zyn tyd wel haaver gegeven?

Jan. Ja, Myn Heer, Willem de Stalknecht heeft het voor zyn oogen gezien.

Doctor. Maar ik zou wel durven wedden, dat je die bouteiljes met Quina niet gebragt hebt, daar ik gezeid had.

Jan. Wel degelyk heb ik z'er gebragt, en ik heb zelfs de leege flessen weer meê genomen.

Doctor. Nou myn brieven heb je die niet verwaarloost op de post te brengen.

Jan. Verwaarloost, Myn Heer! daar ben ik de Man niet naar; ik weet al te wel, dat brieven zaken van een al te groote aangelegenheid zyn.

Doctor. Maar antwoord me hier eens op, heb ik je niet honderd maal verboden op je verbruide veêl te leggen schraapen, en heb ik jou drommels zagen van ogtend niet weêr gehoord.

Jan. Van ogtend, Myn Heer! wel heugt het Myn Heer dan niet meer, dat Myn Heer de Viool gisteren op myn arme kop aan morsselen geslagen heeft?

Doctor. Nu, dat hout, dat van daag t'huis gekomen is, dat leid nog op de plaats, buiten twyffel, om met dit losse weer door-nat te worden.

Jan. Daar heeft het geen nood van, Myn Heer, dat leid al lang op Zolder, zo net gestapelt, dat het een pleizier is; ho ho, zedert heb ik Willem nog geholpen een voer hooi opsteeken; ik heb al de boomen van den heelen tuin begoten; ik heb alle de paden geschoffelt; daarby heb ik nog drie bedden omgespit, en ik was bezig met het vierde, toen Myn Heer heeft geschelt.

Doctor. Ja wel; 't is niet langer te harden, met die duivelsche Vent. Nog heb ik van myn dagen, van geen Knecht zo gebruit geweest, hy is immers bekwaam my van spyt en razerny te doen barsten, zo 'k hem niet zonder uitstel weg jaag. Scheer je van hier, zeg ik, en wagt je zelfs van ooit hier omtrent te komen.

Alle de trekken, die zig in deeze t'zamenspraak vereenigen, passen by uitstek op een grommert, die geen booden kost en loon schynt te geven, om 'er van gediend te zyn, maar blotelyk om het dagelyks vermaak te genieten van de zelven te bekyven, en met scheldnamen te onteeren. Dog niets schildert zo een ongelukkig schepzel wezentlyker, en levendiger af, dan de laatste uitspatting der hevigste gramschap van onze Doctor tegens den armen Jan, die weg word gejaagt, om dat hy doende alles wat hem geboden is, ja zelfs meer, zyn Meester allen mogelyken grond van kyven en schelden beneemt, en als ten hoogste misdadig word behandelt, juist om dat hy nergens in misdaan heeft. 't Is net zo geleegen met

het rampzalig humeur der rechtschape knorrepotten. Ze zyn als overstroomt van een' zwarte gal, die zo ze geen opening naar buiten vind; de naarste werking van binnen veroorzaakt, de droevige bezitters by de keel grypt, en in gevaar brengt van te stikken. Niets dienvolgens kan hun aangenamer zyn, en een kragtiger verligting bybrengen, dan hun schynbare beweegredenen te verschaffen, om zig van een goed gedeelte der uitwaassemingen van die verbrande vogt te ontlasten; 't Is natuurlyk zelf dat ze een soort van erkentenis en liefde gevoelen, voor den genen, die door gebreken en misslagen zo een nutte *diversie* in hun gemoed maakt, en hun een anderen Vyand, om op te woeden, dan hun eigen boezem, aanbied. Integendeel kunnen ze niet anders, dan haten, en als hunne bitterste vyand aanzien, een Knegt, Kind, of Huisvrouw, die met stiptelyk zyn pligt naar te komen, hen aan hun eige razerny, en knagende zelfkwelling, ten prooi laat.

CCCXXII. VERTOOG.

Den 26. November 1734.

Dum dubitat natura, marem, faceretne puëllam,
Factus es, o pulcher, pene puëlla puer.

AUSONIUS.

Natuur vol twyfeling, in 't kiezen van 't Geslacht,
Heeft u, ô Pronker, naauw, als Meisje voortgebragt.

HEER SPECTATOR,

WAnneer ik my in jonger jaaren een geruime tyd aan het Fransche Hof ophield, maakte ik daar onder anderen kennis met een Jongeling, in een onzer nabuurige Provinciën uit een aanzienlyken stam geboren, die, even gelyk ik, enkel voor zyn plaisier reisde. Zyn zeldsaam karakter quam my wederom te binnen, toen ik in Uw 275. papier las dat gy van zins zyt ons eerlang een beschryving van de Coquette mans mede te deelen, en my dacht dat myn gewezen vrind geen onbequaam medgezel hier van zou kunnen strekken. Derhalven heb ik de moeite genomen zyn portret eenigzins naar het leven af te schetsen, zo als het my van het begin onzer kennis af aan is voorgekomen, en ik my de eer geeve U het zelve hier nevens toe te zenden, om daar zulk een gebruik van te maken als gy oordeeld dat best met het oogmerk uwer schriften overeenkomt.

Narcissus (deeze naam dunkt my dat hem wel zal passen) vond ik by geval aan de tafel van den Hollandschen Ambassadeur, na dat ik naeuwelyks een week te Parijs had doorgebragt. Hy was dien dag zeer stemmig in de klederen, en ik ontdekte niets in zyn persoon, 't welk my beweegen kon hem met meer opmerking dan de andere gasten te betrachten. Den volgenden morgen, zo als ik gereed stond om uit te ryden, werd my aangediend dat 'er een prachtige equipagie voor myn logement stil hield, en kort daar na zag ik, zonder dat hy belet liet vraagen, in myn kamer treeden een heer, die recht princelyk was uitgedoscht. Ik herkende hem ten eersten, hoe groot een verandering ik aan hem gewaer wierd, en ik vond my niet weinig verlegen met die onverwachte visite. Hy omhelsde my met zulk een gemeenzaamheid, als of wy met malkander al ons leven hadden omgegaan, en hy sprak in een zuivere Fransche taal, doch met een gemaakte en fyne stem, my toe, op deeze of diergelyke wyze:

„Neem my niet qualyk, myn heer, dat ik de vryheid gebruik u „met alle oprechtheid myn vriendschap te komen aanbieden, en „om de uwe te verzoeken. Toen ik gisteren het geluk had van met „u te eeten, beviel my uw Physionomie zo wel, dat ik niet rusten „kon voor ik u van myn achting had verzekerd. Zonder twyfel denkt „gy hier den winter te passeeren: en het zal my een byzonder ge„noegen geeven, indien ge my vergund wat dikwils met uw aange„naame tegenwoordigheid myn voordeel te doen. Ik durf my be„roemen in staat te wezen van u alle divertissement te verschaffen. „'t Zy gy genegenheid hebt het gezelschap van Vrouwen by te „woonen; 't zy het spel of de Spektakels u behaagen; gy hebt maar „te spreeken, en ik zal my in alles naar uw inclinatie schikken."

Ik beantwoordde dit heusch compliment zo goed als ik kon, en wil gaarn bekennen dat ik my dadelyk verbeeldde met de vriendschap van deezen Jonker een groote winst gedaan te hebben: maar ik veranderde wel haast van gedachten. Ondertusschen liet ik niet af hem van 't hoofd tot de voeten op te nemen. Hy was gekleed met een rooden rok, die van voren en op de naaden met zwaare goude passementen beleid was. Hier onder had hy een vest van het kostelykste stof dat ik ooit gezien heb, en daar aan hingen zeer lange franjes. Zyn hair, in een beurs geknoopt, was zodanig met poeder bestrooid, dat hy het hoofd niet dorst omdrayen; want op ieder buiging die hy deed viel ze daar met heele klonten af. Onder zyn linker oog had hy een klein mouche geplaatst. Zyn hemd scheen my toe van het fynste linnen te zyn, en de Brabandsche kanten, daar het borstgat en de mouwen meê bezet waren, hadden hem ten minsten vyftig guldens de el moeten kosten. Dewyl hy juist recht over een grooten spiegel zat, wierd ik gewaar dat hy zich telkens daar in beschouwde, 't zy hy sprak, binnens monds neuride, of met zyn stok speelde. In het kort, ik bevond, toen hy my pas

een half uur met zyn bezoek had vereerd, dat hy grooten zin in zich zelf had. Eindelyk nam hy zyn afscheid, voorgeevende dat hy aan het toillet van zekere Marquisin wierd verwacht. Maar het geen my meest verwonderde was dat hy, eer hy opstond, my al lagchende zeide gemerkt te hebben dat ik aan myn rotting slechts een eenvoudig zwart lint droeg, en dat hy my daarom verzocht als een klein present van hem aan te nemen een koord, die hy zelf van gouddraad had gebreid. Voorts bad hy my dat ik myn contravisite niet lang geliefde uit te stellen, en voegde daar by, dat hy my des anderen daags voor den middag op een kop chocolaat, daar hy een uitsteekend liefhebber van was, verwachten zou. Ik accepteerde het een en het ander, geleidde hem in zyn koets, en ging verder myne visites doen.

Ten uitersten nieuwsgierig om Narcissus wat meer van naby te leeren kennen, reed ik op den bestemden tyd naar hem toe. Hy was nog niet opgestaan, doch liet my voor zyn bed komen, en verschoonde zyn luiheid met te zeggen dat hy een goed gedeelte van de nacht had besteed aan het afschilderen van een waeyer, die hy een der voornaamste Dames zou vereeren. Onderwyl had hem zyn knecht een bouillon gebragt, en terwyl hy bezig was dat in te slorpen, liet ik myn oogen weiden door zyn kamer, die my, wegens haar keurlyke zinlykheid als aanlachtte. De grond was bedekt met een Turksch tapyt, hetwelk hy expres uit Holland had ontboden. In den eenen hoek stond een tafeltje met porcelein: in den anderen een kleine boekenkas met fyne spiegelglazen: over den schoorsteen een nooteboomen kabinet, en, voor een breede penant tusschen de vensters, een toillet, rykelyk met zilver verzien. Tegen den muur hingen eenige fraaie prenten van Coypel en Wateau, netjes afgezet, en in vergulde lysten, en de stoelen waren alle met gedrukt tryp bekleed. Ik kon niet nalaten te vragen hoe hy zulk een proper apartement had kunnen vinden: waar op hy my antwoordde, dat hy zelfs de kosten had gedaan van het dus te laten meubileeren. „Gy zult verwonderd zyn (vervolgde hy) dat ik hier zo op gesteld „ben; maar dat is myn speelpop. Ik kan my onmoogelyk naar den „morssigen aard der Franschen schikken. Zo haast als ik uit ben „moet myn eene knecht (die een Amsterdammer van geboorte, en „bygevolg kraak zinlyk is) alles in ordre brengen wat overhoop legt, „en ik heb bedongen dat myn vertrek ten minsten driemaal ter „week moet worden gestoft. Maar zo gy 't niet quaalyk neemt zal „ik my laaten aankleden," en hier op beval hy dat men hem zyn surtout zou geeven. Een welgemaakte jonge knaap, die de functie van kamerdienaar waarnam, bragt een zwart fluweelen rok, met roode zyde gevoerd, en met een dubbele ry goude knoopen bezet, dien hy, terwyl hy zyn heer ophielp, zeer voorzichtig zo lang over den rug van een stoel hing. Het zoude U verveelen, Heer Spectator, indien ik U net wilde afmaalen hoe veel werks hy had eer

hy in de plunje raakte. Hy ging ten minsten tienmaal in een kabinet voor een kapspiegel zitten; want geduurig haperde dit of dat aan zyne lokken. Na dat hy eindelyk gelaersd en gespoord was, quam 'er een zilvere chocolaat kan voor den dag, met twee fraaie Japansche koppen: en onder het nuttigen van dien drank, raakten wy aan het discoureeren; krygende ik toen alle gelegenheid van zyn waarachtig karacter te ontdekken. Ik kon hem niet beter vergelyken dan by een laffen pronker, die in al zyn handel meer zweemde naar een vrouw dan naar een man. Hy vertelde my dat hy groote liefhebbery had in het teekenen en afzetten, waar van de straks genoemde prenten niet alleen, maar verscheiden anderen, die hy my zien liet, ten bewys strekten. Hy bemoeide zich met borduuren en weeven *au petit métier:* en daar waren weinig Juffers, die niet met het een of het ander van zyn handwerk pronkten. Hy verstond de draaikunst, en haalde eenige laden van zyn toilet-tafel uit, in welken allerlei houte en yvoore snuisteryen lagen, die hy gemaakt had. Behalven dit alles, verzuimde hy niet, zo hy voorgaf, zyn geest te verryken met het leezen van verstandige boeken, en liet my daarop zyn Bibliotheek doorsnuffelen. Deeze bestond in eenige honderden Fransche bandjes: en als men 'er een in de hand nam, kon het niet missen of het was een Nouvelle Galante, of een verzameling van Operaas, Treur- of Blyspelen. Ik beschouwde dit huisraad met een diepe stilzwygendheid; want ik kon op my zelf niet verkrygen het zegel aan zyne verkiezing te steeken: meenende dat het geen rechtschapen mannen voegt met zulke kleinigheden zo veel op te hebben. Na dat wy noch een weinig gepraat hadden van het dagelyksch nieuws, proponeerde hy my een wandeling, 't geen ik aannam. Maar straks veranderde hy van besluit, en zeide dat hy zyn waeyer wilde gaan wegbrengen, my met een verzoekende hem te willen verzellen. Hier kon ik ook niet af; doch terwyl zyn koets ingespannen wierd (de myne had ik naar huis laaten ryden) moest ik myn geduld noch oeffenen tot hy zich wederom van boven tot onderen had verkleed. Thans stak hy zich in een blaauwachtig gewaad met zilver geborduurd, en ik geloof dat ik hem in de tyd van acht dagen omtrent twaalfmaal in een ander pak heb gezien. De Dame, voor wie zyn present gedestineert was, ontfing ons met vele beleefdheid. Hier speelde hy op nieuws zulk een dwaaze rol, dat ik my zyner schaamde, en vry wat met myn lyf verlegen was. Ik heb U vergeeten te schryven dat hy zyn bakkesje lustig had geblanket, en dit, gevoegd by zyne gemaaktheid en piepende stem, zou hem voor een jong Juffertje hebben doen doorgaan, zo hy slechts op zyn zwierig gekapt hoofd een fontangie gezet, en een Sac aangetrokken had.

Geduurende eenige maanden quam hy my dikwils zien; want, hoe zeer hy my verveelde, ik reekende dat het met de welleevendheid zou stryden, hem eensklaps te laaten loopen; te meer, daar hy

alle middelen zocht om my, op zyne wyze, den tyd met vermaak te doen doorbrengen, en ik moet bekennen, dat ik de meeste goede vrienden, die ik, zo te Parys, als in de Provincien, verworven heb, aan hem verschuldigd ben. Hy wist zich overal in te dringen, en het scheelde hem niet of hy nu en dan eens bespot wierd; want hy verbeeldde zich dat zyn levenstrant met de uiterste welgemaniertheid verknocht was, en dat zy, die hem belachten, zulks alleen deeden uit jaloezy en nydigheid.

Maar, myn heer, ik bemerk, dat myn papier vol word; en des zal ik hier mede eindigen. Echter moet ik 'er byvoegen dat, hoe vreemd het u ook toeschyne, dit portret van den verwyfden Narcissus noch vry veel van het principaal verschild, en dat gy my van ontrouw zoud verdacht houden, indien ik u van hem, in de plaats van een beloofde schets, een uitvoerige schildery had willen of kunnen vertoonen. Waar hy vervaaren is, na dat ik weer in Holland ben gekomen, is my onbekend. Alleen heb ik gehoord dat hy zeer schielyk, op het ontfangen van een brief, zyn meubilen gepakt en verzonden, zyn equipagie verkocht, en te post het Ryk verlaaten heeft.

Ik blyve, enz.

CCCXXVI. VERTOOG.

Den 10. December 1734.

Quid non ebrietas designat?

HORATIUS.

Wat werkt de Drank in 't Volk al kluchtige Gebaarden?

ROTGANS.

IN den loop van myne reizen heb ik kennis gemaakt, met een Heer van den eersten Rang en Rykdom van een gansch Koninkryk behalven het Koninklyke Huis zelf, en die in de meeste opzigten dubbel waardig was, dat een eerlyk Man zonder laagheid van geest, het Hof aan hem maakte. Hy was begaaft met de treffelykste hoedanigheden des gemoeds, en met de heerelykste talenten van aangeboren geest en verstand, die hy door een vlytige, en wel geregelde studie had geweten kragt en beschaafdheid by te zetten. Nooit heb ik een groot Heer ontmoet zo vry van hovaardy, en trotsheid, zo gereed om verdienste te ontdekken, uit het stof op te beuren, en met zyn liefde, en krachtdadige gunst te vereeren. Dog, door een beklagelyk ongeval, bevonden zig alle die agtbaare, en beminnelyke volmaaktheden gansch ontluisterd door de slaafagtigste

dienstbaarheid aan den wyn, waar van ooit iemand het jok gedragen heeft. Wanneer hy eenige bedaarde oogenblikken genoot; voelde hy dezen zynen rampzaligen toestand, op het bitterste, en nam de kragtigste voornemens om zynen dwingland te ontworstelen, en zomtyds heb ik hem verscheide dagen, agter den ander, zig van den drank zien onthouden; en aan zyne ware vrienden een streelende glimp van hoop geven, dat hy zig van die schandelyke en harde boeien, met een standvastige sterkte der ziele, zou weten vry te maken. Maar schoon hy naauwlyks zyn dertigste jaar bereikt had, kwamen die deugdzame pogingen te laat, en hare gewenschte uitslag scheen menschelyker wyze, bykans onmogelyk.

Geen wonder; zo lang hy in een nuchteren staat volhardde, was hy het ongelukkigste schepzel, dat beschreven kan worden. Naauwlyks leefde hy; zyn maag was ontsteld, en kon de minste spyze niet verduwen, zyne harssenen bedwelmt, en onbekwame werktuigen voor zyn' geoefend verstand. Bloed, en levensgeesten schenen in hunne vaten gestremt, en bevrooren; zyne leeden wierden geschud, door een' onophoudelyke trilling, en zyne ontzenuwde beenen hadden moeite om 't elendig, en schier ademloos lighaam, eenige minuten lang, zonder de grootste afmatting, te dragen. Hoe natuurlyk was het voor hem, door een gereed, aangenaam, en onfeilbaar middel, zig van zo eene naare kwyning, die hy scheen reeds een eeuw uitgestaan te hebben, te redden? De bouteille kwam derhalven wel haast weer voor den dag, en naauwlyks had hy van den vuurigen Bourgogne, of den levendigen Champagne wyn, een fles genuttigt, of hy voelde, en men zag in hem, de heuchelykste verandering. Zyne oogen verkregen hunne gewone glans; de ademtogt wierd vry, en kragtig; 't verstand wierd opgewekt, de zenuwen wierden op hun behoorlyken toon hersteld, het stamelende spraaklid ontdooid, en vlug gemaakt, en 't gansche lighaam hernam de bezitting van zyne natuurlyke kragt, en gezwintheid. Vermids hy nu ondervond, dat die verkwikkende herschepping by trappen aangroeide, kon hy van zig niet verkrygen, op een zekere hoogte op te houden maar trachtte door de geduurige vernieuwing van 't zelfde hulpmiddel, dien toestand hem zo behaaglyk, te versterken, en te voltooien.

Van een' zyner trouwste Domestiquen, die hem, van jongs op, gediend had, en over zyne elendige verslaaftheid met de innigste deernis scheen aangedaan, vernam ik, dat hy, in den bloem zyner jaren, in dit ongeluk gestort was, door de verfoeielyke vleiery van Panlikkers, die dagelyks op zyne kosten hunne dorstige keelen laafden, en 's anderen daags hem wisten wys te maken, dat ze alle smoordronken waren geweest, en dat hy alleen nergens van geweten had: een streelende bekentenis van hunne nederlaag, en zyne overwinning, die zyne jonge en onbedreve-eerzugt, natuurlyker wyze, moest aanhitsen, tot het behalen van nieuwe en luisterryker zegens, van den zelfden aard.

Na dat hy my verscheide reizen zyn tafel had aangeboden, en ik die eer lang ontduikt had, vond ik my verpligt, op zyn geduurig aanhouden, hem rondborstig te verklaren, dat het eenigste 't geen my wederhield, met zyne beleefde aanbieding myn voordeel te doen, was, dat 'er een sterk glas wyn dagelyks t'zynent gedronken wierd, en dat myn reden en gezondheid, tot niemands dienst waren, hoe verheve hy ook mogte wezen. Hier op beloofde hy my aan de hand, een volstrekte vryheid, en verzogt my, op die voorwaarde, hem hoe eer hoe liever te komen zien. Daags daar aan waagde ik het, en kwam hem bezoeken tegen het vallen van den avond. Hy zat nog aan de tafel met agt of tien vrienden, en, naar ik merken kon, was het gansche gezelschap reeds in een verheuging, die naar een knip begon te lyken. Aanstonds wierd my een stoute beker op de hand gezet, en ik door den onthaler vry sterk geparst, om den zelven op een condite van groot belang te ledigen. Hier op hem zyne belofte herinnerende, nam ik de vryheid hem te gemoet te voeren, dat, schoon ik my een eer maakte van met luiden van aanzien, inzonderheid van zyne verdienste, om te gaan, ik nooit t'hunnen behoeven gezint was af te staan van de natuurlyke voorrechten van een vry geboren Man; dat, zo bereid als ik was hun myn eerbied te betoonen in al 't geen ik voor redelyk erkende, ik my ook zo afkeerig bevond van hun een slaafsche gehoorzaamheid, aangaande 't geen ik voor my als schadelyk, en onbetamelyk, agte, te bewyzen, en dat ik niets van hun eischende ook hun zo eene onbetamelyke onderwerping geenzins schuldig kon geschat worden. Deze ongewoone, en vrypostige openhartigheid, waarvan 't heele gezelschap als voor 't hoofd geslagen stond, verre van den Jongen Markgraaf te beledigen; deed hem in een ongeveinsden lach uitbarsten, my omhelzen, en met de hartigste uitdrukkingen betuigen, dat hy, nog aangaande het drinken, nog in wat opzigt het wezen mogt, ooit myne vryheid zou verkragten; dat hy my blotelyk verzogt het gezelschap by te blyven, en met hem het avondmaal te nuttigen, in die verzekering, dat my nooit wyn zou worden geschonken ten zy ik goedvond wyn te eisschen. De glazen gingen onderwyl lustig om; de conversatie, in de welke de onthaler de behagelykste blyken gaf van het snedigst verstand, en den aardigsten geest, wierd hoe langer, hoe levendiger, en wel haast wierd het middagmaal in het avondmaal t'zamengesmolten, het welk tot diep in den nagt wierd uitgerekt. De jonge Heer had de bescheidenheid van niemand tot het drinken aan te porren, dog hy ging zyne gasten met zo een trouwhartig exempel voor, dat zy geen' andere aanporring, om wakker toe te klouwen, van noden hadden. Hier had ik de gunstigste gelegendheid ter waereld, om de onderscheide graden van dronkenschap, en hunne onderhorige uitwerkingen, naauwkeurig te onderzoeken, te meer, vermids ik allengskens bemerkte, dat in zo een bepaald getal van menschen, de zelfde vogt

aan ieder bykans, een onderscheiden Character van buitensporigheid byzette. Het eerste gewrogt van den drank was ten naasten by in alle het zelfde, te weten een onbezonne vrolykheid, en een verwerd gesnap, waar in elk van zyne makkers wilde gehoord zyn, zonder zelf, naar wie het ook wezen mogt, te luisteren; dan zomtyds, voor een wyltje, naar den jongen Marquies. Dog 't werkje wierd wel haast vry wat wilder en woester. De onthaler, schoon hy sterk beschonken was, behield, voor zo verre, 't gebruik van zyne Reden, dat 'er niets bespottelyks, in 't geen hy zeide, kon ontdekt worden. Hy bragt zelfs koddige, en geestige vertelzeltjes voor den dag, die blyken deden, dat zyn geheugen door den wyn niet verder gekrenkt was, dan dat hy dog ieder oogenblik vergat, dat hy, weinig te vooren ons reeds de zelfde aardigheden had opgedist. Hier zag men een der gasten, die hoe meer hy dronk, hoe meer hy tot praten, razen, en tieren, uitborste; terwyl een ander schielyk aan het zwygen raakte, en in een diepe mymering scheen te vervallen. Vermids de meesten aan het snappen bleven, en ieder schier op een byzonder onderwerp, wierd het gezelschap op 't laatst in verscheide kleine troupen gesplitst, die ieder een byzondere klugt voor my speelden, en op haar beurt myn' aandagt tot zig trokken. Hier raakte men aan het disputeeren over zaken, waar in men zelfs nugter, van beide zyden, even onkundig was, en hoe minder men elkander verstond, hoe heviger men zig onderling te keer ging, en hoe kragtiger men zig verbeelde de wederzydsche tegenwerping op te lossen, en al lukte het, na de moeielykste pogingen, de strydende partyen te scheiden, en hen te doen beloven geen woord van de betwiste zaak meer te reppen, raakten ze op het minste woord, dat naar hun geschil zweemde, op nieuws handgemeen. Aan een' anderen kant hadden zig twee Liefhebbers t'zamen in een *Canapee* geworpen, en, schoon ze mogelyk elkander geen tweemaal van hun gansche leven, gezien hadden, waren hunne harten zo vertedert door den drank, dat ze zig duizendmaal omhelsden, en de handen kusten, onder de ernstigste en hevigste betuigingen van zo een vuurige, en standvastige vriendschap, dat ze liever duizendmaal zouden sterven, dan malkanders geringste belangen ooit, of ooit, te verwaarlozen. Gelyk nu het onderling vertrouwen een der wezentlykste eigenschappen is van een' rechtschape vriendschap, begonden ze t'effens, kwanswys met een stille stem, dog zo, dat wie maar wilde, hun gesprek horen kon, malkander verslag van hunne *amours* te doen; geen genoegzaame kragtige uitdrukkingen uit het verhitte brein wetende te haalen, om de onuitsprekelyke hevigheid, en allergerafineerdste tederheid, van hunne liefde, te beschryven, en de weergaloze bevalligheden, en ongehoorde verdiensten, van hunne Meestressen, tot het hoogste toppunt van volmaaktheid te verheffen. Dog hier liep de onveranderlyke, schoon versche vriendschap 't grootste gevaar der waereld van plotseling te zullen vervallen, vermids ieder

met een brandenden iever staande hield, dat de beminde van zyn vriend, hoe schoon ze ook wezen mogt, by de zyne niet te vergelyken was. Beiden bleeven ze hier op zo onverzettelyk staan, dat het waarschynelyk slegt 'er meê afgelopen zou hebben, had ik my niet, by tyds, tot scheidsman, met wederzydsche bewilliging, opgeworpen. Reeds onderrigt, door de onderlinge confidentie, van wat slag de afgemaalde onvergelykelyke schoonheden waren, vroeg ik den een, *of zyn Maitres niet een bruinette was;* hier op wierd my ja geantwoord, gelyk ook op de vraag, die ik aan den ander adresseerde; *of zyn liefste niet onder de blonden moest gerekend worden. Wel waar toe diend dan het geschil van de Heeren?* hernam ik hier op, *dewyl ze beide gelyk hebben, en de eene Dame, buiten tegenspraak, de schoonste is van alle de bruinetten, en de andere, de beminnelykste van alle de blonden.* Dit vonnis kwam hun zo onpartydig, en zo voldoende voor, dat na elkander op nieuws omhelst te hebben; zy my beiden gelyk om den hals vlogen, en tot een derden in hunne onverbrekelyke vereeniging namen.

Ik zou groote moeite gehad hebben om my van hunne walgelyke caressen te ontslaan, indien de Heer van 't huis met waggelende schreeden my niet genadert was, en my op een' *mysterieuse* wyze by de hand in een hoek had geleid, als of hy my, in 't geheim, een zaak van 't uiterste belang had meede te deelen. Dog die omzigtige voorbereiding kwam blotelyk hier op uit. *Ik bid u, Myn Heer, slaat uw gezigt eens op onzen Mylord. Hy is zo vol als een kartou. Hy kan het niet langer op zyn beenen houden, en 't zou goed zyn hem met een zagt lyntje naar bed te krygen;* Hier op, my een teeken doende van te zwygen, begaf hy zig weer, naar de overige gasten. Het koddigste van de zaak was, dat Mylord, een oogenblik daar na, al laveerende my ook aan boord ley, om my in betrouwen, 't zelfde van den Markgraaf te komen ontdekken, gelyk ook zyn voornemen, van hem nog een boordevolletje, of twee, toe te brengen, om hem maar ten eersten naar bed te helpen. Het scheen of beide onze Helden 't zelfde opzet hadden; want zig byeen voegende, en elkander de hand van broederschap gevende, eischten zy t'effens, (ieder op zyn beurt my met een oogje toeknikkende) een bokaaltje van vriendschap, waar van in het uitdrinken meer dan de helft op hunne klederen storte.

Van dit ten deele belagchelyk, ten deele deerniswaardig spektakel, wierd ik afgeleid door 't gehoor van een naar gesnik, werwaards ik my wendende zag, dat het zelve voortkwam van een reeds bejaard man, die wel het meest tot de vreugde van 't gezelschap, tot nu toe, toegebragt, en daar toe zelfs eenige geestige profanatien niet gespaart had. Men zou den Man in zyne tranen gewasschen hebben; hy wrong zyne handen, op de deerlykste wyze, en zig zelf tot in den afgrond verfoeiende, kroop hy als een worm langs de aarde.

De verbazende, en naauwlyks gelooffelyke oorzaak van dit mis-

baar was de dronke overdenking der grofheid, en menigvuldigheid van zyne zonden, van de welken hy zig opentlyk, met de vuurigste tekenen van berouw, beschuldigde, als of hy 't geheele gezelschap voor zyn biegtvader nam.

Ondertusschen was in het midden van de zaal alles in rep en roer. Een der gasten, die, zo lang hy nog niet gansch van den drank vermeestert was, door de onedelste pluimstrykery des Marksgraafs gunst had zoeken te bekruipen, was in een tydstip tot de oneerbiedigste baldadigheid omtrent hem uitgespat, en had hem, duizend impertinentien naar 't hooft gesmeten, de welken die brave Heer, hoe beschonken ook, blotelyk met een versmadent gelach had beantwoord. Zulks door het meeste gezelschap nagevolgt zynde, maakte onzen moedwilligen dronkaard zo razend, dat, juist wanneer ik my derwaards keerde, hy naar de tafel vloog, en een mes opnam, 't geen hy, waar ik niet toegeschoten, om het zyne zwakke handen te ontrukken, den een of den ander, buiten twyfel, in de ribben zou geduwt hebben. Dit deed my vreezen, dat het langs hoe meer dollemans werk zou worden, en na zorg gedragen te hebben, dat al het scherp, door de huisbediendens wierd geborgen, maakte ik, zonder dat het van iemand gemerkt wierd, een voorzigtigen aftogt.

CCCXXXII. Vertoog.

Den 31. December 1734.

Falsum maledictum malevolum mendacium est.

Valsche Achterklap is een kwaadaardige Leugen.

IN het gemoed van den Nederlander heeft altyd een spotzieke aard geheerscht, die niet zo zeer uit kwaadaardigheid, waar van hy zonder onrecht niet kan beschuldigt worden, nog, gelyk wel te denken is, uit eene ombetoombare levendigheid van geest, als wel uit de bronader van dartelheid, door vryheid en weelde veroorzaakt, schynt voort te vloeien. Van deeze waarheid heeft men nooit gemist menigvuldige staaltjes te zien, van het begin der Republiek af tot op den huidigen dag, wanneer het den staat voorspoedig heeft gegaan in zyne bloedige Oorlogen, tegen Spanje, Vrankryk, en Engeland. Zo dra was 'er niet een slag gewonnen, of een vesting vermeestert, of onze Digters meenden zig wonder wel uit te sloven, met den vyand door spotschriften, te overladen, 't geen den gemeenen man by uitstek aanlacht, schoon het wyze luiden zeer ongerymt, en berispelyk voor moest komen, die noodzakelyk van gedagten moeten zyn, dat in diergelyke heuchelyke gelegenheden

het een deftig volk beter past, den hemel met nedrigheid te danken, dan de overwonnelingen, die zo wel als wy verwinnaars hadden kunnen wezen, met baldadige beschimpingen te keer te gaan. Dezen nogtans wierden gehoort uit den mond van 't gansch gepeupel, ja zelfs de jonge wigten, met den melk ingegeven. Ten minste heb ik, in myne kindschheid, van myne geloofwaardige Moeder, horen verhalen, dat, zo dikwils in haar jeugd een stad door onze legers wierd bemagtigt, de t'zamengevloeide Kinderen de straten deden weergalmen van dit of diergelyk onbetamelyk deuntje,

Her uit Papou,
Een spel op je mou,
Een bril op je neus,
Maastrigt is Geus.

Onze tekenaars zwigten voor de Poëten in dusdanige voorvallen geenzins, en stelden al hun vernuft te werk, om door de zinnebeelden van hunne stomme digtkunde den vyand op het smadelykste af te schetsen, zonder Koningen, en Vorsten zelf, ja dat meer is reden, en billikheid, in 't geringste te ontzien. Aldus is my een Print voor gekomen gemaakt op het opbreken der belegering van Groningen, door den strydbaren Bernard van Galen, waar in die gedugte Bisschop afgeschildert word versiert met staf, myter en volkomen plegtgewaat, op een verken, als te paard rydende. Een dwaze bespotting, die op ons van dien Kerkelyken Held te rug sprong, vermids hy met geringe magt, zo een vermogend gemenebest, als het onze, tot schand van den Landaard, dermate geplaagt heeft dat het zig gedwongen heeft gezien zich met vreemde hulptroepen tegen hem te sterken. Op de zelfde smadelyke wyze is niet zelden door Rymers, en Schilders, gehandelt Lodewyk de Grote, (van onsterfelyke gedagtenis,) wanneer het krygsgeluk hem den rug keerde, schoon hy zo lang met voorspoed het hooft aan het geheel vereenigde Europa had geboden, en zyn leven door zo veele doorlugtige zegens had verheerlykt. Onder anderen is my, geduurende de voorleede Oorlog in de hand gevallen een zot boekje, waar in een Fransch Arlequin in een Savoiardsche rariteit kas, aan een boer, alle de nederlagen van zyn landaard vertoont, en waar in die gansche Natie met haare agtbaarste Veldheeren, en haaren Groten Opperheerscher zelf, word ten toon gesteld, als een hoop van de veragtelykste jakhalsen, die ooit den deegen hebben durven dragen.

Deze schimpzieke inborst oefend zig niet alleen, omtrent vyanden en vreemden, maar verwekt ook een soort van burgerlyken Oorlog, tusschen de inwoners der verscheide Steeden van den zelfden staat, die duizend meest ongegronde vertelzeltjes, de een d'ander ten spot te berde hebben te brengen. Indien maar een of twee ingezetenen van een plaats, een zonderlinge en merkwaardige ongerymtheid be-

gaan hebben, word zulks de gansche Burgery aangewreven, en voor eeuwig nagehouden. De eene Stad is in dit opzigt ongelukkiger, dan de andere. In Overyssel is 'er, by voorbeeld, een, waar van de Kampersteur zyn naam ontleend, en alwaar de Luiden al zo wys zyn, als de wyste hunner Buuren, en nogtans van de zelven worden gehandelt, als of het genoeg was, om stapel zot te zyn, binnen de muuren dier plaats het eerste ligt te hebben gezien. Het kan wel wezen dat zommige inwoners zig door eenige wonderlyke, en zeldzame buitensporigheden, hebben by uitstek belagchelyk gemaakt. Maar welke Stad kend zig daar vry van, en is dit een voldoende reden, om al 't geen 't welk, waar het ook zyn mag, bespottelyks word bedreven, of zelfs slegts verzonnen, op den breeden rug van die stedelingen te laden.

Aan het zelfde kwaad gerugt is ook niet weinig onderhevig, een der aanzienlykste Steden van ons Holland, van dewelke in de anderen word gesproken, als of men maar aan de eerste deur behoefde aan te kloppen, om in een Gekkenhuis te worden ingelaten. Echter is het zeker dat die plaats zig met recht mag beroemen over het voortbrengen der doorlugtigste, en wyste mannen die 't Vaderland door hunne verdiensten hebben ondersteunt, en verheerlykt, en 't is niet waarschynelyk, dat hunne rykdom in dit opzigt hunne medeburgeren zy afgekort. Even waar is het dat die Stad volhard in treffelyke luiden te kweeken, en dat het gros harer ingezetenen niet een hair maller is, dan dat der omleggende plaatsen. Zy zouden zelfs onder de snedigsten der waereld moeten worden gerekend, indien ze in geest gelyk waren, aan een hunner burgeren, dien ik eens in een schuit ontmoet heb. Hy was langen tyd bevogten geweest door een Jongman, die met hem te bespotten, aan dit vlottend gemeenebest absoluit wou tonen, dat hy een' uitstekenden geest van raillery bezat. Onzen man scheen het naauwlyks de moeite waard te zyn de beschimpende vragen van zyn ongetergde wederparty te beantwoorden, 't geen den ander van spyt op de lippen deed byten, die nogtans weder moed vattende op nieuws vroeg, of het wel waar was, dat 'er in gemelde Stad zo een oneindig getal Verbeter- en Gekhuizen waren, als 'er de spraak van ging. Dog hy wierd schielyk stom wanneer hem, op staanden voet, koeltjes, en met een beleefde buiging wierd toegevoegt: *tot uw dienst Myn Heer.*

Het gezegde opent aan myne aanmerkingen een' natuurlyken, en gemakkelyken weg tot een' niet min buitensporige en hatelyke gewoonte, die onder ons in zwang gaat, en aan onze meeste Steden hegt waanschandelyke bynamen, die naar alle waarschynlykheid niet uit het geheugen onzer laatste Naneeven zullen worden uitgewist, en die men zig onderling, uit schertzing, en niet zelden uit bitsheid naar het hoofd smyt. Aldus noemt men onze Amsterdammers *Koekvreters;* die van Ter Gouw *Gapers;* de Delvenaars *Kalfschieters;* de Utrechtschen *Sleuteldragers* &c. Wat belangt de eerste scheld-

naam, de zelve heeft buiten twyfel zyn oorsprong by de zo even genoemde ingezetenen van Utrecht zelf, die, wanneer het zomerweder onze Amsterdammers naar het vermakelyk Stigt, op de Feestdagen, uitlokt, de zelven met heele troppen, zien marcheren naar de Schoutesteeg, daar de beste *heilikmaker* word verkogt, en een genoegzame provisie opdoen, om den ganschen dag, straat op, straat neer, daar aan al wandelende te peuzelen. Dog dit verwyt behoort eer belacht, dan wederlegt te worden, en doet ons meer eer aan, dan schande, vermids het schynt te onderstellen, dat ons niets gewigtigers en wezentlykers verweten kan worden.

Rakende de zo genoemde *Kalverschieters* is het my gebeurt, dat ik, elf of twaalf jaren oud, met myn' wyzen en deugdzamen Vader, door derzelver Stad trok, op Kermis tyd, wanneer een gansche bende van jongens in de wapenen was en met pistolen, en kleine snaphanen nu en dan vuur gaf. Dog vermids ik zag, dat ze niet op den halven man; maar naar de lugt schoten, zeide ik al vry hard op, dat ze zulks mogelyk deden, *uit vreeze van weder 't een of 't ander Kalf te treffen.* Hier op gebood my myn Vader, met een ernstig gelaat, te zwygen zo ik hem en my geen ongemak op den hals zogt te halen. Dog, zo dra wy in vryheid waren bestrafte hy my, met een wel verdiende scherpheid, wegens de roekelooze onbescheidenheid, waar aan ik my schuldig had gemaakt, om kwanswys iets geestigs voor den dag te brengen. Gy hebt niet alleen ten hoogsten onvoorzigtig geweest, sprak hy, maar gy hebt gespot met het geen niet bespottelyk was, en hoewel met een soort van aardigheid, als een dwaas, gepraat; want wat konden die kinderen omzigtiger doen, om hun verlustiging met geen gevaar te mengen, dan naar de lugt aan te leggen, daar niemand te kwetsen is? Wat nu het berugte *Kalverschieten* aangaat, neem eens dat dit verwyt, op een waarlyk gebeurde zaak, gegrond zy, en dat, in Oorlogstyd, een burger van deeze Stad op iets, dat zig by schemerligt beweegde, zonder wel onderscheiden te kunnen worden heeft los gebrand, en by geval een Kalf getroffen, wat heeft die man anders gedaan dan 't geen hy verpligt was te doen? 't Geen, waar op hy vuur gaf, kon al zo wel iemant geweest hebben, die de Stad wilde bekruipen, als een onschuldig Kalf. Dat zyne waakzaamheid aldus is uitgevallen, kan aan hem geenzins worden geweten, ik laat staan een' gansche Burgery tot schande strekken. Ten ergste genomen de man is wat al te haastig geweest. Dog in de meeste omstandigheden, inzonderheid in den Oorlog, zyn, van de voorbarigste en onnodigste voorzorg op verre na zo kwade gevolgen niet te verwagten, als van de minste agteloosheid; en 't is duizendmaal beter *Kalven*, *voor vyanden*, dan *vyanden*, *voor Kalven*, *te nemen.*

De toenaam van *Sleuteldragers*, hier op gegrond dat de Utrechtsen de sleutels van de stad in het jaar 1672 vry wat ver den Franschen Koning te gemoet zonden, komt my voor als de hatelykste van

allen, vermids hy schynt in zig te besluiten een verwyt van blooheid; en zelfs van verradery. Dog beide die beschuldigingen, zyn even zeer van alle bondigheid ontbloot; niemand die wys is, heeft ooit aan de dapperheid der Stigtenaars getwyfeld zelfs in dien hachelyken toestand van 't Vaderland hebben z'er treffelyke blyken van gegeven, wanneer ze, door eenige benden van vrywillige burgers, Nymegen, de eenigste stad, die weer bood, en daar door den staat, naast God, behouden heeft, manhaftig hebben helpen verdedigen. Men voege daar by, dat ze den Prins van Oranje aanboden, zo hy met zyn heir omtrent de stad blyven wilde, hunne aanzienlyke voorburgen af te branden, en zig zo lang het mogelyk zou zyn, te weren. Maar toe de Prins, meer bezorgt voor Holland, met recht goed vond zyn geringe macht derwaarts af te doen zakken, wat bleef 'er toe anders over, dan een plaats, welker verdediging volstrekt onmogelyk was, den overwinner over te geven.

Menschen die geen denkbeeld van den tegenwoordigen Vestingbou hebben, en weten, dat eertyds Leiden, Haarlem, en Alkmaar, zulke zware belegeringen hebben verduurt, brengen zig in 't hoofd, dat een stad, voorzien van wallen, en ophaalbruggen, genoegzaam in staat is, om een vyandlyk leger voor eenigen tyd te wederstaan; en zouden wonder op hooren, indien men hun verzekerde, dat burgers van een stad, zo als Utrecht, vermetel genoeg om een formeel beleg af te wagten, hun leven, volgens de algemeene krygswetten, zouden verbeuren.

Maar zal men zeggen, wat behoefde die burgery echter zig dus te verhaasten. Immers was het tyds genoeg zig over te geven, wanneer de stad zoude worden opgeëischt. Dog ik zal op myn beurt vragen, waar toe dat uitstel dienstig zou zyn geweest, in een zaak die dog noodwendig moest geschieden. Dewyl men zig onderwerpen moest, was 'er niets voorzigtiger dan zig daar van met een goede gratie, en zonder schoorvoeting te kwyten, om aldus een zweem van vrywilligheid aan de onderwerping te geven, en daar door de geneigtheid van den overwinnaar in te nemen.

Ik twyfel niet of veele myner Lezeren zullen zig verbeelden, dat dit heele Vertoog uit louter beuzelpraat, die nergens toe nut kan zyn, is t'zamengeflanst. Dog daar in zullen zy zig grovelyk bedriegen. Alle die genen, die opgemerkt hebben, wat onderlinge verbittering die schandtytels veroorzaken in 't gemoed van de gemeene luiden, die in de eer van hunne geboorte plaats zo een sterk belang nemen, dat ze zomtyds beter den naam van *Schurk* of *Deugniet*, dan van *Kalverschieter*, of *Sleuteldrager* kunnen verduwen, zullen duidelyk begrypen hoe dienstig het is de ongerymdheid, en ongegrondheid van dit wederzyds verwyt aan te tonen, en daar door de hinderpaal der onderlinge liefde, tusschen verdienstige onderdanen van 't zelfde gemeene best, uit den weg te ruimen.

CCCXXXVIII. Vertoog.

Den 21. January 1735.

Falsus honor juvat, & mendax infamia terret.

Horatius.

Hy dingt naar valschen Lof, vreest valsche Lastertongen.

'T GEen het *dingen* in de deftigste Winkels zelfs doet stand houden, is waarlyk, gelyk ik gezegt heb dat zommige Koopluiden voorwenden, dat een groot getal van Kopers dermaten staat op dat Janhagelagtig knibbelen, dat ze zonder het zelve bykans 't gansche vermaak van het koopen, dat by veele menschen een wellust is boven het bereik van alle beschryving, zouden missen. Dit vermaak zoekt men uit te rekken en te doen duuren, zo veel het eenigzins mogelyk is, en hoewel zulks meest plaats heeft in geringe luidjes, die zelden gelegendheid hebben van iets te kopen, zo zyn 'er luiden van fatsoen geenzins vry van, inzonderheid Vrouwen, en Mans van een' vrouwlyken inborst. Wanneer zommige Dames van myn kennis, ik zeg niet een pragtig Kleet, een heerlyk stelzel kanten, maar een halsdoek, een palatyntje, of eenige ellen lind nodig hebben, moet de Koets of de Slee een ganschen dag de Stad deurdraven. Mevrouw of Mejuffrouw hoe verzekerd ook van haar eige bekwaamheid, in dit stuk, betrouwt zig zelf de verrigting van zo eene hoogwigtige zaak niet, en sleept met zig in alle de galanterie Winkels, een goede Vriendin die op het dingen is uitgestudeerd, en door haar blote verschyning de Koopluiden, die haar kennen als den bonten hond, de koorts op het lyf jaagt. Overal word de grond voet voor voet betwist, en eigentlyk word de koop voltrokken, daar de waar voor de minste prys word gelaten, al bedraagt het verschil op de heele Koopmanschap maar een onnozel dubbeltje. Zo een lafhartig gedrag van luiden, die in het dingen, op een duit dood zouden blyven, kan nergens anders uit spruiten, zal men zeggen, dan uit een verfoeielyke gierigheid. Daar loopt zekerlyk niet zelden al wat van onder, dog een veel gemeener oorzaak van dat canaillieus prangen, is dat men zig doorgaans een eer maakt, van beter koop zig van alles meester te maken, dan een ander. Zulks blykt immers met de grootste klaarheid, uit de gevolgen van zo een gelukkigen koop. Zo dra krygt men geen gezelschap, of het gekogte moet voor den dag komen, en ieders gevoelen over 't zelve worden gevraagt, en na dat het in het rond is gepreezen, als een allerliefst dingetje van een kantje, of een zoet hondje van een lindje, zo moet 'er geraden worden wat het kost. Men weet wel, dat in zo een geval de wellevendheid leert dat men de zaak niet buiten den haak moet over-

schatten, op dat Mevrouw niet geloove dat met haar de spot niet word gedreeven, en egter, om het Hof aan Mevrouw te maken, vry wat boven de waarde raden. Men zou niet geloven, ten zy men het met aandagt had opgemerkt, wat een waas van vergenoegen zulks over het gelaat van de Koopster verspreid, en hoe ze haar behendigheid in het dingen toejuicht, wanneer ze eindelyk den regten prys verklaart hebbende, van alle kanten hoord uitschreeuwen: *Is het mogelyk Mevrouw? het is schande koop, waarlyk het is te geef, Ja wel, Mevrouw, zo een ander het my vertelde, ik zou groote moeite hebben om 'er geloof aan te slaan. Maar ik ken niemant in de Stad, die altyd zulke koopjes weet te doen. Je weet 'er op te loopen, Mevrouw, dat meen ik.* Deze loftuitingen strekken de Dame tot een formeele zegepraal, die geen weinigje verheerlykt word, wanneer zommigen van 't gezelschap, als door een bekentenis van nederlaag ronduit verklaren, dat ze voor zaken van 't zelfde soort, dog op verre na niet zo keurlyk, nog zo van de eerste mode vry meer hebben besteed. Maar wat staat de Dame op haar neus te kyken, en hoe laat ze de lip hangen, zo iemand kwalyk genoeg is opgevoed, om met een plompe openhartigheid de prys, en zelf iets onder de prys te raden. Waarlyk 't was om Mevrouw een ziekte aan te jagen, indien wel haast zo een onbeleeft stuk vleesch van 't overige gezelschap niet wierd overschreeuwt, en wegens deszelfs onkunde beschimpt en uitgejouwt.

Dat men zig zelf met een zege van dien aard kittelen kan, komt in 't eerste opzigt wonder voor. Dog die verbaastheid duurt niet lang, wanneer men zig te binnen brengt, dat het van de natuurlyke eerzugt onafscheidelyk is, dat die, in zaken van gewigt, zyn evenmensch onbekwaam is te overtreffen, zig met de geringe vermogentjes, die hy by zig vind, behelpe, en al wat in zyn schik zy, wanneer hy in de beuzelagtigste, en onnutste verrigtingen, zyn evennaasten de loef af steekt. Aldus heb ik Kinderen gezien, die zig naauwlyks bezaten van hoogmoed, als ze verder, dan hunne speelmakkers, spuwen konden. Wie kan aan de wezentlykheid van zo een dwaze glorie twyfelen, die zig wil herinneren 't geen ik nevens anderen heb aangetoont aangaande ligtmissen van den eersten rang, die met het bybrengen van opgehoopte staaltjes van hun zuipen, en hoereeren tragten te doen geloven dat ze als helden, in dat slag van ondeugden hunne mededingers voorby streeven, als of dezelven stil stonden.

De beschreeve roem van alles beter koop, dan anderen zig te beschaaren is by veelen van dusdanige aanzienlykheid, dat ze liever, dan den zelven te missen, met leugens, die dikwils handtastelyk zyn, en tegens hun neus weder te rug stuiten, zig den zelven zoeken toe te eigenen. Zulks word gemeenlyk genoemt, *uit zyn zak te liegen*, en is eene ongerymtheid van gedrag, die dagelyks overal een' oplettend beschouwer moet voorkomen. Zo ken ik een Vrouw,

die altyt koopjes doet, niet alleen op Erfhuizen, en by Uitdragers, maar zelfs in de Hal, en op de Vismarkt, en die, zo men haar wil geloven, al de Kooplui een rad voor de oogen weet te draaien, die iets veilen dat haar noodig, en van haar gading is. Geen wonder derhalven, dat ze aan haar Koopalligheid den lossen teugel viert; wat reden immers zou zy konnen hebben, om een vaste en zekere winst, die haar als in den mond komt loopen, van de hand te wyzen.

Dog nooit heb ik die dwepery in een hoger graad ontmoet, dan in een huisgezin van burgerluiden, naast myn deur, in het welk de Man, zo wel als de Vrouw, met die buitensporige eerzugt dermate waren bezeten, dat ze dien vaadschen roem, niet alleen by vreemden, maar ook tusschen hun beiden najoegen. Het gesmul in dat huis was oneindig, en waarom niet? Moeder wist tot zo een geringen prys duifjes, hoendertjes, en de beste zee- en riviervis te kopen, dat z'er geen rund-vleesch voor eeten kon, en Vader had zulke gemeenzame kennis met Wynkopers in het gros, dat de lekkerste wyn hem op zo weinig kwam te staan, dat men 'er zig ryk aan zou gedronken hebben. 't Geen nogtans als onbegrypelyk moet voorkomen, is dat die goede luiden, die een fraai stuivertje hadden byeengebragt, en al zoete neering hadden, met alles bykans voor niet te hebben, binnen de twee jaaren 'er glad uit waren, en naauwlyks, voor het zelfde geld, als anderen, karnmelk konden magtig worden, om dat zy die onkostbare spys, dikwils op den borg moesten halen. Het bysterste nog van alles is, dat ieder, schoon wel bewust, dat hy den ander nevens de gansche waereld lydig om den tuin leide, nogtans met een geruste verzekertheid de praatjes van zyn Ega voor goed en gangbaar geld aannam, en aan derzelver goed alloy de minste twyfel niet sloeg.

Ik heb reeds in andere gelegentheden aangemerkt, dat dikwils uit de zelfde bron van zelf-liefde dwars tegen een gestelde uitwerkingen voortstralen. Zulks heeft hier weder plaats, en men vind zo wel luiden, die *in hun zak, als die uit hun zak liegen.* Ik wil zeggen die hun glory stellen in de prys van al 't geen ze gekogt hebben, boven de waarheid te verhoogen, en de luiden, waar' het mogelyk, wys te maken, dat al wat ze kopen van de beste, en eelste soorten is. Ze dragen geen Laken by voorbeelt, dan super fyn Engelsch. Wie agt het de moeite waard te toonen; dat men beter weet? en ontmoet zo een al eens den een of den ander onbeschaaft genoeg, om te beweeren, dat het ten allerhoogste van het beste Leidsche is, zo mist hy nooit een agterdeur open te vinden. *Dan moet men hem gewis bedrogen hebben. Hy kan op het woord van een eerlyk man verklaren, dat hy het voor oprecht Engelsch betaalt heeft, en dat die Koopman niet verwagten moet, ooit weder een duit van zyn gelt te zien.*

Dusdanig is het heerschende zwak van den Heer *Koopduur,* op

wiens vroomheid anderzins al vry staat is te maken, en die, schoon hondertmaal gebotmuilt, op de zelfde wyze handelt aangaande zyn Lynwaat, Kanten, Paruiken, Uurwerken, Snuifdoozen, en daar door menschen, die hem niet kennen afschrikt van zig van zyne onschuldige Winkeliers en Werkbazen ooit of ooit te bedienen. Komt zulks die luiden ter ooren, en houden ze staande, dat ze hem hun waar tot een veel lager prys hebben laten volgen, zo zal het hem uit het geheugen gegaan zyn, en hy is geen man, om met diergelyken vizevazen zig veel het hooft te breeken.

Ik vind nog een' anderen oorsprong van het onverdragelyk *dingen*, in een overmaat van agterdogt, waar door men in een geduurige vreeze gehouden word, van door ieder, wie het ook zy, bedrogen te worden. Dit ontrustend Character schynt my toe als vry eigen aan een zekere Natie (anderzins een der edelmoedigste van den aardbodem) waar van een goed gedeelte zig met onzen Landaard vereenigt heeft. Van geloofwaardige luiden, die den tyd, wanneer 't gezegde volk tot onze alombekende liefdadigheid zyn toevlucht nam, beleeft hebben, is my verzekerd dat het zelve, in alle gelegentheden, zig met de doornen van dien agterdogt aan alle kanten bezet toonde. Niet alleen schaamden zy zig niet in de fatsoenelykste Winkels, even eens, als op de Vismarkt, te handelen, en minder dan de helft van de geëischte prys te bieden; maar ook wanneer ze het daar omtrent met de Koopluiden eens waren, ontzagen zy zig niet, alles in der zelver presentie na te tellen, na te meeten, en na te weegen, waar door ze, in zo een kwaad blaadje raakten by Winkeliers, die zig met recht, door dat gedrag, gehoont agten, dat ze naauwlyks 't geen ze van noden hadden by fatsoenlyke luiden konden bekomen, en aan veelen, schoon zonder grond, deeden vermoeden, dat hun eige zielsgestalte, aan diergelyk nadeelig gevoelen omtrent hun evenmensch, tot een rigtsnoer moest strekken. Van dit beledigend mistrouwen blyft, zo ik het zeggen durf, geen gering angeltje over, in het gemoed der nakomelingen van dit beminnelyk volk, die onder ons gebooren zyn, en ik heb dikwils met verbaastheid gezien, dat een deftig man, onder hen, na met lang dingen, prangen, en knibbelen, 't welk hem niet zelden bittere bejegeningen op den hals haalde, een stuiver of twee te hebben uitgewonnen, met de zuiverste ongedwongenheid, en met alle mogelyke blyken van een inwendig vergenoegen, een pistool twee drie voor goede vrienden dorst *spendeeren*.

Ik wil graag bekennen dat de stipte en onbevlekte oprechtheid, in deeze eeuw, zelf by luiden, die met den naam van eerlyk pronken, gansch zeldzaam is, en dat het derhalven geenzins te mispryzen kan zyn, dat men aangaande de lagen, die ons van alle zyden omringen, op zyn hoede zy. Dog zulks moet plaats hebben in zaken van eenige aangelegendheid, en een man die het 'er niet op aankomt, behoort zig liever willens en wetens, eenig klein geld te laten

afknevelen, dan een half uur zig op te houden, met by oortjes en duiten, naar de regte waardy van eenige waar op te klimmen. Voor myn part ik wil gaerne bekennen, dat, wanneer ik my bevind in gezelschap van iemand van dien aard, die iets wil koopen, ik my in de uiterste verlegenheid bevind, en dat, beschaamt over deszelfs schaamteloosheid in dit opzigt, ik in 't gemeen onder 't een of 't ander voorwendzel, tracht my weg te pakken, om geen gepynigd getuigen van die onedele en hatelyke knibbelary te zyn.

CCCXLI. Vertoog.

Den 31. January 1735.

*) Gloriæ bonus odor ex re qualibet.

Waar d' Eerzucht ook uit vloei' zy geeft geen kwaden Reuk.

Heer Spectator,

't GEen gy ons gezegt hebt aangaande de algemeenheid der eerzugt, waar door ieder van rechtschape verdienste ontbloot, zyn geringe en zomtyds versmadelyke talenten tracht te doen gelden, zo veel het eenigzins mogelyk is, zal ik door eenige nieuwe voorbeelden en bewyzen pogen aan te dringen.

Schoon veel spys en drank te kunnen bergen eer een goede hoedanigheid is voor een vleischkuip, of voor een wynvat, dan voor een mensch, worden 'er nogtans met duizenden gevonden, die van 't eerste zo wel als anderen van het laatste, zig een gewigtige *merite* maken, en daar op, wanneer ze maar eenigzins de conversatie derwaards kunnen sleepen, onophoudelyk snoeven. Hoort men in zommige gezelschappen het gesprek uuren lang zig hegten aan het onderling verhaal van Bachike heldendaden, in anderen hoort men de lugt weergalmen van het wederzyds opsnyen wegens treffelyke en roemrugtige zegens behaalt over bykans onverwinnelyke schotelen, en met gerechten bebolwerkte tafels. Onlangs ontmoete ik nog zo een smakelyken broeder, die (na echter, met een verdienstige zedigheid, het zeil gestreeken te hebben, voor Aarnout van Overbeek, en anderen in dit opzigt doorlugtige Mannen, welker roem genoegzame kans heeft om tot onze laatste Naneeven over te gaan,) ons vertelde, dat hoewel hy reeds bejaard zynde vry wat van zyn vori-

---

*) In plaats van *Lucri*.

gen appetyt verloren heeft, hy onlangs met drie anderen Tafelridders een aanzienlyke Kabeljauw op verscheide wyzen toebereid tot de graten toe had helpen vernielen. Dat hy dezen eersten Krygstogt met glory geëindigt hebbende nog had aangenomen een gansche Kapoen te vermeesteren, het welk hy met zo eene standvastige kloekmoedigheid had verrigt, dat hy zelf de beentjes had gekraakt om 'er het merg uit te zuigen. Deze Heldendaad verhaalde hy met zo een zegepralend gelaat, als of hy, gelyk een tweede Cimon, Zoon van Miltiades, na het winnen van een Zeeslag, den zelfden dag in een bataille te land de overwinning had weggedragen.

Dit slag van gloryzugt is ook huidendaags tot de Vrouwen overgebragt, en zelfs tot Vrouwen van fatsoen, die eertyds niet zonder reden zig verbeelden, dat eene zekere teerheid in eeten en drinken voor haare sexe geenzins ongevoeglyk was, en liever haaren honger onvoldaan lieten, dan gevaar liepen van voor vraten door te gaan. Maar 't is uit met die mode, gelyk met meest alle de modes, die de Vrouwlyke zedigheid eertyds in haare bescherming namen, en het zou veelen van onze Dames leed wezen, dat ze zig bykans in alles niet zo rustig, en zo mannelyk droegen als de Mans zelf. Ik heb onder anderen, een jonge Juffer gekend, die even eer men aan tafel gong, gelyk het in groote huizen niet ongewoon is, hondert oesters, met een ongelooflyke spoed haar keelgat doorjoeg, en daar na zo smakelyk van alle de gerechten door peuzelde, als of die voedzame schulpvisch maar diende om haar maag een nieuwe graagheid by te zetten.

Trouwens in het drinken speelen de hedendaagsche Vrouwtjes ook niet slim by. Ik wil hier niet spreeken van gemeene en zelfs fraye burgerwyven, die onder ons zo een gruwelyke menigte uitmaken, en bykans den ganschen dag door, beurt om beurt, de maag, door het onmatig zwelgen van warm water verslapt en verzwakt, met sterken drank verkwikken, en de ingewanden, door Brandewyn of Jenever verhit, wederom met heele stromen van Koffy en Thee, pogen te lessen. Eene verfoeielyke beurtwisseling van ongeregeltheid, die noodwendig menigvuldige huisgezinnen moet te grond doen gaan. Ik meen gewag te maken van Vrouwen van fatsoen die zig niet ontzien roem te stellen in een stevig glas Wyn te kunnen verdragen, van die capaciteit dagelyksche proeven durven geven, en die van haare sexe, welke niet goed vinden meê door te slaan, uitkryten, voor *Precieuses*, en voor Dametjes die *la petite bouche*, of het klein mondje maken. Niet dat ik de minste ergernis vind in Vrouwen, die opentlyk durven verklaren, dat ze in goeden Wyn smaak vinden en alle gemaaktheid daar latende een behoorlyk glaasje van die hartverkwikkende vogt durven nuttigen. Maar ik kan geenzins zien, dat de beminnelyke ingetogenheid, die de fraaye sexe tot zo een aanlokkend sieraad strekt, Vrouwen van geboorte en opvoeding toe kan laten zig in 't openbaar en met waarheid te

beroemen, dat ze Mans, die voor stoute drinkers te boek staan, met een wakkeren roes naar huis hebben gezonden.

Het is waar, dat zo een schaamteloze eerzugt onder onze Hollandsche Dames van fatsoen vry zeldzaam is. Dog, 't geen ten hoogsten is te verwonderen, dezelve is tegenwoordig gansch niet zeldzaam by Fransche Dames van de grootste aanzienlykheid, schoon in vorige tyden, voornamentlyk in de Provintien, duizenden van Vrouwen ontmoet wierden die nooit Wyn ten zy met water getempert over haare lippen hadden laten gaan. Van die soberheid zyn zekerlyk nog loffelyke overblyfzels op het land en in de kleine plaatsjes, die nog door den vloet der besmettelyke kostelykheid niet overstroomt zyn. Dog in de groote Steeden, en inzonderheid te Parys maken huidendaags de Dames van rang alzo weinig werk van een knip te drinken, als van de Mans zelfs te vryen, en zonder schaamte agter na te loopen. De eernaam van *rude buveuse* of stevige drinkster, mishaagt zommige van die Vrouwen gansch niet, en ze doen haar uiterste best, om die meer en meer te verdienen.

't Is aanmerkelyk, Myn Heer, dat Vrouwen, wanneer ze zig aan den drank gewend hebben, doorgaans, indien ze maar met geen grote glazen hare maag bezwaren, het zonder dronken te worden langer als sterke drinkers zullen uithouden. Ik geloof zulks te hebben ondervonden, en durf 'er de waarheid van verzekeren, hoewel de natuurkundige oorzaak my daar van verholen zy; ten minste kan ik betuigen, dat ik in jonger jaaren, wanneer ik voor een boutelje of twee Bourgogne Wyn niet zeer vervaart was, my te Parys gevonden hebbe, in een *vierkant partytje*, zo als de Fransche zig uitdrukken, te weten in een gezelschap van twee Mans en even zo veel Vrouwen, daar wy van de fraye sexe, binnen weinig uuren tafelhoudens zo wierden afgesmeert, dat wy gedwongen waren het hazepad te kiezen, hoewel men aan onze beminnelyke vyandinnen en verwinnaressen naauwlyks zien kon dat ze Wyn geproeft hadden, en zy ons met zo veel koelheid, als perssende beleeftheid, trachtten te bewegen, om, tot afscheid, met haar, een glas van de kragtigste ratafia, op den Wyn, tot een zakkertje te gebruiken.

Dog, om weder te keeren tot de Keukenkelder, ik weet zeer wel, dat derzelver gulzigheid, door hun zelf, en door hunne verdedigers hier mede verschoont word, dat de eene mensch meer kan, mag, en zelfs moet eeten, dan d'ander. In zig zelf is dit een onwedersprekelyke waerheid, maar het hapert hier niet zelden aan de gegrondheid van de toepassing. Het is zeker dat het geoorloft, en nodig is aan iemant, die van een sterken aard is, en door ligchaams oefening de spyze gemakkelyk en spoedig verteert, meer te eeten, dan iemand, die een zwakke maag heeft, of zonder uitwendige beweging, gansche dagen op zyn Studeerkamer verslyt. Ik weet zelfs, dat de matigheid eigentlyk niet bestaat, in veel of weinig spyze te nuttigen. De matigheid is een hoedanigheid van de ziel, en niet

van de maag, van het redelyk, en niet van het dierlyk schepzel. 't Is die kragt des gemoeds die de drift tot het voedzel in toom houd, en belet verder te gaan, dan onze liefde voor het leven, gezondheid, en rustige frisheid het toe kan laten. Op dien voet kan het zeer wel gebeuren, dat die geen die het minste aan een tafel consumeert de onmatigste, en die het meest van allen eet, de soberste zy, te weten, als de eerste meer spyze gebruikt, en de ander minder, dan hy weet in staat te zyn, het lighaam ten nutte, te verteeren. Daar is een zeker middel, voor ieder in het byzonder, om te weten, of hy matig of onmatig is, hier in bestaande, dat men zyn aandagt hegt, niet aan den toestand, waar in men zig voor, en in het nuttigen van voedzel gevonden heeft, maar aan den toestand die op het nuttigen is gevolgt. Een middel dat in het gemeen zeer word verwaarloost, gelyk blykt by het onredelykste en geenzins het minst gebruikte van alle spreekwoorden: *Eeten wat men lust, en lyden wat men kan.* Ik wil zelfs onderstellen, dat de grootste kampvegters van den disch nooit meer inzwelgen, dan 't geen hun kragtige, en wel gestelde maag kan verduwen, en dat hun grote eetens lust maar een teeken is van frisheid, en gezondheid. In dit geval zelfs kan ik niet zien, dat ze de minste reden van hier op te roemen hebben; hunne sterke gezondheid is een geluk, dog kan hun onmogelyk tot eer strekken. Maar die onderstelling is zekerlyk dikwils valsch, gelyk zonder moeite kan worden bespeurt, aan de doffe vadzigheid die alle ziels en lighaams vermogens, der meeste vraten, na het maal, inneemt, en met 'er tyd zig van de zelven geheel en voor altyd meester maakt. Hier by komt, dat die onbepaalde vreetzucht zo wel een teeken kan zyn van een bedorve en slegtgestelde maag, als het grootste gebrek van appetyt, gelyk het zigtbaar is, aan zekere schendkeukens, die 't minste getal der Gulzigaards niet uitmaken, die maar aan de ingezwolge spys tot een goot en doorloop strekken, en welker levend geraamte wel haast onder de teering schynt te moeten bezwyken.

Dog dat veelen van deze spysverslinders, en snoevers over deze hare bekwaamheid, dikwils geen werk maken van zig te overaazen, is handtastelyk by de beestagtige weddenschappen, die tusschen die luiden dagelyks voorvallen, wie het meest vreeten kan, of het aannemen om, voor een zekere zomme gelds, binnen een zekeren tyd, de eene of d'andere quantiteit, visch of vleisch in hunne holle darmen te slingeren, waar in men, liever dan het op te geven, zig zomtyds in gevaar stelt van te barsten, en aldus met zyne eige tanden zyn graf uit te holen. Ik zal my met deze korte aanmerkingen te vreeden houden, en blyven, Heer Spectator, &c.

Veele onmaatige Wynzuipers brengen de zelfde ontschuldiging by, die hier aangaande de vraten is wederlegt, te weten, dat de een meer kan verdragen, dan de ander, dat ieder zig zelf moet kennen, en dat niet het nuttigen van deeze of geene quantiteit van drank,

maar de dronkenschap verboden is, waar door gebeurt, dat de een een stoop, en d'ander geen pintje mag drinken. Dit is hier weder, net als in het vorige geval, eene generale waarheid, waar aan niets anders dan een altyd gegronde toepassing ontbreekt. Ik moet belyden, dat 'er veel menschen zyn, die een' onbedenkelyke quantiteit Wyn kunnen laden, zonder schandelyke tekenen van dronkenschap te geven. Ik wil zelfs niet ontkennen dat het een geluk is, en wonder wel, in onmydelyke gelegentheden, een anderzins sober Man te pas kan komen. Dog 't geen ik niet behoef te bekennen, vermids niemand des onbewust is, is dat in veele landen, het onze geenzins uitgezondert, nevens pluimstrykery, en onbeschaamtheid, het zekerste middel, om zyn fortuin te maken, bestaat in zig van die bekwaamheid, in alle omstandigheden, daar het de moeite waard is, te bedienen.

Maar zullen op hun beurt die bazen van de flesch wel durven ontkennen, dat het met die gaaf is gelegen, als met alle de anderen, die zonder een gestadige oeffening onmogelyk tot een zekeren trap van volmaaktheid kunnen stygen? Zou het met hen en den Wyn niet gelegen zyn, als met de Russen, die door menigte van nederlagen het middel gevonden hebben om hunne verwinnaars de dappere Zweeden te vermeesteren? Daar by, die liefhebbers, kunnen die het zo net ramen, dat ze nooit boven hunne kragt drinken? Zulks is niet wel doenlyk. Ze weten dat ze een zeker getal flessen Fransche of Moezel Wyn zonder dronken te zyn niet zelden agter hun knopen gestoken hebben; maar is alle Wyn van de zelfde soort even sterk? Zyn zy zelf ieder dag in een en de zelfde gesteltheid van maag om met de zelfde plas druivenzap zonder beroerde harssenen, zig te laten overstromen? Maar, zeggen ze, wy mogen eens een verheuging hebben, dog zo dra voelen wy niet, dat de Wyn ons meester word, of wy weten 'er plotseling uit te scheyen. Ja maar gebeurt het niet dat de Wyn hen al weg heeft, eer ze het eens merken? en 't geen ze met een verzagte uitdrukking verheuging noemen, is dat niet wel nu en dan een stevige knip? en schoon zy betuigen durven, dat ze 's anderen daags weder zo fris, als een karper zyn, is het niet zeker, dat zulks eerst moet verstaan worden, van 's agtermiddags, als 'er weer oly in de lamp is? Maar neem dat ze aan niets van dit alles onderhevig zyn, geven ze geen aanleiding aan zwakker flesgenoten, om zig door nayver te buiten te gaan? en is het niet ergerlyk dat zelfs deftige luiden, schoon zonder in een schandelyke dronkenschap te vervallen, dagelyks alleen een quantiteit van Wyn verslinden, waar mede hondert zieken zouden kunnen verkwikt worden? Eindelyk leert de ervarenheid dat de Wyn, schoon hy hun geen gevoelbare ongesteldheid dagelyks toebrengt, zyn regt van hun verderfelyk te zyn niet verliest, en dat zo een vreemd vuur, het natuurlyk levensvuur allengskens verdooft, en hen dreigt met een' verhaasten dood of met een zwakken pynelyken en ondragelyken ouderdom.

De naaste reize zal ik het gemeen meedeelen een aanmerkenswaardigen brief, van een Leuvens Student, die tracht te bewyzen, dat de Leer der Jansenisten, op verre na zo wel niet aaneenhangt, en dienvolgens op verre na zo wel niet kan worden verdedigt, als het Systhema der Jesuiten.

CCCXLII. VERTOOG.

Den 4. February 1735.

Infelix operis summa.

HORATIUS.

Dit is by ongelyk 't voornaamste deel van 't Werk.

Leuven den 26 December.

HEER SPECTATOR.

SChoon ik, gelyk gy wel denken kunt, Catholyk ben, en wy op onze vermaarde Universiteit ons weinig met werken van die der andere Gezinten bezig houden, heb ik nogtans met aandagt en genoegen eenige Deeltjes van uwen Spectator geleezen. Inzonderheid, heb ik veel behagen in 't geen gy zo onpartydig hebt geschreven, rakende de Getrouwheid van onze Geloofs- en uwe Landgenoten voor hun Vaderland, en in de edelmoedigheid die gy getoont hebt, met de zelven tegen den laster van de zo gezegde Gereformeerden, in dit opzigt, te beschermen.

Ik heb ook, zonder verstoring, in uwe Vertogen gezien, dat gy op de Jesuiten weinig muts hebt. Gy moet weten, Myn Heer, dat hunne haring, by ons Leuvensche Studenten, ook niet zeer en braad, en dat wy niet gaerne de gelegendheid verwaarlozen, van deeze gewaande Gezellen van Jesus te beschimpen: Wy vragen, die doortrapte Paters wel eens, van welken Jesus zy de Gezellen zyn, of het is *van den geboren wordende, of van den stervenden.* Wat ze hier op antwoorden, zyn ze in de knip, want in 't eerste geval, schelden zy zig zelf uit voor *Ossen*, *Koejen*, *en Ezels*, en in het tweede, voor *Struikrovers*, *en Moordenaars.* Wy zyn daarom juist geen Jansenisten, ten minsten niet veelen onder ons, maar eer, onder dat middelslag te rekenen, dat wel by u, dog by weinige anderen van uwe Gezinten, bekend is. Ik kan ook zeer wel begrypen, dat gy liever *Jansenisten*, dan *Jesuitisten*, tot uwe Medeborgers hebt, vermids gy op derzelver trouw natuurlyker wyze beter staat kunt maken, dan op die der anderen, die, behalven de Over-

heden van uw Land, nog een hooger Overheid, zelfs in het Waereldlyke, vinden, die zy magtig erkennen hen van den eed van getrouwheid aan hunne wettige Heeren gedaan, en van alle anderen banden, waar door zy aan hun Vaderland verknogt zyn, los te maken. Niet min natuurlyk is het, dat de leer van de eersten, als beter, in verscheide deelen, met de uwe overkomende ulieden beter gevalt, dan die der laatsten, welker Zedekunde voornamentlyk U als verfoeielyk, en zo onredelyk, als onchristelyk toeschynt. Indien gy U echter geheel van vooroordeelen omtrent het denkbeeld, dat van die twee partyen te vormen is, wilt ledig toonen, en de zaak in haaren innigsten grond wilt onderzoeken, zult gy, zo ik my verbeelde, moeten toestaan, dat, omtrent het geen men geloven moet, het Systhema der tegenwoordige Jesuiten vaster aan een hangt, en dienvolgens gemakkelyker verdeedigt kan worden, dan dat der navolgeren van Jansenius, 't geen aan een kleeft, als een zak met haspelen; ja dat meer is, waar van de verscheide stukken, hoe treffelyk ze in zig zelf, ieder in het byzonder, mogen wezen, zig onderling duidelyk bestryden, en omver werpen. Indien 'er eene onfeilbaarheid, gelyk wy alle belyden, noodwendig in de Kerk wezen moet, kan dezelve niet gevoeglyker, om haare vereischte uitwerking te doen, en alle ryzende geschillen te beslissen, geplaatst worden, dan in den Paus, die altyd in staat is te verklaaren wat als regtzinnig moet omhelst, en gevolgt worden, en daar door alle dwalingen kragtdadig te weeren.

Dat onfeilbaar gezag in tegendeel te willen zoeken, in het gevonniste der verscheide Concilien, en in de Schriften der Vaderen is het zelfde, als een naalde in een' Hooiberg te willen vinden. Wie zal voor eerst decideren de zware questie, welke Kerkelyke vergaderingen wettig en algemeen zyn geweest, en dus met de nodige authoriteit bekleed, om aan het geloof der Christenen tot een onfeilbaar richtsnoer te strekken. Dog 't geen nog meer klemt, is dat het *gewysde* der Concilien, ons by schrifte zynde nagelaten, met alle andere schriften, zelfs met Gods onfeilbaar Woord, noodzakelyk gemeen moet hebben, dat ze door de aanklevers aan verscheide gevoelens, verscheidenlyk kunnen worden uitgelegt. Zulks moet derzelver onfeilbaarheid volstrekt onnut maken, en van alle mogelyke dienstigheid, en uitwerking, aangaande de verbanning van dwalingen en ketteryen, beroven; ten zy geduurig by de Kerk tegenwoordig zy een levend en onfeilbaar uitlegger, met wien men kan raadpleegen, wegens den waren zin van al 't geen by ons erkend word, als ons tot een regel der rechtzinnigheid voorgeschreven, en die op deze wyze de eenigheid des Geloofs in de Christen waereld alleen bekwaam is te handhaven en den nakomeling ongeschonde over te leveren. Want te willen stellen, dat ieder voor zig zelf niet alleen het recht, maar ook de nodige bekwaamheid bezit, om door 't middel van onderzoek den rechten zin van alle die schriften te ont-

dekken, is oogenschynlyk de onfeilbaarheid der Kerke te verschoppen, en tot de Grondbeginselen de Protestanten regelrecht over te stappen.

Ik beken, dat de Jansenisten, nevens ons den Heiligen Vader als het zigtbaar hooft van de Kerk aanmerken, of om eigentlyker te spreken dat ze hier met ons de zelfde uitdrukking gebruiken. Maar om de waarheid te zeggen, dezelve verliest by die luiden haare grootste kragt. De Paus is in hun zin geenzins gelyk aan het hooft van het menschelyk lighaam, dat alle andere leden, welker beweging aan den wil onderworpen is, volstrekt en alleen bestiert, en regeert. Hy is in betrekking met de anderen Bisschoppen blootelyk als *Primus inter Pares* de eerste in rang tusschen zyns gelyken, en als een voorzitter van de hooge Geestelykheid. Zo ze het Opperbestier van Kerkelyke uitwendigheden aan zyn gezag overlaten, ze betwisten hem het wezentlykste, te weten de Regeering over de Conscientie, en de magt van aan 't Geloof Wetten, die alle Christenen verpligten, voor te schryven. 't Geen nog het wonderlykst moet voorkomen; zy erkennen hem voor het hooft van de Kerke, en volgens hunne Grondstelling is het hun onmogelyk hem aan te zien, anders, dan een ketter, ja zelfs een der gevaarlykste ketters die de waare Religie ten verderve strekken kan. Ik moet U verhalen, Heer Spectator, hoe ik over deeze stoffe redenerende met myn Contubernaal (die niet weinig verdagt is de Jansenistery aan te kleven; inzonderheid wegens de zedigheid en ingetogenheid van zyn gansch gedrag,) ik den zelven zo vast zette, dat hy zig niet meer roeren kon, en hem absoluit bragt, gelyk wy ons uitdrukken, *ad terminos non loqui.*

Om hem zoetjes in myn hinderlaag te lokken, vroeg ik hem, wat hy door kettery verstond. Hy antwoorde zeer verstandig volgens onze beginselen, dat alle dwaling geen kettery was, dewyl onze Moeder de Heilige Kerk, omtrent zekere onderwerpen, dwars tegen elkander gestelde gevoelens door den vinger ziet, gelyk, by voorbeeld, aangaande de onbevlekte geboorte van de Heilige Maagt: maar dat kettery betekende dwalende gevoelens omtrent de ware Grondstukken van het Catholyk geloof; toen was hy al onder myn bedwang, en ik dagt dat het tyd was hem het net over het hooft te halen, met hem te gemoet te voeren, dat, volgens zyn definitie, by de Discipelen van Jansenius de Paus noodwendig voor een ketter, en een zeer gevaarlyk ketter moest te boek staan. Naar de reden van dit myn voorgeven gevraagt zynde sprak ik aldus: Gy, noch geen oprecht Catholyk, kan loochenen, dat ons leerstuk omtrent de onfeilbaarheid van de Kerk met regt als de grontslag van ons gansch geloof moet worden aangemerkt, vermids het onwedersprekelyk is, dat, het zelve eens vastgesteld zynde, alle de andere leerstukken van zelfs volgen, en met gerustheid, zonder het minste onderzoek, kunnen en moeten aangenomen worden. Zo dat niet

alleen deeze stelling fondamenteel is, maar de fondamenteelste van allen, en eigentlyk als het kenteken, en de livrei van een waar Catholyk moet worden aangezien. Nu is het zeker, dat de Jansenisten van gevoelen zyn, dat omtrent dit allergewigtigst, en wezentlykst stuk de Paus in een zeer grove dwaling steekt, vermids hy gelooft, en voor de gansche waereld daar voor uitkomt, dat de onfeilbaarheid by hem, en by hem alleen, onafscheidelyk berust. Myn Vriend die in de kunst van fyn te disputeren wonder wel is geoefent, en in tyd van nood geen exceptien, en distinctien, die eenigen dienst kunnen doen, van de hand zal wyzen, zei hier op, dat de zaak te regt beschouwt zynde, het klaar bleek, dat de Jansenisten en de Heilige Vader, het zelfde gevoelen omtrent de onfeilbaarheid hadden, en even sterk beweerden, dat de zelve het wezentlyke Character is van de waare Kerk, dog dat ze blotelyk verschil hadden omtrent het onderwerp waar in de onfeilbaarheid geplaatst is, en gezogt moet worden. Maar gy zult ligt begrypen, dat ik my de kragt van myn argument zoo ligt niet liet ontfutselen, wanneer gy zult weten, dat ik het kunstje van alle questien pro en contra te verdedigen, zo fix op myn duim heb, dat, zonder roem gesproken, de heele Universiteit my de waardigheid van *primus* toedenkt. Ik repliceerde dan op de volgende wyze. Uwe bygebragte distinctie is hier nergens nut toe, vermids het verschil, 't welk de Jansenisten, omtrent het ware onderwerp der onfeilbaarheid, met den Paus hebben, even zo fondamenteel is, als 't geen 't gansche lighaam van de Protestanten met onze Moeder de Heilige Kerk heeft omtrent de noodzakelykheid, en het wezentlyk bestaan van de onfeilbaarheid. Voor eerst, is het onwedersprekelyk, dat ons leerstuk aangaande de onfeilbaarheid, al was het demonstratief bewezen, de Kerk den geringsten dienst niet kan doen, ten zy teffens onfeilbaar blykt waar de zelve moet gezogt, en waar met haar, met een volstrekte gerustheid, kan worden raadgepleegt. Zonder dusdanig handtastelyke kentekenen is het gemelte leerstuk blootelyk berooft van alle de heilzame uitwerkingen, die wy daar aan toeschryven. Dog het zelve word, dat meer is, verderfelyk voor de Kerk, wanneer iemant, zonder grond gelooft of veinst te geloven, dat de onfeilbaarheid by hem berust en wanneer hy genoegzaam gezag en crediet bezit, om het zelfde gevoelen by de grootste menigte der Catholyken voor waarachtig door te doen gaan. Zulks immers stelt zo een aanzienlyk gedeelte der Kerk oogenschynlyk in gevaar, om uit de hand van die gewaande onfeilbaarheid verfoeielyke ketteryen, in plaats van heilzame waarheden, te ontfangen, en is daar door in staat de gansche Christelyke Religie te ondermynen, en wel haast ter neder te doen plotzen. Dit geval nu is in allen deelen, net het zelfde met het geen de Jansenisten onderstellen, aangaande den Paus, en het recht van onfeilbaarheid, 't welk hy zig durft aanmatigen, en zy, zo wel als de Protestanten,

denken staande te kunnen houden, by voorbeeld, dat de *Bulle Unigenitus*, waar in verscheide formele texten van de Heilige Schriftuur, bykans van woord tot woord, als stellingen naar kettery zwemende, worden veroordeelt, aan alle, die gemelte Bulle aannemen, gevoelens opdringt, die hen aan oneerbiedigheid voor 't woord van den levenden God, en aan wezentlyke blasphemie, of godslastering schuldig maken. De dwaling dienvolgens, die de aanhangers van Jansenius omtrent dit grondstuk den Heiligen Vader toeschryven, is zo fondamenteel, en zo verderfelyk, als een dwaling wezen kan, en derhalven moeten ze noodwendig het hooft van de Kerk, voor een ketter, en zelfs voor een der gevaarlykste, en verderfelykste ketters houden. Schoon het kragtig aandringen van dit myn bewys myn Contubernaal in de uiterste verlegendheid bragt, merkte ik dat hy zig bereide, om met de eene of d'andere oplossing voor den dag te komen, en ziende, dat hem nog een agterdeurtje open was, vond ik goed, toe te schieten, om het zelve te stoppen. Gy zyt te wys, vervolgde ik dan, om my tegen te werpen, dat een Catholyk niet gerechtigt is, wie het ook zy, voor een ketter te houden; die niet als zodanige is geëxcommuniceert. Maar voor eerst, wie dog zal den Paus in den ban doen? en daar by is hy, die de excommunicatie oogenschynelyk verdiend, alzo wel *ipso facto*, een ketter, als, die, naar waarde, door dezelve word getroffen, op de zelfde wyze, als een booswigt te magtig, of te wel door vrienden ondersteund, om, naar verdiensten gestraft te worden, alzo wel een booswigt is, als een ongelukkiger die, met recht, door beuls handen word onteert, en infaam gemaakt. Gy ziet, by gevolg, Heer Spectator, dat de Jansenisten, voor het *hooft van de Kerk* erkennen iemand die ze gedwongen zyn als een *Hoofdketter* aan te merken; en aldus als het *hoofd* der gelovigen aannemen een' verderfelyken dwaalgeest, die onmogelyk een *lid* derzelver kan wezen. Een ongerymtheid, die alle ongerymtheden overtreft, gelyk gy met my zult moeten bekennen. Ook was de eenigste toevlugt van myn party, niet alleen aan te toonen, dat, door de zelfde zwarigheden, zo wel als de Jansenisten, gedrukt wierden, alle de genen, die, niet zuiver, en zonder distinctie, de onfeilbaarheid van zyne Heiligheid erkennen; maar ook een goed gedeelte der zelver op de *Jesuitisten* te rug te kaatsen. Dog ik stopte hem wel haast den mond, met hem te doen zien; dat, zo hy hier in slaagde, de gansche onfeilbaarheid, en, die grondslag haar onttrokken zynde, onze gansche Kerk zelf noodwendig ter neder moest storten. Ik blyve.

In 't vervolg zal ik tragten te raden, met wat bewyzen de Verdediger van Jansenius de *Jezuitisten*, aangaande deeze zwaarwigtige stof op zyn beurt is te keer gegaan.

CCCXLVI. VERTOOG.

Den 18. February 1735.

Non mihi tot positus numero comprendere fas est,
Adjicit ornatus proxima quæque dies.

OVIDIUS.

Eer teld ik al de blaén, die op de boomen groeien,
Eer al de Byen, als de Boekwyt is aen 't bloeien;
Als de verscheidenheit van 't Vrouwelyk getooi;
Daar 's niet een dag of zy bedenken eenig mooi.

WESTERBAEN.

DE Schryver van den volgenden Brief doet my weten, dat hy vreest met den zelven te laat te komen, om dat 'er een gerugt gaat, dat ik in 't kort met schryven op zal houden. Dog hy kan op de valsheid van dat uitstrooizel staat maken zo ik niet meer te vreezen heb voor gebrek van gezondheid, dan voor gebrek van stof. Dat ik na het eindigen van het tegenwoordig stukje, als een vervolg van het zelfde werk, onder een anderen tytel mogt beginnen, is niet onmogelyk, en zal werkstellig worden gemaakt, indien ik bevroeden kan, dat zulks aan de algemeene smaak voor nieuwigheid niet onaangenaam zal wezen.

HEER SPECTATOR.

NA de beschryving van onze Galante Collegiekamer, en na U Ed. rekenschap te hebben gegeven aangaande onze heilzame wetten, resteert 'er niets anders dan UEd. een schets van onze gewigtige *occupatien*, en 't Gemenebest zo nutte *exercitien* toe te zenden. Weet dan, Myn Heer, dat wy alle dag zonder fout vergaderen, en daar toe de uuren *employeren*, die de Heeren *) *Bateurs de pave* voor het middagmaal, met de platte en *insipide conversatie* van allerhande Burgerluidjes in een Koffihuis gewoon zyn te passeeren. Om ons gesprek voortaan niet meer te *encanailleren*, hebben wy, die *populaire* en *tumultueuse* byeenkomsten *geabandonneert*, waar door wy niet langer *genecessiteert* zyn de *tedieuse discoursen* van Pedante Advocaatjes, styve Kooplui, en zelfs †) *Courtauds de Boutique*, zo *incapabel*, om onze §) *Bon-Gout* in 't minste te voldoen, met onze delicate ooren, en tongen te *honoreren*. Wy *ignoreren* niet, dat zommige Jonkertjes de laffe gewoonte hebben van hunne

---

*) *Straatslypers.* †) *Winkelknegts.* §) *Goeden smaak.*

goude en zilvere Vesten voor de opgespalkte oogen en gapende monden van een party *) *petits Bourgeois* aldaar dagelyks te komen *étaleeren.* Dog deeze zyn op zyn best maar Basterjonkertjes, en by ons op geen zelfden dag te noemen; nog in 't zelfde Salet te vinden. Wat ons *concerneert* wy zyn veel te *genereus*, en te groothartig, om het *subject* te willen wezen der †) *stupide* admiratie van diergelyk kleine §) *Genies*, die naauwlyks de geringste **) *Idée* hebben van de mode, en van de kunst van de zelve ieder naar zyn *particulier postuur*, en naar zyn byzonder *air* te schikken, en te *dirigeeren.*

De tyd van onze vergadering is dan *gelimiteert* binnen half twaalf, en half twee, en zonder de *pressantste* beweegredenen missen wy nooit, de zelve ieder dag te *frequenteeren.* Onzen President zou men het grootste ongelyk doen, zo men niet erkende dat het een Heer is ††) *de riche taille, fait au tour*, en van eene weergaloze *mine*, en daar by zo fleurig en teer van §§) *teint*, dat kwaadsprekende menschen, met de gruwelykste *temeriteit*, hebben durven uitstroyen, dat hy, met zyn Maitresse, zig uit de zelfde potjes smeert, en daar uit zyne schoone *couleuren* ontleend. Zo zulks al waar was, wat was daar aan veel verbeurt? waarom is het meer *gepermitteert*, door middel van Pomade en Poeder, zyn hair te blanketten, en zelfs in plaats van lokken van zyn eige gewas, het hooft met gekogte krullen te bedekken, en te *orneeren*, dan door het leggen van rood en wit de doodsche en ***) *livide* verf van het aanzigt te verlevendigen, en te *enlumineeren?* Dog het zy eene †††) *foiblesse* in dien groten Man, de zelve is hem ligt te pardonneeren in *faveur* van zyne andere uitmuntende begaaftheden, en *inexprimable talenten*, waar door hy dubbel over *meriteert* het hooft, en de §§§) *guide* te zyn van eene ****) *troupe d'élite*, als de onze is. Onder anderen kent hy niemant zyns gelyk in de gaaf, om met een' *merveilleuse* bevalligheid een burger Sinjeurtje, in deszelfs Zondags pak versmadelyk over zyn schouder aan te zien, tot zo verre, dat hy, zonder *affectatie*, en zonder zig te *forceeren*, met zyn neus, schoon niet veel groter als die van een Arlequins masker, gemelte schouder weet te bereiken. Hy behoeft den mond niet open te doen, om de heerlyke qualiteiten van zyn geest te doen doorstralen. In zyn gansche ††††) *manière de se mettre*, *brilleeren* oordeel en vinding van alle kanten, en de minste en onverschilligste van zyne §§§§) *attitudes*, *gesten*, en *mouvementen* besluiten in zig zinryker *eloquentie*, dan de sierlykste en subliemste periodes, die geschreven, of uitgesproken kunnen worden. Hy heeft in de conversatie een zeekere

---

*) *Borgertjes.* †) *Botte, Domme.* §) *Verstanden.* **) *Denkbeeld.* ††) *Van een ryzige gestalte, en zo wel gemaakt, als of hy op een draaibank was toegesteld.* §§) *Vel.* ***) *Loodkleur.* †††) *Zwakheid.* §§§) *Leidsman.* ****) *Uitgekipte Bende.* ††††) *Kledingwyze.* §§§§) *Houdingen.*

inimitable manier, van, onder een klein grimlagje, zoetjes te schuddebollen, 't geen een gansch aardige *) *equivoque* maakt, dewyl de een het zelve neemt voor een teeken van *approbatie*, en d'ander voor een blyk van afkeuring en veragting. Eindelyk, om aan zyn portrait †) *la derniere main* te zetten, hy heeft zo eene ongehoorde *penetrantie*, en scherpzigtigheid, is zo weergaloos ver in onze studie geavanceert, en heeft de Mode, in het *labyrint* van haare *inventien*, zo ieverig op het voetspoor gevolgt, en haar zo net haare *demarches* afgeloert, dat hy uit de nu *domineerende* wyze van zig te §) *ajusteeren*, weet te **) *conjectureren*, of ze lang, of kort, van duur zal zyn, en door welke andere zy zal afgelost en *gesuccedeert* worden. Zo dat hy onwedersprekelyk voor een ††) *Genie du premier ordre*, ja zelfs §§) *unique en son espece*, moet worden gehouden.

Zo dra wy vergadert zyn, plaatst zig onze beschreeve President, met het charmantste *air* van ***) *nonchalance*, in een †††) *fauteuil*, vlak tegen over de grootste spiegel, en wy *rangeren* ons; aan beide zyden, in de form van een halve maan, op dat wy allen 't volle gezigt van zyn verscheide *mouvementen* mogen hebben, die wy dan zo goed het ons mogelyk is, na doen, even eens gelyk de *Recruten*, (indien het gepermitteert is, in verheve zaken lage *comparatien* te gebruiken) wanneer ze eerst drillen leeren alle de bewegingen van een Sergeant, of Corporaal *observeeren*, en *imiteeren*.

Ordinaar begint onze Illustre Voorzitter de Galante exercitie op de volgende manier: Na zig zelf een poosje op alle wyzen te hebben §§§) *gemireert*, en *geadmireert*, en door vriendelyke lachjes te hebben *gecaresseert*, neemt hy een statig en *serieus wezen*, draait zyn hooft zagtjes over de regterschouder, vat zyn voorhangende Paruikknoop tusschen den duim en den voorsten vinger, en met den tweeden vinger knipt hy gezegden knoop, met zyne *ap- en dependentien*, over de linker schouder, en dat wel met zo een bevallig ****) *air dégagé*, dat dit alleen *capabel* is een Dame, die zig op de *merite* verstaat, smorelyk op hem te doen verlieven. Vervolgens slingert hy, op eene *distracte* wyze, en als of hy ergens anders op dagt, zyn regter been over het linker, en *hy speelt met zyn voet, denzelven op en nederwaards bewegende*, *dandineert* een wyltje met den bovensten voet, 't geen naturelyker wyze de aandagt van 't gezelschap moet *attireren*, en *fixeren* op zyne *magnifique* door een geslingerde gespen, die groot genoeg zyn, om een Paardetuig luister by te zetten. In dit postuur haalt hy met een deftig wezen, een van zyne *superbe Tabatieres* voor den dag, en *presenteert* met eene *prodigieuse gratie*, aan de naaste leeden van beide

---

*) *Dubbelzinnigheid.* †) *De laatste hand.* §) *Op te schikken.* **) *Raden.* ††) *Een Geest van den eersten rang.* §§) *De eenigste in zyn soort.* ***) *Ongedwongenheid.* †††) *Leunstoel.* §§§) *Gespiegelt.* ****) *Losse zwier.*

kanten *) *une prise de Tabac*. Dit alles word mede van allen, naar de *proportie* van ieders bekwaamheid en progressen, in deeze gewigtige wetenschap nagevolgt. Hier op springt hy schielyk op, en begeeft zig staande voor de zelfde spiegel, om zyne gansche figuur te kunnen †) *parcoureren;* schikt zyn Paruik met een platte hand aan beide zyde in order, pluist met een schilpadde tappeerkammetje eenige *irreguliere* hairtjes uit malkander, en *repareert* met een *soufletje*, de *desordre*, die daar door in de poeder moest arriveren. Daar na legt hy eenige *mouches*, welker *effect* hy op verscheide plaatsen heeft *geprobeert*, en *examineert* eenige §) *œillades*, mondtrekkingen, en manieren van op de lip te byten, nieuwling door hem zelf *geinventeert*. De spiegel al schoorvoetende *gequiteert* hebbende haalt hy zyn Goud Repetitie-Orlogie voor den dag, en wind het op al fluitende, met zo eenen lossen en ongedwongen zwier, dat de meest belovenden, onder ons, zig niet *flatteeren* durven, dat betoverend *air* ooit te zullen *attrappeeren*. Met het goud *étui*, dat daar na zyn beurt heeft, gaat het op de zelfde wyze, en met deszelfs *differente instrumentjes* doet hy een zo *gevarieerde*, en met derzelver natuur *convenable exercitie*, en dat met zo eene onuitsprekelyke bekoorlykheid, dat hy ons dermaten **) *enchanteert* dat wy dikwils vergeeten, in hem na te aapen, de *tempos* behoorlyk waar te neemen. Dit verrigt zynde, haalt hy, met beide zyne handen zagjes naar agteren gebogen, zyn Fransch broekje naar om hoog, zo verre het reiken kan, en dat op zo eene *insensible* wyze, dat die agter het geheim niet zyn niet raden kunnen waar meede hy bezig mag wezen, en om te tonen, dat hy uit alle zyne bewegingen *capabel* is alle mogelyke *avantages* te trekken, weet hy hier de *favorabelste occasie* der waereld waar te nemen, om zyn *magnifique nœud d'épeé* in onze oogen op het voordeeligst te doen schitteren.

NB. Dat onze President uit de *capricieusheid*, en ongemakkelykheid, der halve broekjes, ons, volgens zyne oneindige ervarenheid, heeft durven *prognosticeeren*, dat, de *despotique Mode*, om des te beter de reden te braveeren, dien dragt nog een geruimen tyd zoude doen stant houden; het geen uit het vernuftig brein van een onzer leeden heeft doen voortkomen het ingenieux dessein van een zeker soort van ††) *Galgjes* bequaam om de broek, zonder dat dit hulpmiddel kan ontdekt worden, op zyn plaats te souteneren. Verder strekt deeze industrieuse machine teffens tot een ornament, en van onderen op de linker zyde kan zy alles fourneeren, dat tot het zwierig dragen van een deegen, of §§) *Couteau de Chasse*, *gerequiteert* word. Ik keer weder tot onzen incomparabelen Voorzitter. Zo draa hy het agtermasker in order voelt, *bateert* hy een kleine

---

*) *Een snuifje.* †) *Doorlopen.* §) *Lonkjes.* **) *Betovert.* ††) *Gelyk de Kinderen even in den broek gestoken dragen.* §§) *Hartvanger.*

capriool, en marcheert, half gaande, half danssende, langs de kamer, van ons allen, een voor een, gevolgt; gelyk de Ganzen zomtyds vliegen; en geduurende dien march neurien wy, (waar op wy zonder exceptie wonderlyk gevat zyn,) geen straatdeuntje, of *Pierre Bagnolet*, gelyk ik onlangs van een Fransch Proponent in de Schuit hoorde, maar *airtjes*, die kars vars van Parys komen, of die we, om van der zelver nieuwheid ten vollen *geconvinceert* te zyn, op onze eige kosten laten *componeeren*. Wanneer wy nu in die zwierige en harmonieuse *processie* den muur zyn genadert maken wy op het woord van *commande*, *regts om keert u*, een' halve *) *Pirouette*, 't geen de voorsten de agtersten doet worden en den *President* in staat stelt van te *examineeren*, of wy van zyn exempel behoorlyk hebben *geprofiteert*. Als wy in deeze exercitie, van de *Hospita*, op een' tyd verrascht wierden, ging de goede sloof aan haar familie vertellen, dat de Heeren paardje speelden; en ze is zo onnozel, en onbedreve in de *Galanterie*, dat ze, op een ander maal, ons betrappende op de *delicate*, en *embarassante* oefening van ons onderling, met den hoed onder den arm, en beide de handen in de mof te *salueeren*, zy zig ging verbeelden, dat wy, naar het voorbeeld der jonge Bokken wilden *probeeren*, wie de hardste kop had.

Hier na moet het zakspiegeltje zyn rol speelen om te decouvreren, of door onze *vive* beweging niets uit zyn plooi geraakt is, en schoon wy alles wel bevinden, wy schikken het nog eens in order, even eens als de Vrouwen alhier goedvinden haare beste kamers, daar geen stipje vuil in is, van onder tot boven schoon te doen maken. Zulks word *gesuccedeert* door een andere oefening van geen minder *importantie*, hier in bestaande, dat, gelyk op de danszalen, ieder op zyn beurt voor Heer, en voor Dame speelt, en *tour à tour*, in en uit leid, en in en uit geleid wordt; op de minste fout gecorrigeert door onzen exacten Voorzitter, die in die *conjoncture* met geen minder *authoriteit* spreekt, als een Vaendrig die voor de eerste reize de wagt optrekt. Hier komt het wel voornamentlyk aan, op het *gracieux* en *poliet presenteeren* van een slip van den rok, waar toe zeer veel verkreege, zo wel als aangeboore gaven worden vereischt, en waar in geen een van de hondert ordinare Jonkertjes, in de *perfectie* †) *re-usseert*.

Ik had bykans een der gewigtigste pointen overgeslagen: te weten, dat wy een twederlei §) *démarche* hebben, waar in wy ons met den uitersten iever *exerceeren*; een *Straatgang*, en een *Saletgang*, en dat eene ingespanne *attentie geëxigeert* word, om in dit opzigt niets te *confondeeren*.

Aldus passeeren wy de zes dagen van de week, dog de Saturdag

---

*) *Een draaipas in het danssen.* †) *Slaagt.* §) *Manier van gaan.*

noemen wy den dag van de*) *Belles lettres* en op den zelven houden wy ons beezig met onze ruwe en harde moederspraak met het *galantste* en *modieuste* Fransch te *lardeeren*, waar in wy zo zeer niet *considereeren*, de kragt en zinrykheid van de *expressien*, als derzelver nieuwigheid, en oorstreelende *melody*. Het beurt ook wel dat, op den zelfden dag, onze op alles gevatte President een korte dog †) *pathetique harangue* doet over het behoorlyk §) *assaisonneeren* der **) *douceurs*, en *fleurettes* die men aan de Dames heeft te besteeden, en die vermengt met *airtjes* van onverschilligheid en van veragting, eerst haar regte ††) *Haut gout* erlangen; als ook over de kortste wyze om eene *galante intrigue* §§) *Tambour batant*, te *pousseeren*. In deze *occasie* mist hy zelden om den *salutairen* raad te ***) *inculqeeren* van naauw agt te geven op het tydverdryf der Kinderen, en op de potsen die ze, uit brooddronkenheid, elkander speelen; om aldus in staat te zyn, de zelven in de Saletten over te brengen, en de brillante tytels, van †††) *agreables Polissons*, en *aimables Badins* te *meriteeren*.

Gy ziet nu, Heer Spectator, dat wy den tyd onzer vergaderingen doorbrengen in verlustigingen zo *innocent* als aangenaam, en gy zyt scherpzigtig genoeg, om ook te *remarqueeren*, dat deze onze *exercitien* strekken kunnen om ons treffelyke, en zeer verdienstige leeden van de Republiek te maken. Immers is het *clair comme le jour*, dat wy door ons *air*, en goede *manieren* niet alleen onze Medeburgers dagelyks een geneuchelyk en *divertissant Spectakel fourneeren*, maar ook dat wy hun *excellente modellen* aan de hand geven, om naar de zelven zig te *reguleeren*, en door de geheele *massa* van de *natie*, de *hereditaire* boersheid, allengskens uit te roeien. Ik blyve, &c.

Le Secretaire de la Societé Galante.

P.S. Den naam van *Petits maitres*, hebben wy geabandonneert, zedert wy geleert hebben uit de *Dictionaire Galante & Burlesque*, (een *précieux* werk, 't welk we in een maroquinen band hebben laten binden) dat het zelve ook betekend de zo genaamde *Chevaliers d'industrie, of behendige Gauwdieven, als Heeren uitgedost.* Het woord van *Jonkertje*, is niet kwaad, maar 't is al te plat duitsch. Wy zullen ons *contenteeren* by *provisie*, met den naam van *Galants Hommes.*

---

*) *De fraie letteren.* †) *Zielroerende.* §) *Toebereiden en kruiden van spys.*
**) *Zoetigheden en Bloemetjes: Zo worden by de Fransche genaamt de Galante Discoursen: waar mee men poogt het hart der Vrouwen te winnen.*
††) *Hoge smaak.* §§) *Met slaande trom.* ***) *In te stampen.*
†††) *Ik vind my onbekwaam deze uitdrukkingen wel te vertalen.*

CCLXVII. VERTOOG.

Den 17. Mey 1734.

Animi sub vulpe latentes.

HORATIUS.

Die listig hun gemoed in Vossenvel verbergen.

WYl de Roskammers in myn werkje reeds meer dan eene plaats beslaan, zou het onbillyk weezen dat ik de Kunstkoopers (dus worden by uitstek de handelaars in Schilderyen genaamd) gansch en gaar vergat; nademaal zy door hunne sneedigheid, om jonge en onkundige liefhebberen nietswaardige prullen of slordige copyen voor heerlyke en echte stukken aan te plakken, ten minsten zo berucht moeten zyn als de eersten, door het bedrog dat ze dagelijks met de paarden pleegen. Derhalven ben ik van zins, op dat ik de gunst van dat volkje winnen mag, gelyk ik die der *maquignons* door myne vertoogen over hunne behandelingen zekerlyk moet gewonnen hebben, den Leezer heden een luchtige schets te geeven van het gedrag dat zy houden, om onbedreevene, en somtyds ook wel oude rotten in de val te krygen.

Ik zal met de publyke verkoopingen een aanvang maaken. Geene derzelven wordt 'er aangelegd, of, hoe gering, hoe nietig de verzaameling zy, men zal 'er een *Catalogus* van krygen, die ons, schoon niet van de greetigsten, aanstonds doet watertanden naar de lekkere beetjes daar hy van snoeft. Het zyn *Heerlyke*, *Overheerlyke*, *ja byna vorstelyke kabinetten van uitmuntende kunstige, plaisante en curieuse schilderijen*, *meest allen*, *extra-ordinaire capitaale stukken*, *van de allereerste en voornaamste zo Italiaansche*, *Fransche*, *als Duitsche en andere Meesters*. Elke *Nommer* wordt op een byzondere wyze aangepreezen. *Fraay*, *vrolyk*, *delicaat*, *grappig*, *goed*, *natuurlyk* en *puik* zyn loftuitingen, die men op ieder bladzyde telkens vindt, en by iemand, die de taal van 't land verstaat, niet anders dan *vry gemeen* beteekenen kan.

Is 'er hier en daar een onder, dat den naam van *goed* en *natuurlyk* verdiend (want dit is, myns bedunkens, 't voornaamste dat in een tafereel vereischt wordt om het een' kenner aan te moogen pryzen, wyl de schilderkunst niets anders dan een verstandige nabootzing der zigtbaare natuur is) men zal 'er ten eersten bygevoegd zien: *het eélst*, *het capitaalst*, *het voornaamst*, *het krachtigst*, *dat van dien Meester bekend*, *en in zyn' besten tyd geschilderd is*. Wil men zig naar de naamen richten, een *Graasbeek*, een *) *Spreeuw* staan voor *Brouwer* of *Douw* geboekt. *Van Harp*, schoon

*) Een discipel van Douw, weinig bekend.

een verdienstig kunstenaar, wordt, om dat men hier zelden iets van hem gezien heeft, *Teniers* gedoopt. En dus speelen ze 'er meê als Jan Potage met zyn muts, daar hy nu een kroon en dan een myter van weet toe te stellen.

Maar, zult ge mogelyk vraagen, *wat raakt dat de kunstkoopers?* Meer dan gy denkt, Leezer. Want deeze Heeren zyn meest overal de handlangers van Vendumeesters en Makelaars. Zij maaken de lyst, nommeren de stukken, stellen de beschryvingen op, en hangen ze ieder op zyn avantage, of in een helder licht, of in een donkeren hoek, en hebben somtyds noch wel de voorzorg van een tafereel, daar hoog van opgegeeven is, zo te hangen, dat het een naauwkeurig liefhebber onmoogelyk is het af te ligten en by den dag te brengen; uit vreze dat hy anderzins ontdekken zou, dat het uitgesleten, knoeyig verholpen, of niet origineel en is: en zulks om zich als den bekwaamsten in het voordeel der erf- en sterfhuizen by een iegelyk recommandabel te maaken; hebbende niet zelden daar noch een grooter belang in, door hunne eigene schilderyen, of die van sommigen hunner compagnons daar onder te mengen. Dus zag ik eens hier te Amsterdam op een verkooping, daar men 't het minst verwacht zou hebben, een stuk, dat men zeer kort te vooren aan een myner byzonderste vrienden, by wien ik toen ter tyd in een nabuurige stad logeerde, als een kunstjuweel hadt durven aanbieden, doch dat met verachting wierdt te rug gezonden, vergeefsch opveilen; ofschoon ik moet bekennen dat de Makelaar zyn uiterste best deedt om den baatzoekenden Kunstkooper, dien het toebehoorde, een slag te voegen. Mogelyk zou het noch al wat gegolden hebben, wyl iemand myner bekenden, die groote liefhebbery, maar weinig of geen kennis heeft, door den naam bekoord was, en daar al een schoone stuiver voor meende te bieden, indien ik niet alle de fouten, waarom het als een olyke prul door mynen anderen vriend van de hand gewezen was, zo klaar als den dag had aangetoond.

Men denk niet dat ik dit ophaale om iemand van de oopenbaare verkoopingen af te schrikken: neen. Zulks is gansch myne meening niet. Want met het zelfde recht zou men de auctien der boeken ook vermyden moeten; dewyl men wel eens een Bibliotheek, daar drie pistoolen voor betaald wierd, en die by gevolg zeer gering moest weezen, door het by doen van eigen goed heeft zien uitdyen tot een Catalogus van drie kloeke deelen in octavo. Alles wat ik den jongen Liefhebberen raade is, zich niet te vroeg in te beelden dat ze op hunne kennis vryelyk vertrouwen moogen. Het dient hun, zich koel te houden, en niet te laaten inluiden door het schoon praaten van veelen, die men niet denken zou dat 'er belang in hadden. 't Is geen argument dat doorgaat, een *kunstkooper biedt 'er honderd guldens voor, ergo mag ik wel honderd en vijf bieden; dewyl hy die 'er ten minsten een ducaat of twee op win-*

nen moet, toch niet te veel zal geeven. Dus hoorde ik eens iemand, die zich zelven lelyk betrokken hadt, breedvoerig raisonneeren, toen hem gezegt wierdt dat hy een lor en veel te duur gekogt hadt. Het kon niet zyn. Die, of die waaren de laatsten aan 't bod geweest, en deezen weeten wel wat ze doen, en hy mogt wel iets meer voor een schildery geeven dan die Seigneurs, voor wien 'er een broodje op over moet schieten. Maar hy stond niet weinig langs de neus te kyken, toen hem verklaard wierd dat het geld, het geen hy voor zyn koop betaalen moest, in hunne zak zou koomen, en dat ze, voor zo veèl, zeer wel hadden geweeten wat ze deeden. Onze jonge Liefhebber, die met schade leerde omzigtig te weezen, liet zich daarom niet afschrikken van op alle venduën te gaan; doch bediende zich in 't gemeen van wyzen raad, en kreeg eindelyk door studie en ondervinding zulk een vast oog, dat 'er weinigen zyn die beter kunnen oordeelen, of een tafereel de vereischte hoedaanigheden, om voor goed geacht te moogen worden, hebbe of niet. Hy kent thans den trant der eerste Meesteren zo wel, dat hy ras ontdekken zal of iets van hunne gemeene, goede, of beste werken zy. Ja, schoon hy dikwils op zes verkoopingen na malkander gaat zonder een duit te besteeden, geeft hy echter goede reden daar van.

Het zien heb ik voor niet, zegt hy, en ondertusschen myn vermaak in 't opmerken van den staat der Liefhebbery. Ik leer de modes kennen, dat is, welke Meesters in achting ryzen of daalen, en doe by geval nog al eens een koop, die ik vast weet dat me nooit berouwen zal. Behalven dat ik het reken als of ik in een Comedie ging; want telkens hoor ik 'er nieuwe formulieren van kluchtige gasconades, die my de lever doen schudden, en de mild genoegelyk ketelen. Voornaamelyk als ik 'er deezen of geenen Antwerpschen Signoor lustig op zyn Brabantsch onder hoor *ikikkeren.* *Daar hebje een stuk, je hart verdaagt als je 't ziet. 't Is of het getovert was. De bloemen zyn niet geschilderd, maar geblaazen. Het water is zo dun en hèlder, gooit 'er een dubbeltje op, 't zal 'er in zinken tot op den grond. Hier hebje een kaarslicht, daar men 's nachts de krant by leezen kan. Vruchten daar men geen vinger op zetten durft, uit vrees dat 'er de waas van af zou gaan. Stomme biesten, daar niets als de spraak aan mankeert. Oesters, kreeften, of aardbeyen, daar een belust wyf aanstonds naar tasten en in byten zou.* Met honderd diergelyke franjes, op honderden van wyzen gevarieerd, weten ze alles op te schikken: en ik moet bekennen, 't gaat hun zo natuurlyk af dat men zweeren zou dat ze zich zelfs van de waarheid verzekerd hielden. Boerteryen verstaan ze zo wel als de beste. *Voor dat prulletje geef ik hondert ducatons. Je mogt 'er aan bekogt zyn,* roept hem een ander toe, *ik mag je schade niet zien: en daarom leg ik 'er nog vyf en tachentig guldentjes op. De eene vriendschap is de*

andere waard, repliceert de eerste, en biedt 'er met een vyfhonderd voor. Daarmeê zal een staatig Afslaager den mond noch wel eens vriendelyk zetten, en 'er ook een grapje onder zaaien. *Zo zo Liefhebbers! met hondert gulden teffens. Wat schielyk en een uur lang, dan zullen we 't eindelyk wel op de helft van zyn waarde krygen.* Maar het ongeluk wil gemeenlyk dat ze ras aan 't kruimelen gaan, en zich aan die geïntresseerde exhortatie niet in het minste stooren. Krygt het een van de bende, wat wordt hy gefeliciteert! *Nooit heeft hy zo goede, laat staan een beter koop gedaan. Daar kan een winterteering uitgehaald worden. Ja*, voegt 'er somtyds een ander by, *ik was daar in de praat, en 't was juist toegeslagen, toen ik het nog met vijftig guldens verhoogen wou.* 't Is waar, dat 'er somtyds voor den kooper een schoone winst op over zou schieten, indien hy meest altoos niet om gereed geld verlegen was, en het in de zelfde week voor een ducaat of drie profyt aan een liefhebber moest overdoen, om ondertusschen met de penningen, die hy contant ontfangt, een gat te stoppen, dat lang heeft open gestaan; hoopende in de drie maanden, die hy respyt van betaalinge heeft, weer andere te vinden, al waar' het met een vendue aan te leggen op de Haagsche of Leidsche kermis.

Dat die Messieurs malkander ook wel eens betrekken, zou ik ligtelyk bewyzen kunnen; maar dewyl het onder hun zo goed weerom is, hebben de Liefhebbers zich daar geenzins aan te stooren, en by gevolg raakt het ons niet.

Komt men aan de huizen der heeren Kunstkooperen (de Uitdraagers, die tegenwoordig toch in alles willen doen, en ook van alles pretendeeren verstand te hebben, daar onder gerekend) men zou zeggen waar haalen ze het geld van daan dat 'er aan die schatten hangt! Het heugt me zeer wel dat ik in een zekere stad op een schildery-magazyn kwam, daar de stukken tien dik tegen den muur gestapeld stonden. Ieder dat my vertoond wierdt, was, naar het snoeven van den eigenaar, zo veel waard, dat ik, alle de sommen by my zelven te samen voegende, gemakkelyk kon uitreekenen dat, indien hy 'er de helft van zyn exorbitante eisch voor krygen kon, het facit ten minsten dertig of veertig duizend gulden bedraagen zou. Doch door den afslag wegens de copyen, die 'er als hagel onder liepen, daar op moetende vallen, mogt 'er misschien een agtste, altoos niet meer van die hoog opgevyzelde winkel voor een weezentlyk capitaal gehouden worden.

Krygen ze 't bezoek van iemand die hun onbekend is, of dien ze vertrouwen dat ze ligtelyk overschreeuwen kunnen, zo zyn ze eerst recht op de praatstoel. Hoe onnoozeler men zich dan weet te houden, hoe meer gelegenheid men heeft om over hunne onbeschaamdheid verbaasd te staan. Men werpe slechts een balletje op, by voorbeeld: Het stukje dat je my daar laat zien heeft ook iemand myner vrienden in zyn kabinet; zo dat het een of 't ander onecht

moet zyn: dadelyk hebben ze zestig of zeventig ducaaten gereed (te weten in den mond, en niet in den buidel) die ze der onder verwedden willen, dat het ander een ondeugende copy is van het heerlyk principaal, waar van zy de bezitters zyn; geevende niet alleen de historie, maar zulk een naauwkeurige genealogie van hun uitmuntend tafereel, dat men 'er zo vasten staat op maaken kan als op de doorluchtige geslachttafels van eenige *Champignons de la fortune*, die door de Actiemest in het jaar 1720 zyn uitgebroeid.

Ik beken dat ze niet allen in eenen graad gesteld moeten worden, en dat ik 'er hier en daar noch al één gevonden heb, die, met een eerlyke winst te vreden zynde, ook voor een' eerlyken negotiant te boek mag staan, en niemand ten zy hy zelf ('t geen de gaauwste gebeuren kan) eerst bedroogen is, willens bedriegen zal. Maar om te toonen hoe 't er somtyds toega, zullen de volgende staaljes niet kwalyk te pas koomen.

Een linkert, dien ik niet noemen zal, de lucht gekreegen hebbende dat 'er een Brabander op weg was, om zeker slag van schilderyen overal hier te lande op te zoeken, gaat by een burgerman, die van zyne goede vrienden, en aan hem eenigszins was verpligt. Deezen verzoekt hy een stukje drie vier onder het geringe goedje, daar deszelfs zykamertje kwansuis meê opgeschikt was, te mogen hangen, hem met een vergende zich te houden als of die van ouders tot ouders op hem versturven waren, en ze op te geeven voor schilderyen van een Meester die hy hem noemde, met een bericht wat 'er voor geëischt moest worden, en waar voor hy ze ten uitersten mogt laaten glyden. De goe sul, die geen arg dacht, staat het vriendelyk toe, krygt de bagage aan zyn huis, en een dag of twee daar na een boodschap van zyne kennis, of die met een vreemd Heer de vryheid mogt neemen van de schilderyen te koomen zien. Waarop ten antwoord gegeeven wierd dat ze zouden opgewagt worden. De bezitter speelde zeer wel zyn rol als eigenaar, terwyl de eigenaar excellent voor makelaar ageerde; en met looven en bieden bragt men het eindelyk zo ver, dat de stukken voor een goede somme contant geld in handen van den Brabander kwamen. De Verkooper lachte vast in de vuist, en dacht niets anders dan dat hy moogelyk in het kort de klaagliederen van den verschalkten Signoor zou hooren; maar hy was in zyn waan bedroogen: want een week of twee daarna ontfangt hy een brief, waarin hy heel ernstig voor zyne moeite en aangewenden dienst wierd bedankt; en krygt met een bericht dat men, toen de schilderyen braaf uitgehaald waaren, den naam, die 'er aan 't huis van den gewaanden verkooper niet op gevonden, en ook niet op te vinden was, dewyl hy 'er nooit op gestaan hadt, zo klaar ontdekte als de zon op den helderen middag: zo dat 'er langer niet te twyfelen viel of zy waaren van het echte bed. Toen was 't: *Wat sjert me die drommelsche Pagatter! hy heeft hem 'er waarachtig zelver opgeflanst.*

Het ander dat ik by zal brengen is noch gansch niet oud, en my in de voorleden week door een heer van myne kennis omstandig verhaald. Deeze komt onlangs aan het huis van een dier fyne kwanten, die ik thans onder handen heb. Daar word hem een stukje vertoond, dat met een gesneeden vergulden lyst pronkte, en zorgvuldig in een ruw houten kasje wierd bewaard. Hy zag aanstonds wat het was, maar hieldt zich, dewyl 'er iemand bystond in wiens presentie hy zyne gedachten daar over niet uiten wilde, als of hy alles geloofde wat hem voorgelogen wierdt. 't Was een Copy in 't klein van het stuk, dat *Antony van Dyk*, na zyne terugkomst uit Italien, voor de Augustyner Monniken te Antwerpen gemaald, en daar hy zo veel spuls meê gehad heeft, als ieder een, die de historie van dien grooten Schilder, al waar het slechts uit Houbraken of Weyerman, weet, genoegzaam bekend moet zyn. Dit onderscheidt was 'er alleenig in, dat de zoon van Monica in de Copy met een wit gewaad, zo als *Van Dyk* hem ook geschilderd hadt,, eer hy zyn eigen werk om de zotheid der kloosterlingen bederven moest, de oogen der aanschouweren als de hoofdpersonage des tafereels aanstonds op zich trok. Dit stukje, waar van myn vriend het principaal zelf meer dan eens heeft gezien, wierdt daar by kris en kras verzekerd een origineel N. B. van *Poelenburg* te zyn, niet tegenstaande dat het onder de prenten van *Van Dyk* dagelyks voorkomt, daar de kunstkooper niet alleen van verwittigd was; maar waar van hem de origineele prent door een voornaam liefhebber was getoond, gesneden door Petr. de Jode Jun. op welker sommige staat dat ze gedrukt zyn by A. Bonenfant: doch deeze zyn op verre naar zo geacht niet, als die, waar by geen naam van den drukker gevonden wordt; wyl de voornoemde Bonenfant de tweede eigenaar van de plaat geweest is: en bygevolg was 'er toen het eêlst al af. Ja, dat men noch tegenwoordig te Antwerpen *bescheid* zou kunnen krygen van die gewaande en noch leevende Poelenburgen, aan welker penseelen het zyn bastaardgeboorte verschuldigd is. Waar voor men zulk eenen, of die hem daar toe gebruikt, te houden hebbe, laat ik aan het oordeel van den verstandigen Leezer: als mede, of zy, die, ten dage dat die kabinetten te zien zyn, een origineel ophangende, het 's nachts voor de verkooping verwisselen tegen een copy, wel recht in hunnen handel en wandel bestaan.

CCLXXVII. VERTOOG.

Den 21. Juny 1734.

Iliacos intra muros peccatur, et extra.

HORATIUS.

Aan weérzy iz 'er schuld, als twee te samen kyven.

MYN HEER,

EEn dag of vier na dat uw vertoog over de bedrieglyke streeken der kunstkooperen was uitgegeeven, raakte ik by geval met iemand myner goede kennissen in een herberg, daar verscheiden van dat volkje, en somtyds ook wel een gemeen schilder of drie, des avonds een pintje koomen drinken: Toen wy inkwaamen zaten 'er onder anderen twee der beruchtste handelaaren in schilderyen zeer ernstig met malkaar te discoureeren. Waar over 't geweest zy kan ik u niet melden, wyl ze zo zacht spraaken, dat ik twijfelde, of ze niet wel een onderhandeling over eenige werken der duisternisse hadden.

Ze waaren noch zeer drok in besoignes, toen 'er een schilder binnen tradt, die hen op het onvoorzienste stoorde. Hy scheen my een man van middelbaaren ouderdom, en deedt zich ras kennen voor een grooten windbuil, want zyn eerste aanspraak richtte hy tot die Messieurs met deeze woorden.

„Hoe, jy Heeren hooftparticipanten van de societeit der keelbeu-„len, durfje noch in 't gezelschap van fatsoenlyke luiden verschy-„nen, na dat je zo natuurlyk in den Spectator bent afgeschetst, „dat de liefhebbers zich voortaan zo van u wachten zullen als „voorzichtige reizigers zich voor de valsche Speelders hoeden? Je „hebt keurvorstelyk op je Casquet gekregen, hebjer geen builen van „in je kop, zo moet de huid van je harsenpan al vry wat harder „als buffels-leer zyn. Ik zou u raaden ......

Jy raaden, viel de jongste van hun beiden uit, *jy historie schilder Generaal van de kwakzalvers en liedjeszangers. Was 'er slimmer rog in zee, hy kwam ons aan boord: Hoe na doeje je best om de Apelles der uithangborden te worden? dat je trots en vermetel bent weeten we genoeg, want daar is ons verteld, dat je een penseelstryd met den Rafel der Kraamschutten waagen wilt, daar je na alle apparentie kaal van af staat te komen. 't Was ommers best voor je wyf en kinderen, dat je in de plaats van anderen te willen raaden, zelf raad tegen de honger en dorst van je huisgezin zocht. Wat hebje hier je klein geld in den wyn te verteeren? koop liever eeten voor je Jongens, die half dood ge-*

vast zyn, dan zelje ten eersten modellen hebben om 'er vraaten na te schilderen. Wat zouwen ze aardig te pas kunnen koomen om Robbeknol den smachterigen knecht van den Spaansche Brabander te verbeelden, terwylje je zelven voor Don Jeronimo maar te conterfeiten hebt; dat zou een recht gaarenkeukens stukje zyn; loop ras naar je zolder als een man, zo je 't wel uitvoert zal ik je een slag zien te voegen, daar je me eeuwig voor danken zult.

„Een slag, wil je zeggen, die me eeuwig heugen zou, want daar „verstaje je zo meesterlyk op, *was het bescheid, dat de schilder „hem toeduwde*, als die bedrieglyke Engelschman, door wien de „beroemde Schalken al zyn crediet by die natie verloor.

Hier op wierd hem door iemand van 't gezelschap gevergd, dat hy dit geval verhaalen wilde, en daar op ging hy dus voort.

„Godfried Schalken, wiens werken te Londen in groote achting „waaren, en door de Kunstkoopers, die ze hem in Holland af„kochten, tot een hooge prys verhandeld wierden, wordt te raade „zelf met eenige van zyn beste Stukken over te steeken, op hoop „van de reiskosten ruim en rykelyk uit te zullen winnen. Hy doet „het, en krygt adres by een voornaam Lord, daar hy een schildery „tot zyn groot genoegen aan verkoopt. Dit speet één van de ben„de, die 'er winst van plag te hebben zo gruwelyk (want zy gun„nen daar zo wel als hier den schilders, dien ze niet onder contri„butie hebben, ter naauwernood het licht in de oogen) dat hy niet „en ruste eer hy dien verdienstigen man niet alleen by dien Heer, „maar door hem by alle liefhebbers, voor een Schacheraar verdacht „maakte, en in afgunst bragt. Hy gaat, om dit opzet uit te voe„ren, naar dien Lord, verzoekt het stuk te moogen zien, 't geen „hem toegestaan wordt, hy pryst het zeer, en vraagt met één wat „'er voor betaald was, 't geen hem de eigenaar openbaart. Toen „was het. Wat schandelyker overschatten is dit! Zo veel geld! zo „veel geld! ik neem aan de weêrgaa voor veel minder aan uw „Lordschap te beschikken, dan kunt gy zien of het u niet voor„deeliger is door ons te koopen, als u door de schilders zo te laa„ten bedotten. Het Heerschop docht, als een goed huishouder, en „met één een goed Patriot, niet te moogen verzuimen, zyn eigen „voordeel te behartigen, en zyne Landgenooten een stuivertje te „laaten winnen, en geeft daar op commissie aan dien doorsleepen „guit, om het, zo 't noch niet verkocht was, voor hem in te koo„pen. Aanstonds vliegt de bedrieger naar den Kunstenaar, ziet al „wat hy heeft, en onder anderen, het stuk, dat hy zocht. Hy toont „genegenheid om het te koopen, belooft gouwe bergen aan den „Schilder, dien hy overal begunstigen en voorthelpen zou, mits het „hem voor een zeer maatigen prys gelaaten wierdt. Schalken laat „zich bepraaten, geeft het hem extraordinaar goed koop, en meen„de, dat hy zulk een kruiwagen gevonden hebbende, wel verder „raaken zou, maar rekende zonder den waard, want de ander

„brengt het terstond by den Lord, gunt het hem voor 't geld dat „hy 'er voor gegeeven hadt, zich kwansuis houdende als of 'er noch „al een goede Engelsche daghuur op overschoot. 't Heerschap waa„nende dat hy aan 't eerste tafereel door den Schilder lelyk gesno„ten was, maakte dit overal ruchtbaar, en daar was naderhand „bynaar niemand te Londen, die iets van Schalken koopen wou.

Je hoeft niet bang te weezen, dat u zulke laagen gelegd zullen worden, zei hem de oudste der Kunstkoopers, die tot nu toe gezwegen had, *daarom heb je ook niet te schroomen dat myn confrater uw zulken slag zal voegen, maar of de burgers verzekerd genoeg zyn voor de listen van sommige schilders, die zulke heilige bontjes niet zyn, als ze wel schynen willen, laat ik daar. Heb ik 'er niet eenen gekend, daar jy geen handwater by hebt, die van oprechte en onnoozele luidjes verzocht wierdt, een stukje, daar wat aan beschadigd was, te verhelpen dat hy aannam, en beloofde 't zo goed te maaken, als of het pas uit het penceel kwam, maar moest 'er wat tyd toe hebben: Wat doet hy! hy copieert het, leit 'er een stark vernis over, levert het nieuwe voor het oude, eischte voor zyne moeite ruim zo veel als hy aan 't schilderen van de Copy met recht verdient kon hebben, houd het principaal voor zich zelven, en verkoopt het naderhand tot een deftige prys.*

„Eene bontekraai maakt den winter niet, *was het antwoord dat „de Schilder hem gaf*, tegen één onder ons zal men onder de „uwen wel tien bedriegers vinden. Hoe na hebje weer een grooten, „maar valschen naam met waterverw op de een of de andere prul doen „zetten, hoopende, dat de kooper, zo ras als hy 't stuk eens af „zal wasschen, met de zelfde spons het bewys van je schelmstuk „uit zal veegen?

Wel eerdief, wierd hem daarop te gemoet gevoerd, *de heelers zyn zo strafbaar als de steelers, vonden we geen Schilders, die al bly zyn dat ze op zulk een wys geld verdienen, zou 't onmogelyk weezen, dat zulke kunsten in 't werk wierden gesteld. Is het geen stokregel onder jou en jou consoort, dat die een stuk naschildert, alles tot den naam incluis moet copieeren, en de eerste Copy het principaal van de tweede is?*

Daar moet ik je een kluchtig geval of twee van vertellen, zei iemand uit den hoop, die al goede kennis scheen te hebben van de streeken die onder sommige Kunstkoopers en eerlooze Schilders in zwang gaan, en daar op liet hy zich dus uit.

Een Schilder uit een nabuurige Stad lei te Rotterdam een verkooping aan meest van Copyen door hem zelf gemaakt. Hy laat 'er een Catalogus van drukken en omdeelen, en stelt op No. 1. Een stuk van Jan Steen. Een Kunstkooper, die wel weinig van de garsten brooden gegeeten hadt, maar zich echter niet vies betoonde van een handjevol bedrochs, gaat naar het logement van den ver-

kooper, vindt hem bezig aan het naschilderen van dat hoofdstuk der vendue, dat door hem voor een principaal wordt aangezien. Hy verzoekt den Schilder dat hy 't hem in stilte verkoopen zou, daar was toch noch tyds genoeg om 't ander af te maaken, en het in de plaats te laaten veilen. In 't eerst wou 't niet lukken, neen, de Schilder was een eerlyk man, die zich met zulke dieven streeken nooit moeien zou, maar als hem eindelyk gelds genoeg geboden wierdt, raakte de koop klaar, en 't jongste Steentje koomt in de plaats van 't ouwe bastaardtje op de vendue. Toen waarschouwt de kunstkooper in 't geheim alle zyne kennissen, dat No. 1 een Copy was, waar van hy 't principaal bezat, niettemin koopt hy 't zelfs voor een prysje, voorgeevende daar door te willen beletten, dat 'er niemand meer meê bedrogen zou worden. Eenige dagen daar na zend hy zyn gewaand principaal naar zekere Stad om het daar aan de liefhebbers te presenteeren. Het wierdt niet alleen voor onecht geschouwd, maar men verwittichde met een den aanbieder, waar hy 't origineel kon zien, benevens de eerste Copy, die 'er na geschildert was, en voor een schoorsteenstuk diende; zo dat het echte reeds Overgrootvaar was, want elke bastard hadt telkens een bastard overgewonnen.

Wy lachten om de pots, en ik vraegde den vriend, die ons met dat verhaal geregaleerd hadt, hoe ze zich hielden als zulke streeken ontdekt worden, en kreeg tot bescheid, dat de meesten alle schaamte verlooren hebben, en van verblikken noch verbloozen wisten; ze trekken af als hoenderdieven, en gaan wat verder van honk in verwachting van wel ergens een onkundigen by 't linker been te krygen.

Maar, zei ik, 't is onbedenkelyk dat een Kunstkooper zich zo bedriegen laat. Verwonder u daar niet van, hervatte hy, daar loopen 'er veelen onder, die zo min van de kunst weeten, als het kalf van den Zondag, 't geen gy ligt begrypen zult, dat waar is, als gy maar bekent wat ze geweest zyn, eer zy aan dien bedrieglyken handel kwaamen. Dezelfde Schilder, daar ik zo even van gesprooken heb betrok dien zelfden Kunstkooper toen ter tyd noch op een aardige manier, hy hadt twee Copyen naar Zeetjes van Willem van de Velde op oud doek gemaald, en stelde daar nevens twee anderen die noch nat uit het penceel kwaamen, en vraagt met één, of men 'er wel de minste onderscheid in vinden kon, en krygt tot antwoord, *zou men niet? de principaalen zyn veel eeler en losser behandeld, daar is een styfheid in de anderen, die ze ras doet kennen voor 't geen ze zyn; en om te toonen dat hy 't meende, biedt hy geld voor de eersten, en ze worden hem eindelyk gegund. Nu kunt gy wel denken, hoe hy, toen 't 'er op aankwam om ze weer aan den man te helpen, zwetste en zwoer, dat 'er geen de minste twyfel over de echtheid van zyne stukken kon vallen, wyl hy zich vast verbeelde, dat 'er niet aan te twyfelen was.*

„Ja ja, al weeten ze beter, *viel onze Schilder daar op in*, ze „zweeren evenwel by al wat heilig is, en ook wel by 't onheilige, „dat is by hunne conscientie, dat ze tweemaal zo veel voor een „schildery gegeeven hebben, als 't hun kost. Ik weet 'er voorbeel- „den van. Vinden ze iemand, dien ze 't wys kunnen maaken, zo „hebben ze groote kans om den naam te krygen, dat ze zich met „een maatige winst te vrede houden. Lekt het uit, wat verhaal is „'er op? even zo weinig, als op het bedrog dat de eene Kunst- „kooper eens aan den ander speelde, en ik om de grap verhaalen zal.

„Hy zendt zyn wyf met een Copy naar Wouwerman (want met „de schilderyen van de beroemste meesters loopt men 't grootste „gevaar van bedrogen te worden, zo men geen grondige kennis „van hunne manier of penseeltrant heeft). Hy zend haar, *zeg ik*, „naar den Haag, zy gaat 'er mee by Kunstkoopers voorgeevende, „dat het uit een oude boel kwam, maar dat ze niet wist van wien „het was. Het wordt voor een Wouwerman gekocht, eenige tyd „daar na zien het anderen, en betoonen dat het een Copy is door „aanwyzing van het principaal. 't Wyf weer in den Haag koomende „word daar over aangesproken en gedreigt, dat men haar deswegens „actie zou maaken.

Waar over? vraagt ze, zich zo onnoozel houdende als of ze geen drie tellen kon.

„Dat gy ons een Copy hebt verkocht, *was het antwoord.*

Het kan niet weezen, zei ze tot haar verdeediging, *want schoon ik den naam van den Meester niet en weet, ik weet echter heelwel, dat hy geen Copy en hiet.*

„Gaat het zo met de Inlandsche kunst, *was een remarque die* „*ik maakte*, hoe wordt 'er dan wel met de vreemde, en voor al „met de Italiaansche, gespeeld!

Daar zal ik een staaltje van te berde brengen, riep de Schilder *dat ik aan 't huis van myn Leermeester heb bygewoont. Een looze vos van een Kunstkooper doet hem een Italiaansch stuk naschilderen. Toen 't af was, koomt hy 't zien, en gevraagd zynde of 't naar zyn zin was, geeft hy ten antwoord dat 'er iets aan mankeerde, 't geen in een uur of drie te verhelpen zou zyn. Myn Meester belooft hem, als hy wist waar 't scheelde, dat hy 't verbeteren zou; daar op neemt de ander een mes, sloot een gat in de schildery, en gebiedt, dat het van agteren met een vuil besmeurd doekje moest toegeplakt worden, en van vooren zo goed verholpen als doenlyk was, met één zeggende, nou zel het eerst voor een Origineel kunnen doorgaan, want de Italiaansche Schilderyen hebben in 't gemeen al vry wat geleden.*

„Daarom houde ik meest van zelf by leevende Meesters de Schil- „deryen te bestellen, die ik hebben wil, dan weet ik vast, dat ik „de Origineelen heb; zei de Liefhebber die ons het verhaal van de „Rotterdamsche verkooping hadt gedaan.

Als of men 'er geen gekend hadt, sprak een der Kunstkooperen hem toe, *die zich zelven copieerden, en éêne Historie twee of driemaal eveneens geschildert hebben, en het stuk telkens voor groot geld, als het eenigste dat ze van dat subject gemaakt hadden, aan verscheide personen verkocht.*

„Als men dit alles zo hoort, *zei ik*, zou men van de liefhebbery „afgeschrikt worden, tenzy men by particulieren het een of 't ander „uit de hand kost verkrygen.

Als je maar niet vaart als een van onze Brabantsche confraters voer, kreeg ik hier op tot bescheid van een der Kunstkooperen. *Een fyne vogel treft hem aan in een huis daar tamelyk goeden wyn geschonken wierdt, zy raaken aan de praat, de Signoor roemt den wyn, dien hy dronk: daar op noodigt hem de ander aan zyn huis, en zou hem wel anderen Est Est laaten proeven. Hy faggelt zonder uitstel mee, want hy mogt wel een dropje, en wordt in een fraeie zaal geleid, daar eenige Schilderytjes hingen, en krygt ten eersten een soppige peer op de hand, daar hem de ooren van gloejen moesten. Hy ziet onder anderen twee stukjes, en vraagt den eigenaar of hem die Douwtjes afstaande waaren, en biedt 'er met één een tamelyke goede som voor. Maar neen, het waaren stukken, die lang in de familie hadden geweest, en hy wou daar niet van hooren, hadt hem op wyn en niet op Schilderyen verzocht. Ondertusschen wordt hem al weer eens ingeschonken, en hoe meer hy dronk, hoe grooter zin hy in die gewaande Douwtjes kreeg, en brengt het in die drift zo ver, dat ze op geld wierden gezet, kwansuis uit vriendschap overgedaan. Daags daar aan haalt hy ze met contant geld af, en ze aan zyn huis hebbende, zag hy uit gansch andere oogen, merkte dat hy bedot was, maar dacht zyn verhaal op den verkooper wel te zullen krygen. Hy gaat naar hem toe, veinst de quyting verlooren te hebben, eischt een duplicaat, en wilde, dat 'er zou ingevoegd worden, dat de betaaling was geschied voor twee stukjes van Douw; maar daar omtrent klopte hy aan een doof mans deur, want de ander wist wel, dat hy dan zou kunnen gedwongen worden de stukken weerom te neemen, die de agste part niet waard waaren van 't geen hy 'er voor genooten hadt. Dus was de kooper genoodzaakt geduld te hebben, en nuchteren te boeten, den misslag die hy half beschonken hadt begaan, of die Copyen elders een onbedreven liefhebber voor oprechte originieelen aan te plakken.*

„Gelykjy noch onlans gedaan hebt *duwde hem de Schilder toe*, „schoon je niet bedroogen was, en wel wist wat je gekocht hadt, „waarom je ook den naam van Gietlogen draagt, want met zulke „streeken winje daaglyks brood.

Ik zag, dat de Kunstkoopers van boosheid begonnen te schuimbekken; en mine maakten van den Schilder op 't lyf te zullen val-

len, des verkoos ik liever aanstonds myn gelag te betaalen en heen te gaan, dan misschien met het geeven van getuigenis naderhand gekweld te worden, in alle geval wat had ik met de rusie te doen?

Ik ben, enz:

CCCLX. VERTOOG.

Den 8 April 1735.

Verbum non amplius addam.

HORATIUS.

Ik doe 'er 't zwygen toe en zal geen woord meer spreken,

In het Italiaansch Theater van Gerardi, 't welk van een geestryk Franschman een *) *Zoutzolder* word genoemt; zegt de koddige Arlequin, op een zekere plaats, waar in hy van bankrotten spreekt, dat 'er ter waereld geen gelukkiger Kinderen zyn, dan die, welker Vaderen in de hel leggen te branden †). Ergens elders geeft hy voor, dat een fatsoenlyk Koopman in conscientie verbonden is, uit liefde voor zyn nageslagt, twee of driemaal in zyn leven bankrot te speelen. Deeze stoffe heb ik thans voorgenomen tot myn onderwerp te nemen, om dat ze van zo een groot gewigt en uitgestrektheid is, dat éene bankbreuk dikwils op den Koophandel van gansch Europa zyn invloed heeft, hondert andere bankroetten veroorzaakt, en zomtyds bekwaam is de heele negotie voor een tyd in zyn voortgang te stuiten, door het opschorten van het algemeen crediet, 't welk als de ziel van de gansche commercie is.

Myn voornemen is geenzins hier 't minste gewag te maken, van het failleren van Handelaars, volstrekt buiten hun schult te weeg gebragt door slagen, die onmiddelyk van den Hemel, en de Goddelyke Voorzienigheid, hunnen oorsprong hebben, gelyk stormwinden, en orkanen, welker naare en onmydelyke uitwerkingen, nog korts een groot gedeelte van het aardryk op het gevoeligste getroffen hebben. Ik meen blotelyk te spreken van bankrotten, die in 't geheel aan de schuld van die genen, die de zelven maken, moeten worden toegeschreven, of die uit een t'zamenvloed van schuld, en ongeluk voortvloeien. Voornamentlyk zal ik hier beoogen zekere bankbrekingen, die de grootste schelmstukken, dewelke begaan

---

*) *Grenier à Sel.*

†) Dit is gehaalt uit de werken van Quevedo; *gelukkig*, zegt aldaar een helsche Geest tegen een van die rampzalige Vaders, *gelukkig zyn de Kinderen welker Vaders verdoemt zyn.*

kunnen worden, in verfoeielykheid evenaaren, die met voorbedagten raad en langzamerhand worden toebereid, en vergeleken kunnen worden by een myn, die heimelyk onder een wal gegraven, en zo bedektelyk als het mogelyk is met buspulver verzien, op 't onverwagtst word aangestoken, en met den slag zelf waarschuwt.

't Geen het gruwelykste is in dat soort van misdaden, die dagelyks min zeldzaam worden, is dat ze den meesten tyd, en met de grootste veiligheid, ter uitvoering worden gebragt, door een gedrag, dat behalven de kwaadaardigheid van de intentie, in zig zelf deugdzaam is. Hy die dit verfoeielyk opzet in zyn boezem voed, weet gemenelyk geen beter raad, om 't zelve den gewenschten uitslag te doen erlangen, dan zyne schyn-oprechtheid in alle gevallen van geringe aangelegentheid voor het bedrogen oog te doen uitstraalen. Door zig stiptelyk te kwyten van zyne beloften, door de naauwkeurige en nooit uitgestelde betaling van 't geen hy verschuldigt is, weet hy dermate de gemoederen in te nemen, en aan ieder t'effens van zyn vermogen, en goede trouw zulke voordelige denkbeelden in te boezemen dat men het voor eenen winst acht zyn gelt by hem te kunnen plaatsen, en men hem niet zelden als een weldaad toerekend, met de aangebode, en zomtyds opgedronge sommen zig wel te willen belasten.

Deze met rypen raad overlegde bankbrekingen gaan dikwils zo ver, dat om die schelmstukken met volkome zekerheid, te kunnen plegen, reeds by de ternederzetting, dewelke gemeenlyk met het huwelyk haaren aanvang neemt, voor dezelven een agterdeur word geopent: te weten, wanneer een Koopman by een huwelyks contract, eenige tonnen schats erkend van zyne toekomende bygebragt te zyn, boven het geen zy wezentlyk bezit. Waar door gebeurt, dat zo dra zo een booswigt van zyne schuldeischers word overvallen, zyn Huisvrouw haare gewaande bruidschat, zonder de minste vermindering naar zig mag nemen, en de Crediteuren zig nog gelukkig schatten, indien ze van het gering overschot, vijf of zes ten hondert kunnen trekken, en op dien voet accordeeren.

Men behoeft niet begaaft te zyn het vermogen van diep in de natuur der zaken in te dringen, om te bevroeden, dat geen dievery, van wat aard ook, gevaarlyker is, en by gevolg strafbarer, in zig zelf aangemerkt, behoort geoordeelt te worden, dan deze; vermids dikwils de scherpzigtigsten onmogelyk dezelven met gissingen konnen nagaan, en zig op het stip van hun' ondergang bevinden, eer het hun mogelyk is het minste vermoeden van hun ongeluk te hebben. Geen wonder derhalven, dat by de meeste Volkeren, by de welken de Koophandel eenigermaate in een bloeiende toestand is, strenge inzettingen zyn ingevoert, om, door de vreeze van zwaare en schandelyke straffen, de goudzieke gemoederen van het plegen van diergelyk onderzaat-en land-verdervende schelmstukken af te schrikken.

Zelfs heb ik gewag hooren maken, van een zekere wet van Keizer Karel, volgens de welke Koopluiden, in rechten overtuigt van aan eene frauduleuze bankbreking zig te hebben schuldig gemaakt, veroordeelt *) moesten worden om in de deuren hunner huizen te worden opgeknoopt. Eene langduurige gewoonte, die, wanneer ze nog reden nog deugd bestryd, de magt heeft, als een nader wet, de vorigen uit te wisschen, heeft, onder ons, die strenge inzetting haare kracht t'eenemaal benomen, en voor die gewoonte word door wyze, en wel geintentioneerde lieden met argumenten, die, in 't eerste opzigt, geenzins van schynbaarheid ontbloot zyn, gepleit. *Wy bewoonen een land*, zegt men, *de welvaart van het welke alleen van den Koophandel afhangt, en waar in geen eene aanzienlyke burger-familie; (zonder gewag te maken, van Edellieden, die wys genoeg worden om hunnen bouwvalligen adel door 't gelt van Burger-Dogters te schragen) gevonden word, die niet aan negotianten vermaagschapt zyn. Indien nu diergelyke strenge wetten scherpelyk wierden uitgevoert, zouden alle die treffelyke luiden geduurig trillen en beven moeten, nit vreeze van deel te moeten nemen in de schande, die van de schuldigen op hunne gantsche bloedverwandschap zig zou uitbreiden. Voeg daar by, dat alle de eer lievende Vaders zig ontzien zouden hunne Kinderen tot de commercie op te brengen, en aldus in korten tyd, door het dunnen, te verminderen van het getal der Kooplieden, de Negotie zelf merkelyk zou vervallen en wel haast naar zyn volstrekten ondergang hellen.*

Dog deze bewyzen, hoe waarschynelyk zy zig voordoen, overtuigen my geenzins. Voor eerst is het onbetwistbaar, dat, zo men zyne vooroordelen in dit opzigt wil uitschudden, men van de reden zal leeren, dat eigentlyk de schandelykheid niet aan de straffe, maar aan de misdaad is vastgehegt, en dat die de galg of het rad verdiend, dog weet te ontduiken, of 'er van verschoont word, even zo verfoeielyk, en alle versmading waardig is, als hy, die de strafheid der wetten gedwongen is te bezuuren. Indien het derhalven eenigzins met de billykheid was over een te brengen, dat een gansche familie in de schande van een bloedverwand deel moet hebben, zou een franduleus bankbreker, schoon geaccordeert met zyne schuld-eisschers, zyne vrienden den zelfden smaad aandoen, als of hy dadelyk volgens de wet van Keizer Karel zonder oogluiking was gestraft geweest. Dog wat onbegrypelyke ongerymtheid is het niet, dat die genen, die de minste invloed niet hebben

*) De zaak nader hebbende onderzogt heb ik gevonden in de wet zelf, dat wel van hangen, dog niet van de hier aangehaalde byzonderheid, dat zulks in de deuren der misdadigen moest geschieden, het minste gewag word gemaakt.

op iemands misbedryf, als medepligtigen in zyne behaalde schande participeeren? Zonder de buitensporigste ingenomenheid, zou immers ieder duidelyk zien, dat, gelyk de schuld persoonlyk is, de schande, zo wel als de straf, ook als persoonlyk moet worden aangemerkt. De Engelsche Landaard, die, indien hy de reden zo wel in zyn gedrag wist op te volgen, als hy de kunst verstaat van in de bespiegeling wel te redeneeren, is in dit opzigt de redelykheid zelf: dog zou het mogelyk alzo weinig zyn als andere Natien, indien het niet zeker was, dat naauwlyks een eenige familie, in 't gansche land, zonder de doorlugtigsten uit te zonderen, kan roemen, dat geen een lid van dezelve aan de galg zyn leven heeft geëindigt. Dog, waar uit deze haare billykheid mag spruiten, ze moet als prysselyk en de navolging van andere Volken ten hoogsten waardig worden erkend. De zelve strekt zig zo ver uit, dat de eige Broeder van iemand, die gehangen is, eenige dagen daar na, zonder de minste schaamte te toonen, en zonder de vreeze, niet alleen van het minste verwyt, maar zelfs van met een versmadend oog te worden aangezien, zyne gewone Koffyhuizen, en gezelschappen van Vrienden, en bekenden bezoekt, op de zelfde wyze, als of zo een naauw vereenigt bloedverwant zyn natuurlyke dood waar gestorven.

Maar, zal men zeggen, vermids het aangetoonde vooroordeel nogtans onder ons blyft heerschen, zonder groote hoop van zig door de reden te laten verdryven, blyft het natuurlyk, dat Vaders en voornamentlyk luiden van fatzoen, indien bedriegelyke bankrotten met een schandelyke dood wierden gestraft, zig niet ligt zouden laten bewegen, om hunne Kinderen tot de negotie op te voeden. Dog zulks kan ik geenzins zien. Want indien zo een Zoon aan zyne Ouders, niet tegenstaande de voordelige gedagten, die de natuur aangaande hun kroost hun inboezemt, het minste vermoeden mogt geven, dat hy van eer en deugd genoegzaam berooft waar', om, niet tegenstaande de schroom voor de schandelykste straf, de misdaad, waar door de zelve op den hals zou worden gehaald, te wagen, zou hy tot geen kostwinning kunnen worden opgevoed, zonder zyne naastbestaanden onder dezelve bekommering te doen zugten. Immers zyn 'er geen neeringen, en zelfs Bedieningen en Ampten, waar in zo een kwalyk gesteld gemoed zyn ongelukkigen bezitter niet bloot stelt aan het gevaar van door beuls handen het leven te laten. 't Is eer te denken, dat, schoon de gemelte straffe wet onder ons plaats had, en zonder de geringste aanneming van personen, wiert uitgevoert, de Koophandel zyn gang zou gaan, en zelfs meer dan ooit bloeien, dewyl ieder, behalven de onbeschaamste en reukelooste booswigten door de schroom voor zo eene gedugte wet, belet zoude worden, zyn goudzugt genoegzaam den toom te vieren, om zig van hare strafheid het rampzalig onderwerp te maken. Ook is het te vermoeden in dusdanig geval, dat Ouders, die hunne Kinderen tot de negotie opbrengen, uit blote tederheid

voor de zelven, gevoegt by de vreeze voor mededeeling van schand, veel krachtiger pogingen, dan tegenwoordig geschieden, zouden aanwenden, om van kindsbeen af hunne wigten beginselen van eer en deugd in te scherpen, en om door goede voorbeelden zulke heilzame lessen kragt by te zetten.

Dog dat soort van schelmagtige bankbrekingen is vry zeldzamer, dan anderen, waar in ongeluk gepaart is met schuld, of met de loste onbedagtzaamheid, die de schuld bykans evenaart, en geen min verderfelyke uitwerkingen voortbrengt. Dusdanig is het al te gemeen geval van Kooplieden, die op het tegenwoordige blotelyk hunne gedagten vestigende, jaarlyks zo veel, indien niet meer, als zy winnen, met de uiterste zorgloosheid, verteeren. Dezen, wanneer zy voelen, dat ze ten agteren raken, in plaats van eenige reeven in te binden, laten uit hoogmoed, de volle zeilen doorstaan. De hoop, schoon slegt gegrond, van door d' een', of d' anderen gelukkigen slag, zig weer te herstellen, port hun aan, om zo veel gelt als ze krygen kunnen op te nemen, en 't zelve in de stoutste en wisselvalligste ondernemingen te hazardeeren, met een oprecht besluit nogtans, van, zo het geval hunne roekeloosheid begunstigt, de geleende sommen trouwhartig, en met erkentenis aan de eigenaars te restitueeren. Geschied zulks, zo zyn en blyven ze, niet alleen, in hunne oogen, maar zelfs in die van anderen, brave en eerlyke luiden. Dog indien de uitslag de losse onbedagtzaamheid van de onderneming beantwoord, durven ze hun' ondergang blotelyk aan hun ongeluk toeschryven, terwyl ze, door de lydende schuldeischers met de volstrekte booswigten, die te vooren beschreven zyn, schoon zonder genoegzaam recht, geconfundeert worden. Zekerlyk zyn ze geenzins buiten schuld, want het is klaar, hoewel zulks weinig overdagt word, dat wanneer ik iemand een somme gelt ontleen, *zelfs met een gelyke kans van in staat te zullen zyn de zelve weer te geven, of niet*, ik hem dadelyk en wezentlyk, van de helft van die somme beroof; zo dat in diergelyk geval duizend guldens niet meer dan vyf hondert waard zyn, en in waarde verminderen, naar dat de kans van de zelven te rembourzeren geringer is. Voor diergelyke bankbrekers, die geen absolute schelmen zyn, zou de wet van Keizer Karel van eene onmatige strengheid wezen; dog, wyl de zelven, door de gestadige aanwas van pragt, en dartelheid, in getal dagelyks toenemen, en 's Lands welvaart hoe langs hoe meer ondermynen, is het wenschelyk, dat derzelver baldadige roekeloosheid door de schroom voor evenredige straffen mag betoomt worden.

Zo dra men weten zal, dat dit Vertoog geschikt is om het slot te zyn van den Hollandschen Spectator; zal men my, buiten twyfel verwyten, dat ik tegen my zelf gepleit heb, en onder de bankrottiers een plaats verdien, dewyl ik my weg pak, zonder menigvuldige schulden, waar in ik my, door de belofte van nadere of

nieuwe verhandeling van zekere stoffen, gestoken heb, af te doen. Ik beken dat daar vry wat aan is, dog dit bankrot is nog frauduleus, nog zeer schadelyk, en ik durf hopen, dat, by leven en gezondheid, d'een of d'ander jonger broeder van den Spectator, zig erfgenaam bevindende van deszelfs Lezers en hunne goedkeuring, zig met de nagelate schulden zal belasten, en de zelven, tot volkome vergenoeging van de rekkelyke schuldeisschers, met interest zal afbetalen.